T 10.979

ALMANAH luceafărul

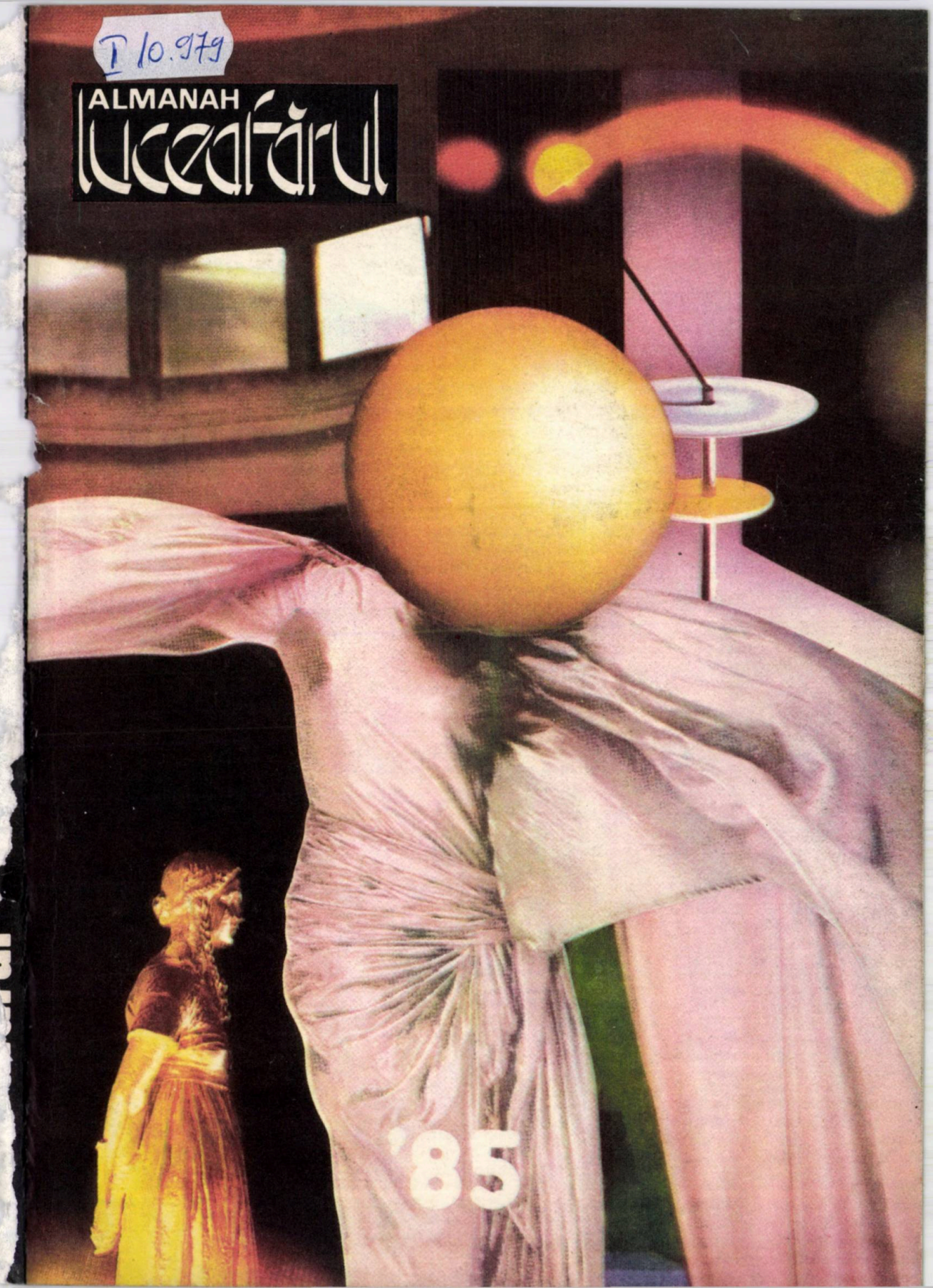

'85

«In Transilvania, marea majoritate a populației o constituia țărănimea iobagă, clasa cea mai oropsită, mai exploatată și asuprită, care nu se bucura de nici un fel de drepturi și libertăți. Amploarea relațiilor feudale este atestată de faptul că din cele 1960 de așezări rurale ale Transilvaniei, 1 866 erau locuite de iobagi, din care peste 1 000 000 români și circa 213 000 maghiari. Ilustrativ pentru situația materială deplorabilă a țăranilor este faptul că din cele 7 zile ale săptămînii, aceștia erau obligați să lucreze pînă la 5 zile de clacă pe moșiile nobililor fără nici o plată. Datorită acestor stări de lucruri, Transilvania a fost de nenumărate ori, în decursul secolelor, teatrul unor mari răscoale țărănești. Este, astfel, cunoscut marele război țărănesc din 1514, purtat de armata revoluționară a iobagilor conduși de Gheorghe Doja împotriva nobilimii asupritoare, care a înspăimîntat de moarte clasele stăpînitoare și a stîrnit un profund ecou în întreaga Europă. Una dintre cele mai profunde și mai răsunătoare mișcări țărănești cunoscute pe continentul nostru a fost, de asemenea, răscoala iobagilor de la 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care a produs o puternică frămîntare și agitație în întreg Imperiul habsburgic. În aceste mari răscoale țărănești, ca și în toate înfruntările de clasă cu exploatatorii feudali, în lupta pentru condiții de viață mai omenești, pentru drepturi și libertăți sociale, iobagii români și maghiari s-au aflat întotdeauna umăr la umăr, în strînsă frăție și unitate, animați de aceleași interese și țeluri, conștienți că numai împreună pot dobîndi victoria împotriva dușmanului de clasă comun, își pot asigura libertatea și fericirea».

NICOLAE CEAUȘESCU

I 10.979

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

44490

U IAȘI 2022

SUFLETUL ȘI GRANDOAREA UNEI EPOCI

O Românie cum nu a mai fost

Grandoarea, măreția și simplitatea unei epoci, radicală prin însăși forța și substanța continuității sale istorice, ale moștenirii sale vii, cutezătoare, stau în durabilitatea de fapt a tot ceea ce o inspiră și-i dă sens înalt mai departe, în realitățile și configurația de spirit ale acestora, în tot ceea ce ele iradiază și propun ca adevăr, cu o infinită gamă de argument și semnificații. Și adevărul viu, de neînlocuit, al existenței noastre, acum, la capătul a patruzeci de ani de la supremul act care a revoluționat întreaga ființă a patriei, nu poate fi altul decît acela al libertății și demnității inseși, al datoriei sacre prin care, asumîndu-ne propriul destin, ne-am ridicat la înălțimea celor mai drepte și mai nobile idealuri făcînd din România o țară cum nu a mai fost niciodată pînă acum. De o sută de ori mai puternică în industrie față de tot ceea ce putea ea să-și îngăduie și să existe în zorii libertății sale, de circa șapte ori mai puternică și mai bine așezată la orizontul muncilor și rezultatelor sale din agricultură, de nenumărate ori mai puternică și mai exactă în știință și cultură iar în multe, multe alte domenii făcînd operă de pionierat. O operă politică în cel mai înalt grad, socială prin extensia sa tot mai accentuată către om și aspirațiile sale, către om și propria sa umanitate. Și revoluționară — pentru că în esența oricărui demers

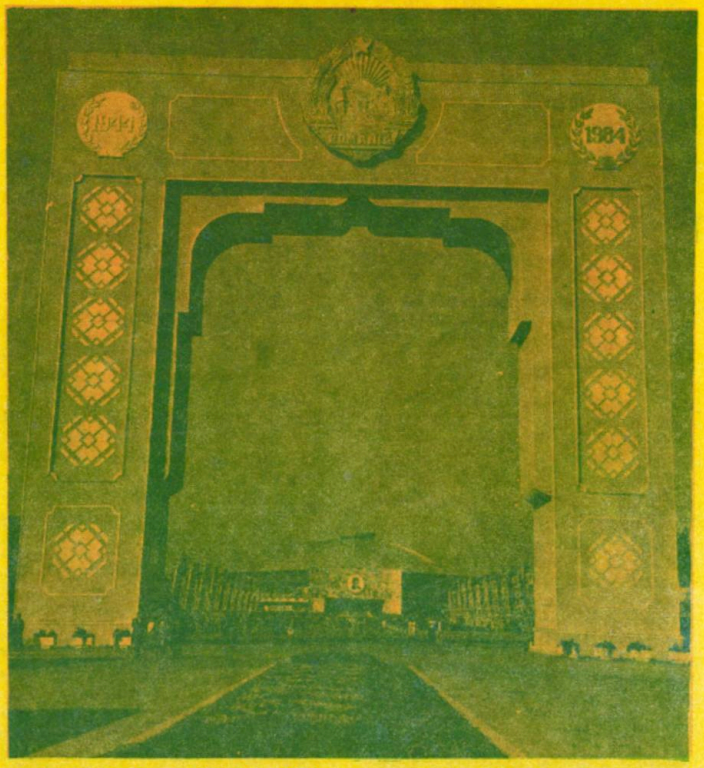

și a oricărui act înscris decisiv pe orbita progresului și civilizației, a dezvoltării armonioase, neîntrerupte, țara s-a desăvîrșit și se desăvîrșește în exercițiul suprem al drepturilor și libertăților sale fundamentale. Ea s-a ridicat, se ridică, ilumînează asemeni unor mari vîrfuri de munți în universul și de la temelia epocii sale, ea s-a ridicat, se ridică și ilumînează la soarele celei mai depline identități. Ea alcătuiește sufletul, puterea, măreția și ardoarea oricărui gînd, ea ne alcătuiește pe toți și în fibra tuturor nădejdilor, în inima tuturor aspirațiilor și a tuturor înfăptuirilor stă ea, o Românie cum nu a mai fost niciodată pînă acum, o Românie cum va fi și mai puternică și mai înfloritoare, mereu.

ANUL PATRUZECI

Mărturii și confirmări în lume

Actul revoluționar de la 23 August 1944 intră în seria de evenimente majore ale istoriei lumii din această a doua jumătate de secol și, pe măsura trecerii timpului, el se relevă tot mai puternic și tot mai distinct, concentrînd în el o multitudine de semnificații care se dezvăluie neîncetat. Iar acești patruzeci de ani cîți au trecut de atunci îi întăresc și mai mult sensul politic și social și nu mai puțin moral în fața umanității. Recunoașterea internațională care s-a produs atunci continuă azi la altitudini de adevăr sporite, întemeiate pe documente și studii ca și pe realitatea însăși în întreaga ei devenire. Acest act a confirmat și dezvoltat o vocație a poporului, a luptei sale pentru independență și libertate iar atunci, în acele condiții, a confirmat o categorică vocație a luptei antifasciste, luptă în focul căreia muncitorimea română, condusă de partidul comunist, se situa mai demult printre primele forțe de acest fel din Europa. Sfîrșitul mai grabnic al războiului și eliberarea lumii de coșmarul fascist au avut în actul de la București un impuls și o modalitate practică pe măsură. Poporul român a mers pînă la capăt pentru obținerea victoriei alături de forțele aliate și și-a adus o grea contribuție de sînge, materială și umană pe frontul antihitlerist. Marile realizări din economie, știință și cultură, din viața și munca oamenilor, noua condiție politică, morală și socială a existenței nu ar fi fost posibilă fără acest eveniment propulsator de energie și spirit înalt, revoluționar, cum nu ar fi fost nimic posibil fără lupta și jertfa înaintașilor. Între această tot mai largă și mai evidentă recunoaștere și consacrare pe plan internațional a momentului istoric românesc petrecut acum patruzeci de ani și aprecierea, stima deosebită de care se bucură azi România prin politica sa de pace și colaborare în lume există o strînsă legătură marcată de dezvoltarea fără precedent pe care a cunoscut-o țara, de contribuția ei sinceră, tot mai activă — prin personalitatea conducătorului său — la cauza edificării unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră. Mărturisește cu elocvență aceasta însăși prezența la București, cu prilejul gloriosului jubileu, a atîtor înalți oaspeți de peste hotare, șefi de state sau reprezentanți ai acestora, delegații de partid și guvernamentale din peste o sută de țări.

Onorînd o sărbătoare scumpă inimii noastre, țările și popoarele lumii au onorat o condiție a ideii de libertate și pace ca și aportul atît de larg recunoscut al României și al președintelui ei la așezarea lumii contemporane în dreptul și după criteriul umanismului, al salvgardării propriei umanități.

Axă trează, conștiință a întregului popor, centru vital al întregii națiuni : partidul nostru comunist. Partidul și țara într-o indestructibilă, supremă legătură. Partidul și țara într-un inseparabil și definitoriu, magmatic destin. De atunci, din ziua acelui act eroic cînd la orizont s-au ivit zorii înalți ai libertății, și încă mai demult, și pînă astăzi, timp de patruzeci de ani, pe parcursul unei opere fără precedent, o istorie vie astfel, tumultuoasă, o istorie trăită și asumată, văzută și simțită la confluența de gînduri și de sentimente, în toate ipostazele ei politice, economice și sociale, cu întregul ei suflu și toată forța sa morală, într-o incandescență de spirit care strînge la un loc și trecut, și prezent și viitor, o istorie unică, așadar, istorie și viață într-o configurație de destin. Arc de triumf al marii noastre sărbători [illegible] ridică în relieful clipei și zilei prezente toată sforțarea din adînc a poporului.

Vizionar și deschis, puternic ancorat în lumea concretă — a celor mai largi posibilități și la tensiunea celor mai înalte și mai cuprinzătoare idealuri, în matca acelorași aspirații și după puterea, la dimensiunea și sub semnul acelorași eforturi, ale aceleiași voințe și angajări, acest spirit care este deopotrivă al luptei și al muncii, răscolitor și întemeietor de conștiințe, a fost ca o chemare a istoriei înseși și s-a consacrat pe deplin istoriei în toată substanța și devotiunea sa. Astfel, acel 23 August 1944 a devenit filă de început și temelie a unei existențe, astfel acest spirit a putut lucra și lucrează asupra noastră, într-o consonanță de fond. Inspirat, organizat și condus de partidul nostru comunist, actul revoluționar [illegible] acum patruzeci de ani ne-a marcat decisiv destin și a certificat calea cea progres și civilizație.

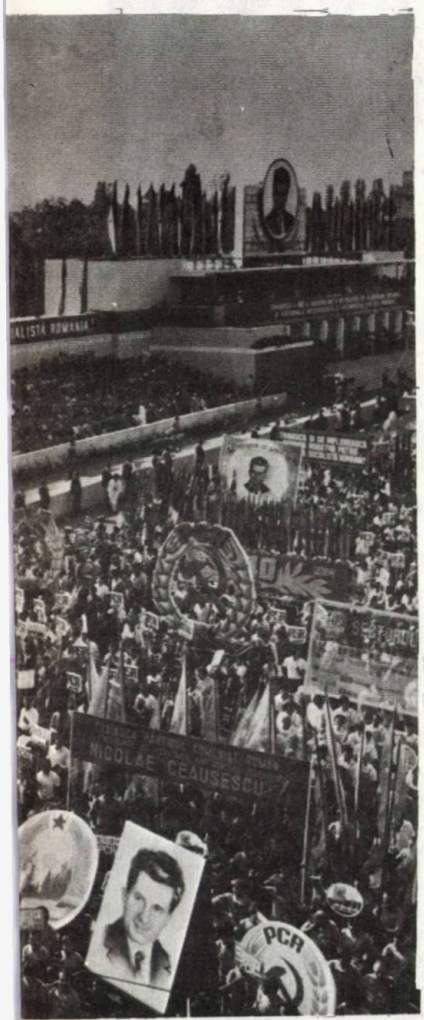

MAREA SĂRBĂTOARE

Simbolic și cît se poate de explicit: la capătul celor patruzeci de ani, de ziua sa jubiliară, România se prezintă cu un bilanț strălucit, desăvîrșit cuprins în cuvîntarea pe care secretarul general al partidului a rostit-o la Sesiunea Solemnă. Nu există practic domeniu atît în ordinea materială cît și spirituală a existenței în care să nu se resimtă puternic efectul unor extraordinare înnoiri. Ca o adevărată frescă a muncii și gîndirii noastre în libertate, pe calea înfăptuirii unor opțiuni fundamentale, realitatea de azi a României condensează o experiență a unității și solidarității generațiilor nemaiîntîlnită. Printr-un formidabil reflex politic și social, această experiență aduce în prim plan nu numai prezentul ci deține în cîmpul ei real și distinct însuși viitorul. Poziția acestuia care, așa cum sublinia președintele țării, trebuie consolidată sub toate aspectele sale economice și mai ales sub semnul unei noi calități, cu implicațiile tot mai accentuate ale științei și tehnicii înaintate, conform capacității proprii unei industrii viabile, moderne, în stare să producă tot ceea ce este necesar dezvoltării noastre pe mai departe. Cu un asemenea tonic sentiment și cu asemenea argumente de referință, marea sărbătoare s-a instituit și într-un cert moment de bilanț și de hotărîre unanimă de a prospecta și gîndi viitorul, mai ales că, într-o succesiune caracteristică de evenimente, ei îi urmează Congresul al XIII-lea al partidului și deci pornim spre noi înfăptuiri, spre noi realizări. Ea a însemnat totodată și un fierbinte omagiu adus înaintașilor, luptei și muncii lor eroice, jertfei tuturor celor ce au insuflat pe mai departe viață și trăinicie poporului, curaj și speranță în înfăptuirea idealurilor de libertate, de dreptate socială și națională. Au fost și rămîn clipe dense, curate, pline de recunoștință față de partid, față de secretarul său general, momente de cea mai clară și mai intensă expresie a unității noastre de nezdruncinat, ale încrederii și optimismului, un jubileu ce ne-a intruchipat cu toate faptele, cu toate bucuriile și izbînzile noastre la un loc.

CTITOR DE ȚARĂ NOUĂ

Moment decisiv și în același timp act politic și social creator, înscris cu litere de aur în cartea timpului ce i-a urmat, Congresul al IX-lea a pus condiției noastre de muncă și viață cele mai rodnice și mai sigure temelii, constituindu-se într-un orizont de amplă referință pentru toate demersurile și împlinirile noastre în contemporaneitate. Densitatea și profunzimea acestor împliniri la scara tuturor preocupărilor materiale și spirituale fac din epoca străbătută un jalon sigur pentru tot ceea ce înseamnă ideea și starea de libertate, independență și progres. Pe bună dreptate o numim Epoca Nicolae Ceaușescu și prin aceasta ne numim de fapt însăși existența. Ea poartă sigiliul celor mai ample transformări. Distingem o tulburătoare deschidere spre om și creativitate, spre descoperirea unor inepuizabile resurse de spirit și racordarea lor la procesul însuși al dezvoltării, după criteriile unei noi eficiențe și ale unui nou ritm cu implicații la scara întregii societăți și la nivelul tuturor domeniilor de activitate. Putem numi aceasta vocația marilor înfăptuiri. În expresia lor economică, ele sînt Canalul Dunăre-Marea Neagră, Transfăgărășanul, Metroul, întinsele și modernele platforme industriale, tehnica de vîrf, noua revoluție agrară, orașul și satul românesc contemporan. În expresia lor morală, ele constituie spațiul de certitudine, ridicarea la un nou relief de conștiință și dobîndirea unui înalt grad de personalitate. Sub raport social, această vocație a marilor înfăptuiri înseamnă și un nou chip al țării, un nou chip al muncii. Ea, această vocație, definește însăși libertatea și independența, ne definește pe noi în raporturile cu noi înșine și cu lumea în care trăim, muncim și gîndim. Și mai înseamnă forța democrației, a participării conștiente la făurirea istoriei și la asumarea acesteia după un prezent și un viitor bine conturate, gîndite în toată răsfrîngerea și dimensiunea lor umană.

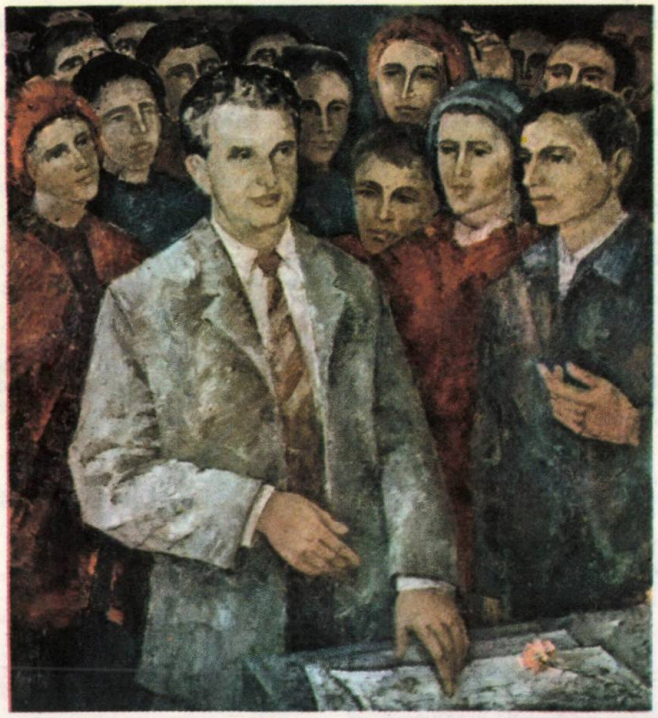

«Dialog cu tînăra generație» — Tablou de Gheorghe Gh. Anghel

Ctitor de spirit nou, revoluționar

Manifestarea plenară a spiritului revoluționar, creator, puterea de a te exprima prin gîndire, prin muncă și creație, în slujba patriei și a poporului tău, pentru sporirea neîncetată a zestrei sale de frumuseți, iată o optică; momentul ei inaugural: Congresul al IX-lea. Întreaga substanță, întreaga putere de a releva nebănuitele lumi și energii ale existenței prin muncă și prin creație stau în opera teoretică și practică a secretarului general al partidului, președintele țării. Patriotismul ardent al acestei opere se constituie el însuși într-un act de istorie pe cît de relevantă și tulburătoare în articulațiile sale la zi, pe atît de prospectivă și generoasă în ceea ce privește grandoarea și profunzimea construirii unei noi societăți și a unui nou om. Se cuprinde în sfera ei însăși realitatea și se cuprind mai ales omul concret, omul plenar, cerințele și aspirațiile lui. El se află programatic în centrul tuturor preocupărilor politicii partidului și statului, el reprezintă figura centrală a tuturor preocupărilor economice și sociale, el produce, creează istorie și cultură, rămîne criteriul suprem al valorii, măsura tuturor celor cite s-au înfăptuit și se vor înfăptui. În acest sens cultura și arta constituie unul dintre acele argumente prin care putem realiza o imagine cît se poate de grăitoare a întregului edificiu economic, moral-politic și social pe care îl avem astăzi în fața ochilor și care ne consacră într-o largă perspectivă în timp. Cultura și arta, creația literară și artistică sînt în serviciul înalt al ideilor umanismului și converg spre acel orizont vast și sensibil care a fost magistral configurat prin orientările și îndrumările secretarului general al partidului după care omul, condiția fericirii, a bunăstării sale materiale și spirituale reprezintă țelul suprem al politicii partidului și statului, investiția cu cel mai puternic suport moral pe care o realizează întreaga societate.

ÎNALTUL FORUM

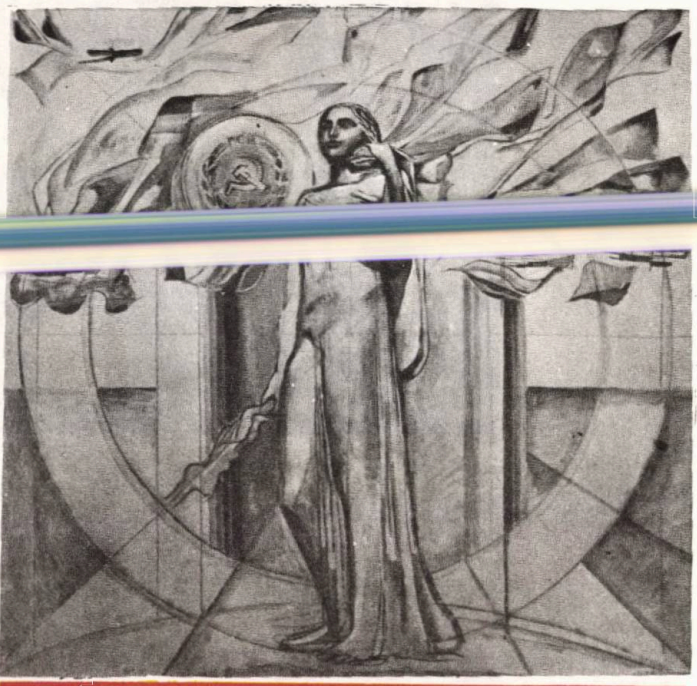

«Omagiu» Tablou de Geta Mermeze

Un an al unui glorios jubileu — [illegible] eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă — un an al unui mare şi hotărîtor eveniment — Congresul al XIII-lea al partidului — iată configuraţia în plan politic şi social şi nu mai puţin sub raport moral a implicării în datele propriei noastre istorii, asumîndune-o ca pe o condiţie de fond. Pentru că, prin însăşi semnificaţia sa, acest an rămîne de domeniul istoriei şi se constituie un punct de reper pentru viitorul apropiat şi depărtat. Cu tot ceea ce înseamnă pentru noi şi viaţa noastră noul forum comunist al ţării, în toată proiecţia şi răsfrîngerea sa politică, economică şi socială, la nivelul întregii naţiuni ca şi al fiecărei biografii în parte. Prin ampla sa concentrare de spirit el se înscrează în continuitatea şi consecvenţa cu care, de aproape douăzeci de ani, se hotărăsc rezolvări de fond al existenţei şi dezvoltării patriei, treaptă cu treaptă şi program cu program, într-o manieră de lucru, de consultare permanentă şi participare la decizie a întregului popor. Astfel, desfăşurîndu-se în anul celei de-a patruzecea aniversări a libertăţii noastre, noul forum comunist marchează parcurgerea unei perioade de profunde transformări revoluţionare în economie şi structura socială, în gîndirea şi modul de existenţă ale oamenilor, în fizionomia întregii societăţi. Directivele cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 şi orientările de perspectivă pînă în anul 2000 propun în modul cel mai exact o etapă nouă, definitorie pentru calitatea muncii şi vieţii noastre în plină ascensiune pe calea progresului şi civilizaţiei socialiste şi se întruchipează în acel grandios şi edificator proiect de viitor ce intră în sfera materializării dinamice, creatoare, ca toate programele gîndite şi aplicate în numele oamenilor şi cu oamenii, în interesul suprem al întregii naţiuni. Orizonturile României ca ţară socialistă cu dezvoltare medie, apoi acelea care ating pragul sfîrşitului de mileniu, de ţară socialistă multilateral dezvoltată atît din punct de vedere al industriei, agriculturii, învăţămîntului, ştiinţei şi culturii cît şi al nivelului general de viaţă şi de civilizaţie al poporului, stau ca cerinţă şi posibilitate în noile deschideri de relief economic şi social pe care le consacră Congresul al XIII-lea al partidului. Ele ne însumează ca forţă şi ne relevă ca destin, îşi au obîrşia în toţi cei patruzeci de ani de pînă acum şi mai ales în ultimele două decenii cînd marea epopee a construcţiei socialiste a cunoscut cele mai rodnice şi mai trainice înfăptuiri.

Sub semnul acestor două decenii istoria trece prin cinci forumuri comuniste şi face liantul nobil, inestricabil, între trecutul îndelungat şi glorios şi viitorul ca stare şi condiţie a prezentului însuşi.

Tablou de Vintilă Mihăescu

SPRE MĂREȚIA ȘI GLORIA ÎNTREGII NAȚIUNI

O istorie unică, un destin unic — așa cum, în realitatea de gînd și de faptă, am putut trăi și consemna la dimensiunea unei opere patriotice esențiale datorată secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu. O istorie unică, un destin unic — suport moral și politic al unei permanente și cuprinzătoare propensiuni de spirit în contemporaneitate, criteriu și exercițiu de fond al propriei noastre identități. Și în răsfrîngerea lor cea mai exactă, sub semnul celei mai înflăcărate și mai puternice unități, un model economic deschis și viabil, o știință, un învățămînt și o cultură înaintate, o adevărată instituție a democrației, un sistem democratic unic în felul său. În răstimpul a cinci forumuri comuniste, echivalența unei epoci de fapt, sufletul și grandoarea, puterea și lumina ei. Ca o arcuire pe bolta întregii țări și în inima fiecăruia, ca o arcuire de cer peste inimi și frunți. Un mare proiect, o mare deschidere, o eliberare în spirit, asumare în conștiință și o dreptate la urma urmei în destinul și puterea însăși a țării — iată, acestea au fost cele dintîi semne, în acest fel ne-a cuprins și ne-a făcut să privim către noi cel de-al IX-lea Congres. Avînd pe frontispiciu un nume la a cărui simplă rostire facem azi să se rostească idealurile și istoria însăși a patriei și facem să se rostească marile ei deveniri. Un nume simbol, un nume emblematic prin care țara și-a devenit contemporană sieși și s-a ridicat pe cele mai înalte trepte de progres și civilizație. A fost ales și reales ca certitudine a propriei noastre propășiri. Cu sentimentul celei mai alese prețuiri și al celui mai fierbinte devotament, trăind și gîndind în spațiul și la dimensiunea unei adevărate renașteri naționale. Realegerea sa ne continuă în nădejdi și ne confirmă în rezultate. Cel de-al XIII-lea forum, al cincilea în biografia sa de luptă și muncă eroică, revoluționară, patriotică în cel mai înalt grad — ni-l așează în dreptul inimii, călăuză spre tot mai înalte trepte, far glorios spre măreția și gloria întregii națiuni. Este o hotărîre a întregului partid aceasta, este o voință a întregii țări : cu dragoste și devotiune, cu satisfacție și mîndrie patriotică, revoluționară, cu încredere și recunoștință. Ca o garanție a propriei noastre angajări în înfăptuirea neabătută a tuturor hotărîrilor și obiectivelor adoptate, ca o garanție a propriei noastre conștiințe. Din acest motiv, sau cel puțin într-o asemenea lumină, viitorul apare ca un argument de fond pentru oricare demers al nostru în materie de progres și civilizație. Ne asumăm condiția propriei noastre lumi și ne reprezentăm pe noi înșine în forul propriilor noastre convingeri știind că nimic nu ne poate abate din calea pe care cei patruzeci de ani pînă acum au pus jaloane sigure iar ultimii douăzeci formează arhitectura cea mai întinsă și cea mai revelatoare pentru felul cum gîndim și realizăm o operă durabilă și esențială avînd în permanență, în cuget și faptă, exemplul unui mare erou.

TRIUMFUL RAȚIUNII - PACEA

Există în acest act de înaltă și solidară conștiință a partidului și națiunii noastre — realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de partid — și un temei de certă implicare politică internațională, o aceeași înaltă și supremă garanție prin care construcția propriei noastre societăți în strînsă legătură cu aceea a păcii și înțelegerii, a asigurării unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră. Stă în puterea popoarelor, afirmă președintele României, ca, acționînd cu hotărîre și în deplină unitate, să oprească cursul periculos al evenimentelor spre

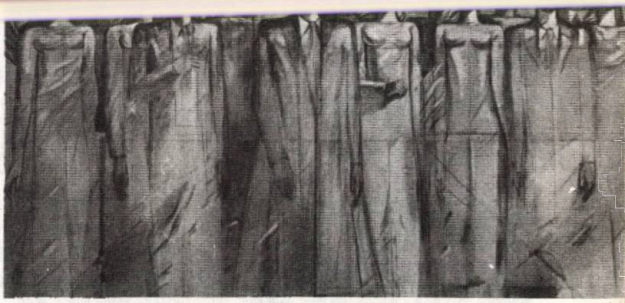

«Marșul tineretului român pentru pace» — tablou de G. Mermeze

...timp de aproape 40 de ani să împiedicăm un nou război mondial. Acum ne găsim într-o situație gravă. Pînă nu este prea tîrziu, să facem totul, trecînd peste orice considerente, pentru oprirea cursei înarmărilor, în primul rînd a înarmărilor nucleare, pentru retragerea rachetelor cu rază medie și a altor arme nucleare din Europa, pentru a asigura dreptul suprem al popoarelor la existență, la viață, la independență și libertate, la pace.

Rațiunea demersului românesc pentru pace își are o profundă explicație în tot ceea ce s-a făurit în anii libertății și independenței sale, în vocația creatoare, profund umanistă a politicii datorită căreia țara noastră se bucură de un înalt prestigiu internațional. Personalitate proeminentă a lumii contemporane, președintele României a ridicat această vocație la rang de destin și acțiune politică de cea mai nobilă și mai umană extracție, în folosul însuși al civilizației și al continuității acesteia la adăpost de orice amenințare cu distrugerea. Toate forțele progresiste, înaintate, popoarele își pot spune răspicat cuvîntul pentru a împiedica demența pustiitoare și a salva omenirea de la catastrofă. Știința este chemată să se transforme exclusiv în forță a progresului, oamenii de știință și pacea pot și trebuie să formeze un tot inestricabil și să angajeze soarta lumii pe un făgaș salvator. De un binemeritat prestigiu se bucură, în această privință, activitatea științifică a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, un nume consacrat în analele lumii științifice și politice de azi ca un exemplu strălucit prin care se ilustrează însăși devotiunea, abnegația și devotamentul în materie de umanism și umanitate.

Clădindu-se pe sine, după sufletul și chipul său în lumina propriilor sale adevăruri și la înălțimea și după hărnicia propriilor sale idealuri, România, poporul român trăiesc cu ardoare ideea păcii și acționează neabătut pentru salvgardarea ei. Sensul e cît se poate de explicit și exact : o lume mai dreaptă, o lume mai bună pe o planetă a păcii, pe planeta Pămînt.

20 august 1984. Tovarășul Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, ceilalți conducători de partid și de stat inaugurează Expoziția «Dezvoltarea economică și socială a României»

LEGĂMÎNT SUPREM

O sărbătoare glorioasă, un jubileu glorios și un eveniment politic major, un eveniment istoric, iată, în succesiunea sa de momente și implicații de ordin politic și social, acest an de referință în istoria curentă, în biografiile tuturor generațiilor și la altitudinea tuturor preocupărilor de natură să ne releve pe un drum ascendent tot mai bogat, tot mai cuprinzător și parcă și mai inedit, mai plin de nădejdi și de satisfacții, tot mai prospectiv și mai exact. O sărbătoare glorioasă prin care am intrat în cel de-al cincilea deceniu al libertății și un eveniment istoric prin care am intrat în linie dreaptă la orizontul împlinirii a două decenii de cînd în fruntea partidului și statului se află, prin voința întregii națiuni, cel mai iubit fiu al poporului, erou al României și al renașterii noastre naționale. O sărbătoare națională și un eveniment care o răsfrînge în toată plenitudinea transformărilor și înnoirilor noastre revoluționare, o îngemănare istorică așadar la confluențe de gînduri, fapte și preocupări esențiale. Astfel arată acest an și astfel îl gîndim și îl cumpănim noi ca durată din durata a tot ceea ce vedem, ce am hotărît și înfăptuim. Privim departe, pînă în zarea celuilalt mileniu, privim aproape, sub semnul sărbătorilor sfîrșitului și începutului de an și ne vedem la datorie, în plin efort creator, făcînd din împlinirea celor două decenii ale celei mai fertile și mai bogate perioade din întreaga noastră istorie un legămînt că vom acționa cu și mai multă energie, cu patos viu și mai înalt pentru prosperitatea și înflorirea continuă a țării, pentru onoarea și prestigiul ei neîntrerupt. Este un legămînt acesta, un crez de muncă și viață prin care ne onorăm — cu gîndul și fapta — întregul destin.

REPUBLICA
spre cele mai alese desăvîrşiri

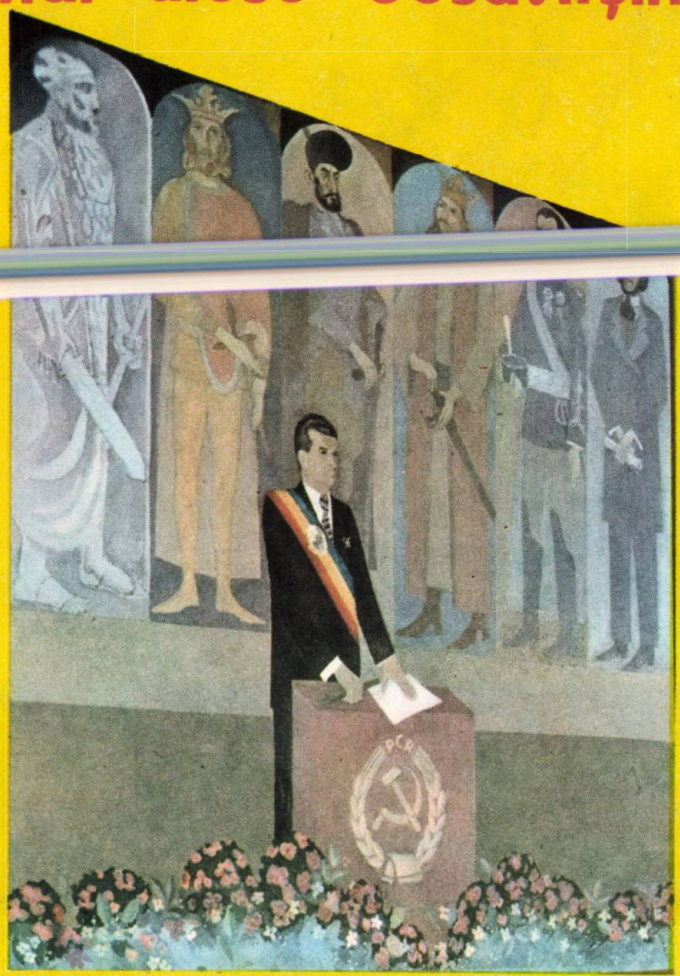

Aproape că nu se putea coincidentă mai tulbură-

nou sub o nouă formă a existenţei sale, Republica. Acest act atît de mult gîndit şi înţeles de înaintaşi şi făurit de cei care doar cu cîţiva ani mai înainte ridicaseră zorii libertăţii peste Carpaţi. O vocaţie a asumării propriului destin fiinţa atunci ca cerinţă şi drept suprem. Astfel încît anul nou al ţării, sau mai bine zis anii noi ai ţării, era sa cea mai complexă şi pe parcursul acestora epoca sa cea mai înfloritoare aveau să însemne acea zi în chenar curat de sărbătoare şi să se înalţe în istorie cu tot relieful lor uman şi social, schimbînd din temelii însăşi fizionomia ţării şi în primul rînd harta ei economică şi socială, chipul ei care se lumina de acum înainte deopotrivă de la faptă şi de la cuvînt. Pentru ca, în epoca pe care o străbatem, jurămîntul solemn al preşedintelui, cel dintîi preşedinte al României, să-i insufle o vigoare şi o profunzime fără precedent. Să trăiască, adică, pe verticala celor mai înalte gînduri şi să se edifice la dimensiunea celor mai nobile idealuri. Să-şi redescopere întregul său trecut glorios, înaintat, şi cu toate energiile vii, clocotitoare, să facă din prezentul şi viitorul său o neasemuită osmoză şi un neasemuit cîmp de efort cu o gravitaţie a muncii şi creaţiei după care se probează şi ideile şi faptele azi, cele mai durabile, şi proiectele acum, cele mai îndrăzneţe ; şi tot ceea ce înseamnă condiţie a progresului şi civilizaţiei, tot ceea ce înseamnă problematică a omului şi a umanităţii sale.

«Intiiul Preşedinte al României» Tablou de C. Piliuţă

Republica la orizontul şi din perspectiva celui de al XIII-lea Congres, din perspectiva şi după ansamblul orientărilor care îmbracă sfîrşitul acestui mileniu străbate spaţii economice şi sociale certe, îmbogăţindu-se infinit. Intră în zestrea de spirit a tuturor generaţiilor şi se clădeşte pe cele mai ridicate trepte ale gîndirii şi cunoaşterii umane. Ne amintim mereu acel jurămînt solemn al preşedintelui, cel dintîi preşedinte al României, şi ne reînnoim mereu puterea de a da viaţă tuturor convingerilor şi aspiraţiilor noastre. Din anul unui jubileu glorios şi al unui eveniment cum este noul forum al partidului, Republica trece, cu măreţie, spre timpul celor mai alese desăvîrşiri.

Tablou de Eftimie Modâleă

Celebrînd ziua de naștere a eroului

Ideea de unire și unitate sau două simboluri care ne reprezintă și ne rezumă în conștiință ca pe însăși starea de a fi a istoriei noastre contemporane ; un univers în continuă mișcare și în continuă alcătuire de sine, pentru că unirea — cap de pod al atîtor și atîtor începuturi, și unitatea — punct maxim de relief al atîtor și atîtor împliniri, nu și-au epuizat și nu-și vor epuiza niciodată energia de spirit care le leagă și le înnoiește în noi cu fiece clipă și mai ales cu fiece faptă cu care le înzestrăm și ne consacră din toată ființa și cu toată puterea muncii și creației din perspectiva unor înfăptuiri și mai mari.

Unirea — a cărei dată calendaristică și solemnă este 24 ianuarie, și unitatea — a cărei intimă, profundă rezonanță și aproape legitimă și rară coincidență ni se reprezintă tot sub conul de rază al marii sărbători. Doar la o bătaie de inimă de aceasta, doar la un foșnet de filă în calendar, 26 ianuarie : Ziua de naștere a celui căruia partidul și țara i-au încredințat pe potrivă și după merit destinele și cîrmele conducerii noastre socialiste. Pentru că așa cum ne-am obișnuit să-l numim și pe nume de la un timp, să-l identificăm cu timpul însuși pe care îl trăim, să-l adăugăm unei vîrste a noastre, de excepție, cum tot așa, din istorie, ne adăugăm vîrsta tuturor marilor noastre spirite și a tuturor marilor noștri bărbați. Nicolae Ceaușescu sau opera Nicolae Ceaușescu, istoria în definiția sa actuală, cea mai cuprinzătoare și cea mai exactă și mai complexă totodată, o epocă în raza de gîndire și acțiune a unei mari personalități. Un caz fericit, așadar, cînd ochii noștri și mai ales cugetul nostru se ridică în contemporaneitate și chiar de pe solul și din inima reliefului ei cel mai fertil putem face atingerea cu adevărate vîrfuri de munți care electrizează dinlăuntrul lor și fac să ne umplem de spații pînă acum necunoscute și de energii mereu proaspete și noi. Două zile ca două simboluri astfel și în liantul lor, marea, inconfundabila noastră realitate. Cu toate victoriile, cu toate urcușurile, cu toate cumpănirile noastre de gînd și cu toate eforturile, cu toate zbaterile pe care ni le-am asumat și am pornit mai departe la un drum care nu putea fi nici scurt, nici ușor. Se împlinesc în curînd două decenii de atunci și e firesc ca în măsura a toate cîte am înfăptuit să vedem ce a însemnat și înseamnă acel moment inaugural, Congresul al IX-lea, să ne amintim aceasta și de ziua unirii și de ziua de naștere a secretarului general al partidului cînd țara își celebrează eroul. Spunîndu-i la mulți ani spunem cu tărie și împlinire drumului acesta pe care îl vedem și mai înalt și mai clar mai departe, pentru că e al patriei și trece prin inima ei, este al oamenilor și trece prin gîndurile și nădejdile lor. Lîngă ziua unirii, ziua de naștere, așadar, a unui mare erou, o zi pe care metaforic și nu numai atît o putem numi și ziua cînd celebrăm unitatea noastră, puterea aceasta infinită și treaz, întocmai ca un legămînt pe care îl facem cu țara și ne naștem de-a pururi la toate marile ei sărbători.

Tablou de Eugen Palade

DOUĂ DECENII

Două decenii fac arcul de boltă al existenței noastre celei mai cuprinzătoare, epoca cea mai dinamică și mai complexă, cu cele mai mari și mai rodnice rezultate din întreaga istorie. Ele ating proporțiile unui fenomen unic în felul său, definesc nu atît o măsură, o unitate de timp cît mai ales o vocație de o amploare fără seamăn și definesc mai ales o șansă, un privilegiu pe care istoria și l-a acordat și a ieșit cu necesitate în față, întruchipindu-se într-un om de excepție și o țară care trăia și spera în inima lui, pentru că o cunoștea din adîncuri și o înțelegea cel mai mult. De aceea aceste două decenii îi poartă și numele, sînt încă pline de energia și spiritul său eroic, revoluționar. Timpul se identifică astfel cu un om și o biografie de excepție ; la vremurile noi ale țării se cerea un om nou, se cerea un conducător nou. Și, însăși țara, ființa însăși a poporului se identifică în cel mai înalt grad cu voința și cugetul său nou, deschis și înnoitor, vizionar și patriotic în cel mai profund sens.

Două decenii fac arcul de boltă al unei identități depline între conducător și țara sa, între cel ce ne inspiră în toate demersurile și eforturile noastre creatoare și rezultatele care alcătuiesc chipul de azi al României și care altfel ar fi fost de neconceput.

Două decenii fac arcul de boltă al unei epoci prin care țara a revenit la matca propriilor sale nădejdi și aspirații pentru a-și gîndi, pe contul său și al propriei sale vocații, pe contul propriilor sale cerințe și posibilități, în virtutea propriei sale sensibilități și cu mijloacele inconfundabile ale propriei sale spiritualități un destin pe măsură și o operă care e a progresului și civilizației celei mai înaintate.

Două decenii fac arcul de boltă al unui destin în toate liber și demn și fac mai ales puntea vie de legătură cu viitorul ca un proiect nu numai posibil ci și necesar și măreț și exact.

Vom sărbători aceste două decenii gîndindu-ne la cel ce ni le-a inspirat și am putut face din ele un arc de boltă al țării și o imagine a ei în lume dintre cele mai cuprinzătoare. Și vom spune, cu îndreptățită mîndrie, că prin aceasta am făcut un legămînt adînc, și mai puternic, cu noi înșine, vom spune că prin aceasta am înțeles și înțelegem și sufletul și grandoarea unei întregi epoci.

Luceafărul

Marile insemne de gînd și faptă ale Epocii Nicolae Ceaușescu

Există în istoria unui popor momente, perioade de timp care-l urcă pe culmi de glorie și eroism, catapultîndu-l în interesul general al cellorlalte natiuni, opere ce dau dimensiunea exactă a forței sale de creatie, menite să înfrunte veacurile, spre admiratia tuturor. Un astfel de moment, o astfel de perioadă trăim noi, românii, de aproape două decenii, mai exact spus de 19 ani, de cînd în fruntea noastră și a țării se află cel mai iubit fiu al poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Niciodată țara, în istoria sa multimilenară, n-a fost mai bogată, mai mîndră, mai frumoasă ca pînă acum ; niciodată, ca pînă în acest pisc de istorie nouă, nu s-au înălțat asemenea edificii, adevărate opere, cutezătoare ctitorii, pe care istoria le va păstra în cea mai curată filă a sa de nestinsă memorie.

Cuvintele se vor — și merită a fi — sărbătorești. Dar oricît de sclipitoare, ele nu se pot scutura de haina de lucru cu care au însoțit, în toți acești 19 ani, marile construcții, reflectînd momente de înaltă pildă muncitorească și de conștiință, secvențe de eroism cotidian, efortul unui popor de a se depăși pe sine însuși, în atingerea celui mai înalt ideal, făurirea socialismului și comunismului. Să privim în adîncimea acestui timp, descifrînd fapte, idei, sentimente, care se așează temeinic în trăinicia operelor ctitorite.

N-aș vrea să trimit, cu orice preț, gîndul către cele mai spectaculoase ctitorii. Dar tot ceea ce s-a construit în epoca de puternică înflorire socialistă în care avem fericirea să trăim — „Epoca Nicolae Ceaușescu" — cuprinde, în egală măsură, eroismul și modestia, hărnicia și inteligența, firescul și spectaculosul. Fie că ne-am referi la modesta microhidrocentrală dintr-un sătuc de munte ori la marea uzină electrică de la Anina ce va funcționa pe bază de șisturi bituminoase, la superbele construcții edilitare din mai toate orașele țării ori la miile și milioanele de hectare de pămînt supuse înnobilării — calitățile enunțate cu o clipă mai devreme sînt, rămîn însușiri esențiale ale acestui timp.

Pentru că epoca pe care cu îndreptățită mîndrie o numim „Epoca Nicolae Ceaușescu" înscrie între bornele sale distincte o perioadă de timp definită inconfundabil tocmai prin ideea de construcție. Niciînd în istoria țării — dar totdeauna cu o bază trainică în această istorie —

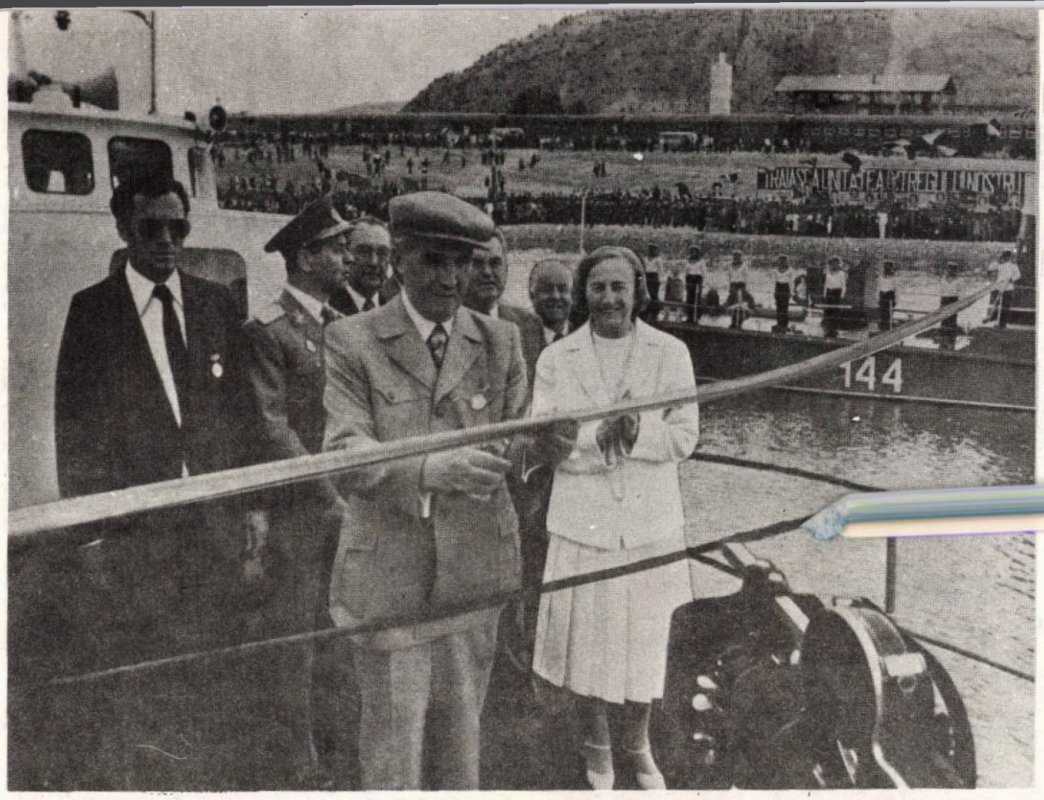

26 mai 1984. O zi inscrisă cu litere de aur in cartea marilor izbînzi ale Epocii Ceaușescu. Secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu inaugurează Canalul Dunăre—Marea Neagră ● Monumentele brigadierilor de la Canalul Dunăre—Marea Neagră care se vor înălța la Agigea (autor sculptorul Radu Aftenie) și Straja (autor sculptorul Pavel Bucur)

șantierul nu s-a impus mai pregnant ca astăzi. Orice izbîndă, orice schimbare, toate victoriile noastre au fost, mai întîi, șantier. Șantiere care au crescut prin oameni, șantiere care au crescut oameni.

Partidul, noua orînduire au pus la baza întregii evoluții sociale dezvoltarea unei industrii puternice, capabilă să susțină întregul eșafodaj de gînd și faptă al socialismului. Un principiu teoretic, cu excepționale implicații în toate sferele vieții politice, economice și sociale — a cărui elaborare de o manieră nouă, originală și promovare susținută le datorăm tovarășului Nicolae Ceaușescu — este cel al realizării unei cît mai depline concordanțe între forțele de producție și relațiile de producție, asigurîndu-se astfel industriei socialiste, întregii noastre evoluții, prioritatea factorilor intensivi ai dezvoltării. Harta țării, peisajul economic al realității prezintă, în semn de elocventă dovadă, siluetele decupate pe cerul privirii a numeroase uzine și fabrici, mii și mii de întreprinderi, în care se plămădește bunăstarea noastră de azi și de mîine.

O bunăstare pe care o deslușim, limpede și expresiv, fie și numai în ceea ce privește fața nouă a satelor și orașelor patriei. S-a construit în ritmuri care impresionează mapamondul, într-o manieră modernă, dar originală (păstrînd legătura cu tradiția) în care confortul constituie unul din criteriile esențiale. Din Capitală — practic un oraș înnoit, în care noul centru civic se prefigurează ca un grandios proiect pentru viitorul imediat — și pînă în cel mai mărunt punct de rostire românească, sticla și cimentul și aluminiul alcătuiesc întruchipări lîngă care imaginația rămîne fără schele.

Doar în om, în construcția umană s-au mai făcut asemenea investiții, s-au mai obținut asemenea victorii. De altfel, tovarășul Nicolae Ceaușescu preciza : **„Formarea omului nou, con-**

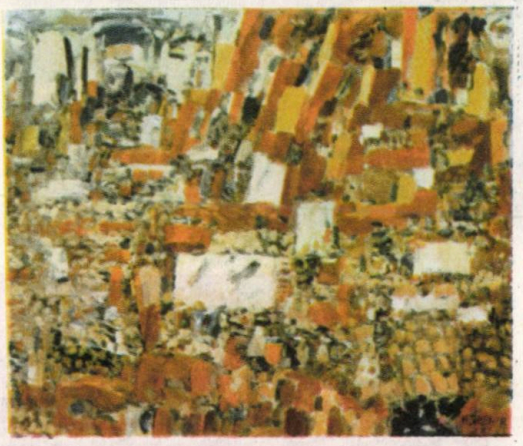

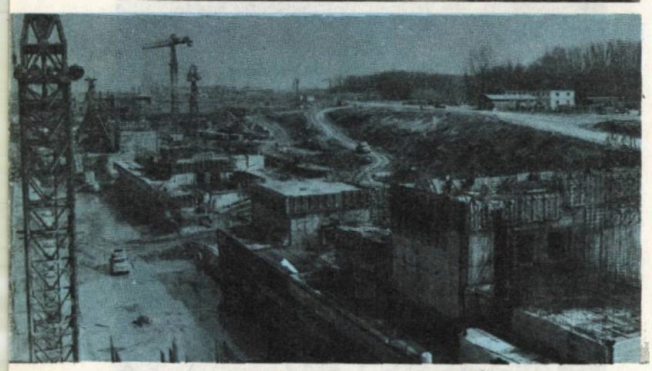

structor conștient al celei mai drepte orînduiri sociale, constituie cea mai mare și mai complexă sarcină, cea mai nobilă răspundere, îndatorirea revoluționară de onoare a partidului nostru comunist". Departe de a fi o operă încheiată — proces rămas totdeauna perfectibil — chipul omului nou este totuși unul apropiat, cunoscut din fabrici și de pe ogoare, din amfiteatrele școlii ori din laboratoarele științei, din imediata noastră realitate. El este — în procesul de care vorbeam — adeseori (și din ce în ce mai pregnant) eroul trudei noastre literar-artistice.

Să luăm, totuși, cîteva exemple. Și să ne oprim, de pildă, la **Întreprinderea de aluminiu din Slatina, județul Olt,** despre care Matei Fira, secretarul comitetului de partid, îmi spunea că „se leagă de numele tovarășului Nicolae Ceaușescu, precum România de Carpați și Dunăre". De mai mult timp, această unitate trece drept un obiectiv obișnuit pe harta economică a patriei. Și totuși... Nu stă la îndemîna oricui să producă aluminiu. Și dacă atunci, la înființare, România era a 26-a țară producătoare de aluminiu, astăzi întreprinderea din Slatina a devenit cea mai mare uzină de profil din Europa și a 5-a din lume. Aluminiștii slătineni au învățat să stăpînească greutatea celui mai ușor metal, atingînd performanța în puritate — în muncă, în viață — de 99,99 la sută. Pentru rezultatele muncii lor, ei au primit, ani la rînd, înalte distincții, între care Ordinul Muncii clasa I, Steaua Republicii Socialiste România clasa I, titlul de Erou al Muncii Socialiste.

Dar să luăm și un alt exemplu. Să privim împreună harta rutieră a țării. Vom sesiza acolo un indicativ nou : DN7C ; adică drumul național 7C, ceea ce reprezintă, de fapt, noua cale rutieră dintre Muntenia și Transilvania — **Transfăgărășanul,** acest „drum monumental", cum l-a caracterizat secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Dăltuit în cremenea munților, Transfăgărășanul numără 91,5 km., are peste 800 de curbe și atinge cea mai mare altitudine, 2.045 de metri, trecînd totodată prin cel mai lung tunel din țară, 887 de metri, situat la cea mai mare înălțime, 2.042 de metri. Sînt, toate acestea, performanțe tehnice și economice de maximă valoare. Dar Transfăgărășanul se constituie, pe lîngă importanța sa economică, într-o lucrare cu putere de simbol pentru cutezanța gîndului și faptei românești, într-o epocă atît de densă în înfăptuiri.

O altă operă — complexă, monumentală — menită să ratifice stadiul înalt atins de creația tehnico-științifică românească — operă realizată din inițiativa personală și sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu — este metroul bucureștean, a cărui primă magistrală (25,1 km., 16 stații, 2 depouri) funcționează ireproșabil, legînd rapid marile platforme industriale cu noile cartiere de locuințe. Alte tronsoane — proiectate exact și realizate concret, minuțios — se vor alătura în curînd metroului, făcînd din el cel mai puternic bulevard al Capitalei noastre.

Opera capabilă să dea însă adevărata măsură a hărniciei și talentului poporului nostru este, rămîne, cu siguranță, **Canalul Dunăre — Marea Neagră.** Expresie elocventă a inteligenței și creativității românești, canalul se înscrie drept

«Tovarășul Nicolae Ceaușescu în mijlocul tinerilor mineri de la Rovinari» — tablou de Nicolae Groza ● «Sub steagul Partidului» — tablou de Mircea Vremir ● Două mărturii fotografice ale efortului depus la ecluza de la Agigea

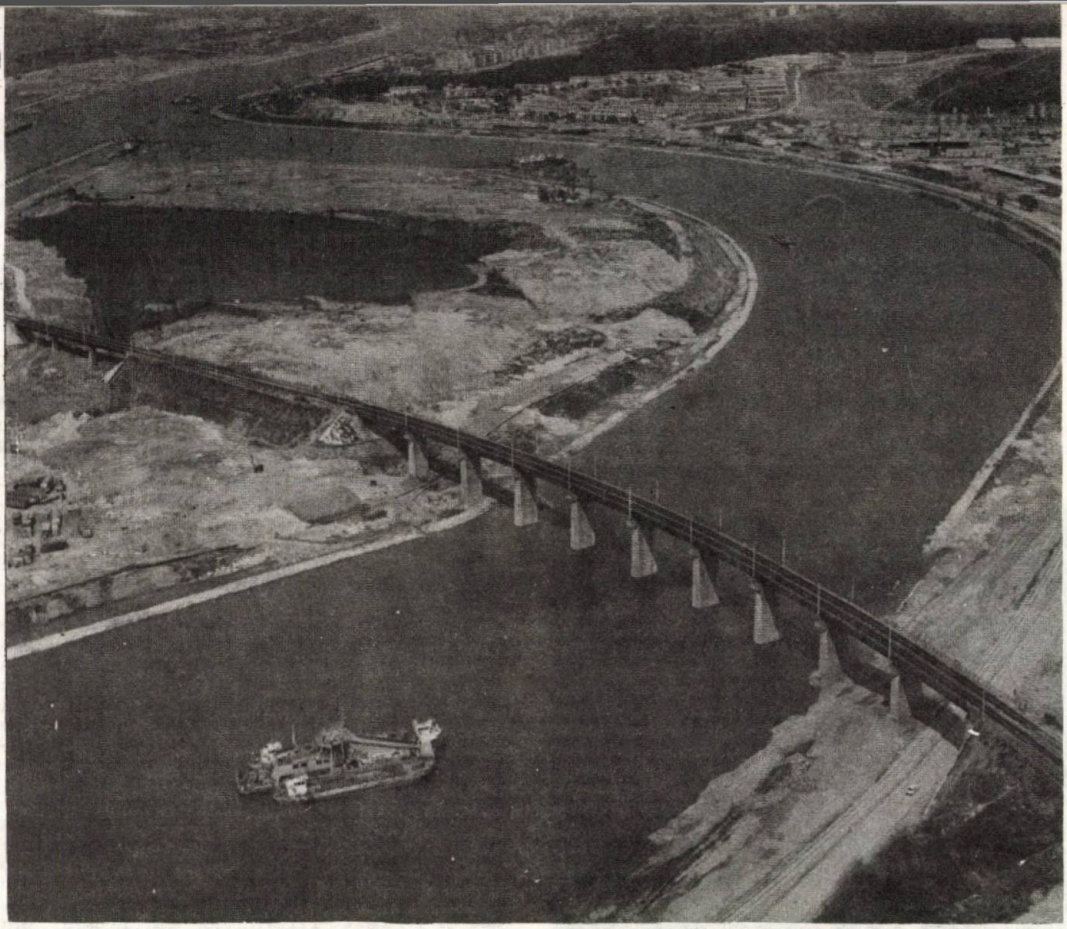

cea mai reprezentativă construcție între marile ctitorii ale „Epocii Nicolae Ceaușescu". De altfel, însuși secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aprecia în Cuvîntarea rostită la marea adunare populară de la Agigea, cu prilejul inaugurării : **„Vor trece decenii, secole, milenii și multe din construcțiile de astăzi — și întreprinderi, și locuințe, și altele — vor fi, fără îndoială, refăcute pe o bază nouă. Dar peste secole și milenii, această nouă magistrală va rămîne permanent ca o mărturie vie a forței și capacității creatoare a poporului român, a societății noastre socialiste, a generației noastre care am schimbat cursul Dunării, creîndu-i o nouă cale care va dăinui cît timp va dăinui planeta noastră".**

Nu asupra detaliilor tehnice aș vrea să insist în aceste însemnări — ele se cunosc, le-a aflat tot omul din ziare, de la radio și televizor — deși merită amintit faptul că magistrala albastră românească se numără printre cele mai mari din lume, depășind, cel puțin în privința excavațiilor, vestitele canale Panama și Suez. Aș vrea să subliniez acum ideea că brâncușiana coloană dintre Dunăre și Mare, așezată de-a latul Dobrogei, a constituit un vis de veacuri, care a înfierbîntat mințile multora dintre înaintașii noștri. Visul milenar avea să fie însă transformat în realitate abia în timpul nostru, socialist, devenind posibil ca urmare a amplei perspective revoluționare, deschisă peste țară și oamenii ei de Congresul al IX-lea al partidului, care a adus în fruntea patriei pe cel mai vrednic și clarvăzător fiu al poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Cunoscînd ca nimeni altul calitățile

Desen de Ilie Florin

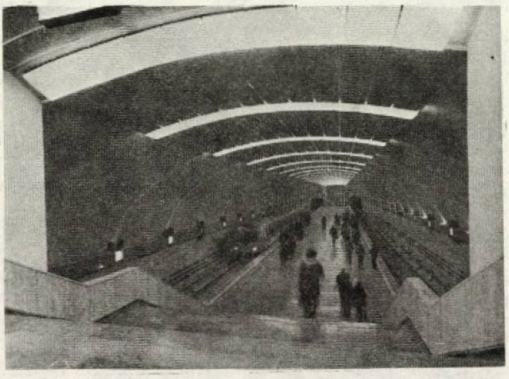

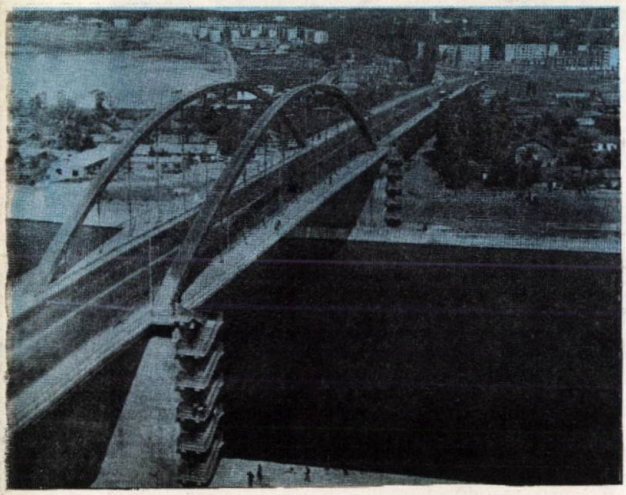

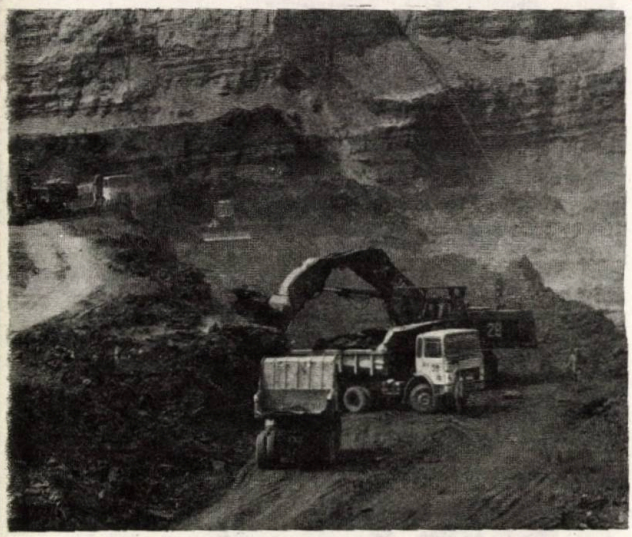

O pagină de referință în cronica marilor realizări ale Epocii Ceaușescu : Metroul bucureștean
● Elegantul arc al noului pod de la Medgidia
● Se taie un drum în stînca bătrînă a Dobrogei.

poporului român, talentul, hărnicia, capacitatea sa creatoare, secretarul general al partidului a apreciat că nivelul înalt de dezvoltare atins de industria noastră socialistă, de întreaga economie a patriei face pe deplin posibilă înfăptuirea acestui vis, realizarea operei de neasemuită anvergură. Astfel, Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 hotărăște — la indicația tovarășului Nicolae Ceaușescu — realizarea Complexului hidroenergetic și de transport Dunăre — Marea Neagră. Doi ani mai tîrziu, în toamna anului 1975, construcția canalului începe impetuos.

În toată perioada construcției canalului — începînd cu fazele de proiectare și terminînd cu vizitele de lucru efectuate pe șantier — tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat permanent alături de bravii constructori, însuflețindu-i, ajutîndu-i cu sfaturile, îndemnurile și prețioasele sale indicații la temeinica organizare a muncii, la învingerea tuturor greutăților întîmpinate. Constructorii canalului, eroica noastră clasă muncitoare, întreaga națiune și-au urmat neabătut conducătorul — cu fermitate, cu încredere în propriile forțe, cu răspundere comunistă și elan revoluționar.

O contribuție deosebită, esențială și-au adus-o la construcția marelui canal tinerii patriei, constituiți în șantier național, care au realizat, în exclusivitate, un tronson de 10 km. (aflați în zona de creastă, cea mai grea de pe întregul traseu). Peste 46 000 de brigadieri, eșalonați în serii succesive, au excavat un volum de 56 milioane de metri cubi de pămînt, au turnat peste 45 000 de metri cubi de betoane în ziduri de sprijin, efectuînd și circa o jumătate de milion de metri pătrați de protecții de maluri. Și așa cum participarea brigadierilor la realizarea măreței magistrale albastre este prin ea însăși o dovadă grăitoare a modului în care tineretul înțelege să-și exercite marile răspunderi politice și civice ce-i revin, tot așa fiecare din obiectivele unde muncesc și se formează tinerii zilelor noastre va reprezenta o semnătură de onoare în marea carte a istoriei României.

Realizată într-o vreme cînd în întreaga lume s-au resimțit puternic efectele recesiunii economice, ale crizei energetice și de materii prime, monumentala operă care este Canalul Dunăre — Marea Neagră constituie o nouă și concludentă dovadă a marilor resurse și posibilități de care dispune orînduirea noastră socialistă, a vocației poporului român de construcție pașnică. Sînt elocvente, în acest sens, cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu rostite la inaugurarea monumentalei opere : **„Ceea ce am realizat — acest canal — stă mărturie a forței și capacității noastre de a înfrînge orice greutăți, de a urca cele mai înalte piscuri ! Și avem ferma convingere că vom ajunge cu succes pe piscurile societății comunismului — societatea cea mai dreaptă și mai umană din lume de pînă acum !"**.

În aceste momente, cînd unul din cele mai îndrăznețe visuri ale poporului nostru s-a împlinit, se cuvine să subliniem încă o dată, cu aleasă bucurie și satisfacție, cu căldură și dragoste, contribuția determinantă, hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la edificarea acestei măreți opere. Se cuvine să omagiem din toată inima și sufletul nostru pe ilustrul conducător, pe marele om de stat, sub conducerea căruia țara noastră, România socialistă, cunoaște cei mai fertili ani, cei mai fructuoși, în toate laturile progresului, din întreaga sa existență multimilenară.

Ion Andreiță

a patriei cinstire

România, priviți, e o inimă

Pe întinderea lumii, România,
priviți, e o inimă

Dureros și adînc bate ea
în pieptul acesta de lume,
pentru toate cîte mai sînt rău tocmite,
nedrept,
pentru cîte-ar putea să mai fie.

Și cînd luminile păcii și vieții sporesc
bucuria și-o revarsă în cîntec
ce se-nalță spre soare cu zorii de zi,
cum ni-l spun mereu ciocîrliile.

Copii, creșteți frumos, creșteți înalt,
creșteți drept, cum Patria voastră
v-o cere,
Pentru pacea și viața Pămîntului, blîndă,
România, priviți, e o inimă.

Dumitru Bălăeț

Odă ca lumina zilei

Cei pentru care viața nu-i deșartă
deșertăciunea altora n-o vrem
partidul nostru a creat din artă
și din știință un egal sistem

pe sine însăși se aclamă țara
cu gînd curat și capul neplecat
noi măsurînd istoria cu scara
iubirea noastră nu-i secret de stat

cum ar fi fost și ce-ar fi fost să fie
sunt polemice pentru-același drum
poporul crede-n el poporul știe
că tot ce facem facem chiar acum

cînd unii-și bagă patria-n cămară
și alții și-o depun la pașapoarte
cu frumusețea noastră unitară
noi comuniștii mergem mai departe

mai sfîntă e-n lumina zilei clară
cînd ochii-ți vezi în ochii tuturor
vai de aceia așteptînd să moară
mereu tot alții pentru țara lor

noi suferim și pentru eșuați
triumful nostru nu trece pe lîngă
și nevoind ca bunii noștri frați
deșertul vieții lor să și-l înfrîngă

că trebuie să fim toți sinceri maică țară
cu tot ce-avem n-avem și n-am dorit
acum cînd ochii lumii scăpărară
și suntem iar pe cai de infinit.

Ion Nicolescu

Încrederea-n partid

E-un vis înalt în noi, în fiecare
făcînd bătaia inimii mai vie
dar pentru-a fi mereu cu fruntea-n soare
încrederea-n partid ni-i chezășie !

Și e un dor și e o năzuință
de-a fi temei de-naltă ctitorie
dar pentru-a fi cu țara de-o ființă
încrederea-n partid ni-i chezășie !

Căci patria ne-o vrem pe culmi să suie
înveșmîntată-n toga purpurie
dar ca să-i fim noi soclu de statuie
încrederea-n partid ni-i chezășie !

Purtăm în noi putere și iubire
și sîntem însetați de poezie
dar ca să-nfrîngem orice-mpotrivire
încrederea-n partid ni-i chezășie !

Doar astfel am săltat pe culmi în soare
socialista noastră Românie
dar visul comunist să dea în floare
încrederea-n partid ni-i chezășie !

Ion Potopin

Prin lutul tău...

Prin lutul tău trec Tudorii călare
o, Patrie „cu furtunos destin"
eu i-am văzut aseară pe-o cărare
pe caii lor înrourați puțin.

I-am întrebat ce au în loc de sînge
de sînt mai grei decît copacii-n cring
și mi-au răspuns că-n vene au tot sînge
că pe coline în amiezi se string.

I-am întrebat de ce pe pieptul lor
eternul smalț nu le coclește-n vreme
și mi-au răspuns că-mpătimitul dor
și-l înfrunzesc în brîie pentru steme.

I-am întrebat de ce-n umblarea lină
îi tot simțim sub case cînd iubim
și mi-au răspuns că-n trecerea sublimă
ne mai salută cosmic și intim —

Spre porți de cer ei îndemnau la drum
ca un torent de împlinit destine
ca o năframă de iubire —, un fior
al nostru-nsemn de rod și de mai bine...

Emil Lăzărescu

Manifestație organizată de P.C.R. în timpul războiului antihitlerist

LETOPISEȚ DE RĂZBOI

ATAC LA SOL

radu theodoru

Câteva cuvinte despre avionul de asalt, arma care a pus în valoare la superlativ personalitatea eroică a locotenentului Lazăr Munteanu, acel ardelean interiorizat, sobru, aparent molcom și răbdător, despre care am scris undeva că explică la alți parametri pe Horea și Iancu. Avionul Henschel 129 B.2, monoplan cu aripă joasă, bimotor și monoloc de asalt, adică de luptă împotriva armatei terestre inamice, blindat sub motoare și sub postul de pilotaj, zburînd la o viteză de 400 km/h, cu forțajul atingînd 450—470 km/h. Armat cu 2 tunuri de 20 mm și 2 mitraliere de 13 mm, putea lua 4 bombe între 50 și 80 kg. sau 4 „bombe mamă", niște containere conținînd fiecare cîte 48 de grenade. Acesta este universul zburător al asaltistului. În cabina blindată, pilotul. Adică un ins pus în fața alternativei limită, mereu conștient de sine, stăpînindu-și perfect instinctul de conservare, controlîndu-și și dirijîndu-și reacțiile, făcînd sinteze tactice la viteze care în luptă depășesc 450 km/h, supraveghind cerul, conducînd formația prin radio, vizînd, ochind, manevrînd, pilotînd, totul între sol și 200 metri înălțime într-un spațiu sfîșiat de toate traiectoriile armelor terestre. Locotenentul luase războiul pe degete, avea zeci și zeci de misiuni de luptă înscrise în carnetul de zbor, se bătuse crîncen la Turda, Păuliș, Feleac, Apahida și Jibou, în pusta maghiară și

la Budapesta, făcea corp comun cu avionul și cu escadrila 41 asalt pe care-o comanda. Dimensiunea lui interioară este fixată de conștiința de ofițer, de parametrii pilotului de asalt, de ideea că o parte din efortul uriaș al umanității pentru a se elibera revine tunului și mitralierelor sale. Chestiunea a fost deosebit de sensibilă și nuanțată în lupta pentru eliberarea Ardealului, transformînd fiecare gest de război într-un sacerdoțiu.

În zorii zilei de 24 februarie 1945, Armata 40 sovietică întărită cu o divizie română de vînători de munte avînd în sprijin Corpul Aerian Român pregătește ofensiva care să deschidă valea Hronului spre Banska-Bystrica la nord (aici lupta Armata a 4-a română) și pe comunicația principală Zvolen-Ziarn-Hron-Kremnica-Handlova-Turcianske-Teplice la vest. Ambele văi sînt paralele, despărțite de o ramură sudică a munților Velka Tatra — numită pe unele hărți Stiavnike pohorie, pe altele, Kremnike, cu vîrfuri de 1 283 metri. Comunicațiile se unesc la nord în localitatea balneară Turcianske-Teplice, într-o comunicație principală care intră în valea rîului Turiec, între versanții munților Velka Fatra și Mala Fatra, ajunge la Martin, apoi prin Zilina se poate ajunge în Polonia spre nord ; ori la Ostrava sau Olomouc în valea Moraviei. Teren muntos împădurit unde inamicul se poate masca, cu fire de vale adîncă bine apărate de artileria antiaeriană dispusă în poalele înălțimilor. De cum se decolează de pe Lučenec și se urcă spre Detva, orice aterizare forțată pune probleme limită. Pe stînga, la sud de valea Slatina și Hron, muntele Iavorie, 1 044 metri. La nord de valea Slatinei, pînă-n Hron, muntele Polana, 1 458 metri și vîrful Vepor, 1 277 metri, apoi la confluența Slatinei cu Hronul, orașul, triajul și nodul de comunicații Zvolen, cheia apărării celuilalt nod important de comunicații, Banska-Bystrica. O lume de munți, de păduri, de văi priporoase pe care germanii și aliații lor, trupele Szalaziste-maghiare, o transformaseră într-un uriaș sistem de apărare. În acest uriaș sistem de apărare, asaltul românesc era chemat să deschidă breșele pe care artileria nu le putuse deschide ; ori împreună cu bombardamentul și bombardamentul în picaj să distrugă triajele, aglomerările de trupe, coloanele în marș și, în clipa hotărîtoare a asaltului, să sprijine infanteria și tancurile. Acolo unde tancurile se puteau desfășura.

Generalul de escadră aviator Emanoil Ionescu-Pipițu, comandantul Corpului aerian, își instalase postul de comandă în chiar spatele liniei întîi, pe un bot de deal la Detva-Roznavo, unde conferise cu generalul locotenent F.F. Jmacenko, comandantul Armatei 40 sovietice, stabilind în amănunt misiunile tuturor categoriilor de aviație, în funcție de obiectivele atacului infahteriei. Se știe că nemții au construit un fel de linie de cazemate, mai curînd niște clopote de beton în care erau instalate arme automate, greu de lovit cu artileria, linie care bara valea Slatinei. Generalul român își chemase comandanții de grupuri și escadrile la postul de comandă dominat de o splendidă cetate medievală, obligîndu-i să privească obiectivele prin luneta foarfecă. Se aștepta totul de la Grupul 8 asalt picaj. Misiune de rezonanță în sprijinul direct al Armatei 40 aliate. Bătălia aeriană de la Očova și ziua de 25 februarie 1945, zi-vîrf ; zi-sumă ; zi-epopee a aviației românești în bătălia pentru eliberarea Cehoslovaciei am consemnat-o în cartea „Misiune de sacrificiu". Ne mutăm din acest cadru general în carlinga îngustă a locotenentului Lazăr Munteanu, comandantul escadrilei 41 asalt. Aerodrom, Lučenec. Un fel de cocoașă de cămilă. Înghețurile și dezghețurile transformaseră pista într-un patinoar. Se vine la aterizare cu frînele puse din aer și se lunecă de-a sania. Poate se trăiește presentimentul victoriei. Decolare la rachetă verde cu trei stele. Gesturile rituale, care slujesc tehnicii de bord. Plafon de nori la 1 500 de metri. Vede avioanele cum se strîng în patrule. Urcă pe comunicația Lučenec-Detva, vede ceața subțire de pe văi. Peisajul are măreție și solemnitate. Vîrfurile munților plutesc într-o magnifică lumină verzuie. Există mereu o comunicare stranie între pilot și peisajul pe care-l survolează. Comunicarea aceasta intimă nu face parte din substanța acestui crochiu. Nici măcar amănuntele celor opt misiuni — efort limită, efort epuizant — nu mai fac parte din acest crochiu. Ne interesează numai esențialul. Adică faptul că pilotul știe exact obiectivul, că l-a delimitat pe hartă, că și-a calculat exact minutul atacului, ca să-l conjuge cu pauza de foc a artileriei proprii și mai ales că, încă de la decolare, și-a interzis orice emoție. Mai exact, că și-a închis instinctul de conservare în portbagajul avionului. Altfel nu se explică demnitatea cu care pică de la 1 200 de metri prinzînd în aparatul de vizare linia de cazemate inamice, apoi pe măsură ce cade vertiginos între munți țesut în plasa densă a focului de baraj, alege ținta și manevrînd ușor o aduce în vizor, calmul cu care apasă pe declan-

Monumentul ostașului român de la Carei, operă a sculptorului Vida Geza

șatorul automat al bombelor, manevra periculoasă la rasul cazematelor și revenirea la atacul cu armamentul de bord în chiar clipa cînd infanteria sovietică țîșnește la asalt. De aici încolo, filmul se rulează rapid. Cerul este sfîșiat de explozii. Tăiat de trasoare. Vede infanteriștii într-o suită de fotograme cumplite. Crispați. Cel cu bandajul năclăit sub cască. Explozia care-i pulverizează pe cei doi cu pușca mitralieră. Pe cel care aruncă grenada. Pe cel care se poticnește și se frînge. Se uită pe sine. Revine. Viraj. Prinde în colimator ambrazura cazematei-clopot. Foc cu tunul. Avioanele lui sînt în jur. Haosul care clatină aerul văii. Doar zgomotul motoarelor, cel estompat al armamentului de bord, în rest un univers existînd prin retină.

Minute comprimate pînă la explozie.

Secunde cît veșniciile. Picaj. Foc cu întregul armament. Bateria de flack-uri ascunsă sub o perfectă plasă de camuflaj : servantul care se prăbușește peste afet. Redresare. Viraj de luptă cu motoarele în plin. Zbor la aerodrom. Plinul de combustibil și muniție. Misiunea : reveniți în atac la sol. Atenție la infanteriștii sovietici. Atenție la vînătorii noștri de munte. Se pare că au rupt apărarea de pe versanții văii. Zbor. Atac la sol. Tancheta. Picaj. Explozie. Redresare. Revenire la atac. Orele. Timpul. Care timp ? Nu există decît traiectoriile. Numărul misiunilor ? Cine le mai știe ? Decolare de la Lučenec. Patinaj. Zbor la rasul văii. Atac. Cazemate. Întăriri care vin din urmă. Castelul de la Șliac, „Haraşo leotcik". Leotcik ! Leotcik ! Aude strigătul infanteriștilor cînd îi prind în rafale surzii din cazematele-clopot, pentru că nemții au vîrît acolo soldați surzi, soldați surziți de exploziile războiului ăstuia nebun și soldații aceia nu aud infernul, soldații aceia luptă într-o liniște de vată, conștiința lor nu este percutată de exploziile care rod moralul și-l tumefiază, și-l pulverizează, ei luptă într-o liniște absolută și mor înconjurați de liniște absolută; locotenentul aviator Lazăr Munteanu nu aude nici el exploziile dar aude strigătul infanteriei, vede fețele înnegrite de fum ale infanteriștilor, le vede semnele făcute din gropile de obuze, își răsucește abil mașina lui zburătoare și revine în infern spre a ucide un cuib de mitralieră, sau a ucide un tun de însoțire, sau a răslui crenelele castelului-fortăreață sau a împunge cu lancea explozibilelor ambrazurile. Aterizare, plinul, decolare, zbor la inamic și din nou atac la sol. Și mereu atac la sol. Cu retina sfîșiată de imagini apocalips. Implacabil la mansă ca destinul.

Cît ? Pînă cînd ?

Decolare. Zbor la inamic. Atac la sol.

Și iarăși de la capăt.

Cît ? Pînă cînd ?

Cade Zvolenul. Cade Banska-Bystrica. Aprilie. Încep să sosească păsările călătoare. Nu-și mai recunosc cuiburile. Începe să răsară iarba. Și florile. Grupul se mută la Zvolen. Acționează adînc, spre Trenčin. De pe Hron, pe Vah.

16 aprilie 1945.

Locotenentul se întoarce după un atac la sol, al treilea, în zona satului Banov, la vest de Trenčin. Ca în toate poveștile de război, un glonț rătăcit, ori bine tras, îi găurește rezervorul de ulei. Motorul drept se gripează. Are înălțime, chinuie motorul stîng, trece Vahul și vede în botul avionului aerodromul Trenčin. Aerodromul a fost arat de nemți spre a-l face impracticabil. Aterizează. Este ultima scăpare. Nu-și dă seama că inamicul este pe celălalt mal al Vah-ului, că l-a reperat și că deschide foc cu aruncătoarele. Aude filfiitul caracteristic al proiectilelor de aruncător. Vede exploziile care aruncă în aer bulgări de pămînt. Aude, vede și nu realizează nimic. Ceva s-a deconectat de la centrala electronică a pilotului Lazăr Munteanu. Cercetează atent motorul drept. Depistează cauza obiectivă a penei. Se plimbă cu mîinile la spate în jurul avionului în vreme ce brandtiștii germani îl încadrează îndeaproape.

Vede calul repezit în galop peste aerodrom, ofițerul sovietic care se pleacă din șa, se simte smuls, aruncat pe greabănul calului și în cîteva clipe, zdruncinat zdravăn și mirat, se trezește în spatele hangarelor, în amplasamentul unei baterii de tunari sovietici. În clipa cînd atinge solul, realizează momentul aterizării. Contactul cu centrala electronică s-a restabilit. I se moaie picioarele. Astfel devine musafirul locotenentului Tuniev, salvatorul, originar din Vladivostok, inginer în viața civilă. Inginer-locotenent care-i arată fotografia fetiței lui, în vîrstă de patru ani, cu explicația de rigoare :

— N-am văzut-o niciodată ! S-a născut după plecarea mea pe front !

Noapte ! Doi ostași de la două capete de lume, un pahar de votcă, Vah-ul, dincolo de Vah o altă lume, aici o altă lume și între cele două lumi încleștate într-o luptă fără cruțare, fetița aceea bălaie căruia tatăl nu-i simțise niciodată gustul de lapte și căldura tandră a trupșorului fraged.

...Pe urmă locotenentul aviator Lazăr Munteanu s-a întors la treburile lui de război, devenind cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul" cu spade.

Formațiune de avioane românești de bombardament în zbor spre obiective aflate în spatele inamicului pe frontul cehoslovac

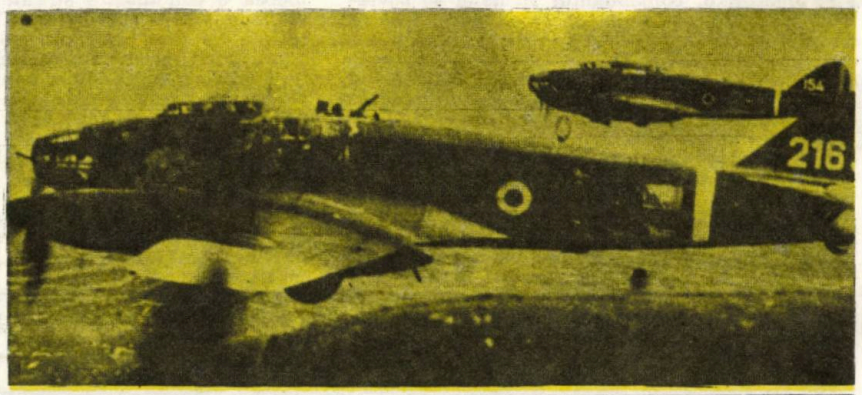

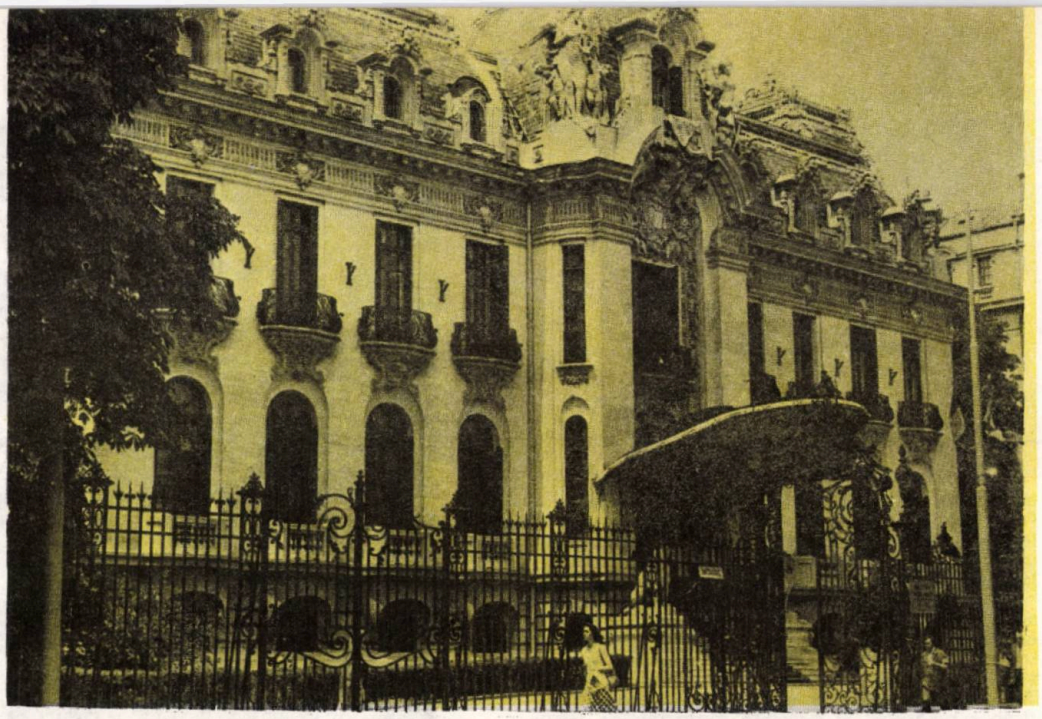

Palatul Cantacuzino. Arh. I. D. Berindei (1907)

ÎN CĂUTAREA SPECIFICULUI ARHITECTONIC

Dacă am încerca să vorbim despre toposul românesc, în sensul unduirii blagiene deal-vale, n-am putea să desprindem de esența sa, casa țăranului : orizontala stabilă a pridvorului odihnind sub umbră de streșini adînci, opusă zborului vertical semețe a turlei bisericii. Aceste două elemente accentuează sinusoida spațiului natural, într-un efort de integrare mimetic cît și într-unul de potențare nuanțată.

Evoluție a unui mod ancestral de locuire, casa țăranului și-a perfecționat lent atît mijloacele și tehnica construcției cît și expresia formală. Cele mai vechi exemplare păstrate sînt numai de două sute de ani, dar ele sînt la fel cu cele de acum 20 de veacuri, căci casa se reînnoia mereu, azi un stîlp, mîine o streașină sau pălimar, păstrîndu-se mereu nouă și totuși veche. Aidoma folclorului, „arhitectura" se transmitea din generație în generație ca un talisman, fiecare țăran fiind meșterul arhitect al casei sale păstrînd-o cu respectul adînc „al celor din bătrîni". Dincolo de perfecta stăpînire a tehnicii lemnului locuința țărănească este depozitara unui mesaj filozofic și estetic de profundă filiație istorică.

Săpăturile arheologice de la Pietrele (epoca bronzului) cît și Columna lui Traian ne arată un mod modest dar solid de construire. Unul din elementele specifice acestui spațiu geoclimatic, înscris doar arealului tracic a fost și este pridvorul. Spațiu intermediar între înăuntru și afară, anfilada de stîlpi și-a găsit expresii diferite : la români, în pridvor, iar la greci în pter. (pornind de la vechea locuință grecească de lemn din Insula Corfu).

Stîlpii pridvorului românesc sînt foarte zvelți, reduși la limita rezistenței lemnului, iar hora lor în jurul casei găzduiește un spațiu de umbră transparentă, care accentuează paradoxal

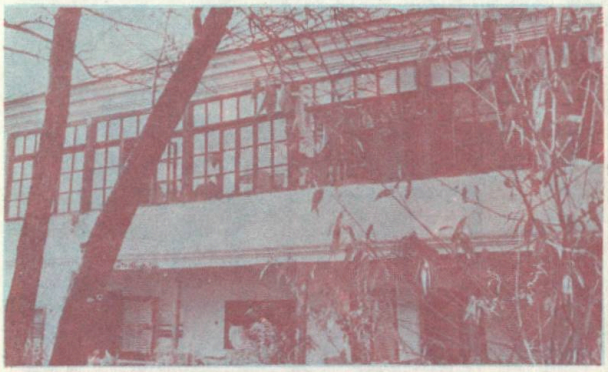

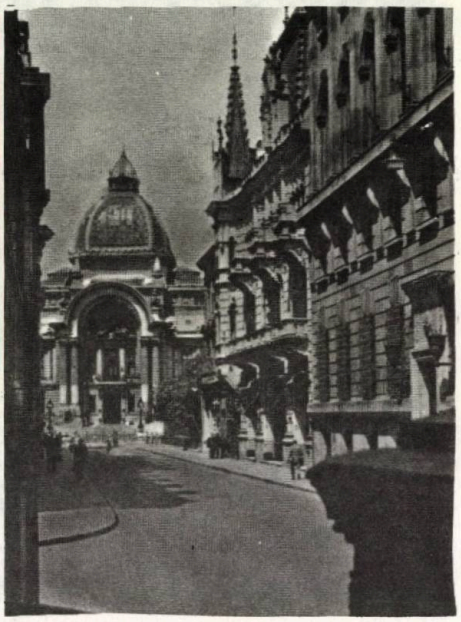

Casă veche românească (Cîmpulung) ● Palatul C.E.C. Arh. Paul Gottereau 1896—1900

orizontala pălimarului și stresinii într-un profund echilibru funciar. Loc de reverie și reculegere, pridvorul scrutează orizontul ca un ochi urias deschis către lume, într-o totală asimilare cu cel mai bun prieten al său — natura.

Total opus, peripterul grec, își ordonează stîlpii de piatră într-un ecran masiv (și din cauza limitei de rezistență a materialului) transformînd construcția (templul) dintr-o contînătoare de spații într-o conținută în spațiu. Același tip de matcă structurală a generat în timp bineînțeles și datorită materialelor (lemnul și piatra) cît și funcțiunilor (locuire și cult) două tipologii de spațiu — unul permeabil în transfer cu mediul, celălalt opac transformînd construcția în obiect mobilator de mediu. Dar nu numai configurația spațială a locuinței, ci și topografia ei este specifică. Casele românilor aveau o distribuție afinată în teritoriu, coeziunea comunitară făcîndu-se prin apartenența la spațiul de cult. Nu putem să nu recunoaștem în această configurație a casei (pridvorul) cît și a satului (rarefierea) dincolo de comuniunea cu natura și o poziție strategică defensivă de observare a virtualilor dușmani.

Supus timp de aproape zece secole — sec. IV — sec. XIV — vitregiilor popoarelor migratoare, teritoriul Daciei romane și-a ascuns fiii în păduri transformînd „pavimentul" de marmură al locuinței romane în „pămîntul" românesc. Doar etimologia acestui cuvînt este suficientă să povestească despre ruralizarea „urbanului" Daciei romane și despre determinarea istorică a unei civilizații materiale profund agrare. Iată cum descrie atît de plastic V. Pârvan această luptă de supraviețuire : „Cînd Roma ne-a lăsat singuri în cetatea lui Decebal, valul năvălirii barbare ne-a acoperit cu totul. Cum se prind de pămînt, proptindu-se în multele lor rădăcini, copacii înecați de apele furioase ce vor să-i smulgă cu dinsele, așa ne-am prins noi cu toată tăria sufletului nostru de străvechea noastră tarină daco-romană proptindu-ne în zidul munților noștri ca să nu fim smulși și tîrîți de puhoi."

Acestui postulat al rezistenței, al supraviețuirii în vremelnicie i se datorează nevoia de stabilitate, de continuitate pe care românul și-a găsit-o în conservarea mostenirilor materiale și spirituale.

Contrar oralității, folclorul conservă pînă astăzi mituri străvechi, așa cum contrar perisabilității materialelor, arhitectura populară conservă moduri de locuire străveche. Așa se explică cum acest caracter de **transmisibilitate** devine paradoxal suportul unor topii de ordin clasic, arhitectura populară românească fiind o depozitară a antichității.

Studiul proporțiilor între elementele constitutive demonstrează cunoașterea rapoartelor optime — numărul de aur, sau a creșterilor ordonatoare — șirul lui Fibonnaci etc.

O dovadă în plus că acest tip de modelare este specific românilor, o constituie exemplul satelor săsești, ridicate în același spațiu geoclimatic și care au o altă configurație atît a obiectului (casa) cît și a sistemului (satul), cu locuințe oblonite formînd front compact de cetate spre „stradă", cu o densitate de construcție maximală, separînd net arhitectura (în sens de spațiu artificial) de spațiul natural.

Deci, în același areal, etnii diferite concep diferit mediul, una absorbindu-l, încorporîndu-l ca prieten într-o totală comuniune, cealaltă respingîndu-l ca virtual dușman.

Deși modestă în proporțiile domestice ale spațiilor de cult exnartex (pridvor), pronaos, naos și altar, biserica își lansează spre înalt turla de lemn semeață, atingînd și azi performanțe europene.

„Catedrala lemnului" de la Surdești, Maramureș — 52 m, arată prezența unor meșteri de mare artă și curaj. Bisericile de lemn ale Finlandei, țară în care arhitectura de lemn își păstrează încă viabilitatea, au o formă compusă din mai multe turle, turnulețe și o proporție mai puțin elansată. Puritatea acestor spații construite la români pleacă de la o înțelegere adîncă a esenței funcțiunilor, de la o pătrunzătoare cuprindere a măsurii lucrurilor, a felului de comportare a materialelor, încorporînd o viziune cosmogonică, senină, de echilibru cu lumea.

Însuși repertoriul plastic decorativ subsumat arhitecturii constituit din vechi simboluri mitice vine să subscrie acestei idei. Relevarea miturilor esențiale, ale fertilității (triunghiuri îngemănate), ale soarelui (roata), ale timpului și spațiului (creșterea romboidală, torsada ma-

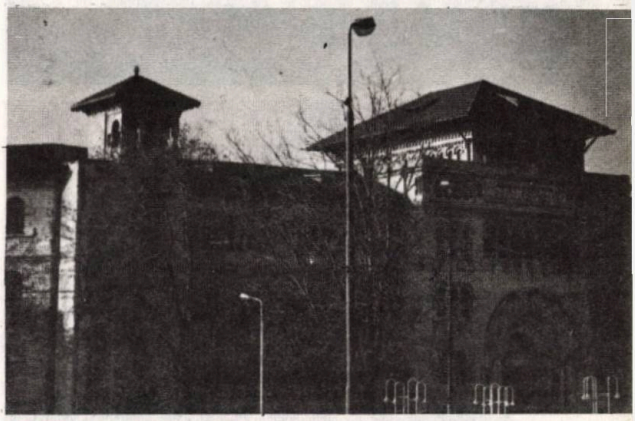

Universitatea Bucureşti : arh. Alex. Orăscu 1859 — 1869 (Inaintea etajării realizate de arh. N. Ghika-Budeşti) ● Palatul M.A.N., arh. D. Maimarolu ● Institutul de arhitectură Ion Mincu, arh. Gr. Cerchez, 1912—1927 ● Revista Arhitectura nr. 2/1906 şi nr. 1/1916

ramureşană) sînt tot atîtea adevăruri integrate în circulaţia universală prin dalta măiastră a unui Brâncuşi.

Şansa sau nesansa acestei arhitecturi a fost istoria, căci zice V. Pârvan :

„Alţii la adăpostul nostru au ridicat oraşe strălucite, palate de marmură şi temple pînă la cer. Alţii, la adăpostul nostru, au onorat pe Apollon şi pe cele nouă Muze. Şi poeţii lor au cîntat iară, şi sculptorii lor au săpat iară, şi arhitectii lor au clădit iară. Şi pe cînd noi nici satele noastre nu ni le puteam face pentru un veac de om, ci aceeasi generaţie trăia în locuinţe de mai multe ori arse şi din nou clădite de martirii credinţei întru Dacia şi Roma, ei, cei care înfloreau la adăpostul nostru, se mîndreau cu operă păcii, care era darul nostru, şi se uitau cu dispreţ la sărăcia şi lipsa noastră".

Trebuie să precizăm că ilustrul nostru istoric se referă la „sărăcia" şi „lipsa" de martori de civilizaţie în sensul culturii apusene, nu la „sărăcia" acestui bogat pămînt, atît de rîvnit şi disputat de toti.

Să nu uităm totusi că tot pămîntul românesc începînd cu secolul XII (biserica din Densuş) începe să fie locuit de mai pretenţioasa arhitectură de zid, depunînd mărturii mai durabile devenirii noastre istorice. Şi ca peste tot, ctitoriile domnesti şi boiereşti punctează epocă de epocă cu biserici, mînăstiri, palate dovedind o măiastră lucrare a cărămizii şi pietrei. Bolniţa Coziei, biserica domnească din Tîrgovişte, ctitoriile Moldovei lui Ştefan şi Petru Rareş, palatele brîncovenesti sînt numai cîteva exemple ale desăvîrşirii monumentalităţii. Căci este ştiut că monumentalitatea nu vine de la dimensiunea elementelor ci de la raportul îngemănării lor.

Desigur că noi n-am ridicat catedrale aidoma Apusului, nu numai datorită faptului că el a cucerit imperii şi noi nu ne-am lăsat cuceriti păzind pacea creştinităţii, ci şi datorită unei alte concepţii despre lume. Catedralele şi palatele goticului, Renaşterii au fost ridicate în secole prin efortul cumulat al comunităţii supus ambiţiei exaltate a principilor.

Bogăţia aurului acestui pămînt a fost sălaş de puternică civilizaţie uranică ai cărei mesageri „călăreţii traci" au populat „Vedele" indiene şi „Iliada" ; a susţinut marele imperiu al lui Burebista despre care consemnul magic al scrisului ne-a văduvit de informaţii. Acest aur a redresat balanţa deficitară a Romei lui Traian şi a atras ca-ntr-o pîlnie popoarele Euro-Asiei. Semn de blestem, aurul românilor a alunecat spre tezaurul de la Topkapi al sultanilor sau spre palatele Vienei. Cu tot acest aur ce mărete catedrale şi oraşe n-am fi putut noi ridica, dar n-am făcut-o nici în epocile de vîrf de relativă stabilitate. Ştefan cel Mare a preferat să facă 42 de biserici împinzind Moldova cu mici bijuterii decît să ridice cu aceleasi fonduri o mare catedrală, pentru că simţul măsurii, al modestiei, al relaţiei proporţionate cu natura, al scării omului, este puternic înrădăcinat la români. O catedrală creşte uriaşă în relaţie cu oraşul, cu clădiri etajate dens construite, dar ar părea stingheră şi ieşită din scară într-o poiană cu brazi.

Înrădăcinarea acestui mod de a înţelege spaţiul construit, într-o simbioză încorporatoare cu natura, apropie arhitectura românească de cea a Extremului Orient chinezesc şi japonez. Această concepţie despre construcţii determină

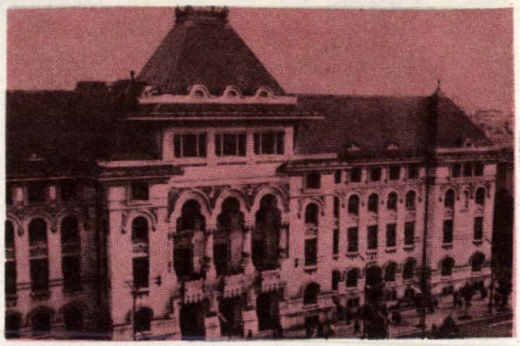

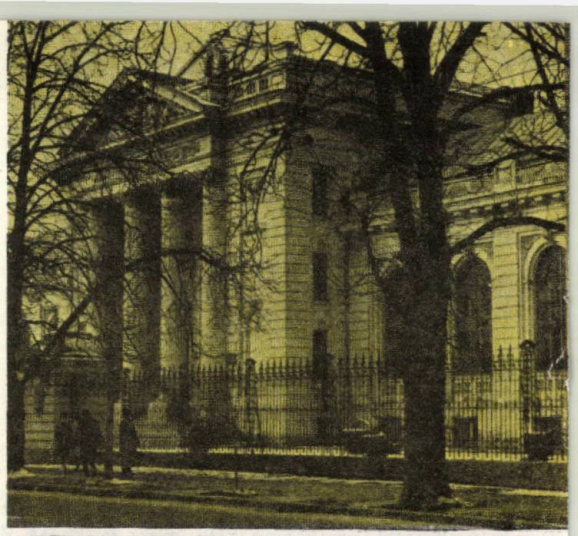

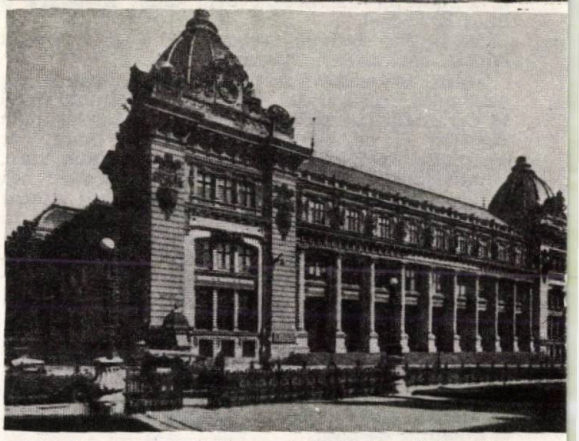

Primăria orașului Craiova. Arh. Petre Antonescu ● Primăria Capitalei. Arh. Petre Antonescu, 1906—1910 ● Palatul Institutului de medicină și farmacie. Arh. Louis Blanc, 1902 ● Palatul Poștelor, azi Muzeul de istorie al R.S.R. Arh. Al. Săvulescu

afirmarea tîrzie a oraselor. În accepțiunea densității construcțiilor. tîrgurile noastre au fost pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, după descrierile călătorilor străini Antonio Maria Graciani, Lescalopier sec. XV, Paul din Alep — sec. XVII și ulterior desenele lui Preziossi din 1861, niște sate mari înecate în livezi și grădini. Această existență urbană n-am califica-o totusi protocronică orașelor grădină englezești Welley și Letchworth, ci specifică spațiului românesc. Prezența fortificațiilor, altă condiție determinativă care identifică orașul (de la Ierihon mil. VI — î.e.n., Ur, Eridu, mil. III î.e.n.) nu o întîlnim decît rar în Moldova și Țara Românească și mai ales prin influența lesească la cetățile lui Ștefan cel Mare (Suceava, Hotinul și Balta Albă) și mai mult în Ardeal, unde arta fortificațiilor cuprinde orașele mai importante : Cluj, Deva, Timișoara, Arad, cu institutiile feudale maghiare necesar de apărat. În acest sens foarte interesantă este apariția unor tipuri noi de programe ca bisericile fortificate din Ardeal, din triunghiul Brașov-Sibiu-Medias (Merghindeal, Dealul Frumos, Apold, Sf. Sever, Cisnădie, Cristian, Biertan, Cîrta cisterciană) și multe altele în care comunitatea atacată în loc să se resfire în păduri se aduna în jurul bisericii să-și apere existența. Un alt program fortificat a fost locuința culă (Măldărești-Greceanu) atît de specifică boierilor olteni.

Dar revenind la tîrgul românesc, principalele lui clădiri au fost gîndite în relație independentă cu vecinătățile, cu patru fațade distincte și integrîndu-se unui spațiu vegetal.

Densitatea fronturilor continue apare în perioada intenselor schimburi comerciale fanariote, cînd fața multor tîrguri își consacra tipologia de locuire pe loturi adînci și înguste (ex. Hîrlău, Focșani etc.). Acest mod de rezolvare a densității urbane a dus la apariția unor locuințe insalubre, cu camerele luminate una din alta și din magazinul care ocupa încăperea de la stradă (Hîrlău). Casele cu camerele tip vagon una din alta aliniate unor curți lungi tip coridor sînt tot rezultatul conflictului între creșterea densității și nevoia de contact cu un petic verde de curte, consacrînd un tip de locuire păstrat și azi în București.

Dar acest tip de front traforat, care generează o arhitectură a gardurilor, n-a fost posibil în zona centrală, unde gradul de ocupare a terenului impunea o locuire grupată, apărînd astfel construcțiile cu curți interioare, atît de specifice întîi hanurilor (Hanul Hanul Roșu, cu Tei, Patria-București, Metropol-Craiova).

Orășeanul mai plăpînd rezistă mai greu crivățului și-și închide pridvorul cu sticlă, formînd așa-zisa verandă de aceeași utilitate ulterioară sacnasiului (loc de cafele și siestă). Această arhitectură de detaliu consacră un gen de fațadă ușoară total vitrată al cărei cimp ritmat de sticlă și lemn anticipează pereții cortină ai lui Mies van der Rohe.

Formarea României moderne, schimbarea tabloului politico-economic, ridică probleme noi de reprezentare, de integrare în circuitul european. Viziunea edililor este una sincronică, încercînd să apropie în special capitala de tipologia unui urbanism și a unei arhitecturi europene consacrate, negînd moștenirile timpului.

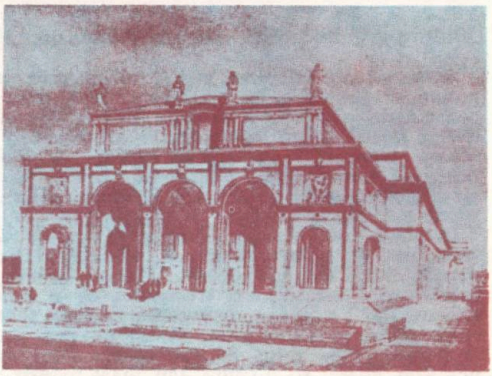

Opera Română. Arh. O. Doicescu, 1953 ● Hotel Intercontinental, Bucureşti. Arh. H. Maicu (piaţa), D. Hariton, Gh. Nădrag, R. Belea, Ion Moscu (hotel) ● Casa de cultură Suceava. Arh. N. Porumbescu ● Ansamblul Hotelier Aurora Arh. Dinu Gheorghiu

Regulamentele Organice impun primele reglementări privind disciplina în construcţii cît şi necesitatea formării unui corp de profesionişti mai pregătiţi decît starostele zidarilor, „maimar-başa". Astfel ţara este invadată de arhitecţi străini, nemţi, austrieci, care construiesc masiv la Iaşi şi Bucureşti.

În pragul epocii moderne geniala arhitectură a poporului român ridicată de meşteri anonimi se constituie în depozitara unui mod specific şi inconfundabil de a modela spaţiul, atît în lemn cît şi în cărămidă şi piatră, atît în rural cît şi în urban. Şi această unicitate îşi păstrează potenţa formatoare exemplificînd o inegalabilă legendă, cea a meşterului Manole, care pune la fundamentul creaţiei durabile sacrificiul de sine, căci nu ar fi ajuns pînă la noi aceste nenumărate capodopere ale arhitecturii şi artei românilor, fără sacrificiul acelora care cu toate vitregiile soartei au găsit energii încorporatoare în înţelepciune şi frumos. Cu acest mit al creaţiei în general şi al arhitecturii în special nu se pot lăuda multe popoare.

Revigorînd tradiţia romanilor, urmaşii lor, românii, abia în secolul XX revin la construcţia podurilor, apeductelor, părăsitelor oraşe ale Daciei-romane. Reîntoarcerea în urban are loc după şaptesprezece secole. Alături de tehnicieni străini ca „Paler neamţul" amintit în 1795, Moritz von Ott, Hartl, Ernest Mayer, Iosif Weltz constructorul bisericii Sf. Dumitru din Bucureşti, Herr Leopold, constructorul bisericii Banu din Iaşi, trebuie consemnaţi, arhitecţii din familia Freiwald — Johan (1803 — Teatrul de varietăţi, casele Agăi Lascarache Costache), Gustav (profesor de desen, geometrie şi arhitectură la Academia Mihăileană), Julius (casa Brîncoveanu, fosta Şcoală centrală de fete, casa Vernescu etc.).

Activitatea meşterilor şi constructorilor străini contribuie la răspîndirea unor curente occidentale ca neo-clasicismul şi ulterior romantismul cu care a intrat în simbioză influenţînd spaţiul construit autohton pînă la sfîrşitul secolului XIX.

Este de remarcat totuşi că primii arhitecţi români cu studii în străinătate ca Gheorghe Asachi — personalitate multilaterală — cît şi Alexandru Costinescu în Moldova, Iacob Melic şi Alexandru Orăscu în Ţara Românească, au adoptat formele clasicismului ca izvor de înnoire culturală. Mare cărturar şi patriot, Alexandru Orăscu, primul preşedinte al Societăţii Arhitecţilor Români (1891) a fost autorul a cîtorva opere remarcabile : Palatul Academiei, ulterior al Universităţii Bucureşti, fostul hotel

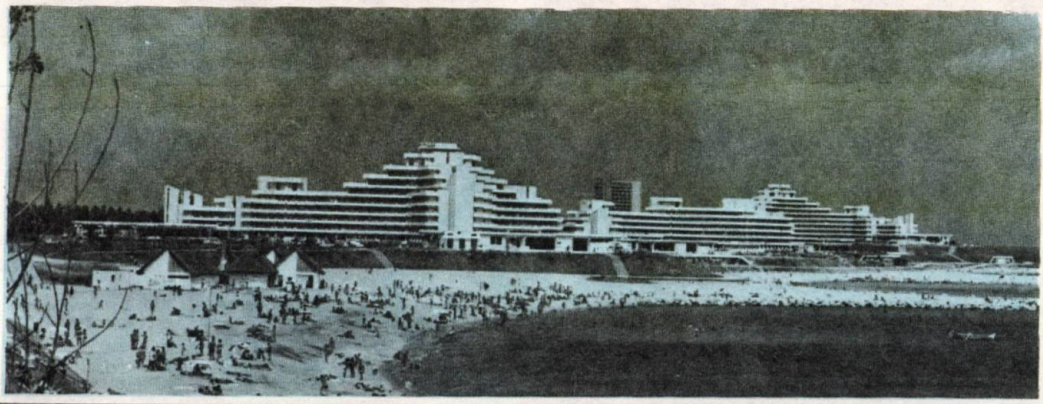

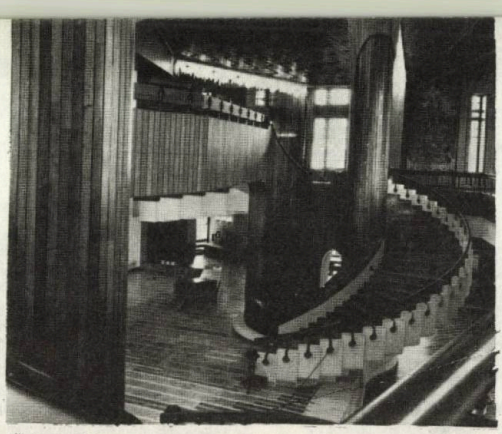

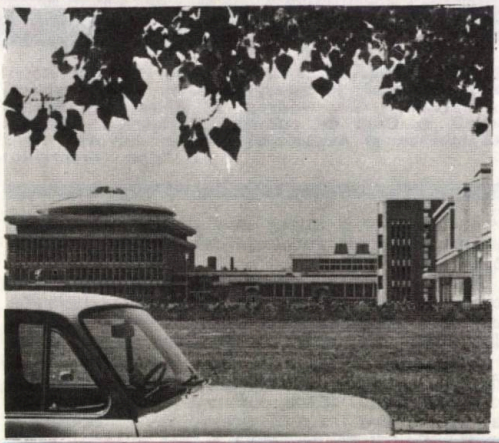

„Bulevard" București, primul Gimnaziu, Ploiești.

Romantismul importat la noi în variantă neogotică se îndepărta și mai mult de tradiția noastră de arhitectură, pregătind teren eclectismului academizant istoricist al arhitecților de școală franceză: Cassien Bernard, A. Ballu, Albert Galeron, Paul Gottereau, Louis Blanc, au ridicat o serie de clădiri monumentale ale Bucureștiului la sfîrșitul veacului XIX.

În acest context se conturează aspirațiile școlii naționale de arhitectură, grupată în jurul personalității lui Ion Mincu, care considera patrimoniul arhitecturii trecutului ca o școală a dezvoltării viitoare. Aplecarea asupra tezaurului național a continuat opera de dezvăluiri și popularizare a lui Al. Odobescu. Căci spunea Ion Mincu în ultimul său toast: „Am făcut un lucru mic și simplu... am văzut în țara asta, semănată cu lucruri vechi frumoase, o biserică, o casă, un acoperiș, o ușă, o rozetă, un chenar care avea ceva original cum nu mai văzusem în altă parte și mi-am zis că... s-ar putea începe cu ele un stil în țara noastră." — fapt pe care nu trebuie să-l luăm mot à mot căci tot el spunea: „A lua de ici una și de dincolo alta nu e a face stil."

Dar Casa Lahovary (1886), Bufetul de la Șosea (1889—1892) sau Școala Centrală de fete (1890—1894) au dat măsura acestei preocupări deschizătoare de drum, marcînd fundamental evoluția arhitecturii românești la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX. De asemenea acest mare arhitect a militat alături de un corp de elită de artiști români, ca arhitecții Alexandru Orăscu, T. Socolescu, Al. Săvulescu, P. Maimarolu, sculptorii I. Georgescu, K. Storck, St. Ionescu-Valbudea, pictorii Th. Aman, Gh. Tătărescu, printr-o petiție înaintată guvernului în 1890, împotriva modului cum sînt restaurate abuziv o serie de monumente ale arhitecturii românești de către Lecomte du Noüy care le-a adus transformări ireparabile.

Formarea Societății arhitecților români cu 24 membri fondatori în 26 februarie 1891 cît și finanțarea de către aceasta a unei școli particulare de arhitectură (datorită insatisfacției manifestate față de învățămîntul de arhitectură de stat înființat printr-un decret al lui Alexandru Ioan Cuza în 1864) sînt tot atîtea evenimente importante.

Holul Teatrului din Tg. Mureș. Arh. C. Săvescu, Vl. Slavu ● Centrul civic Craiova ● Institutul politehnic București. Arh. O. Doicescu ● Piața Sălii Palatului Arh. L. Garcia, T. Niga, Filipeanu

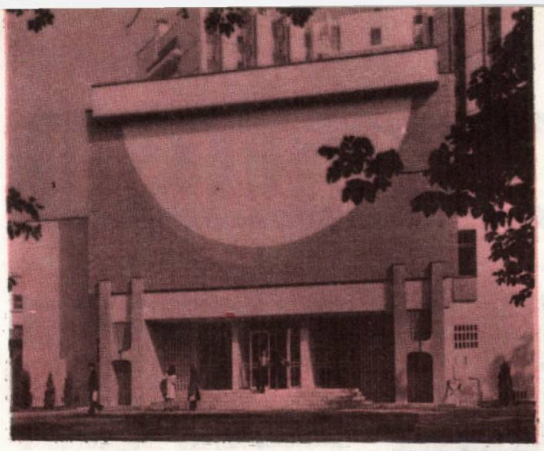

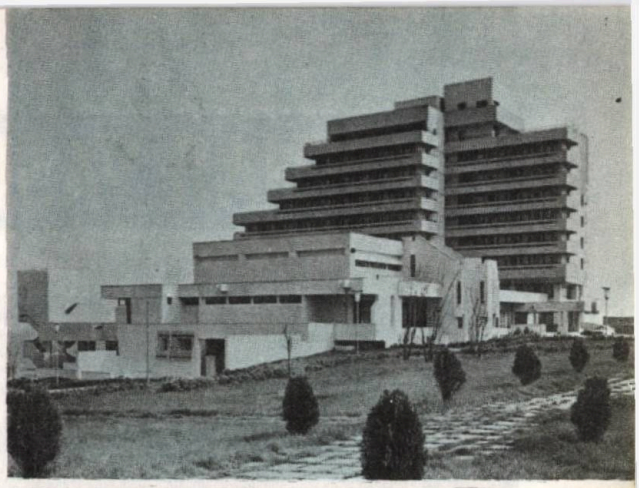

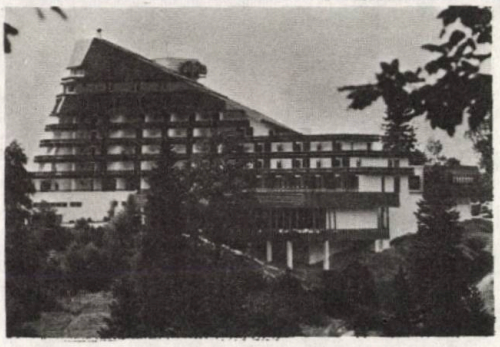

Spitalul municipal Bucureşti ● Hotel Costineşti ● Hotel Alpin, Poiana Braşov

Arhitectura lui Ion Mincu apare ca o creaţie originală, crescută organic din şcoala arhitecturii româneşti de sorginte brîncovenească căreia i-a încorporat modelaturi clasice. Este foarte adevărat că, creaţia lui Ion Mincu nu a fost consecventă fiind mereu subordonată gustului particular. Greutatea adaptării acestui stil numit neo-românesc la noile funcţiuni urbane ce necesitau altă scară a edificiilor a orientat o serie de arhitecţi români spre eclectismul academizant : I. N. Socolescu (Palatul Justiţiei din Craiova), Al. Săvulescu (Palatul Poştelor — azi Muzeul de Istorie al R.S.R.), I. D. Berindey (Palatul Administrativ — azi Palatul Culturii, Iaşi), D. Maimarolu (Cercul Militar — azi Casa Centrală a Armatei, Palatul Marii Adunări Naţionale), St. Burcuş (actuala clădire a Bibliotecii de Stat).

Expoziţia jubiliară din 1906 consacră totuşi stilul neo-românesc ca stil oficial, generînd de multe ori un epigonism nestăpînit spaţial şi decorativ.

Arhitectul N. Ghika-Budeşti încearcă prin clădirea azi a Muzeului de Istorie a Partidului (1912—1939) folosirea acelor valenţe estetice ale arhitecturii tradiţionale care potenţează monumentul, folosind cărămida aparentă, tratarea plastică doar a golurilor nu şi a cîmpurilor pline, excluzînd supraabundenţa decorativă, urmărind aşa cum scria „...crearea de motive noi care, păstrînd spiritul tradiţiunii şi respectînd caracterul lucrărilor din trecut, să nu fie niciodată copii servile şi totodată să fie bine potrivite cu cerinţele vieţii moderne."

Opera arhitectului Grigore Cerchez din care semnalăm Institutul de Arhitectură „I. Mincu" (1912—1927) porneşte de la interpretarea arhitecturii brîncoveneşti atît de valoroasă prin simbioza spaţiului popular românesc (pridvorul) cu cel al Renaşterii (decoraţie, proporţii).

Casele arhitectului Cristofi Cerchez vădesc o deosebită sensibilitate, iar păstrarea lor la scara locuinţei le scuteşte de monumentalizările forţate ale altora (ex. Vila Minovici — 1924).

De asemenea lucrările academicianului arhitect Petre Antonescu, clădirea Consiliului Popular al Municipiului Bucureşti (1906—1912) cît şi fosta Bancă Marmorosh Blank (1912) sînt exemple ale modului propriu interesant de interpretare a arhitecturii tradiţionale.

Apariţia modernismului, a raţionalismului funcţionalist al Şcolii de la Bauhaus („forma urmează funcţia") a generat în paginile proaspetei reviste „Arhitectura" (1906) o aprigă dispută în deceniul III şi IV între tradiţionalism şi modernism, dispută foarte fertilă pentru exprimarea scrisă a unor concepţii estetice, a unor profesiuni de credinţă.

În această dispută au fost implicaţi valoroşi arhitecţi ca Petre Antonescu, Duiliu Marcu, Trajanescu, G. M. Cantacuzino, Al. Tzigara-Samurcas, M. Iancu, P. E. Miclescu şi alţii.

Dar cu toate acestea arhitectura cu caracter internaţional şi-a găsit foarte talentaţi şi apreciaţi promotori în Horia Creangă, N. Nenciulescu, Octav Doicescu, D. Marcu, a căror activitate a fost recunoscută şi pe plan mondial după cum rezultă din cartea lui Agnoldomenico Pica „Nuova architectura nel mondo", 1936, Milano.

Şi în contemporaneitate preocupările arhitecţilor pentru găsirea unui specific în arhitectură s-au concretizat în apariţia unor ansambluri interesante ca lucrările arh. N. Porumbescu — Casa de cultură, Baia Mare, Primăria, Baia Mare, M. Alifanti şi Centrul civic Tg. Mureş, arh. Constantin Săvescu, Craiova, Vaslui, Piteşti, care constituie şi exemple de integrare în spaţiul local.

Oricum preocupările pentru găsirea specificului naţional sînt mereu în actualitate căci citindu-l pe G. M. Cantacuzino „tradiţia înseamnă conştiinţă... şi, deci, echilibru critic". În condiţiile în care ambientul este pentru majoritatea oamenilor din ce în ce mai mult arhitectură şi nu natură, importanţa formativă a acestui factor de mediu este din ce în ce mai marcantă şi trebuie să-i acordăm atenţia şi respectul cuvenite.

Arhitectura devine prin transfer temporal pentru fiecare trecător dintr-un spaţiu al efectului, un spaţiu al afectului, determinînd fundamental apartenenţa noastră culturală naţională, ceea ce situează permanent specificul în prim plan.

Cristina Suciu Moscu

CENTENAR VASILE VOICULESCU

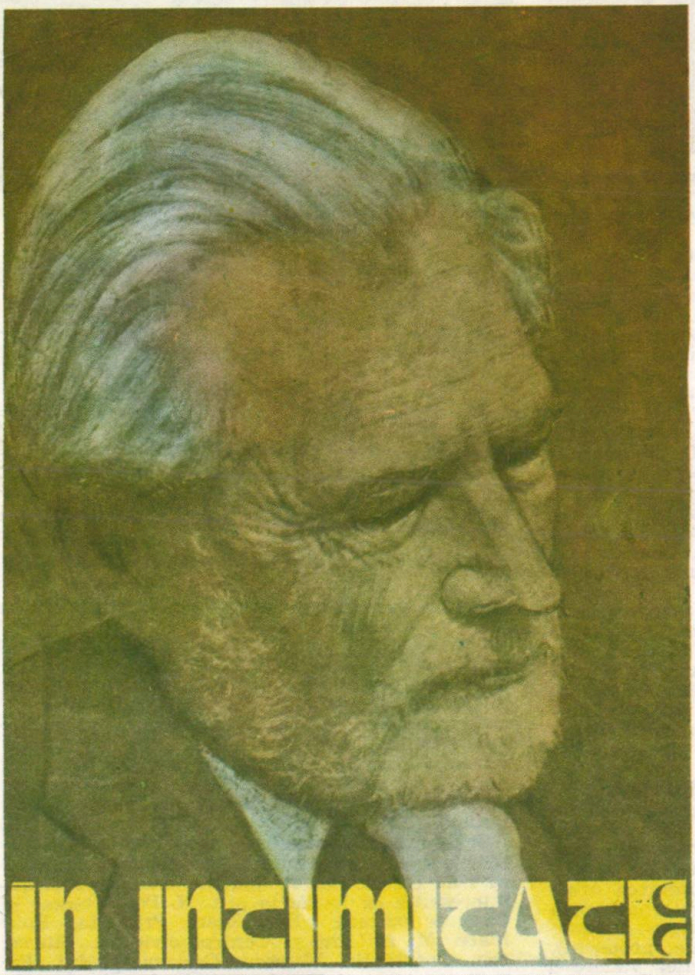

ÎN INTIMITATE

I Interviu cu Gabriela Defour, fiica scriitorului

REP. : Vin la dumneavoastră cu rugămintea de a vă destăinui despre Voiculescu în ipostazele sale mai puțin cunoscute, intime. Transcrierea sper să fie fidelă, servind astfel și ca document istorico-literar.

G.D. : Încep prin a vă face o mărturisire. Ne aflam într-o societate animată, cînd un amic al tatii îl întreabă : „Domnule doctor, ce v-a dat mai mari satisfacții în viață : poezia ? arta ? muzica ?". El a răspuns scurt : familia !, deși față de noi copiii fusese mai puțin... „familist". Mi-aduc aminte că revenind după o operație, la care nu mă asistase, i-am sărit de gît să-l îmbrățișez și tata m-a dat la o parte. De fapt nu știu să ne fi sărutat vreodată.

Printre primele mele amintiri sînt excursiile...

REP. : Cu familia ?

G.D. : Cu prietenii îndeosebi. Amator de plimbări, participa adesea la vînătoare, fără însă să vineze ; se răznea de grup și se uita la munți, la flori, la păduri. Cînd prin 1928 tata ne-a urcat pe vîrful Omul, în rucsaci — astăzi ar părea prost notat — se cărau pepeni verzi, pasiunea lui. Nu îmbrăcăminte, nu hanorace, dacă ne prindea ploaia ne uda pînă la piele, nici măcar bocăncei de munte ; fructele, și mai ales acești pepeni pe care îi savuram în neștire. A fost prima noastră excursie...

REP. : Cum se desfășura o zi în familie ?

G.D. : Tata se scula nu foarte devreme, nu-i plăcea să se trezească dis-de-dimineață, și pleca spre dispensar.

REP. : Scria noaptea ?

G.D. : Oricum, nu s-ar spune că era un matinal. Fără nici un mijloc de transport, căci detesta aceasta, pleca pe „bulevardul cu castani" și cam vis-à-vis de Facultatea de medicină își avea dispensarul, pe care-l știu de-o viață, acolo a lucrat. După ani fu numit inspector pe un întreg sector și, probabil, cum era „obiceiul", cei găsiți în neregulă socoteau ca de ziua lui să-i trimită cîte un cadou... N-am să uit cînd a refuzat un nemaipomenit tort, spunînd în ușă : „Plocoane nu primesc !". Pentru mine, copil, a fost un șoc, fiindcă noi trăiam o viață extrem de modestă, chiar neîndestulată...

REP. : Nu aveați posibilități ?

G.D. : Fără cabinet, fără alte onorarii, tata aducea pe vremea aceea o singură leafă, de la dispensar. Și dacă veneau la consult țărani care ascultau „Ora satului", nu le lua bani, ba le dădea medicamente gratuit. Așa că de multe ori am cunoscut umilința la școală, cînd rochițele-mi erau mai scurte iar ghetele amărîte...

REP. : Tot ce spuneți este interesant, dar să revenim la întrebare : cum se derula viața familiei ?

G.D. : Curios, animalele nu au lipsit din casa noastră : co-

baii aduși de la Institut spre a-i îmblînzi, ciinii și pisicile cu duiumul ; era un fel de „Arca lui Noe", toți copiii din „Staicovici" se jucau acolo. O viață poetică, de care azi îmi aduc aminte cu plăcere...

Tata venea de la dispensar la oră fixă, îl așteptam, sta sobru în capul mesei. Vă închipuiți : cu toți cățeii jur-împrejur, nu știu, ca medic, cum a putut permite ! Probabil din dragoste exagerată pentru animale... Și Ionică spărgea totdeauna tăcerea, era un năzdrăvan Ionică, noi pufneam în ris, se vărsa cana cu lapte, zilnic trebuia unul din cinci s-o verse pe masă. Tata nu lua atitudine, însă ține minte că ne forța să mîncăm anumite alimente. Eu, de cîte ori ni se dădeau sfeclă și țelină, le înnodam cu lacrimi...

Apoi tata se culca cu regularitate după prînz, făcea siesta, mai vedea bolnavi prieteni, îi plăcea să vorbească la telefon. Cele mai lungi conversații, care mă plictiseau îngrozitor pentru că așteptam și eu telefoane, erau cu Ion Marin Sadoveanu, Maniche — cum îi spunea el. După moartea mamii își lărgise cercul printre tineri : Dinu și Neli Pillat, Stancu ș.a. Deși sobru în familie, foarte deschis cu prietenii...

REP. : **Ce se mai întîmpla în programul său diurn ?**

G.D. : **Trebuia să-și facă plimbarea : bătea parcurile, Cișmigiul cred zilnic, admira florile. Avea cunoscuți pe stradă, care la înapoiere îi ofereau cîte un trandafir, cîte o dalie. După moartea mamii camera sa devenise un fel de chilie de ascet, nu ne mai dădea voie să-i facem curățenie, petalele uscate rămîneau pe jos, își îmbrăcase soba cu cărți...**

Dușul rece n-a lipsit nici o dimineață ; se dușa și în cap, își ștergea părul ore în șir cu un prosop gros de in, după care, în fața oglinzii, făcea gimnastică. Poate de aceea i-au displăcut călătoriile lungi, în străinătate, spre a nu-și strica acest curios tabiet.

REP. : **Avînd cinci copii** [1]**, vă întreb dacă dragostea față de**

dumneavoastră și-o împărțea egal. De fapt, cum se manifesta ?

G.D. : **Adoratul tuturor era fratele meu Ionică, cu 4 sau 5 ani mai mare decît mine, pe care tata îl salvase de la moarte stînd nopți în șir la căpătîiul lui. Ionică rămăsese ca puiul ăla mai zărăncit, mai infirm, nu-nvăța la școală — spre deosebire de Radu, eminentul familiei —, însă, trebuie să recunosc, era simpatic, cu magnetism deosebit, direct, natural și tata nu-l timora ca pe noi ceilalți. Pînă la sfîrșitul vieții a fost preferatul lui, ca să nu mai vorbesc de ultimele clipe cînd nu accepta decît pe Ionică — un neprofesionist — să-i facă injecțiile cu novocaină și analgezice.**

Deși a mărturisit că familia i-a dat cele mai mari satisfacții, nu mi-aduc aminte să ne fi luat, știu eu, la gura sobei să ne povestească de copilărie. Ne-a ținut la o distanță, găsesc acum, cam demodată. Trecutul, pe care ni l-am însușit cu evlavie, i-l aflasem de la surorile sale mai mari, Maria Ivănescu și Florica Ștefănescu.

REP. : **Dar în raportul cu oamenii dinafară ?**

G.D. : **Am vorbit despre prieteni. Cu persoanele oficiale era însă demn, orgolios, deloc plecat și supus : un total socialist în relațiile cu oamenii simpli. Lumea se minuna că doctorul Voiculescu, care conta totuși ca „cineva", mănîncă cu spălătoreasa la masă.**

REP. : **Dumneavoastră știați că scrie ?**

G.D. : **Știam, deși nouă nu ne-a citit niciodată, ca și cum am fi fost niște inculți. Eu făcusem o facultate cu două licențe. Este adevărat că a ținut mult să urmez istoria artelor, iar cînd trebuia să-mi susțin lucrările premergătoare licenței mi-a pus la îndemînă tot materialul. În altă privință, la școală de exemplu, nu făcea caz de nici o notă, nu ne-a stimulat către premii, către**

---

[1]) În ordine cronologică — **Marta** : căsătorită Levitte (n. 1 aprilie 1911), Paris, licențiată în pictură ; **Olga-Sultana**, căsătorită Pontremoli (n. 13 iulie 1912), Paris, licențiată în artă decorativă ; **Radu** (n. 28 mai 1914), București, medic cercetător la Institutul Cantacuzino, în prezent pensionar ; **Ionică** (n. 16 mai 1916 — m. 24 octombrie 1973), licențiat în drept ; **Mihaela-Gabriela**, căsătorită Defour (n. 8 noiembrie 1920), București, licențiată în istoria artelor și franceză.

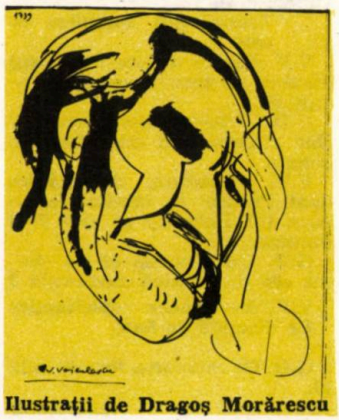

Ilustrații de Dragoș Morărescu

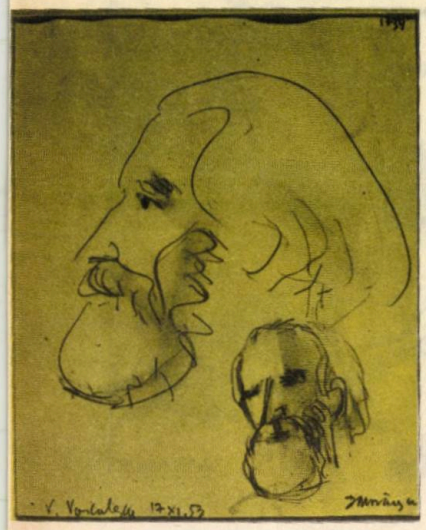

promovarea în societate. Totul pe modestie, pe propriile forțe.

REP. : V-aș ruga să vă reamintiți despre ultimele clipe ale vieții lui V. Voiculescu. Ultimele momente.

G.D. : Un an de chinuri fantastice, în care tuberculoza („morbul lui Pott") îi măcinase două vertebre, iar nervii rămăseseră pe viu. Singurul Ionică, care-i mai alina pentru cîteva ore durerile... Și făcîndu-i-se multă canamicină, i-a produs un accident, surzind brusc, deși totdeauna a avut un auz de iepure. Acesta l-a complexat, l-a aruncat într-o singurătate teribilă și ne scriam [2]) ;eu lui, că nu mă auzea, iar el, foarte interesant, nu-mi răspundea verbal, îmi scria, la sfîrșit aproape indescifrabil. Ultima lună, cînd îi duceam cîte ceva bun de mîncare, ne refuza : „Nu mă ispitiți, nu mă ispitiți". A intrat în comă exact ca în nuvela „Moarte aminată", trezindu-se brusc, spunînd : „Ionică, tu nu știi cît te-am iubit de mult !", după care s-a stins certat cu Dumnezeu, cu preoții... Era în dimineața zilei de 27 aprilie 1963.

Trăise ca un țăran sănătos toată viața. Doar cînd făcea guturai, nu ne mai puteam înțelege cu el : „Lăsați-mă — striga — că-mi vine să mă arunc pe geam !". În rest, nu l-am auzit să-l doară capul, repet, ducînd o viață foarte igienică.

REP. : Se cuvine să ne vorbiți și despre Maria Mitescu, soția sa și mama dumneavoastră...

G.D. : Prin anii 1932 surorile au plecat în Franța la studii, iar mama pentru tratarea sănătății, avînd un ochi pierdut total, operat, și celălalt pe cale să dispară. Eu nu mi-o amintesc decît plîngînd. Știu că avea o mașină de cusut și noaptea făcea uniforme fetițelor, era îndeminatică, deși o intelectuală, cînta Beethoven la pian, citea Confucius, iubea Wagner...

G.D. N-am citit nimic de el (Maurice Maeterlinck, n.n.). Regret că s-au pierdut aceste valori.

V.V. La vie des fourmis
La vie des astres
La vie du temps
La vie de l'espace
La vie des abeilles

G.D. Ce deosebire de preocupări la el !
Trésor des humbles ce este ?

V.V. Eseuri despre interiorul omului — trei volume de ocultism.

G.D. Te-ai mai răcorit ? Dar altceva mai cunoscut ce a scris ?

V.V. Beaucoup de théâtre dont Pelléas et Melisande, opera lui Debussy și alte 7—8 volume.

G.D. Cum ai zis că se cheama cea de mistică medievală ?

V.V. Les noces spirituelles
Le disciple de Saul

G.D. Ce memorie formidabilă ai.

(nedatată)

La moartea ei, tata ne-a spus : „Vreau să dispar din societate pentru că am lăsat-o să se irosească". Se iubiseră mult și de aceea s-a pedepsit după cum cunoașteți...

REP. : Sînt, credeți, implicații și pe plan literar ?

G.D. : Nu știu dacă a avut vreo influență pe plan literar după aceea. Poate sonetele îi păstrează amintirea, ca un omagiu tîrziu adus acelei mari iubiri. Mama a fost de-a dreptul depășită de viață, de mulți copii, de boală și, cred, de sărăcie...

REP. : Dar plecarea surorilor în străinătate cum se explică ?

G.D. : Un prieten, doctorul Popescu Gheorghian, care era medic de clientelă, tata nu, avînd bani, i-a spus : „Mă, Dile, trimite fetele și eu mă oblig să le dau un fel de pensie sau ajutor lunar". S-a ținut de cuvînt, bineînțeles că și tata ce agonisea trimitea acolo, ca fetele să stea la studii, iar mama să se îngrijească.

REP. : Există „moșteniri" ale talentului în familie ?

G.D. : Dintre toți cei cinci copii, nici unul nu l-a urmat ; darul acesta nu se moștenește. Poate Ionică, însă n-avea asiduitate, poate eu puțin... Am fost solicitată de multe ori să scriu o carte despre tatăl meu, dar cred că nu voi avea timpul, nici curajul s-o fac.

Într-un fel, datoria de a mă destăinui am onorat-o prin acest interviu...

II Interviu cu Dr. Radu Voiculescu

REP. : Fiind de față, curios, dar nu ați intervenit în convorbirea noastră... Gîndesc că în final veți încerca, la rîndu-vă, un portret al scriitorului.

R.V. : Îmi este foarte greu... Timpul a trecut, iar faptele, nefiind riguros consemnate, ar trebui să le reiau din memorie, afectiv și subiectiv. Sînt însă de acord cu spusele sorei mele Gabi, a cărei scrupulozi-

[2]) Publicăm cîteva astfel de „dialoguri" în scris, din mai multele caiete și foi volante păstrate în arhiva familiei, unele datate. De fapt, ultimele rînduri scrise de V. Voiculescu comunică și stări sufletești ale bolnavului sau răspunsuri la „testele" ce i se aplicau subtil, de către membrii familiei, pentru a constata stadiul alterării memoriei sale, cîndva prodigioase.

V.V. Cred că am asurzit din pricina unui medicament. Vorbește cu Radu să aducă pe Alex. Marin (un medic O.R.L.-ist celebru, n.n.).

(iulie 1962)

V.V. De ce nu pot ține condeiul ? Putere am în mînă. nu sînt paralizat. De ce nu pot scrie ?

(octombrie 1962)

tate în evocări este recunoscută de familie.

REP. : **Cît adevăr aduc aceste destăinuiri ?**

R.V. : **Întrebarea dumneavoastră conține, prin ea însăși, și răspunsul ; evocările au, în genere, pe lîngă inerentul grad de subiectivitate, un sîmbure de adevăr. Fiecare se constituie ca o anume pietricică colorată dintr-un mozaic, iar pentru a realiza portretul omului și creatorului V. Voiculescu trebuie adunate cu grijă toate aceste pietricele... Punctul de plecare fiind chiar opera sa.**

REP. : **Care îi era dominanta caracterului ?**

R.V. : **Împlinirea datoriei către sine și cei din jur, cinstea — de unde și celelalte calități excepționale, cultivate în tot cursul vieții. Pe o carte intitulată „Devoirs" de J. Sertilenge am găsit acest motto scris de mîna lui : „Mon devoir est mon pouvoir" [3]), semnat „Dr. Voiculescu".**

REP. : **Evocați-ne, totuși, un episod mai important, la care ați fost martor.**

R.V. : **Prin 1940, după moartea doctorului Tănăsescu, a venit la noi o delegație de la unitățile sanitare din București să-i propună tatii postul de medic șef al Capitalei, el fiind cel mai indicat, pe considerente de vîrstă, capacitate profesională și calități morale. Spre surprinderea celor de față, a refuzat categoric. Alte oferte avantajoase (circumscripții medicale centrale, ca Lipscani și Sf. Gheorghe), care ar fi putut să-i aducă profituri materiale mari, de asemenea le-a spulberat cu încăpățînare... Pînă la urmă, Voiculescu s-a decis să renunțe la umilul dispensar de pe Bd-ul Ardealului în favoarea circumscripției unde se afla grădina „Cișmigiu", motivînd că atunci cînd va merge pe teren, să-și facă și plimbarea zilnică, binecunoscută...**

REP. : **Un nou episod... o „pietricică dintr-un mozaic", spre un portret posibil V. Voiculescu !**

Alexandru Oproescu

3). Datoria îmi este puterea.

INEDIT

SUB VRAJA MUZICII

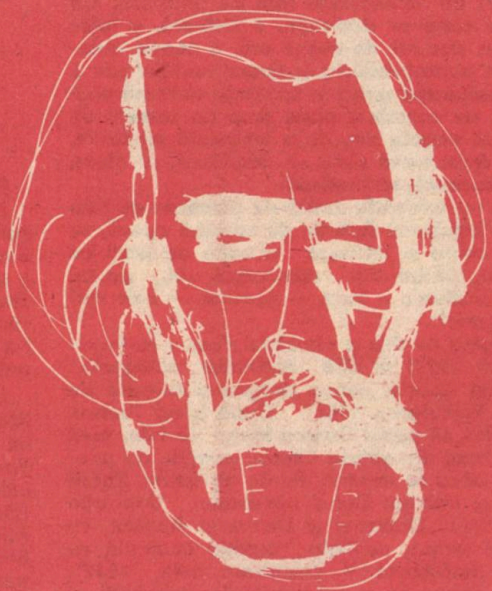

A existat în urmă cu peste o jumătate de veac un cenaclu artistic neoficial în București, de un pitoresc cuceritor și un farmec singular, condus de ospătarul Apostol Apostolide (1898–1965). Aci s-au perindat — spre a admira tablouri și obiecte de artă sau pentru a asculta discuri celebre — o întreagă pleiadă de scriitori, compozitori, interpreți, muzicologi, medici, sculptori, pictori, ingineri, colecționari de artă, juriști, impresari etc., unii legîndu-și numele prin propria lor creație și activitate de casa din strada Dr. Clinciu nr. 6. Pînă astăzi, se păstrează pe pereții locuinței lui Apostol Apostolide, fotografiile cu dedicații autografe ale lui George Enescu, Pablo Casals, Walter Gieseking, Felix Weingartner — veritabile mărturii peste timp ale unor clipe de înălțare spirituală petrecute sub vraja muzicii.

Contrar obiceiului, în casa ospătarului de la Continental, nu s-au oprit în jurul pickupul-ului doar specialiști — ca Enescu, Jora, Lipatti, Haciaturian, Kreisler, Karajan, Richter, Menuhin, Rubinstein, Mengelberg, Silvestri, G. Georgescu, P. Constantinescu, Maria Tănase, Florica Musicescu, I. Voicu, Valentin Gheorghiu, Emanoil Ciomac, Hubermann, Piatigorski — ci și o întreagă lume artistică, ce iubea arta sunetelor. La audițiile lui Apostol — desfășurate după un adevărat ritual al inaltului profesionalism — s-au aflat între anii 1930—1960 Ionel și Păstorel Teodoreanu, V. Voiculescu, Geo Bogza, Marcel Breslașu, Felix Aderca, Coca Farago, Șerban Cioculescu, Tonitza, Pallady, Steriadi, Baba, Caragea, Jalea, Maxy, Ciucurencu, Catargi, Mirea, George Oprescu, H. Zambaccian, Anastase Simu, dr. I. N. Dona, Mișu Weinberg, acad. dr. D. Danielopolu, prof. dr. C. Ionescu-Mihăești, prof. dr. docent Ștefan Berceanu etc., fiecare lăsîndu-și „amprenta" printr-un gest de recunoștință față de amfitrion. Un tablou, o carte cu dedicație, o statuetă, o fotografie, un disc rar de ultimă oră, o poezie autografă, un portret realizat în timpul audiției sau o simplă declarație scrisă în speranța obținerii unei pensii — au constituit peste timp un univers de amintiri al acestui om, de o înnăscută modestie, ce a preferat toată viața să dăruiască, să ofere, nu să primească, să pretindă.

Printre numeroasele semne de afecțiune ce l-au legat pe ospătarul Apostol de scriitorii epocii, se numără astăzi o întreagă colecție de cărți cu autografe. Dintre toți admiratorii săi, poetul Vasile Voiculescu a lăsat — pare-se — cele mai adînci „urme".

Pe pagina de titlu a volumului Poeme cu îngeri (București, 1927) se află dedicația autografă : „Domnului Apostol pentru dragostea comună de artă. V. Voiculescu, 1947". După tonul sobru, ceremonios, se poate deduce faptul că între poet și amfitrionul din strada Clinciu, relațiile de prietenie se aflau la început. Pe un alt volum, tipărit în 1943 și intitulat Duhul pămîntului, dedicația suna astfel : „Doamnei și Domnului Apostol, cu mulțumiri pentru neuitata ospeție muzicală cu care ne desfătează. V. Voiculescu, iulie, 1949". Așadar, intrase în cercul auditorilor apropiați ai casei și Stela Apostol, soția colecționarului de artă. În sfîrșit, a treia dedicație așternută pe pagina de gardă a antologiei de Poezii, Edit. Fundațiilor, 1944, dăruită de poet în același an cu volumul Duhul pămîntului (1949), cu subtila nuanță admirativă cuprinsă în formularea plină de har („Vrednicului Apostol al muzicei. Omagiu. V. Voiculescu, 1949") și în sublinierea apreciativă a colecționarului și bibliofilului („Din cele douăzeci de exemplare trase pe hîrtie japon, acesta purtînd nr. 11, a fost oferit D-lui Apostol Apostolide. V. Voiculescu"), demonstrează că fuziunea sufletească între cei doi meloman devenise un fapt împlinit. Simțea scriitorul acel climat particular fertil inspirației în casa modestă, sprijinită în bîrne după cutremurul din 1940, din Dealul Spirei ? Îndrăgise ospătarul în mod special poezia plină de subtilități a doctorului ? Greu de răspuns exact. Ceri rămîne faptul că afinitățile reciproce cimentaseră o prietenie pilduitoare în jurul anilor 1950—1952.

Argumentul, poate decisiv, al apropierii dintre V. Voiculescu și Apostol Apostolide ni-l oferă tot o dedicație de pe o carte. Medicul „intrase" în familia colecționarului, participa la evenimentele și sărbătorile anului, iar ziua numelui și-o petrecea în intimitatea soților Apostolide. Iată-l de Sf. Vasile, poposit în liniștita stradă din cartierul lui Niță Stere, acolo unde „iarba crește printre pietre", cu rarissimul exemplar al Marcelei Lambrino, Les vases archaiques d'Histria, bucurîndu-l pe colecționar cu următoarea urare pe pagina de gardă : „Doamnei și Domnului Apostol,

- cu cele mai cordiale urări de bine și sănătate pentru anul nou 1952 ;
- cu spor de Andreești, Lukieni și Palazi ;
- cu belșug de vase persane, grecești, statuete și statui antice (dacă se poate și o Venus — mărime naturală — îi găsim noi un loc) ;
- și stive pînă-n tavan de discuri — imprimări noi ;
- uitam cîteva mobile stil... și icoane (le facem și lor un colțișor).

Amin.
V. V.

P.S. ...și nici un fals..."

Toate aceste dedicații autografe — în bună parte inedite — păstrate în colecțiile Alexandrina Vasilescu și Viorel Cosma, atestă mai mult decît o sinceră prețuire reciprocă, o prietenie înfiripată de-a lungul a peste un deceniu. Este izvorul unui climat de efervescență creatoare pe care poetul l-a descoperit în sufletul de o rară sensibilitate a unui autodidact în artă.

În lungile seri de audiții pe discuri, ascultînd Alborada de Ravel, Parsifal de Wagner, Preludiile lui Debussy și „alte binefaceri muzicale", Vasile Voiculescu a așternut, pe foi volante sau diverse caiete, nenumărate versuri. Unele au văzut lumina tiparului în volume, altele au rămas în colecția lui Apostol, sub formă de manuscrise autografe. Bineînțeles, că abilul colecționar a știut să păstreze cu sfințenie aceste file răzlețe, pe care, ulterior, le-a legat la finele antologiei de Poezii (1944).

În cele ce urmează, comunicăm cîteva texte inedite. Deși Nocturna, Gralul și De profundis au mai apărut, totuși, versiunile ce se păstrează în colecția noastră prezintă modificări substanțiale, demne de a fi luate în considerație de istoricii literari. Toate aceste trei poezii poartă date diferite față de cele tipărite, fapt care le subliniază inedițul. Dar, mai întîi o poezie necunoscută, dactilografiată de Apostol Apostolide pe o foaie volantă, intitulată Iluzii :

„Pe lespedea albă,
cununa fântânei,
S-a aninat în treacăt,
Demonul.

În apă,
a văzut fața unui înger
Ce se uită de sus.
A crezut că e a lui
și a rîs."

A doua poezie, De profundis, datată inițial „1950 martie 11, București", dispune de următoarea versiune inedită :

„Am căzut fiindcă m-ai rupt din Tine,
Pentru că m-ai zvîrlit, am căzut
Strigă toată eternitatea din mine,
Umple-mă cu păcat, umple-mă cu rușine :
Sfânt am fost, sfânt rămân ca la'nceput !
Cine Doamne mă va pune la loc ?... Cine ?
Nici dragoste, nici milă, nici iertare
Vreau dumnezeiasca Ta stare.
Dă-mi-o. Dă-mi înapoi tot ce am avut.

La o ședință de muzică de la D-l Apostol.
1950 aprilie 11
Buc."

Următoarea poezie păstrată tot în manuscris autograf în cemeală, publicată anterior sub titlul Nocturnă (à la Debussy) și datată „1951, ian. 9–10, Buc.", nu numai că diferă ca text, dar, are două versuri în plus față de poezia deja tipărită :

„Ascultînd Preludiile lui Debussy la Dl Apostol,
Însăilare pe un presupus :
Răsărit de lună pe lac.

Prin carnea nopții înfiorări :
Pâlpâe palide zâmbete-n zări...
Sst... somnoroase neguri tresar
Ies pricolicii cu ochi de jar
Negrele spaime ghiarele ascut.
...Dar străji de aur înalță scut.
Lunecă mâna Lunei pe lac
Pletele apei lui se desfac
Creștet și umeri răsar... Apoi
Cîntă lumina pe sânii goi.
Țărmuri și ape repede pier
Balta e toată numai de cer :
Ajunși alături – fiind împlinit –
O stea și-un pește s-au îndrăgit.
Clopote afunde aue stins :
Stima durerii le-o fi atins ?
Șapotă trestii pline de-alint
Umbre de îngeri dorm pe argint.

1951 ianuarie
Buc."

În sfîrșit, poezia Gralul, scrisă inițial, cu doi ani mai devreme („Duminică, 13 ianuarie 1952, București") și publicată în antologia din 1968, realizată de Aurel Rău, a cunoscut în 1954 o formă inedită pe care o redăm după manuscrisul autograf din colecția lui Apostol :

Gralul

„Unde tânjește Doamne acum Gralul
De dumnezeescul Tău sânge plin ?
Ce alt Amfortas pângărește pocalul
Slujit de Parsifal și Lohengrin ?

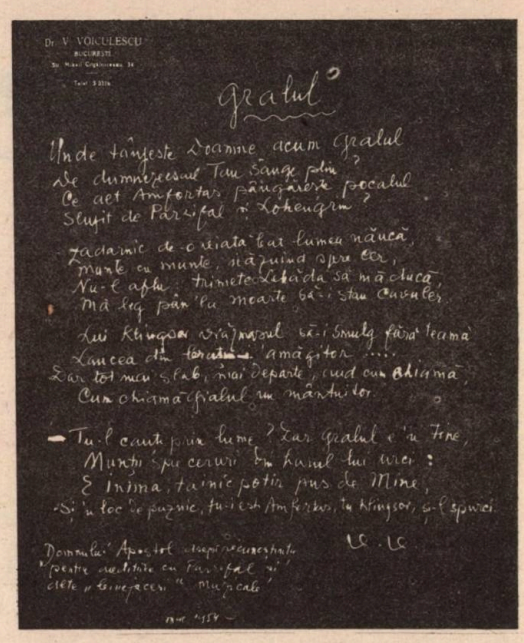
Dr. V. VOICULESCU
BUCUREȘTI

Gralul

Unde tânjește Doamne acum Gralul
De dumnezeescul Tău Sânge plin ?
Ce alt Amfortas pângărește pocalul
Slujit de Parsifal și Lohengrin ?

Zadarnic de-o viață bat lumea năucă,
Munte cu munte, năzuind spre cer,
Nu-l aflu : trimete Lebăda să mă ducă,
Mă leg pân'la moarte să-i stau cavaler.

Lui Klingsor vrăjmașul să-i smulg fără teamă
Lancea din brațu-i amăgitor....
Dar tot mai slab, mai departe, aud cum chiamă,
Cum chiamă gralul un mântuitor.

– Tu-l cauți prin lume ? Dar gralul e'n tine,
Munții spre ceruri din hanul lui urci.
E inima, tainic potir pus de mine,
Și'n loc de paznic, tu-i ești Amfortas, tu Klingsor, și-l spurci.

V. V.

Domnului Apostol drept recunoștință pentru audițiile cu Parsifal și alte „binefaceri" muzicale. Buc. 1954."

De remarcat, că V. Voiculescu a renunțat la ortografia cuvîntului Graalul, cu litera a dublată.

Spațiul restrîns al articolului de față nu ne îngăduie să întreprindem comparații între diferitele versiuni ale textelor. De altfel, ne-am propus doar să semnalăm cîteva poezii inedite și cadrul în care s-au născut versurile lui V. Voiculescu. Poate că muzicalitatea atît de specifică poeziei sale își va afla de azi înainte adevărata sorginte în pasiunea ascunsă față de arta sunetelor. Meritul ospătarului meloman de a-i fi stimulat imaginația creatoare a medicului-poet nu va putea fi îndeajuns apreciat decît atunci cînd dimensiunea spirituală a lui Apostol Apostolide va fi integral dezvoltată. Fiindcă în casa din Dealul Spirei – cum zicea poetul – „te simțeai adus prin veacuri în mîticul Parnas".

Viorel Cosma

MARIN NICOLAE PETRICĂ

DESPRE INTOLERANȚĂ

sau

G. Călinescu și Ovidiu Papadima

-SCENETĂ AUTENTICĂ-

PERSONAJELE

G. Călinescu, profesor universitar, șef catedră
Ovidiu Papadima, șef lucrări
Fanny Liviu Rebreanu, soția lui L. Rebreanu
Marin Crînguși, bibliotecar

Decorul. Biblioteca Seminarului de literatură română modernă. Mese lungi acoperite cu meșină bordo, scaune de stejar. Dulapuri cu cărți. Între ferestre, portretul lui Mihai Eminescu, tînăr. Un birou de stejar cu două corpuri, acoperit cu meșină bordo, scaun-fotoliu de stejar tapițat cu piele.

Scena se petrece în noiembrie 1948.

Bibliotecarul Marin Crînguși se afla în sala bibliotecii, cînd pe ușă își face apariția o doamnă cu palton cărămiziu, geantă, fular la gît, purtînd pe cap o basma de linică, cu flori pe fond negru. Era doamna Fanny Liviu Rebreanu care cu o voce ușor guturală, nazalizată, semănînd mult cu aceea a actriței Silvia Dumitrescu-Timică la vîrsta maturității.

FANNY *(apropiindu-se de Marin Crînguși)* : Bună ziua, domnule !

CRÎNGUȘI *(ridicîndu-se în picioare)* : Bună ziua, doamnă !

FANNY : Sunt Fanny Rebreanu !

CRÎNGUȘI : Văduva scriitorului Liviu Rebreanu ?

FANNY : Da. În persoană.. *(Ezitînd a intra.)*

CRÎNGUȘI : Intrați !

FANNY : Mulțumesc ! Ești foarte amabil !

CRÎNGUȘI : Pe cine căutați ?

FANNY : Pe profesorul Călinescu. A venit ?

CRÎNGUȘI : Da, doamnă Rebreanu !

FANNY : E aici ?

CRÎNGUȘI : Nu !

FANNY : Dar unde îl pot găsi ?

CRÎNGUȘI : Nu-l puteți găsi momentan.

FANNY : De ce ?

CRÎNGUȘI : Fiindcă este în amfiteatrul Odobescu.

FANNY : Ține curs ?

CRÎNGUȘI : Da.

FANNY : Și mai durează mult ?

CRÎNGUȘI : Vreo jumătate de oră.

FANNY : Atît de mult ? Am impresia că am venit prea devreme. Iese la timp de la curs?

CRÎNGUȘI : Depinde...

FANNY : Se lungește ?

CRÎNGUȘI : Uneori, da.

FANNY : Am auzit că este o mare îmbulzeală la cursul lui.

CRÎNGUȘI : Da, stimată doamnă ! Nu i-ați văzut că stau și în coridor ? Profesorul Călinescu ține cursul cu ușile deschise. Amfiteatrul geme. Stau înghesuiți în jurul cate-

drei. Este o atmosferă irespirabilă. În timpul primăverii, leșină în mod regulat cîte o studentă.

FANNY : Ce spui, domnule ? Cum ziseși că ți-e numele ?

CRÎNGUȘI : De fapt, am uitat să mă prezint... Crînguși...

FANNY : Așa ! Așa ! Călinescu este demult celebru...

CRÎNGUȘI : Vin studenți și de la alte facultăți.

FANNY : Da ?

CRÎNGUȘI : Da. De la filosofie, medicină, politehnică... Are mare atracție...

FANNY : Oare glasul, pe care îl auzii eu ridicîndu-se mult în sus și coborîndu-se, era al lui ?

CRÎNGUȘI : Da, doamnă Rebreanu !

FANNY : Vreau să te întreb ceva...

CRÎNGUȘI : Da, doamnă !

FANNY : Ce știi de doctorat ? Se mai ține ?

CRÎNGUȘI : Nu mai știu nimic, doamnă.

FANNY : De ce nu știi, că ești din facultate ?

CRÎNGUȘI : De cînd cu reforma învățămîntului de toate gradele, nu se mai știe nimic...

FANNY : Nimic ? Nimic ? Nu va mai fi doctorat ?

CRÎNGUȘI : Poate că da ! Poate că nu !

FANNY : Fiica mea, Puia-Florica, vrea să dea doctoratul la Călinescu. A fost pe-aici. Ai cunoscut-o ?

CRÎNGUȘI : Da, doamnă ! A venit odată cu soțul, domnul Vasilescu, fost crainic sportiv... Bărbat frumos...

FANNY : Nu știi ce-a vorbit ?

CRÎNGUȘI : Da. L-a delegat pe domnul Papadima să se intereseze de doctorat.

FANNY : Da ? Se vorbește în oraș că dacă nu ești în cîmpul muncii, te scoate din oraș și te trimite în țară la muncă pe ogoare.

CRÎNGUȘI : De unde ați aflat așa ceva ?

FANNY : Dar știe tot orașul ! Nu-ți mai dă cartelă de alimente și te trimite la țară... Pierzi dreptul de a locui în capitală..

CRÎNGUȘI : Doamnă, astea sunt svonurile lansate de reacțiune... Nu luați în seamă zvonurile !

FANNY : Adică ăștia din partidele istorice ? D-ai lui Maniu și Brătianu, Mihalache ?

CRÎNGUȘI : Au tot interesul ca să saboteze politica Partidului Muncitoresc Român...

FANNY : Lovi-i-ar boala !

CRÎNGUȘI : Pînă să-i lovească boala, vă pune pe dumneavoastră și pe doamna Puia-Florica pe drumuri...

FANNY : Rea mai este lumea asta, domnule Crînguși !...

CRÎNGUȘI : Da, doamnă Rebreanu... Este o lume care se duce și alta care s-a despărțit de ea rîzînd, făurind o societate nouă, a oamenilor muncii... Nu zice Karl Marx vorba asta ?

FANNY : Dumneata ești convins că sunt zvonuri alarmiste ?

CRÎNGUȘI : Da. Au tot interesul ca să nu meargă bine...

FANNY : Deci, doctoratul tot va mai fi ?

CRÎNGUȘI : Cred că da... Nu văd de ce învățămîntul cel nou n-ar mai avea nevoie de doctori în toate ramurile științei...

FANNY : Crezi că mai ține mult cursul profesorului ?

CRÎNGUȘI *(se uită la ceas)* : Trebuie să apară... Dar el, totdeauna depășește...

FANNY : Dar n-o să depășească încă o oră ?

CRÎNGUȘI : Nu, doamnă Rebreanu !

FANNY : Și cînd iese, vine aici ?

G. Călinescu — sculptură de Const. I. Popovici

CRÎNGUȘI : Uneori, aici, alteori, în cancelaria de alături...

FANNY : Dacă nu va intra aici, vei fi așa de bun să-i spui că-l caută doamna Fanny Rebreanu ?

CRÎNGUȘI : Firește, doamnă !

FANNY : N-ar fi mai bine să-l aștept în cancelarie ?

CRÎNGUȘI : N-are importanță. Cancelaria catedrei comunică cu sala de lectură a bibliotecii, în tot timpul, prin ușă...

FANNY *(făcînd un gest cu capul spre ușă)* : A... Ușa aceea ?

CRÎNGUȘI : Da.

FANNY : Dar nu uiți să-i spui ?

CRÎNGUȘI : Nu uit, doamnă Rebreanu... Se poate ? Dar de ce n-ați venit mai demult ?

FANNY : Adică, de cînd ?

CRÎNGUȘI : Cu ani în urmă !

FANNY : Pentru că nu se punea problema. Acuma, este acută... Biata Puia-Florica este nenorocită... N-are slujbă... O ducem greu... Nu s-ajunge.. Mai vindem din casă...

CRÎNGUȘI : Dar romanele „Ion", „Răscoala" nu s-au tipărit și după 23 August 1944 ?

FANNY : Da ! Dar n-am primit mai nimica... Inflația și stabilizarea din 47 ne-a pus la pămînt pe toți...

CRÎNGUȘI : Asta este adevărat... Pentru o vreme, toată lumea a fost săracă, a pornit-o de la 20 de lei...

FANNY : Noroc cu bietul gineri-meu Vasilescu... El ne ține... El aduce în casă...

CRÎNGUȘI : Dar vor mai fi și vremuri bune...

La catedra amfiteatrului «Odobescu»

FANNY : Să te audă Cel-de-sus, domnule Crînguşi !

(Se aud paşi şi glasul profesorului Călinescu, pe coridorul amfiteatrului Al. Odobescu.)

CRÎNGUŞI : A ieşit !

FANNY : O, ce bine ! De unde ştii ?

CRÎNGUŞI : I-am auzit glasul profesorului !

FANNY : Spune-i, te rog, că este aşteptat de Fanny Liviu Rebreanu...

CRÎNGUŞI : Da, doamnă ! V-am promis !

(Crînguşi trece alături, în cancelarie. Doamna Fanny rămîne cîteva clipe singură. Peste alte cîteva clipe, uşa se deschide larg şi apare în costum închis, cu sacoul deschis la nasturi, cu părul într-o oarecare neglijenţă studiată, urmat de Crînguşi, G. Călinescu care se apropie de doamna Fanny şi îi sărută mîna galant, ceremonios.)

CĂLINESCU : Doamnă Rebreanu, omagiile mele !

FANNY *(încîntată)* : M-ai recunoscut, domnule Călinescu ?

CĂLINESCU : Da !

FANNY : Ştii de ce te caut ?

CĂLINESCU : Bănuiesc... Pentru fiica dumneavoastră Puia-Florica...

FANNY : Exact !... Oare ai aflat ceva despre ce te rugase fata mea ?

CĂLINESCU : În legătură cu doctoratul ?

FANNY : Da... Da...

CĂLINESCU : Trebuie să vă spun că mi-a fost peste puterile mele. Am avut şedinţă la Marea Adunare Naţională... Am avut de pregătit o conferinţă, articolele zilnice de la ziarul „Naţiunea", cursul...

FANNY : Oh, cîte mai ai şi dumeata pe cap!...

CĂLINESCU : Asta este ! Să muncim şi să ne zbatem pentru piine, să democratizăm ţara, să construim socialismul...

FANNY : Ce de treabă ! Ce de muncă !... Dar cum am face totuşi să aflăm ?

CĂLINESCU : Vă rog să mai aveţi puţină răbdare... Eu am delegat pe domnul Ovidiu Papadima să se intereseze..

FANNY : Cine este Papadima ? Cel care a fost redactor la Fundaţie ?

CĂLINESCU : Da. Ovidiu Papadima, critic literar, şef de lucrări, un colaborator devotat...

FANNY : Dar s-a interesat la facultate ? La Rectoratul Universităţii ?

CĂLINESCU : Nici n-am avut timp să-l întreb... Am venit pe jos de acasă din strada G. Vlădescu, din Floreasca, şi am intrat fără întîrziere, cum îmi este obiceiul, să ţin cursul...

FANNY : Umblatul pe jos e sănătos... Mie îmi spui ?

CĂLINESCU : Dar n-aveţi nici o grijă ! Mă voi interesa şi vă voi da un telefon.. Trebuie să fiu informat în detalii...

FANNY : Da ! Aşa cum ştii dumneata, domnule Călinescu...

CĂLINESCU : Situaţia s-a schimbat odată cu revoluţia politică şi în cultură şi învăţămînt urmează revoluţia, o cultură nouă profund umanistă, pe care trebuie s-o facem noi, generaţia matură împreună cu cea tînără...

FANNY : Dumneata eşti un cap luminat, domnule Călinescu... Aştept un răspuns... Mi-e teamă de fiică-mea Puia că nu-i mai dă cartelă de alimente... Suntem alarmaţi toţi din familie... Umblă zvonul că cine nu e în cîmpul muncii, va fi trimis în provincie...

CĂLINESCU : Doamnă Fanny Rebreanu, nu vă luaţi după zvonuri... Lumea e rea...

(Fanny Rebreanu se ridică de pe scaun să plece.)

G. Călinescu, „interpret" al unui text dramatic

FANNY : Îmi pare rău că n-am nici un răspuns...

CĂLINESCU : Îl veți avea cît de curînd... Nu uitați că pentru soțul dumneavoastră am avut și păstrez o prețuire absolută. Din romanele lui am eu însumi ce învăța... E cel mai mare prozator român. Rivalul lui Sadoveanu...

FANNY : Ce păcat că s-a prăpădit ! Ar fi putut să mai trăiască...

CĂLINESCU : În veci, fie blestemată această deplorabilă tragedie a destinului omenesc...

FANNY : Mă duc... La revedere.. *(G. Călinescu îi sărută mîna ceremonios și o conduce spre ușa de ieșire în coridor. După ce a închis ușa, mîhnit, încitat ca un must care fierbe, mi se adresează, evident supărat.)*

CĂLINESCU : Ce-i cu Papadima ? Unde umblă?

CRÎNGUȘI : Nu știu, domnule profesor ! Poate stă de vorbă pe coridor cu cineva, dă o referință...

CĂLINESCU : Ia vezi, domnule Crînguși, unde este și spune-i să vină aici !...

CRÎNGUȘI : Numaidecît ! *(Iese în coridor iar profesorul se plimbă nervos ca un leu în cușcă. Reapare în urma domnului Papadima.)*

CĂLINESCU : Unde umbli, domnule Papadima?

PAPADIMA *(privindu-l angoasat, prevenitor)* : Eram în coridor, domnule profesor ! Dădeam niște referințe bibliografice...

CĂLINESCU : Domnule Papadima, a fost aici o doamnă...

PAPADIMA : Da, vă rog! Parcă o observai eu ieșind... Nu era doamna Fanny Rebreanu ?

CĂLINESCU : M-ai făcut de rîs în fața ei...

PAPADIMA : De ce, domnule profesor ?

CĂLINESCU : Te-am rugat să te interesezi la Rectorat în privința doctoratului... Se mai ține ? *(Crescînd vocea.)* Nu se mai ține ?

PAPADIMA : Am fost la Rectorat, domnule profesor !

CĂLINESCU : Și dacă ai fost, de ce nu mi-ai spus nimic ? Am dat din umeri, în fața doamnei... M-ai pus într-o situație penibilă... Eu cînd promit cuiva ceva, mă țin de cuvînt...

PAPADIMA : Să vedeți...

CĂLINESCU : Ce să văd ? M-am făcut de rîs... Eu pentru scriitorul Rebreanu am o stimă absolută... Ce obraz mai am în fața ei ? Mă va crede neserios... Trebuia că îmi raportezi oricum... Era o sarcină profesională... Nu ?

PAPADIMA : Am fost... Să vedeți... M-am interesat și pentru soția mea...

CĂLINESCU *(enervat, furios)* : Ce mă interesează pe mine soția dumitale ?

PAPADIMA : Dar vrea și ea să dea doctoratul...

CĂLINESCU : Înțelege că nu mă interesează !

PAPADIMA : Domnule profesor, să vedeți...

CĂLINESCU : Ce să mai văd ? Lucrezi de unul singur pentru familia dumitale...

PAPADIMA : Era aceeași situație...

CĂLINESCU *(și mai enervat)* : Ce situație ? *(Categoric.)* Nu-mi ești devotat !

PAPADIMA : Cum puteți să spuneți așa ceva ? Tocmai eu ?

CĂLINESCU : Trebuia încă de data trecută, cînd a fost aici fiica lui Rebreanu, să te duci împreună cu ea la Rectorat...

PAPADIMA : Dar am fost și nu se mai ține...

CĂLINESCU : Cum nu se mai ține ? S-a desființat doctoratul ? Asta nu se poate...

PAPADIMA : Deocamdată, domnule profesor.

CĂLINESCU : Nu știi nimic... Ești în urmă...

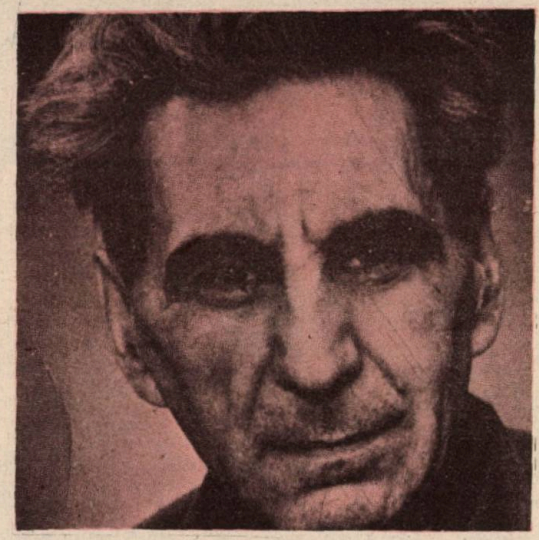

Cîtă vreme vor exista universități, vor fi doctorate și doctori...

PAPADIMA : Dar am fost... Să vedeți...

CĂLINESCU : Trebuia să-mi dai un telefon.

PAPADIMA : M-am gîndit să nu vă stînjenesc din lucru...

CĂLINESCU : Dar asta nu era o chestiune personală... Era una care ține de interesul general al catedrei... Dacă știam că-mi faci una ca asta, mă lipseam... De ce te-ai oferit ? Trimiteam pe Al. Piru.

PAPADIMA : Vă rog să mă credeți că am fost și m-am interesat...

CĂLINESCU : Ai fost, dar pentru soția dumitale și nici acum nu m-ai lămurit...

PAPADIMA : Organizarea doctoratului este în curs conform reformei învățămîntului de toate gradele... Ba se vorbește că toate doctoratele vechi vor fi anulate...

CĂLINESCU : De unde ai mai născocit și prostia asta ?

PAPADIMA : Vorbește lumea...

CĂLINESCU : Și dumneata poți accepta o asemenea nerozie ? Să-mi anuleze doctoratul ?

PAPADIMA : Da... Se vorbește... Zvonuri...

CĂLINESCU : M-ai scos din normal cu asemenea vești gogonate... Mă voi interesa personal, fiindcă constat cu mîhnire că nu ți-ai făcut datoria...

PAPADIMA : Dar am fost, domnule profesor...

CĂLINESCU : Dacă te duceai, erai mai bine informat. Pe scurt azi, datorită dumitale, mi-am feștelit obrazul în fața familiei Rebreanu. Văduva și fiica mi-au cerut un sprijin și n-am fost în stare să-l dau, deși le promisesem...

PAPADIMA *(cu o voce fiartă, de disculpare)* : Să vedeți... Înțelegeți, domnule profesor...

CĂLINESCU *(categoric, dur)* : Nu vreau să mai înțeleg nimic... Sunt decepționat... Nu mi-ești devotat... *(Furios la culme își ia pălăria, o pune pe cap, îmbracă paltonul și iese furtunos,, trîntind ușa înaltă cu ostentație. Papadima, rămas perplex și cu o voce seacă, se explică lui Marin Crînguși.)*

PAPADIMA : Se încăpățînează să accepte o explicație...

CRÎNGUȘI : Așta e Călinescu : ambițios, orgolios și mai presus de toate, intolerant...

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ

Poemul pasăre

Sud ploios unde nu vine
niciodată primăvara
adormite păduri de salcimi pitici
în tranşee de iarbă
casă de aer putrezind
la ceasul cînd vîntul scheaună ud
pe marea mea sigură şi fără culoare
atîta moarte şi-atîta Sud
un gard de sîrmă peste privire
văd cuvintele, nu le pot atinge
tăcere – totul, pierdere – totul
ochiul orb al poemului plînge
ce pedeapsă şi cîtă tristeţe
singurătatea bate în Sud
iar vor fi toamne grele şi reci
numără anii pe cerul ud
ploaia e legea acestor cîmpuri
de fugă şi de întoarcere-n vis
pasăre moartă în zboruri stinse
poemul care nu s-a mai scris.

Jumătate-om

Dulce-pasăre nu mai chema
Jumătate-om n-o să vină
bunul, răbdătorul Jumătate-om
va lipsi de la cină.
O, a căzut în blestem
ca într-o cursă de fiare
i s-a-ndesat cer în gură
şi pămînt în picioare
pe dinăuntru n-a găsit nimic
n-avea amintiri, decît poate
trei-patru cuvinte de hrănit
jumătate – el, moarte – jumătate
l-au încărcat ca pe-un tun cu vorbele lor
ca să-i apere cînd va fi
ceasul de vamă şi de iertări
străina zi, departea zi
dar el a-nvăţat, ştia, cred, demult
să tacă atît de frumos
şi nu l-au putut de-atunci birui
i-au zis doar „cel mut, cel plecat, cel duios"
Deci, Dulce-pasăre nu mai chema
Jumătate-om n-o să vină
tăcerea numai va suna în noi
la tîrzia şi amara cină.

Zilele naşterii

Zilele cînd ne naştem, iubito,
au aroma liliacului
nişte primăveri migratoare
nişte răspîntii ale veacului
Călătoarea mea, întîlnirea mea
cu mine, cel adevărat
petrecerea mea prin viaţa
acestui ceas disperat
Zilele cînd ne naştem, iubito,
au gustul ierbii care n-a crescut
şi neliniştea cailor ce-o aşteaptă
în cîmpiile secrete din trecut
Călătoarea mea, întîlnirea mea
cu mine, cel adevărat
petrecerea mea prin viaţa
acestui ceas disperat.

17 mai 1984

Elegia verii în cîmpie

Nous nous rencontrairons à monument
la monument ne vom vedea mon chér
cînd secete lungi vor linge cîmpia
ca pe o spinare de bivol
floare de troscot, floare de mohor
oraş răstignit pe Crucea Sudului
te strig în trei limbi şi cuvintele
ară miriştea numelui tău.
Oh, les roumains, les bulgares, les gitans
la chanson des petites paporudes
amintirile mele, nişte fîntîni
fără găleţi, cumpene scîrţîind
de dorul vîntului, de dorul
dorului din dor
Ceva nu se mai termină
cîmpia asta nesătulă poate
trăgîndu-şi macii sub pămînt
arătînd lumii numai buruiana sufletului ei.
Vara asta bolnavă, lingoarea
oraşului priponit în grîu spin
la ville Băileşti, quarante kilomètres,
toujours quarante kilomètres
soyez les bienvenues, fiţi bineveniţi,
fiţi binecuvîntaţi, poeţilor,
eroilor care-aţi binevenit
să vedeţi cum moare cîmpia
în oraşul răstignit pe Crucea Sudului
nous nous rencontrairons à monument
în centrul oraşului, în centrul verii
care s-a terminat atît de demult
încît nu i se mai vede capătul
dacă despre asta se poate vorbi
în cele trei limbi ale străzii
oh, les roumains, les bulgares, les gitans
poem al fîntînilor cu apa vîndută, amin.

1985

ISTORII NEELUCIDATE

Almanah Luceafărul

«Doamna cu inorogul» — tapiserie franceză (pe la 1510)

INOROGUL· UN ANIMAL FANTASTIC ?

Un roman foarte citit in lumea românească a fost cel inchinat isprăvilor lui Alexandru cel Mare. După N. Iorga, Alixăndria ar fi fost lectura de căpătîi a lui Mihai Viteazul şi ar fi influenţat mult pe viteazul domnitor în aspiraţiile lui politice. Cum Alexandru cel Mare era din Macedonia, teritoriu nu prea depărtat de cel românesc, şi cum Asia Mică era, prin prezenţa acolo a marii Patriarhii creştine, simţită mai aproape ca Occidentul, vom înţelege de ce interesul românilor pentru Alexandria a fost foarte mare. Nici faptele, nici eroul nu vor fi fost pentru cititorii Ţărilor româneşti chiar atît de îndepărtate, pe cît ne par nouă astăzi.

Cal cu corn în frunte

Alixăndria a uimit pe toţi prin mulţimea noutăţilor ei, pentru că expediţia militară a împăratului macedonean echivalează cu un roman al descoperirilor geografice. Popoare şi fiinţe necunoscute, care de care mai aparte, defilează prin paginile romanului. Unii oameni seamănă cu ciinii, alţii cu insectele şi desenele însoţitoare, din unele manuscrise, sînt extrem de sugestive pentru felul cum îşi imaginau oamenii aceste vieţuitoare fantastice. Dar **Alixăndria** a făcut celebru mai ales animalul cu corn în frunte, care era Ducipal, calul lui Alexandru cel Mare.

„Intr-o noapte, mersă comisul lui Filip şi zisă :

— Impărate Filipe, astăzi făcu o iapă un minz minunat, laste roşu şi cu un corn între urechi, de un cot de lung.

Filip, auzind aceia, se miră de cal minunat şi frumos. Şi Filip craiu porunci să facă grajd de fier.

Şi făcură grajd de fier şi băgară iapa cu minzul în grajd şi minzul crescu frumos şi să făcu foarte rău. Şi pre cine judeca de moarte, acolo îl băga, şi calul cu rea moarte îl omorîia. Şi nimenea nu cuteza să se apropie de cal, fără numai comisul lui".

Alexandru, ne spune romanul, s-a apropiat de cal care nu i-a făcut nimic, ba mai mult, s-au împrietenit. Neîndoielnic, Ducipal, căci aşa se numeşte calul lui Alexandru cel Mare, este o fiinţă miraculoasă. In duelul pe care Alexandru îl are cu Por împărat el îşi dublează eficient călăreţul : **„iar Alexandru strînse pre Ducipal şi scoase hangerul. Şi-l lovi suptsioară prin încheieturile plătoşelor şi-l junghiie pre Por. Iară Ducipal lup pre calul lui Por cu gura de cerbice şi-l răsturnă jos ; iară Por căzu de pre cal".** Ferocele animal contribuie decisiv la victoria lui Alexandru.

Mozaic (secolul al XIII-lea)

Un animal predilect

Dar există cai cu corn în frunte ? Cititorii vremii aceleia nu s-au îndoit de existența lui Ducipal. Noii europeni, crescuți în spiritul pozitiv, științific, clasificator al secolului XIX, nu mai cred în existența unui animal care nu se încadrează în nici o clasă zoologică. Mai mult, ei cred că n-a existat niciodată un asemenea cal.

Dar de unde a apărut în romanul lui Alexandru cel Mare calul minunat cu corn în frunte ? Cunoscătorii literaturii medievale ne spun că din **Fiziolog. Fiziologul** descrie tot felul de animale, pe care le preia din scrierile naturaliștilor antici. Dacă aceștia au vorbit de cai cu corn în frunte vorbesc și scriitorii evului mediu. Animalul acesta nu provine însă de la naturaliștii antici. El este înfățișat într-o legendă a potopului, adică se presupune că pentru prima oară apare acolo. Noe își propune, cum știm, să salveze speciile animale existente și le cheamă pe corabie. Unul din aceste animale este însă atît de mare încît n-are loc în nava salvatoare. El va înota pe lîngă barcă și se va odihni sprijinindu-se cu cornul de corabie. Animalul fantastic de care vorbește legenda este inorogul. Ducipal nu-i altceva decît un inorog. Dar legenda nu probează nimic.

Inorogul este familiar literaturii române. El nu circulă doar în romanul **Alixăndriei**, ci și în alte cărți. Îl vom găsi în povestea lui **Varlaam și Ioasaf** și la fel în **Învățăturile lui Neagoe către fiul său Teodosie : „Un om fugea de fața unui inorog, carele, neputînd răbda glasul zberătului lui și al groznecelor răcnituri, fugiia tare ca să nu-l mănînce"**. Aici inorogul nu mușcă numai cai, ci mănîncă oameni. D. Cantemir și-a ales ca personaj principal și favorit al romanului său cu cheie **Istoria ieroglifică**, unde toate personajele sînt animale, un Inorog. Acesta are înfățișarea calului cu cornul în frunte. Dar D. Cantemir nu l-a ales numai pentru sălbăticia lui, ci mai ales pentru înțelepciunea lui. Pentru că în alte variante inorogul este mai ales înțelept. Inorogul e pomenit și în poeziile lui Lucian Blaga, iar Cezar Baltag scrie despre neputința de a prinde un inorog : **„Albul galopînd, galopînd / calul alb galopînd / printre stînci ascuțite și spini înalți / Pregătiți un frîu minunat / o coroană de sînge pentru crinul alb / alergat zadarnic de vînători"**. Culoarea unică a inorogului este albul, deci el este calul alb cu corn în frunte.

Știri despre unicorn

Dar a existat acest cal alb cu corn în frunte? Ce ne spun naturaliștii vechi despre el ?

Se pare că legendarul animal este totuși produsul unei explorări geografice. Un istoric grec din antichitate, după ce a fost în Persia, pe la sfîrșitul secolului IV î.e.n., a scris o carte despre India pe care a vizitat-o și de unde descrie următorul animal : **„În India există măgari sălbatici mai mari decît caii. Trupul lor este alb, capul roșu-închis și ochii albaștri. În frunte le crește un corn de jumătate de picior lungime. Praful răzuit de pe acest corn se folosește ca medicament împotriva otrăvurilor. Baza cornului este de culoare albă curată, iar vîrful lui este galben aprins, iar mijlocul negru"**. Ktesias face o descriere foarte colorată a acestui măgar indian cu corn în frunte, mai mare decît caii, pe care-l numește inorog.

Naturaliștii romani, care au scris mai tîrziu în latinește, l-au făcut pe Ktesias un mincinos, și vom fi de acord cu ei dacă aflăm că nici n-a fost în India. Dar naturaliștii moderni presupun că totuși descrierea aceasta atît de precisă are ceva la bază : măgarul supradimensionat cu un corn este după zoologii de azi rinocerul. Rinocerul este mare la trup, are un corn în frunte și în plus cornul lui era apreciat în vechime ca leacuitor de otrăvuri. Ktesias n-a fost totuși un mincinos complet.

După Ktesias ne vorbește și Pliniu despre Inorog: **„În India se vînează o fiară deosebit de sălbatică, numită inorog. Ea are cap de cerb, picioare de elefant și o coamă de porc. Restul corpului amintește de cal. Animalul mugește gros. Un corn negru, lung de doi coți i se înalță pe la mijlocul frunții. Se spune că fiara aceasta nu poate fi prinsă vie"**. De fapt, este vorba de aceeași sursă

numai că acum cornul este de doi coți și corpul compus din elemente zoo foarte diferite : cerb, elefant, mistreț, cal. La temelia acestor legende indiene stă însă, ne spun scriitorii moderni, de pildă Igor Akimușkin, rinocerul.

Dar poate rinocerul să are ? Tot Akimușkin ne semnalează că textul biblic vorbește în cartea lui Iov despre un inorog cam nesigur, care nu va accepta muncile cîmpului ! În fond, acolo se traduce cuvîntul **„reem"** prin **„monokeros"**, adică **„unicorn"**. Inorogul din românește provine din slavul „edinorog" care înseamnă tot unicorn. De fapt **„reem"** este taurul sălbatic și confuzia este o probă despre reaua cunoaștere a animalelor în cazul acelor traducători.

Modul în care europenii au luat în serios istoria unicornului nu este spre lauda lor. Victimă desigur și a însemnărilor de călătorie care profitau de neștiința celor rămași acasă ei au continuat să creadă în proprietățile curative ale cornului de inorog. Marco Polo amplifică descrierea unicornului fără a proba prin nimic minunățiile înșirate : **„Trebuie să știți că inorogul își învinge dușmanul nu cu cornul, ci cu limba și genunchii. În vîrful limbii el are un ghimpe lung și ascuțit ca un stilet. Cînd inorogul furios se aruncă asupra dușmanului, îl doborîră, îl lipește de pămînt cu genunchii și îl străpunge cu limba"**. Cu asemenea atestări prestigiul unicornului a fost mare în Europa, unde se cumpărau coarne de inorog ori praf de coarne de inorog pe care asiaticii descurcăreți le procurau din depozitele de fildeș sau din colțul de narval.

Colțul de narval, mai ieftin, răsucit ca un burghiu a făcut o mare carieră în Europa. El era prezent ca o amuletă în casele marilor feudali, era adesea purtat de servitori speciali, pentru că era greu, iar reprezentările grafice ale inorogului se compun dintr-un cal spectaculos cu un corn răsucit – dintele de narval ! – în frunte. Inorogul acesta cu corn răsucit a pătruns pînă și în stema britanică.

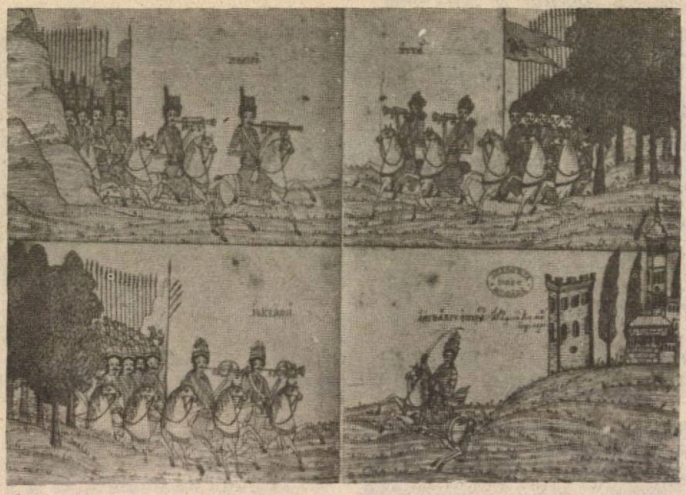

Prestigiul inorogului

Prestigiul Inorogului ca ființă legendară, mitică este indiscutabil. Figura lui se păstrează în numeroase desene și tapiserii medievale. El devine aici un simbol al înțelepciunii și blîndeții, o metamorfoză cu totul neașteptată, dată fiind prima lui înfățișare de la Ktesias citire. După legendă el nu poate fi nici ucis, nici prins. Dar există un leac : acela de a folosi drept momeală o fecioară : **„Pentru a putea prinde acest inorog trebuie adusă o fecioară goală în apropierea locurilor pe unde vinează. De cum animalul-enigmă adulmecă puritatea, sare îndată în poala celei neprihănite. Pentru vînători, care se țin ascunși pe undeva pe aproape, restul este o joacă"**.

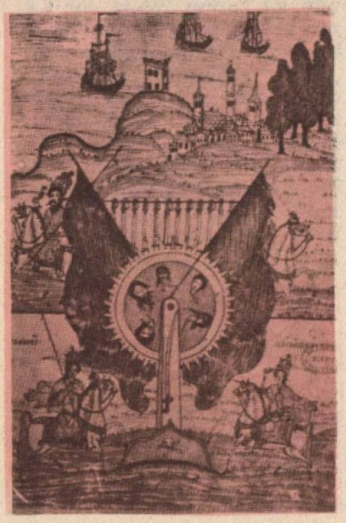

Cel care scrie aceste rînduri, Gustav Rene Hocke, ne indică de fapt cît de mult s-a transformat legenda, devenită mit și încă un mit echivoc. În povestea Inorogului și a fecioarei, autorul **Lumii ca labirint** vede o istorie erotică, iar în cornul inorogului un simbol falic, drept care apelează la versuri și ilustrații. Cariera inorogului, animal adevărat sau nu, este deci de-a dreptul fabuloasă Tema este surprinsă într-o frumoasă poezie românească intitulată însă tautologic : **Inorogul alb**. Probabil că autoarea, Mara Nicoară, n-a știut că inorogii nu sînt decît albi ori a vrut să întărească prin voita tautologie reprezentarea imaculării :

„Eu trebuie să ademenesc inorogul alb
În piața orașului, însingerată ca un altar.
Îmi adulmeca trupul luminos, sfios și tandru era
Și eu plîngeam înfiorată de milă.

Cine era victima, eu sau el,
Inorogul alb coborît din arborele lumii ?
Cu ce zgomot s-au crăpat cîmpiile cerului.
O pasăre de purpură vîsli spre noi, ducea
O pendulă de aur în cioc.
Pe străzile Atlantidei ne urmărim.
Licheni albaştri ne-au crescut pe trup.
Trebuie să ajungem în piaţa în care sub ape sclipeşte o pendulă de aur."

Departe de a infirma zisele lui Hocke, această poezie, sau intuiţia poetei, o confirmă. Inorogul este în această ipostază o cu totul altă fiară decît dihania zbierătoare din **Varlaam şi Ioasaf.** Dar cu aceasta n-am păşit încă pe calea adevărului, ci ne menţinem tot pe cărările ficţiunii bine întreţinute.

Au existat inorogi?

De unde imaginea acestui cal alb cu corn în frunte? Şi de ce frumoasele roluri care i se atribuie ?

Dacă a doua întrebare cere un răspuns care iese din sfera zoologiei, celei dintîi cercetările de ştiinţe naturale i-au dat cel puţin un răspuns parţial. Simplu spus, la 1900 arheologii siberieni au fost convinşi că au descoperit inorogul. Era chiar animalul biblic scos din straturile pămîntului străvechi în mărimea naturală. Era mai mare decît un elefant, ni se spune, avea un corn în mijlocul frunţii, întocmai ca fiara descrisă de Ktesias, Pliniu şi Marco Polo, iar botul de rinocer. Animalul din legenda potopului părea a fi cel din Siberia pentru că este limpede că la asemenea proporţii nu şi-ar fi găsit uşor locul în improvizata grădină zoologică a lui Noe.

Cercetătorii sovietici au reţinut din cîntecele tunguse că strămoşii tungusilor vînau un animal uriaş şi înfricoşător care este acest unicorn dezgropat

la 1900. Să fie acesta inorogul ? Animalul descoperit face parte din familia rinocerilor care au trăit cu milioane de ani în urmă prin şesurile Kazahstanului. Animalul descoperit a fost numit Elasmothernul şi este fratele bun al baluhiterilor şi indrokoterilor, adică al celor fără corn, care trăiau în India. **„Baluhiterii care trăiau în Mongolia şi India erau în totul asemănători cu indrikaterii, dar erau sălbăticiuni şi mai uriaşe, 5 m şi 30 cm. aceasta era înălţimea unui astfel de colos. Baluhiterii sînt uriaşi recordmeni printre sălbăticiunile care au trăit vreodată pe uscat. De sub burta lor, ca sub un arc, puteau trece un şir de soldaţi compus din şase oameni la rînd".** (I. Akimuşkin – **Pe cărări de legendă** – 1963). Desigur că n-au trecut şirurile de oameni pe sub un baluhiter viu, ci pe sub unul reconstituit. Între măgarul încornorat al lui Ktesias şi acest monstru siberian, mongol şi indian este oarecare diferenţă. Savanţii susţin că el a dispărut acum milioane de ani şi că omul nu l-a întîlnit viu. Folclorul tungus, dacă este bine interpretat, îi contrazice. Se pare că undeva în Asia aceşti uriaşi au supravieţuit şi s-au întîlnit cu omul. Dar nu în India şi apoi chiar dacă ar fi fost în India, măgarul lui Ktesias este departe de acest gigant unicorn. Chiar

Ilustrații din «Alexăndria»

dacă admitem, după cum am văzut, că inventivul Marco Polo putea să vadă orice, el totuși n-a văzut animalul despre care vorbesc tungușii. Candidatura acestui strămoș de aproape cinci metri al rinocerului de azi la ipostaza de inorog nu se susține decît teoretic, așa cum se susține că basmele au conservat imaginea animalelor preistorice. Cîmp deschis pentru discuții fără sfîrșit de care nu ne mai lăsăm ispitiți.

Cum se fabricau unicornii?

Cu toate acestea unicorni au existat. Pericle, de pildă, a primit un berbec unicornut. Acest corn creștea chiar din mijlocul frunții. Berbecul a fost considerat semn zeiesc. Dar cazul nu este izolat. În multe scrieri antice apar menționate animale cu un singur corn : berbeci, capre, tauri. În general aceste animale sînt conducători ai turmelor, iar această particularitate fiziognomică pare a fi produsul intervenției omului. În era noastră latinul Elian vorbește despre unicornii din Etiopia, Pliniu despre cei din țara maurilor. Exploratori moderni i-au mai întîlnit în turmele cafrilor, ca și în alte zone ale Africii. Ovine unicornute erau aduse din Nepal în Europa. Acești unicorni erau creația intervenției omenești. Care era scopul creării unor animale atît de singular dotate nu este prea clar. Știm doar că aceste animale erau mai înzestrate pentru luptă, cîștigînd deobicei la înfruntarea directă și că erau conducătoare de turmă.

Chiar dacă Pliniu vorbește despre operațiile chirurgicale cu ajutorul cărora se obțineau patru coarne la tauri, existența unicornilor și a operațiilor care-i reduceau la condiția comului unic n-a fost luată niciodată în serios. În 1933 însă un doctor american a încercat operația : el a tăiat de pe craniul viețelului cei doi „butoni" corniferi și i-a transplantat, unul peste altul în fruntea acestuia. Rezultatul a fost excepțional : animalul a căpătat drept în mijlocul frunții cu trecerea vremii un singur corn lung și drept ca un paloș. Iată inorogul ! Doctorul Dave mai adaugă că odată cu apariția comului frontal viețelul și-a schimbat firea : **„Nu numai în ceea ce privește cornul, dar și cu firea s-a transformat în prototipul său legendar. Taurul și-a dat seama de avantajul de a avea un singur corn cînd asemenea pintenului unei corăbii își făcea loc prin îngrădituri sau își străpungea parcă cu o baionetă vrăjmașul în timpul luptei".** Dacă a fost posibil acum, a fost posibil și altădată, cu atît mai mult cu cît știm că în antichitate se opera asupra „butonilor" corniferi ai viteilor. Este vorba probabil de o adevărată „industrie" cu scopuri bine precizate a producerii unor astfel de animale și trebuie să concedem că totuși anticii au văzut ceva de acest fel în călătoriile lor. N-ar fi prima dată cînd era modernă descoperă a doua oară descoperiri vechi de sute și mii de ani. Să fie Ducipatul lui Alexandru cel Mare rezultatul unei astfel de operații ?

P. Ilie

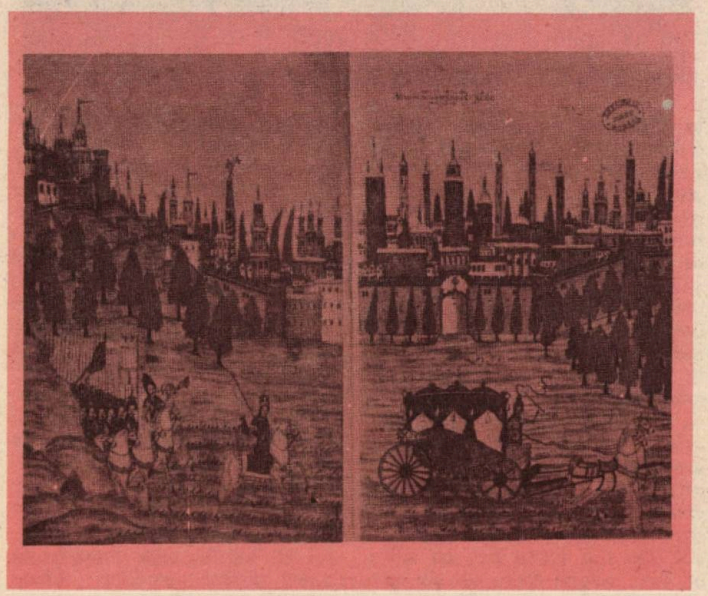

CULTUL LUI ZALMOXIS ŞI MISTERELE ORFICO – PITAGOREICE

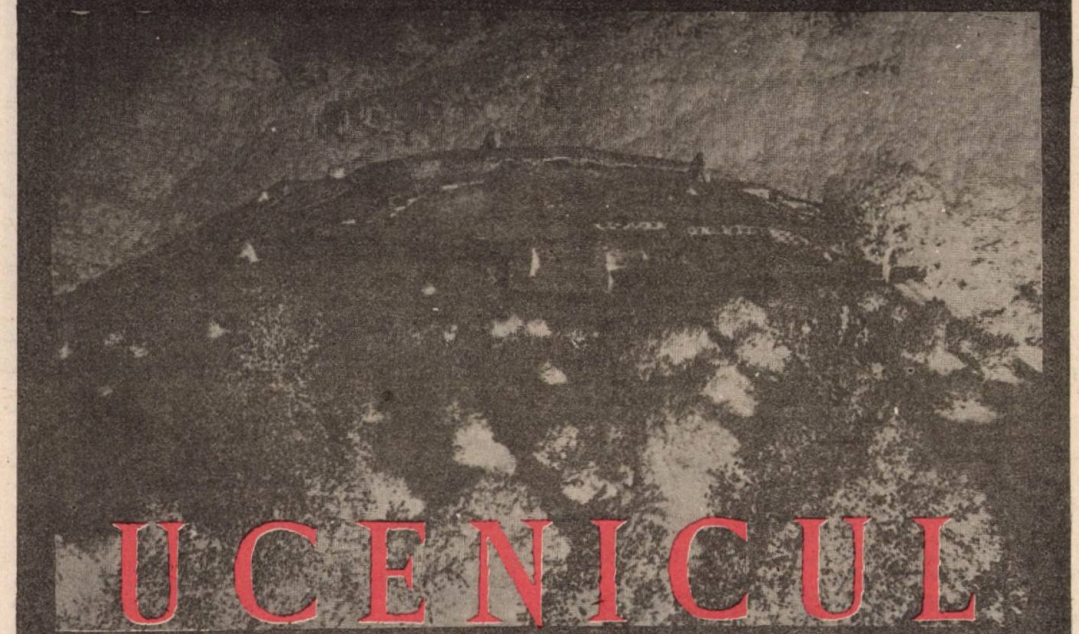

UCENICUL LUI PITAGORA?

de Constantin Daniel

Fără îndoială cultura Europei de azi este aşezată pe temeliile spiritualităţii greceşti care începînd din secolul al VII-lea i.e.n. generează un ansamblu de valori filozofice, literare şi artistice ce îşi perpetuează valenţele dealungul a mai mult de două milenii. Credinţele religioase au constituit, însă, şi pentru grecii antici ca şi pentru orice popor din Antichitate, sursa din care s-a constituit, zămislindu-se pe încetul, toate creaţiile spiritului lor. Dar credinţele religioase reale ale grecilor vechi nu erau deloc, aşa cum se crede deobicei, religia homerică şi panteonul zeilor din Olimp, care reprezenta doar religia oficială a statelor-cetate greceşti. Ci adevărata religie era aceea populară, la care adera imensa majoritate a populaţiei, fie oameni liberi, stăpîni sau sclavi. Iar această religie populară din care s-a constituit pe încetul întreaga cultură spirituală a Eladei era aceea a Misterelor, termen prin care trebuie să înţelegem un ansamblu de ceremonii mai mult sau mai puţin tainice care dezvăluiau iniţiaţilor soarta lor după morate şi în general destinul omului. „Spre deosebire de ceea ce oferea religia oficială a divinităţilor Olimpului, Misterele răspundeau unei nevoi intime a individului de linişte şi pace promiţîndu-i salvarea sufletului, scăpîndu-l de frica de moarte şi «asigurîndu-i» o viaţă de dincolo, senină şi fericită" (Ovidiu Drimba, Istoria culturii şi a civilizaţiei, vol. I, Buc., 1984, p. 546.)

Originea nordică a misterelor eline

I. Pe de altă parte Misterele adică religia populară a grecilor erau de origine tracă (M. Eliade, Istoria credinţelor şi ideilor religioase vol. I trad. rom. Buc., 1981, p. 465), adică întemeiate de traci şi saturate de spiritualitatea tracilor, diferită mult de cea grecească. Aceasta înseamnă în ceea ce priveşte Misterele greceşti şi nu cele helenistice, apărute tîrziu, după moartea lui Alexandru cel Mare. Într-adevăr, cele mai vestite Mistere, cele de la Eleusis, au fost întemeiate de tracul Eumolpos, care ar fi fost fiu al tracului Musaios. Conform tradiţiei, primii locuitori din Eleusis

ar fi fost traci (M. Eliade, Ibidem, p. 309). Misterele de la Samothrace, al căror nume chiar arată originea lor tracă, au fost create de tracul Dardanos. Tot așa, Misterele orfice au fost create de tracul Orfeu precum este bine știut, iar Misterele lui Dionysos care era inițial un zeu al tracilor, au fost preluate de la traci și introduse tîrziu în Helada (cfr. Rohde, Psycché, trad. fr., Paris, 1928, p. 264 sq. și tot capitolul: „Le culte thrace de Dionysos"; M. Eliade, Op. cit., p. 376 sq.). De asemenea Misterele frigiene ale zeiței Cybela erau și ele de origine tracă, fiind create, se zice, de regele Nidas (cfr. Clement din Alexandria, Cuvînt de îndemn către elini, XIII, 3), frigienii fiind dealtfel și ei tot traci. Astfel religia populară a grecilor vechi, adevărata religie a poporului, era constituită din aceste culte de Mistere preluate de la traci și pe edificiul spiritualității trace s-au înălțat așadar multe dintre creațiile geniului helenic. Pe de altă parte, unii dintre zeii Panteonului olimpic au fost preluați și ei de la traci, care par să fi trăit în mileniul II î.e.n., dar și mai tîrziu, într-o strînsă conviețuire cu grecii. Așa sînt zeii Apolon, Ares, Asclepios (zeul medicinei), zeița Arthemis etc.

În articolul de față ne propunem să cercetăm vechimea acestor Mistere traco-helenice, și care au fost legăturile dintre aceste Mistere și cultul lui Zalmoxis.

Misterele lui Dionisos sînt anterioare războiului troian

II. Misterele erau astfel structurate ca să cuprindă în mod obligator : a) un mit. O relatare a legendelor pe care le afirmă privitoare la om și la soarta sa. Acestea sînt „cele spuse" (ta legomena). b) Apoi Misterele cuprind o serie de acțiuni săvîrșite în cursul lor (ta dromena) deobicei acte simbolice, dar și interdicții alimentare, de asceză sexuală și băutul unei băuturi kykeion amestec compus din boabe de grîu, brînză rasă, vin și mac, plantă euforizantă, dar compoziția exactă a acestei băuturi a variat și nu se cunoaște cu exactitate, fiind posibil să i se fi adăugat, cum s-a susținut recent, substanțe halucinogene (de tip L.S.D.). După aceea se aducea ca jertfă un purceluș, se făceau libațiuni (=jertfe de turnare), se participa la procesiuni lungi cu făclii noaptea, și se plătea o taxă. c) În fine, în Mistere sînt arătate chipuri și imagini de zei și zeițe (ta deiknymena) și mai cu seamă apare zeitatea principală însăși care vine „personal", ca să spunem așa, să ofere chezășia deplină a sacralității Misterelor, prin prezența sa în mijlocul inițiaților. Apariția divinității se efectua prin diferite tehnici iluzioniste — pe care le-am înfățișat în altă parte, și această apariție trebuia să confere credibilitate întregii ceremonii, de aceea era foarte abil mașinată. Inițiații în aceste Mistere jurau să nu dezvăluie nimănui ce se petrecea exact în aceste ceremonii și nici azi nu știm exact ce se întîmpla în aceste ritualuri.

Misterele de la Eleusis, cele mai vestite din Grecia, se țineau la Eleusis lîngă Atena și mitul relatat aici expunea răpirea zeiței Kore (Persephone), fiica zeiței Demeter, de către zeul Pluton, suveranul Infernului (M. Eliade, Op. cit., p. 305). Prin inițierea în aceste Mistere și vederea zeității (epopteia) condiția umană a

inițiatului se modifică și sufletul său avea să dobîndească după moarte o fericire veșnică. Săpăturile arheologice făcute la Eleusis „au permis să se reconstituie în mare parte istoria sanctuarului. Eleusis pare să fi fost colonizat între 1580 și 1500 î.e.n. dar primul sanctuar (o cameră cu două coloane interioare sprijinind acoperișul) a fost clădit în sec. al XV-lea și tot în sec. XV au fost inaugurate Misterele" (M. Eliade, Op. cit., p. 309) Originea tracă a lor se confirmă și din cuvintele ce par trace pe care le pronunța ierofantul: „Brimo a născut un copil Brimos" sau: „kogs ompax" (cfr. Pauly-Wissowa, Band XVI, col. 1212). Cît privește vechimea Misterelor lui Dionysos, zeu trac preluat de Panteonul grec, numele acestui zeu și implicit al cultului său orgiastic, apare în scrierea lineară B creto-miceniană sub forma di-wo-nu-so-jo într-un fragment găsit la Pylos în Pelopponez în așa zisul palat al lui Nestor (fragment X a O 6 numerotat actualmente Py X a 1102), apoi este găsit și pe altă tăbliță Py X b 1419. Tăblițele de la Pylos datează însă din sec. XIII, deci se poate afirma că la această dată Misterele lui Dionysos erau celebrate în Grecia. Pe de altă parte ceremoniile legate de cultul lui Dionysos sînt menționate în Iliada, (VI, 128—140), unde adoratoarele acestui zeu, numite aici „doici" ale sale și purtînd tyrsul, adică un toiag încununat cu frunza de viță de vie sau cu iederă, sînt gonite și urmărite de un rege trac Lycurgos. Deci Misterele lui Dionysos sînt anterioare războiului Troii (la 1184 î.e.n.) (cfr. Jaan Puhvel, în Mycenian Studies, Madison, 1964, p. 161).

Vechimea misterelor orfice

III. În ceea ce privește misterele create de cîntărețul minunat al tracilor Orfeu, ele sînt vechi, fiindcă Orfeu ar fi „trăit cu cîteva generații înainte de perioada homerică" (cfr. Filozofia greacă pînă la Platon, vol. I, partea 2 a, studiu istoric de Ion Banu, Buc., 1979, p. 49). După una din tradiții, Orfeu, fiu al regelui trac Diagros și al muzei Calliope, cea mai venerată dintre muze, ar fi crescut în preajma regiunii Pieria din vecinătatea muntelui Olimp, care în vechime era locuită de traci. După o altă tradiție, cea consemnată în poemul „Argonauticelor", Orfeu ar fi fost rege al tracilor Kykoni (cfr. și Strabon, VII, 330, fragmente). Dar în toată antichitatea greacă se admitea că Orfeu a trăit anterior războiului

Troii (cfr. Pauly-Wissowa, vol. XXXV, 1. col. 1208—1209 şi : Hans Lamer, Wörterbuch der Antike, Leipzig, 1933, p. 462). Iar Orfeu este menţionat în Odiseia, XII, 70, ceea ce înseamnă că el este mai mare cu cel puţin o generaţie decît eroii lui Homer. În Suidas, Orpheu ar fi trăit cu 11 generaţii înainte de căderea Troii (Pauly-Wissowa, XXXV, 1, col. 1210) ceea ce îl duce să existe prin sec. XVI î.e.n

Dacă se ia în considerare însă vechimea literaturii orfice şi a poeziei orfice atunci constatăm că ea nu se iveşte înainte de sec. VI î.e.n (Pauly-Wissowa, Ibidem, col. 1216). Putem conchide că Orfeu ca personaj istoric a putut trăi înainte de războiul Troii, dar Misterele lui sînt mult mai recente, în orice caz nu pot fi mult mai vechi decît introducerea lor la Greci, adică în sec. VII. î. e. n., întrucît nu posedăm atestări documentare despre o antichitate mare a acestor Mistere, cum posedăm pentru cele de la Eleusis sau ale lui Dionysos.

Suprapunerea orfism-pitagorism

IV. Dar în lumea greacă vedem că se produce o asimilare a Misterelor orfice cu cele pytagoreice (E. Rohde, Op. cit., p. 348 sq) şi această asemănare a celor două culte de Mistere este menţionată şi de Herodot (II, 81). Apoi majoritatea autorilor de poezii orfice al căror nume ne este cunoscut au fost pitagoricieni (E. Rohde, Ibidem, p. 350—351). Poate Pythagora a fost influenţat de doctrinele orfice în şederea sa la Crotona în Italia de sud. Totuşi orfismul păstrează multe elemente ale cultului lui Dionysos care nu se regăsesc deloc la pitagorei.

Deci trebuie considerat orfismul mai vechi decît doctrina lui Pythagora (cfr. şi E. Rohde, Ibidem, p. 352, nota 3). Dealtfel Pythagora a trăit în sec. VI. î.e.n. (580—500 î.e.n.) astfel că doctrinele sale trebuiau să fie mult mai recente decît orfismul propriu-zis. Credem însă că orfismul şi pitagorismul aveau multe asemănări doctrinare : aceeaşi aspiraţie către puritate, acelaşi vegetarism cu respingerea oricărei alimentaţii carnate, acelaşi ascetism sexual. Pe de altă parte epopteia, partea centrală a Misterelor lor, pare să fi fost similară. Într-adevăr pitagoreicii se izolau în camere obscure după exemplul magistrului lor (Diogene Laerţiu, VIII, 41).

Acesta după o şedere într-o locuinţă subterană a povestit că a fost în Infern şi a stat de vorbă cu sufletele lui Homer şi al lui Hesiod (Ibidem, VIII, 21) şi tot astfel el se izola într-o peşteră de pe muntele Ida în Creta (Ibidem, VIII, 3). Discipolii săi desigur erau obligaţi să-l imite, şi ştim că unul din ei, Parmeniskos, după o izolare îndelungată într-o peşteră nu a mai putut să rîdă, desigur din pricina viziunilor pe care le-a avut. De fapt astăzi se cunoaşte cu exactitate că izolarea într-o încăpere unde nu parvin zgomote şi este un întuneric deplin, poate fără hrană, dă naştere după cîteva zile la fenomene de deprivare senzorială în care apar percepţii fără obiect, vizuale, olfactive, auditive, tactile şi de alt fel, similare cu trăirea subiectului într-o lume de vis. Această stare era interpretată acum 2400 de ani drept o şedere în Infern, mai cu seamă că nu era vorba doar de viziuni ci de trăiri complexe cu percepţii şi senzaţii de multe feluri (cf. Constantin Daniel, Zalmoxis, ucenicii săi şi claustrarea, în „Luceafărul", 1984, no. 1136 şi 1137). În ceea ce îl priveşte pe Pythagora şi Misterele sale, în 1917 s-a descoperit la Roma la 9 metri sub pămînt o basilică subterană care nu a fost folosită, dar care pare a fi fost destinată celebrării Misterelor pitagoreice (Jerôme Carcopino, La basilique pythagoricienne de la Porta Maggiore, Paris, 1926, passim).

Cît despre orfici a priori ei ar fi trebuit să imite pe magistrul lor şi să scoboare în Infern sau în peşteri ori în locuinţe subterane, de fapt, legenda imortalizată prin versurile lui Vergiliu din Eneida, ne înfăţişează pe Orfeu soţ al celebrei Euridice pe care o luase de nevastă în ţara kykonilor traci. Dar aceasta murind, Orfeu coboară în Infern pe ţărmurile riului Styx, unde farmecă prin dulceaţa cîntecelor sale din lira divinităţile infernale, şi în cele din urmă obţine de la ele întoarcerea la viaţă a soţiei sale, cu condiţia să nu se uite la ea înainte de a trece de hotarele Infernului. Dar Orfeu nerăbdător uită interdicţia aceasta, se întoarce şi o priveşte pe Euridice pentru ultima oară, înainte ca să dispară cu totul înghiţită de Infern. De aceea trebuia să existe şi în misterele orfice un descensus ad inferos „o scoborîre la zeii infernali" sau katabasis, care să imite pe Orfeu, căci discipolii în regulă generală se iau după maestrul lor pe care îl imită. Se poate presupune că însăşi aglutinarea celor două secte a fost facilitată de faptul că amîndouă aveau Mistere ce comportau această katabasis, coborîre la zeii din Infern. De fapt un mare istoric al filozofiei eline, Theodor Gomperz, scrie despre cele două secte a orficilor şi a pitagoreilor : (Les penseurs de la Grèce, volumul I, trad. fr., Paris, 1928, p. 159) „se constată cea mai surprinzătoare concordanţă, o concordanţă de aşa fel încît cele două secte se confundă adesea una cu cealaltă, şi că este uneori cu neputinţă de stabilit care dintre cele două secte a dat şi care a primit". Sau scrie : „Este necesar să prezentăm cititorului doctrina orfico-pitagoreică, în care nu mai cunoaştem decît reunite între ele curentele de idei la început separate" (p. 163). În fine el scrie : „oricît de obscure ar părea la ora actuală originile orfismului este absolut cert că ele s-au încrucişat cu începuturile pitagorismului" (p. 173). Şi de fapt Th. Gomperz ca şi alţi cercetători ai istoriei gîndirii greceşti, vorbeşte de doctrina orfico-pitagoreică amalgamînd într-un tot cele două curente de idei.

Discipol al lui Pitagora ?

V. Între Misterele orfico-pitagoreice şi cultul lui Zalmoxis există foarte multe asemănări, dacă ne referim nu la miturile ce însoţesc Misterele, ci la acţiunile efectuate în cursul lor (ta dromena) şi poate şi la cele arătate (ta deiknymena). Adică în amîndouă există aceeaşi interdicţie a alimentaţiei carnate, ceea ce pentru antici era un lucru foarte grav, căci aceasta însemna că iniţiaţii acestor mistere nu puteau lua parte la cultul zeilor cetăţii care comporta sacrificii de animale şi ospeţe rituale. De asemenea discipolii lui Zalmoxis ca şi unii orfici (din grupările existente) şi la fel ca pitagoreicii practicau o ascenză sexuală (cfr. Diogene Laerţiu, VIII, I, VI, 9). Este evident că vegetarismul şi asceza sexuală, precum şi o viaţă pură şi morală erau carractere definitorii ale personalităţii lor şi erau elemente mult mai importante decît ac-

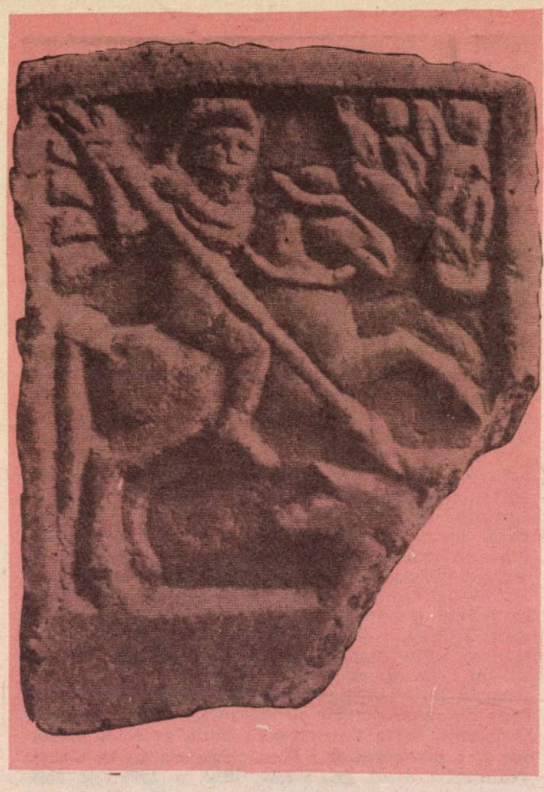

ceptarea unei versiuni sau alteia, a unui mit. Cu alte cuvinte nu mitul (ta legomena) și nu legendele pe care le admiteau sau nu erau în stare să marcheze reperele esențiale ale profilului unui homo religiosus antic, ci viața sa, cele efectuate de el adică : postul necurmat, vegetarismul, asceza sexuală și căutarea dreptății față de oameni și de zei. Aceste caractere i-au apropiat pe orfici de pitagoreici între ei, dar i-au apropiat și de esenienii asceții evrei de la Marea Moartă, care au fost considerați de mulți cercetători ca discipoli ai lui Pythagora. Dar și discipolii lui Zalmoxis au fost asemuiți de Iosif Flaviu, marele istoric evreu, cu esenienii, autorii manuscriselor de la Marea Moartă (cfr. Antichitățile iudaice, XVIII, 1, 5, 22). Desigur ucenicii lui Zalmoxis prefigurau, pe de altă parte, viața monahilor ortodocși, care fac legământ (votum) să nu mănînce carne, să trăiască în sărăcie și să practice asceza sexuală.

Astfel această asemănare a doctrinelor orfico-pitagoreice cu cultul lui Zalmoxis i-a făcut pe grecii din Pont și Hellespont să-i comunice lui Herodot că Zalmoxis ar fi fost sclav și discipol al lui Pythagora (Herodot, IV, 95). De fapt a fi discipol al lui Pythagora însemna a fi membru al sectei sale orfico-pitagoreice și tocmai acest fapt vroiau să insinueze informatorii lui Herodot. Ei se întemeiau desigur și pe faptul că în misterele orfico-pitagoreice exista o epopteia, punct esențial al Misterelor lor, similară celeia din cultul lui Zalmoxis, adică coborîrea într-o locuință subterană sau peșteră unde inițiatul în stare de deprivare senzorială avea percepții fără de obiect sub formă de viziuni sau voci care îl strigau și îi vorbeau ori simțea atingeri, toate acestea făcîndu-l să se socotească în Infern.

Abioii nu sînt sciți

VI. Aceste asemănări între misterele orfico-pitagoreice și cultul lui Zalmoxis trebuie să ne incite să cercetăm dacă este exact — așa cum afirmau informatorii lui Herodot — că misterele geților introduse de Zalmoxis sînt preluate de la orfico-pitagoreici sau nu. Răspunsul la o asemenea cercetare nu se poate afla decît prin analizarea vechimii celor două ritualuri sacre. Or, antichitatea misterelor lui Zalmoxis pare a fi foarte îndepărtată, poate tot atît de vechi ca și misterele lui Dionysos și cele de la Eleusis. În Iliada, XIII, 4—6 citim următoarele versuri „(Zeus) dă roată cu privirea sa scînteietoare departe de ei și se uită pînă în țara tracilor iscusiți călăreți, în țara Mysienilor ce știau să lupte piept la piept, (a acelor oameni) semeți ce mulg iepele, se hrănesc cu lăpturi și a abioi-lor, cei mai drepți dintre oameni". Trebuie să considerăm că „cei ce mulg iepele" (gr. hippemolgoi) și „cei ce se hrănesc cu lăpturi" (gr. glaktaphagoi pentru galaktophagoi prin licență poetică și necesitatea versificării) ca și abioi reprezintă apelația aceleiași populații așa cum s-a afirmat de către numeroși comentatori. Dar în ceea ce privește sensul acestei lexeme abioi s-a afirmat că aceasta este compusă din a privativ și bios viață, ceea ce este absurd, fiindcă cei ce nu au viață sînt morți deja și nu pot figura ca oameni vii într-o epopee. S-a spus apoi că bios ar avea înțeles de „avere" și abioi ar însemna „cei fără de avere", dar ei aveau herghelii de cai, deci nu erau deloc fără avere, de vreme ce mulgeau iepele. S-a afirmat că bios ar avea înțelesul de „arc" deci abioi ar fi cei lipsiți de arcuri, dar în Antichitate multe popoare luptau fără arcuri și acest caracter nu ar fi deloc definitoriu pentru un popor. Dat fiind că în Herodot în locul acestor abioi se află hiperboreenii (Herodot, IV, 13, 33/ 35) care ar fi avut o viață lungă, s-a pretins că acest a este augmentativ (alpha epitatikon) și abioi ar însemna „cei ce au o viață îndelungată". (cfr. Almanah estival „Luceafărul", 1984, p. 60—61). Credem însă că abioi reprezintă o licență poetică a lui Homer pentru oi ta abia esthiontes „cei ce mănîncă alimente fără viață" neînsuflețite, adică sînt vegetarieni. De fapt din aceste versuri ale Iliadei reiese clar că abioi nu mîncau carne, hrănindu-se cu lăpturi doar, și erau deci, vegetarieni. Pe de altă parte în aceste versuri mai există o altă licență poetică glaktophagoi. Din versurile Iliadei, XIII, 4—6, reiese clar că Zeus privea în sud în jurul Troii unde erau tracii, apoi mai spre nord la mysieni, în fine și mai spre nord unde locuiau abioi.

În ceea ce privește apartenența etnică a acestor abioi, Strabon afirmă categoric că ei erau sciți (Strabon, VII, III, 2) deși tot el scrie că în Iliada nu sînt menționați sciții (Strabon, VII, 6). Dar dacă războiul Troii a avut loc la 1184

i.e.n. (sau în sec. XIII i.e.n.), iar poemele homerice au fost scrise în sec. IX—VIII i.e.n., atunci este o imposibilitate absolută ca abioi să fi fost sciți. Deoarece sciții au venit mult mai târziu în Europa și în Istoria Universală (vol. I, trad. din l. rusă, Buc. 1958, p. 630) se arată că triburile scitice au apărut pe teritoriul României, al Ungariei și al Bulgariei de azi în sec. VI i.e.n., Vasile Pârvan (Getica, ed. 1982, p. 417) afirmă peremptoriu că nu există nici un vestigiu scitic anterior sec. VIII i.e.n. în Europa carpato-dunăreană. Pentru Valentin Vasiliev, care închină o monografie recentă și foarte bine documentată prezenței sciților pe teritoriul țării noastre (Valentin Vasiliev, Sciții agatirși pe teritoriul României, Cluj-Napoca, 1980, p. 29, 30 și passim), sciții apar în nordul Mării Negre la sfîrșitul sec. VII și începutul sec. VI i.e.n. Pentru prof. D. Berciu, sciții pătrund pe teritoriul României la sfîrșitul sec. VI începutul sec. V i.e.n. (în „Studii și Cercetări de Istorie Veche, 10, 1, 1959, p. 7—49). Marele Reallexikon der Vorgeschichte editat de Max Ebert, Berlin, 1928, Band XII, p. 323, arată limpede că sciții n-au venit în Europa decît în sec. VII i.e.n. Așadar toți istoricii și arheologii sînt de acord astăzi că sciții n-au pătruns în spațiul carpato-dunărean decît în sec. VII sau VI, deci posterior cu mult războiului Troii și scrierii poemelor homerice. Din aceste motive era cu neputință ca abioi să fie sciți și nu putem decît să regretăm că vestiții eleniști occidentali, germani, francezi și anglo-saxoni nu au controlat cu date arheologice afirmațiile lui Strabon și au putut scrie că abioi au fost sciți deși aceștia nu veniseră încă în Europa la data scrierii Iliadei. Dar dacă nu erau sciți, de ce neam erau acești abioi ? În spațiul carpato-dunubian pînă la venirea tracilor nu au fost decît seminții tracice sau poate cimeriene, cimerienii fiind tot traci, și abioi, trebuiau să fie a priori traci, dacă nu au fost sciți, care nu existau încă în acest spațiu. Dar posedăm o mărturie prețioasă a unui autor din Antichitate care afirmă categoric că abioi erau traci. Prezentăm traducerea din greaca veche a acestui text pentru importanța lui care semnalează existența unei populații trace ce urma regulile de viață instaurate poate de Zalmoxis, pe teritoriul de azi al României, și aceasta în vremea războiului troian : „Abioi... Alexandru în cartea sa despre Marea Neagră spune că Diophantos a zis că sînt numiții așa pentru că locuiesc la fluviul Abianos, drepți spune Homer că sînt pentru că nu au vrut să stăpînească Asia împreună cu Amazoanele, sau sînt numiți în felul acesta pentru că nu duceau o viață sedentară. Dydimos însă spune „că sînt un popor trac." (Dydimos de thrakon ethnos phesin) în Stephanos din Bizanț, Ethnica, Stephani Byzanthi Ethnicorum quae supersunt ex recensione Augusti Meinekii, Graz, 1958. (cfr. și Pauly-Wissowa, vol. I, articolul Abioi, col. 100). Astfel nu se poate nega că abioi au fost traci (cum face o recenzie apărută în Viața Românească, mai, 1984, p. 76) de vreme ce există un izvor antic ce afirmă acest fapt și nu se pot aduce nici un fel de argumente împotriva apartenenței lor la marele popor al tracilor. Pe de altă parte, abioi nu sînt menționați în opera lui Herodot și în locul lor sînt pomeniți hiperboreenii, desigur cei din nordul Greciei, care erau tot așa de drepți ca și abioi față de zei (cfr. în acest sens și : Pauly-Wissowa, XVII-er Halbhand, col. 269, sq), după cum nici hiperboreenii nu sînt menționați în Iliada și în locul lor citim despre abioi. Iar despre abioi sînt de reținut

următoarele note definitorii ale lor : a) locuiau înspre nord deci dincolo de Dunăre fiindcă știm că mysienii locuiau pe amîndouă malurile Dunării din texte posterioare lui Homer. b) erau vegetarieni și se hrăneau cu lăpturi existînd deci o interdicție pentru alimentația cu carne. c) creșteau cai, deci aveau nevoie de cîmpii pentru ca să pască în ele caii lor. Abioi trebuie să fi locuit decî în cîmpia Munteniei sau în sudul Moldovei. d) erau cei mai drepți dintre oameni, deci primiseră o învățătură morală și religioasă de la un reformator religios. Pentru că nu puteau fi cei mai drepți dintre oameni fără o îndelungă educație, purtată deallungul a mai multor generații. Trebuie să adăugăm în ceea ce privește apartenența la traci a acestor abioi că în Iliada semințiile trace de cele mai multe ori nu sînt numite expressis verbis trace, ci acest fapt îl cunoaștem deobicei din alte texte, și așa sînt : mysienii, phrigienii, kikonii, cauconii, sintienii etc. (cfr. Constantin Daniel, Troia, troienii și tracii după Homer, în Almanahul estival „Luceafărul", 1984, p. 56—67). Putem conchide că abioi sînt traci și după mărturii antice și după deducții și interpretări făcute de moderni.

Abioii — discipolii lui Zalmoxis

VII. Problema căreia trebuie acum să-i dăm un răspuns este dacă acești abioi traci sînt identici cu geții adoratori ai lui Zalmoxis. Dacă sînt identici atunci cultul lui Zalmoxis și Misterele sale datează dinainte de războiul Troii ca și celelalte culte de Mistere trace, cel al lui Dionysos și cele de la Eleusis. Care sînt argumentele care ne silesc să admitem neapărat că abioi traci sînt identici cu adoratorii lui Zalmoxis ? a) despre geți adoratori ai lui Zalmoxis Herodot scrie întocmai ca Homer despre abioi că „sînt cei mai

drepți" (Herodot, IV, 93 b) ca și abioii geții adoratori ai lui Zalmoxis locuiau în spațiul carpato-dunărean c) ca și geții ce adorau pe Zalmoxis abioii erau vegetarieni adică le era interzisă alimentația cu carne animală d) ca și abioii traci, geții creșteau cai și erau vestiți prin călărimea lor e) dacă abioi nu sînt geții adoratori ai lui Zalmoxis atunci ar trebui să admitem prin absurd că în spațiul carpato-dunărean au existat la un interval de 100—200 de ani (între sec. al VIII-lea î.e.n. și sec. al VI-lea sfîrș. sec. al V-lea î.e.n. cînd își scrie Herodot opera) două popoare vegetariene diferite, foarte evlavioase și drepte, atît de mult încît să fie numiți „cei mai drepți" chiar. Or, un calcul de probabilitate simplu (pe care îl ținem la dispoziția celor ce ar vrea să-l aibă întocmit pe baza datelor de mai sus, arată că abioii au fost geții adoratori ai lui Zalmoxis f) pe deasupra trebuie să adăugăm că este cu totul neverosimil ca abioii traci să fi dispărut cel mai tîrziu în sec. VIII î.e.n. și în locul lor să fi apărut după 100—200 de ani un popor trac, geții, adoratori ai lui Zalmoxis cu exact aceleași caractere definitorii ca și abioii : cei mai drepți, vegetarieni, crescători de cai și locuind în spațiul carpato-danubian.

Acești abioi au fost numiți mai tîrziu, în mod legendar hiperboreenii, deoarece locuiau la nord de vîntul Boreas care pentru grecii din Helada actuală venea dinspre nord, din teritoriul României actuale. Dar Herodot a demonstrat clar că hiperboreeni în nordul Greciei nu există (Herodot, IV, 33) și în locul lor trebuie plasați adoratorii lui Zalmoxis, geți, care și ei erau foarte evlavioși și „cei mai drepți". Viața acestor asceți (desigur numai a unora, a celor care erau homines regiliosi) numiți abioi de Homer și în realitate geți adoratori ai lui Zalmoxis, a impresionat adînc popoarele vecine și în primul rînd pe strămoșii românilor și memoria lor s-a perpetuat în legendele cu privire la blajini, oameni sfinți, vegetarieni, și care nu se întîlnesc cu soțiile lor decît odată pe an. (cfr. Constantin Daniel, De l'origine thraco-gète du mythe des hyperboréens, în „Ethnologica" 1983, p. 153—157, cfr. și recenzia din „Viața Românească", mai, 1984, p. 153—158, care contestă, fără argumente, această origine a mitului blajinilor).

Din cele arătate mai sus vom trage concluzia că abioi traci menționați de Homer sînt în realitate geți adoratori ai lui Zalmoxis.

Înainte de războiul Troii

VIII. Desigur nu avem o mențiune a numelui lui Zalmoxis anterior lui Herodot dar existența religiei lui, a postului necurmat și a vieții pure a geților ne silește să admitem că a trebuit să existe un reformator religios la traco-geți care le-a răspîndit credințele sale. De fapt astăzi nu se mai admite deloc că religiile au putut să fie create de la sine, ca mituri solare, agrare sau chtonice, fără să existe o personalitate anume care să le întemeieze. Marii întemeietori de religii nu sînt mituri și personagii fabuloase, ci oameni în carne și oase care au existat într-o anumită perioadă istorică. (cfr. S.A. Tokarev, Religia în istoria popoarelor lumii, trad. rom., Buc., 1976, pp. 237, 351, 347 și 256). Astfel trebuie să admitem că Zalmoxis a fost inițial un om care a creat o religie și care ulterior a fost zeificat. Poate că numele său inițial era altul cu totul, știut fiind numeroasele apelative pe care le aveau zeii la traci (de pildă: Dionysos este numit : Sabazios, Sabos, Iakhos, Bassareus, Bakhos, Zagreus, Hyes, Attes, Gigon și Diounsos). Și este posibil ca apelația de Zalmoxis să nu corespundă numelui său inițial, fiind un nume divin sau una dintre multiplele sale apelații. Însemnat lucru este de realizat că religia sa a fost creată de el înainte de războiul Troii.

Misterele lui Zalmoxis le preced pe cele orfico-pitagoreice

IX. — Revenind la chestiunea esențială pe care o discutăm în acest articol : care dintre cele două culte de Mistere trace a fost mai vechi, cele orfico-pitagoreice (fiindcă orfismul apare amalgamat cu pitagorismul) sau cele ale lui Zalmoxis, trebuie să răspundem clar că pe temeiul surselor de care dispunem actualmente, Misterele lui Zalmoxis sînt mai vechi cu mult, de vreme ce abioi traci practicau înainte de războiul troian o religie similară întru totul cu cea a lui Zalmoxis. Și aceasta mai cu seamă fiindcă sectele orfico-pitagoreice au început să se constituie și să fie menționate în texte de abia după aderarea lui Pythagora, în sec. VI î.e.n, la ele. Anterior nu cunoaștem decît mențiunea lui Orfeu, dar nu a Misterelor sale, dar știm despre existența Misterelor lui Dionysos și a celor de la Eleusis anterior războiului Troii.

Astfel cultul și Misterele lui Zalmoxis sînt cu mult mai vechi decît Misterele orfico-pitagoreice, iar Phythagora nu a putut fi învățătorul lui Zalmoxis și nici sectele orfico-pitagoreice nu au putut avea vreo influență asupra Misterelor lui Zalmoxis.

Negruzzi UN «FALSIFICATOR»?

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU ÎN NEDREPTĂȚIT

MOTTO

„A DOUA DOMNIE A LUI LĂPUȘNEANU ȚINE CINCI ANI ȘI ÎNCEPE CU ACEL ÎNFRICOȘAT OSPĂȚ AL SÎNGELUI, ÎN CARE PATRUZECI ȘI ȘAPTE DE BOIERI SÎNT MĂCELĂRIȚI SUB OCHII FULGERĂTORI DE URĂ ȘI DE CRUZIME SĂLBATICĂ AI DOMNULUI. CA SĂ ARATE CĂ A RUPT ORICE LEGĂTURĂ CU POLONII ȘI CU TRECUTUL, STRĂMUTĂ SCAUNUL DOMNESC DE LA SUCEAVA LA IAȘI – MAI ÎN CÎMP ȘI MAI APROAPE DE TURCI, CĂRORA ÎNTRU-ATÎTA LI S-A SUPUS, ÎNCÎT, CA SĂ LE FACĂ VOIA, PUNE DE DĂRÎMĂ TOATE CETĂȚILE ȘI ÎNTĂRITURILE MOLDOVEI, AFARĂ DE CETATEA HOTINULUI, STRAJA DINSPRE LEȘI. MAI JOS DE ATÎT, NU SE POATE SCOBORÎ UN CÎRMUITOR DE ȚARĂ".

AL. VLAHUȚĂ (Din trecut)

LĂPUȘNEANU UN NEDREPTĂȚIT

Lăpușneanu – caz patologic

Cînd un român trecut prin școală vrea să stabilească o cotă de cruzime, de sanguinitate el trimite la Țepeș și la Lăpușneanu. Așa cum mai tîrziu replicile din O scrisoare pierdută **se știau pe deasupra de orice spectator, orice absolvent de școală primară din România știa și știe să spună pe de rost cîteva din replicile rostite de Alexandru Lăpușneanu ; „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau", sau : „De mă voi scula, pe mulți voi popi și eu". Ele definesc firea inflexibilă a voevodului Moldovei și au intrat ca să zicem așa în folclor. Dacă în Muntenia un monstru de cruzime este, pentru aproape orice amator de istorie și de literatură, Vlad Țepeș, figura similară pentru Moldova a rămas Alexandru Lăpușneanu. Oricine știe că a domnit de două ori, că în a doua domnie s-a răzbunat crunt pe boieri, cu care s-a purtat ca o fiară sălbatică și că a terminat nebun sau aproape nebun. Figura lui Alexandru Lăpușneanu a fost prezentată drept un caz patologic și așa s-a implantat ea în mentalitatea comună.**

Efectul talentului scriitoricesc

Originea acestui portret înroșit de sînge este nuvela lui C. Negruzzi, Alexandru Lăpușneanu, **tipărită la 1840 în Dacia literară, nuvelă care de atunci face o carieră literară extraordinară. Este considerată fără încetare una din cele mai bune nuvele din literatura română, sigur cea mai bună nuvelă istorică, iar G. Călinescu o trece între capodopere.**

„Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adînci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudini romantice și intuiție realistă. Eroii au un desen uimitor. Negruzzi a înțeles spiritul cronicelor române și a pus bazele unui romantism pozitiv, scutit de naive idealități. În cronică Domnii taie pe boieri și boierii pe Domni și toată durata unei domnii este o încordare de suspiciuni, de uneltiri, de trădări și de crime. Nuvela ar intra în rîndul narațiunilor de asasinate italiene, de nu s-ar fi dat eroului principal o semnificație superioară. Lăpușneanu e un damnat, osîndit de providență să verse sînge și să năzuie după mîntuire. El suferă de o melancolie sangvinară, colorată de mizantropie".

Dar să vedem și cele mai importante momente ale nuvelei, cele care consacră acest portret sinistru voievodului moldovean.

Alexandru Lăpușneanu intră în țară cu ajutor turcesc să-și recapete domnia din care l-a scos Despot, înlocuit acum de Tomșa. Îl întîmpină boierii care-i spun că țara nu-l vrea, drept care vodă răspunde cu memorabilele vorbe : „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...". Dintre boieri i se alătură Moțoc, trădător vechi, de a cărui abilitate în intrigi, ne spune autorul, vodă are nevoie.

După ce se instalează în domnie, Lăpușneanu își „dezvăli urîtul caracter". Mai întîi este evocată distrugerea cetăților Moldovei, pe care le umple de lemne și le dă foc, pentru a termina cu „azilul nemulțumiriilor" din rîndurile boierimii, pe care o despoaie de averi sub diferite pretexte.

„Dar nesocotind deajuns planul acesta, îi omora din cînd în cînd. La cea mai mică greșeală dregătorească, la cea mai mică plîngere ce i s-arăta, capul vinovatului se spînzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare a greșelii lui, adevărate sau plăsmuite și el nu apuca să putrezească, cînd alt cap îi lua locul."

O gardă de lefegii priveghea osîndele.

În capitolul doi al nuvelei apare doamna Ruxandra, pe care autorul ne-o înfățișează

nu numai ca fiica lui Rareș, dar și ca pe o victimă a tulburilor vremi care-i împuținase familia. „Gingașa" Ruxandra intervine la Lăpușneanu să nu mai facă atîtea „tăieri". După un moment de furie, domnul îi promite a-i da un „leac de frică", a doua zi cînd va da un ospăț de împăcăciune pentru boierii săi.

Ziua următoare, la biserică, voevodul rostește jurămîntul de împăcare, iar boierimea, temătoare, se bucură de vorbele bune. Numai tinerii Stroici și Spancioc socotesc că e mai bine să fugă din țară decît să meargă la ospățul stăpînului lor, drept care o iau către Nistru și către Polonia. Boierii vin la curte, sînt invitați la masă, dar cu prilejul primului toast, armașul lovește cu buzduganul pe vorbitor, cu chip că ar jigni pe vodă și strigă : „— A ! voi ocăriți pe domnul vostru ! ; la ei flăcăi!" Urmează măcelul la care, deși dezarmați, boierii se opun.

„În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțînd junghiurile, îi loviră ; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu săbiile în ei. Cît pentru Lăpușneanu, el luase pre Moțoc de mînă și se trăsese lîngă o fereastră deschisă, de unde privea măcelărirea ce începuse. El rîdea ; iar Moțoc, silindu-se a rîde ca să placă stăpînului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sîngeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stînjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni, ucigași și hotăriți spre ucidere, călăi și osîndiți, luptîndu-se unii cu furia deznădejdei, alții cu aprinderea beției. Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau fără-a se mai împotrivi. Cei mai bătrîni mureau făcîndu-și cruce ; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare cu scaunele, talgerele, tacîmurile mesii se făceau arme în mîna lor ; unii, deși răniți, se încleștau cu furie de gîtul ucigașilor și nesocotind rănile ce primeau, îi strîngeau pîn-îi înăbușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii pieiră, dar în sfîrșit nu mai rămase nici un boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet ! În lupta și trînta aceasta, masa se răsturnase ; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sînge făcuse o baltă pe lespezile salei."

Portret al lui Alexandru Lăpușneanu brodat pe un văl de tîmplă, dăruit mănăstirii Slatina

Pentru ca tabloul cruzimii să fie complet și impresia și mai mare, se descriu și scenele dintre slujitori ;

„Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzîndu-se lovite fără veste de soldați, plecară în fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucînd a sări peste ziduri, dase larmă pe la casele boierilor ; și invitîndu pre alte slugi și oameni boierești, burzuluise norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu securile".

Acest norod se cerea potolit și domnul care era alături de Moțoc întrebă ce voiește mulțimea. Nehotărîtă, aceasta găsește pînă la urmă formula care devine refren : „Capul lui Moțoc vrem !" și Lăpușneanu sacrifică cu răceală pe intrigantul Moțoc, care este aruncat poporului de sub ziduri. Acesta ar fi, deci, al 48-lea !

Rămas singur, Alexandru Lăpușneanu luă capetele celor uciși și „le așează în mijlocul mesei pe încet și cu rînduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe ale celor mari deasupra, după neam și după ranguri, pînă ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte de căpățîne, vîrful căria se închia prin capul unui logofăt mare".

Odată îndeletnicirea terminată, vodă aduce din apartamentele ei pe doamna Ruxandra. Fiica lui Rareș leșină la vederea „leacului de frică" pe care i-l prezintă Alexandru Lăpușneanu.

După aceea vodă „născoci feluri de schingiuiri".

„Scotea ochi, tăia mîni, ciuntea și usca pe care avea prepus ; însă prepusurile lui erau părelnice, căci nimeni

nu mai cuteza a cirti cit de puțin".

Îmbolnăvindu-se, Alexandru vodă Lăpușneanu voiește a se călugări, și voința i se împlinește, dar odată trezit din friguri strigă la boaitele de călugări și cere să-i vie lefecii. Aceștia nu vin, iar boierii fugiți între care Stroici și Spancioc o hotărăsc pe doamna Ruxandra să-l învenineze, adică să-l otrăvească, ceea ce fiica lui Rareș face.

„Acest fel fu sfîrșitul lui Alexandru Lăpușneanu, care lăsă o pată de sînge în istoria Moldovei".

Așa se încheie nuvela lui Negruzzi care înfățișează un voevod setos de sînge, o doamnă sensibilă și lipsită de voință, un intrigant fără rival ca Moțoc și doi boieri patrioți care reușesc să scape Moldova de un tiran : Spancioc și Stroici.

Nuvela a dat prilejul unor asociații care așează cruzimea lui Lăpușneanu în cea mai selectă familie de monștri :

Doamna Ruxandra, soția lui Alexandru Lăpușneanu, după fresca din mănăstirea Dochiariu (Muntele Athos)

„După cum iscena ospățului, zice E. Lovinescu în monografia închinată lui C. Negruzzi, amintește pe Lucreția Borgia a lui Victor Hugo, tot așa moartea lui Lăpușneanu amintește moartea lui Ivan Groaznicul, și prin măreția ei fioroasă e vrednică de penelul unui desăvîrșit artist".

Dacă din șirul domnilor Moldovei, șir destul de lung, Alexandru Lăpușneanu a intrat în memoria celor mulți, aceasta nu se datorește legendei istorice ca în cazul lui Țepeș ci mai ales acestei nuvele. Talentul scriitorului l-a nemurit pe Alexandru Lăpușneanu într-o ipostază colorată în roșu. Litera scriitorului l-a făcut mai glorios decît propriile fapte la vremea lor.

Doamna Ruxandra — o adversară ?

Inspirată de cronica lui Ureche, nuvela Alexandru Lăpușneanu a avut un mai mare ecou decît cronica care a inspirat-o. Mai mulți scriitori reiau personajul Alexandru Lăpușneanu și aproape toți îl privesc din unghiul impus de Constantin Negruzzi. Ecoul cel mai important al nuvelei Alexandru Lăpușneanu este apariția unei alte nuvele istorice cu drept la celebritate, Mihnea vodă cel Rău, scrisă de Alexandru Odobescu și apărută la 1860.

Dimitrie Bolintineanu tipărește în 1868 o piesă Alexandru Lăpușneanu, dramă în trei acte. Deși piesei i se contestă orice valoare, ea are una : D. Bolintineanu a încercat să gîndească independent personajul piesei sale plecînd de la aceleași fapte fără a reuși integral. În prima domnie, Alexandru Lăpușneanu este un domn luminat. În cea de a doua domnie, cînd are experiența uneltirilor boierești, el face o teorie de tip machiavelic a istoriei în care răul adus de boieri și stîrpirea lui ocupă un rol important. În același timp, voevodul crede că răul este inerent lumii etc. Ruxandra doamna este mai fățiș opusă lui vodă. De altfel, sînt semne că D. Bolintineanu, sigur sedus de nuvela lui Negruzzi, a acordat totuși o mai mare importanță unor detalii istorice peste care autorul nuvelei a trecut cu ușurință. Dar acest respect pentru adevărul istoric este încălcat cu totul acolo unde este vorba despre amorurile Ruxandrei : doamna este iubită de armaș, și la rîndu-i iubește pe un căpitan Ștefan. Drama lui D. Bolintineanu este departe de concentrarea și tăietura sigură a nuvelei negruzziene, dar o pomenim aici pentru că oferă asupra lui Lăpușneanu și a unor situații o optică independentă.

Îi urmează o proză a lui G. Asachi, Lopușna, care a rămas între coperțile unui Ca-

lendar pentru români de la 1870, pentru care autorul s-a deplasat în Bucovina, după cum ne spune, unde a făcut „un inadins voiaj cu familia me în Bucovina, unde la Lopușna am cules mai multe interesante detaliuri". Metoda documentării nu este deci deloc nouă! Prolixă, ca mai toate prozele istorice ale lui G. Asachi, nici Lopușna nu s-a impus posterității. Ea urmează de altfel îndeaproape nuvela negruzziană, în ciuda informațiilor inedite ale voiajului bucovinean. Lăpușneanu este tot un sanguinar, iar călătoria lui Asachi nu este decît o încercare de a culege informații pentru a explica mai bine acest caracter. Prietenul lui Eminescu, Samson Bodnărescu, a dat și el un Lăpușneanu-Vodă în cinci acte. Deși se poate zice că și aici autorul merge pe urmele lui Negruzzi mai mult decît pe urmele faptelor istorice, este de reținut că și la Samson Bodnărescu rolul doamnei Ruxandra este altul: la Negruzzi doamna e gingașă, leșină, procedează șovăielnic și e împinsă de la spate. La Bolintineanu ea produce pasiuni și acceptă o legătură amoroasă cu căpitanul Ștefan. La Samson Bodnărescu, Ruxandra doamna are, la fel, o relație amoroasă cu Stroici pe care vrea să-l folosească împotriva lui Lăpușneanu. Am zice că urmașii lui Negruzzi oscilează mai mult atunci cînd este vorba de Ruxandra doamna decît cînd este vorba despre Lăpușneanu al cărui caracter este adjudecat, se pare, odată pentru totdeauna de C. Negruzzi de sub a cărui viziune nu ies. Nici o altă închegare dramatică, a lui Iuliu I. Roșca, Lăpușneanu, domnul Moldovei, tragedie apărută la 1886, nu se depărtează prea mult de C. Negruzzi. Chiar dacă piesa se petrece doar la Hotin, toate celelalte episoade sînt rememorate după nuvelă. Doar doamna Ruxandra diferă, și aici, de gingașa ființă din scrierea prototip. Un alt unghi de vedere se vede și în cazul lui Stroici, un „intelectual" de tip modern, dar diferența este mică. Iuliu I. Roșca este însă mai supravegheat dacă-l comparăm cu romantismul despletit al lui Bolintineanu sau Asachi. Încolo toți sînt epigonii lui C. Negruzzi.

Casa domnească de la mănăstirea Slatina

C. Negruzzi anulează izvorul istoric

Și Eminescu a proiectat o dramă Lăpușneanu în ciclul nescris al Mușatinilor. Însemnările ni-l arată îndatorat lui Negruzzi ca și înaintașii. O explicație expresă dintr-un manuscris (ms 2254, f. 30) zice: „Din ALEXANDRU LĂPUȘNEANU s-ar putea face un Macbeth românesc, cu întrebuințarea mai ales în ultimul act, a nuvelei lui Negruzzi". Proiectul a rămas în stare de proiect, dar e de reținut că și aici rolul tutelar, care-i face cinste, îl are C. Negruzzi și nu cronica. Nici modernul G. M. Zamfirescu nu se poate detașa de viziunea lui C. Negruzzi pentru că în Cuminecătura, piesă din 1925, îngrămădește o seamă de fapte sîngeroase, care de care mai stridente, pentru a portretiza sanguinitatea și tirania lui Alexandru Lăpușneanu.

Excluzînd din discuție pe Eminescu, al cărui Lăpușneanu n-avem de unde ști cum ar fi arătat, este evident că tot ce s-a scris pe această temă istorică, în aparență, este îndatorat lui C. Negruzzi. Foarte puțini merg la cronică, la documente, și faptul se vede din lipsa de invenție proprie, atît în epică cît și în portretistică. O oarecare libertate au mai toți urmașii lui Negruzzi în ceea ce o privește pe Ruxandra doamna, dar inițiativa lor este mică. Din acest motiv sîntem înclinați să credem că izvorul nu mai este cronica și că Negruzzi s-a substituit prin autoritatea artistică a nuvelei lui sursei istorice.

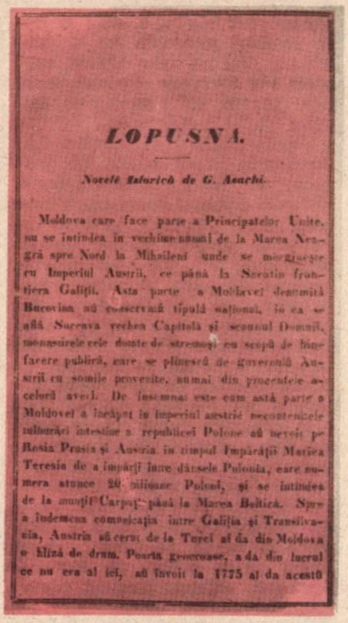

LOPUSNA.

Novelă Istorică de G. Asachi.

Moldova care face parte a Principatelor Unite, nu se intindea in vechime numai de la Marea Neagră spre Nord la Mihaileni unde se mărginește cu Imperiul Austrii, ce până la Seratin frontiera Galiţii. Asta parte a Moldavei denumită Bucovina aŭ conservată tipulă naționalŭ, în ea se află Suceava vechea Capitolă și scaunul Domnii, monastirele cele dotate de strămoşi cu scopŭ de bine facere publică, care se plinescă de guvernulŭ Austrii cu sumile provenite, numai din procentele acelorŭ averi. De însemnat este cum astă parte a Moldovei a încăput în imperiul austriac necontenitele tulburări intestine a republicei Polone aŭ nevoit pe Rosia Prusia și Austria în timpul Impărăţii Mariea Teresia de a împărţi între dânsele Polonia, care numera atunce 20 milioane Poloni, și se întindea de la munţii Carpaţi până la Marea Baltică. Spre a îndemâna comunicaţia între Galiţia și Transilvania, Austria aŭ cerut de la Turci al da din Moldova o bliză de drum. Poarta generoasă, a da din lucrul ce nu era al iei, aŭ învoit la 1775 al da acestŭ

«Țara pizmuia lui Alexandru»

Deși Neculce citează în cronica lui pe Miron Costin este sigur că textul inspirator e al lui Grigore Ureche. Dar cum textul lui Grigore Ureche a fost copiat în cronica lui de Nicolae Costin, iată prima explicație a numelui de Costin. A doua este că Nicolae Costin a dat două versiuni cronicii lui: una pentru marele public și alta pentru domn. Cea de a doua a fost atribuită de unii

copiști lui Miron Costin și așa se explică greșeala lui C. Negruzzi. Noi ne vom adresa cronicii lui Grigore Ureche, care este textul de temelie al nuvelei lui C. Negruzzi.

Știrile despre Alexandru Lăpușneanu nu-s multe în cronică, dar sînt satisfăcătoare. Viitorul domn Lăpușneanu este unul din boierii pribegi în Polonia, care se numea Petrea Stolnicul, și în combinația boierească care urmărea suprimarea lui Ștefăniță vodă, ucis de boieri în cortul său, Petrea Stolnicul este ridicat de boierii pribegi la rangul de domn și adus în țară, unde înlătură pe Joldea, ridicat de altă grupare domn, ia de soție pe Ruxandra, fiica lui Rareș, și grijește de pace și de așezarea țării, de zidirea mănăstirii Slatina și Plingărați, ca și de instalarea în Ardeal a unui voevod cerut de turci. După acest prim bilanț al domniei apare le orizont Despot, care-l împresoară cu oaste străină, drept care Alexandru Vodă e luat ca din somn și nu-și poate pregăti oști pentru că țara, zice Ureche, „pizmuia lui Alexandru", fără să ne spună de ce. Prima bătălie este pierdută. Alexandru Vodă Lăpușneanul încearcă o nouă bătălie, dar lui Despot „i s-au închinat Țara de sus toată", scrie Ureche, ceea ce pecetluiește soarta fostului voevod care se retrage prin Chilia la turci. Dar ce înseamnă „Țara" la Ureche ?

Pentru Grigore Ureche Alexandru Lăpușneanu este un simplu ucigaș

Ureche contestă că primul război ar fi fost pierdut de Lăpușneanu prin trădare, dar nu ne spune despre ce trădare ar fi fost vorba. Capitolul prim care se ocupă din nou de Lăpușneanu se intitulează : A doua domnie a lui Alixandru vodă Lăpușneanul, carile apoi au tăiat 47 de boieri, 7072. De aici se înțelege că țara nu-l iubește pe Lăpușneanu, despre care înseamnă că avea o părere formată, și-i cere să se întoarcă de unde-a venit. A doua însemnare privește moartea lui Tomșa, care refugiat în Polonia, după tradiție, alături de boierii Moțoc, Spancioc și Veveriță, este decapitat la cerere turcească alături de ei. În acest punct, apar primele libertăți ale lui C. Negruzzi : Tomșa n-a fugit în Muntenia ca în nuvelă, ci în Polonia, Moțoc a fost executat de polonezi și n-a rămas în viață ca în nuvelă, nici Spancioc. Urmează alt titlu: Cînd au omorît Alixandru Vodă 47 de boieri, ceea ce reduce prin repetiție întreaga domnie a Lăpușneanului la această faptă. Măcelul este înfățișat de cronicar drept revanșă a domnului pentru trădarea către Despot care i-a adus sfîrșitul domniei.

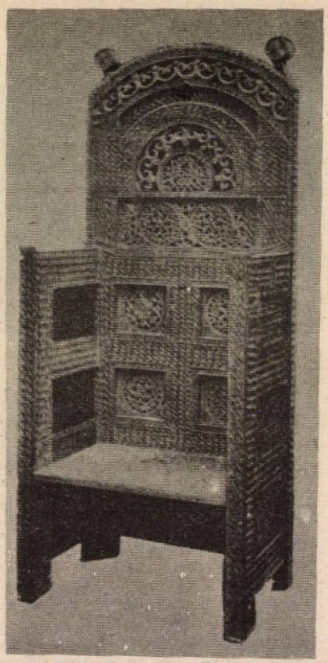

„Slujitorii, după învățătura ce au avut, închis-au poarta și ca niște lupi într-o turmă fără de nici un păstor, au intrat într-înșii, de-i snopia și-i junghiia, nu numai boierii, ci și slujitorii. Nici alegea pre cei vinovați, ci unul ca altul îi punea suptu sabie, cădea mulțime, dipre zăbrele săriia afară, de-și frîngea picioarele. Și au pierit atuncea 47 de boieri, fără altă curte, ce nu s-au băgat în seamă". În Nacazania care urmează care este „certare celor puternici", Ureche nu se arată a fi simpatizantul lui Lăpușneanu, pentru că el justifică pe boieri: „Apoi zicu și dau vina lăcuitorilor că sîntu vicleni". Urmează prezentarea risipirii cetăților din Moldova ca răsplată pentru turci care-i condiționaseră domnia de această risipire. Urmează altă „certare" a voevodului de către cronicar. Sigur Lăpușneanu nu a plăcut lui Ureche, care notează totuși corect cum acesta respinge un pretendent la domnie din Transilvania. Moartea lui Lăpușneanu este relatată sec apoi și după legendă: adică boala lui Lăpușneanu, alegerea lui Bogdan ca urmaș la cererea lui, călugărirea la cerere, revolta cînd se trezește în strai de monah și otrăvirea de mîna Ruxandrei doamna. Ultimele rînduri ale lui Ureche despre Lăpușneanu sînt acestea : „Acestu Alixandru vodă, zic cum că au fost scoțindu ochii oamenilor și pre mulți au sluțit în domniia lui".

Cîteva concluzii se impun. Faptul cel mai important din punct de vedere al cronicarului în cazul lui Lăpușneanu este uciderea boierilor asupra căreia revine în titlu de două ori, dind și cifra de 47, tot de două ori. Clar este, deasemeni, că această domnie nu este deloc agreată de Ureche, care-i acordă mai multe Nacazanii, evident ostile lui Lăpușneanu. Cronicarul fiind boier, iar cei uciși de voevod fiind tot boieri, sentimentul se explică, dar acest lucru pune în discuție obiectivitatea cronicii.

Cît despre nuvelă comparată cu cronica ea se inspiră evident din însemnările despre a doua domnie a lui Lăpușneanu, ignorînd complet prima domnie, nu fără a prelua ceva și din aburul de ostilitate față de vodă.

Pentru cronicarul Eftimie, vodă Lăpușneanu e milostiv

Costache Negruzzi care a învățat românește răscolind lada de cărți cu litere cirilice a tatălui său n-a cunoscut decît cronica românească a lui Ureche, o sinteză a mai vechilor izvoare moldovenești și străine. Dar la baza acestui breviar unilateral făcut de Ureche, stau cronici mai vechi, ieșite

din circulație, dar folosite neîndoielnic la vremea lor. Un asemenea izvor îl oferă corpul cronicilor în limba slavă veche, redactate pe vremea lui Alexandru Lăpușneanu chiar. Este vorba de cunoscutele, pentru istoriografii literaturii române, cronici scrise de oameni ai bisericii : Macarie, Eftimie, Azarie. Ei foloseau limba sacră a timpului, slava veche, care corespundea în răsărit limbii latine din Occident. Traduse mai tîrziu și în românește, aceste cronici au impresionat prin stilul lor laudativ însușit din cronicile bizantine, în care autorul, om de curte, avea menirea de a preamări pe stăpînitorul țării.

Prima cronică a lui Macarie, deși autorul ei, față bisericească înaltă, a trăit pe vremea lui Alexandru Lăpușneanu, nu zice nimic despre domnia acestuia pentru că nu ajunge la ea, oprindu-se la aceea a lui Iliaș Vodă. Deci o mărturie despre Lăpușneanu nu găsim în Macarie. Dar vom afla în cronica următoare a egumenului Eftimie de la Căpriana, care reia cronica slavonă din însărcinare domnească.

Ce ne spune egumenul Eftimie despre Alexandru Lăpușneanu ?

Titlul chiar care introduce tema domniei lui Alexandru Vodă este edificator: Domnia lui Alexandru voievod cel Viteaz și Nou. Lăpușneanu este „arătarea lui Dumnezeu", ceea ce corespunde concepției medievale despre stăpînitor. Tot el este „viteaz" și „preaînțelept" ostean, „minunatul Alexandru". Voevodul cel nou e din spița mușatinilor și „a fost ascuns ca odinioară lumina sub obroc ori ca luceafărul sub pămînt", dar a ieșit la iveală. Domnul e o stea luminoasă care vine de la miazănoapte la miazăzi pentru a ocupa tronul strămoșesc. Deși chemat de boierii din țară, aceștia îl pun domn pe Joldea, dar „mărinimosul" Alexandru „ca om cu minte și preaînțelept și milostiv, i-a învrednicit de iertare pe toți". Într-adevăr, în afara tăierii de nas a lui Joldea și a călugăririi lui nu se aude de alte pedepse odată cu intrarea lui Alexandru în Moldova. Altă măsură dată de Alexandru este slobozirea tuturor celor aflați în temnițe și închiși, adică tot fapte care nu trimit deloc la fiara sanguinară înfățișată de Costache Negruzzi, după Ureche. Eftimie notează marea bucurie stîrnită de apariția lui Alexandru căci „veneau de peste tot, din toate locurile și din toate părțile, ca să se îndulcească de vederea feței, de bunătate și frumusețea lui și priveau la chipul voevodului ca la al lui Hristos, căci li se părea că este în vis, iar nu aievea, din pricina necinstei domnilor foști înainte". Chiar dacă admitem că Eftimie, ca om de curte, trage spuza pe turta domnului său, e un adevăr incontestabil că urmașii lui Petru Rareș au exasperat Moldova prin conduita lor. În plus, documentele ne spun despre Alexandru Lăpușneanu că era un bărbat frumos, conform canonului voevodal al Moldovei, care cerea bărbat întreg și frumos la domnie. Vodă vorbește cu „dulceață și înduioșare tuturor".

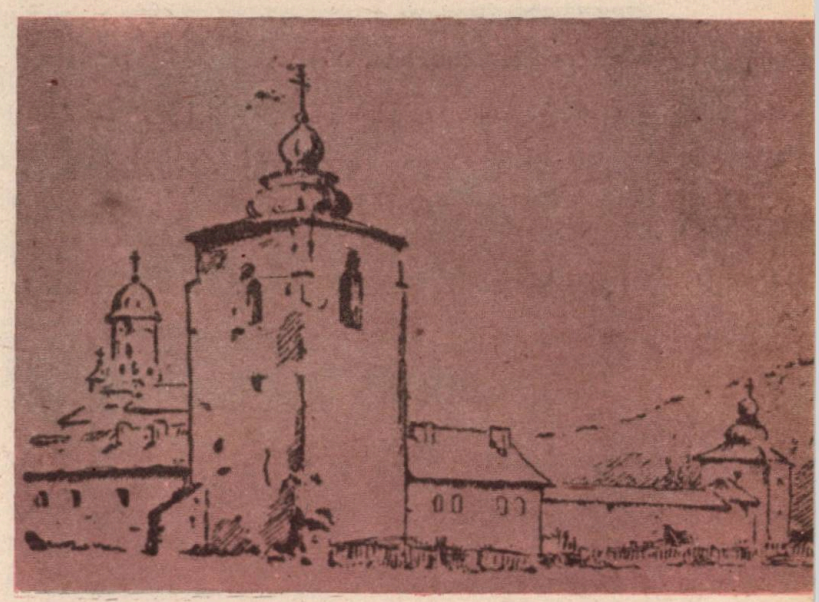

Mănăstirea Slatina, ctitorie a lui Alexandru Lăpușneanu. Turnul cu clopotniță

Cum se poartă cu boierii noul domn ?

„Boierii și-au primit cu toții cinstea și averile de mai înainte, iar celor obijduiți și celor care pe nedrept fuseseră osîndiți în obezi amare și în temniță, tuturor le-a arătat pe față mila sa". Cum boierii complotaseră pentru aducerea boierului ostaș din Polonia, lucrul este firesc și se petrece în limitele unui contract, în care înscăunarea Joldii este o dizarmonie. Măsurile voevodale au aspect de restaurație. Reputația bunătății lui Lăpușneanu este atît de mare încît chiar și Soliman, sultanul, îi trimite, impresionat de conduita moldoveanului, confirmarea la domnie. „Binecinstitorul și marele domn Alexandru voievod" a adus „pace dumnezeiască tuturor, a făcut mare cinste bisericilor din Țara Moldovei și tuturor sfintelor mănăstiri".

E aici o cu totul altă imagine a lui vodă Lăpușneanu de guvernator înțelept, pașnic, gata a pune întîi mila și înțelepciunea, doritor de bunăstarea țării, îngrijitor atent al instituțiilor religioase, adică om atent la cultura țării. Evident, alt om decît cel din nuvela lui Negruzzi, nu-i așa? Faptele sînt verificabile. Chiar cronica, în fond ostilă, a lui Ureche, caracterizează la fel prima domnie a Lăpușneanului. Aceasta nu e conduita unui om deprins să bea sînge.

Cronica lui Eftimie nu ajunge la culminantul punct al celei de a doua domnii a Lăpușneanului, lichidarea boierilor, pentru că nu termină de relatat nici prima domnie. Însemnările se opresc la preparativele de a ridica importanta mănăstire Slatina.

Pisania Mănăstirii Slatina

Cronica lui Azarie : Alexandru Lăpușneanu — un domn luminat

Faptele vorbesc de la sine. Izvoarele nu coincid întru totul asupra figurii lui Lăpușneanu. Vodă Alexandru este crud în cronica lui Ureche, dar luminos și înțelept în cronica lui Eftimie. Dacă cronica egumenului lui Alexandru Vodă poate fi acuzată de partizanat, nici cronica lui Ureche nu poate fi considerată obiectivă. În plus, pentru prima domnie la care se referă Eftimie, Ureche nu dă alte date și dacă înlăturăm excesele laudative, rămînem cu o imagine pozitivă a domnului Alexandru Lăpușneanu, care procedează cumpănit, veghează pacea țării, ctitorește biserici, are intervenții militare externe în Muntenia și Transilvania. Nimic nu promite pe sîngerosul stăpînitor din a doua domnie.

Dar despre această a doua domnie, scrie Azarie, continuatorul lui Macarie și Eftimie, în cronica lui slavonească. E și el un om al bisericii, un letopisițier care are în vedere fala domnească, dar omul a văzut lucrurile dinaproape, își folosește de cîte ori poate memoria și cronica este de aceea interesantă și sugestivă.

Ce ne spune Azarie despre Alexandru Lăpușneanu ?

Că omul ales de boieri era „voinic și frumos la față, liniștit și blînd". **Că după instalare era** „binecinstitor și-i mingiia pe toți", **adică tot ce ne spune și Eftimie. Azarie mai vorbește despre o molimă care a dat morții pe mulți moldoveni și jalea voevodului care neavînd „aur" nu-i putea ajuta. Este o înclinare „democratică" de care ni se vorbește prima dată explicit. Pînă acum știam că era cu priință mai ales boierilor și buneistări generale. Vodă, scrie Azarie, a avut doi copii** „binecrescuți și dați să învețe carte și credința cea adevărată". **Din nou apare înclinarea către climatul cultural. Azarie menționează misiunile diplomatice ale lui Lăpușneanu în țările vecine, efectuate cu precauție, ca de la un om ce nu caută zizanie. După aceea, ni se spune, a zidit Slatina. Pînă aici a scris și Eftimie, dar față de acesta, pe care Azarie nu-l infirmă, urmașul aduce elemente noi. Nici unul din aceste elemente noi nu e de natură să facă un portret negativ lui Alexandru Lăpușneanu, ci dimpotrivă. Azarie nu reține decît intrarea în Ardeal la chemarea Sultanului și ajunge la intervenția lui Despot căreia îi acordă, ca și Ureche, o atenție mai mare.**

Ce ne spune Azarie despre lupta de la Verbia ?

Că era o „luptă de apărare", **dar** „unii dintre cei dintîi luptători erau haini voevodului și de la început au apucat-o la fugă, alții s-au întors înapoi, care încotro, și s-au împrăștiat, iar voevodul a rămas să lupte singur, cu puțini ai săi. Și înțelegînd înșelăciunea, a suspinat zicînd : «Vai, mai bine mi-ar fi dat să trăiesc cu fiarele la un loc, decît cu oameni necredincioși». Și fugind pe cai iuți, a ajuns în fugă în tîrgul Iașilor și s-a pregătit din nou de luptă".

Bătălia de la Verbia s-a pierdut prin trădare ?

Episodul Verbia merită un popas, fie și numai pentru că îi acordă importanță atît Azarie, premergătorul, cît și Ureche, prelucrătorul de izvoare anterioare. Din ambele relatări reiese că Alexandru Vodă nu se aștepta și nu era pregătit pentru o intervenție externă și nici pentru trădare. Azarie vorbește de „hainirea" unora, desigur boieri, pe cînd Ureche o trece sub tăcere. Mai mult decît atît, textul lui Ureche pare a fi o replică la cel al lui Azarie, altfel zis el nu vrea să accepte învinovățirea de hainire formulată de Azarie, ci să explice înfringe-

Secvență din filmul Malvinei Urșianu «Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu». În rolul titular : George Mottoi.

rea de la Verbia prin „netocmeala" oștilor : „Cei puțini de cei mulți și cei negata de cei gata n-au putut suferi, ce au dat dosul". **Mai mult decît atît în învățătură și certare, însemnarea imediat următoare, Ureche scrie :** „Zic unii că și acolea să fi fostu războiu cu vicleníe", **lucru pe care Ureche nu-l acceptă punînd acuzația de hainire pe seama celui ce nu** „va să afle vina sa", **adică pe seama lui Lăpușneanu. Dar vinovat de înfrîngere sau vinovat de altceva ? Ureche nu e deloc explicit în acest punct. E limpede doar că de va fi fost hainire, Ureche este de acord cu ea. Vina nu e a „hainilor" ci a voevodului. Azarie, prin reproducerea replicii lui Alexandru, acuză fățiș pe haini. Sînt aici două poziții deosebite față de istoricul bătăliei de la Verbia și față de Alexandru Lăpușneanu. Ca să zicem așa, Lăpușneanu este în litigiu încă din vremea cronicarilor Azarie și Ureche. După cum vom vedea, atitudinea lor diferă și în continuare.**

Azarie îl are în vedere pe Alexandru și după pierderea domniei, dar Ureche nu se interesează decît de cine este pe tron, adică de Despot Vodă căruia îi acordă un spațiu întins. Amîndoi cronicarii ne spun că Despot s-a dus la Suceava, unde a cîștigat pe ceilalți boieri. Azarie privește atent necazurile prin care trece Lăpușneanu. El urmărește, cu alte cuvinte, drama voevodului învins, de la Verbia pînă la Iconia : „A fost trimis, o, nenorocitul, departe în surghiun, în cetatea Iconiului, dincolo de mare. Atunci au fost plîngere, lacrimi și nu puține suspine din pricina despărțirii de doamnă și de copii și de prieteni. Și au rămas acolo, așteptînd să vadă cele viitoare și rugîndu-se mereu lui Dumnezeu, să nu-l uite cu totul". **Azarie urmărește, deci, față de Ureche, drama Lăpușneanului, ceea ce pe acesta nu-l mai interesează.**

De la Azarie înțelegem că puterea turcească nemulțumită și dezamăgită de evenimentele produse de domnia lui Despot urmată de ridicarea lui Tomșa vodă își aduce aminte de Alexandru pe care-l repune în drepturi. De aici încolo tratamentul aplicat lui Lăpușneanu este foarte diferit la cei doi cronicari. El este mai scurt la Azarie, care dă doar știri generale fără detalii, mai lung și mai amănunțit la Ureche, care insistă asupra domniei de a doua a lui Lăpușneanu.

Ureche a deformat cu bună știință portretul Lăpușneanului

Azarie însemnează că a venit înapoi Alexandru vodă și că „iarăși au strălucit razele binefăcătoare ale pravoslaviei" **împrăștiind fumul credinței celei rele a necuraților luterani. Deci și de această dată o restaurație, dar cu referință numai la instituția religioasă.** „Și ce a mai fost după acestea ? A adunat dar pe uneltitorii vicleni de mai-nainte, mai ales pe boierii care se lepădaseră, și pe toți i-a dat morții vrednice de milă, iar pe oștenii împăratului, dăruindu-i, i-a trimis la ale lor." **Acesta este în viziunea lui Azarie episodul uciderii boierilor, 47 la Ureche, episod căruia acesta îi acordă o excepțională atenție.**

Moartea boierilor : pedeapsă sau capriciu ?

Abia după uciderea boierilor e adusă Ruxandra din Muntenia. Confruntată cu acest izvor, nuvela lui Negruzzi nu respectă deci adevărul istoric, pentru că Ruxandra nu putea să vadă piramida de capete tăiate pentru că se afla atunci în Țara Românească.

Ce ne mai spune Azarie ?

Că familia lui Lăpușneanu își ducea viața în frica lui Dumnezeu și „cu milostenii către săraci și cu binefaceri către biserici își ungea mereu sufletul. Dar viața le-a fost dureroasă și adesea cădeau în diferite boli grele".

Azarie mai menționează greaua boală „de moarte" pe care o are Lăpușneanu și cererea lui de a se călugări ca și instalarea fiului său ca domn. Nimic din anecdotica promovată de Ureche în cronica lui, privitoare la trezirea din boală, la otrăvire și celelalte.

Prima observație la compararea celor două izvoare succesive, dintre care cel mai legat de evenimente este, să subliniem, cel al lui Azarie, este că Ureche dilată anume fapte și că insistă pe domnia a doua a Lăpușneanului, după ce în prezentarea primei a notat obiectivist faptele și a disculpat pe boieri de hainire. El pune toată domnia de la început sub semnul suprimării celor 47 de boieri, amintește moartea lui Tomșa din Polonia la intervenția Lăpușneanului, descrie pregnant uciderea boierilor, cu diferența că doamna Ruxandra era prezentă în cetatea de scaun în timpul măcelului. Ceartă pe voevod a doua oară pentru fapta sa. Vine apoi risipirea cetăților din țara Moldovei la cererea turcilor, lucru pe care Azarie nu-l pomenește. Iar îl ceartă Ureche pe Lăpușneanu pentru că a făcut voia turcilor, după care-i descrie moartea pe scurt, obiectiv, și apoi mai lung, după vorbele pe care le-ar fi auzit, conform tradiției.

Azarie, ca partizan, ocolește chestiunea risipirii cetăților Modovei, și nu dă extensiune episodului suprimării boierilor. Mai mult decît atît, actul lui Lăpușneanu este justificat de țesătura cronicii, de faptele dinainte de prezentarea trădării de la Verbia. Ureche, trebuie să concedem, acordă o atenție cu totul specială lui Alexandru Lăpușneanu, fie și numai pentru cele trei „certări" pe care i le adresează. Pe nici un alt domn nu-l ceartă ca pe Lăpușneanu. Dar este limpede că el șterge anumite contururi ale evenimentelor, că le întărește pe altele, că introduce în relatare fapte nesigure. Față de Lăpușneanu, Grigore Ureche are o reacție subiectivă foarte puternică, al cărei motiv nu poate fi înțeles la prima vedere deoarece evenimentele la care se referă nu-l privesc direct.

Concluzia este că alte izvoare, contemporane acestea, dau o altă imagine a lui Alexandru Lăpușneanu, și că trebuie să fim la fel de circumspecți în egală măsură cu izvorul prim, care este unul domnesc, Eftimie și Azarie, ca și cu al doilea, care este unul mijlocit, Ureche, dar vizibil favorabil boierimii și ostil lui Lăpușneanu. Clar este că Azarie nu ascunde uciderea boierilor. Dar el o prezintă ca pe o pedeapsă domnească a hainirii lor. La Ureche, acțiunea domnească este privită ca un fapt necugetat și îndreptat împotriva unor nevinovați. Diferența de atitudine și motivațiile ei, de la un cronicar la altul, ne poate da cheia problemei și ne poate procura adevărul în cazul lui Lăpușneanu. Pentru că ajunși în acest punct al cercetării putem spune că imaginea lui Ureche — Negruzzi, alcătuită pe seama lui Lăpușneanu, suferă la confruntare cu sursele prime. De ce domnul a fost bun și blînd întîi, înțelept în măsurile luate atunci și rău și dezechilibrat în a doua domnie ? L-a modificat ceva sau modificată este optica, unghiul din care sînt privite faptele ?

Nu 47 ci 12

Ureche scrie de două ori cifra 47 în dreptul lui Alexandru Lăpușneanu, dar ea nu este confirmată și de alte izvoare. Este aproape sigur că uciși au fost mai puțini și că cifra este exagerată. Dacă Ureche dă 47, o mărturie po-

«Măcelărirea boierilor la festinul Lăpușneanului» — stampă de Gheorghe Asachi

loneză dă 60, iar o alta — doar 12 boieri uciși. N. Iorga dă în istoria armatei române toate aceste trei versiuni, dar în Istoria Românilor din 1937, volumul Vitejii, reține cifra de 12. Asta ne întărește în convingerea că Ureche a scris cu pornire partea de cronică privitoare la Alexandru Lăpușneanu. De ce a făcut-o este greu de spus. Privită din punct de vedere strict social, reacția lui Grigore Ureche, vornicul, este firească. El este mare boier și prin condiția lui socială și politică opus oricărui domn autoritar. Ca explicație de principiu este desigur satisfăcător, dar ne lipsește un mobil concret. Către un asemenea mobil pare a ne conduce un biograf al scriitorului Grigore Ureche care, reconstituind viața cronicarului, dă peste o situație ce poate fi luată în considerare. Dumitru Velciu descrie un conflict între domnie și boierime în care a avut un rol și Ureche.

Grigore Ureche, membru al unei conspirații antivoevodale

Domnul era Alexandru Iliaș, un străin, un grec și grecizant, iar boierimea la știrea că va fi pus domn reacționează. O delegație boierească de circa 50 de persoane se deplasează la Țarigrad pentru a lămuri Înalta Poartă că țara are nevoie de un domn care să-i știe rînduiala și nu de un străin. În această delegație cap era Vasile Lupu, mare vornic, principal instigator și viitor domn, iar între ceilalți se afla și Costin postelnicul, de la care fiul său Miron mai tîrziu va fi luat informațiile folosite în letopiseț, și Ureche spătarul, care nu este altul decît cronicarul Grigore Ureche. Omul lui Alexandru Iliaș la Constantinopol, Batiște Vevelli, lucrase însă. El îi întîmpină pe boierii moldoveni încercînd să-i ia cu binele, dar pregătește în același timp cu ajutorul ceaușilor turci un tratament de intimidare : „cîți au fost mai capete" în această delegație boierească au fost luați noaptea și „i-au ținut prin ieșitori" (privați, closete). Încercarea de debusolare prin asemenea procedee, de intimidare, n-a reușit, pentru că marea delegație boierească aranjează în cele din urmă o audiență la marele vizir, ce ar fi urmat, după toate probabilitățile, să dea cîștig de cauză boierilor împotriva lui Alexandru Iliaș. Jocul întîmplării însă face ca marele vizir, în care boierii moldoveni își puseseră toată nădejdea, să fie ucis cu pietre de către ieniceri, cu o zi înainte de audiență. Împrejurarea neașteptată duce la eșecul acțiunii boierești, delegația văzîndu-se nevoită a accepta pe Alexandru Iliaș, ca voevod, nu fără a-l condiționa prin jurămînt în fața patriarhului țarigrădean pentru respectarea legilor și orînduielilor, jurămînt pe care-l depun însă, și boierii. Deplasarea delegației se isprăvește deci cu un compromis : nici vodă nu i-a dovedit pe boieri, nici boierii pe vodă. Conflictul fiind închis doar aparent, el va izbucni în forme noi. Toate emoțiile acestei aventuri politice țarigrădene le-a trăit și Ureche ca

spătar. Nu știm dacă va fi fost și el între cei popriți noptile pentru a-și schimba părerea despre venirea lui Alexandru Iliaș ca domn, dar sigur este că a fost marcat de singura lui deplasare peste hotare și încă în inima împărăției turcești unde nimeni nu mai e sigur de viața lui. Ajuns la scaun, vodă, în ciuda jurămîntului depus, acționează. La sfaturile lui Batiște Vevelli el proiectează suprimarea tuturor boierilor ce au întreprins acțiunea de împotrivire la Constantinopol, vizînd desigur pe capii acțiunii, între care și Ureche spătarul. Ziua măcelului era să fie la o sărbătoare, de Paști. Un inițiat, boierul Constantin Aseni, dezvăluie viitoarelor victime conjurația, pe autorii ei și ziua de soroc. Dacă n-ar fi fost Constantin Aseni, scrie Dumitru Velciu, „Moldova ar fi înregistrat, probabil, încă un masacru boieresc asemănător celor organizate de Alexandru Lăpușneanu și Ștefan Tomșa, iar istoriografia și literatura română o pierdere ireparabilă". Cum între boieri era încă vie amintirea unor asemenea masacre, reacția este violentă : boierii nu mai pribegesc, ei avînd sentimentul legitimității lor și al îndreptățirii acțiunii, „burzuluiesc" mulțimea, care se strînge în șesul Bahluiului, țărani și tîrgoveți și „strigă pre greci".

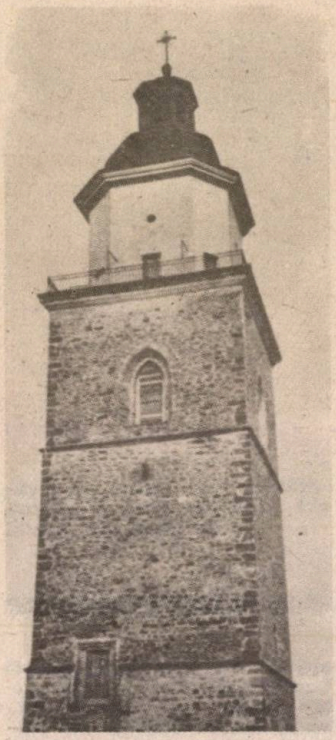

Tehnica tamponului maselor, întrebuințate cu efect în acest conflict, își dă roadele. Vodă înțelege și se intimidează : „Dacă să rădică pre greci, pre mine să rădică", deoarece și el era tot strein. Din larma mulțimii se desprinde o solicitare insistentă : „Și acolo au strigatu pre Batiște să le dea, carele era tot aproape de Alexandru Vodă, văzindu strigarea pre sine. Ce, nu sta domniia de grija lui, ce de grijea sa și numai ce i-au dzis să se depărtedză de la dînsul. Și așa l-au apucat și l-au dat pe mîna țăranilor. Nespusă vrăjmășiță a proștimei, comentează Miron Costin ! Și așea fără de nice o milă, de viu, cu topoarele l-au făcut fărîme".

Ce nu amintește Miron Costin este că Batiște Vevelli era autorul unor dajdii grele la care supusese pe țărani și aceștia, îmboldiți și de boieri, au cerut pe vinovatul știut.

Episodul sacrificării lui Moțoc de către Lăpușneanu din faimoasa nuvelă — nu este altul decît acesta luat din domnia lui Alexandru Iliaș, de unde se vede că Negruzzi urmărea o altă țintă decît aceea a fidelității istorice. Am văzut că și în alte cazuri el își permite diverse libertăți.

Fostul conspirator se identifică cu victimele Lăpușneanului

Răscoala împotriva lui Alexandru Iliaș cu cele două acte ale ei constituie pentru Grigore Ureche o experiență politică hotăritoare. Membru al unei conjurații boierești antivoevodale, el va vedea lucrurile din punctul de vedere al conjuraților. „Pericolele întîmpinate la Constantinopol, socotește Dimitrie Velciu, adversitatea perfidă a lui Alexandru Iliaș și a slugii acestuia, Batiște Vevelli, groaza unei morți cumplite de care a scăpat numai datorită întîmplării, forța de nestăpînit a mulțimii dezlănțuite care își face dreptate cu topoarele, toate acestea au zguduit puternic sufletul celui care păsise abia de curînd în rîndul dregătorior". Dar, adăugăm noi, Grigore Ureche nu păsise numai în rîndul dregătorilor importanți, dar și în rîndul unei conjurații antivoevodale, ceea ce este un gest de cotitură în viața oricărui demnitar putîndu-i fi fatală. Nu ne mai putem îndoi că acele păreri care l-au condus către acțiunea antidomnească i-au prezidat și scrierea cronicii, mai tîrziu, după cum experiența conspirației și pericolul la care l-a expus l-a dus la accentul special pe care cronicarul îl pune pe domnia lui Alexandru Lăpușneanu. Este greu a cere unui boier care a trecut printr-o asemenea situație limită să nareze obiectiv faptele, cu atît mai mult cu cît provin din aerul turburat al „zicerii" vecină cu legenda. Iată pentru ce Grigore Ureche scrie apăsat 47, deși n-a fost de față, cînd știe că delegația boierească pentru Constantinopol, din care a făcut parte și urma a fi suprimată printr-un mijloc „lăpușnenesc", avea 50 de membri. Avem de-a face cu un transfer biografic, cronicarul identificîndu-se cu victimele din urmă cu peste cincizeci de ani.

Chiar dacă răpim cititorilor imaginea fantasticului măcel descris de Ureche, faptele sînt fapte și nu ne lasă să facem altfel. Altminteri, Alexandru Lăpușneanu nu este singurul domn care în epocă a folosit metode antiboierești atît de radicale. Există masacre de mai mari proporții în istoria țărilor românești.

„Boierii taie pe domn, domnul taie pe boieri"

Cine deschide nuvela lui Constantin Negruzzi la prima pagină va descoperi între replicile schimbate de voevod cu delegația boierilor care nu-l vor una peste care orice cititor neavizat trece ușor : „Să deie Dumnezeu să n-ai-

Turnul-clopotniță al bisericii Sf. Dumitru din Suceava (după restaurare) ● Pisania de la Bogdan al III-lea (1517)

bă nevoie a face ceea ce a făcut Mircea vodă la munteni". **Frază enigmatică. Dar ce a făcut Mircea Vodă la Munteni ?**

Ne-o spune cronica muntenească intitulată Istoriia Țării rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini. „Mircea-vodă au venit domn de la Poartă cu steag și au intrat în București, martie 17, 7053. Și trecînd 2 săptămîni, au tăiat pre boiari, anume : Coadă vornecul, i brat ego Radu comisul, i Dragul stolnicul, i Stroe spătarul și Vintilă comisul, și pre mulți boiari carii nu sînt scriși aici". **La numărătoare ies 5, dar adunați cu cei nescriși vor fi fost cel puțin 12 adică atîția cît susține N. Iorga că a tăiat și Lăpușneanu.**

Isprăvile antiboierești ale lui Mircea-Vodă nu se opresc însă aici : „Mircea-vodă iar au venit domn al treilea rînd. Și au trimis la boierii care erau pribegi în Țara Ungurească, de i-au chemat, făcînd mare jurămînt. Deci ei crezîndu-l, s-au sculat de au venit, Stănilă vornicul, și cu toți boierii, și cu toată curtea, de s-au închinat la Mircea-vodă, de credință și legătură ce-au făcut. Iar cînd a fost la martie 3 deni, cu meșteșug mare au chemat pre Stănilă vornicul, și pre toți boiarii, și pre amîndoi episcopii și toți egumenii cu mulțime de călugări, în cetate la București. Și așa fără veste au năpustit întrînșii pre beșlii lui și pre mulți turci, de i-au tăiat pre toți, vărsîndu-se mult sînge nevinovat. Da-va seama înaintea lui Dumnezeu !". **Faptele acestea s-au petrecut la 1558 în cea de a treia domnie a lui Mircea Ciobanul, adică doar cu cinci ani mai înainte de revanșa pusă la cale de Lăpușneanu. Identică este și folosirea turcilor în executarea cruntei porunci antiboierești și anticlericale. Iar dacă este să socotim numărul celor exterminați de Mircea Vodă ar depăși desigur cifra de 47.**

Intenția noastră nu este deloc de a-l disculpa pe Alexandru Lăpușneanu, ci de a arăta că „petele de sînge" în istoria țărilor românești, mai ales petele de sînge boieresc, nu sînt deloc rare, iar Alexandru Lăpușneanu nu este un inovator.

Voind să imite pe Costache Negruzzi cu prestigioasa lui nuvelă istorică inspirată de Alexandru Lăpușneanu, Alexandru Odobescu a scris și el

Mircea Ciobanul și soția sa Chiajna, pe o ferecătură de evangheliar dăruită de Despo Nicolae și Panga Iani și care a făcut parte din patrimoniul mănăstirei Tismana

una în care se ocupă de un voevod boierocton : este vorba de Mihnea cel Rău din stirpea lui Țepeș care pustiește Oltenia de boierii ei, cei mari. Dar nici Mihnea cel Rău, nici Mircea Ciobanul nu sînt cazurile limită ale istoriei românești în materie de crime politice. Poate că denumirea de crime politice nu este tocmai potrivită cînd este vorba de măsuri antiboierești ale voevozilor români, mai ales cînd aceste măsuri lichidatorii au o serioasă motivație politică, dar ea caracterizează multe din aceste tăieri de capete, care sînt fără număr. Cronicarul nici nu mai dă numele tuturor celor suprimați. Ca într-un joc cu reguli fixe, domnul se instalează și după aceea începe a tăia boieri. Instructiv este să vedem și că de oricîte ori pot boierii ucid și ei pe domn : „iar boierii au ajuns pre Radul-vodă, de l-au legat și i-au tăiat capul și lui, și fie-său, Vlad-vodă. și au pierit amîndoi în oraș la Rîmnic, cînd au fost cursul anilor 7037". **Victima e aici faimosul domn antiotoman Radu de la Afumați !**

Să ne întoarcem la episoadele în care se decapitează boieri și în care Lăpușneanu nu este deloc solitar. Încă un episod : „Și după aceia boiarii au rădicat domn pre Vintilă-vodă den oraș de la Slatina. Și-au făcut Vintilă-vodă sfînta mănăstire den Menedic. Și au tăiat mulți boiari. Deci cînd au fost al treilea an al domniei lui, s-au dus Vintilă-vodă la Craiova, să vîneze cerbi preste Jiiu, și s-au sfătuit Vintilă-vodă cu oamenii lui de taină, acolo să taie alți boiari. Iar boiarii s-au gătit ei de au tăiat pe Vintilă-vodă în malul Jiiului. Și au domnit Vintilă-vodă ani 3 pol. — 7040".

Deci s-au făcut domn, au ridicat o mănăstire, au tăiat boiari, au plecat la vînătoare ca să taie alți boiari, dar boiarii l-au tăiat ei pre el.

După ce-l ucid pe Vlaicu-vodă, boiarii-l fac domn pe egumenul Paisie cărui-ai zic Radu-vodă : „Și-au făcut sfînta mănăstire Mislea, hram Sfînta Troiță. Și după aceia Radu-voievod au tăiat pre banul Toma și pre Vlaicu logofătul". **Lui Radu-vodă îi urmează Mircea Ciobanul care este poate modelul lui Lăpușneanu. Nu-l citează Lăpușneanu la începutul nuvelei, cînd se întoarce într-a doua domnie, pe Mircea Ciobanul ?**

Opțiunea politică creează victime

Un fecior al lui Mircea Ciobanul vine domn muntean în 1568 : „Deci atunce, **spune anonimul cantacuzinesc,** boiarii cîți erau pribegi încă au venit de s-au închinat toți la Alexandru-vodă. După aceia trecînd 2 luni, iar Alexandru-vodă au început de au tăiat mulțime de boieri, anume : Radu logofătul ot Drăgoiești, i Mihnea ot Bădeni, i sin Udriște visitiul, i Tudor ot Bucov, i Vladul Caplii. i Pătrașco, i Calotă, i Stan sin Drăguleții, i Radu stolnicul ot Boldești, i Radu sin Socol dvor-

Alexandru al II-lea, domn al Țării Românești (1568—1577) și fiul său, Mihnea, reprezentați pe o bulă sigilară din argint aurit

Mircea Ciobanul — marele boierocton

Cronicile românești conțin numeroase fapte atroce, episoade crunte, de factură shakespeareană. Dar mai importantă decît anecdota este mașinăria lor ascunsă. Mircea Ciobanul este inițiatorul unor uciderи sistematice de boieri în Țara Românească, atît de dese și de bogate încît exclud motivația manifestării patologice. Vom devansa faptele și vom spune că este de fapt vorba de un război civil, „mic război civil", dar război, dus între domnie și boieri. Clasa de sus a Munteniei în dezacord cu domnul, fie părăsește țara, fie încearcă să-l suprime, fie vine înapoi cu ajutor străin. Strict politic vorbind, este un conflict de autoritate și de soluții politice. Țara Românească trecuse, ca și Moldova, sub o oblăduire totală a turcilor, renunțînd pentru moment la orice tentativă de alianță antiotomană. Politica proturcească a domnilor, care era o politică de salvare a statului, intra în conflict cu mentalitatea clasei boierești. Pentru aceasta din urmă, opțiunea filoturcă a domnilor ducea la întărirea autorității centrale și la știrbirea autorităților locale, boierești. Primul act al acestei drame prelungite se petrece în 1545. La două săptămîni de la urcarea în tron, Mircea Ciobanul taie pe fostul vornic Coadă, pe Radu comisul, fratele lui, pe frații Stroie și Dragu din Oroboiești, toți boieri ai curții lui Paisie. Alții fug peste munți, de unde vin cu oaste anul următor, 1546, „pe la gura Prahovei", la Periș, și pierd bătălia, drept care mai mor tăiați : Udrișteдin Mărgineni și Teodosie din Periș, tot oameni ai lui Radu Paisie. În 1547 mai fug de frica lui Mircea vodă, frații Radu, Pîrvu și Vlad din Drăgoiești, primul luînd cu el și o foarte importantă sumă de bani, de fapt haraciul pregătit pentru turci, și chiar ginerele

nicul, și alții, mesița septemvrie 1 deni. Și au făcut Alexandru-vodă, din jos de București, o mănăstire mare, hram Svetaia Troiță". **De această dată domnul mai întîi taie boieri, apoi ridică mănăstirea. Nominal sînt dați zece și numărul lor real este greu de evaluat. Acțiunea antiboierească a lui Alexandru-vodă, fiul Chiajnei, instalat de altfel de Lăpușneanu, se petrece la patru ani de la aceea a domnului moldovean. Nici Petru-vodă Cercel nu dezminte tradiția : face biserica din Tîrgoviște și taie pe Mihăilă, dvornicul, pe Dobromir, banul și pe Conțea paharnicul. Mihnea-vodă care-i urmează taie pe Stanciu logofătul. Dar tăierile nu se opresc aici. Vine în domnie un Mihail-Radu (Mihnea al III-lea) cu gîndul de a-l urma pe Mihai Viteazul, spre disperarea boierilor care nu-i susțin ideile antiturcești. După o ciocnire cu tătarii și turcii bănuie de trădare pe mai mulți boieri** : „Bănuind și pe o seamă de boiari, cum ei să-i fi făcut acea sminteală, și îndată omorî pe Pîrvu vel-vistier și pre Itratie vel-postelnic, i Preda Bîrsescul vel-agă și pre Vintilă căpitan de roșii și pre Badea vătaf de pușcărie. Și au trimis pre Dinca vel-armaș, sîrbul, de olac, de au omorît pe Preda Brîncoveanul vel-ban în casele domnești, în Tîrgoviște, nefiind vinovați nimic". **Pentru că primul lot nu-i ajunsese, Mihnea trece la al doilea** : „După aceasta, nu multă vreme trecînd, Mihnea fiind îndemnat de dracul, iar au abătut de s-au tăiat boiarii, cîți au mai rămas, anume : Radul vel-vornicul Cîndescu cu 2 frați ai lui, Negoiță, i Moisi, i Udrișteвel-spătarul, i Diicul Buicescul vel-clucerul, i Radu Fărcășanul vel-stolnicul, i Danciul Pîriianul vel-postelnicul cu fie-său Preda logofătul, i Badia Comîneanul vel-comis, i Stroie clucerul Bîrsescul, i Vasilie Cîmpineanu vel-căpitanul și alți mulți boiari, aruncîndu-i din casele domnești jos, cu lanțurile de grumazi. Iar dorobanții se bucura, și-i călca cu picioarele și-și bătea joc de trupurile lor. Și nici la biserică nu-i lăsa să-i îngroape, ci afară prin gunoaie". Cronica lui **Radu Popescu adaugă amănunte și mai sinistre** : „și tabulhanaua zicea pînă i-au isprăvit pă toți". **Sînt acești domni, toți, o adunătură de psihopați, fără rațiune, cazuri patologice incurabile? Desigur, nu. Cauzele sînt politice, iar bătălia este politică. De pildă, cauza eliminării acestor adversari politici era dezacordul lor cu campania antiturcească plănuită de Mihnea Vodă.**

voevodului, Barbu din Pietroşani. Cererea de extrădare a lui Mircea vodă nu dă rezultate decît în cazul lui Barbu din Pietroşani, care, deşi ginere, este executat, cruţîndu-i-se soţia şi copii, adică fiica şi nepoţii voevodului. Ascuţimea conflictului era extremă dacă aceste execuţii se făceau chiar în cadrul familiei voevodale ! Suprimarea lui Barbu sperie şi alt val de pribegi se revarsă în Ardeal, de unde vin iarăşi cu arme, folosind şi mercenari secui. S-a încercat chiar şi formula ucigaşilor plătiţi, boierii pribegi tocmind „trei oameni puşcaşi" la Sibiu, care să-l răpună pe voevod, dar n-au reuşit, kilerii fiind prinşi. Oficialii Transilvaniei, informaţi desigur de boierii dizidenţi stabiliţi acolo, dădeau cifra de 1600 de boieri suprimaţi de Mircea Ciobanul pînă în 1552. La sfîrşitul lui 1552 pribegii se pot reîntoarce cu o armată capabilă să-l alunge pe Mircea Ciobanul. Înaintea bătăliei, de teama trădării, Mircea Ciobanu a pus să fie ucişi chiar la masa sa 47 de boieri. Noaptea care a urmat, un grup de boieri temîndu-se de o soartă similară trec la inamic, închinîndu-se domnului Radu Ilie. A doua zi Mircea Ciobanul mai ucide şase boieri. Faţă de aceste performanţe, isprava lui Alexandru Lăpuşneanu este palidă. După domniile efemere ale altora, Mircea Ciobanul se întoarce spre spaima clasei boiereşti. Iarăşi se fuge în Ardeal, dar o parte a boierimii se lasă amăgită de promisiunile de împăcăciune ale voevodului şi plătesc eroarea lor cu viaţa. Convocaţi la curtea domnească din Bucureşti în cap cu Stănilă din Pietroşani, şi doi înalţi prelaţi, treizeci de boieri pier sub sabia lefegiilor. Acest masacru pare să-l fi inspirat direct pe Alexandru Lăpuşneanu, dar întregul război civil din Muntenia, dintre domn, care n-avea curaj să circule în propria sa ţară de frica boierilor, şi boieri, care stăteau gata de fugă şi cu mîna pe arme, ilustrează un conflict tipic epocii. A pune totul pe seama „cruzimii" unui ins, în acest caz voevodul, este exagerat. Ştefan Andreescu, care s-a ocupat de această problemă, scrie : „Numeroase izvoare contemporane epocii lui Mircea Ciobanul, în special din Transilvania, dar şi de la sudul Dunării, atribuie întreaga vină, pentru extraordinara

Doamna Chiajna, după fresca mănăstirii Snagov

confruntare (...), domnului Ţării Româneşti, un „tiran" cu un caracter nespus de crud. Este o explicaţie fără doar şi poate insuficientă.". Conflictul de programe politice, cel filootoman al domnilor, şi cel ant.otoman al boierimii, este pricina conflictelor militare. Mircea Ciobanu care voia să menţină o dinastie încearcă şi modificarea vechilor rosturi feudale ale boierimii : „Voinţa implacabilă a lui Mircea Ciobanul de a nimici vechile neamuri feudale capătă o dimensiune suplimentară, ce trebuie înţeleasă în raport cu problema succesiunii la tron. (...) Încrîncenarea lui Mircea vodă nu a fost deci deloc o simplă expresie a setei specifice de sînge, ci a însoţit strădania lui de a consolida în scaunul domnesc linia dinastică pe care o reprezenta". În linii mari explicaţiile pe care le oferă Ştefan Andreescu pentru Mircea Ciobanul, contemporanul şi cumnatul lui Alexandru Lăpuşneanu, sînt valabile şi pentru acesta din urmă. De altfel Lăpuşneanu este cel care-l înscăunează ultima dată pe Mircea Ciobanul. Imaginea de fiare dezlănţuite conduse doar de mirosul sîngelui şi de toanele momentului trebuie rectificată în asemenea condiţii. Şi dacă o cunoscută interpretare simplistă poate fi înlăturată în cazul marilor performanţe boieroctone ale lui Mircea Ciobanul ea poate fi cu atît mai mult ameliorată în cazul lui Alexandru Lăpuşneanu.

Alt Lăpuşneanu ?

Credem că exemplele sînt suficiente pentru a încheia că uciderile de boieri nu-s deloc o noutate în istoria domniilor româneşti iar Alexandru Lăpuşneanu nu este un pionier : el urma regula timpului. În conflictele politice care se iveau între domn şi boieri, încercarea de suprimare era reciprocă şi nu vedem de ce ar fi mai de plîns boierii decît domnii care nu puteau duce nimic pînă la capăt de răul acestora.

Iată un urmaş al lui Lăpuşneanu ca atitudine antiboierească : giosan la origine, adică din Ţara de jos, ţară mai aspră şi mai energică (şi Lăpuşneanu, după cum îl arată şi numele era giosan, cum va fi mai tîrziu şi Cantemir bătrînul) Ştefan Tomşa este şi el un boierocton. Pe boierii moldoveni prinşi după ce-i aduseseră pe polonezi în ţară, destul de numeroşi, Tomşa îi taie pe toţi. Vodă avea un călău ţigan care-l întreba din cînd în cînd în prezenţa boierilor : „Doamne, s-au îngrăşat berbecii ?" Boierii fac o conspiraţie împotriva lui, dar Ştefan Tomşa izbîndeşte şi acum şi taie pe toţi boierii prinşi cu mustrarea repetată

Doamna Ruxandra Lăpușneanu

pentru fiecare : „Să nu te ierte Dumnezeu cu acel cap mare al tău !". Pe principalii trădători : Beldiman logofătul, Sturza hatmanul și Boul vistiernicul, care scăpaseră la turci, cu nădejdea unei schimbări de domnie, odată ce-i sînt „remiși" de turci, Tomșa îi taie pe loc și le aruncă trupurile în Siret. Întrebarea este de unde mai avea Moldova și Țara Românească „boiari" după atîta uciderî ? Dar boieri apăreau mereu, iar uneltirile nu s-au potolit nici odată. „Pata de sînge" din istoria României s-a lățit cu fiecare domnie nouă, iar contribuția lui Lăpușneanu la ea nu este deloc . performanța nr. 1. Cronicarul și nuvelistul au contribuit decisiv la gloria neagră a lui Alexandru Lăpușneanu care merită, desigur, un alt tratament.

Ruxandra — o altă Chiajnă ?

Un alt personaj proiectat de Negruzzi într-o lumină pe care n-o confirmă documentele este doamna Ruxandra, fiica lui Rareș, soția lui Alexandru Lăpușneanu. Ruxandra este în nuvela lui Costache Negruzzi sensibilă, emotivă, generoasă, într-un cuvînt gingașă. Impresionată de lacrimile unei văduve, ea intervine la implacabilul ei soț pentru a-l îndupleca. Cînd i se oferă un „leac de frică" adică privelișstea piramidei de capete, Ruxandra leșină și trebuie dusă pe brațe. În nuvela lui Negruzzi, Ruxandra este o copilă fără experiența vieții, terorizată de soț și de împrejurări. Chiar otrăvirea lui Lăpușneanu la care participă este mai mult opera altora în care ea nu reprezintă decît un instrument inevitabil : o femeie plăpîndă și dominată, fără un rol important în desfășurarea lucrurilor. Aceasta este perspectiva lui Costache Negruzzi, asupra personajului Ruxandra doamna.

În Istoria românilor scrisă de N. Iorga în zece volume, Alexandru Lăpușneanu nu are un capitol special, domnul de la Lăpușna intrînd de-a valma alături de alții în capitolul Influența sîrbească a Doamnelor. „Puterea, zice Iorga, nu erau s-o exercite de fapt decît acele două femei care represintau și tradiția țării și toată strălucirea răsăriteană legată de numele lor, Elena și Ruxanda", de unde se vede că Iorga tratează pe Lăpușneanu ca pe un ins lipsit de personalitate. Ceea ce nu se poate susține nici măcar pentru prima domnie. Dar părerea istoricului despre rolul de inițiativă al doamnei Ruxandra merită reținut. Sora Ruxandrei era energica Chiajna, doamna Țării Românești și este de presupus că ceva din firea îndrăcitei surori să se fi transmis și surorii celei mici. Văzînd numele domnesc al Lăpușneanului și pe cel al primului său fiu, Iorga crede că Ruxandra, „ca o Roxană ce era, să fi impus fostului Petru Stolnicul numele lui Alexandru cel Mare", după cum „întîiul copil născut din căsătoria lui Alexandru cu nobila lui soție (...) s-a chemat Ioan ca tatăl Elenei, și numai al doilea, Bogdan, ca tatăl Domnului însuși". Iorga ține să scoată în față „stăpînirea femeiască", care nu este numai rareșidă ci și legată de despoții bizantini pe filieră sîrbească. De fapt, istoricul vrea să ne arate că cele două țări, Moldova și Muntenia, deși organizate deosebit, erau controlate, practic, de cele trei femei : mama, soția lui Petru Rareș, adică Doamna Elena, o fiică, soție a voevodului muntean, Mircea Ciobanul, adică Chiajna, alta fiică, soție, a celui moldovean, Lăpușneanu, adică Ruxandra. Într-o asemenea viziune rolul lui Alexandru Lăpușneanu pare a fi mic,

iar Iorga o și spune, dar are grijă să se contrazică pentru că menționează dispariția autoritarei neveste a lui Petru Rareș prin strangulare. Cum porunca strangulării venise de la Alexandru Lăpușneanu nu este aici un semn de docilitate și nici de orbire. În timpul primei domnii a Lăpușneanului, soțul Chiajnei, Mircea Ciobanul, se răzbună cumplit pe boierii trădători organizînd exterminarea lor. E sigur că doamna Chiajna a fost alături de soțul ei în această ispravă. Pentru N. Iorga, Ruxandra doamna nu poate fi pasivă ci asemenea surorii ei. Cînd Alexandru Lăpușneanu, către sfîrșitul primei domnii, își pierde sănătatea și frumusețea, Ruxandra ar fi aceea care s-a gîndit alături de „o seamă de boieri, care nu uitaseră zbuciumul obișnuit de la moartea lui Bogdan Vodă înainte", că trebuie să-i găsească un urmaș : „Și ispititorul îi se prezintă cu toate însușirile care pot cîștiga și înșela pe oameni". Este vorba de Despot, și despre atitudinea favorabilă a Ruxandrei față de năzuințele lui.

Ruxandra l-a sprijinit pe Despot ?

C. Gane care a scris istoria Trecutelor doamne și domnițe ne spune că la data cînd vicleanul Despot se insinuase în viața de curte a Moldovei avea 33 de ani, iar doamna Moldovei 24 și trei copii cu Lăpușneanu. Nimeni nu garantează o legătură între doamnă și musafir, dar C. Gane vorbește despre slăbiciunea femeiască produsă de izolare, iar Iorga de calculul politic al doamnei. În proiecțiile dominatoare moștenite de la autoritara sa mamă, Ruxandra se știa o „despotovna" cu rădăcini țarigrădene, ceea ce o apropia de Iacob-Ieraclid, un „despot" și el, înrudit de departe cu tînără voevodeasă. Ruxandra, ale cărei nostalgii imperiale fuseseră bine cultivate de mamă, cultiva orice legătură de sînge oricît de vagă.

Ioan Despot Voevod

Intrusul va fi știut s-o convingă de legătura lor veche, „elinească", căci îl vedem că tipărește la Brașov o genealogie dublă : a sa și a Ruxandrei, genealogie în care se întîlneau într-un comun sînge grecesc, inventat de măslu-itorul Despot din motive de „captație". Nu e numai o genealogie, din care „țăranul" de la Lăpușna este absent, ci și o biografie, plină de toate nenorocirile pe care Ruxandra le apucase din copilărie pînă la inclusiv căsătoria ei voevodală. Dacă a fost alcătuită și tipărită este sigur că a fost întocmită pentru a fi citită și mai ales pentru a fi citată de Ruxandra care probabil că a și cunoscut-o. Dar presupunerile nu pot merge mai departe.

N. Iorga consideră că gîndul căsătoriei cu această „vară" din neamul despoților îl va fi bătut pe aventurierul italo-grec și că această îndepărtată „vară" îl „va fi înconjurat pe omul cu atîtea mijloace de a seduce". Căsătoria cu Ruxandra n-ar fi însemnat numai o legătură de sînge cu neamul despoților brancovicești ci și tronul Moldovei pe care Despot îl urmărea deschis. Alexandru Lăpușneanu s-a descotorosit de acest primejdios musafir, fără a scăpa de intrigele lui din afara țării, de unde reușește să intre în Moldova cu colaborarea unor boieri trădători. (Nimeni n-a recapitulat șirul lung de uneltiri care a dus la această trădare și nu l-a pus în cumpănă cu uciderea boierilor de mai tîrziu, fie ei 47, 12 sau 60. Întrucît ele constituie o justificare a gestului de mai tîrziu o vom face mai jos). Semnificativ este, privitor la Ruxandra doamna, că vodă o trimite imediat către hotare : „Bănuind sentimentele Doamnei Ruxandra, scrie Iorga, soțul ei o făcuse să plece din vreme către Dunăre". Iorga atribuie, deci, Ruxandrei o implicare în afacerea Despot, o opțiune chiar, ceea ce e departe de sensibilitatea de ființă hipersensibilă conferită doamnei de Negruzzi, desigur din motive de contrast artistic cu vodă.

Ruxandra doamna — coautoare a masacrului din 1564

Cînd buzduganul lui Ștefan Tomșa pune capăt aventurii lui Despot, restituind domnia pămîntenilor, Alexandru Lăpușneanu își reciștigă scaunul. Prima care acționează este doamna Ruxandra, care „se grăbise să plece înainte, dar fusese oprită" la Brăila pentru o intrare armată puternică. Cum în Țara Românească era domn un fiu al Chiajnei și cum Ruxandra redevine doamnă în Moldova, Iorga poate să scrie : „vremea sîr-

boaicelor revenise". Ideea savantului este că la moartea lui Lăpușneanu ea este cea care-l impune pe Bogdan, ea fiindu-i regentă. În viziunea lui Iorga pasivitatea acestei fiice a Doamnei Elena Rareș este exclusă. Fără a fi atît de spectaculoasă ca sora ei Chiajna ea își face simțită prezența în domnia Moldovei de mai multe ori. În masacrul cunoscut, Lăpușneanu „urmă scrie Iorga după sfaturile Chiajnei și învățătura culeasă de la munteni, exemplu barbar al lui Mircea Ciobanu, fostul cumnat, și astfel fură atrași la Suceava, în ajunul ciumei celei noi, doisprezece boieri fruntași cari, fură uciși". Ungaria de sus și Polonia se umplu de pribegi moldoveni și chiar de oameni ai bisericii, pentru că sfințiseră pe Despot.

Dacă ne aducem aminte, în nuvela lui Negruzzi, firava doamnă Ruxandra cere milă pentru boieri și leșină la vederea capetelor lor. În viziunea lui Iorga lucrurile stau cu totul altfel, pentru că sfaturile Chiajnei parvin firesc de ușor prin sora ei : „În aceasta va fi fost și influența Doamnei Ruxandra, care venită din Țara Românească, putuse afla de la sora mai mare, supt a cării înrîurire fusese ucis un Anania și coliturhisitorii săi, metodele cele mai drastice de cîrmuire.

La vremea masacrului din 1564, Ruxandra avea 30 de ani și nu mai era de mult un copil. Libertățile de fantezie ale lui Negruzzi pot fi înțelese, dar realitățile istorice sînt altele. Ruxandra pare a fi avut un rol important în viața Moldovei lui Lăpușneanu și despre „rostul" ei în alcătuirea chiar a cronicilor slavone de curte ne vorbește tot Iorga, care-i atribuie inspirația directă a cronicii lui Eftimie și Azarie. Reabilitarea fratelui său Ștefan vodă, ucis în cort de boieri, lăudat în cronică, deși nu era iubit de domn, i-ar aparține ei, după cum și elogiul domniei lui Alexandru voievod cel Viteaz și Nou. Cronica lui Azarie condamnă și pe Despot. Dacă într-adevăr în spatele acestei cronici a lui Azarie, care face elogiul lui Lăpușneanu, stă brancoviceasca și rareșida, atunci judecata asupra doamnei Ruxandra nu poate accepta deloc nuvela lui Negruzzi. Ruxandra știe să-și confunde viața cu a soțului voevod, dar și cu a neamului din care se trage fiind

Doamna Ruxandra și...

o femeie completă. Iorga ține să absolve pe Ruxandra de bănuiala de a fi o otrăvitoare a soțului, „oricît de îndreptățită crimă", dar Iorga scrie din păcate oscilant și inconsecvent. În ciuda acestor inegalități de la el avem un portret de majestate și autoritate al fiicei lui Rareș care a stat mereu lîngă Lăpușneanu, adăugînd energiei acestuia spiritul dominator al mamei Elena și constructivitatea tatălui ei Petru Rareș. „Gingașa" Ruxandra n-a existat probabil decît în imaginația lui Negruzzi. Evident, orice femeie poate leșina la vederea unei piramide de capete, dar oare sora Mircioaiei, a acelei Chiajna, care batjocorește căpățîna fratelui lui Despot, Dumitru, pretendent la tronul Munteniei, deci la dreptul istoric al fiilor ei, să fi fost atît de sensibilă ? Faptele duc către alte concluzii. Ruxandra doamna nu era gingașă ci energică și plină de inițiativă : voia să domnească. A murit ca regentă a fiului său Bogdan la 35 de ani, după doi ani de regență.

Lăpușneanu — o victimă ?

Despre Alexandru Lăpușneanu nu se știu prea multe lucruri la un loc. Veniticului Despot, ale cărui proiecte au iluzionat sau fascinat pe mulți și a cărui soartă tragică a impresionat, i s-au dedicat cărți întregi. I se cunoaște chiar data nașterii, studiile, mediile prin care a trecut, relațiile, itinerarul european. Despre Alexandru Lăpușneanu știm mult mai puțin. Concedînd că figura de victimă a lui Despot este cea care i-a asigurat favoarea postumă, de ce n-am admite postura de victimă a Lăpușneanului ? Este limpede că ajuns la domnie, acest bărbat relativ necunoscut, dar

foarte interesant sub mai toate aspectele, care a fost Alexandru Lăpușneanu, a întîmpinat mari dificultăți și că a fost o victimă. Omul a știut însă să fie deasupra condiției de victimă și să schimbe locul cu cei care au voit să-l scoată din istorie. Uciderea boierilor, care am văzut că este o operație curentă în țările românești ale vremii, și nu numai în ele, trebuie încadrată în întreaga lui biografie ; la scara mare a timpului său, episodul boierocton are o altă semnificație decît i-au acordat cronicarii boieri. Psihologicește vorbind, cazul lui Alexandru Lăpușneanu este dintre cele mai interesante : un om care nu dă semne a lua hotărîri extreme și care pare din această pricină slab, devine cu trecerea vremii o mînă de fier. Care să fie cauzele acestei spectaculoase modificări ? La mijloc să fi fost mîna energică a fetei lui Rareș ? Să fie vorba de boală ? Multă lume a înclinat să pună pe seama bolii întreaga domnie de a doua a lui Alexandru Lăpușneanu, dar nimeni n-a pus cap la cap faptele lui cîte se cunosc pentru a închega un portret în mișcare, o narațiune cu motivații a carierei lui boierești și voievodale. O expunere analitică, plină de sugestii, a domniei lui face Iorga. Mai întîi că N. Iorga îl crede pe Alexandru Lăpușneanu un om slab condus de femeile din familia lui Rareș și de boieri. Chiar și vorbele aspre și hotărîte pe care le mînuiește în corespondența sa, istoricul e înclinat a le pune pe seama unor boieri care ar fi în spatele lui. Dar tot Iorga prezintă imediat fapte care nu-l confirmă deloc. În primul rînd că această „stăpînire femeiască" este întreruptă de suprimarea bătrînei Rareșoaie, a soacrei uneltitoare, suprimare care este sigur opera lui Alexandru Lăpușneanu. Mai sînt și alte semne care ne arată că domnul este plin de inițiativă pe multiple planuri.

Nu știm prea multe despre Petrea Stolnicul pînă la domnie. Fiul natural al unei negustorese din Lăpușna cu Bogdan al III-lea, Petrea a făcut totuși carieră boierească, de vreme ce era stolnic, și avea sigur calitățile pe care timpul le cerea unui voevod. Tradiția cerea un om întreg la minte și la trup și Lăpușneanu le avea pe amîndouă cînd s-a urcat în scaun. Nu

...Alexandru Lăpușneanu (Detalii dintr-o broderie de la mănăstirea Slatina)

știm ce va fi făcut în Moldova înainte de a pribegi în Polonia, dar dincolo de granițele Moldovei participă ca ostaș la bătălia antiturcă de la Timișoara. Era sigur un ostaș de seamă, așa cum a fost și Tomșa, ridicat tot de boierime împotriva lui Despot. Mai trebuie să fi fost și un om cumpănit de vreme ce boierii îl ridică, antitetic, după Ștefan Vodă, fiul cel nebunatic al lui Rareș. Cum frica boierilor era că Ștefan se va turci și va strica religia dreaptă a Moldovei, altă caracteristică a stolnicului Petrea trebuie să fi fost credința fermă în biserica ortodoxă. Candidatul mulțumește în faza primă pe boieri, toți confirmați de noul domn în dregătorii, iar unii amnistiați. Dezacordurile, neînțelegerile, ruptura se vor produce mai încolo. Ceva nu le intrase în calcul acestor boieri cu alegerea lui Alexandru Lăpușneanu. Omul le-a depășit previziunile !

Prima trădare

Lăpușneanu nu era decît de doi ani și ceva în domnie cînd și-a văzut tronul amenințat de boieri. Complotul de la sfîrșitul anului 1553 și începutul lui 1554 îl avea în frunte pe fostul hatman Negrilă și pe mitropolitul Gheorghe al Moldovei. Mai era amestecat și un boier Capotă, dar și bătrîna Rareșoaie, care se vedea scoasă în afara treburilor domniei de acest Petrea Stolnicul. Prezența ei în complot se explică prin dorința fostei soții a lui Rareș de a aduce un rareșid la cîrma Moldovei. În această combinație se afla desigur și Chiajna și Mircea Ciobanul,

din Muntenia, care susțin pe conjurați. Nu știm cum va fi aflat Lăpușneanu, dar el a trimis la poartă o delegație compusă din „patru boieri mari" și din Vlădica Romanului, Macarie, care să desluşească sultanului trădarea boierilor și a complicilor lor. Hatmanul Negrilă, mitropolitul Gheorghe fugiseră întîi în Polonia, de unde s-au dus la Constantinopol, unde se afla deja Sava Capotă, dar și fostul domn al Moldovei, Iliaș Rareș, acum turcizat sub numele de Mehmet. Scopul acestora era de a pune pe tron pe un Constantin Rareș. Într-o scrisoare către poloni, Lăpușneanu se plînge că aceștia vor să dea Moldova jumătate la turci, să mărească tributul de trei ori, să ofere un ajutor armat de 20 000 de oameni Turciei, la cerere, și mai ales că voiau să turcească țara. Aceste argumente erau bune pentru poloni ca să alunge pe Negrilă și mitropolit, dar ele nu mai erau bune pentru turci. Delegația trimisă de Alexandru Lăpușneanu la Constantinopol a biruit însă. Dovadă pare să fie scoaterea din scaun a lui Mircea Ciobanul, de către chiar Alexandru Lăpușneanu, care-l trimite pe Nădăbaico cu o oaste. După cîtva timp Constantin Rareș pe care Elena Rareș, Chiajna, fiica ei, și ginerele ei, Mircea Ciobanul, voiseră să-l facă domn, moare : de ciumă zic unii, dar mai curînd de otrava lăpușnenească. Negrilă și Capotă, boierii complotiști, sînt arestați de turci. La curtea domnească, doamna Elena moare și ea sugrumată, ca urmare a acestei tentative. Alexandru Lăpușneanu era bine informat, știa să lucreze prompt și eficient. Nu este de mirare că boierii i-au luat frica, deși n-avem știrea nici unui măcel de proporțiile celor făcute de cumnatul pe care-l detronase. O altă urmare a acestui complot este căsătoria lui Lăpușneanu, abia acum, în 1556, ianuarie, cu fiica lui Rareș, Ruxandra, căsătorie ieșită dintr-un calcul politic : voievodul nu mai dorea să aibă conflicte cu puternica familie a Rareșilor. Cînd Chiajna se reîntoarce cu soțul la tron, cel care i-a scos bărbatul din scaun îi este acum cumnat. Un important episod al domniei lui Lăpușneanu se încheie acum. Domnul este consolidat, dar peste un an va fi atacat de boală, iar peste încă unul de un uzurpator : Despot.

Doamna Elena, soția lui Petru Rareș (după fresca mănăstirii Moldovița)

A doua trădare și celelalte

În 1558 apare la curtea lui Lăpușneanu, sub scorneala de îndepărtată înrudire cu doamna, pe care aceasta, ca „despotovnă" măgulită de asemenea rude, o acceptă, Iacob Ieraclid Despot. Alexandru Lăpușneanu îl întrebuințează ca reprezentant diplomatic în treburile Ardealului, unde el se deplasează însoțit de boieri moldoveni. Aceste ambasade vor fi fost cadrele în care s-a împletit trădarea de mai tîrziu a lui Alexandru Lăpușneanu. Voevodul începuse a nu mai fi bărbatul frumos și falnic de mai înainte. O boală îl rodea, avea o rană la picior iar ochii începeau să-l lase. Cerea, de aceea, medici de la sașii din vecinătate. Sănătatea lui va fi îngrijorat pe boieri și pe Ruxandra, crede Iorga, întrind, în căutare de înlocuitor, în mrejele pofticioase de domnie ale aventurierului.

Constantin Gane care a scris o viață romanțată, Despot Vodă, ne spune că acesta venise din Polonia cu scrisori de recomandare din partea pribegilor fugiți către oamenii lor de încredere. Arburești, Gănești, Stroici, Sturza sînt cei care-l girează pe aventurier în combinația tainică pentru obținerea tronului. Cu ajutorul acestor scrisori boierii Ion Movilă, vel logofăt, Andreică pârcălabul, stolnicul Bolea, comisul Pascu, Ion Danciu Otricină, Iosif Veveriță și chiar Ion Moțoc sînt decișI să-l înlăture pe Alexandru Lăpușneanu în favoarea veneticului. Dar conjurația nu poate fi tăinuită și alți boieri : Petru Cracă, Grigore Liciu, Cîrstea, Viscan, nu singurii, află și-i dau de știre domnului. Acesta, ca primă măsură, îndepărtează pe falsul Despot de la curtea lui. Unii zic că a făcut-o cu ajutorul otrăvii. Este a doua oară cînd constatăm că voevodul este bine informat și firesc este să acceptăm că el știa ce spune atunci cînd afirma că are „ochi" și „urechi" la nevoie.

„Ochii" și „urechile" lui Lăpușneanu îl află pe fugar la Brașov și voevodul cere autoritar brașovenilor să-l remită domniei Moldovei.

Brașovenii care știau de la Petru Rareș că voevozii moldoveni au mînă lungă încearcă să-l „extrădeze" pe fugar, dar acesta — avertizat ? — fuge. Pretențiile lui sînt clare de vreme ce într-o scrisoare se plînge că este urmărit fără nici o vină de „uzurpatorul țării noastre a Moldovei pe care o stăpînește fără nici un drept !" Obrăznicia veneticului era mare, dar oamenii interesați să-l creadă erau mai mulți decît cei care voiau să știe adevărul. Despot ajunge în Polonia unde are întrevederi repetate cu boierii moldoveni

fugari de frica lui vodă Lăpușneanu, știindu-se trădători ai lui : sînt aici Ionașcu Zbierea, Dărman căpitanul și Luca Stroici, om învățat după toate semnele, alt intelectual, deci, amestecat în acest complot de aventurieri. Boierii fugari susțin pe Despot în numeroasele lui încercări de a obține ajutor pentru intrarea în Moldova, al cărei voevod legitim prin descendență și alianță se declara ! Una din scrisorile boierilor moldoveni care susțin cauza lui Despot în fața polonezilor arată că Lăpușneanu a fost impus cu forța armelor, că este de neam prost, că „scoate ochi, spînzură, taie capetele, trage în țeapă", adică folosește toate metodele tipice epocii și mai ales că vrea să turcească țara. În schimb, originea acestui bastard agresiv li se pare boierilor, alături de care semnează și un vlădică moldovean, nobilă, dindu-i și un drept asupra Moldovei.

Războiul dintre „boieri" și Lăpușneanu începuse în toată regula. Voevodul Moldovei căuta prin iscoadele sale pe Despot. Încrederea în aceste iscoade făcîndu-l să neglijeze pericolul : înscenarea morții lui Despot este crezută și de aici surpriza ! Despot intră în țară, unde mai vechii uneltitori în favoarea lui abia așteaptă să fie activați.

Cadru din filmul «Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu»

Refuzul condiției de victimă

Cum s-a purtat Alexandru vodă în continuare? Deși trezit ca din somn de această știre el nu cedează, se pregătește de luptă și se bate bărbătește. Bătălia de la Verbia s-a pierdut, dar Lăpușneanu a lăsat o mare impresie pe care cronicile străine o înregistrează:

„La acestu războiu, tare și vitejește au stătut Alexandru Vodă singur, că pre un ungur ce făcea război singur cu dînsul, l-au doborît cu sulița de pe cal. Așea îl laudă istoriia streină, că multă vreme singur Alexandru Vodă cu puțini, părăsit de toți, au ținut războiul".

Însemnarea lui Nicolae Costin este prețioasă, pentru un portret complet al voevodului, ca și pentru drama lui: nu întîmplător cronicarul folosește de trei ori cuvîntul „singur"! Dacă „singurătatea" lui a atras ochii altora, cu atît mai mult îi va fi trăit consecințele voievodul trădat și părăsit care nu voia să cedeze știindu-se legitim în moșia sa în fața unui venetic obraznic și a unor boiari schimbători. Știm că a mai încercat o împotrivire și că n-a putut să ducă războiul mai departe. La această a doua bătălie „au poftit Moțoc de au vorovit cu Anton Săcuiiul (capul armatei de invazie, precizăm noi), amîndoi puind parola. Ce vor fi vorbit în scurtă voroavă, nu scriu istoricii, cît că au vorovit amîndoi". Acest consiliu cu conducătorul armatei vrăjmașe din partea lui Moțoc, conducător al armatei lui Vodă, este considerat de cei mai mulți ca o dovadă a trădării lui Moțoc. Detaliul acesta, ca și cel privind vitejia voevodului, nu se află în Ureche, pornit a-l dezbrăca pe Lăpușneanu de orice merite. Dar Ureche ne spune că lui Despot i s-au închinat „Țara de sus toată", ceea ce înseamnă, mai întîi, boierii. Iarăși boierii!

Voevodul dovedește cumpăt și calcul

Aceste elemente sînt suficiente pentru a vădi că Alexandru Lăpușneanu s-a purtat cumpănit în prima lui domnie: gesturile lui nu numai că n-au nimic irațional, dar vădesc cuget și stăpînire de sine. Voevodul își ține legămîntul față de boierii care l-au adus confirmîndu-i în dregătorii și eliberînd pe cei deținuți de predecesor. Rezolvă dificultățile primului complot cu abilitate polițienească, diplomatică și militară. Al doilea complot i se pare mai grav și încearcă suprimarea pretendentului și pedepsirea vinovaților, care toți fug. Lăpușneanu îi caută insistent și dincolo de granițele țării. Este cazul să spunem că aceste iscodiri par a avea un caracter organizat și eficient. La Lăpușneanu e evident calculul și nu capriciul, cugetarea și nu mînia.

Și dacă energia Ruxandrei nu se revarsă în prim plan cum s-a întîmplat cu a Chiajnei față de Mircea Ciobanu, aceasta nu este o dovadă tocmai a unei energii raționale, cumpănite a soțului voievod ?

Totul înclină către un răspuns pozitiv.

Punctul negru ale primei domnii este boala care avansează. „Se pare că și el, ca și Francisc I al Franciei și mulți prinți contemporani fusese atins de boala urîtă pe care, ca „franceză" (terminul a trecut și în românește) sau „napoletană", națiile și-o trimeteau una alteia". **Alexandru Lăpușneanu era bolnav de sifilis, ceea ce ar putea explica o parte din comportarea ulterioară, dar nu totul. Limpede este doar că voevodul întors avea toate motivele să se răfuiască cu o boierime care i-a tulburat destul de grabnic domnia vînzîndu-l, boierime care recidivă de data asta cu mai mult efect. Fără vînzarea boierească, Despot n-ar fi putut năzui la domnie și nici n-ar fi putut ajunge domn.**

„Istoria epocii trebuie refăcută"

Cel care nu se lasă furat de legenda transmisă de cronică și amplificată de nuvela lui C. Negruzzi este C. Gane. El dedică doamnei Ruxandra Lăpușneanu unul din capitolele de început din Trecute vieți de doamne și domnițe **și o carte întreagă lui** Despot. **Pentru C. Gane, Alexandru Lăpușneanu este mai înainte de toate** „un om", **adică o ființă normală. Prima probă a normalității conduitei lui este după el atitudinea iubitoare față de doamna Ruxandra și prin revers atitudinea acesteia față de el.** „Cred că cel mai bun apărător al lui Lăpușneanu este doamna lui, Ruxanda, care i-a stat alături neclintită, care, cînd în 1567, s-a îmbolnăvit, trimitea la Sibiu după doftori, și care, cînd pe patul lui de moarte a cerut să fie călugărit, i-a stat de-a dreapta pînă l-a văzut cu scufia în cap pe noul călugăr Pahomie". **Svonul că Ruxandra l-ar fi otrăvit pe vodă i se pare incredibil. Cît despre înclinarea ei pentru Despot, „vărul" elin, despre care ne vorbește în viața romanțată a lui Despot, aici nu scoate nici un cuvînt. (Iorga, am văzut, pare a acorda mai mult credit acestei posibilități.)** „Domnul acesta nu pare a fi fost atît de sălbatec și de crud, precum ne-a fost înfățișat pînă acum". **C. Gane se referă mai ales la Negruzzi și la Xenopol. Nici afirmația că Vodă și-ar fi sugrumat soacra, pe severa doamna Elena, nu poate fi acceptată, crede C. Gane, fără o mai temeinică cercetare. Astăzi știm că pe acea vreme nici nu-i era soacră, ceea ce nu schimbă prea mult lucrurile.** „Și s-ar părea chiar ciudat ca doamna Ruxanda, care a trăit bine cu soțul ei, să fi putut ține la asasinul mamei sale. În tot cazul îl vedem pe vodă Alexandru avînd mereu grijă de nevasta lui". **Primul gînd al Lăpușneanului la vreme de restriște a fost, într-adevăr, la nevastă și copii, care ajung mereu nevătămați la destinație.**

C. Gane este primul care încearcă o justificare și o disculpare a lui Alexandru Lăpușneanu, cel nedreptățit de Ureche, Negruzzi, Xenopol: „Că în timpul acestei domnii de-a doua (1563—68) Alexandru Vodă făcu acel grozav măcel de boieri despre care ne

«Otrăvirea lui Lăpușneanu» — stampă de Gh. Asachi

vorbesc cronicele (a omorît 47 din ei într-o singură zi), iarăși nu trebuie să ne ducă la concluzia că el era o fiară. Lăpușneanu fusese trădat de boierii lui, care dăduseră domnia lui Despot. Se impunea, nu numai o răzbunare, ci un exemplu. Și Ștefan cel Mare își tăiase boierii, pe patul de moarte fiind, și Petru Rareș a omorît o sumedenie de căftăniți, fără ca istoria să facă din ei niște monștri, dimpotrivă. Însă istoria are ciudățeniile ei. A vrut să facă din Lăpușneanu pata de sînge pe filele imaculate ale cronicilor. Și n-au băgat de seamă că a scris-o după mărturiile contemporane ale unor pătimași boieri, ei înșiși poate atinși de răzbunarea lui Vodă. Și n-au băgat iarăși de seamă că Moldova avea o veche, puternică, ambițioasă, gălăgioasă și tulburătoare boierime, care de mai bine de 50 de ani începuse să-și facă de cap, care voia să facă și să desfacă domniile, și împotriva căreia s-a ridicat întîi Ștefăniță, apoi Petru Rareș și la urmă Lăpușneanu. Cei dintîi au distrus numai cîteva din aceste neamuri boierești (Tătulești, Arburești și Găinești), el le-a exterminat pe aproape toate, înlocuindu-le cu altele noi (Bals, Sturza, Stroici, Movilă, Șeptilici etc.). A primenit boierimea. A distrus puterea boierilor descăli-

cători, pentru a se servi de bunăvoința unor noi veniți. A fost un om politic. Istoria acelei epoci trebuie refăcută".

Raționamentul lui C. Gane ni se pare corect. Liniștea țării se putea asigura mai ales prin eliminarea cauzelor și Lăpușneanu încearcă să taie rădăcinile răului. Întîi cere executarea fugarilor din Polonia. Apoi „execută" el pe cei rămași acasă. Tot în acest șir de măsuri intră și așa-zisa „risipire" a cetăților Moldovei, și ele cuiburi de rezistență boierești. Subscriem acestor concluzii: „A fost un om politic. Istoria epocii trebuie refăcută".

Arbitrul spațiului românesc

După toate semnele, Alexandru Lăpușneanu a fost un om politic care a văzut dincolo de interesele imediate ale Moldovei. Analiza politicii lui „externe" scoate la lumină fapte foarte interesante. Ureche, care-i numără boierii omoriți, și nici măcar nu știm dacă i-a numărat bine, n-a băgat în seamă două campanii militare reușite ale lui Alexandru Lăpușneanu, amîndouă în Țara Românească. Una a avut loc în 1553 la un an după înscăunare, cînd îl pune domn pe Mircea Ciobanul, și apoi în 1554 cînd îl pune domn tot aici pe Pătrașcu cel Bun. Cronica moldovenească prezintă cu mîndrie aceste acțiuni, văzînd în Lăpușneanu un făcător de domni. Deși aceste acțiuni exprimau și interesele turcești, ele vădesc capacitatea și tendința politică a Moldovei sub Lăpușneanu. El ține realmente sub ascultare Țara Românească, cum de mult nu mai făcuse vreun domn moldovean. „Să nu uităm, ne spune istoricul Ștefan Andreescu, că de mai bine de trei sferturi de veac, mai exact din perioada 1473—1482, cînd Ștefan cel Mare a ajutat și impus, în primul rînd, mai mulți pretendenți munteni, pe care și-i voia viitori aliați în războiul antiotoman, desfășurările politice din Țara Românească nu mai fuseseră înriurite în chip atît de decisiv de Moldova". Alexandru Lăpușneanu, căruia i s-a pus la îndoială descendența mușatină, la care ținea — s-a arătat practic a fi un mușatin veritabil prin asemenea acte. Muntenia era de fapt dependentă în acele momente de Moldova, mai stabilă și mai puternică sub Lăpușneanu, aflîndu-se sub protectoratul acestuia. Faptul că letopisețul moldovenesc reclamă autonomia moldovenească a acestor intervenții înseamnă că el exprimă o optică voevodală, care este o optică politică. Alexandru Lăpușneanu avea conștiința politică a actelor sale. Anul 1556 îi oferă lui Alexandru Lăpușneanu ocazia unui gest politic la fel de important. El va fi alături de Pătrașcu cel Bun, arbitrul și de fapt stăpînul Ardealului în care intră cu oștile de mai multe ori pentru a instala acolo familia Zapolya împotriva intereselor imperiale germane. Transilvania devenise mărul discordiei între imperiul otoman și cel german, unul din punctele cele mai fierbinți ale politicii europene. Armatele moldovenești alături de cele muntene sînt cele care prin mai multe incursiuni instituie acolo ordinea dorită de turci: adică înscăunarea Isabelei Zapolia și a fiului ei. Nimic nu li se poate opune acestor intervenții autoritare și faptul este dus la îndeplinire. Alexandru Lăpușneanu stăpînește în Ardeal, ca marele său înaintaș, Ciceul și Cetatea de Baltă și atunci cînd nu-i sînt respectate drepturile, în 1558, intră cu armele pentru a restabili situația. Din nou nu i se poate opune ni-

Ferdinand I de Habsburg, rege al Ungariei și împărat romano-german

Ioan al II-lea Sigismund Zapolya, rege al Ungariei și principe al Transilvaniei ● Izabella, regina Ungariei, soția lui Ioan I Zapolya

meni. Planurile imperialilor germani au fost date peste cap și de acum înainte Moldova și voevozii ei vor intra obligatoriu în calculele imperiale. Ponoasele acestei acțiuni în Ardeal vor fi trase prin apariția lui Despot care dincolo de declarațiile lui utopice era o marionetă ferdinandistă menită a crea un flanc favorabil recîștigării de către imperiali a Transilvaniei. Domnia lui Despot, pe lîngă caracterul de aventură personală, exprimă și o direcție politică occidentală aici, aceea a imperiului german. Primul care va sesiza pericolul ferdinandist în domnia lui Despot va fi Ioan Zapolia, instalatul în Ardeal de Lăpușneanu. El va face toate demersurile necesare pentru a semnala turcilor amenințarea și a-l readuce pe tron pe Lăpușneanu. După cîte se vede, evenimentele domniei lui Lăpușneanu nu-s întîmplări fără legătură între ele, ci episoade înlănțuite cauzal destul de ri-

guros. Prestigiul lui la 1558 era atît de mare încît i se atribuie titulatura de Moldaviae et Walacchiae Waivoda și turcii tatonează terenul dacă n-ar fi dispus și capabil de a lua sub propriul control și Transilvania, pe care familia Zapolya o făcea în acel moment nesigură pentru turci. Vizirul Rustem voia să știe dacă Lăpușneanu ar putea aduce sub ascultare Ardealul răsculat, situație în care voevodatul i-ar fi fost dat lui. Iată ce răspunde reprezentantul Moldovei: „I-ar fi ușor să facă el (adică Lăpușneanu), cu ajutorul acelor sangeaci, pentru că, pe lîngă cetățile ce are în Ardeal, e foarte iubit de acei locuitori și toți ar fi înțeleși și l-ar primi bucuros, iar dacă n-ar fi așa, și cu puterea i-ar putea aduce bucuros". Protector al Țării Românești și al Ardealului, avut în vedere pentru o stăpînire efectivă a acestei provincii românești pe care se simțea în stare s-o susțină, arbitru efectiv al spațiului românesc din vremea lui, acesta este omul din care Negruzzi a

dorit să facă doar „o pată de sînge" în istoria Moldovei. Ucigaș de boieri ? Acest voevod acuzat de sadism pare a vedea mult mai departe decît contemporanii lui și Ureche.

„Risipirea" cetăților ?

Unul dintre istoricii care au contribuit cu decizie la faima proastă a lui Alexandru Lăpușneanu este fără îndoială tînărul N. Iorga. Îi zicem astfel pentru a-l deosebi de savantul de la maturitate care corectează adesea părerile pe care le-a emis singur mai înainte. Într-o Istorie a armatei românești apărută în 1910, N. Iorga dedică un capitol întreg Nimicirii puterii militare a Moldovei de către Alexandru Lăpușneanu. Deci, nu numai fiară setoasă de sînge, ci și dezarmator al țării. O știre din Ureche, singura, este cea care ne vorbește despre: Cînd au risipit Alexandru Vodă cetățile din țara Moldovei. Ureche care a colecționat tot ce putea fi negativ pentru Lăpușneanu o înseamnă și pe asta separat, cu titlu special. Lăpușneanu ar fi vrut să facă pe „voia turcilor". După Ureche, risipirea cetăților moldovenești ar fi fost condiția cu care Lăpușneanu ar fi obținut de la turci domnia: „Deci Alixandru vodă făcîndu pre cuvîntul împăratului, umplîndu toate cetățile de lemne, le-au aprinsu de-au arsu și s-au răsipit, numai Hotinul l-au lăsat, ca să fie apărătură dinspre leși". Iorga ne spune că Lăpușneanu „era hotărît să împiedice răscoala viitoare prin dărîmarea cetăților — și prin dezarmarea elementelor permanente ale oștirii, prin dezorganizarea întregii puteri militare a Moldovei, prin înlocuirea vechii alcătuiri civile a țării". Răscoala la care se referă istoricul este o posibilă răscoală boierească, iar dacă ne gîndim la rolul militar al boierimii, vedem că reforma îi vizează tot pe ei. Lăpușneanu țintea la dezarmarea acestei boierimi și măsurile pe care le ia vădesc în el un om politic. Celălalt element militar al Moldovei era de mult și de la sine în risipire: e vorba de sătenii care, deposedați de vechile ocini, nu mai manifestă interes pentru apărarea lor. Neînțelegerile dintre călărași și pedestrime, despre care vorbește Ureche, din sînul oștii Moldovei, sînt neînțelegeri grave, de tip social și politic dintre călărime (=boierime) și pedestrași (= săteni). Lăpușneanu introduce o organizare cu totul nouă care ar corespunde celei din Constantinopol.

Maximilian al II-lea de Habsburg, rege al Ungariei și împărat romano-german

Dar nici risipirea oștirii, nici risipirea cetăților nu este confirmată istoricește, mărturii pe care nu le mai aducem fiind chiar în cartea despre istoria armatei scrisă de Iorga. Marile acte militare ale lui Ioan Vodă cel Cumplit și ale urmașilor lui, destul de apropiate de epoca lui Lăpușneanu, nu s-ar fi putut realiza în condițiile unei nimiciri radicale a puterii militare a Moldovei. C. C. Giurescu care este unul din apărătorii cei mai avizați ai memoriei lui Alexandru Lăpușneanu s-a ocupat de această problemă pentru a o... risipi.

„O altă pricină pentru care Lăpușneanu e privit rău în istoriografia noastră, scrie C. C. Giurescu în Din trecut, 1942, este faptul că — ascultînd de un ordin turcesc — ar fi „risipit", adică ar fi distrus cetățile Moldovei, umplîndu-le cu lemne și dîndu-le foc. Și în

privința aceasta însă, constatăm nepotriviri curioase între izvoarele care relatează faptul. În timp ce cronica lui Grigore Ureche și Simion Dascălu afirmă că „numai Hotinul l-au lăsat să fie apărătură despre Leși", o știre polonă contemporană ne arată dimpotrivă că tocmai Hotinul a fost ars. Realitatea este că atît această cetate dinspre miazănoapte cît și celelalte mai însemnate ca Suceava și Neamțul se constată a aduce servicii sub raport militar și după Lăpușneanu. Prin urmare sau știrea letopisețului e exagerată, așa zisa „risipire" fiind un simulacru de ochii turcilor, sau dacă într-adevăr ea s-a aplicat, atunci a privit cetățile de a doua mînă cum erau, de pildă, Romanul și Crăciuna".

C. C. Giurescu este unul din puținii istoriografi care a sesizat că știrile despre Lăpușneanu conțin exagerări și contradicții care le fac suspecte.

«Un nedreptățit : Alexandru Lăpușneanu ?»

Sub acest titlu, C. C. Giurescu ține o conferință la radio în care respinge rînd pe rînd mai toate acuzațiile ce s-au adus lui Alexandru Lăpușneanu.

„Felul în care au înfățișat cei mai mulți dintre istorici, **scrie autorul cărții** Din trecut, pe Alexandru Lăpușneanu este inexact : exagerat în unele privinți, incomplet în altele. Atmosfera creată de cronica lui Grigore Ureche și Simion Dascălul pe de o parte, de nuvela lui Negruzzi pe de altă parte, i-a fost cu totul defavorabilă: acest domn a ajuns prototipul stănitorului crud, tăind cu o plăcere sadică boierii, aproape egalul lui Vlad Țepeș, celălalt mare nedreptățit al istoriei (...) Cercetarea obiectivă a mărturiilor contemporane ne arată că Lăpușneanu dacă a tăiat un număr de boieri — ceva mai mulți decît Rareș — n-a făcut-o fără motiv ; ea ne mai arată însă și deosebita atenție pe care a dat-o acest voievod vieții economice a țării și numărul însemnat de lăcașuri bisericești pe care le-a ridicat, fiind în privința aceasta demnul urmaș al lui Petru Rareș și Ștefan cel Mare".

Istoricul constată și el că Negruzzi a anulat privirea obiectivă a cercetătorilor.

„Acuzarea de căpetenie ce i s-a adus lui Lăpușneanu a fost că a tăiat în mod sălbatic boierii. Negruzzi ni-l prezintă ca pe un tiran sîngeros, care pune să se facă o piramidă din capetele celor executați și apoi își pofterte soția s-o admire. Istoricii au adoptat în genere același punct de vedere. Trebuie să observăm însă că există o flagrantă contrazicere între izvoarele care povestesc uciderea boierilor. O informație polonă, din noiembrie 1564, spune că domnul ar fi tăiat la Suceava doisprezece boieri. Cronica moldo-polonă ridică numărul acestora la șaizeci, iar letopisețul lui Grigore Ureche și Simion Dascălu la patruzeci și șapte. Cîți anume au fost uciși e greu de precizat ; mai verosimilă pare prima cifră de doisprezece. Dar mai important decît stabilirea exactă a cifrei este lămurirea cauzei care a împins pe Lăpușneanu să aplice o asemenea pedeapsă. Au fost uciși boierii din simplu capriciu sau pentru satisfacerea unei plăceri sadice? Îi plăcea acestui domn să vadă rostogolindu-se

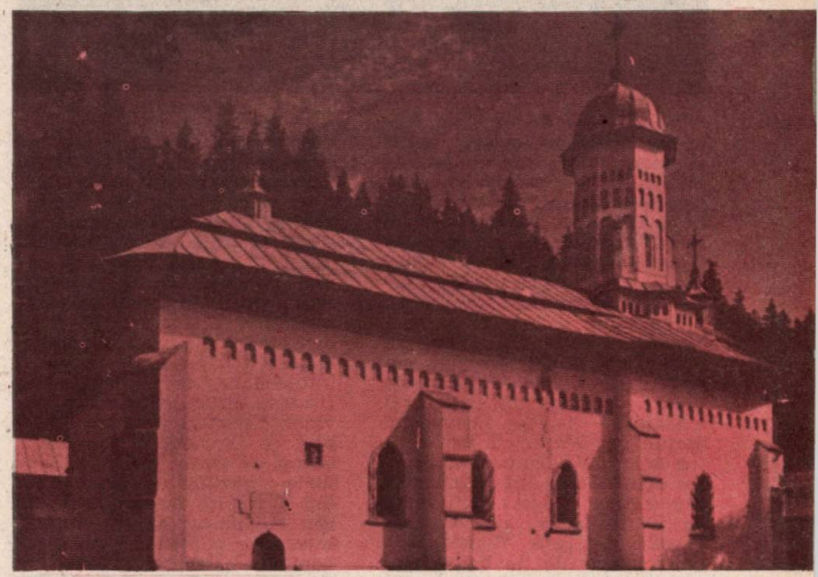

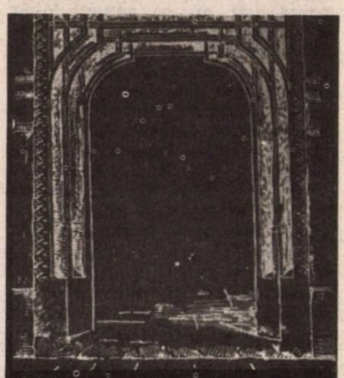

Biserica mănăstirii Slatina ● Vedere dinspre Sud ● Ușa naosului

capetele ? Sau a fost într-adevăr o rațiune superioară de stat care a cerut aplicarea pedepsei capitale ? Prima ipoteză trebuie nedepărtată : Lăpușneanu n-a fost un caz patologic. Mai mult chiar : în domnia lui cea dintîi, el a început prin a acorda o amnistie generală boierilor care fuseseră amestecați în luptele anterioare. Așa încît actul sîngeros din a doua sa domnie are o altă explicație și anume el este pedeapsa dată trădării. A trădării săvîrșită de boieri în luptele de la Verbia cînd Lăpușneanu a trebuit să fugă din fața lui Despot Vodă".

C.C. Giurescu dă și tabloul luptelor cu Despot pe care noi

le-am făcut în același spirit la vremea lor. Dar el atrage atenția că pedepsirea unor asemenea gesturi boierești era în tradiția tronului Moldovei și că ele nu erau o inovație lăpușnenească : „La fel făcuse socrul său Petru Rareș într-o împrejurare similară : părăsit de boieri în timpul expediției sultanului Soliman Magnificul și silit să fugă în Ardeal, el tăiase, după recăpătarea tronului, pe cei care-l trădaseră. La fel făcuse și Ștefan cel Mare, cu trei dintre boierii de frunte ; și printre aceștia trei era și propriul său cumnat, Isaia vornicul, bărbatul surorii sale. Nu mai vorbim de Țara Românească unde execuțiile de boieri sînt un fapt curent în tot acest veac al XVI-lea."

Lăpușneanu — voievod de Renaștere

C.C. Giurescu pune și el problema boierimii în termeni deloc favorabili acesteia :

„Boierimea în ambele țări ajunsese la o stare de permanentă indisciplină. Bogată, veșnic intrigînd, susținînd cînd pe unul cînd pe altul dintre nenumăratii pretendenți care în lipsa unei norme precise și riguroase de succesiune la tron — își încercau norocul, această boierime nu mai putea fi ținută în frîu. Abia apuca un domn să se așeze bine în scaun că se și ridica un partid boieresc împotrivă-i. Urmau lupte, și mai întotdeauna, ca o consecință firească, executarea celor învinși. Trecutul nostru este plin de asemenea tulburări ; și nu exagerăm afirmînd că toate năvălirile dușmanilor din afară nu ne-au făcut atît rău cît ne-au făcut luptele interne, pentru cucerirea domniei". **Desigur, contribuția boierească la viața țărilor românești nu se reduce doar la aceste dezordini, din păcate foarte mari, dar sigur este că ele au deturnat și risipit o mare parte din energia națională întîrziind consolidarea și dezvoltarea statală a acestor țări.** „Așadar, **conchide C.C. Giurescu,** Lăpușneanu, executînd în a doua domnie o serie de boieri, n-a făcut decît să pedepsească trădarea. Cît de nărăviți erau acești boieri se vede și din faptul că nu se împliniseră încă doi ani de la Verbia și ei se răzvrăteau încă o dată, părăsind pe Despot și trecînd de partea hatmanului Tomșa, pe care-l proclamă domn. E adevărat că pedeapsa n-a întîrziat". **C.C. Giurescu nu acceptă doar aceste pedepse ca fiind în spiritul vremii : le consideră ca necesare.**

Tot C.C. Gurescu a atras atenția asupra faptului că Alexandru Lăpușneanu poate fi pus printre „marii ctitori de lăcașuri dumnezeiești".

Dar la acest punct să dăm cuvîntul unui istoric al artei românești și mai apropiat de noi :

„Din documentele timpului, în special, din corespondența domnitorului cu conducătorii orașului Bistrița, știm că Alexandru Lăpușneanu era un rafinat iubitor de artă, scrie **Vasile Drăguț,** călător prin Europa, cunoscător al Renașterii italiene, el a realizat la Slatina un ansamblu arhitectural plurifuncțional, o redutabilă cetate cu ziduri puternice, cu turnuri de flancare și drum de strajă, o reședință domnească, un așezămînt monastic dotat cu biserică și construcții auxiliare. Într-o gîndire de perfectă coerență urbanistică, între casa domnească și biserică a fost creată o mică piațetă, cu peroane și trepte, în partea de răsărit a acestui spațiu de ceremonial fiind amplasată o fîntînă cu ghizduri de marmoră, operă de autentică expresie renascentistă. Considerată în această perspectivă, biserica mănăstirii Slatina ne apare ca originală prelucrare a constructorilor epocii lui Alexandru Lăpușneanu, prelucrare care nu ascunde trainicele legături cu tradiția, știind să le adapteze exigențelor artistice ale unei noi epoci".

Știința de a comandita edificii și mai ales de a le premedita expresivitatea este vizibilă la Alexandru Lăpușneanu pe care unii din contemporani l-au taxat drept „neam prost", adică de spiță inferioară. Superioritatea voevodului este argumentată elocvent de aceste construcții arhitectonice menite să-i ilustreze proiectul social și artistic : „Harnicului ctitor care a fost Alexandru Lăpușneanu i se datorează și impozantul turn clopotniță de la biserica Sf. Dumitru din Suceava (1560), prețios accent de verticalitate, și compoziția generală a orașului, care dincolo de rosturile funcționale, va fi fost în concepția urbanistică a epocii un însemn de reprezentativă autoritate". **Acest turn a cărui verticalitate era menită să marcheze autoritatea voevodală vine într-adevăr în-**

tr-un moment (1560) cînd voevodul ajunsese la o culme a politicii sale interne și externe. Ținuse sub ascultare Muntenia, ca protector, ca și Ardealul mai tîrziu, i se propunea stăpînirea Ardealului de către turci, lichidase o periculoasă uneltire împotriva scaunului său și o destrămase pe a doua alungînd pe Despot și complicii lui, era considerat domn al Moldovei și Munteniei. Ridicarea de edificii exprimă ca și la Ștefan cel Mare tonusul ridicat al stăpînirii domnești a voevodului. Fără răzvrătirile boierești fața Moldovei ar fi arătat foarte probabil altfel sub acest domn.

El ilustrează și acea supraviețuire a Bizanțului după Bizanț datorită mecenatului voevozilor români față de sfintele mănăstiri ortodoxe din Grecia. „Nu vom uita, vorbind despre Alexandru Lăpușneanu, că lui i se datorează refacerea integrală a mînăstirii Dochiariu, activitatea sa de ctitor la muntele Atos fiind una dintre cele mai prodigioase. Realizat în forme tradițional athonite, marele ansamblu monastic de la Dochiariu nu aparține, desigur, arhitecturii românești, dar el ilustrează vigoarea unui fenomen cultural capabil de superbe acte de generozitate și avînd, tocmai prin aceasta, o proaspătă capacitate de absorbție și o inconfundabilă calitate a sintezei și a interpretării". **Dar Lăpușneanu a ctitorit și în nord, contribuind hotăritor la ridicarea bisericii ortodoxe din Liov, unde este considerat ctitor.**

Lăpușneanu a ținut să fie considerat un mușatin, adică un urmaș a glorioasei domnii a lui Ștefan cel Mare și este și prin activitatea de ctitor un „continuator al tradiției mușatine". „Asemenea lui Petru Rareș el a început prin a reconstrui o veche ctitorie, restabilind astfel legătura cu înaintașii săi". : **este vorba de mănăstirea Bistrița, ctitoria și necropola lui Alexandru cel Bun. În același sens s-a ocupat de altă biserică necropolă a înaintașilor, de cea de la Rădăuți, ca și de mănăstirea Putna. Analiza actelor de mecenat cultural ale lui Lăpușneanu dezvăluie o activitate conștientă de țelurile și orizonturile ei. A-l reduce pe Alexandru Lăpușneanu la un simplu sadic, care ucide boieri, este o mare greșeală.**

Alexandru Lăpușneanu și soția sa Ruxandra, reprezentați pe o dveră mare dăruită mănăstirii Slatina

Ureche și Negruzzi – infirmați

Deși Iorga crede că unele documente din prima domnie a lui Alexandru Lăpușneanu sînt inspirate de boieri, ele respiră o anume decizie pe care o regăsim și în alte actiuni. ale voevodului de la Lăpușna. Textele au o energie și o oralitate echivalentă cu a unor replici vii. Le reproducem pentru a da posibilitatea a-l vedea pe Lăpușneanu ca orator. Despre Ștefan, fratele Ruxandrei, ucis de boieri la Țuțora scrie către bistrițeni : „Dar trebuie să știți despre acel lotru și dușman al legii creștine că și-a isprăvit rostul și-a primit cuvenita pedeapsă după faptele sale". **Domnia și-a căpătat-o el, Lăpușneanu,** — „întîi din mila lui Dumnezeu" **și apoi cu ajutor pămîntesc de la cei care au și făcut-o. Predecesorii lui la domnie sînt** „acei lotri de Mahmet și fratele lui mai mic" **care l-au lăsat plin de datorii și poveri. Iorga îi atribuie un aspru grai de ostaș, de „viteaz" și sînt probe în aceste documente că așa era. Scriind către locuitorii din Vinț, vinovați de nesupunere față de munteni, el îi anunță că va așeza pe tronul Transilvaniei pe „craiul" Ion Zapolya și :** „cine se va supune bucuros, ne vom purta bine cu dînșii, iar cu cine nu, nu !" **Cine citește această replică își dă seama că sora ei din a doua domnie :** „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau", **la fel de cadențată, are aceeași sursă. Lăpușneanu înlătură o chestiune litigioasă privitoare la succesiunea stăpînirii transilvane cu vorbele :** „Dar cine a mai văzut om care să aibă nevastă și copii și să iea pîinea din mîna fiilor săi și s-o deie altora, pentru ca ai lui să piară ?" **Opoziția ardeleană declanșează verva amenințătoare a voevodului moldav pentru care voevozii locului sînt niște ciini, iar el are** „mulți ochi și multe urechi" **ca să știe totul despre ei. Lăpușneanu le descrie slăbiciunea și îi avertizează :** „împotriva mea singur, și nu puteți sta !" **A îndrăznit Kendy să-l cheme la luptă în cîmp deschis și el va veni îndată, dar** „nu noaptea ca un hoț, ci ziua, cu tîmpene, tunuri și alte unelte de război". **Sînt vorbele unui conducător care are o concepție despre autoritate și despre reprezentarea ei.** „Nu voi lăsa un singur om care să poată purta armele" **amenință Lăpușneanu pe opozanții Isa-**

belei și știa ce spune : incursiunile lui în Ardeal n-au întîmpinat nici o rezistență serioasă. Lîngă aceste replici, cea de la Verbia, cu toată rotunjimea ei retorică de către Azarie, își verifică autenticitatea : „Vai, mai bine mi-ar fi să trăiesc cu fiarele la un loc, decît cu oameni necredincioși !“ Acum vine la rînd celebra replică așa cum o dă Ureche : „De nu mă iubesc ei, eu îi iubesc pre dînșii și, de nu mă vrea țara, eu o voi pre dînsa ; și voiu tot merge, ori cu voie ori fără voie“. Asemena riposte arată în Lăpușneanu un ins care știe să se exprime atît limpede, cît și cu voință. Dealtfel este trăsătura cea mai vizibilă a domnului.

Nu știm ce carte știa Alexandru Lăpușneanu, dar este sigur că știa și prețuia cartea. Fusese trăit în mediul cultural polonez și urmele acestui contact se văd. Copiii și-i instruiește foarte îngrijit, iar tînărul Bogdan face mare impresie prin cartea pe care o învățase. Voevodul Alexandru era un fidel al ortodoxiei, dar și un cultivator al ei. Avea o școală de cîntări religioase unde invită pe ortodocșii din Polonia să-i trimită învățăcei. Se îngrijește de scrierea unei cronici în slavonă. Clădește edificii de cult, care sînt totodată și instituții de cultură. Indicii pe care-i avem conturează un interesant profil moral, intelectual și spiritual al domnului considerat cu multă ușurință și mai ales pătimaș, fie un sadic, fie un mojic. Tot C.C. Giurescu a arătat că Lăpușneanu s-a ocupat sistematic de starea economică a Moldovei dovedind aplicație și bune rezultate.

„Lăpușneanu a dat o deosebită atenție și vieții economice. El însuși un mare negustor, trimițînd peste granițe, mai ales în Ardeal, porci și boi îngrășați, apoi butoaie cu vin, a căutat să favorizeze dezvoltarea negoțului. A făcut un han în munții Cîmpulungului, pentru cei care se duceau sau veneau de la Bistrița, a stabilit iarmaroace la anumite sărbători ale anului, s-a interesat de schimburile de bani sau de fluctuația valutară, cum am zice noi astăzi. Avea spălători de aur în rîurile de la munte ; își aducea meșteri zidari, pietrari, țiglari, fierari, de la Bistrița ; comandă tot felul de articole și de mărfuri — între altele și pergament — în orașele ardelene și la Liov ; pînă și marmură din Hațeg a adus, cu care special comandate, spre a-și înfrumuseța ctitoriile. În Iași, reședința sa preferată în a doua domnie, voia să construiască o BAIE și a și construit-o“.

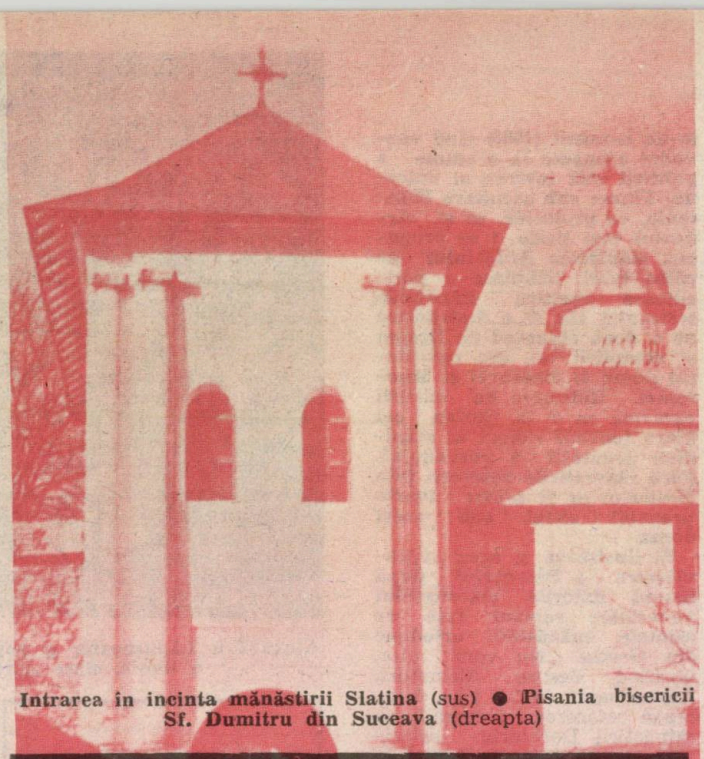

Intrarea în incinta mănăstirii Slatina (sus) ● Pisania bisericii Sf. Dumitru din Suceava (dreapta)

Viața unui om nu se reduce la un singur episod, ci e alcătuită din mai multe și din nenumărate detalii, toate semnificative. Puse la un loc, cele pînă aici nu susțin ci contrazic atît pe Ureche, cît și pe Negruzzi.

Chiar Negruzzi își revizuiește optica

A confunda nuvela lui Negruzzi cu imaginea istorică este desigur o copilărie, oricît de mare ar fi autoritatea ei artistică. Știm acum că ea nu respectă adevărul istoric. Nici pe cel pe care-l deținem astăzi, sensibil sporit față de ce se știa pe vremea lui Negruzzi, nici pe cel de atunci. Cronica spune că Moțoc va muri la poloni, dar Negruzzi îl menține în viață. Tot cronica sugerează o atitudine activă a Ruxandei doamna, în știrea cu otrăvirea, dar Ruxandra lui Negruzzi este pasivă. În plus, sacrificarea lui Moțoc este preluată din altă epocă istorică, de pe vremea lui Alexandru Iliaș și a tinereții lui Grigore Ureche. Toate aceste alterări ale adevărului istoric trebuie să aibă o explicație mai ascunsă decît aceea a necesităților artistice.

Știm din alte proze ale lui C. Negruzzi, cum este Cîntec vechi, că el imaginează situații istorice pentru a vorbi despre actualitate și a face aluzii la ea. În Cîntec vechi, C. Negruzzi pretinde a fi descoperit un autentic cîntec țărănesc din vremea Cantemireștilor și Costineștilor care înfierează tirania lui Cantemir și laudă democratismul boierilor pe care-i ucide. În această poezie „populară“, domnul ar fi un jefuitor, iar boierimea apărătoare a celor jefuiți, adică o pătură „democratică“. Faptele istorice sînt complet opuse : Cantemir n-a jefuit, suprimarea Costineștilor a avut rațiuni de stat, iar boierimea vremii nu era de loc „democrată“ cum o vrea Negruzzi, ceea ce anulează orice spirit „popular“ în „vechiul“ cîntec. De altfel, la apariție Cîntec vechi a fost considerată un „văl transparent“ pentru a vorbi despre

abuzuri contemporane. Vechiul cîntec era o compoziție nouă a scriitorului. Aceeași este și situația nuvelei Alexandru Lăpușneanu pe care autorul ei o încarcă cu o substanță contemporană, adică pașoptistă. Alexandru Lăpușneanu e văzut ca un „tiran", un stăpînitor care procedează după bunul său plac și trebuie citită ca o parabolă cu trimiteri la realitatea vremii. Sîntem la 1840 cînd „tirania" conducerii oficiale a Moldovei supără noua generație care are vederi liberale. Nuvela istorică Alexandru Lăpușneanu ilustrează ideea despre tiranie pe care o avea noua generație de intelectuali ai timpului, marele merit al lui C. Negruzzi fiind acela de a anula teza prin actul creației. Confruntarea nuvelei cu faptul istoric ne dă acest fir lămuritor: scriitorului îi trebuia o materie potrivită pentru ilustrarea unei tendințe politice, capitolul îngroșat al lui Ureche oferindu-i-o de la sine.

Și mai interesant însă este că cinci ani mai tîrziu, Constantin Negruzzi își revizuiește propria optică asupra lui Alexandru Lăpușneanu. El publică o Ochire retrospectivă asupra societății moldovenești începînd de la întemeiere cu scopul de a lumina cauzele răului social și politic în Moldova. Acest rău social este produs de aristocrația care exploatează sălbatic poporul și singura cale ar fi pedepsirea ei. Și aici sînt trimiteri contemporane. Încă Ștefan cel Mare se uita, înaintea morții, la propria sa operă socială căci el crease, după opinia lui Negruzzi, pe boieri : „se uita la boierii pe care el i-a înălțat și i-a îmbogățit ; prevedea vrajba, neunirea, nesațiul și trădarea zămislind în inimile lor". Această aristocrație este hidră „stînd între popor și ocirmuitor". Pretențiile boierești crescînd, Ștefan al V-lea este „silit să omoare cîțiva boieri, ca să stingă în sîngele lor complotul ce sta gata a se aprinde". Dar „hidra nu piere, ura și dușmănia se înțelinesc mai virtos". Luptele între domn și boieri cer bani, iar acești bani vin „din sudoarea poporului ce geme sub împilarea despotismului și a aristocrației". Asta duce la decăderea claselor de jos, la demoralizarea și mizeria poporului. „Ambiția aristocratică" este principala pricină a stării poporului. Parcă l-am auzi vorbind pe C. C. Giurescu. Și chiar așa este. Ceea ce urmează reflectă un punct de vedere foarte apropiat de al istoricului modern :

„Un veac era de cînd aristocrația domnia și poporul gemea în ticăloșie și asuprire. Atunci providența, văzînd-o bătrînă și sluțită de nelegiuiri, tinde mînă și alege dintre ea pre un neînsemnat boier, pre un cunoscut Petrea Stolnicul, om prost și necunoscut. Îl sue pe tron și îi dă sabia răzbunării în mînă".

Negruzzi n-avea cum să știe, așa cum știm noi astăzi, că Petrea Stolnicul nu numai că era un om îndrăgostit de cultură, dar că era el însuși un om care se înfruptase din ea. În schimb, îi dă Lăpușneanului o misiune și un destin extraordinar : voevodul nu mai este un tiran sanguinar, ci un justițiar.

„Acesta, continuă Negruzzi în Ochire retrospectivă, sub numele de Alexandru Lăpușneanu va sparge cuibul și va strivi acest furnicar de intriganți ce făcea și desfăcea domni. Dar oare fapta lui a fost de folos poporului ? Ba, căci ranele lui erau atît de adînci, apăsarea despotică îl ofilise într-atît, încît păstorii lui Dragoș și ostașii lui Ștefan, nu erau acum decît niște sclavi înjosiți ai unei boierimi desfrînate, care îi trata și îi vindea ca pre vite. Într-adevăr Lăpușneanu retezase trunchiul, dar odraslele creșteau și nu era el omul care să știe a le seca puindu-le stavilă pre însuși poporul ; pentru aceasta, fapta lui fu judecată crudă, și el de tiran".

Încheierea este extrem de interesantă : obiectivul grijii lui Negruzzi este, în cel mai perfect stil pașoptist, poporul. Acesta este temelia țării și el trebuia salvat. Executînd pe boieri, Lăpușneanu a dat o pedeapsă, dar n-a însănătoșit organismul social. Cauza ? Negruzzi are aici o idee revoluționară în spiritul vremii : vindecarea totală s-ar fi produs doar dacă voevodul ar fi ridicat poporul împotriva boierimii ! Negruzzi nu vrea doar lovitura de palat, oricît de îndreptățită ar fi pedeapsa neomenoasei aristocrații. El cere o mișcare de mase în frunte cu însuși voievodul. Radicalismul de atitudine al lui Negruzzi vine din ideologia revoluționară a secolului al XIX-lea și nu se potrivește lui Lăpușneanu. Dar ceea ce rămîne mai important este că scriitorul revizuiește opinia despre Lăpușneanu în care vede mîna providenței și, social vorbind, un justițiar. Democratismul incomplet al voevodului ar fi cauza pentru care a fost consacrat drept crud și tiran. Dus pînă la capăt, gestul său antiboieresc l-ar fi ferit de portretele simplificatoare și defavorabile. (E aici o scuză a lui Negruzzi ?). Deși chiar Costache Negruzzi revine asupra portretului lui Alexandru Lăpușneanu arătînd rațiunea adîncă a uciderii boierilor, articolul Ochire retrospectivă, apărut mai tîrziu, n-a putut concura nuvela aceluiași autor. Nuvela Alexandru Lăpușneanu este o probă a seducției talentului care poate întuneca și adevărul istoric. Socotind nuvela Alexandru Lăpușneanu drept ceea ce e, adică o lucrare de ficțiune, este momentul să restituim voevodului de la Lăpușna, care a vrut să fie un mușatin înainte de toate, chipul adevărat.

Mihai Ardeleanu

O TEMĂ PRODUCĂTOARE DE CAPODOPERE

Filmul Malvinei Urşianu, Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu, este o creaţie fără termen de comparaţie în cinematografia română. Pentru a-i găsi echivalenţe relevante trebuie să apelăm la titluri din marea zestre a filmului istoric rus ori anglosaxon. Această peliculă surprinzătoare înseamnă o ardere de etape neobişnuită, deoarece, dacă în cinematografiile amintite experienţa artistică şi tradiţia profesională au constituit punctul de plecare favorabil în realizarea unor pelicule memorabile, Malvina Urşianu a plecat în filmul istoric românesc de la zero.

Trebuie spus din capul locului că Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu nu este ecranizarea nuvelei lui Constantin Negruzzi, Alexandru Lăpuşneanu, ci un „roman" independent de prestigiosul precedent epic, cu care nu coincide ca viziune şi cu care intră în dispută. Pentru Constantin Negruzzi voevodul Lăpuşneanu înseamnă „o pată de sînge" în istoria Moldovei, pentru Malvina Urşianu acelaşi domnitor înseamnă un caz de mistică voevodală. În nuvelă domnul e un iubitor de norod, conform concepţiilor progresiste ale paşoptului care se anunţa şi duşman al boierimii, pe care o ucide, din cruzime şi din aplecare „democratică". Tactul scriitorului este de a nu fi idealizat personajul care reprezintă în evocarea lui ideile revoluţionarului secol XIX. În filmul Malvinei Urşianu, Alexandru Lăpuşneanu este ostil boierilor şi ucigaş al lor, în măsura în care aceştia sînt adversari ai Moldovei muşatine. Domnul are în Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu conştiinţa unei mari misii voevodale, care-l fanatizează, ideea de Moldova triumfînd asupra celorlalte.

Odată cu mutarea accentului s-a modificat și perspectiva asupra tuturor evenimentelor din domnia lui Lăpușneanu, evenimente care au acum toate o altă motivație. Alexandru Lăpușneanu nu mai rămîne în Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu doar o pată de sînge în istoria țării, ci un ins cu o psihologie complexă. Vidul psihologic al filmului istoric românesc este compensat în Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu de intuiția de tip literar a Malvinei Urșianu și de intuiția actoricească în chip magistral. Nu ne aflăm în fața unei cavalcade războinice, ci a unei narațiuni precumpănitor psihologice. Substanța sufletească a filmului este covîrșitoare și de un efect incontestabil. Ruxandra (fiind interpretată de Silvia Popovici) devine și ea în acest film un personaj substanțial, după cum o întrupare nouă față de cea din nuvela lui Odobescu, este doamna Chiajna, mama voevodului muntean. Chiajna, mai tînără aici decît în nuvela Odobescului, este ferită de unilateralitatea de tip negruzzian a evocării anterioare : avem în fața ochilor o femeie înveșmîntată ca o principesă de renaștere, frumoasă, vitală, realistă, energică, și, firește, fără ceea ce numim astăzi prejudecăți. Melania Ursu este convingătoare și de neuitat în Chiajna.

Regizoarea este interesată în reconstituirea ei, de viața de zi cu zi a Moldovei și vizita pe care Alexandru Lăpușneanu o face boierului Trotușan rămîne unul din episoadele cele mai grăitoare pentru direcția investigativă a Malvinei Urșianu. Cu totul memorabil, o creație scenaristică și actoricească (ca de altfel a tuturor interpreților principali ai filmului) este boierul Moțoc. Aici mai ales se învederează distanța față de nuvelă și apropierea autoarei de izvoarele istorice, părăsite uneori de Negruzzi, sau neștiute pe atunci. După Alexandru Lăpușneanu, Moțoc este personajul cel mai îndelung studiat de „romanul" Malvinei Urșianu, Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu. Moțoc nu mai piere aruncat mulțimii de către domn, invenție negruzziană în spiritul „democrației" de epocă, ci decapitat în Polonia la cererea Lăpușneanului, întors cu ajutor turcesc în a doua domnie. Autoarea a găsit o justificare profundă de sens a comportamentului

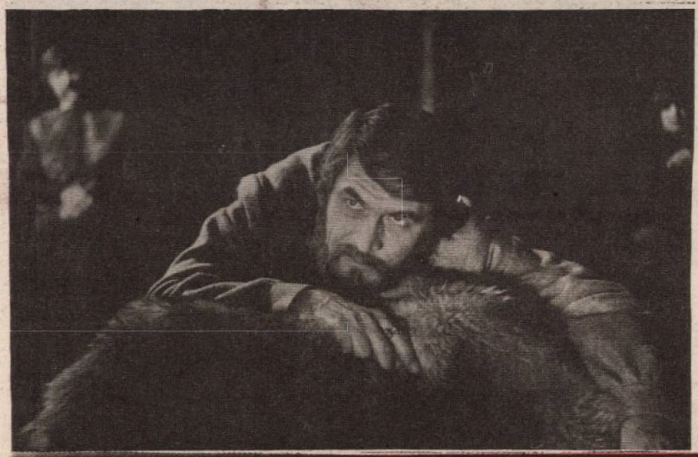

vornicului Moțoc imortalizat în Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu ca tenebros intrigant, cu atît mai profundă cu cît este legată de legea domniei în Moldova. Domnul țării nu putea fi decît un om teafăr la minte și trup, un bărbat bine alcătuit, motiv pentru care un călător străin prin Moldova timpului (Antonio Maria Grazziani) nota preferința pentru bărbații falnici și frumoși, cînd era vorba de tron. Moțoc nu se mai definește în „romanul" Malvinei Urșianu ca un maniac al intrigii, un Iago autohton, ci drept o capacitate politică veritabilă care nu-și poate împlini destinul voevodal din pricina infirmității. Moțoc este

în filmul Malvinei Urșianu schiop, infirmitate care face din acest boier superior înzestrat, condus de aceeași mistică voevodală, un schimbător de domni. El face și desface domniile Moldovei în speranța că domnul care vine va fi mai bun decît cel care pleacă. Mobilul lui nu este interesul personal ci destinul Moldovei. Moțoc nu poate domni în chip direct și caută un intermediar adecvat felului său de a acționa. Marele boier Moțoc sfîrșește cu capul pe butuc, dar imaginea pe care o lasă în Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu urmărește pe spectator. Mai înainte de a fi o creație filmică (regizorală și actoricească) personajul este o creație psihologică remarcabilă în stil romanesc (susținută inspirat de Valeriu Paraschiv) prin credibilitate și ancorare în epocă. Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu este din punct de vedere epic o narațiune care nu se înrudește cu Alexandru Lăpușneanu de C. Negruzzi, de la care pleacă cel mult polemic, ci o concurează ca viziune cu o mare forță artistică.

Culoarea nu are o existență autonomă în acest film. Ea servește ca și plastica generală a imaginilor tema centrală a dramei : sacrificiile pe care istoria le impune omului. Mania ascetică a lui Lăpușneanu, fapt atestat documentar, nu mai este de aceea întîmplătoare. Ea exprimă tendința maximei subordonări față de mecanismul politic, iar măcelul boierilor se înfățișează ca o consecință a aceleiași atitudini. Cromatica acționează funcțional în serviciul ideii centrale, fără a se risipi întîmplător în pete de „culoare locală", fiind prin implicarea ei artistică o trăsătură definitorie a Întoarcerii lui Vodă Lăpușneanu.

Cazul voevodului este de altfel mai complex, — ne-o arată cercetări istorice mai noi decît cele știute de C. Negruzzi —, pînă într-atît încît să fie considerat un „strălucit", din punct de vedere cultural, conducător de țară. Tot noile cercetări au scos la lumină o interesantă dimensiune a politicii externe a lui Alexandru Lăpușneanu, dimensiune surprinsă explicit de filmul Malvinei Urșianu. Regizoarea a exploatat filmic strălucirea culturală a activității voevodului, echilibrînd astfel latura singeroasă a domniei lui, deloc singulară, dacă vom face minime comparații, în

contextul acelei vremi. Chiar deformarea psihică ultimă a Lăpușneanului (interpretat dens și fără stridențe de George Motoi) are o motivație treptată, o justificare, care nu mizează doar pe o ereditate bolnavă cum se desprindea din nuvela lui Negruzzi, unde se îngroașă romantic trăsăturile. Conduita finală a lui Lăpușneanu este în filmul Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu urmarea încercării voevodului de a se adapta și de a răspunde exigențelor politice pe care tronul Moldovei le impunea.

Reprezentările prăfuite, retrograde ale vieții medievale românești sînt depășite în Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu de o optică istorică nouă, bine cristalizată. Curtea Moldovei nu mai este văzută ca un mediu provincial, de aspect țărănesc, ci ca un punct de interferență al spiritului civilizației bizantine cu cea apuseană. Sinteza arhitectonică a epocii lui Ștefan cel Mare este corelată de Malvina Urșianu cu atmosfera vieții de curte în care primează îndeletniciri ale spiritului, cu atît mai subliniate cu cît a doua domnie a Lăpușneanului are un caracter mai sîngeros. Cartea, ca element de recuzită, ocupă un loc sugestiv în filmul închinat lui Lăpușneanu și el nu este întîmplător. Malvina Urșianu vede în domnia lui Alexandru Lăpușneanu ceea ce n-a descoperit Negruzzi și nici nu putea vedea în acel ceas istoric : viața de curte trăiește iradiațiile Renașterii pe un fond tradițional de civilizație în care componenta bizantină este foarte pronunțată .

În Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu, Țara Moldovei nu este o încropire politică recentă, conform unor mecanisme statale de împrumut, ci o realitate veche, imemorială, trăită ca atare de cei care au conștiința datoriei față de moștenirea voevodală. Ruxandra Doamna, fiica lui Petru Rareș, are și ea, ca și soțul pe care i-l impune providența acleiași Moldove atotputernice, conștiința sacrei subordonări. Spre deosebire de nuvela negruzziană, doamna Moldovei cunoaște o tratare nouă conform cadrului ideatic și a ambianței particulare pe care Malvina Urșianu a creat-o cu gust și pricepere plastică în noua istorie a lui Alexandru Lăpușneanu pe care a scris-o pe peliculă. Filmul restituie

domniei Moldovei demnitatea unei instituții cu articulații și destinații moștenite și bine definite. Caracterul somptuar al scenelor și ritmul ceremonios al desfășurării lor marchează cu deliberare artistică imemoriala învestitură, al cărui sens s-a pierdut parțial, dar care mai trăiește încă la Curtea Moldovei.

Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu descrie mecanismul istoriei așa cum înțelegea să-l demonteze Jan Kott pentru tragediile shakespeareene. Ținta tuturor eforturilor este tronul Moldovei. Echivalența de sens a cronicilor moldovene cu cele anglosaxone care l-au inspirat pe Shakespeare este de altfel uimitoare. Ținta tuturor eforturilor este tronul Moldovei. Malvina Urșianu nu adaptează pe Jan Kott ci descifrează pur și simplu cronica valahă. Fiecare personaj al tramei din Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu este o rotiță în marele mecanism care, implacabil, urmărește salvgardarea acestui „sens" : tronul Moldovei. Ruxandra trebuie să se închine necruțătorului mecanism cînd din mireasă a lui Joldea devine soția lui Alexandru Lăpușneanu, ori cînd la moartea soțului devine mama energică a noului domn : Bogdan. Chiar Lăpușneanu cade victima aceluiași rectiliniu mecanism, care-l sacrifică atunci cînd mistica tronului devine pentru el cauză în sine.

Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu oferă o imagine coerentă, structurală a ceea ce înseamnă domnia Moldovei după moartea lui Ștefan cel

Malvina Urșianu în timpul filmărilor

Mare, ceea ce conferă filmului o notă intelectuală deliberată, mijlocită riguros de imagine. Filmului Malvinei Urșianu i se poate aplica deviza lui Eisenstein : „De la imagine la sentiment, de la sentiment la teză". Termenii de comparație potriviți ai acestui film trebuie căutați în pelicule precum Faraonul de Jerzy Kawalerowicz și Ivan cel Groaznic de Eisenstein. Tema Lăpușneanului este o temă producătoare de capodopere. Dacă nuvela istorică românească începe cu Alexandru Lăpușneanu, filmul istoric românesc începe cu Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu.

Mihai Ungheanu

Mică precizare pentru cititor: **în almanahurile anterioare ale revistei Luceafărul au fost publicate primele trei capitole ale acestei cărți în curs de scriere. Acțiunea se petrece în Africa, într-unul din momentele de mare încordare prin care treceau cîteva țări aflate în lupta pe viață și pe moarte pentru eliberarea lor. Pentru autor, cel mai dramatic și mai complex episod a fost cel angolez. El este și pivotul principal al cărții și, ca să spun așa, și unul dintre accidentele în destin. Confuzia inițială și apoi încordarea, tensiunea și frămîntarea frontului ne-au aruncat în cele din urmă după gratii, parcă într-adins să trăim o experiență unică pînă atunci. Eram ziariști din mai multe țări și, din celulă, meditam — n-aveam ce face altceva — asupra itinerarului parcurs. Deocamdată, în acest capitol, sîntem în enclava Cabinda, una din porțile de intrare în Angola, și pornim către capitala ei, Luanda, unde sîntem... așteptați.**

a.i. zăinescu

AVENTURA IN AFRICA

1. Civilul se prezintă

Este o întreagă poveste cu acest civil care are comportări stereotipe de militar — vorbește rar, sacadat, de parcă ar explica pînă la refuz un detaliu ori ar da sau ar primi un ordin deocamdată secret — și totuși printre cuvinte și gesturi lasă să-i scape multe momente de euforie, iar alteori abia se reține să nu cadă în lacrimi și să se prezinte ca un om copleșit de emoții și pus să facă față unor amintiri care îl interzic. Are părul alb, aproape violet și asta îi dă o distincție stranie, pare că duce o aureolă de sfînt. Se ajută de mîini cînd vorbește, le agită egal. Întinde pe o masă din sufrageria intimă a hotelului o hartă făcută ferfeniță de cîte întrebuințări i s-or fi dat și cu degetele ca un compas descrie pe ea puncte și cercuri în necunoscut. Ne arată unde sîntem noi, aici în Cabinda și ce este de fapt această Cabindă, care este poziția ei de enclavă, ce lumi mărginește și ce pofte agită, care a fost și care este rolul ei strategic în bătălia pentru eliberarea întregii țări. Pentru că prin această enclavă au pătruns nu numai adevărații luptători iar mișcarea de eliberare are și seismele și distorsiunile ei, libertatea este înțeleasă în multe feluri și din acest motiv lupta cunoaște și ramificații care devin divergente. A privi libertatea ca pe o afacere înseamnă a trăda, mai spune el și sînt sigur că se adresa unei acute și dramatice conștiințe a victoriei care nu se oprește, nu rămîne niciodată pe loc și trece peste oricare fisură ori dezechilibru din destin. Sau poate că se adresa chiar propriei lui conștiințe, luptătorului din el care trebuise să-și lase arma și cîmpul de bătălie pentru ca să treacă acum pe alt front, cel al ideilor, aici unde morții, desigur, nu mai putrezesc, nu mai curge nici sînge si nici răni nu se mai văd, dar nici viii n-o duc uneori mai bine căci ideile nu numără morți sau răniți, nu bandajează, nu astupă răni, nu sapă adăposturi, deși de lovit lovesc și ele și cîteodată chiar definitiv ? Ei bine, acest luptător în haine civile, acum, fusese deja mort odată, fusese azvîrlit într-o grotă, putrezise acolo cîteva luni. Pe nume conspirativ și atunci, pe nume conspirativ și acum căci revoluția, într-o anumită fază, își cere doar propria și decisiva ei identitate, luptătorii și mai ales conducătorii ei sînt ca o fulgerătoare sclipire de meteoriți.

2. În Grota cu cumnați

Și ascultăm, îl rugăm să ne povestească, ne dăm seama că patronul a adus al doilea rînd de cafea, nici eu nici brazilianul nu ne-o băusem pe prima, iar suedezul e cel mai agitat, scrie cu o viteză de computer. Lui Jiři, cehul, i-au încremenit pistruii, pixul lui nu mai are pastă, îl schimbă cu aparatul de fotografiat, clic-clic ! — și pe filmul său va apare probabil un om care își sapă în memorie un tunel lung și fără nici un semn că ar putea să reușească. Pentru că nici nu vedea, nu putea să vadă prea departe, un ochi îi era tumefiat, îi fusese smuls. A zăcut mult timp în neființă, acoperit de gîngănii și lilieci. Uneori l-a apărat instinctul, alteori dîrzenia. Conducea o companie de luptători angolezi, își avea sediul pe teritoriul unui alt stat, avea prieteni suspuși acolo și, în stilul atît de caracteristic african,

era chiar unul dintre zecile de cumnați ai șefului acelui stat de la care primea uneori și arme dar cel mai mult se bucura de o bună clandestinitate. Condusă direct de pe front. mișcarea pentru eliberarea țării dobîndea succese și se consolida ca simbol al unor idealuri de masă. Nu se realizase încă unitatea cu celelalte două mișcări, una condusă de pe un petrolier de pe ocean iar alta chiar din afara Africii, de unde nu se știa însă și nici n-avea importanță acest fapt căci greul, totuși, îl duceau cei angajați direct în interior.

Ceva între timp s-a schimbat, clandestinitatea omului din fața noastră a dispărut, dezarmat și capturat de către adversari el a fost bătut în fața soldaților săi și aruncat, din ordin de cumnat, în grota cu cumnați. Așa i se spunea unei peșteri, acolo unde secole și secole se zice că regii și alte căpetenii își azvîrleau rudele dinspre partea nevestelor și le lăsau să putrezească fără urmași.

3. Eros preschimbat

Miezul revoluției traversează astfel și timpi anacronici și unește în viltoarea lui și spasme odinioară scheletice și strigăte care mai tîrziu au avut și au alt ecou. Eros în ipostaza lui mai veche urlă prin această cumplită grotă și nu rămîne decît o ambiție de mascul efemer. Pe cîtă vreme iubirea, credința în iubire, purificatoare și vii, te fac să sapi și cu unghiile o cale și să te ridici peste crime, peste tot felul de abjecții și amăgiri, să te înalți în singurul chip și către singurul mod de a fi, acela al libertății, și să mergi, inimă în inimă, cu ea.

Cînd a ieșit, cînd a scăpat din această grotă, lumina aproape că îl lichefia. S-a tîrît prin savană, s-a hrănit cu ierburile și rădăcinile ei. Auzea împușcături, nu știa ale cui sînt. Pînă la urmă a dezarmat un soldat mort. Și a căutat linia frontului său, s-a apropiat de ea. A urmat apoi chinuitoarea, anevoioasa cale a reidentificării, a urmat operația, un doctor i-a curățat ochiul și l-a închis definitiv. Se poate trăi și așa și se mai poate , încă, lupta.

Este adevărat, văzută cu un singur ochi, lumea este mai mică, nu atît de mică însă cît să nu aibă probleme mari. Și uite, din nou într-un fel de clandestinitate, conducerea mișcării l-a trimis în Cabinda, pe frontul ideilor. Ceva care uneori este chiar decisiv și mai vulnerabil decît lupta pe o cîmpie cu poziții fixe și adverse.

4. Sîntem așteptați la Luanda

După ce își consultă ceasul, civilul ne anunță că sîntem așteptați la Luanda, capitala Angolei. Vom părăsi enclava printr-un mic ocol pe un teritoriu străin, acolo ne vom îmbarca în avion, avem bilete rezervate nu pe numele din pașaport, ci pe cele din autorizații, așa că din nou dublura mea, Almeida, mă va însoți și pentru un timp îmi va lua locul. Ne strîngem bagajele, ne luăm la revedere de la patronul hotelului și ieșim. Mașinile n-au venit însă, ora de zbor se apropie și civilul începe să se agite. Auzim cîteva fluierături repetate ritmic, și din mai multe părți deodată, ceva ca un semnal. Ceea ce de fapt și era căci din preajma hotelului se și aud pași repezi, înaintînd, îi simțim cum se apropie, cum răsună înfundat. Numaidecît apar grupuri, grupuri de tineri și copii dar printre ei sînt și bătrîni, numai bărbați. Parcă răsar din asfalt, sînt cu zecile și se înmulțesc mereu. Cred că toate blocurile din jur s-au golit, la geamuri nu au mai rămas decît femeile care cîntă sau amenință, zic ceva nedeslușit și arată spre noi. Ne strîngem instinctiv între bagaje și ne uităm perplecși cum cercul se închide, se zăvorăște în jurul nostru tot mai compact. Unii se uită curioși, mai îndrăznesc cîte o jumătate de pas înainte, alții vociferează și se apropie tot mai mult, astfel încît nu ne-a mai rămas decît un infim spațiu la mijloc, aproape că nici nu mai putem respira. Mă așez pe vine și-mi aprind o țigară, simt cum transpir. Sînt neliniștiți și ceilalți, nu înțelege nimeni ce se întîmplă. Tăcem ; singuri, într-un vuiet de voci care ne zguduie timpanele. Mai putem distinge cînd și cînd cuvinte care se intersectează în zbor : americani ! zic unii ; ruși ?... se întreabă alții, prizonieri, prizonieri. mercenari, nu-uu ! se încleștează și se rotunjesc ca un tunet vocile, se umflă piepturi, scapără ochi, se ridică pumni. Cabinda — ce frumoasă era aseară, dansa și cînta pe spuma oceanului, și iat-o, pesemne că n-a dormit bine, a avut coșmaruri Cabinda, căci s-a trezit mînioasă, plină de nervi. Un preot alb îmbrăcat și mai alb, de sus și pînă jos, se agită cel mai tare, înaintează, făcîndu-și loc cu coatele, gata să se repeadă la noi. Lui ce nu i-o fi convenind, practică religia aici sau face politică ? Sau poate că vrea să ne binecuvînteze ? Oho, se aud și surlele domnului acum, cred că ale lui sînt, n-a coborît prea departe ci chiar dincolo de acest cerc gata să ne suprime prin asfixiere, în marginea cealaltă a străzii de unde răsună prelung și alarmant.

5. Cercul se desface

— Sînt mașinile, clacsonează, îl aud pe brazilian, hai să ieșim de aici. Ne întrebăm din priviri : cum o să facem ? Caut să mai mi-aprind o țigară, dar, după grămăjoara de scrum care se strînsese la picioare îmi dau seama că am fumat tot timpul, pachetul era gol ; redegistul vede și îmi dă țigara lui pe jumătate fumată, mă ridic, iau valiza în mîna stîngă și cu dreapta cer instinctiv să ni se facă loc. Cercul se desface instantaneu, pornim toți odată și trecem ca printr-un coridor care răsuflă și se înfundă în urma noastră mereu. Ne aruncăm cu bagaje cu tot în două camionete care țîșnesc urmate de un cor de fluierături și de strigăte ca niște pocnete de eșapament. La aeroport trecem repede prin punctul de vamă și urcăm în avionul care ne aștepta. Civilul care nu se putuse arăta în vacarmul și învălmășeala de la hotel ieșise prin altă parte și rezolvase totul. Biletele erau la pilot și pilotul era cea mai blondă și mai grozavă, neasemuită femeie. Într-o salopetă albastră, ca de fosfor, mulată milimetric pe ea și cu o cască albă pe cap prevăzută lateral cu două minuscule antene încît nu părea, ci era, sigur, o foarte frumoasă și atletică, extraterestră. Ajutorul ei, nu știu de ce, era un negru posomorît. Decolăm, luăm altitudine și pînă la Luanda gîndurile noastre nu mai ies din cabina de pilotaj. Peste cîteva zile eram arestați.

6. N-avem ce face, citim pe pereți

În celulă avem destul timp să cumpănim. Mai ales că e umbră, chiar un pic de răcoare dacă stăm și ne gîndim că afară aerul e chiar sufocant. Prima impresie este că undeva s-a produs o eroare, altfel nu vedem pentru ce ne aflăm aici. Psihologia primelor clipe de detenție rămîne probabil un cifru pentru fiecare caz în parte, noi însă eram adunați toți laolaltă și asta era o șansă. Surpriza cu care onoarea sa, destinul, ne copleșise și se purta ca și cum ar fi decretat și o iminentă perioadă de grațiere încă plana pe deasupra și se insinua printre noi. Nu ne îndoiam că sîntem arestați, dar nici nu ne venea să credem. Certitudinea plutea pe undeva pe la mijloc și ea se ajuta de figurile noastre doar ca să se localizeze între pereți, independentă dacă nu chiar străină, detașată de noi și tot ca un joc, tot ca o eroare pînă la urmă și ea. Pentru că de fapt ce căutăm aici ? Și cît o să stăm, mai prindem avionul ?

— Calmo, calmo ! — ne încurajează temnicerul și ne întinde cîte un chestionar. Îl completăm, noi credem că pentru interogatoriu dar aflăm că pentru a intra în porție, perspectiva e de durată deci, nu ne mai vine să rîdem ca la început, nu prea mai avem glas. Inspectăm din ochi celula și pereții ei sînt mai prompți în explicații. De pe triunghiul de beton pe care stăm citim lozinci zgîriiate cu unghia. Brazilianul are în sfîrșit o ocupație, portugheza lui impecabilă intră în exercițiu. Este interesant dialogul dintre lozinci și sînt interesante mai ales imprecațiile la care recurg. Își cere moarte unele altora, se urăsc, se urmăresc în șiruri lungi și se suspectează, par niște soldați prin aeriene tranșee, aleargă unii după alții și cînd se surprind se măcelăresc, colo și colo pereții se cojesc, cîte o literă cade de la sine, se face pulbere jos. Umezeala e cleioasă, ni se lipește de mîini. De la orizontală, de undeva din savane și păduri un întreg cimp de luptă se ridicase aici vertical pe pereți și toată confruntarea, tot zbuciumul și toată confuzia și furia de acolo se strînseseră în cuvinte ca pe-un ecran. Și iată-ne, vizitatori fără voie, la un spectacol halucinant. Căci, ne explică Marcel, lozincile aparțin tuturor celor trei mișcări, se vede treaba că, rînd pe rînd, ele au trecut în parte și pe aici. Pînă la urmă acolo pe front realizaseră unitatea, obținuseră victoria, aici însă zona de foc continua. Peste ocean, triumful garoafelor roșii pacifica Lisabona, aici era Luanda însă și Luanda încă agoniza. Pînă la a fi totală și indivizibilă, victoria își chema la scenă deschisă protagoniștii și îi încerca. Mai ridica, mai avea să ridice încă mult din prețul lacrimii și al sîngelui.

7. Un om totuși bun, temnicerul

Apucasem într-o scurtă trecere prin oraș să vedem cam aceleași lozinci scrise pe vitrinele magazinelor, pe pereți sau pur și simplu pe niște pancarte la încrucișări de străzi. În cartierele muncitorești prevalau chemările Mișcării Pentru Eliberarea Angolei (M.P.L.A.), în zona băncilor trona UNITA (o formațiune cu un program cam confuz, ceva cu independență imediată și totală, pace, înțelegere etc.) iar între acestea, în zona micii negustorimi și a meseriașilor se insinua FNLA, un front al

cărui lider ședea mai mult pe un petrolier pe ocean.

Nu ne era totuși prea clar : prin ce împrejurări, cum ajunseră ele, toate aceste trei mișcări, să-și lase urma, rînd pe rînd, în celula pe care o ocupam noi acum și de cînd ? — căci Luanda, capitala țării, nu fusese niciodată în stăpînirea vreuneia sau alteia din ele. Nu ne era prea clar, dar dacă ar fi fost ce-am fi cîștigat, cu ce-am fi schimbat situația ? Însă asta e, cînd n-ai ce face complici, despici și răsucești firul în patru, îți imaginezi cît de cît o ocupație. Noroc cu temnicerul care se vede că e un om bun, nu ne lasă prea mult timp singuri, revine și ne ține un pic de urît. Se uită moale la noi, ba chiar compătimitor și — ni s-a părut ? — chiar complice. Își tărăgănează vocea, și-o întinde ușor, parcă ar fi de elastic, are în ea ceva deopotrivă de deznădăjduit și consolator. Calmo, calmo — ne spune, e greu pînă începe cuvîntul, se bîlbîie puțîn, respiră adînc și de cîte ori vorbește o medalie albă, lucioasă, îi iese numaidecît de sub gulerul bluzei și îi acoperă nodul de la gît ; i se plimbă în sus și în jos, deși pare placată, prinsă într-o cicatrice acolo. O apasă instinctiv cu mîna, o fixează cu degetul arătător. Atunci vorbele îi sînt mai clare, sunetele au relief. În spatele acestei plăcuțe se bănuie un loc perforat : o operație, cancer sau glonț ? Om amărît și temnicerul dar obișnuit, constrîns la suferință, se vede, mă gîndesc că poate ne poartă noroc.

8. Un prim răspuns

La urma urmei nu mai văzuse el o așa pradă în celulele lui și dacă va fi curios mai află și el vești de pe continent. Pînă atunci aflăm noi de la el. E portughez, fost soldat infanterist, transformat în temnicer. Familia-i la Lisabona, n-a mai văzut-o de doi ani. Ne compătimește — zice că e cam strîmt aici, se uită la pereții pe care-i privim, înțelege și se scuză parcă, dă din umeri, „așa-i — parcă-ar spune — ce să-i faci ? — noi i-am cam închis aici cînd pe unii cînd pe ceilalți" ; răspunsul ni se pare exact și dacă nu ne-o ține mult aici îl iertăm. Îi apare un hîriit lung și uscat în gît, plăcuța-i tremură peste cicatrice, o apasă iar cu degetul arătător și se scuză iar : știți, nu am voie să vorbesc mult. Nu-i nimica, îl recompensează Marcel, brazilianul, el are un debit torențial. Îl întreabă : și noi din ce mișcare crezi că facem parte, de ce ne-ați băgat aici ? E supărat că la intrare temnicerul ne-a înșfăcat curelele, a lui era bătută toată numai în nituri și era prevăzută pe dedesupt și cu niște buzunare — zice el — cu accent, cu nervi — long-gi-tu-di-nale ! Arăta cu palma cum sînt și măsura în diagonală celula. Într-un colț, așezat turcește și rezemat la perete, impasibil, suedezul își mîngîia barba și picotea, mai avea puțin și pleoapele i se închideau de tot. Cred că ne vedea doar pe jumătate iar pe temnicer nici atît.

9. Prea mult pentru o singură zi

Într-o singură zi era deja prea mult : o plecare precipitată de la hotel, niște mașini care primiseră deja botezul focului, un drum șerpuit printre cele trei tabere care se confruntau, tiruri de artilerie pe deasupra, rafale de arme automate spre noi, un parbriz explodînd, transformîndu-se în schije, noi la podea, culcați, și unul dintre noi rănit, arcuit de durere peste umăr ca să vadă că de fapt sîngele îi izvorăște din cot și i se umflă ca o floare de spumă pe jos. Apoi aeroportul, controlul actelor, îmbarcarea în avion, decolăm, luăm ceva înălțime, cînd — parcă eram pîndiți din văzduh — două avioane cu reacție ne încadrează atît de aproape că puteam vorbi prin geam cu piloții și ei se puteau suda parcă, se puteau lipi de noi. Ne conduc din aer la sol, însă de-acolo am fost arestați, din văzduh. Se mai vrea un control al bagajelor, atît ni se explică la comandamentul aeroportului. Și, bineînțeles, scuzele de rigoare, politețea. Iar pentru ca acestea să fie și mai convingătoare ni se servește cîte o cafea. Așteptăm, noi într-o parte bagajele în alta, nu avem voie să ne apropiem de ele, un soldat le păzește. Observăm că și noi sîntem păziți, ne plimbăm prin holul aeroportului și vedem că sîntem de la distanță însoțiți. Pe piste, traficul avioanelor este înnebunitor, niciodată nu am văzut atîtea aparate ridicîndu-se și coborînd la sol gata să se atingă. Cele mai multe sînt avioane militare dar și în acelea civile se îmbarcă tot soldați. Se încarcă și se descarcă lăzi — sînt cu muniție, mai mult ca sigur — vijiie ambulanțe, coboară răniți, se aud comenzi. În hol e liniște, îmi dau seama că de acest spațiu beneficiem numai noi, ușile sînt închise. Ni se spune că însuși ministrul (?) dorește să stea de vorbă cu noi, că dacă sîntem buni și nu avem nimic împotrivă urmează să-i facem o vizită, dorim, nu-i așa ? — dorim, ce să facem ? — sîntem buni și nu avem nimic împotrivă, dorim să avem o convorbire cu însuși ministrul, cu care dintre dumnealor însă căci într-un guvern sînt mai mulți ? Ne lămurim repede, cu cel de la interne, pentru că spectacolul la care asistăm și pe care-l jucăm tot noi, desigur, este următorul : traversăm orașul cîte trei-patru inși într-un jeep, încadrați de soldați cu armele pe genunchi și precedați de o mașină a poliției care nu mai contenește să sune strident. Dar, iarăși ne-am zis, așa or fi pe aici obiceiurile. Cu o asemenea escortă, în alte condiții, am fi încercat probabil un nemaicunoscut sentiment de forță și grandoare. Ajungem în fața unor uriașe porți de fier care se deschid automat și intrăm cu viteză într-o curte populată, bineînțeles, tot de soldați. Unii își agită automatele, parcă ne-ar saluta.

10. Și acum, poftă mare!

Ne găzduiește cu zgîrcenie umbra cîtorva salcîmi, soarele țîșnește ca o bătaie de aripi printre crengi și se reculege, buimăcit, la pămînt. Finlandezul adună pietricele, le caută pe cele mai colorate și le sună în pumni ca pe niște semințe. De obicei suedezul tace, tac și nemții, stau alături, înghesuiți pe un scaun de nuiele. Ochii lui Marcel devin agresivi și gura, bineînțeles, îi urmează. Zice : s-au reunificat, îi vedeți ? Refegistul rîde, redegistul îi arată pumnul. Soldații ne privesc de departe parcă am fi ciumați. Sovieticul se uită lung la ei iar Jiři, cehul, mestecă scobitori. Îi spun să-și păstreze provizia de chibrituri pentru că bricheta mea nu mai are gaz. Auzi, Volodea, îl cheamă el pe sovietic — vorbește foarte bine rusește — Aurel crede că ne trebuie chibrituri ca să ne dăm foc. Atîtea limbi rostite aici îi fac pe soldați curioși, se apropie cu oarecare prudență și privesc ca la circ. Portughezii nu-și fac probleme, urcă și coboară într-una pe niște scări, cară arme, muniții, mobile, baloturi, tacîmuri ori pregătesc un chef, ori își fac bagajele. Ministrul care voia să ne vadă nu se mai arată și trecuse de amiază, soarele cobora razant peste clădiri. Cînd și cînd, de la ferestrele unei vile mai arătoase și placate cu iederă o perdea se dădea la o parte, se auzeau pași scîrțiind, iar dintr-un foișor, tocmai în capătul scărilor, se profila drept, înalt și uscățiv ca o scîndură, chipul unui bărbat care se voia sobru și impunător. Ai zice că e un preot și așteaptă să i ne închinăm. Nu ne clintim din locurile noastre, probabil că îl privim și noi tot la fel. Coboară leneș, treaptă cu treaptă, și se apropie distant. Își consultă ceasul și execută o mimică de om surprins : ar fi trebuit să gustăm ceva, nu ? Dacă ne e foame sîntem rugați să-l însoțim, vă rog să mă însoțiți, zice, și se îndreaptă către clădirea din fund. Miroase într-adevăr a cantină, se vedeau pe lîngă pereți marmidele încă nespălate. Un motan șchiop și fumuriu își făcea de lucru printre ele. Trecem pragul, o luăm la dreapta pe un coridor și bănuim că în întunecimea din capăt e sufrageria. În urma noastră se aude un troznet sec, ușa pe care abia intrasem și care era făcută din vergele groase de fier se închide brusc. De pe o altă ușă, laterală, iese cineva care ne confiscă șireturile și curelele. Celula era deschisă, acolo intram și asta era gustarea, ne era foame, poftă bună, băieți ! Totul însă s-a întîmplat atîta de repede că eram năuciți. Vom avea însă destul timp să ne revenim căci, eroare sau capcană, timpul nu voia să se mai miște după măsura și legile lui cunoscute, iar situația, cu tot imprevizibilul ei, se arăta de neschimbat. Dar despre asta, altădată.

Grafică de Bogdan Stihi

SEMN DE INTREBARE

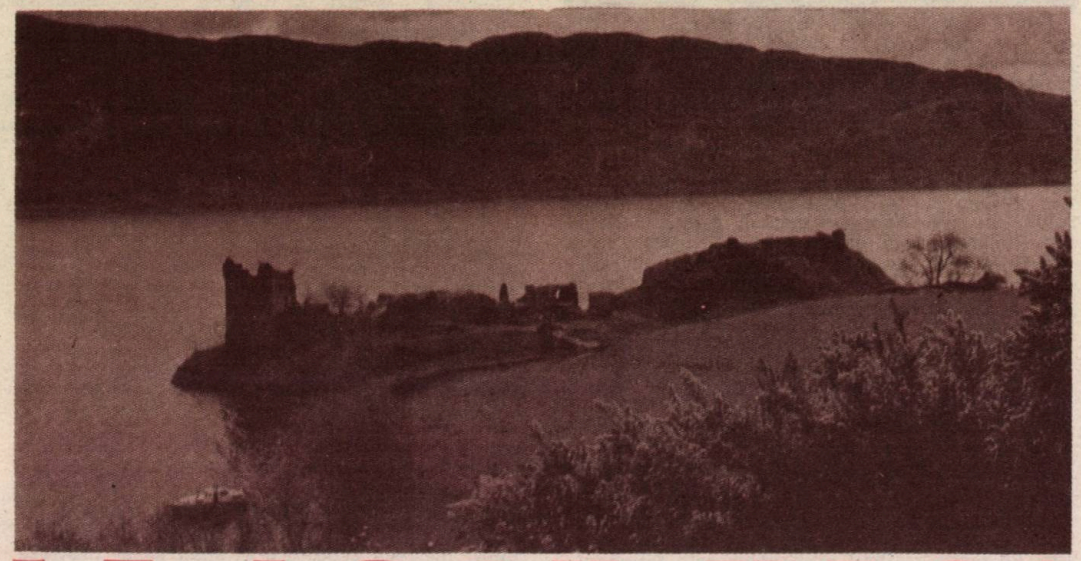

LA LOCH NESS

Descoperirea sfîntului Columb

Poate o să pară de necrezut pentru mulți dintre cititorii almanahului nostru afirmația că primele vești despre monstrul din Loch Ness datează din secolul al VII-lea ! Se afirmă în această primă însemnare că Sfintul Columb, care începuse opera de răspîndire a creștinismului în Scoția, a zărit într-o bună zi, în lacul Loch Ness, un monstru de dimensiuni gigantice.

Vestea s-a răspîndit cu iuțeala fulgerului. Și cum putea ea să nu fie crezută din moment ce însuși sfintul Columb văzuse monstrul ! Și cum circula și învățătura „crede și nu cerceta..." pe care însuși sfintul o propăvăduia.

Au urmat apoi cîteva secole în care nimeni n-a mai văzut monstrul — s-ar putea ca între timp să nu mai fi trecut pe acolo nici un... sfînt — pînă prin anul 1934, cînd în vecinătatea lacului a început construcția unei șosele. De atunci, Nessie, — așa sună alintul acestui drăgălaș de monstru, — care ar trebui să aibă acum peste o mie trei sute de ani ! — a revenit mereu în actualitate.

Așa arată Loch Ness cînd nu este cutreierat de... monstru (sus) ● Prima fotografie a lui Nessie, datînd din anul 1934 (jos)

Nessie a fost văzut de mai mulți oameni, unii l-au imortalizat pe peliculă, dar cel mai demn de crezare a rămas tot Columb, singurul sfînt care l-a văzut, dînd veste despre asta și posterității.

Și dacă nimeni nu se îndoiește de faptul că Nessie a fost descoperit de sfîntul Columb, asupra autenticității datelor furnizate de muritorii de rînd care au trăit – chiar foarte de departe – emoțiile întîlnirii cu monstrul, părerile sînt împărțite. Pe de o parte, există oameni – și vom vedea cine sînt aceștia – care cred că Nessie există cu adevărat.

Alții, și numărul lor este infinit mai mare, cred că monstrul nu este decît o scorneală, că așa ceva nu poate să existe.

În fine, există o a treia categorie de oameni care, la fel de lipsiți de argumente ca adepții teoriilor despre existența sau inexistența lui Nessie, au rămas în espectativă.

Un monstru monden

Prima gazetă care și-a oferit paginile găzduirii unei știri despre Nessie a fost „Northern Chronicle", care, în numărul său din 27 august 1930, publica o scurtă știre despre existența în lacul Loch Ness a unei ființe străvechi, de dimensiuni uriașe.

Prima fotografie, înfățișînd capul și gîtul lung al fantomei, aparține geologului englez dr. R.K. Wilson și datează din anul 1934. Publicăm această fotografie pentru ca cititorii să-și poată eventual face o părere și despre celelalte părți ale organismului namilei, acoperite de apă în momentul epocal în care dr. Wilson a apăsat pe declanșatorul aparatului său de fotografiat, care, în mod normal, ar trebui să se afle astăzi într-un muzeu al obiectelor celebre!

Și cum numărul celor care l-au... văzut pe Nessie era din an în an tot mai mare, în anul 1962 a luat ființă „oficiul de cercetări pentru lacul Loch Ness", care însă, din lipsă de fonduri, dar și de probe cît de cît plauzibile, s-a desființat în anul 1972, fără să fi putut prezenta, după o activitate de un deceniu, un raport schițat măcar în linii vagi. Un eventual răspuns la o întrebare foarte concretă: există Nessie sau nu există? Urmînd ca după aceea să se caute răspuns la întrebarea atît de des întîlnită prin interviurile de azi: cine sînteți dv., domnule Nessie?

Dar, cu sau fără raportul desființatului oficiu, Nessie se menține în actualitate. Și cei care reușesc să facă cel mai bine – și mai cu folos – acest lucru, sînt vînzătorii de suveniruri, care și-au deschis tarabele tocmai pe malul lacului, unde se perindă în fiecare an milioane și milioane de turiști.

Cineva susținea, în 1933, că acesta este Nessie! (sus) ● Cam așa arăta una din reptilele uriașe de acum 120 milioane de ani (jos)

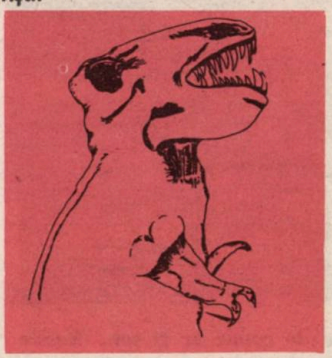

– Doriți un Nessie?

– Poftiți, luați un Nessie...

S-a deschis chiar o expoziție de dimensiuni ample pe malul lacului, urmărind să convingă turiștii că Nessie există, că este o ființă din carne și oase. Numai că nu prea au argumente. S-ar părea că mult mai multe atuuri dețin adversarii ideii despre existența monstrului. Adică adepții teoriei lui Toma Necredinciosul. De pildă: dacă Nessie ar fi existat, el ar căzut de mult într-o plasă de-a pescarilor, iar dacă ar fi murit, el ar fi fost scos la malul lacului...

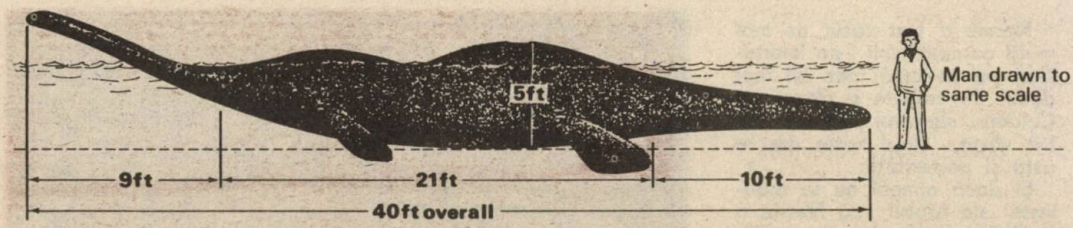

Dimensiunile lui Nessie după ultimele «calcule»

Așa ar fi — zic partizanii lui Nessie — numai că: pescuitul în lac în scopuri științifice și comerciale este interzis, iar apa lacului se menține constant la 5°C, ceea ce face ca, în cazul în care Nessie ar fi murit, corpul lui să zacă pe fundul lacului, fiind împiedicat să se ridice la suprafață.

Și uite-așa, pe malurile lui Loch Ness există în permanență o suficient de mare afluență de oameni care vin să-l vadă sau să-i... atace pe cei care așteaptă măcar un semn de la Nessie. Cei mai mulți sînt însă cei care așteaptă cu aparatele de fotografiat sau filmat să-l suprindă pe ghidușul de Nessie, care nu vrea — și o ține așa de vreo treisprezece secole! — să se arate... Măcar coada, pe care nimeni nu i-a văzut-o pînă acum! Vreun picior măcar!

Lacul Loch Ness, adînc de peste 350 m, este parcă anume făcut pentru a menține și a amplifica enigma. El s-a format din apa mării care, ca urmare a mișcărilor scoarței terestre, a umplut adîncitura Great Glen. Acest fapt întreține și astăzi teoria despre trecerea în lac, odată cu apa mării, și a monstrului. Acesta ar trăi într-un loc situat sub nivelul lacului, unde s-ar găsi ruinele fostului castel Urquhar.

O fotografie litigioasă

În anul 1975 juristul american Robert Rines a reușit și el să-l fotografieze pe Nessie, iar la 10 decembrie al aceluiași an, a încredințat „captura" reputatei publicații științifice britanice, „Nature".

Analizînd fotografia, ecologul britanic sir Peter Scott a ajuns la concluzia că în realitate fotografia reprezintă un plesiosaur sau o reptilă gigantică care, spunea domnia sa, ar trăi în adîncurile lui Loch Ness. Imaginea lui Nessie, surprinsă cu ajutorul unui blitz foarte puternic, la o adîncime de cîțiva zeci de metri, indică o încovoietură de forma profilului unei jumătăți de pere în partea ei exterioară, ceea ce ar putea fi o componentă a unui corp aerodinamic. Secvența care a precedat-o pe aceasta, ca și cea care i-a urmat, au indicat faptul că ființa surprinsă pe peliculă, se afla în mișcare.

Contururile celei sau celui surprins în fotografie sînt însă foarte neclare. Dacă am încerca să ne imaginăm o reptilă pornind de la aceste contururi ar fi ca atunci cînd la un test psihologic vi s-ar arăta o pată de cerneală și vi s-ar cere să spuneți ce vă amintește!

Dar, cu foarte multă imaginație și fantezie s-ar putea accepta ideea că imaginea din fotografie reprezintă un animal mare înotînd sub apă, al cărui cap împreună cu gîtul, măsoară între trei și patru metri. Rines și Scott afirmă că fotografia demonstrează existența plesiosaurului, o reptilă uriașă trăind în apă și hrănindu-se cu pești, despre care se afirmase că ar fi dispărut acum șaptezeci de milioane de ani.

În articolul care însoțea fotografia din „Nature", Rines și Scott scriau că „au fost descoperite creaturi care sînt mai degrabă un mamifer tîritor decît unul înotător (ca de exemplul delfinul sau balenele), dar care în mod cert nu este pește". Ei au propus ca această ciudățenie să poarte numele *Nessiterusrhopterys* și afirmă că acest animal

Unii au zis că trunchiul acesta de copac ar fi tot... Nessie

ar avea corpul lung de la 15–20 metri, gîtul între 3—4 metri, capul mic — te miri de unde atîta inteligență pentru a scăpa neobservat vreme de secole și secole și secole! — și coada scurtă, ascuțită.

S-au găsit însă repede adversari ai teoriei Rines-Scott. Argumentele acestora se bazează pe faptul că asemenea creatură nu poate exista în Loch Ness și asta pentru că „mărturiile" și „aparițiile" sînt foarte sporadice. Or, mamiferele au nevoie acută de aer, din care cauză ele trebuie să iasă des la suprafață, pentru a respira.

— Au auzit stimații noștri adversari de broasca țestoasă americană *terrapia*, care trăiește un an întreg fără să se... oxigeneze și fără să moară? — au întrebat Rines-Scott, după cum ne asigură „BBC — External Services". Și chiar dacă ar avea nevoie să respire mai des, *Nessiterusrhomhopterys* nu ar trebui să se ridice la suprafață din moment ce dispune de nări în partea superioară a capului. În condițiile în care peștii sar tot timpul în văzduh, vălurind suprafața apei, ar fi foarte greu ca Nessie să fie observat atunci cînd... urcă după aer.

Chiar dacă materialul din „Nature" este scris foarte serios, specialiștii în probleme de mamifere afirmă că fotografia (din păcate nu dispunem de această fotografie) este foarte neclară și că, din această cauză, nu poate servi drept dovadă despre existența unui animal de dimensiuni mari, ca să nu mai vorbim despre plesiosaur.

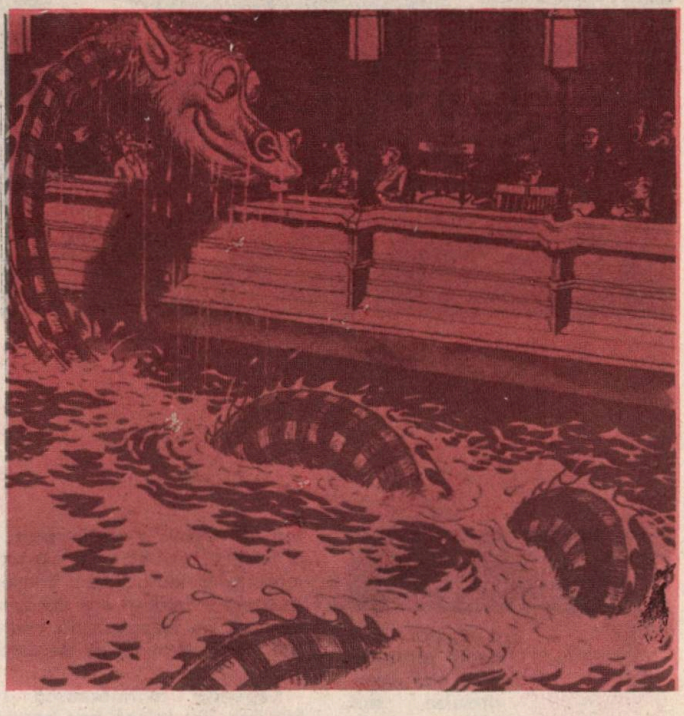

Caricatură din «Northern Chronicle»

Nessie concurat

Nessie este ceva foarte apropiat scoțienilor și asta nu din motive sentimentale ci pentru că existența sau inexistența lui contribuie în mod substanțial la creșterea numărului turiștilor care vizitează țara. Turismul aduce anual Scoției peste 800 milioane lire sterline din care o sumă importantă se realizează pe spinarea (existentă-inexistentă?) a lui Nessie.

Scoțienii nu au însă prea mult timp pentru a se gîndi la Nessie. Au de rezolvat probleme mult mai grave, capitale, pe lîngă care, problemele referitoare la existența lui sînt mai mult decît palide. Șomajul este una dintre ele, în Scoția existînd cîteva sute de mii de oameni fără ocupație, numărul acestora crescînd cu circa 30 000 în fiecare an.

Ar avea scoțienii starea de spirit pentru a-și pune întrebări referitoare la Nessie atîta vreme cît nu au asigurată ziua de mîine?

Ar avea scoțienii starea de spirit să stea pe malul lui Lach Ness așteptînd să apară spinarea încovoiată a lui Nessie, cînd spinările submarinelor cu propulsie nucleară apar tot mai des la suprafața apelor de pe țărmurile scoțiene?

Acestea sînt, de fapt, două dintre problemele fundamentale care îi preocupă pe scoțieni.

Legenda lui Nessie continuă să existe paralel cu acestea — legendele n-au făcut rău nimănui, niciodată — și chiar dacă într-o bună zi din apele învolburate ale lui Loch Ness s-ar arăta chiar Nessie în carne și oase, scoțienii ar fi mai puțin șocați decît sînt la apariția cotidiană a submarinelor americane echipate cu rachete „Poseidon" și „Polaris".

C. Gheorghe

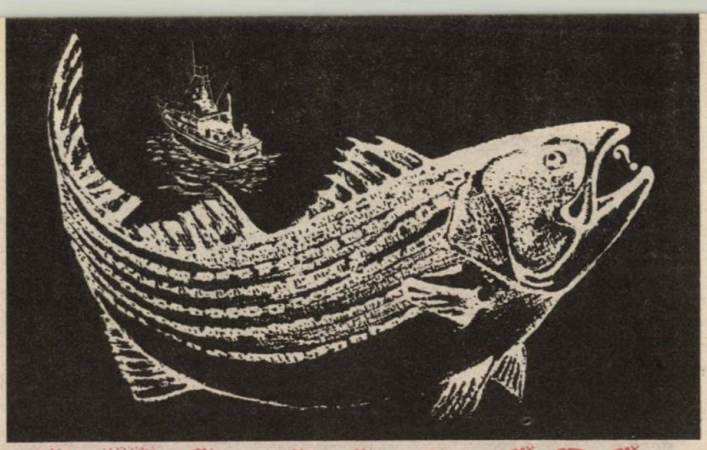

CROCODILI ZBURĂTORI?

Previziunile romancierilor

Nu se știe sigur dacă poveștile cele mai compromise sînt cele marinărești sau cele vînătorești. Avantajul fiecărei categorii de povestitori constă în faptul că verificarea lor era foarte puțin probabilă. Marinarii au venit primii cu știrea existenței unor monștri care trimiteau la epoci îndepărtate, cînd pămîntul era mai ales al animalelor și prea puțin al oamenilor. Ei au descris un faimos „șarpe de mare" capabil să răstoarne corăbii, să le încolăcească, să fure marinarii de pe punte sau de pe catarg și să-i devore. Desenatori ai vremii s-au întrecut în a înfățișa publicului aspectul monstrului marin. Dar frecvența acestor întîlniri era mică, iar martorii nu întotdeauna interesați să fie luați în rîs de ascultătorii lor.

Legenda marinărească l-a inspirat pe Jules Verne într-una din captivantele lui cărți de călătorie.

Șarpele de mare descrie cum o balenieră plecată la vînătoare dă de șarpele de mare. Evident există sceptici și încrezători. De o parte cei care nu cred în existența șarpelui marin, de alta meșterul Cabidoului, „cobea" care pronostichează întîlnirea cu șarpele fantastic. Pe acest pariu stă tot interesul romanului scris de Jules Verne. Marinarii de pe **Saint Enoch** aflată la Petropavlovsk de la flotila de pescari despre apariția unui animal îngrozitor în apele mării : **„La o jumătate de milă în largul golfului, întreaga flotilă fusese lovită de spaimă la vederea unui monstru marin gigantic. Acest monstru luneca la suprafața apei pe care coada lui o bătea cu violență de necrezut".** Existența șarpelui marin pare să fie realitate și meșterul Capidoulin cît pe aci să cîștige pariul. Mai mult decît atît, ca o piază rea Capidoulin prevestește că **Saint Enoch** nu se va mai întoarce niciodată acasă din pricina monstrului neîntîlnit încă. Unele situații de aici seamănă cu cele din Moby Dick.

Într-adevăr corabia nu se mai întoarce la portul de start, rămînînd undeva prin apropierea cercului polar. Dar există monstrul ? Capidoulin pretinde că straniul și sinistrul accident pe care l-a trăit o navă engleză sub ochii celei franceze, și chiar **Saint Enoch** mai tîrziu n-au fost decît manifestările monstrului. El se bizuie pe fapte cu totul inexplicabile, dar care ar deveni logice doar prin existența unui monstru. În ciuda pățaniei căpitanul nu acceptă existența monstrului. Jules Verne nu spune că el ar

exista, dar descrie ciudatele accidente cu totul inexplicabile ale vaselor. Se vorbește și despre krakeni în **Șarpele de mare** și trebuie spus că Jules Verne este încă o dată un prezicător : naturaliștii de azi au stabilit că acești krakeni ajung la dimensiuni gigantice și că ei sînt aproape sigur la originea legendelor cu șerpi de mare. Krakenul sau șarpele de mare ființa monstruoasă există !

Alți romancieri au zugrăvit și alte animale fantastice, ca fiind contemporane cu noi. **O lume dispărută** de Conan Doyle vorbește despre o întreagă grădină zoologică dinainte de potop, ca să le spunem așa, de fapt de animale uriașe ale erelor revolute, între care chiar și de primele păsări. Romancierii nu fac de multe ori decît să fie pionierii adevărului științific.

Întîlnirea cu „liliacul" zburător

Existența unor păsări ciudate și înfricoșătoare a fost semnalată de mai mulți locuitori ai junglei și chiar de naturaliști. Continentul cel mai interesant din acest punct de vedere rămîne Africa, unde tradițiile și știrile ne semnalează tot felul de vietăți anacronice și misterioase. Băștinașii descriu de pildă o dihanie zburătoare cumplită, care seamănă cu un crocodil cu aripi, dihanie terorizantă purtînd nume diverse. Parc-am fi în basmul românesc cu balauri sau zmei.

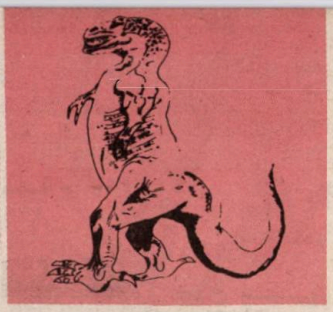

O expediție efectuată în 1932–33, în Camerun, de Ivan Sanderson dă prilejul întîlnirii cu o vietate apocaliptică. Totul începe banal, în munții Assumbo pe marginea unui riu, unde Sanderson și colegul George vînează un liliac. Vînatul cade în apă. Sanderson intră după el. George îi strigă de pe mal : **„Ferește-te".** Ce-a văzut Sanderson ? **„Am ridicat capul și am scos un țipăt ; în aceeași clipă m-am scufundat în apă ; chiar deasupra mea zbura o lighioană neagră și ciudată de mărimea unui vultur. N-am izbutit s-o examinez mai în amănunt, însă am reținut foarte bine botul larg deschis și un șir de dinți albi și ascuțiți așezați în semicerc. Cînd m-am ridicat din nou deasupra apei animalul dispăruse. Întorcîndu-se cu spatele la mine, George a tras al doilea foc de armă în urma animalului. Am ieșit pe mal și ne-am uitat unul la celălalt".**

Vedenia a fost se pare cumplită, dar naturaliști împătimiți ei și-au înfrînt teama și s-au pus la pîndă în speranța unei noi întîlniri. Ciudata ființă a apărut atît de surprinzător că i-a prins cu armele descărcate. Nu i-au auzit decît șuerul aripilor de piele și au deslușit un fel de „vampir" uriaș și negru, ceva care semăna cu un dragon, și care se îndrepta rapid către ei clănțănind din dinți. Zoologii noștri au lăsat observația științifică baltă și au luat-o la fugă. Unul dintre ei a căzut. Uriașul liliac s-a aplecat asupra lui George, aflat la pămînt și cu fața acoperită de groază, dar și-a părăsit posibila victimă și s-a dus nu se știe unde. Observația științifică a fost imposibilă.

Curiozitatea lor a rămas însă întreagă, cu atît mai mult cu cît ei rămăseseră întregi după întîlnirea cu monstrul. Erau pe deasupra și naturaliști. Firesc, i-au întrebat pe băștinași ce vietate este cea care arată ca un liliac uriaș și negru. Efectul a fost cu totul neprevăzut ! Sanderson a fost întrebat unde a văzut jigania și pentru că riul era în apropiere, toți vînătorii băștinași au părăsit deodată tot vînatul dobîndit pînă atunci luînd-o la fugă, deși era verificat că erau bărbați de ispravă, viteji vînători. A doua zi cercetătorii au fost invitați să părăsească acele locuri pentru că au adus o veste îngrozitoare. Dar numele păsării nu le-au spus.

„Șopîrla roșie și înaripată"

Faima ei era însă foarte puternică. Un alt european, Frank Melland, călător în Africa a auzit de un animal ciudat numit **congamato,** care ar fi trăind prin mlaștinile din Djiundu. Ca să afle ce fel de animal este a pus întrebări și pentru a fi mai sigur a scos un atlas zoologic și a încercat o identificare cu ajutorul imaginilor. Mai întîi a aflat că **congamato** este o pasăre care totuși nu e pasăre, deși zboară. Ea seamănă mai curînd cu o șopîrlă cu aripi ca ale liliacului. Melland le-a arătat poza pterodactilului și i-a întrebat dacă seamănă. Da, au aprobat

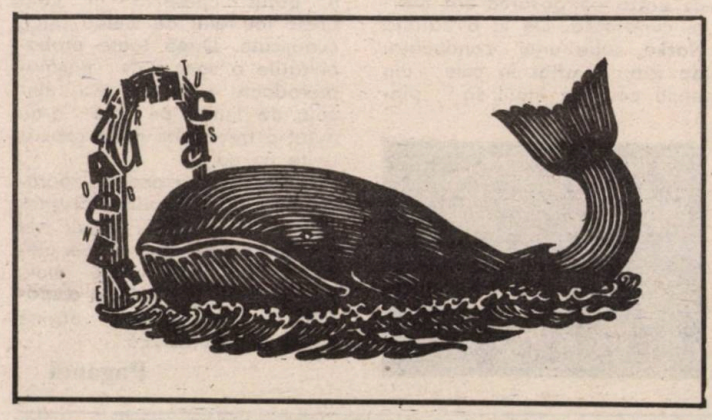

speriați localnicii, este **congamato** ! Întrebarea inevitabilă : este acest congamato cunoscut băștinașilor chiar un pterodactil, o „fosilă vie" ?

Despre **congamato** se povestea că răstoarnă bărci cu oameni în ele și că cine l-a văzut este condamnat la a muri în scurtă vreme. Pentru africanii chestionați de Melland, **congamato** era pasărea morții. Toate aceste știri despre **congamato** Melland le avea însă la 2.500 de km. de pățaniile lui Sanderson și ale prietenului său George, pe undeva unde se întîlnește frontiera Congoului cu a Rhodeziei de Nord.

Cam în același perimetru cu Melland, un francez, Chateleau și-a propus să captureze sinistra ființă. Chateleau a aflat, din întîmplare, despre **congamato** într-o seară, cînd un alt alb, mai vechi pe acolo, i-a spus într-o doară : — Pe aici prin apropiere trăiește un pterodactil ! De aici a început aventura pe care francezul o povestește în cartea sa **Departe de drumurile bătătorite.** Animalul s-ar fi găsit tot în mlaștinile Djiundi și ar fi avut cu aripile desfăcute 2 m., ceea ce e impresionant și pentru o zburătoare mai puțin fioroasă. Din relatările localnicilor, sîntem în 1921, reieșea că într-adevăr este vorba de un pterodactil viu. Decis să-l vadă cu ochii lui, Chateleau a plecat în mlaștini, dar niciun băștinaș n-a voit să-l ajute. Doar darurile au mai dezmorțit limbile lor tămătoare. E periculos să-i pronunți și numele, i-a spus unul din localnici și, la insistențe, a adăugat **congomato** este foarte agresiv, atacă oamenii, le rupe brațele, urechile, nasurile. Chiar tatăl povestitorului murise după o asemenea întîlnire. Dar ce culoare are șopîrla cu aripi ? Roșie ca sîngele, a precizat africanul. Cît de tare se tem localnicii de această pasăre îngrozitoare o arată următoarea declarație : „Omule alb, eu sînt gata mai degrabă să dau ochii cu un elefant dezlănțuit sau cu un leu înfometat decît cu un **congamato**". Alt vînător, care a văzut un **congamato,** îl descrie așa : „nu are pene, dar nici solzi, are un cioc mare cu dinți de crocodil, are aripi ca liliecii, dar foarte mari, pielea este roșie și strălucitoare, iar sunetele pe care le scoate sînt sugrumate". Pe scurt, un fel de crocodil roșu și zburător. Dacă ne gîndim bine cam așa arătau balaurii ori dracii din basmele vechi ale europenilor. Să fie aceste figuri diabolice ale imaginației populare niște reminiscențe ale străvechii coexistențe cu monstrul ?

Atacul balenei

Realitățile infirmă regulile

Chateleau n-a reușit să vadă **congamatoul,** dar a obținut relatări absolut asemănătoare de la localnici, ceea ce arată că pasărea era foarte cunoscută. De la o bătrînă Nazke, soția unui conducător de trib, a aflat în cele din urmă că este inutil să-l pîndească pe **congamato** pentru că ultimul fusese ucis de soțul ei.

Legenda acestui crocodil zburător și roșu care-i înspăimînta pe localnici stăruia încă în 1942 cînd un alt vînător și cercetător o menționează. Amănuntele sînt aceleași, iar asemănarea cu pterodactilul neîndoielnică. Să fie vorba într-adevăr de un supraviețuitor al faunei dispărute ?

În general, schimbarea condițiilor de existență a animalelor duce de la sine la dispariția speciilor vechi. A accepta că unele au supraviețuit, contrazice aparent această regulă. Dar faptele se pare că sînt mai puternice decît regulile. Apoi aceste semnale asupra „fosilelor vii" ne parvin din medii naturale foarte izolate, unde vechile condiții naturale s-au putut păstra foarte bine. Africa cu pădurile ei virgine ar fi putut conserva în chip firesc tot felul de vietăți puțin cunoscute. După toate probabilitățile o specie de pasăre-pterodactil a viețuit aici, dincolo de limita pe care n-au putut-o trece alte vietăți coexistente cu ea.

Există deci crocodili zburători ? După mărturiile băștinașilor se pare că ei ne-au fost contemporani, chiar dacă ultimul a fost vînat nu de mult. Așa se face că **O lume dispărută** de Conan Doyle devine mai puțin fantastică.

Paganel

LECTURI SURPRINZĂTOARE

POVESTIRILE LUI CREANGĂ ASCUND UN LIMBAJ MITIC ?

Vasile Lovinescu este dintre exegeții care caută în texte o cheie ascunsă, un mesaj inculcat mai important decît cel explicit. În cartea Al patrulea hagialîc (1982) ne-a dat o asemenea lectura glosată a romanului Craii de Curtea Veche în care descifrează un depozit de informații inițiatic și vechi. Arta lui Mateiu Caragiale ar fi deci și aceea de a da o aparență de firesc acestui mesaj subtil. În Creangă și „Creanga de aur", Vasile Lovinescu ne propune o lectură atentă a povestirilor lui Ion Creangă în care după domnia sa se află inserate, cu bună știință și cu mare pricepere a folosirii vălurilor înșelătoare, imagini ale unei alte lumi și altei civilizații, informații chiar despre un univers de altădată. Fiecare povestire este luată la rînd și descusută pentru a se ajunge la țesătura intimă, la motivul cultural străvechi și semnificativ. În rezumat, ceea ce susține Vasile Lovinescu în Creangă și „Creanga de aur", ca și în Al patrulea hagialîc, este că în folclorul românesc s-a sedimentat și s-a ascuns astfel un foarte vechi strat cultural, formulat mitic. Astfel folclorul devine mai puțin spontan și pitoresc, el fiind de fapt conform unei asemenea concepții un depozitar de mesaje pe care trebuie să știi să ți le apropii. Cu alte cuvinte, Ion Creangă ar fi un inițiat, iar povestirile lui spun și altceva decît narațiunea imediată, figurată. În linii mari este vorba de două civilizații, una de origine nordică, hiperboreană, și una de origine vestică, atlantă, care se încrucișează pe teritoriul românesc din vechi timpuri, povestirile alcătuite de Creangă conservînd amintirea relațiilor, tensiunilor sau conflictelor dintre aceste civilizații străvechi sub înfățișarea relațiilor dintre Împărații Roșu și Verde. Descrierea este mult mai complicată și mai bogată, mai plină de surprize, așa cum cititorul o va vedea. Vasile Lovinescu caută de fapt un tărîm pierdut pe care speră să-l găsească în nucleele arhaice ale arhitecturilor ridicate de Ion Creangă. Detectivistica culturală, bogat și prețios informată, a lui Vasile Lovinescu este pasionantă. Pentru unii poate fi chiar adevărul, pentru ceilalți cel puțin un exercițiu cultural și intelectual superior. O oferim curiozității intelectuale, scormonitoare a cititorului, ca pe un gest critic incitant, apt să deschidă orizonturi noi.

„L"

«Capra cu trei iezi»

Creangă a scris **Capra cu trei iezi** imediat după **Soacra cu trei nurori.** Cele două povestiri au fost publicate consecutiv în „Convorbiri literare" la două luni distanță, respectiv în octombrie și decembrie 1875. Nu ne putem permite să considerăm faptul ca o simplă coincidență, pentru că cele două basme sînt două jumătăți ale unui tot, cînd sînt privite simbolic. Continuitatea lor este intrinsecă și pecetea ei vizibilă este numărul trei, în ternarul nurorilor și în acel al iezilor. Complementarismul basmelor șade în faptul că lumile din cele două basme sînt opuse ca două emisfere legate printr-un ax unic. Lucrul e ușor constatabil, după puțină reflexiune. Soacra fiind talpa iadului, e coextensivă cu temelia lumilor și a manifestării integrale, constituindu-i rădăcina tenebroasă. Am vorbit mai sus, pe larg, de acest fapt. Nurorile-iele introduc un vîrtej salubru în hasnaua infernală, arzînd cu fierul roșu țîțîna bubei. Dacă schematizăm „locul" mitului, cum o cere imperios disciplina simbolismului, lumea basmului incipient e reprezentabilă printr-o emisferă inferioară față de un plan de referință constituit din lumea noastră obișnuită, care în toate miturile are o situație mediană. Tot față de același plan de referință, lumea **Capra cu trei iezi** este „astrală", pentru că această capră este Amaltheea, doica lui Zeus copil pe muntele Ida din Creta, hipostaziată apoi de divinul ei fiu de lapte în constelația Caprei. Vom căuta să justificăm identificarea simbolică a caprei lui Creangă cu aceeași din mitologia greacă. Emisfera cerului, superioară, formează împreună cu emisfera infernală, o unică sferă. Continuitatea este asigurată prin cele trei **gune,** inevitabile am putea spune, în întregul univers, deoarece îi constituie armătura necesară. Sînt la fel de operante, de virulente în cele trei lumi, infernul, cerurile și planul median, tot universul fiind condiționat de dozările infinitezimale ale celor trei tendințe „bazice". Primele două basme sînt cei doi poli, substanțial și esențial, între care se vor desfășura restul povestirilor lui Creangă.

Spuneam că cele trei iele, în calitatea lor de **gune,** imprimă, în același timp, un caracter de unicitate și de diversitate Universului, determinînd Exaltarea, Amploarea și cufundarea în Abis. E firesc ca ternarul **gunelor** să caracterizeze și pe cei trei iezi, care, oricît de astrală le-ar fi ființa, aparțin încă manifestării informale. Mitul nu socotește necesar să insiste asupra celor două nurori și asupra celor doi iezi mai mari, fiindcă războiul spiritual al celor mici este suficient ca să configureze pe ceilalți și să-i plaseze la locul lor normal. Totuși Creangă arată pe iedul cel mai mare, mai nătăfleț și mai guraliv decît frații săi.

Cronos s-a însurat cu sora sa Rhea (Pămîntul) căreia i s-a consacrat stejarul. I se profetizase de către mama lui și de tatăl său Uranos, că unul din fiii lui îl va detrona. În fiecare an, prin urmare, înghițea copilul pe care i-l năștea soția : întîi pe Hestia, apoi pe Demeter și Hera, apoi pe Hades, pe urmă pe Poseidon.

În exegeza tradițională a mitului, Cronos, Regentul celui mai înalt dintre ceruri, cerul intelectual, înghițindu-și copiii, îi reînnoiește, îi transfigurează, întărind în ei caracterul olimpic. Aspectul psihologic de fapt divers al mitului dispare și fabula marchează acel („Stirb und werde") „mori și devino" goethean, care e baza tuturor Teofaniilor și a Metamorfozelor, adică esența întregii mitologii. Cînd va vedea iezii mîncați de lup, cititorul să-și amintească de aceasta.

Rhea era furioasă pentru că punctul ei de vedere era exclusiv matern. După ce născu pe Zeus pe muntele Lykeus din Arcadia (Lykos însemnează Lup și Lumină, acest caracter bivalent al lupului trebuie și el reținut), îl încredință nimfei-capre Amaltheea (Cea bună, dulcoasa), ca să-l crească și să-l alăpteze. Recunoscător, Zeus devenit stăpîn a proiectat-o pe cer, prefăcînd-o în constelație. Cornul ei a devenit celebrul **Cornucopia,** Cornul Abundenței. Rhea dădu un vomitiv lui Cronos care vărsă și dărui lumii pe copiii divini, ceea ce arată că față de cerul suprem, lumea este vărsată din el.

E adevărat că în varianta lui Creangă nu se arată că lupul a vărsat pe cei doi iezi mai mari, dar în alte variante, faptul este afirmat ; citățm pe cea mai celebră dintre versiuni, aceea a lui Grimm. Or, mitul nefiind cantitativ, diferitele lui redacțiuni nu se exclud ci se întregesc, se întregesc una pe alta ca refracțiuni ale unei imagini unice. Prin urmare colaționarea lor e îngăduită și putem spune, contra aparențelor, că lupul a vărsat pînă la sfîrșit pe cei doi frați mai mari. Și în mitul grecesc, Poseidon și Hades sînt mai vîrstnici decît Zeus.

Capra pleacă de acasă, ca să adune fructele cerului, pămîntului și ale aerului, să le depună ca un fel de omagiu, în sensul feudal al cuvîntului, la picioarele celor trei viitori regenți ai lumii. Acest omagiu, capra îl aduce în Cornul Abundenței, care este propriul ei corn și el divinizat mai tîrziu și transformat în constelație. Într-o versiune arabă capra are coarne de aur.

Îi vestește să se păzească de anticul dușman Lupul Abisului, că o vor recunoaște la întoarcere, după cîntecul acela paradisiac, care leagănă toate sferele cerești ; îl reproducem, deși

cunoscut, pentru că e un descîntec, totdeauna nou, totdeauna operant.

Trei iezi cucuieți,
Ușa mamei descuieți,
Că mama v-aduce vouă :
Frunze-n buze,
Lapte-n țîțe,
Drob de sare
În spinare,
Mălăieș
În călcâieși,
Smoc de flori
pe subsuori.

Capra seamănă cu unul din acele portrete compozite ale lui Arcimboldo. Nu aduce cornul abundenței, îl însumează în ea, în toate părțile ființei sale. Nu le suportă, le produce. E Ornul Universal sub ipostaza Caprei divine, ca Isis-Hator sub aceea a Vacii Sfinte. Nici un loc în ființa ei care să nu fie acoperit de plenitudini și binecuvîntări. Așa cum ne-o prezintă descîntecul, reamintește statuia Artemizei de la Efes, acoperită cu mamele.

În privința versului incipient, citâm o observație interesantă a lui Ovidiu Birlea : „S-ar putea ca inițial, acest vers să fi sunat, **Trei iezi cucuiezi**, cu rimă internă, în care cuvîntul de la sfîrșitul primului emistih este repetat cu un prefix lipsit de sens". Observația ne va servi mai tîrziu. Vom vedea dacă într-adevăr prefixul este lipsit de sens.

Cu toate că am mai spus-o în repetate rînduri, nu șovăim să revenim asupra problemei fundamentale a genealogiei mitului. Nici un moment nu ne trece prin minte să presupunem o filiațiune orizontală între mitul grecesc și cel românesc, mai exact între formele lor respective. Nu putem să admitem nici coincidența, pe simplul calcul al probabilității. În esența lui, Mitul este ptototipal, etern, deasupra spațiului, timpului și Devenirii, pe care el le creează, mai exact le aduce de la potență la act. Se oglindește simultan, de sus în jos, în toate părțile lumii, ca soarele în toate apele pămîntului sau în miriada de fațete a unui cristal. Schema justă este a unui punct central care proiectează un număr nenumărabil de raze pe circomferință. În speță, mitul mamei milostive e de cînd lumea, poate chiar o precede. Aceasta fără prejudiciul problemei unei civilizații a Caprii, cu o arie geografică precisă, de care vom vorbi.

E curioasă insistența, am putea spune solemnitatea cu care capra își ia rămas bun de la iezi, cînd pleacă să facă piața de toate zilele, ca și cînd nu ar fi ceva obișnuit ; solemnitate care interzice umanizarea mitului, „psihologizarea" lui, cum ne-ar ispiti excepționalul dar de viață al lui Creangă. Iată despărțirea, chipurile banală și cotidiană :

„— Dragii mamei copilași, eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva de-a mîncării. Dar voi încueți ușa după mine, ascultați unul de altul și să nu cumva să deschideți pînă ce nu-ți auzi glasul meu. Cînd oi veni eu, am să vă dau de știre, ca să mă cunoașteți și-am să vă spun așa."

Urmează încantațiunea pe care am citat-o mai sus.

„— Auzit-ați ce-am spus eu ?
— Da mămucă, ziseră iezii.
— Pot să am nădejde în voi ?
— Să n-ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte cei mai mari. Noi sîntem odată băieți și ce-am vorbit odată, vorbit rămîne.
— Dacă-i așa, apoi veniți să vă sărute mama ! Dumnezeu să vă apere de cele răle și mai rămîneți cu bine.
— Mergi sănătoasă, mămucă, zise cel mai mic, cu lacrimi în ochi și Dumnezeu să-ți ajute ca să te întorci cu bine și să ne aduci de mîncare."

S-ar zice că a fost Potopul, că numai casa Caprei se înalță deasupra apelor. că mama capră are de străbătut nouă mări și nouă țări ca să aducă mîncare copiilor înfometați, cînd, citit literal, e vorba de cosnița zilnică. În dimensiunea mitică, expediția Amaltheei moldovenești are solemnitatea rituală a culegerii fruptului lumii, a smîntînirii Galaxiilor, ca să aducă copiilor divini Ambrozia și Nectarul, omagiu al cosmosului. Nu e vorba de hrana zilnică ci de o autentică comuniune.

Punerea în gardă e atît de insistentă, atît de gravă, pentru că primejdia e din **Illo Tempore**, adică de totdeauna și din fiece clipă. Sub Olimp se deschide totdeauna Hades-ul, Olimp invers, ca două triunghiuri unite prin baza lor ; și gura Iadului e aceea a vechiului vrăjmaș, a lupului. căscată ca să înghită fructele Cerului, fără de care nici el nu ar putea trăi. Substanța Infernului nu viază decît prin esențele olimpice care cad în el, ca sămînța lui Onan pe pămînt. De ce e lup, la masculin și nu **lupa** ca la Dante ? Pentru că e în antagonism complementar cu capra, entitate feminină. Că antagonismul e și complementarism o arată cu preciziune autorul:

„Un dușman de lup — și-apoi știți care?
— **chiar cumătrul caprei** (subl. n.) care de mult pîndea vreme de prilej ca să pape iezii, trăgea cu urechile la păretele din dosul casei, cînd vorbea capra cu dînșii."

Există un soi de complementarism între Paradis și Infern cînd sînt privite dintr-un punct median ; am putea adăuga, chiar un fel de solidaritate, un fel de interdependență, pentru că Iadul se situează la rădăcina Arborelui Lumii iar Raiul, în coroana lui.

Mai este o rațiune pentru care capra uranică și-a ales cumătru pe talpa iadului : și cele mai înalte intelecțiuni, ca să subziste în lumea noastră trebuie să se încarneze. Au nevoie de un fixativ, de un principiu de sezisabilitate, cum îi spune Böhme, care e Sarea alchimică, sarea bază și, incontestabil, aceasta este Talpa Iadului, rădăcina lumii. Reamintim ce spuneam despre cele trei **Gune**, despre cele trei Iele. Infernul este un aspect al gunei descendente **Tamas**, dacă nu complet coextensiv ei. Și cum nimic nu există în univers care să nu fie rezultatul dozării indefinite a celor trei **gune**, în proporții variabile, înseamnă că lupul este necesar în economia Universului. Și un Serafim trebuie să aibă o doză de **tamas** în el, altfel și-ar risipi ființa. S-a spus. cu mare dreptate. că o hostie, pîine euharistică, are nevoie de tendința descendentă, pentru ca elementele-i constitutive să se agregheze, cum spune Fritjhof Schuon[1]). Cum am mai putea numi „infernală" pe **Tamas**, în cazul acesta special ? Ceea ce nu împiedică Infernul să fie o specificație a lui **Tamas**, în anumite împrejurări. Totdeauna simbolul trebuie studiat în contextul lui.

Simbolismul lupului e complex, bivalent. În vechi momente ciclice a avut un sens pozitiv, personificînd pe Apolo Lykios. În grecește Lykos înseamnă și lup și lumină... Zeus s-a născut pe muntele Lykaios, din Arcadia, după unele versiuni, muntele Lupului-Lumină. Reamintim pe

[1]) **Fritjhof Schuon : „De l'unité transcendente des religions", Paris, Gallimard, 1948.**

lupoaică, mama adoptivă a lui Romulus și Remus echivalent exact al Amaltheei, și pînă la un anumit punct, al caprei noastre. Dacă în basmul lui Creangă lupul este abisul iadului, în **Lupul cel năzdrăvan** de Ispirescu e salvator, providențial, demiurgic, Maestru Spiritual. În alte povești, e unul din cei patru câței, păzitori providențiali ai lui Făt-Frumos, lîngă Urs, Vulpe și Iepure.

Lupul are o strînsă legătură cu Dacii.

„După Strabon, Dacii s-au numit mai întîi **daoi**. O tradiție păstrată de Hesyhius, ne învață că **daos** era numele frigian al lupului. P. Kretschmer explicase cuvîntul prin rădăcina **dhau** : a strînge, a apăsa, a sugruma (deci, o forță compactantă, tot așa de necesară, de inevitabilă în univers ca și forța dilatantă, **n.n**). Printre vocabulele ieșite din această rădăcină, să notăm pe lydianul Kandaules, numele trac al zeului războiului Kandaon, ilíricul dhaunos (lup), zeul Daunus, etc. Orașul Daous-dava, în Mesia Inferioară, între Dunăre și Haemus, însemna literal «satul lupilor».

Deci, Dacii se numeau ei înșiși «lupi» în vechime sau «cei ce sînt la fel cu lupii». Tot după Strabon, Sciții care nomadizau la răsăritul Mării Caspice, purtau, la fel, numele de **daoi**. Autorii latini îi numeau **dahae** și unii istorici greci **Daai**. Numele lor etnic deriva foarte probabil, din iranianul **(saka) dahae**, lup. Să reamintim pe Lykaonii din Arcadia, pe Zeus Lykaios arcadian și pe Apolo Lykagenes ; acest ultim supranume a fost explicat ca «acel al Lupului» adică, născut din Leto-Latona, schimbată în lupoaică... Asia centrală cunoaște, în mai multe variante, mitul unirii între un lup supranatural și o principesă, uniune ce ar fi dat naștere, fie unui popor, fie unei dinastii".[1]) Reamintim stindardul dacic, balaurul cu cap de lup.

Cumătria dintre capră și lup, ar putea avea și un aspect ciclic, fără să le excludă pe celelalte, fiecare valabile pe planul lor. Capra a făcut alianță cu lupul într-o epocă străveche, cînd fiara avea încă aspectul luminos. A devenit sumbru în cursul degenerării unui ciclu ce gonește spre sfîrșitul lui. Că o epocă, însumînd multe milenii, a fost contractată într-o singură anecdotă, nu trebuie să ne mire, pentru că după cum am mai spus-o, cronologia obișnuită nu încape în mit, care se folosește de un timp contractat și se desfășoară în durate eliptice. Două evenimente care se succed în basm, pot fi despărțite uneori de eoni. Putem cita un exemplu din Biblie: succesiunea Abraham, Isac, Iacob, tată, fiu, nepot, e emblema unei întinderi milenare de timp.

Notam mai sus analogia dintre perechea capră-lup cu aceea a Amaltheei-Cronos, care-și înghițea copiii. Or, Saturn, înainte de a avea aspectul, îndeobște cunoscut, de zeu sumbru și sinistru pe care-l posedă în mitologia tardivă, cînd fiul său Zeus regenta lumea (utilizat în Alchimie ca o desemnare a Plumbului, metal „ignobil") a fost în primăvara ciclului Regentul virstei de Aur. Analogia cu simbolismul lupului, ambivalent și el, e evidentă. Tot așa s-ar putea, ca așa zisa cumătrie, să fi fost în realitate. o căsătorie, urmată de despărțire și antagonism, cînd ciclul ieșind din indistincțiunea lui primordială, s-a rezolvat în nenumărate cupluri de complementare, devenite mai tîrziu opoziții

înverșunate și lupte pe viață și pe moarte. În vîrstele prime ale ciclului, nu sînt deosebiri precise între frăție, căsătorie, filiațiune, cumătrie, pentru că toate acestea se întîmplă într-un timp divin, în care afinitățile se amestecă, se combină între ele în noduri de șerpi. Ceea ce e promiscuitate, tabu în lumea noastră, e sinteză **in divinis**. Astfel, în mitologia românească, complementarismul și verbal și hierogamatic Ian-Sînzian-Iana-Sînziana, pe lîngă hierogamie poate implica o frăție tacită, subiacentă, mai ales prin comparație cu alte mituri. „Iana" este „sora Soarelui", care o vrea soție. Pudibonderia și adaptarea tardivă creștină a mitului interzice în baladă căsătoria dintre Soare și Lună, ca și cum ea nu se întîmplă pe cer ! În realitate, Luna primește în plin lumina Soarelui, la maximul ei, amîndoi aștri se suprapun la ecplise. În alte balade, fata rătăcită în pustie (sufletul), cere cucului ce zbura deasupra ei, s-o scoată din nou în lume, oferindu-i succesiv și într-o proximitate crescîndă, să-i fie verișoară, surioară, în sfîrșit soțioară. De abia atunci cucul primește. Reamintim că sub formă de cuc, Zeus s-a unit cu sora lui, Hera. Vom avea de vorbit pe larg despre simbolismul cucului, în legătură cu o cimilitură citată de Creangă în **Amintiri**. Reamintim, de asemenea, căsătoriile-incesturi din aproape toate mitologiile (Zeus-Hera, frate-soră, Zeus-Persefone, tată-fiică). O amintire istorică tardivă a acestor gesturi din **illo tempore**, o constituie căsătoriile faraonice.

Capra pleacă în lume după treburi ; îndată lupul se înfățișează la ușă și începe să depene descîntecul la care trăsese cu urechea. Cei doi iezi mai mari se și reped să deschidă ; dar cel mai mic îi oprește :

> „— Sărăcuțul de mine ! Să nu cumva să faceți pozna să deschideți că-i vai de noi ! Asta nu-i mămuca. Eu o cunosc de pe glas ; glasul ei nu-i așa de gros și răgușit, ci-i mai subțire și mai frumos !"

Verbul nu minte dar ecoul lui în lume poate fi înșelător. Diavolul poate maimuțări orice.

[1]) **Mircea Eliade : „De Zalmoxis à Gengis Khan", Paris, Payot, 1970, p. 13—15.**

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

numai sunetul primordial **Paraşabda**, nu, pentru că e coextensiv şi, în fond, identic cu Logosul. Or, limba lupului e limba soacrei din povestea precedentă : încă un fir de continuitate dintre cele două basme şi cele două entităţi. Dar pe prima o exorcizează o zină, îi înţeapă limba cu un ac, dizolvînd toate coagulatele malefice, presărînd-o cu sare şi piper, ingrediente sacre, alb şi negru, cu simbolism centrifug şi centripet, restabilind condiţiile pentru proferarea Verbului. În acest fel, nu mortifică limba babei decît ca s-o reintegreze în Verb. Dar aceasta este o operaţiune de înaltă teurgie şi în basmul al doilea nu mai este Kali care s-o ducă la bun sfîrşit. Lupul face şi el ce poate şi se duce la un fierar, reprezentant tipic şi definitoriu al Vîrstei de Fier, ca să i-o ascută. Operaţie grosolană comparată cu subtilitatea celei dintîi. În hagiografia creştină se spune că diavolul poate lua cu totul înfăţişarea lui Hristos, dar dacă vorbeşte se dă de gol : glasul lui e un ciriit deritmic, fără unduire, parcă nu s-ar propaga în aer. Lupul se înfăţişează din nou în faţa căsuţei caprei, repetînd pe modul strident formula de recunoaştere. Cei doi iezi mai mari se şi reped să deschidă.

„— Ei vedeţi ? zise iarăşi cel mai mare, dacă mă potrivesc eu vouă... „Nu-i mămuca, nu-i mămuca". D-apoi cine-i dacă nu ea ? Că doar şi eu am urechi. Mă duc să-i deschid.

— Bădică ! Bădică ! zise iar cel mai mic, ascultaţi-mă şi pe mine. Poate mai de-apoi a veni cineva şi a zice :

Deschideţi uşa
Că vine mătuşa !

ş-atunci voi trebuie numaidecît să deschideţi ? D-apoi nu ştiţi că mătuşa-i moartă de cînd lupii albi şi s-a făcut oale şi ulcele sărmana ?"

La prima vedere s-ar părea că locuţiunea stihuită e un mod aforistic-ţărănesc de a se exprima. La recitire atentă, se vede că este vorba de o mătuşă precisă, bine individualizată, deşi mitică, contemporană cu „lupul alb". Chiar solidară. Or, „Lupul Alb", e aspectul pozitiv, benefic al lupului, adică **lupul-lyke**, luminos, al obîrşiilor ciclului, căruia lupul negru din basmul nostru îi este o oglindire inversată, satanică ; lupul alb, este adevăratul „cumătru" al caprei, nu rămăşiţa reziduală din basm, am putea spune, contemporanul nostru. E aproape inutil să subliniem că Alb-Negru al celor doi lupi e un complementarism, de data asta în succesiune, similar cu sarea şi piperul, din „Soacră", cu străvechiul şi cel mai important simbol extrem-oriental al Yin-Yang-ului, cu sigizia Harap-Alb.

Cine este această enigmatică „mătuşă", numai adîncimile memoriei şi înţelepciunii populare o ştiu. În orice caz, solidară cu „lupul alb" contemporană, **în divinis**, cu el. E o „bătrînă a Veacurilor", după cum **Adi-Manu** e un „Vechi al Timpurilor" ? O străbună a ciclului ? O Sfîntă Duminecă ? Gaia ? Nu ştim. Perechea s-a stins, altfel spus, s-a resorbit de mult, în indistincţiunea primordială.

Iedul cel mare nu ţine seamă de spusele celui mai mic şi deschide uşa : cînd colo, lupul. Iedul cel mic se virâ iute în horn, cu picioarele pe prichici, tace ca peştele. Cel mijlociu, se ascunde iute sub un chersin.

O progresie în ascundere. Iedul cel mare, prosteşte, în lumina zilei, al doilea dosit sub un chersin, al treilea se estompează în înălţime, în fumul şi întunericul vertical, ca o axă, pe alt plan decît fraţii lui mai mari.

„Şi, nici una, nici două, lupul, haţ, pe ied (cel mare n.n.) de gît, îi rătează capul pe loc şi-l mănîncă aşa de iute şi cu aşa poftă, de-ţi părea că nici pe o măsea nu are ce pune."

Apoi se aşează pe chersin ; şi,

„ori chersinu s-a crăpat, or cumătrul a strănutat... Atunci iedul de sub chersin, să nu tacă ? Îl păstea păcatul şi-l minca spinarea, sărăcuţul !

— Să-ţi fie de bine nănaşule !

— A !... ghidi, ghidi, ghiduş ce eşti ! Aici mi-ai fost ! Ia vină-ncoace la nănaşelul să te pupe el !"

Şi-l mîncă şi pe el ! Cel mai mic tăcea chitic, „ca peştele în borş la foc".

Subliniem în treacăt, cvasi-identitatea mitului cu acel al Scufiţei Roşii, în elementele lui esenţiale. Şi acolo e o „mătuşă", bunica fetiţei. Şi în basmul Scufiţei, lupul, aviditatea radicală, înghite pe fetiţă. În versiunea Perrault, cu aceasta se termină basmul ; în altele, lupul e omorît şi varsă la lumina lumii din nou pe Scufiţă, calota emisferică a cerului. Tot acelaşi dublu sfîrşit îl găsim şi în diferitele versiuni ale „Caprei", care precum am spus, nu se exclud, ci se completează unele pe altele.

Lupul pleacă şi îşi vede de drumurile sale Putem spune că nu e o fiinţă ci o tendinţă fundamentală personificată, atractul invers al Naturii, Aviditatea-Radix, foamea nesăţioasă care mistue tot şi la sfîrşit pe ea însăşi.

Înainte de a cerceta mai de aproape, natura exactă a acestei aviditâţi, credem că e instructiv să dăm cîteva referinţe din Dante, avînd în vedere autoritatea în adevăr „altisimă" a Florentinului în Doctrina Perenă. Vom vedea că simbolul e universal, că deci, nu e vorba de incontinenţe individuale, ci de funcţiuni cosmice. În primul cînt al „Divinei Comedii", Dante se află iniţial, înainte de a ajunge la poarta Infernului, într-un codru sălbatic, **una selva oscura**, acelaşi în care se află Eneas în cartea a VI-a a **Eneidei**. Acolo îi apar trei fiare, un leu, un linx

44490

și o lupoaică, **una lupa**, pe care ar fi prea sumar și expeditiv să le identificăm cu defecte morale, cum o fac îndeobște comentatorii, cu o regretabilă superficialitate. Iată cum descrie autorul pe lupoaică :

„Ed una lupa, che di tutte brame
sembiava carca nella sua magrezza
e molte genti fe'già viver grame." [3]

[„Și o lupoaică, ce de toate foametele, părea încărcată în slăbiciunea ei și multe neamuri le-a făcut să trăiască în spaimă."]

punct cu punct, epitet cu epitet, se poate spune la fel și de lupul lui Creangă.

„... la bestia senza pace," [4]

[„bestia fără pace"] cum îi spune Dante, cîteva versuri mai jos,

„E ha natura si malvaggia e ria
che mai non empie la bramosa voglia.
e dopo 'l pasto ha piú fame che pria." [5]

[„Și are o fire așa de perversă și rea
Că nu-și mai umple nesățioasa dorință
Și după ospăț îi e foame mai mult ca înainte."]

versuri care arată o vină subterană esoterică, din care s-a inspirat și Dante și Creangă și nenumăratele versiuni care există în lume, ceea ce ne dispensează să vorbim de „împrumuturi".

Am vorbit de simbolismul universal, luminos și pozitiv al lupului. La Dante și la Creangă, lupul apare sub aspectul negativ, tot așa de universal. Despre ce e vorba în el ? **De plano**, trebuie înlăturate ca superficiale interpretările morale și sentimentale, cel puțin dacă vrem ca sonda să ajungă la adîncimi. **Lupul mănîncă pe cine trebuie să mănînce**, fie din cauza salubrității cosmice, fiind vorba de elemente ce nu merită să supraviețuiască, ancombrante, fie că e vorba de ființe ce trebuie să renască a doua oară, regenerate, adică de elita ciclului. Pe plan macrocosmic și pentru a situa problema la înălțimea și amploarea cuvenită, amintim și pe lupul Fenrir care, după mitologia Eddelor, va sfîșia pe Odin, Omul Universal, adică lumea, la sfîrșitul timpurilor. Dar un ciclu moare ca să nască unul nou. E vorba de un agent cosmic bazal, vorace și nesățios, care mistuie și reduce la indistincțiune tot ce e trecător, lumea manifestată, la starea germinală, **operație condiționînd renașterea**. În adevăr, voracitatea nesățioasă a atractului invers al naturii transformă în latențe, în semințe, elementele componente ale cosmosului, care astfel devin generatorii ciclului următor, ale unor Ceruri și Pămînturi noi, printr-o înlănțuire logică și ontologică. De aici simbolismul matricial al pîntecelui lupului, care mistuie printr-o mișcare centripetă lumea, pentru ca prin alta, succesivă și solidară, s-o verse din nou afară centrifug. Astfel, pîntecele lupului simbolizează ceea ce Hindușii numesc **sandhya**, punctul critic indistinct care desparte și leagă două cicluri consecutive de existență, poarta strîmtă, cum i se spune în creștinism, punct generator al ecuației timp-spațiu, el fiind principiul și al timpului și al spațiului, ca și ale tuturor condițiilor limitative. Simbolismul lupului e macrocosmic cînd e vorba de sfîrșitul unei lumi, microcosmic, cînd concernă moartea și transfigurarea unei ființe în stază de realizare inițiatică. Iisus spune lui Nicodim : „Amin, amin grăesc ție, de nu se naște cineva de sus (din apă și din Duh) nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu". Și Nicodim, învățatul din Israel a spus : „Cum poate omul să se nască

fiind bătrîn ? Au poate a doua oară să intre în pîntecele maicii sale și să se nască ?" [6] exact ceea ce trebuie să facă : să reintre, reducîndu-se la punct, în **sandhya**, în pîntecele lupului, de unde va fi expulzat din nou, renăscut în altă lume. În treacăt citatul arată că această învățătură esențială, se pierduse în Israel, deoarece un învățat ca Nicodim nu o mai înțelegea. Și ca o parafrazare, Iisus spune mai tîrziu :

„Adevărat, adevărat zic vouă: dacă grăuntele de grîu care cade pe pămînt nu va muri, rămîne singur ; iar dacă va muri, aduce multă roadă".

Cel ce își iubește viața, o va pierde și cel ce își urăște viața în lumea aceasta, o va păstra pentru viața de veci" [7].

Intrarea în pîntecele lupului e ceea ce se numește „regressum in utero", în psihanaliza modernă, redus caricatural la traumatismele psihice. În Alchimie, disciplină sapiențială, problema e complet altfel pusă. Astfel, în **Rosarium Philosophorum, Gabricus** (unul din numele Materiei) este dizolvat în atomii lui componenți, după ce a intrat în pîntecele Beyei (unul din numele matricei cosmice) [8]. În altă versiune a mitului, [9] Marte dă Lupului care e fiul lui Saturn, bîntuit de foamea cea mai ascutită (fame acerrima occupatus) să mănînce corpul regelui. Dar aceasta nu e numai prima parte a operațiunei, urmată riguros de reînvierea mortului. Cele două faze ale operațiunei sînt perfect indicate într-o gravură din cartea alchimistului M. Meyer

[3]) **Dante Alighieri: „Infernul", C.I., vv. 49—51.**
[4]) **Ibidem, v. 58.**
[5]) **Ibidem, v. 97—99.**

[6]) **Ev. Ioan, III, 3—4.**
[7]) **Ev. Ioan, XII, 24—25.**
[8]) **„Nam Beya ascendit super Gabricum et includit eum in suo utero, quod nil penitus videri potest de eo... et in partes individibilis dividit", adică în atomi.**
[9]) **Reprodusă de K.G. Jung în : „Psychologie und Alchimie". Zürich, Racher Verlag, 1944, Figura 175, p. 462.**

Scurinium Chymicum (Francoforti, 1687). În primul plan, lupul sfîsie si mănînce pe Rege ; în planul din fund, acelaşi lup se află în mijlocul unui foc care-l face cenuşă, regenerînd si eliberînd astfel pe rege, teafăr si renăscut. Dacă în locul regelui, am pune iezii, gravura ar putea ilustra, versiunile complete ale mitului Caprei. Este de asemenea, o ilustraţiune a secvenţei lykos-lyke, lup-lumină, lup negru-lup alb.

E firesc ca în prima etapă, Moartea să fie întovărăşită de alaiul spaimelor inerente tangenţei cu necunoscutul. Redăm o întîmplare din viaţa unui scriitor genial, care ca nimeni altul si-a ţesut existenţa cu zonele nocturne ale lumii. E o simplă spaimă, dar la un Fiodor Dostoievski, capătă proporţii de viziune. Am găsit-o în cartea lui Dmitri Merejkovski : **Sufletul lui Dostoievski, profetul revoluţiei ruse.**

„Odată, în copilăria lui, pe o distantă limpede de la începutul toamnei, cum se găsea singur la marginea unei păduri, micul Fiodor auzi în dosul lui, în mijlocul tăcerii adîncii, un tipăt mare : «Lupul !» si nebun de spaimă, strigînd în gura mare, se repezi de-a dreptul peste cîmp, spre ţăranul Marei care ara; ajuns la el, se agăţă cu o mînă de coarnele plugului, cu alta de mîneca lui. Acesta îl linişti : «Ce ai, ce ai ? Ce lup ? Ţi s-a părut. Te voi apăra. Hristos să fie cu tine !» Şi ţăranul făcu semnul crucii asupra băiatului, cu degetele lui pline de pămînt... De atunci, adeseori Dostoievski a auzit: «Lupul ! Lupul ! Iată Bestia; iată Antihristul !»... si atunci se repezea la ţăranul Marei si acesta îl apăra si îl calma «cu un surîs aproape matern» : «Nu-ţi face griji. N-am să las să te prindă lupul ! Hristos să fie cu tine» Şi făcea asupra lui semnul crucii.“ [10]

Am socotit interesant să arătăm că întîlnirea cu lupul, fiind mitică, îsi are oglindiri pe toate planurile de viaţă, că unul din cei mai mari scriitori ai vremii, contemporan aproape cu noi, a trăit-o aevea existenţial. Şi pentru că am scris acest ultim cuvînt, elementele valabile si neiluzorii din angoasa contemporană, se actualizează din cauza presimţirii gurii căscate a lupului cosmic, abis mai vast decît pămîntul si cerul. Prin aceasta, existenţialismul îsi are una din filiaţiuni în Mitologie : în tradiţiile celtice lupul antropofag, era asimilat cu oceanul Abisului.

Dar, înşir-te mărgărite, după acest excursum, reluăm firul basmului. Înghiţirea hulpavă a iezilor mai mari, a fost acel **regressum in utero**, de care vorbeam mai sus, uter simbolizat de burta lupului. Iedul cel mic scapă, mai exact lui nu-i este necesară, pentru că se refugiază în alt uter, superior, peştera hornului întunecat, după cum Zeus nu a mai avut nevoie să treacă prin pîntecele lui Saturn, ca fraţii săi, pentru că s-a adăpostit în peştera de pe muntele Ida, **Axis Mundi**, priveghiat de Capra siderală.

A noastră se întoarce acasă, dar nu mai era decît iedul cel mai mic care să-i deschidă. Nu-i mai rămîne altceva decît să pregătească răzbunarea, care, transpusă pe plan universal, semnifică restabilirea si întărirea ordinei năpădită de puterile Haosului. În recriminările ei capra se jeluieşte :

„ — Ia las'că l-oi învăţa eu ! Dacă vede că-s o văduvă sărmană şi c-o casă de copii, apoi trebuie să-şi bată joc de casa mea ?“

Se identifică deci, fără nici un văl, cu **văduva**

[10]) **Dmitri Merejkovski : L'âme du Dostoiewksy, le prophète de la revolution russe“, Paris, Ed. Bossard. 1922, p. 10—11.**

Ilustraţii de Sabin Ştefănuţă

simbolică, din toate iniţierile : Isis, Demeter, Maica Domnului, Iştar, pe care o găsim în nenumărate basme româneşti, văduvită, golită de principiul ei solar. Acest simbolism e corolar cu acel al Orfanului.

Şi se pune pe lucru şi s-apucă de făcut bucate, adevărat praznic cum se cuvine pentru mort de aproape.

Lîngă casă era o groapă adîncă (unde e o gură de Rai, se cască si Iadul). Capra umple groapa cu jăratec, ca să ardă focul mocnit. După asta, aşează o leasă de nuele numai întinată si niste frunzari peste dînsa ; peste frunzari toarnă tărînă si peste tărînă, aşterne o rogojină. Într-un cuvînt face totul ca să inspire încredere lupului adică ceea ce reprezintă el în acest moment al basmului : un ciclu uman în plină descompunere, dar stupid încleştat pe iluzia securităţii si a soliditătii, mascîndu-i focul ce-i mocneşte sub picioare. Şi ca tron derizoriu, al iluzorului, al efemerului si al fragilităţii, „îi face un scăues de ceară, anume pentru lup“, spune Creangă cu o rigoare si precizare verbală, de-a dreptul uluitoare.

Apoi, capra porneşte prin pădure, pînă ce dă de o prăpastie grozavă si întunecoasă si pe o tihărae dă cu „crucea peste lup“ spune admirabil basmul. Îl pofteşte la praznic. Bruta, orbită de lăcomia-i fără fund, nu bănuieşte nimic si acceptă.

Lupul se aşează pe tronul său efemer de ceară aproape topită si

„începe a mînca hîlpav ; si gogîlt, gogîlt, gogîlt, îi mergeau sarmalele întregi pe gît.

— Dumnezeu să ierte pe cei răposaţi, cumătră, că bune sarmale ai mai făcut !

Şi cum ospăta el, buf ! cade fără sine în groapa cu jăratec, căci scăuesul de ceară s-a topit si leasa de pe groapă nu era bine sprijinită : nici mai bine, nici mai rău, ca pentru cumătru.

Ei, ei ! Acuma, scoate lupe ce-ai mincat !"

adică, nu numai praznicul dar si pe cei doi iezi mai mari, cum se întîmplă de fapt în alte versiuni. Am amintit mai sus că acelasi lucru se întîmplă si cu Scufita Rosie, redată uneori lumii. Versiunile completîndu-se, mitul se reintregeste.

Lupul nostru se preface în scrum, adică revine la elementul lui originar, Materia Primă.

Referintele traditionale la sfîrsitul Virstei Negre prin foc la Ekpyrosis si la azvîrlirea Bestiei în Abis sînt numeroase. Alegem două :

Una în Apocalyps, XIX, 20 : „Si fiara a fost prinsă si împreună cu ea a fost prins si proorocul mincinos. [...] Amîndoi au fost aruncati de vii în iazul cel de foc..."

Iar în XX, 1—3 : „Apoi am văzut un înger pogorîndu-se din cer [...] a pus mîna pe balaur, pe sarpele cel vechi care este diavolul si satana [...] l-a aruncat în adînc si l-a închis acolo si a pecetluit întrarea deasupra lui."

A doua referintă e din Dante ; vestind pe Veltro, Ogarul simbolic, care la sfîrsitul timpurilor va lupta cu lupoaica, spune :

„Questi la caccerà per ogni villa
fin che l'avrà rimessa nello'inferno
là onde invidia prima dipartilla."

(Inferno I. 109—III).

[„Acesta (Ogarul) o va alunga din toate locurile — pînă o va arunca în Infern, de unde, la început, a trimis-o Invidia."]

Prin „Invidia" se întelege tehnic de către Dante si de tovarăsii lui „Fedeli d'Amore" Aviditatea radix, Atractul invers, foamea compactantă bazică, devorînd Materia Universului, pentru a o primeni.

Mai menționăm în treacăt cîteva aspecte din acest inepuizabil mit. Cititorul atent va vedea înrudirea dintre ele.

Lykson, al cărui nume înseamnă Lup înselător, fiul lui Pelasgos, a civilizat cel dintîi Arcadia si a instituit cultul lui Zeus Lykaios, Zeus lup-lumină. A mîniat însă pe Părintele zeilor si al oamenilor, omorînd un copil si amestecîndu-i carnea cu mîncarea oferită Zeului, care îi era oaspete. Acesta l-a prefăcut în lup si i-a făcut casa scrum, dîndu-i foc, adică, exact ce-i face capra lupului în basmul nostru, capra, mama adoptivă a lui Zeus. Aceste similitudini si contaminări de mituri sînt firesti, cînd stim că au ieșit din aceeași matrită comună, după cum spune si Fritjhof Schuon (op. cit.) uneori că din cauza identității lor functionale diferite persoane sau evenimente se topesc într-unul singur, iar alteori desemnări de persoane sau evenimente să nu reprezinte decît analogii.

Că acest sfîrsit de basm e în realitate un ritual de initiere, a cărui finalitate este a doua nastere (regeneratio), o dovedeste similitudinea lui cu sărbătoarea romană, **Lupercalia.**

„Zeul-Lup are un caracter antitetic. Cum o indică mitul alăptării gemenilor divini, încarnează principiul vital. Dar în toate religiile antice este si un animal infernal. Zeul-Lup domnește asupra lumii mortilor. Lupul, după o conceptie foarte răspîndită în Antichitate, **e în acelasi timp tatăl oamenilor si mormîntul lor ;** cum a spus-o E. Reinach, **îi cheamă la viață si-i resoarbe** (sublinierile sînt ale noastre). O serbare în onoarea zeului tine de domeniul funerar.

Sărbătoarea „Fauni sacra", menționată de Ovidiu, în Faste II, 268, are un caracter funerar.

„Se invoca întîi Faunus (Pan), apoi se sacrifica un tap (unul dih iezii basmului nostru). Doi tineri din neam nobil erau dusi lîngă victimă. Un grup de oameni numit **Lupercii**, isi tăiau curele din pielea tapului sacrificat. Încinsi cu aceste cingători, o alergare rapidă îi purta în jurul Palatinului. Odată alergarea terminată, un banchet ritual reunea pe actorii acestui straniu simulacru." [11]

La Creangă : „Si auzind caprele din vecinătate de una ca asta, tare le-a mai părut bine ! Si s-au adunat cu toatele la priveghi si unde nu s-au asternut pe mîncate si pe băute, veselindu-se împreună..."

Lăsăm cititorului plăcerea să aplice în amănunt detaliile din articolul lui Lambrecht. Are toate datele pentru acest exercitiu de ascutime mintală.

Ospătul de la sărbătoarea **Lupercalia** cît si acel al caprelor din povestea lui Creangă este ceea ce numeste G. Dumezil un „Festin d'Immortalité", un ospăt ritual cu caracter euharistic.

Mai menționăm :

Amaltheea a avut cu Hermes pe Pan, frate de lapte cu Zeus. După unii mitologi, Amaltheea a fost transformată în constelatia Caprei, după altii în aceea a Capricornului. Mitologia nefiind cantitativă, diferitele perspective se completează, nu se exclud. Capricornul se găseste astrologic în Ianua Coeli, în vîrful Cerului, în Poarta lui, în momentul solstitiului de iarnă. Faptul este o justificare a celor spuse la început. Creangă, în **Capra cu Trei Iezi** desăvîrseste actualizarea Axei lumii, care unește Cerul cu Pămîntul, vîrful inferior fiind înfipt în tenebrele **Soacrei cu Trei Nurori,** care astfel se situează la solstitiul de vară, numit „Ianua Inferni". Identificasem pe cele trei nurori cu cele trei Iele, cărora li se mai zice și Rusalii și Sînziene. Or, marea sărbătoare păgînă a Sînzienelor se plasează la solstitiul de vară, la Ianua Inferni. Atunci eficacitatea și virulența lor sînt mai puternice, în vederea topirii miasmelor care ies din lumea întunecată. Vîrtejul lor sumbru restabilește echilibrul. Mi se pare semnificativ că humulesteanul a descris cei doi poli, unînd Ianua Inferni cu Ianua Coeli, în două basme consecutive, urmîndu-se unul pe celălalt. De aceea trebuie totdeauna să se respecte secvența, nu numai în publicare, dar și în contrar, fiind oarecum voința autorului, implicită în succesiunea și solidaritatea povestirilor.

Dacă groapa cu jăratec e identificabilă cu incendiul care va aprinde lumea la sfîrșitul zilelor, o regăsim și în Athanorul hermetic, de formă cilindrică și el, cuptor al lui Hermes, matrice a tuturor palingeneziilor, în care arde totdeauna un foc lent, imperios cerut de Arta Regală. Și acest detaliu esențial îl știa Creangă :

„...apoi umple groapa cu jăratec și cu lemne putregăioase ca să ardă focul mocnit".

Dacă nu se respectă cerința fundamentală, germenii vii ai lui Magnum Opus, iezii din pîntecele lupului, ar fi calcinați. Temperatura unui pîntece de mamă nu e aceeași cu a unui furnal de combinat siderurgic. Se poate simți prin acest exemplu deosebirea între un foc distrugător și unul viu.

S-ar putea ca divina Capră să fi fost totemul unei vaste Împărății mitice, preistorice dar nicidecum ireale, de la care nu ne-au rămas decît zvonuri, cărora, în lipsă de altceva, ar fi

[11]) **G. Lambrecht : „Les Lupercales, une fête prédéiste ?" în :** Hommage à Joseph Bidez et à Franz Cumont, **Bruxelles, Latonus, f.a., p. 170—173.**

imprudent să nu le acordăm nici o audiență. Așa s-a întîmplat cu o faimoasă tradiție, aceea a Atlantidei. Atîta vreme cît veștile de la continentul pierdut se limitau la informațiile din „Critias" și din „Timeu" ale lui Platon, Insula scufundată a trecut drept un mit, în sensul modern al cuvîntului ; de cînd au început să apară semne mai „palpabile" despre existența ei, Atlantida nu mai este mitică și e păcat ; ca mit era mult mai interesantă, în adevărul ei pur.

Aici trebuie să insistăm puțin, pentru că problema Atlantidei și a tradiției ei respective, în raporturile ei cu tradiția hyperboreană, nordică, în adevăr primordială în ciclul nostru de umanitate, este capitală, pentru înțelegerea dezvoltării ciclice și, lucru semnificativ, o cheie majoră pentru decriptarea operei lui Creangă și a basmului românesc. Altfel spus, epoca lui Creangă, printre altele, e și o cheie ciclică.

Sîntem reduși la cele mai sumare informații cînd vrem să studiem preistoria, din cauza lipsei progresive, pe măsură ce ne urcăm în timp, a documentelor scrise ; și preistoria începe foarte devreme, prin secolul VII înaintea erei noastre, cu excepția Egyptului, Mesopotamiei și Chinei. Ne rămîn doar tradițiile orale și ele așternute pe hîrtie, cu milenii mai tîrziu, după ce au avut loc evenimentele pe care le povestesc. Și, pentru ca lucrurile să se încurce și mai mult, întîmplările au o coloratură net mitică, ceea ce permite primului venit să le respingă în bloc, în numele sacrosanctului bun simț și al experienței de toate zilele.

Personal, admitem autenticitatea și valoarea informatorie a predaniilor orale, mai tîrziu scrise, despre timpurile străvechi și considerăm ca un semn de extremă superficialitate neatenția cercetătorilor. Faptul că Momsen escamotează legenda întemeierii Romei și a regalității nu rezolvă problema întemeierii „Urbs"-ului. Prejudecățile s-au risipit de atunci, și nici un istoric nu și-ar mai putea permite să deconecteze începutul Romei de mitul ei. Se simte acum că legenda și istoria formează un tot.

Vedele afirmă categoric tradiția habitatului primitiv al Hindușilor, nu în țara desemnată astăzi cu numele de India, ci într-un ținut extrem nordic, chiar polar [12]). Informația este cu atît mai prețioasă, cu cît Tradiția hindusă e ieșită direct din marea Tradiție Primordială a ciclului de origine nordică. Grecii o numeau „hyperboreană", (Suprem Nordică). Homer vorbește de Ogygia „unde sînt revoluțiile Soarelui", expresie enigmatică ce nu ar putea avea altă semnificație decît că, acolo, soarele are o mișcare de rotație în jurul Zenitului, fără să apună niciodată.

Ca să ajungă în locul de astăzi, Tradiția Nordică a trebuit, în mod necesar, să se scoboare din zona polară de-a lungul unei Axe Nord-Sud, cu diferite etape. Se spune că acest ax se află pe zona unui meridian care desparte exact în două pămînturile locuibile, din punct de vedere al suprafeței, străbătînd, în același timp, cea mai mare întindere de pămînt și acesta este meridianul Marei Piramide.

Pe de altă parte, tradiția despre Atlantida, situează în Oceanul Atlantic, deci în Occident, „Insula scufundată sub valuri". Amintirea ei nu a putut subzista decît transmisă de locuitorii care au scăpat de diluviu, după cum o indică mitul Potopului lui Noe, care de fapt se referă la Atlantida.

[12]) **Lokamanya Bal Gangadhar Tilak :** Origine polaire de la tradition védique, **Milano, Ed. Archè, 1979.**

La prima vedere s-ar părea că ambele tradiții se exclud, pentru că multe școli pseudo esoteriste din Occident consideră Atlantida ca matca tuturor tradițiilor din lume. Dar cine are date exacte despre Tradiția Primordială și localizarea ei geografică, își dă seama că Hyperboreea și Atlantida nu se exclud și că ultima era riguros subordonată primei, pentru că tradiția atlantă a fost o readaptare relativ tardivă a Tradițiunei Hyperboreene. Între ele nu a putut exista o concurență, ci doar o răzvrătire a civilizației atlante, sancționată providențial prin potop.

„Poziția însăși a centrului atlanteian pe axa Occident-Orient indică subordonarea sa în raport cu centrul hyperborean, situat pe axa polară Nord-Sud. În adevăr, cu toate că ansamblul celor două axe, în sistemul complet al celor șase direcții ale spațiului, este ceea ce s-ar putea numi o cruce orizontală, axa Nord-Sud nu trebuie mai puțin privită, ca relativ verticală în raport cu axa Orient-Occident.

Se mai poate, conform simbolismului ciclului anual, să se dea primului ax numele de ax solstițial și celui de-al doilea, acela de ax echinocțial și aceasta permite să se înțeleagă de ce punctul de plecare al anului nu este același în toate formele tradiționale. Punctul de vedere normal, în directă conformitate cu Tradiția Primordială, este solstițiul de iarnă ; faptul de a începe anul la unul din echinocții indică rătășarea la o tradiție secundară, ca aceea a tradiției atlantice" [13]).

Acestea sînt tradiții orale, tardiv puse în scris. S-ar putea conjectura că migrația din Atlantida, în ajunul dezastrului, să fi luat calea țărilor europene riverane cu Oceanul Atlantic și al Africii de nord. Migrația a putut ajunge pînă în Egipt, Egeea, Siria, Chaldeea, Asiria, Fenicia, deci, cum spuneam, de-a lungul unui ax în direcția Vest-Est. În regiunile sus-citate trebuie să se fi produs o inevitabilă întîlnire cu axul hyperborean, coborînd din Nord spre Sud. Dar,

[13]) **René Guénon:** „La place de la Tradition atlantéenne dans le Manvantara; în „Le Voile d'Isis", **anul 1931, p. 495—496.**

pe vremurile acelea, întîlnirea însemna și joncțiunea tradițiilor respective, din care aveau să rezulte diferitele forme de tradiții, proprii sfîrșitului de Manvantara. În orice caz, nu e vorba de o resorbire a tradiției atlante în tradiția hyperboreană, ceea ce ar fi suspendat mersul ciclului, ci „de fuziune între forme prealabil diferențiate, care să dea naștere la alte forme adaptate la noi circumstanțe de timp și de locuri ; și faptul că cele două curente apar oarecum autonome poate contribui la întreținerea iluziei unei independențe a tradiției atlante" [14]. În altă parte, Guénon sugerează că în tradițiile nou constituite, ar fi pur hyperboreană doctrina metafizică, pe cînd ar fi atlanteene doctrinele cosmologice, ocupîndu-se exclusiv de lumea „intermediară", ca Alchimia, Astrologia, Cosmogonia, Știința numerelor și multe altele. Metafizica se ocupă exclusiv de căutarea Supremului, a Sinelui brahman. Precizăm că în Occident, științele cosmologice intermediare sînt înglobate sub denumirea generală de **Hermetism.** Îndeobște, ar fi atlant tot ce ține de **cultul Marei Mame,** de aspectul feminin al Supremului (și nu de personagii feminine intermediare, fie ele informale, ca Iana-Sînziana, Zînele, Sînzienele, care se găsesc și în Tradiția Primordială). Se consideră ca fiind rezultatul unei asemenea fuziuni, civilizațiile egiptene, caldeene, siriene, feniciene și ce ne interesează mai de aproape, civilizația mino-egeeană, cu centrul în Creta. Or, în Creta s-a localizat mitul Caprei, alăptînd pe Zeus, și aici avem o ilustrare a celor spuse mai sus. Raportul între tradiția hyperboreană și cea atlantă este acel de la masculin la feminin, de la esență la substanță. Or, în Creta, ca și în basmul românesc, Capra dă hrana, elementul substanțial, lui Zeus, al cărui simbolism este incontestabil hyperborean-nordic, deoarece e fiul lui Cronos, nume a cărui rădăcină înseamnă „înălțime", „coroană", „verticalitate", ca axul Nord-Sud.

S-ar putea ca divina Capră să fi fost, cum spuneam, o desemnare a Supremului în Atlantida, devenind oarecum secundară în noile tradiții rezultînd din fuziunea nordică vestică de care am vorbit mai sus. E posibil ca divina Capră să fi fost un Totem al unei vaste arii tradiționale, localizată mai ales în Mediterana Orientală.

Aigos însemnează Capră în grecește ; Marea Egee e marea Caprei ; Creta minoiană e insula Amaltheei, deci insula Caprei ; Egeu, miticul rege al Athenei, tatăl lui Theseu, înseamnă „căpresc". Insula Egina e „puterea caprei", ca și Begystos, omoritorul lui Agamemnon, soțul Clytemnestrei, omorît la rîndul său de Oreste. În sfîrșit, Egyptul (Aigyptos) e un suspin și înseamnă țap [15].

Culoare simbolică a tradiției hyperboreene este Albul sau Verdele, a tradiției atlante, Roșul. Le reprezintă în basmele noastre Alb sau Verde-Împărat pentru prima, Roș-Împărat pentru a doua. Poate oricine să-și dea seama de importanta acestui fapt, mai ales cînd se susține de către unii, că singurele vești directe despre Atlantida sînt platoniciene. Am avea deci și izvoare românești autohtone.

Științele pur metafizice sînt, ca să întrebuințăm terminologia hindusă, date în depozitul Brahmanilor, al castei sacerdotale ; științele intermediare, cosmologice, sînt păstrate de kșatrya, de casta războinicilor.

Cită vreme ierarhia domeniilor de cunoaștere ale Metafizicii și ale Cosmologiei este păstrată, ființează și subordonarea firească, în natura lucrurilor, a kșatrylor față de brahmani și lumea e în ordine, deoarece cosmologia își are rădăcinile firești în lumea imuabilă a Ideilor. Cînd științele cosmologice își taie rădăcina lor cerească, negîndu-și propriul lor principiu, încep catastrofele, întîi în domeniul social, apoi pe plan cosmic, omul fiind central în starea lui de fire. Se pare că prima mare revoltă de acest gen s-a întîmplat în Atlantida.

Am spus mai sus că predominarea castei războinicilor e solidară cu apariția unui sacerdoțiu feminin, foarte virulent. El e vizibil în toată opera lui Creangă, aproape în fiecare basm, fiind învins sau jugulat pînă la sfîrșit, ceea ce arată puritatea și marea vechime a acestor basme. În toate, ierarhia este păstrată neclătinat. Cele mai multe din basmele humuleșteanului concernă lumea intermediară, deci au o inevitabilă moștenire atlantă ; mai în toate, încercările de revoltă a principiului feminin deviat, devenit nociv prin aceasta, sînt fără milă nimicite. **(Soacra cu trei nurori, Capra cu trei iezi,** dacă asimilăm pe **lupus** cu **lupa, Punguța cu doi bani, Povestea lui Stan Pățitul, Fata Babei și fata Moșneagului, Povestea porcului).** În **Povestea porcului** și în **Harap Alb,** Creangă ne dezvăluie lumea „ultimei Thule", lumea Tradiției Primordiale, de totalitate strict hyperboreană, cum se va vedea [16].

În încheiere, **Capra cu trei iezi,** e un basm eshatologic, structurat pe tema Morții și Transfigurării. Pentru trăirea lor, ne-a fost dată viața pe pămînt. Restul e deșertăciune.

Goethe ne poruncește :

„Stirb und werde!"
[„mori și devino!"]

Dacă nu :

Bist du nur ein trüber Gast
Auf der dunklen Erde."
[„Ești numai un oaspete turbure,
pe pămîntul întunecat."]

Vasile Lovinescu

---

[14]) **Ibidem, p. 498.**

[15]) **Am găsit aceste etimologii în magistrala lucrare a lui Robert Graves „The Greek Myths", London, Pinguin Books, 1958.**

[16]) **În basmul „Povestea porcului", după o primă mare greșeală inițială, fata de împărat pornește în căutarea soțului și principiului ei. În imensa majoritate a basmelor, se întîmplă contrarul, ceea ce arată superioritatea inițiatică de origine hiperboreană a basmului lui Creangă.**

În basmul „Harap-Alb", fata lui Roș-Împărat, preoteasa misterelor lui Șet cel Roșu, „cumplita farmazoană", nu e nimicită ci subordonată lui Harap-Alb, care reprezintă Tradiția Hyperboreană și prin acest fapt devine pozitivă. Nicăieri, după cele ce cunoaștem, diferența de nivel ierarhic și simbioza între Tradiția Primordială și Tradiția Atlantă nu au fost mai bine indicate ca în basmul românesc. Harap Alb, viitor Verde-Împărat, învinge, supune și reduce la ascultare pe fiica Împăratului continentului roșu.

De aceea, lăsăm la sfîrșit studiul celor două basme, ele fiind o încheiere. „Finis coronat Opus".

Nuntași armâni muzâchiari

UN ROBIN HOOD AL AROMÂNILOR

„Interpretarea normandă“

Pentru normand, ocupant al insulei anglilor, Robin Hood era desigur un hoț și un tâlhar. Pentru anglo-saxoni era un erou. Iată două feluri de a înțelege un personaj istoric și două feluri de a scrie istoria. Către noi a răzbit legenda lui Robin al pădurilor care face dreptate. Cu alte cuvinte băștinașii și-au făcut dreptate scriind istoria lui Robin așa cum au voit-o ei. Interpretarea normandă n-a răzbit pînă la noi într-o formă artistică. Situația este însă alta pe pămînturile locuite de românii de altădată și astăzi. Extrem de numeroși de-a lungul a nenumărate perioade istorice, luptătorii români de felul lui Robin Hood nu s-au bucurat toți de consacrarea majestuoasă a legendei. Mulți dintre ei au rămas incorporați

doar actelor oficiale care i-a tratat drept bandiți, hoți, tilhari. Aici a răzbit interpretarea „normandă" a istoriei. În alte cazuri povestea și legenda populară a stăruit și a învins, consfințind figura legendară a haiducului român. Comparația cu Robin Hood este avantajoasă pentru că identitatea mecanismului răzvrătirii, al insurecției este aceeași. Funcționează și în Carpați și în pădurea de la Sherwood aceeași logică : colectivtiatea deposedată, inșii dezmoșteniți caută un echilibru și o revanșă socială, luînd calea codrului, a ilegalității. Condiția haiducului ca și a lui Robin Hood este a unui uzurpat care combate pe uzurpatori. Chestiunea este de ordin economic, social și politic.

Povestea lui Robin Hood și a haiducului român sau balcanic este mai mult decît o frumoasă poveste eroică. Ea are un sens mai adînc. Robin contestă legitimitatea normanzilor ; haiducii contestă legitimitatea fanarioților. Și unii și alții contestă privilegiile unei clase superpuse. Normandului îi convine a zice că saxonul este din fire hoț, uitînd că dreptul său de proprietate este un rapt. Fanariotului îi vine deasemeni bine a denumi pe cel ce vrea să-și ia înapoi bunurile unui tîlhar, jefuitorul fiind de fapt el. Energia multor popoare vechi s-a cheltuit într-o luptă armată epuizantă pentru a înfrînge pretențiile nejustificate decît prin forță. Încercarea de a răspunde forței prin forță a dus la apariția faimoșilor eroi de baladă care au populat imaginația ascultătorilor de balade din Balcani și Carpați. Între aceste figuri legendare, luptători necruțători împotriva ocupanților silnici se rînduiesc și eroii aromânilor. Acești locuitori ai munților din Sudul Dunării au dat acestor locuri nu numai păstori bogați și puternici sau negustori întreprinzători și filantropici, ci și oameni de arme iscusiți, îndrăzneți, care au determinat practic în anume momente frămîntate ale desfășurării ei istoria ținuturilor dintre Dunăre și Mediterana. Revoluția

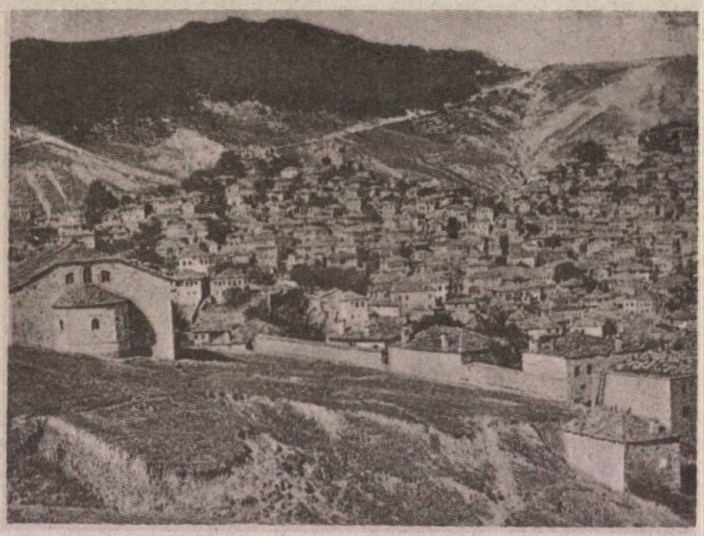

O privire asupra comunei Crușova

greacă de la 1821 a înrolat la loc de frunte printre combatanții ei pe clefții munților, pe armatoli, pe acești aromâni înarmați, încercați în vechi hîrțuieli cu armatele otomane. Din multele personalități intrate în cîntecul popular grecesc și balcanic alegem cea a lui Caciandoni care ni se pare reprezentativă. Comparația cu Robin Hood nu este de fapt decît sublinierea dreptului la echivalentă celebritate a haiducului răsăritean.

Aromânii și eliberarea Greciei la 1821

Aromânii, adică românii din dreapta Dunării, pentru că aromân nu înseamnă altceva decît român, i-au preocupat pe scriitorii români de la primele lor manifestări. Despre ei ni se vorbește în cronicile lui Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir. Mai tîrziu ei au devenit un obiect de studiu dintre cele mai serioase pentru lingviștii, istoricii, etnografii din România. O contribuție aparte în rîndul acestor cercetători au avut-o cărturarii ridicați chiar din rîndul aromânilor. Ei aveau față de toți ceilalți cercetători ai temei avantajul de a cunoaște limba și poporul la sursă, de a vorbi despre aromâni din interiorul vieții acestora. Unul din primii aromâni care ilustrează prin atenția acordată românilor din sudul Dunării este Dimitrie Bolintineanu, poetul, care într-o carte „La românii din Macedonia și la Muntele Atos", vorbește pe larg despre unul din cele mai vechi popoare din Peninsula Balcanică îndreptățit ca și toate celelalte la a avea un tratament și o soartă mai bună în viitor.

Al doilea nume de aromân pe care-l citățm aici este Ioan Caragiani, junimistul. Dacă Dimitrie Bolintineanu se trăgea doar din aromâni, fiind născut pe lîngă București, Ioan Caragiani era născut în Pind, făcuse școală la Atena, cunoscuse în acest oraș pe marii căpitani ai revoluției grecești de la 1821 și vorbește despre realitățile aromânești cu cea mai mare competență. A.D. Xenopol îl folosește în a sa Istorie a românilor ca un izvor de căpătîi cînd situația i-o cere. Ioan Caragiani a scris o serie de Studii istorice asu-

pra românilor din Peninsula Balcanică, care s-au tipărit doar pînă la pagina 272 în Revista pentru Istorie, Arheologie și filologie condusă de Gr. G. Tocilescu, în anul 1891. Lucrarea nu s-a tipărit în întregime, din motive necunoscute, o mare parte a ei rămînînd în manuscris. Nici Pericle Papahagi care reeditează cele 272 de pagini în 1929 la Cultura națională nu le dă publicității. Chiar rămasă neterminată, lucrarea lui Ioan Caragiani este extrem de importantă. Pricina acestei importanțe vine mai ales din felul cum s-a scris despre Peninsula Balcanică pînă la această lucrare și chiar și după ea. Mai ales călătorii occidentali au produs o mare confuzie asupra realităților sociale, politice, etnice, lingvistice din peninsulă pe care le-au descris cu ajutorul unui ochi neavertizat și insuficient de disociativ. Ei confundă adesea între ele popoarele Peninsulei Balcanice arătînd o preferință explicabilă prin prestigiul culturii elene și al revoluției grecești din 1821, pentru greci. Majoritatea cărților de voiaj despre Peninsula Balcanică și despre Grecia nu fac nici o diferență între greci, albanezi, aromâni și chiar bulgari. Ca om de știință ieșit din sînul aromânilor, Ioan Caragiani întreprinde o operă de restituire extrem de utilă identificînd între luptătorii pentru o Grecie liberă pe aromâni. Celebrii armatoli care și-au dat viața pentru cauza antiotomană au contribuit direct și hotărîtor la eliberarea Greciei. Eroii Greciei libere cîntați de Hugo sau de poezia americană *) la cîțiva ani de la evenimente, sînt aromânii. Ioan Caragiani ne propune o istorie scrisă de jos în sus, de la infrastructuri către suprafața istoriei și rezultatele sînt impresionante. Ioan Caragiani nu face doar liste onomastice și identificări etnice cu ajutorul lor, ci apelează la argumente multiple pentru identificările efectuate. În acțiunea lui de pionierat, Caragiani era îndemnat și de faptul că îi cunoscuse pe o parte din acești eroi în timpul ședерii lui în Atena și că în casele lor și-a petrecut cea mai mare parte a timpului. Scriind cartea despre contribuția aromânilor la viața politică, militară și insurecțională a Balcanilor și a Greciei în epoca modernă el acționează ca un mandatar al foștilor luptători aromâni de la 1821. Urma acestora s-a pierdut și pentru că maniera helenizantă de a scrie istorie a autorilor greci a dus la pierderea urmelor. Cînd vorbeau despre originea acestor eroi cîntați în toată Grecia și de aici în Europa cultă, acești autori dădeau numele provinciei de origine în formularea clasică, helenică, și nu în cea contemporană. Lipsind și numele satelor de origine distinct aromânești acești eroi ai insurecției grecești de la 1821 au intrat în marea galerie a făuritorilor statului modern grec fără indicația adevăratei lor origini. Asupra ei se oprește documentat și convingător Ioan Caragiani.

Pe drumul deschis de Ioan Caragiani au mai pășit și alții. Între ei, Ioan Nenițescu publică un volum impozant ilustrat, intitulat De la românii din Turcia europeană, studiu etic și statistic asupra armânilor, 1895. Pentru a duce la capăt volumul, Ioan Nenițescu străbate întreaga Turcie europeană căutînd să verifice informațiile oferite de cei mai importanți călători occidentali în Balcani asupra armânilor și să documenteze pe această cale scrierea lui Ioan Caragiani, care rămîne izvorul și modelul cercetării proprii. Cea mai importantă operație rămîne tot aceea de a disocia pe aromâni de alte populații cu care fie călătorii străini i-au pus la un loc din ignoranță, fie administrația turcă sau greacă care-i cuprinde deliberat sub alte denumiri etice. Ioan Nenițescu reconstituie tipurile de viață ale aromânilor în nenumăratele variante pe care ei le-au conservat de-a lungul vremii și de-a latul Peninsulei Balcanice, ca și faptele lor de arme. Din De la românii din Turcia europeană reproducem capitolul dedicat haiducului Caciandoni, figură eroică și populară a populației aromânești și balcanice, celebru prin rezistența antiotomană și prin sfîrșitul său dramatic din porunică otomană. Armatolul Caciandoni este încă un exemplu de haiduc legendar ieșit din rîndurile poporului românesc.

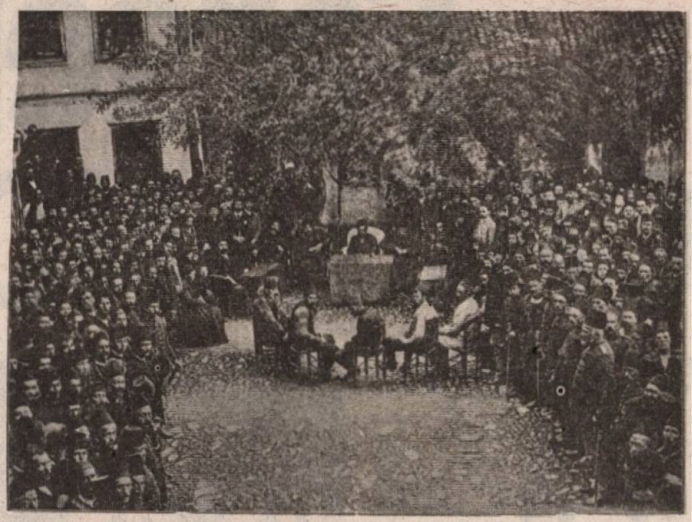

O judecată în Bitolia

*) În America de Nord se tipărește în 1825 poemul Marco Bozzari de Fitz Grenne Halleck, inspirat de revoluția greacă și de Byron.

Un Robin Hood al aromânilor

Fărşerotul CACIANDONI

Numărătoarea tribului fărşerotesc ? Pentru a avea numere rotunde, noi vom păstra în socoteala noastră numai 210 000 de suflete pentru harnicul, îndrăzneţul şi viteazul trib al fărşeroţilor. Se înţelege că şi cifra aceasta este cu mult sub adevăr, dar atât am găsit şi atâta şi arătăm. E plină Peninsula-Balcanică de ei şi de faptele lor, e plină istoria Greciei moderne şi poesia populară greacă de vitejia lor. Am putea să aducem numele şi faptele a sute de fărşeroţi vestiţi, care s-au luptat încă de pe la începutul veacului nostru, precum şi de acei care s-au războit în timpul revoluţiei grece, pentru crearea Greciei moderne. Ne vom mărgini însă să înfăţişăm numai unul, pe vestitul Caciandoni, care a rămas, cu drept cuvînt, în gura şi în poesia populară a tuturor popoarelor din Peninsulă, un erou legendar. Viaţa şi faptele acestui armân fărşerot vor arăta câtă putere de voinţă, câtă îndrăzneală şi vitejie, câtă bărbăţie şi câtă statornicie în lucrare are fărşerotul, când se hotărăşte şi se devotează.

Aravantinos ne spune că vestitul Caciandoni era născut din părinţi armâni : „se zice că Caciandoni a avut de tată pe un păstor vlah". Şi sunt, asupra armânităţei lui Caciandoni, şi alte mărturii afară de aceasta a pomenitului istoriograf grec. Numele lui pare să fie Antoni Caciu sau Caciu-Antoni. Caciandoni a trăit lung timp la Valtu în Acarnania, ca mare proprietar de turme. După ce însă satrapul Ali-Paşa-Tepeleni, care îl ura şi-l pizmuia, îi răpi averile, Caciandoni, spre a se răzbuna, luă armele, chemă în jurul seu un bun număr de fărşeroţi şi începu a prigoni de moarte cetele de oaste şi pe oamenii lui Ali-Paşa, ori-unde îi întâlnea. Alţi armatoli armâni, ofensaţi şi ei de Ali-Paşa, nu întârziară a se uni cu Caciandoni, care în curînd deveni o forţă formidabilă. Cei doi fraţi ai lui Caciandoni, dintre care, unul născut cu ocazia migraţiunilor părinţilor în satul armânesc Lepeni, din Acarnania şi supranumit Lepeniatul, luară şi ei armele şi se puseră sub comanda viteazului lor frate Anton. Caciandoni era mic la trup şi cam uscăţiv, avea o voce puţină, blândă, totuşi era brav până la temeritate, vioiu, mlădios şi cumplit de ager în mişcările sale ; cunoşcea cu deamăruntul toate strâmtorile şi ascunzătorile munţilor, era plin de vicleniі şi şiretenii şi însetoşa după resbunare în contra acelora cari îi făcuseră vre un reu. (C. Fauriel : „Chants populaires de la Grèce moderne", etc. Paris 1824, două volume). Când Caciandoni se hotărî să răspundă cu sânge prigonirilor în contra sa şi în contra celorlalţi creştini, făcute de satrapul de Ianina, Ali-Paşa, vindu restul turmelor

Bărbaţi în horă, fotografiaţi la Avdela

sale şi ceealaltă avere mişcătoare, ce-i mai remăsese, şi puse însuşi foc caselor, stânelor şi acaretelor ce avea, pentru ca să de a înţelege că va merge la resbunare până la moarte şi că nu se va mai reintoarce la viaţa tihnită. În capul unei numeroase cete de fărşeroţi voinici, Caciandoni ani îndelungaţi prigoni oştirile lui Ali-Pasa şi le tăie în bucăţi. Furios satrapul de atâtea înfrîngeri păţite, întocmi, spre a urmări şi prinde pe Caciandoni, o numeroasă ceată de albanezi încercaţi şi aleşi, în fruntea căreia puse pe un Veli Ghega, bărbat puternic, trupeş, bine legat şi întrat de multe ori în foc. Toate încercările lui Veli Ghega de a prinde pe Caciandoni remaseră zadarnice. Tocmai cînd credea că va pune mâna pe el, atunci îi scăpa iarăşi, după ce pierdea în fie-care dată câţi-va viteji pe carii Caciandoni îi trimetea pe lumea cealaltă. Atunci Veli Ghega începu a jăfui şi rechisiţiona satele prin care trecea, sub cuvînt că locuitorii ar fi înţeleşi cu Caciandoni şi că îl fac mereu scăpat.

Eroul nostru amărît de suferinţele, din causa lui, a atâtor nevinovaţi, trimise lui Veli Ghega o scrisoare cam cu acest cuprins: „Veli Ghega I mi se spune că mă cauţi şi te plângi că nu me poţi găsi. Dacă doreşti aceasta în adever atunci vino la Criavrisi, unde mă aflu şi unde te aştept." Iată cum descrie d-l I. Caragiani omerica întâlnire de la Criavrisi, (adecă: „fântâna rece"), între uriaşul Veli Ghega şi uscăţivul Caciandoni: „Cântecele popu-

lare greceşti... spun că lupta a avut loc cu puşcele şi că între cei ucişi a fost şi Veli Ghega, împuşcat de însuşi Caciandoni. Cântecele fărşoretesci însă, ce posedăm noi şi informaţiunile noastre de la bătrîni din familia Caciandoni, spun că lucrurile se petrecură cu totul alt-fel, adecă: Caciandoni cu trupa sa era aşezat în nişte tufişuri de lângă Criavrisi, când avanposturile îi anunţară că Veli Ghega, cu oştirea sa, se apropie, venind nu pe drumul mare, ci pe cărări lăturalnice din partea opusă a drumului. La apropierea ambelor oştiri, începură înjurăturile pe de-oparte şi alta, căci toţi fărşeroţii ştiau albanezeşte, şi Veli Ghega cu trupa sa erau albanezi. Înjurăturile şi ocările, după cum spune şi Fauriel, se făceau ca şi între eroii lui Omer înainte de a se încăera. După înjurături veniră la înţelegere cu parola de onoare (albanezeşte: Besa-ie-besa) a eşi câte 20 din fiecare parte a oştirilor inamice, Caciandoni în fruntea fărşeroţilor şi Veli Ghega în fruntea albanezilor, şi a nu se da nici un foc, ci numai cu săbiile şi cu kutaganele să se lupte între ei. La semnalul dat înaintează din tufişuri, spre drumul mare, pe de-oparte şi alta patru-zeci şi doi de voinici, uriaşul Veli Ghega în fruntea albanejilor micul şi uscăciosul Caciandoni în fruntea fărşeroţilor. Caciandoni roagă pe camarazii săi să-i lase lui pe Veli Ghega şi să se încaere cu ceilalţi, tot acelaşi lucru recomandă şi Veli Ghega tovarăşilor sei, să nu atingă nimene pe Caciandoni, căci şi-l rezervă pentru înoustarea sa, cum zice cântecul fărşerotesc. Încăierarea a fost tot ce poate fi mai sălbatic şi de-o parte şi de alta, şi rezultatul a fost răniri dni partea fărşeroţilor, şi câteva cadavre din partea albanejilor, între care şi uriaşul Veli Ghega, trântit jos la pământ de Caciandoni. Măcelul nu ţinu mult, căci un soldat albanez din tufiş, văzînd pe Veli Ghega căzînd la pământ, trase cu puşca asupra lui Caciandoni, pe care îl răni uşor, şi lupta încetă şi se retraseră iarăşi în tufişuri ambele părţi. De acolo îndrăzneţul Cionga, nepotul lui Caciandoni, în grindina gloanţelor, se repedi şi tăiă capul lui Veli Ghega, şi intrând cu el în tufiş se făcu nevăzut, împreună cu Caciandoni şi trupa sa. Aşt-fel s-au petrecut lucrurile".

În urma acestui duel, faima numelui lui Caciandoni se răspindi peste toată Peninsula şi deveni ca o ameninţare pentru Satrapul de Ianina, căruia Caciandoni îi mai ucise, şi după aceasta, o sumă de căpetenii şi de osteni încercaţi, pe care Ali-Paşa i-a trimis pe urmele fărşerotului nostru. Din când în când Caciandoni se retrăgea în insulele

Ionice, ce se găseau sub stăpînirea Rusiei. În anul 1805 avu loc în insula S-ta Maura, una din Ionice, o întrunire a tuturor Cleftilor şi Armatolilor, carii luptau de mai mult timp în contra tiranului Ali-Paşa. Ei fuseseră chemaţi de un episcop grec, care organiza un complot în favoarea liberării Greciei. Deşi pentru o cauză străină lor, ci mai mult impinşi de dorul de a face vitejii, se adunară aici şi armatori armâni, între cari se văzu şi Caciandoni. „Pour Katzandonis, ce fut un vrai triomphe de paraître au milieu de cette foule de braves, proclamé d'un voix unanime le plus brave de tous, et entre tous facile à distinguer, et par la fierté de son air, qui contrastait, en quelque sorte, avec la petitesse de sa taille, et par l'or qui, étincelant de toute part sur sa personne, y relevait encore le costume pitoresque de Kelphte.." (Fauriel) Cu ocazia aceasta, în avîntul seu resboinic, Caciandoni se oferi de a ataca cu oamenii săi trupa de observaţie, tare de aproape şase mii de oameni, pe care Ali-Paşa o postase la Preveza, spre a priveghia mişcările complotului ce se organiza în S-ta Maura şi în insula Corfu. Cei care erau faţă, îl rugară însă să-şi păstreze avîntul pentru timpuri mai prielnice şi în acelaşi timp îi făcură rugămintea „á traiter... le Grecs d'une manière plus fraternelle qu'il ne l'avait fait jusque là (Fauriel : „Chants populaires de la Grèce". etc. pag. 168 (tot vol. I) Vedi şi pag. 163 şi 164 ; „Ce fu de ces hauses mit a faire des descentes sur les terres des Turks, les pillant, les ravageant sans merci, et ne ménageant guère celles des Grecs). Din aceste cuvinte, aduse tot de Fauriel, se vede lămurit că fărşerotul Caciandoni se ştia pe sine de armân, ceea ce dovedea prin purtarea sa faţă de greci, şi că grecii îl ştiau de negrec şi de aceea îl rugau ca să fie cu grecii mai blând şi mai îndurător de cât cum fusese până la întrunirea de care vorbim.

Intrarea în Cruşova

Curînd după aceasta, Caciandoni se îmbolnăvi de vărsat şi, fiindcă aerul din S-ta Maura nu îi pria, se duse împreună cu fratele seu Gheorghe, supranumit Hăşiatul, în munţii Agrafa şi se retrase într-o mănăstire, spre a se îngriji de boala lui, care se înrăise Neîncrezîndu-se însă în călugări, ambii fraţi se retraseră într-o peşteră, în munţi. Curând după aceasta Ali-Paşa le descoperi retragerea, prin trădarea unui oare-care Gurlea, şi trimise o trupă de 60 de oameni ca să-i prindă şi să îi aducă vii la Ianina. Când Gheorghe, fratele lui Caciandoni, văzu că ascunzătoarea lor fu descoperită, luă pe fratele său bolnav şi slăbit de boală în spate, şi, cu iataganul în mână, îşi deschisese drum printre cei 60 de albaneji, dintre care trânti mai mulţi la pământ, scăldaţi în singe. Atunci albanezii se luară după el, trăgînd mereu cu puşcele. Gheorghe fugea înainte, cât fugea, îşi depunea jos scumpa-i sarcină şi iarăşi se întorcea la prigonitorii sei, dintre carii mai ucidea câţi-va. Dar la urmă căzu şi el rănit şi ast-fel amendoi vitejii fraţi fură duşi vii la Ianina. Bucuria lui Ali-Paşa nu fu mică, cînd vezu pe Caciandoni şi pe Gheorghe Haşiatul în mânele sale ; el îi

Armâni fărşeroţi din Gheorgea împreună cu institutorii lor Ghica şi Pascu

aruncă în închisoare şi îi osândi la moarte prin sfărâmarea cu ciocanul a oaselor membrelor inferioare !

Voinicul albanez Veli Ghega, care fusese ucis de Caciandoni în luptă dreaptă cu săbiile, avea un frate cunoscut iarăşi de voinic, care dorea din suflet moarte fărşerotului nostru. Îndată ce el află cum că Caciandoni este prins, se presentă lui Ali-Paşa şi ceru să-i dea voe ca el să fie executorul sentinţei. Cum întră în închisoare, Caciandoni îl cunoscu după chip că ar putea fi fratele lui Veli Ghega şi, adresîndu-se temnicerului, îi zise :

— Acest om.. dacă nu me înşel, trebue să fie fratele lui Veli Ghega. Voinic Veli Ghega, dar voinic şi eu !.. Îşi făcu datoria, îmi făcui şi eu pe-a mea !

Fratele lui Veli Ghega află încă cu ocazia aceasta, că nu cu puşca, ci în luptă dreaptă şi cu sabia fusese ucis uriaşul său frate de către uscătivul Caciandoni. De aceea în loc să înceapă a zdrobi picioarele fărşerotului nostru cu ciocanul, se duse la Ali-Paşa şi ceru voe de a lupta în săbii cu Caciandoni, spre a răzbuna pe Veli Ghega. Dar Satrapul Epirului, care ştia cât de primejdios era în luptă Andoni, nu încuviinţă cererea albanezului. În piaţa de la Ianina şi în faţa poporului, care ameninţă şi blestemă pe cei doi viteji fraţi, se execută barbara sentinţă. Caciandoni fu cel dintei supus torturilor, iar Gheorghe sta liniştit şi privea. Ciocanul începu a isbi oasele picioarelor şi fluerile cu Caciandoni ! Fărşerotul, deşi slăbit de greaua sa boală şi de temniţă, nu dădu nici un ţipăt şi nu făcu nici un fel de semn de durere, însă când ciocanul îi izbi şi sfărâmă genunchiul, Caciandoni nu se mai putu reţine şi scăpă un strigăt de durere ! Atunci Gheorghe supărat pentru acest semn de slăbiciune din partea unui om oţelit, zise fratelui seu : „Dar bine... Caciandoni ! nu te mai înţeleg, ţipi ca o femee!" După aceasta veni rândul lui Gheorghe. Acesta vedu sfărâmarea

ciolanelor sale cu ciocanul, fără a versa nici o lacrimă şi fără a da cel mai mic semn de durere. Iată ce va-să-zică un fărşerot, iată de ce puteri aproape supraumane este înzestrat acest trib armânesc vinjos, resboinic şi oţelit. Ori pe unde trece fărşerotul este respectat şi însişi voinici albaneji de nord, au respect faţă de fărşerot, căci îl ştiu de brav şi îndrăzneţ, bun amic şi credincios, resbunător şi drept.

Cred că nu ar fi bine să încheem acest capitol, menit a caracteriza pe fărşerot, fără a arăta că şi femeea fărşerotă este capabilă de cele mai înalte sacrificii. Pe

Armâni din Samarina cu preotul lor Popa-Iani (sus) ● Un român grămostean din Hrupiştea (jos)

lângă că e muncitoare, pe lângă că e iubitoare şi credincioasă, ea este şi bărbată. Când trebuinţa cere, ştie să se lupte cu arma în mână, iar onoarea îi este mai scumpă chiar decât viaţa ei.

La 25 Decembre 1803 se încheia o convenţie între Fotu Ciavela, conducătorul Suliaţilor, şi între Veli-Paşa, fiul lui Ali-Paşa de Ianina, prin care se stipula că Suliaţii, părăsind munţii lor, se puteau retrage înarmaţi ori unde ar dori ; că, tuturor prizonierilor Suliaţi să li se redea libertatea ; că acelor dintre Suliaţi care vor voi să se aşeze în Albania, Paşa le va da pământuri, moşii şi sate fără plată, iar acelor care ar dori să se ducă mai departe, Veli-Paşa le va procura, iarăşi fără plată, toate mijloacele de transport necesare. Suliaţii erau împresuraţi de numeroasa oştire a lui Veli-Paşa de timp îndelungat, şi deşi îşi apăraseră munţii cu o uimitoare vitejie, acum din causa lipsei de hrană, erau nevoiţi a primi condiţiunea de a-şi părăsi patria lor născătoare de eroi. După ce de amendouă părţile, adică de către albanejii musulmani şi Veli-Paşa, precum şi de către fărşerotul Fotu Ciavela şi fărşeroţii-Suliaţi, se făcură cele mai strasnice jurăminte. Suliaţii, cari atâta timp zdrobiseră armatele ce Ali-Paşa trimese în contra lor şi zădărniciseră toate încercările Satrapului de la Ianina de a-i cuceri, începură a părăsi satele lor şi a se scobori din munţii lor deveniţi glorioşi. Chiar în ziua de Crăciun, în-

Familia Balimace, fărşeroţi din Gheorgea

vinşi de foame, iar nu de armele lui Veli-Paşa şi ale albanejilor, Suliaţii-Fărşeroţi cu inima înfrântă se despărţeau de munţii lor iubiţi! Înainte de plecare, Fotu Ciavela, ca şi Caciandoni, puse el însuşi, cu mâna lui, foc propriilor case, „pentru ca să nu fie mânjite de picioarele inamicilor" (Caragiani). Cei mai mulţi dintre Suliaţi se plecară comendei lui Fotu Ciavela şi cu el în frunte porniră spre Parga, mai cătând încă odată în urmă cu drag la munţii Suli, pe crestele şi prăpăstiile cărora se zăreau satele lor. În capul coloanei păşeau preoţii înveşmântaţi ca pentru serviciul divin şi cu sfînta cruce în dreapta, după ei venea Fotu Ciavela urmat de bărbaţii luptaşi, iar după aceştia veneau femeile cu pruncii în braţe şi cu copiii de mînă. În fruntea femeilor păşea Cadea, voinica soră a lui Fotu Ciavela, care cu ochii aprinşi de dorul răzbunării, cu carabina în mână şi cu brâul plin de iatagane se arăta ca vrednică fărşeroată, ca vrednică soră a unui erou. Alţi Suliaţi plecară sub comanda lui Gheorghe Boţari şi a lui Palaşca, spre monăstirea Zalonga, nu departe de riul Acheron, iar alţii spre Etolia. Numai călugărul Samoil, unul dintre capii Suliaţilor, nu părăsi patria, ci înconjurat de câţi-va voinici fărşeroţi mai ţinu cât-va în loc oştirile lui Veli-Paşa, spre a da astfel timp concetăţenilor lui de a se adăposti sau a scăpa de urmărire. Copleşit de marele număr al inamicilor, Samoil nu mai putu ţine, dar spre a nu cădea în mînele lui Veli-Paşa şi deci în mînele satrapului

Fărşeroţi din Salamina

Ianinei, el însuşi dădu ordin la ai săi să arunce în aer citadela, în care se apăra, şi aşa cu toţii se îmormîntară în ruine! (Le Vicomte A. De La Jonquière: „Histoire de l'Empire Ottoman").

Călcînd în picioare toate jurămintele, vicleanul Ali-Paşa, trimise numaidecît oştiri numeroase pe urma Suliaţilor, cu porunca de a-i extermina. Fotu Ciavela fu ajuns nu departe de graniţele ţinutului Parga. Ciavela formă un careu puternic din bărbaţii luptători, iar pe femei şi pe copii îi aşeză în mijloc şi respinse necontenit toate atacurile, cîte zădarnic le încercară albanezii lui Ali-Paşa, dintre care căzură foarte mulţi. Aşa izbuti Fotu Ciavela a scăpa de peire pe suliaţii fărşeroţi de sub comanda sa şi a-i trece apoi în ţinutul şi spre oraşul Parga. Altă soartă însă avură Suliaţii conduşi de Gheorghe Boţari! Albanezii-musulmani, furioşi că scăpaseră pe Fotu Ciavela şi ai lui, se repeziră spre coloana lui Boţari. O luptă crîncenă şi ucigaşă se începu şi dură lung, cu mari perderi de amîndouă părţile. Femeile erau adăpostite sus, pe o ridicătură, de unde se face o prăpastie adîncă spre Acheron. De-acolo, cu inima îndurerată, priveau soţiile şi mamele fărşeroate la singeroasa luptă a soţilor şi fiilor lor. Aci parcă ai lor respingeau cîtva pe inamic, şi speranţa mîntuirii începea a le surîde... aci ai lor cădeau... şi iată-i la urmă copleşiţi şi zdrobiţi de marele număr al duşmanilor! După ce soţii şi fiii lor căzură scăldaţi în singe sub loviturile iataganului, femeile, tinere şi bătrîne, se luară de mînă şi încinseră o horă funebră, cîntînd cîntecul de război al tribului fărşerotesc. Şi hora se învîrtea, şi cînd o femeie ajungea în faţa abisului se arunca în adîncimi! Şi iarăşi hora se încheia unde se rupsese cea care se aruncase în abis, şi după ce se mai învîrtea odată, încă o mamă de-a

Miri armâni muzăchiari

fărşeroţilor ucişi, sau o soţie cu pruncul la sin, se arunca în prăpastie (De la Jonquière). Şi lanţul horei se tot scurta... şi învîrtitura împrejur era tot mai scurtă... Şi una cîte una toate fărşeroatele se aruncară în prăpastia de la Acheron, pentru ca nici una să nu supravieţuiască moartea soţului sau fiului învins! Nu sunt femeile acestea zidite din aceeaşi stofă scumpă ca şi mama Grachilor şi alte matroane romane? Dimitrie Bolintineanu, vorbind despre acest fapt istoric, despre acest măreţ şi îngrozitor sacrificiu al femeilor armâne suliate zice (De la Jonquière), că la Koracos „Suliaţii fuseră ucişi de Albanezii-musulmani, în luna lui Ghenarie 1813. Femeile lor în număr mai mare de două sute, văzînd pe soţii lor ucişi, se aruncară cu pruncii în braţe în riul Axelonus, unde se înecară. Această faptă fuse drama cea mai tristă şi cea mai mare a acestui secol!"

Puţine popoare au în istoria lor o pagină ca aceasta. Femeia armâncă, şi mai ales fărşeroata, este capabilă de cele mai înalte sacrificii. Şi nici n-ar fi altfel. Crescută din copilărie în dragostea muncii oneste, văzînd în casa părintească moravurile cele mai curate şi mai sobre, ea devine soţie iubitoare, devotată şi credincioasă pînă la mormînt. Iar cînd, la rîndul ei ajunge mamă, ea se arată înzestrată cu acelaşi patriotism şi cu aceeaşi putere sufletească, ca şi străbuna lor, mama Grachilor.

Dacă am cerceta cu de-amănuntul istoria martirilor şi eroilor care, prin sacrificiul singelui lor, au creat statul grec modern, am găsi un mare număr de armâni, fie arnăucheni, fărşeroţi, epiriaţi sau olimiani. Albanezii, mai ales cei de prin Grecia insulară, unde se găsesc în foarte mare număr, şi-au vărsat şi ei singele pentru aceeaşi cauză, care n-a fost şi nu este a lor.

Victor Hugo a contribuit iarăşi foarte mult prin cîntecele sale despre vitejiile lui Boţari şi Canari, ambii armâni, la creşterea interesului Europei culte pentru cauza grecească. „Comment les Hellènes ont-ils reconnu les services de ces hommes, qui, entraînés par une généreuse folie, avaient dévoué leur existence, dépensé leur fortune et versé leur sang pour les faire libre? Par la plus noir ingratitude". (De la Jonquière: „Histoire de l'Empire Ottoman". Vedi şi: „Grèce contemporaine" de Edmond About).

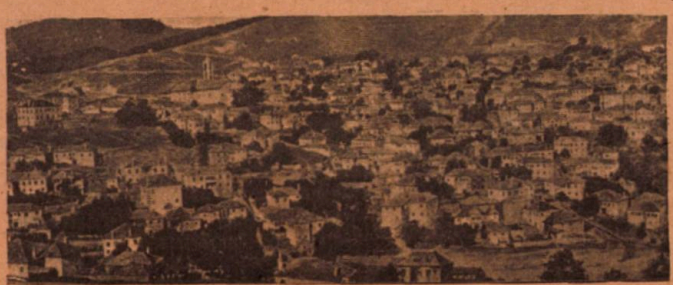

Neveasta

CINE ESTE UN ALT EDITURA «GH.

„Editura Românească" G. Iliescu
Bucureşti — Str. Oborul Nou, 19 — Bucureşti

CITIŢI

Aventurile celebrului detectiv român MITICĂ ROMY

No. 1. Crima dela Hotel Continental. — 2. O noapte groaznică. — 3. Vampirii saloanelor. — 4. Cadavrul din canal. — 5. Răpitorii de fete. — 6. Misterul din Ruine. — 7. Dama voalată. — 8. Un funcţionar de la Bancă. — 9. Banda „Semnul Morţii". — 10. Urmaşul lui Raffles. — 11. Misterele Clubului Verde. — 12. Cadavrul din fundul mării. — 13. Răzbunarea banditului. — 14. Pictorul Criminal. — 15. Comoara din peşt. Lupului. — 16. Amor şi crimă. — 17. Brăţara Morţei. — 18. Inelul fatal. — 19. Regele hoţilor. — 20. Amorul roşiu. — 21. Banditii Motocicliști. — 22. O afacere de Stat. — 23. Misterele spiritismului. — 24. Asociaţia „Cercul Roşu". — 25. Secretul unei demimondene. — 26. O crimă falşă. — 27. Misterul unei prinţese ruse. — 28. Plicul misterios. — 29. O bandă de minori. — 30. Şoareci de canaluri. — 31. Grozăvia de la Panoramă. — 32. Jefuitorii de trenuri. — 33. O catastrofă de cale ferată. — 34. Piraţii Mării Negre. — 35. Lupul de Mare. — 36. Portretul minunat. — 37. Banda rusă „Ciornaia Bumaga". — 38. Detectiv Contra Detectiv. — 39. Banditi incendiatori a 4 lei exemplarul.

No. 40. Ştiinţa în serviciul Crimei a 8 lei exemplarul.

No. 41. Cartierul blestemat a 8 lei exemplarul.

No. 42. Cadavrul evadat al D-rului Damm a 8 lei exemplarul.

No. 43. cuprinde

UN PREMIU PERICULOS (urmaşul lui Raffles)

cu extraordinare peripeţii prin care trec poliţia şi în special agentul special Frunză, absolvent al şcoalei de detectivi din Paris. Celebrul Ionel Dinescu pune într-o mare în-

„Editura Românească" G. Iliescu
Bucureşti Str. Oborul Nou, No. 19 Bucureşti

Bibliotecile ce apar în această editură

COPILUL PĂCATULUI

O admirabilă scriere şi de o frumuseţe rară a lui Al. Dumas, în care se oglindeşte viaţa sbuciumată a nefericitului copil din fiori. Preţul Lei 12 exemplarul

IN DRAGOSTE DE MAMA

Vaţi citi până unde ajunge iubirea unei mame către copilul său, de C.vaut. Stalet.

Preţul Lei 10 exemplarul

Aventurile primului Detectiv român MITICA ROMY

BIBLIOTECA FEMEILOR

DIN PATIMILE DRAGOSTEI de Corneliu Ionescu

Biblioteca de Aur a Copiilor şi Tinerimii

Biblioteca Populară Medicina pentru Toţi

Intre vechiturile pe care anticariatele le salvează de la pierderea totală am găsit şi o broşurică cu coperta desenată, fără an de apariţie, pe care scrie : DIN FAPTELE HAIDUCULUI TOMESCU, **Din zilele noastre,** avînd drept autor pe un „Moş Gheorghe" pseudonim sub care nu ştim cine se ascunde. Sub titlu, un desen fără prea mari pretenţii cu un preot, un dascăl, o femeie vicleană şi între ei o cutie pe care preotul o înmînează şi femeia o primeşte. După decor ne aflăm probabil într-o biserică. Scena ilustrează conţinutul broşurii, pe care nu-l divulgăm înainte de vreme. În josul paginii scrie : „Preţul 6 lei exemplarul". Iar pe foaia de titlu „Editura Românească, G. Iliescu, Bucureşti, Str. Oborul Nou, no. 19." Nu ştim nimic despre această editură, singurul indiciu de oarecare sugestivitate fiind strada Oborul nou, deci preferinţa pentru zona comercială. E limpede că ne aflăm în faţa unor comercianţi întreprinzători care tipăresc pentru public, pe gustul lui, fără prea mari scrupule. Pe o foaie din spate a fasciculei dăm de următorul anunţ lămuritor :

CITIŢI

Aventurile celebrului detectiv român MITICĂ ROMY

no. 1. **Crima dela Hotel Continental,** — 2. **O noapte groaznică.** — 3. **Vampirii saloanelor.** — 4. **Cadavrul din canal.** — 5. **Răpitorii de fete.** — 6. **Misterul din Ruine.** — 7. **Dama voalată.** — 8. **Un funcţionar de la Bancă.** — 9. **Banda „Semnul Morţii".** — 10. **Urmaşul lui Raffles.** — 11. **Misterele Clubului Verde.** — 12. **Cadavrul din fundul mării.** — 13. **Răzbunarea banditului.** — 14. **Pictorul Criminal.** — 15. **Comoara din peşt. Lupului.** — 16. **Amor şi crimă.** — 17. **Brăţara Morţei.** — 18. **Inelul fatal.** — 19. **Regele hoţilor.** — 20. **Amorul roşiu.** — 21. **Banditii Motocicliști.** — 22. **O afacere de Stat.** — 23. **Misterele spiritismului.** — 24. **Asociaţia „Cercul Roşu".** — 25. **Secretul unei demimondene.** — 26. **O crimă falşă.** — 27. **Misterul unei prinţese ruse.** — 28. **Plicul misterios.** — 29. **O bandă de minori.** — 30. **Şoareci de canaluri.** — 31. **Grozăvia de la Panoramă.** — 32. **Jefuitorii de trenuri.** — 33. **O catastrofă de cale ferată.** — 34. **Piraţii Mării Negre.** — 35. **Lupul de Mare.** — 36. **Portretul minunat.** — 37. **Banda rusă „Ciornaia Bumaga".** — 38. **Detectiv Contra Detectiv.** — 39. **Banditi incendiatori**

a 4 lei exemplarul.

No. 40. **Ştiinţa în serviciul Crimei** a 8 lei exemplarul.

No. 41. **Cartierul blestemat** a 8 lei exemplarul.

No. 42. **Cadavrul evadat al D-rului Damm** a 8 lei exemplarul.

No. 43. cuprinde

UN PREMIU PERICULOS **(urmaşul lui Raffles)**

cu extraordinare peripeţii prin care trec poliţia şi în special agentul special Frunză, absolvent al şcoalei de detectivi din Paris. Celebrul Ionel Dinescu pune într-o mare în-

HAIDUCUL» TOMESCU?

LIESCU» NE PROPUNE:

TERENTE?

curcătură poliția, care, disperată, dă înapoi în fața celebrului excroc.

Pagina ei de reclamă cu titluri atît de sugestive este elocventă pentru literatura tipărită și scopurile ei. Dar noi n-am auzit decît acum de aventurile detectivului român Mitică Romy și ne grăbim să vedem ce este cu haiducul Tomescu.

Nu sînt prea multe indicații pentru a-l plasa pe Tomescu în timp. În spațiu este ușor, el fiind văzut în zona Piteștilor, a Cîmpulungului Muscel, într-un perimetru muntean bine precizat. E vremea tramvaielor cu cai, dar alte amănunte nu ne ajută de fel. Dacă n-ar fi discuția dintre pasagerii din tren despre Tomescu și alți fîrtați de-ai lui n-am putea determina timpul. Reținem că acționa în același timp cu Terente și că după opinia anonimului din fasciculă, nici vorbă să fie comparați. Terente n-a făcut nici un bine, iar Tomescu s-a purtat cum trebuie : a dat bani săracilor. Cu alte cuvinte, Tomescu ar fi un haiduc adevărat, iar Terente nu. Cine este acest Tomescu ? Ce explică fenomenul „haiduciei" în olin oraș modern ? Este adevărat că Terente n-a făcut bine nimănui ? Broșura lui „Moș Gheorghe" tipărită de „Editura Românească", Gh. Iliescu din Oborul nou, nu ne dă nici un răspuns. Ea este doar o dovadă a unor simptome sociale de insurgență.

Ultima copertă ne oferă iarăși reclamă cu : COPILUL PĂCATULUI, cu ÎN (sic !) DRAGOSTE DE MAMĂ, prețuri 12 și 10 lei, din nou cu **Aventurile primului Detectiv român Mitică Romy**, cu **Biblioteca Femeilor** și cu niște cuplete de **Ivan Turbincă** ale căror titluri sînt foarte sugestive pentru comerțul editurii: **Cuplete de Ivan Turbincă :** No. 1. **Cînd bărbatul nu e acasă.** — No. 2. **Pe unde scoți cămașa.** — No. 3. **Fetele de pe Lipscani.** — No. 4. **Femeia și dracul.** — No. 5. **Mă'nțelegi.** — No. 6. **Cu josu-n sus.** — No. 7. **Punga mea și patru bani.** — No. 8. **Talmeș Balmeș** a 4 lei exemplarul. Mai adăugăm și folclor : **Mireasa cu trei gineri, Cum își fac fetele de dragoste, Cum își caută norocul fetele** și „strigături" **Ce nu se pot citi de ori și cine.** Adică într-adevăr un talmeș-balmeș de 4 lei exemplarul.

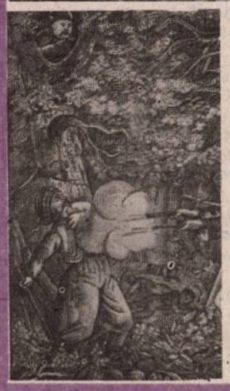

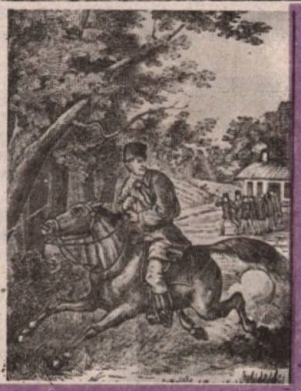

Din faptele haiducului TOMESCU

O explicație

Am scris rîndurile de față nu pentru a reda pe această cale publicului veșnic amator de noutăți senzaționale, isprăvile omului certat cu justiția, Tomescu, haiducul, care se bucură de o mare celebritate, dar mai ales de o mare venerație din partea locuitorilor de prin partea locului pe unde operează, isprăvi pe cari toate gazetele le-au descris în felurite culori.

Scopul mi-a fost să arăt acele aventuri ale renumitului haiduc, aventuri care au fost redate publicității, necunoscute deci marelui public, ci doar cîtorva persoane, martori sau eroi ai acestor întîmplări.

Și tot unor întîmplări se datorește faptul că am avut ocazia să stau de vorbă cu cîte-va din aceste personagii, din gura cărora am cules datele de mai la vale, date absolut precise, deoarece cei ce mi le-au povestit nu aveau cătuși de puțin interesul să le denatureze.

Dealtfel, ca asupra ori cărui personagiu la ordinea zilei, și asupra lui Tomescu circulă o mulțime de povestiri în public, povestiri și svonuri a o mulțime de lovituri pe care le-ar fi dat acesta.

Cele mai multe din ele sunt și rămîn simple svonuri sau mai bine zis anecdote, cu cari publicul se distrează pe socoteala lui Tomescu.

De loc de prin părțile Dragoslavelor, evadat în iarnă din închisoarea Mărgineni și odată hotărît să o pornească pe calea haiduciei, Tomescu a probat că s-a acomodat ușor cu noua lui meserie.

În scurt timp a devenit omul zilei, ale cărui fapte și isprăvi le comentau gazetele și publicul. Și pe cînd poliția îl căuta ca pe iarba de leac, acolo unde presupunea că se află, Tomescu, la zeci de kilometri, opera în voie.

Jocul s'a repetat mereu, și cu toate investigațiile autorităților, culcușul banditului a rămas nedescoperit. Dealtfel, urmărirea lui prezintă enorme dificultăți, căci cum am mai spus, banditul se bucura de o mare popularitate printre locuitori.

Zvonul despre atâtea fapte caritabile, pe care le-a săvîrșit, a făcut pe mulți să-l adăpostească, să-i procure provizii, sau să-l informeze de mersul cercetărilor autorității care îl căuta.

Cu un așa ajutor, Tomescu nu spera să mai fie prins. Isprăvile lui îndesindu-se, autoritățile au mărit puterile, au lărgit măsurile de supraveghere a locuitorilor pe unde opera, așa că el s-a văzut silit să bată în retragere și puțin a lipsit ca într'una din zile să fie prins de o patrulă de jandarmi, în apropierea cantonului Runcu.

Cu toate că Tomescu se bucură încă de libertate, are foarte puține șanse de scăpare. Mulți au zis că dacă până acum nu a putut fi arestat, e o probă că banditul e destul de inteligent pentru a nu cădea în cursă.

Cazul nu stă tocmai așa. Hărțuit de potere, silit să se ascundă prin văgăunele munților sau prin păduri, văzând că populația de la sate nu-i mai poate da concursul pe care până acum îl dăduse, e natural că instinctul l-a mânat să se ascundă cât mai bine cu putință.

Gura „ocnei părăsite" de la Telega (sec. al XIX-lea) și un haiduc osîndit în lanțuri

Putem oare să atribuim inteligență fiarei din pădure, lupul hărțuit de om, care se ascunde atît de bine ? Sigur că nu. E numai instinctul de conservare care îl face să se păzească.

Dotat chiar cu inteligență n'ar mai putea continua haiducia fără ca să-și schimbe teatrul de operații. S'a svonit chiar că ar fi trecut munții în Transilvania ; rămîne ca însuși haiducul, prin loviturile-i noi, să ne confirme aceasta.

Sunt convins că populația de acolo, în deosebire de acea din vechiul regat, nu-l va primi cu brațele deschise, dându-i concursul de care are nevoe pentru a-și continua isprăvile.

Peripețiile unei călătorii

Trenul de Câmpulung în drum spre București, intrase în stația Giumești, o mică stație pe linia Golești—Câmpulung, așezată la cîțiva kilometri de orașul Pitești. Deaceea călătorii care au treburi prin Pitești, coboară în stația Ciumești și cu tramcarele parcurg cei 4—5 km. până în oraș.

În seara în care se petrece acțiunea noastră, din trenul ce sosise, coboară câțiva călători. Printre aceștia, un domn elegant îmbrăcat, cu o valiză în mînă, trecu împreună cu ceilalți călători în dosul gării, unde conducătorii tramcarelor își așteptau clienții.

Se îndreptă spre tramcarul cel mai bine luminat și urcă înăuntru, așezându-se pe banca îngustă, după ce mai întâi dăduse bună seara unei doamne ce era înăuntru.

Își puse valiza alături și așteptă ca trăsura să pornească.

Proprietarul unei mari fabrici de tăbăcărie, călătorul necunoscut mergea spre Pitești să-și inspecteze o sucursală a fabricei sale înainte de a rămâne în Câmpulung unde își dusese familia pentru o lună.

German de origină, stabilit de scurt timp în țară, d-l H.L. nu se putea obișnui cu mijloacele noastre rudimentare de transport și în așteptare, scoase un ziar ilustrat și începu să citească.

Rând pe rând tramcarele se puseră în mișcare : la rândul său, conducătorul celui în care se instalase fabricantul, un moșneag slăbănog și deșirat ca și caii ce-i conducea, văzând că nu mai e nici un călător pe peron, ureă pe capră și își îndemnă caii.

Trăsura scârțâi și tocmai cînd era gata să se pună în mișcare, un om între două vîrste, bine îmbrăcat, sări ușor în tramcar, dădu bună seara, și se așeză în fața fabricantului, pe banca opusă.

Legănându-se și scârțâind din toate încheeturile, trăsura își urmă drumul în timp ce noul sosit privea distrat pe fereastră.

Deodată trăsura se scutură strașnic, aplecându-se pe o coastă, atât de rău, încât fabricantul se pomeni asvârlit pe banca opusă, pe care ședea noul sosit. Doamna dădu un strigăt ușor de spaimă pe când cei doi bărbați priviră pe fereastră să vadă cauza acestei balansări.

Un simplu hop, o desfundătură a drumului pe care o trecuseră și trăsura își urmă cursul înainte. Reașezați pe locurile ce le ocupaseră, fabricantul întinse mâna celuilalt zicând :

— Îmi permiteți, H.L.

— Tănăsescu, se prezintă călătorul salutând.

— Sper că voi fi scuzat de d-v., zise fabricantul. Îmi pare că v'am lovit.

— O, nici de cum. Credeam că am deraiat.

Doamna zâmbi, și zise :

— Ce frică am avut ! Credeam că ne răsturnăm.

— Ori cum, eram mult mai în câștig, decât dacă lucrul s'ar fi petrecut în tren, răspunse cel ce se prezentase cu numele de Tănăsescu.

O dată conversația începută între cei trei călători, fu continuată, trecându-se repede de la un subiect la altul. Astfel, fabricantul și d-l Tănăsescu, aflară că doamna se ducea la Pitești, unde fiul său, elev de liceu, se îmbolnăvise grav. La rândul lor, fabricantul și doamna din Găești, aflară că Tănăsescu era comerciant angrosist în Constanța, venit cu treburi în Pitești.

Pe nesimțite, conversația se opri asupra ultimelor isprăvi ale haiducului Tomescu, al cărui teatru de operație era doar la câțiva kilometri.

Ca totdeauna, părerile erau împărțite.

— După câte am auzit și citit, zise fabricantul, haiducul acesta a dat o mulțime de lovituri, prădând tot ce-i eșea în cale.

— Nu tot ce se spune despre el e adevărat, răspunse Tănăsescu. Trebuie să recunoaștem așa că nu a comis cu aceasta cine știe ce nedreptăți, jefuind o mulțime de oameni care își agonisiseră averea prin mijloace necinstite.

— Eu nu pot ști aceasta, zise fabricantul. E prima oară când merg prin aceste ținuturi. Întotdeauna, iau trenul direct pentru Pitești, de câte ori merg cu vre-o treabă la fabrică.

O clipă, ochii lui Tănăsescu se opriră asupra valizei ce purta fabricantul.

— Și acum cu ce ocazie ați ales drumul acesta ?

— Am familia la Câmpulung în vizită la niște rude, fratele soției mele.Fabrica mea din Pitești mi-a telegrafiat că are nevoie de bani, și cu această ocazie am luat să duc chiar eu acești bani, dealtfel o sumă destul de mică. De acolo vom lua automobilul directorului meu și voi pleca la Câmpulung.

Se făcu tăcere în trăsură, doar un ușor suspin al doamnei se auzi în colțul în care ședea.

Tănăsescu o privi cu compătimire.

— Sunteți îngrijorată de soarta fiului d-v., zise el. De ce suferă ?

— Pneumonie, răspunse aceasta. Și când mă gândesc că trebuie să-l internez în spital, mi se rupe inima. Nu știu dacă o să scape. E plăpând și mă iubește atât de mult încât singurătatea și boala, nu știu dacă îl vor cruța.

Am o slabă speranță doar. Poate că o rudă a mea care dispune, să-mi împrumute bani să-l pot lua și îngriji acasă. În cazul acesta ar fi scăpat.

Trăsura își urmă drumul în liniște. În curând începură să se zărească luminile dela hanul „Leul și Cârnatul" la răscrucea drumului spre Valea-Mare.

Deodată călătorul puse mâna în buzunar și când scoase, cei doi călători, văzură că avea în ea un revolver.

— Nu fac nici un rău nimănui, zise călătorul cu voce calmă. Mai ales d-ta doamnă, reluă Tănăsescu, nu aveți nici o teamă.

Fiți bun, vă rog, se adresă el către fabricant și deschideți valiza. În caz că nu te supui sau

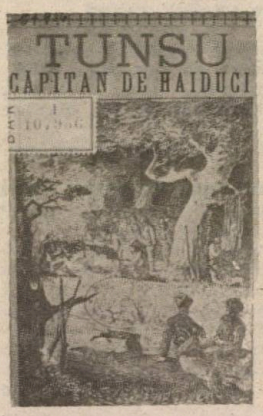

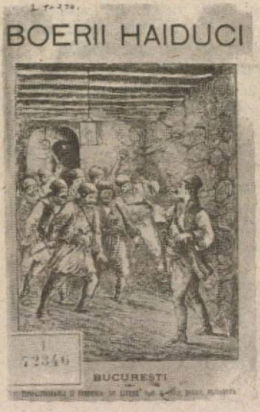

strigi te ucid. Îmi trebuie conținutul valizei d-tale.

Surprins de atacul neașteptat al streinului, acesta nu știa ce să creadă.

— Nu e nici o glumă. Repede, altfel voi fi silit să procedez în alt mod.

În mod mașinal, fabricantul deschise valiza și întinse falșului negustor un pachet de bancnote.

— Ce sumă ai, întrebă acesta ?

— Optzeci de mii de lei, zise fabricantul.

— Puțin : totuși prinde bine. Cred că mai ai mărunțiș în buzunare ? Oprește-l pentru trăsură, adăogă Tănăsescu văzând că fabricantul duce mâna la buzunar.

Da, da, văd că porți armă. Foarte bine. Numai că voi fi silit să ți-o iau.

Se apropie de fabricant și cu revolverul întins, scoase din buzunarul acestuia un revolver automat pe care îl făcu să dispară în buzunarul său.

Își închee haina, se retrase spre fundul trăsurei, și când fu cu piciorul pe scară, zise zâmbind :

— Sper că ați ghicit cine sunt. Servul d-v., Tomescu.

În aceeași clipă sări după scara trăsurei.

Fabricantul se ridică repede și bătu în fereastra din spatele conducătorului, și acesta se întoarse.

— Oprește ! Am fost prădat, strigă el.

Trăsura se opri scurt, și toți se dădură jos.

În câteva cuvinte, fabricantul explică conducătorului tramcarului modul cum fusese prădat și amândoi cercetară drumul cu privirea.

Tomescu, se făcuse nevăzut, protejat de întuneric și în zadar ar fi fost să-l caute.

— Să vă duc până la poliția din Pitești, propusese birjarul.

— Ar fi în zadar. Banii au intrat în mâini bune. Și apoi pentru mine nu e cine știe ce perdere.

Se urcară înapoi în trăsură, unde doamna cu care călătoriseră, tremurând de spaimă, îl întrebă pe fabricant dacă Tomescu a fugit.

— Desigur, răspunse acesta. N'am crezut că în viața mea voi avea ocazia să stau de vorbă cu acest tâlhar. Trebuie să mărturisesc că are mare curaj și energie.

În curând tramcarul ajunse în oraș. Cei doi coborâră, plătiră cursa și salutând, se despărțiră.

Chiar în ziua următoare, un băiat bătu la ușa casei unde trăsese călătoarea din tramcar și ceru să fie dus în fața acesteia.

— Acest pachețel e pentru fiul d-v., zise băiatul când o văzu. E trimis de un coleg al său și v-a rugat să-l desfaceți când veți fi singură.

Băiatul salută și plecă tot atât de repede precum venise. În el, un teanc de bancnote. Deasupra era o scrisoare, pe care aceasta o parcursese cu privirea. În ea erau doar câte-va rânduri :

Doamnă,

Alăturat, vă remit zece mii de lei pe care vă rog să-i primiți pentru a îngriji pe fiul d-v.

Puteți să-i întrebuințați așa cum veți crede de cuviință. Banii aceștia în mâinile în care au fost, nu puteau să aibă o atât de bună întrebuințare ca aceea pe care le-o veți da dumneavoastră.

Un lucru vă rog : păstrați tăcere asupra acestui fapt și dacă e un păcat, asupra mea să cadă.

Scrisoarea nu purta nici o semnătură.

Doamna voi să alerge după cel ce adusese pachetul, acesta însă dispăruse.

În zadar căuta să afle de unde proveneau banii și cine îi trimisese. Suma era prea mare ca un coleg de școală să o fi trimis pentru fiul său. Alt cineva nu-i cunoștea în orașul acela.

O clipă, gândul i se opri asupra întâmplărilor din noaptea trecută. Dacă Tomescu i-ar fi trimis cei zece mii de lei. Faptul părea imposibil ; dânsa nu vorbise nimic despre adresa sa.

Și ca orice om, se mulțumi să ridice din umeri și să renunțe a mai cerceta proveniența banilor.

Cum am mai spus, o mulțime de svonuri și anecdote circulă pe seama acestui haiduc național. Unele din acestea au chiar un sâmbure de adevăr în ele.

S-a svonit că în câteva rânduri a fost prins de poliție însă a reușit să evadeze, grație curajului și inteligenței sale. Cei mai mulți îi detestă această din urmă calitate.

Spiritele inventive spun că, fiind prins de poliție și reușind să evadeze, a ucis pe sergentul de pază. Faptul e cu totul neexact ca și acela că a fost prins de poliție.

Tomescu nu face parte din acei haiduci, porniți pe jaf și pe crime, criminali de talia acelora descriși de Lombrosso, nici nu are acele calități sângeroase cu care erau înzestrați vechii haiduci naționali.

Voiu arăta mai la vale câteva versiuni cari circulă asupra prinderii lui Tomescu de către poliția din Pitești. Rămâne ca fericitul caz că va fi prins, să se controleze dacă svonurile acestea sunt verosimile sau nu.

Era ora 11 jum. când comisarul V. părăsise localul comisariatului unde făcuse de serviciu 24 ore. Înainte de a lua masa, intră la o bodegă să ia un aperitiv. Comandă o țuică și o feliuță de pâine cu icre și tocmai ridicase păhărelul la gură, când privirile îi rămaseră ațintite asupra unui om ce părăsea în acel moment bodega.

Comisarul sorbi țuica, plăti în grabă și părăsi bodega. În ușe se opri și privi în urma necunoscutului ce ieșise. Acesta își continuă liniștit drumul, se opri la vitrina unei prăvălii, apoi plecă mai departe.

Ce interes deșteptase necunoscutul în mintea comisarului ce îi urmărea mișcările cu atâta atenție ? Nimic altceva decât că figura necunoscutului îi amintea pe aceea a banditului căutat de atâta vreme de poliție, Tomescu.

Omul era bine îmbrăcat, bărbierit proaspăt și desigur părea să nu aibă nimic pe conștiință, deoarece mergea fluierând ușor o arie cunoscută.

Pe comisar însă nu puteau să-l deruteze aceste amănunte. Era ferm convins că înaintea lui îl avea pe celebrul haiduc.

Deodată omul se opri. Își privi ghetele, apoi apropiindu-se de un lustragiu, puse piciorul pe lădița acestuia.

O clipă comisarul voi să profite de timpul în care presupusul bandit era să fie împiedicat de a pleca mai departe și să-și caute un ajutor.

În el însă amorul propriu al funcțiunei fu mai puternic ca orice. Voia să-l aresteze singur pe Tomescu, fără să apeleze la ajutor strein.

Îl lăsă să-și facă ghetele, apoi dela distanță începu iarăși să-l urmărească. Necunoscutul o lua înspre „Tarul-din-Vale“ și în apropiere coti pe o stradă lăturalnică.

— Acum e momentul, gândi comisarul. Armă

Portrete de haiduci în bisericuța de la Ciunget

avea asupra lui, gândi însă că uniforma lui va intimida pe bandit ; afară de asta era imposibil ca în atita lume să poată fugi nestingherit.

Deaceea renunţă la ideea de a întrebuinţa arma. Cu pas sigur înaintă în urma necunoscutului şi când fu în spatele acestuia, zise :

— Îmi dai voe, domnule. Figura d-tale mi se pare suspectă. Trebuie să mă scuzi de deranjul ce ţi-l fac însă va trebui să mă urmezi la secţia cea mai apropiată.

Necunoscutul, fără să-şi piardă sângele rece, se întoarse către comisar, salută şi zise :

— Desigur că mă presupuneţi. Nu sunt de loc grăbit, aşa că voiu accepta invitaţia dv. Dar, păru el că se răsgândeşte, pot să vă dovedesc cu acte că nu sunt acela pe care mă bănuiţi.

Zicând acestea puse mâna în buznarul hainei şi când o scoase, comisarul văzu cu surprindere că era înarmat cu un revolver.

Necunoscutul întinse revolverul spre comisar şi zise :

— Fă stânga'mprejur şi ia'o la picior drept înainte. Dacă cum-va bagi mâna în buzunar sau te întorci, îţi trimet un glonte în cap.

Fără să scoată un cuvânt, comisarul se întoarse şi o luă în direcţia din care venise. Tonul hotărât al necunoscutului arătase că acesta nu glumea de loc.

Când fu însă în colţul stradei, coti repede şi scoase revolverul din buznar. Când privi însă pe locul unde rămăsese necunoscutul, acesta era gol. Omul dispăruse ca intrat în pământ.

Comisarul dăduse câteva semnale cu fluierul său de buznar şi un sergent veni îndată. Împreună cu el şi cu câţiva curioşi care eşiseră din case, alarmaţi de comisar, căutară în toate părţile.

Presupusul Tomescu nu fu aflat nicăieri.

În cele din urmă, decepţionat, comisarul sfârşi prin a renunţa la urmărire.

După cum chiar cititorul îşi poate închipui, cele relatate mai sus, nu sunt decât produsul fanteziei publicului amator de noutăţi.

Pe punctul de a fi capturat

Afară de aceste svonuri, circulă încă o mulţime altele, care de care mai fantastice. Nu-i mai puţin adevărat însă că acum o lună, temutul bandit era să fie prins şi puţin a lipsit ca să nu cadă în mâinile unei patrule de jandarmi care îl căutau.

Iată cum s-a petrecut faptul :

În ultimul timp, poliţia, alarmată de desele şi îndrăzneţele jafuri ale lui Tomescu, aranjase noi potere, dublase pe cele vechi şi instituise numeroase patrule de jandarmi îmbrăcaţi civil şi agenţi de siguranţă.

Tot acest aparat de urmărire avea ordinul să patruleze zi şi noapte în raza locului pe unde operase banditul, sau unde existau bănuieli că s-ar putea ascunde.

Am arătat mai sus că mulţi locuitori băştinaşi, cei mai mulţi foarte devotaţi lui Tomescu prin faptul că fuseseră ajutaţi băneşte de el, îi procurau alimente, îl informau de locul şi organizarea poterelor, puse pe urmele lui, făcându-se prin aceasta cei mai preţioşi complici ai banditului.

Or, prin înmulţirea măsurilor de supraveghere, activitatea acestor complici greu de identificat scăzu simţitor şi dela un timp încetă cu totul.

Banditul se văzu astfel silit să-şi caute singur de ale gurei, forţat să iasă din ascunzişurile sale şi expus astfel în orice moment să fie prins.

Încercuit din ce în ce, Tomescu se resemnă să rămînă trei zile ascuns într'un desiş situat într'o vâlcea din poalele munţilor. Sfârşind merindele, încearcă să se strecoare prin lanţul urmăritorilor spre un sat din apropiere.

Fu nevoit să se retragă, căci la fiecare pas risca să fie capturat.

Opt zile dearândul, haiducul stătu ascuns în desiş. Cinci din aceste zile le petrecu într-o lipsă completă de provizii. În cele din urmă foamea îl sili să-şi părăsească adăpostul. Furişându-se pe brânci, începu să coboare la vale, ocolind drumurile şi potecile.

Făcuse cam vreo cinci sute de metri, când nişte sgomote îl siliră să se arunce la pământ şi să stea nemişcat. În apropiere, doi oameni treceau, doi ţărani pe care Tomescu căuta să-i recunoască.

Figurile lor însă erau cu totul necunoscute şi în el încolţi ideea să-i prade.

Era tocmai să-şi pue planul în aplicare, când noi sgomote de paşi îl făcură să se oprească.

Când privi pe cei ce treceau, inima începu să-i bată cu putere. Abia acum îşi dădu seamă că cei doi care trecuseră înainte ca şi cei ce-i urmau, nu erau decât jandarmii care îl urmăreau.

Ochiul încercat al banditului observă că presupuşii ţărani purtau bocanci militari în picioare iar sub mintenele lor se vedeau curelele cu care aveau revolverele încinse pe dedesupt.

Cînd cei doi se apropiară, urmăritul putu să audă cum aceştia vorbeau în şoaptă.

— O să rămânem o bucată bună de timp pe aci, zicea unul din ei. Am auzit că este ordin să patrulăm tot judeţul şi să nu ne întoarcem până ce nu prindem pe Tomescu.

— N-ar fi nimic, zicea celălalt, numai că am acasă o mulțime de treburi.

Depărtîndu-se, banditul nu putu să mai audă nimic.

Cu mii de precauții căută să se retragă înapoi de unde venise. Se ridică în sus și începu să urce poteca ce coboară spre satul Runcu. Deodată se opri.

Înaintea lui, la câți-va pași, un țăran cu coasa pe umeri cobora poteca cu o desagă roșie la el. Era un localnic care se întorcea de la coasă.

Haiducul îi dădu binețe și cu glasul stins de foame și emoțiile prin care trecuse, ceru să-i dea de mâncare.

— Ești strein, întrebă țăranul pe haiduc ?

— Nu, neică răspunde acesta. Sunt haiducul Tomescu, dar n-avea frică, nu-ți fac nici un rău. N'am mâncat de opt zile și sunt mort de foame.

Venindu-i inima la loc, țăranul scoase o pâine, o rupse în două și dădu o jumătate haiducului, cu o bucățică de brânză. Acesta i-o smulse din mâni și început să o înghită cu lăcomie.

Când termină scoase patruzeci de lei din buzunar și îi dădu omului. Acesta fiind aproape de casă și neavînd nevoe de merinde, dădu lui Tomescu și cealaltă jumătate de pâine.

Ca și pe cea dintâi, acesta o înghiți cu repeziciune.

Omul, curios să afle ceva din viața haiducului, deschise vorba.

— Ce ai de gând să faci, creștine, întrebă el pe haiduc. Nu vezi că te caută poterile zi și noapte ? Slabă nădejde să poți scăpa. De ce nu te predai ?

Tomescu oftă cu amărăciune și în ochii lui se iviră lacrimi.

— Ușor de zis, făcu el. Și dacă mă predau să mă duc iar la Mărgineni ?

Gardienii de acolo abia așteaptă să mă vadă. Sunt sigur că ar lua nouă piei după mine.

Nu-s nici eu bucuros să umblu ca un câine, să mă feresc de orice om ca o fiară din pădure; când mă gîndesc însă că voi fi dus iarăși în închisoare îmi piere pofta de a mă preda autorităților.

Dar, adăugă el, trag nădejde să nu le mai dau mult de lucru. Am făcut mai mult bine decât rău și acela pe care l'am făcut, l'am făcut numai de nevoe.

Mare e D-zeu : Mi-o ajuta el să-mi strâng bani și plec după meleagurile astea. Mă duc în America de-oi trăi. Văd că în țara mea n'am chip să trăesc. Chiar dacă m'ar erta legea, nu mă iartă oamenii. Nu știi vorba : până la D-zeu îți ia sfinții sufletul.

Haiducul rămase pe gânduri și omul se ridică să plece.

— Rămâi sănătos, creștine.

— Bogdaproste și bine să-ți dea D-zeu, răspunse haiducul.

Și în timp ce țăranul cobora spre sat, Tomescu se pierdu în desiș.

În Valea Boerească, un sat din județul Muscel, lumea dormea după munca obositoare a zilei. Numai în casa locuitorului Florescu mai ardea lumina.

Nevasta acestuia culcase copiii și făcuse patul pentru a se culca și dânsa. Gospodarul mai robotea prin curte, apoi în cele din urmă intră și el în casă pregătindu-se de culcare.

Deodată câinele începu să latre furios afară.

Omul eși afară și când deschise ușa tindei văzu în fața lui statura unui om. Era îmbrăcat mocănește cu mintean, iar în mână purta un toiag de măr sălbatic.

— Bună seara, zise drumețul cu vocea joasă.

— Bună să-ți fie inima, răspunse gospodarul.

— Mă cunoști?, întrebă iarăși streinul punându-se în bătaia luminei ce eșa pe geam.

Cel întrebat îl privi în față și zise :

— Pare că nu te-am văzut nici odată până astă-zi. Pe cine cauți ?

— Chiar pe D-ta. Nu ești D-ta Florescu ?

— Ba eu sunt : Te-a trimis cine-va la mine cu vreo veste ?

— Să intrăm în casă și o să-ți spun ce mă aduce aici.

Gospodarul o luă înainte, deschise ușa casei și făcu loc streinului în odae. — Acesta intră, scoase pălăria și se așeză pe un scaun de lemn.

— Eu sunt Tomescu, haiducul, început el vorba.

Florescu făcu un pas înapoi.

— N'am venit să te prad, vorbi el. N-avea nici o teamă. Vreau să-ți cer să-mi faci un bine. Potera e pe urmele mele și vreau să-mi schimb hainele cu altele. Știu că ești om avut și ai destulă îmbrăcăminte : alege și pentru mine un rând de strae și gândește-te că le-ai dat de pomană cuiva. Astea după mine nu ți le las, le iau cu mine căci se poate să-mi prindă bine.

Gospodarul se apropie de un cufăr și scoase de acolo cele ce-i ceruse haiducul.

— Acum treci dincolo, zise acesta și pune pe cineva să-mi facă o ceașcă de cafea. În timpul acesta eu o să mă îmbrac și când ești gata cu cafeaua o aduci aici.

Dacă cum-va strigi ajutor sau dai alarma în sat, nu scapi cu viață. Cred că ne-am înțeles.

Omul eși și închise ușa în urma lui.

Abia eșise și Tomescu pași lângă uş̦e în vîrful picioarelor. Își plecă urechea și ascultă : în odaia în care intrase omul își trimitea soția afară din casă, alături sau cine știe unde căci haiducul auzi :

— Scoală-l pe Ioniță și trimite-l aici. Tomescu e în casă la noi. Hai, fugi repede.

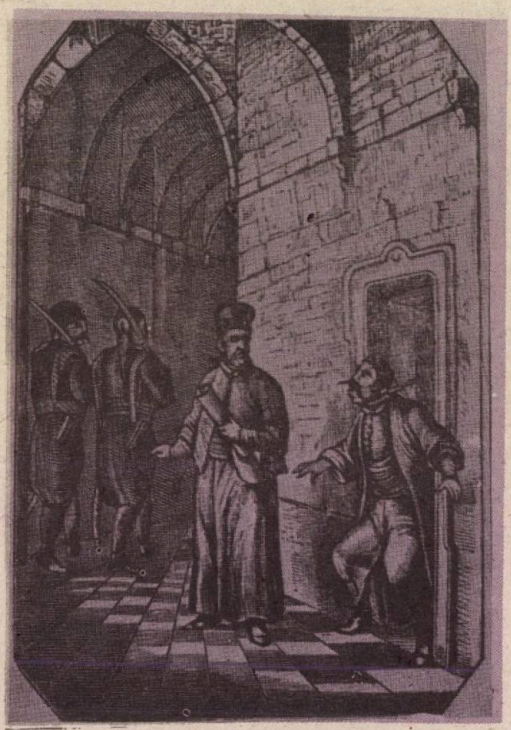

Cu o lovitură de picior Tomescu deschise ușa în lături. Cei doi înțepeniseră de groază.

— Am crezut că sunteți suflete de creștini, dar văd că întreceți pe Iuda.

Ași putea foarte ușor să vă ucid ca pe niște câini dar de data asta o să plătesc răul cu bine. Plec, dar o să mai auziți de mine.

Își luă pălăria și bățul eșind afară. În fundul curței sări peste gard și se făcut nevăzut.

În urma lui, Florescu aștepta câte-va clipe apoi se repezi în grajd scoase calul ce-l avea și strigă nevestei sale să-i aducă arma din casă.

Apoi dând cu frâul peste gâtul calului eși în fugă pe poartă și o luă spre partea de răsărit a satului. Aci se opri înaintea unei curți, descălică și intră în casă.

Era locuința cumnatului său cu care voia să plece în urmărirea haiducului.

Acesta văzându-l la miezul nopții sări speriat din pat, în câte-va cuvinte Florescu îi explică cauza pentru care venise.

Omul își trase hainele pe el își luă pușca din cui și încălecînd la rândul lui pe cal, porniră în galop.

— Banditul a fugit prin grădina lui Mărințoaie, zise Florescu, Tu du-te pe șosea și eu o iau pe marginea ogoarelor ; pe cine întâlnești îl somezi să stea și tragi un foc de armă. O să știu că îmi dai de veste să viu.

Ambii își făcură semnul crucei și plecară ca vântul.

În urma lor totul intră în liniște.

În casa lui Frolescu ardea încă lumina, soția își aștepta bărbatul.

Deodată fața pământie a lui Tomescu se ivi în lumina din curte. Mergea pe brânci fără a face sgomot și ajunse lângă peretele casei. Sprijini o scară de unul din pereți și ajungînd la gura podului îl deschise și intră ușor înlăuntru.

Prin întunerec începu să caute pipăind oblonul prin care se putea coborâ în casă. Fu nevoit să aprindă câte-va chibrituri până îl găsi.

Tot atât de ușor precum venise, deschise oblonul și privi în jos. Era întunerec căci nici o rază de lumină nu pătrundea prin ușa de lemn.

Haiducul se lăsă în jos și când fu atârnat numai în mâini își dădu drumul în jos. Distanța era destul de mică, dar în cădere corpul atingând pământul făcu destul sgomot ca să alarmeze pe cei din casă.

Se auziră pașii cuiva ce se apropia de ușe. Aceasta se deschise și soția lui Florescu apăru în prag. Când îl văzu însă pe Tomescu, deschise gura să dea un țipăt însă numai avu timp : haiducul se repezi la ea și îi astupase gura.

Cu o cârpă o legă la gură, îi legă mânile și picioarele, apoi zise :

— Nici să plec nu m'ați lăsat. M'am întors să vă răsplătesc fapta. Spune-mi, unde ții banii?

Punând această întrebare, haiducul îi slăbi legătoarea după gură și aștepță. Nici o vorbă nu eși din gura femeei.

— Te ucid ca pe o cățea dacă nu vorbești, strigă Tomescu scoțind la iveală lama unui cuțit tăios.

Întâmpină însă aceeași mutenie din partea femeei.

Haiducul nu zise nimic. Trecu în camera vecină a cărei ușă era deschisă și se întoarse cu un copilaș mic în brațe ; era fiul cel mai mic al lui Florescu.

— Dacă nici a treia oară nu-mi răspunzi la întrebare zise haiducul, îți ucid copilul.

Un muget ca de fiară rănită se auzi.

— Banii sunt în lada de colo, gemu femeia. Cheia e la gâtul meu.

Banditul se plecă, rupse șiretul cu care era legată cheia și se apropie de cufăr.

Îl deschise și cu grabă începu să arunce alături de cufăr albiturile cu care era plină lada. În fund într'o cutie de tinichea găsi un teanc de bancnote. Fără a le da nici o atenție deosebită, le luă și le puse în șerparul cu care era încins.

Se apropie apoi de prizoniera sa și zise :

— Dacă nici de data asta nu vă intră mintea în cap și dacă omul dumitale o să vorbească măcar cuiva de cele ce s'au petrecut în noaptea asta, n'o să vă fie bine deloc.

Svonul o să vie și pe la urechile mele și dacă aud ceva vă dau foc casei și ardeți ca șoarecii. De data aceasta nu mai am milă : nici voi nu ați fi avut de mine.

Era gata să plece spre tinda casei când își aținti urechea în direcția de unde se auzea un sgomot nelămurit. După puțin se auzi distinct tropotul unui cal. Era Florescu care se întorcea din urmărirea cu cumnatul său.

Să iasă afară, ar fi însemnat să se ducă singur la moarte. Prin gura podului iarăși nu putea pleca : risca să fie găsit de urmăritorii săi.

Se întoarse repede în cameră, trase coroul femeei sub patul lat al camerei, apoi furișându-se pe brânci intră în tindă și aștepță.

În curând, tropotul calului se opri în dreptul porței și Tomescu auzi cum Florescu își luă noapte bună de la cumnatul său apoi intră în curte. Îl auzi cum duse calul în graj se întoarse și ciocăni în ușe.

Văzând că nimeni nu vine să-i deschidă, împinse ușa și intră. Dar în aceeași clipă auzi un vâjâit prin aer simți o durere ascuțită în ceafă, căută să-și descarce arma însă căzu fără putere la pământ.

Haiducul îl lovise în ceafă cu tocul revolverului său. Îl trase înlăuntru apoi cu brâul ce-l

purta omul, îl legă strâns de mâini și de picioare.

— Ați fi vrut să-mi luați zilele, vorbi haiducul ca pentru sine. Ce oameni proști! Ce-ar fi câștigat ei cu asta?

Scuipă cu scârbă, deschise ușa tindei și ieși afară. În grajd calul necheză.

Tomescu se opri o clipă apoi își îndreptă pașii către locul de unde venise nechezatul. Peste puțin se întoarse cu calul cu care Florescu îl urmărise pe haiduc.

Dintr'o săritură încălecă, ieși și dînd pinteni calului, o luă pe un drum ce urca în coastă. Un timp tropotul grăbit al calului se auzi în noapte apoi se pierdu odată cu strigătul unui cocoș ce vestea apropierea zorilor.

Acum cât-va timp, mă întorceam de la Brașov, mânat de treburi. La Predeal se urcă în vagon o tânără îmbrăcată în costum național, cu o salbă mică la gît și fără nici un soiu de bagaj. Nu i-am dat o altă atenție decât acea fugitivă privire pe care o arunci ori cărui nou sosit.

Ședeam pe culoar privind afară. Alături de mine, câte-va persoane discutau. Nu băgam de seamă la cele ce vorbeau, preocupat de gânduri.

Totuși fără voe, stând cu fața la ei, îi priveam în față. Deodată mă văd atins pe mâneca hainei. Un domn din grup mi se adresa :

— Dvs. ce părere aveți? Va fi prins înainte sau după Terente?

Buimăcit, căutam să-mi dau seama de ce chestie mă întrebau. Ca prin vis auzisem pomenindu-se numele lui Tomescu ; apoi felul întrebării îmi lămuri restul.

Conversația celor din grup se opri asupra ultimelor isprăvi ale haiducului; voiseră să aibă și părerea mea. Dar mai înainte de a da vreun răspuns, tânăra care se urcase zise în grabă :

— Să nu credeți că Tomescu va fi prins atît de ușor. Nu l'am văzut pe Terente, dar pe Tomescu, da.

Curioși, grupul celor ce vorbeau adineaori veni lângă tânără.

— Da, continuă aceasta, Tomescu e curajos și hotărît.

— Și cu ce ocazie l'ai văzut ?, întrebară câteva voci ?

— Întîmplarea mi l'a scos înainte. E de prin părțile noastre și știe tot ce se petrece pe acolo. Voiam să mă căsătoresc și nu-mi ajungeau banii. Părinții mei sunt oameni săraci și nu aveau de unde să-mi dea decât ale casei.

Mergeam la sora mea care locuește într'un sat vecin cu al nostru. Când treceam printr-o vâlcea, îmi ese Tomescu înainte. Nu'l cunoșteam dar el mi-a spus cine este și că știe că vreau să mă mărit.

A scos cinci hârtii de câte o mie și mi le-a dat zicând că nu are mai mult. Nici nu știu dacă i-am mulțumit de spaimă, și nici când am ajuns acasă la sora mea.

După câte știu, banditul de care vorbeați, Terente, nu a dat nimănui nimic, ba cât a putut a luat. Să știți de la mine că nu-i ajută D-zeu, încheie fata.

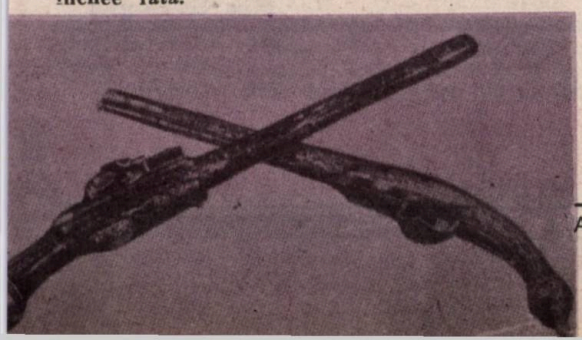

Iată dar câte-va fapte ale haiducului despre care se vorbește atâta...

Afară de acestea mai are la activul său o mulțime de altele despre care gazetele au vorbit la timp ; totuși le vom aminti cetitorilor. În toate acțiunile lui, atât timp cât siguranța și libertatea lui nu erau în primejdie, Tomescu nu întrebuința forța sau violența.

Și după spusele atâtor persoane demne de încredere, în multe cazuri s'a purtat atât de cavalerește, încât i-a uimit pe toți. Asta ne-o poate arăta și următoarea întâmplare autentică:

Un grup de excursioniști, compus din doamne, copii și un servitor ce însoțea grupul, plecaseră spre Vulcana de jos. Dar chiar în apropiere de băi, servitorul care juca rolul de călăuză constată că greșise drumul prin pădurea prin care treceau.

După o lungă deliberare se luă hotărîrea ca grupul de excursioniști să stea pe loc, iar servitorul să încerce a găsi drumul cel bun. În zadar fură însă toate investigațiile și toate sfor-

ţările acestuia. Soarele scăpase după munţi, lăsînd în urmă umbrele înserării.

Îngrijate, doamnele nu ştiau ce să facă. Servitorul avu o idee fericită, puse mâinile pâlnie şi începu să chiuie din toate puterile sperând că va fi auzit de cineva.

Trecu o bună bucată de timp, când din desişul pădurei un om îşi făcu apariţia. Era îmbrăcat ca prin partea locului şi mergea fluierând pe potecă.

Bucuria doamnelor nu fu deloc mică când văzură un om în pădure. Erau sigure că acesta cunoştea drumul.

Când ajunse în dreptul lor, omul îşi scoase pălăria salutând, şi zise :

— Bună seara !

— Domnule, luă vorba o doamnă după ce răspunse la salutul lui, ne-am rătăcit în pădurea asta şi nu ştim drumul. Poate ştii dumneata drumul spre Vulcana.

— E o cale de o jumătate de ceas cu piciorul, răspunse drumeţul şi o să vă arăt drumul.

— Nu ţi-o fi degeaba, zise una din doamne.

Omul zâmbi uşor, apoi zise scurt :

— Să mergem. Acuş se înserează.

Drumeţul o luă înainte pe potecă şi în urma doamnelor copiii şi servitorul. Din mers, omul rupse o mână de frunze mici alese una şi potrivind-o la gură, începu să cânte o doină haiducească.

Pădurea începu în curând să se rărească şi peste puţin omul se opri cu grupul în marginea ei. În vale, luminile din Vulcana începuseră să se aprindă.

— Asta e Vulcana, zise omul, întinzând mâna spre sat. Ţineţi drept cărarea.

— Îţi mulţumim, zise o cucoană şi te rog să primeşti o mică răsplată pentru serviciul pe care ni l-ai făcut.

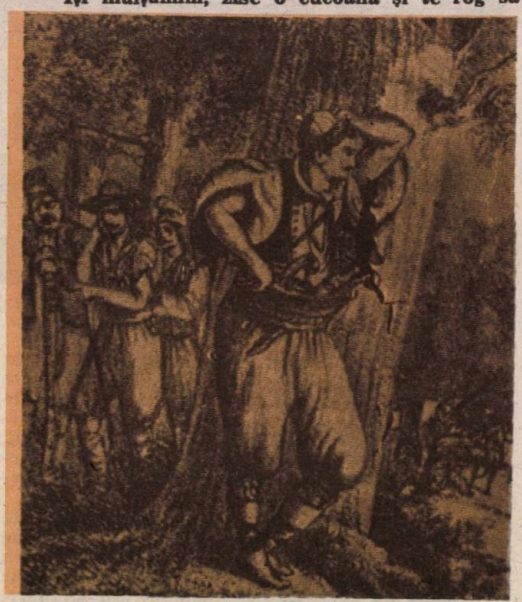

Zicând aceasta, întinse cîteva hârtii de bancă necunoscutului.

— Mulţumesc, dar n'am făcut asta pentru bani. Dacă îmi era gândul, nu aveam nevoe să vă scot din pădure.

Instinctiv, doamna întrebă :

— De unde eşti d-ta ?

— Sunt haiducul Tomescu, răspunse acesta cu simplitate.

Toţi rămaseră înmărmuriţi.

— Vă miraţi, zise dânsul ! Tomescu nu mănâncă oameni.

Drum bun, adăugă el şi spuneţi celor din vale că v'aţi întâlnit cu mine.

Şi pe aceeaşi potecă pe care venise, se înfundă în pădure.

Iată dar, că şi un haiduc poate fi animat şi de alte sentimente decât acele de a prăda şi ucide.

S'a zis că ar fi comis, pe lângă actele lui de generozitate cu cei săraci, şi o mulţime de fărădelegi. Printre acestea se citează şi următoarele:

Într'o noapte, pe când era prin împrejurimile Găeştilor, nu se sfii să atace pe un locuitor bogat din acel orăşel. Pătrunse în casa acestuia, nesimţit de nimeni şi cu revolverul în mâini îl somă să dea bani.

Acesta nu se intimidă şi voind să-i întindă o cursă, plecă spre locul unde zicea că are puşi banii. Tomescu îl urmă cu privirea şi când bogătaşul voi să pue mâna pe un pistol ce-l avea ascuns acesta îşi descărcă revolverul fără a-l lovi.

Îngrozit, bogătaşul îi dete toţi banii ce-i avea în casă, vreo 60 000 lei.

Caracteristică e şi jefuirea unei biserici.

Îmbrăcat femeeşte, intră în biserica din Poenaru tocmai când preotul slujea de vecernie. În biserică nu era decât preotul şi un bătrân dascăl. Haiducul se apropie de uşa stângă a altarului şi preotul, crezând că femeea vrea să dea vreo leturghie sau acatist, deschise mica uşă.

Atunci, Tomescu scoase de sub haine revolverul şi ceru să i se dea conţinutul cutiei bisericeşti, unde se strângea obolul credincioşilor. Îngrozit, preotul îi aduse cutia şi fără a spune un cuvânt, banditul plecă după ce o golise.

Cam acestea sunt faptele de căpetenie săvârşite de Tomescu şi rămîne ca viitorul să ne arate pe acele ce le va mai comite, dacă nu cumva până atunci nu va cădea în mâinile autorităţilor.

Şi dacă întâmplarea, cauza care conduce şi preface atâtea lucruri şi acţiuni în viaţă, va face ca această carte să cadă în mâinile lui Tomescu şi citind-o va găsi poate în ea unele lucruri care nu cadrează poate exact cu realitatea, să nu se mire.

Lumea şi timpul preface totul.

Şi dacă totuşi se va nemulţumi şi pentru a îndrepta erorile noastre şi ale lumei să ne trimită pe adresa noastră descrierea faptelor şi a vieţii lui, din tinereţe până în timpul de faţă si vom fi gata să le dăm publicităţii şi să-i luăm pe acestă cale apărarea în cazul că balanţa dreptăţei atârnă de partea lui.

Moş Gheorghe

„Cazul Tomescu", în ciuda caracterului sordid al ediţiei, ne interesează ca fapt de actualitate înregistrat cu promptitudine şi ca demonstraţie că literatura cu haiduci nu şi-a istovit resursele nici în plin secol 20, după primul război mondial.

Cine a fost însă haiducul Tomescu ? Rugăm cititorii să ne informeze asupra acestui caz, ca şi asupra aceluia al lui Ferente, mai cunoscut, prin scrisori pe adresa : Piaţa Scînteii nr. 1, Revista Luceafărul, Pentru Almanah.

UN MARTOR AL ROMÂNIEI DE ALTĂDATĂ

Mihail Sadoveanu și Ionel Pop, asistați de Demostene Botez, în fața tablei de șah, la Vovidenia, lîngă Neamț

VALIZA CU FOTOGRAFII

DE VORBĂ CU IONEL POP

● Genius Loci

Interviu de

SÂNZIANA POP

— Stimate Domnule Ionel Pop, se împlinesc trei luni de primăvară deplină de cînd mă aflu în fața Domniei Voastre așteptîndu-vă mărturiile cu emoție : ați trecut pragul celui de-al nouălea deceniu de viață fără ca magnifica Dv. tinerețe să-și stringă aripile, iată de ce, înainte de toate, vă întreb ce miracol există ? Cum se poate face inofensivă scurgerea timpului ? Unde este izvorul luminii care vă încălzește cu atîta vigoare făptura încît biruie anotimpul din geam ?

— Azi e întîi din aprilie, — după veche și bună tradiție ziua păcălelilor. Deci, ar trebui să recomand, foarte serios, o pilulă miraculoasă, un vers de descîntec ce trebuie spus la miezul nopții, în fiecare zi. În schimb, cu tot atît de împăcată conștiință, sfătuiesc pe cei ce vreau să treacă pragul celui de-al nouălea deceniu de viață, să facă întocmai ceea ce am făcut eu : să-și lase locuința confortabilă ce au avut-o și doi ani să trăiască într-un grajd părăsit de la marginea orașului. Și apoi, vreo cinci ani, să ție un regim sever : aproape fără nici o excepție, în fiecare zi, dimineața „turtoi", iar la amiazi și seara cîte un polonic din celebrul arpacaș. Dar fiindcă astă zi a veseliei trece și minciuna devine din nou de rușine, răspund acestei prime întrebări : nu știu. Partea a doua a întrebării, cea cu vigoarea ce m-ar „încălzi" o iau drept un compliment, o amabilitate. Oare să fi uitat cît de lipsit de elementară bunăvoință am fost, cînd la intrarea Dv. în camera aceasta nu m-am ridicat de pe scaun și v-am întins mîna șezînd ca pe un tron de suveran ? Nu era nevoie să vă mărturisesc că operația ridicării în picioare îmi cere minute lungi, îmi cere o anumită tehnică, și o plătesc cu crîncene sfîșieturi în genunchi. Este, totuși, o lumină care mă încălzește, ce se vădește în zeci de chipuri — între care și supărătoarea mea cerere frecventă să repetați un cuvînt, o frază, pe care nu le-a putut lămuri urechea sau înțelegerea. „Lumina" care alungă orice umbră de amărăciune e convingerea că, inevitabil, toate așa trebuie să fie, — daruri ale bătrîneților. Deci, de la început vă rog să iertați că am dat acest răspuns sterp, pășind cu piciorul stîng.

— Trăiți într-o lume a amintirilor. Pe toți pereții odăii vă înconjoară portrete de oameni înveșmîntați după moda secolelor trecute, mobilele — nespus de frumoase — sînt vechi, au patină, iar mașina de scris de pe masa Dv. de lucru poate să fie expusă la un muzeu de antichități...

— Eu am credința vieții alcătuirilor „moarte": o regiune, un munte, un colț de livadă, o casă bătrînă, chiar mobilele vechi, sorb în ele ceva caracteristic din firea, din momentele însemnate ale cronicei oamenilor care au stăpînit trăind acolo. Apoi, ca niște baterii încărcate, radiază înrîuriri, înclinări asupra celor de mai tîrziu, ca neînțeles atașament : firescul „patriotism local", plăcerea revenirii trecătoare la casa modestă a părinților, a moșilor, încăpățînata păstrare a unui scrin, a unui scaun olog, moștenit din bătrîni, întipărirea indelebilă în racla memoriei a unor momente, dealtfel fără însemnătate.

— Mi-ați spus că prin părintele Dv. vă trageți dintr-o familie de grăniceri năsăudeni : fostul vicar episcopal din Năsăud, Dr. Ioan Pop, era băștinaș din Poiana Ilvei (adevărat paradis pămîntesc). Oare Țara Năsăudului — veche, liberă și nespus de frumoasă, ascunde în alchimia pămîntului ei, în plămada locuitorilor ei, sămînța făpturii celui ce avea să devină scriitorul, ziaristul, neobositul luptător pentru libertatea Transilvaniei — Ionel Pop ?

— Aveam abia treisprezece ani cînd, orfan, soarta m-a îndepărtat pentru totdeauna de acea regiune, de acei oameni. Și totuși, toată lunga mea viață m-am socotit, m-am simțit, aievea, năsăudean, din adîncul sufletului meu. Amintirile îmi sînt proaspete și dragi. Locuri năsăudene îmi apar limpezi, în făptura lor de odinioară, cu numele lor, poate acum uitat : Țuguiul de la Cicera, ce se vedea din piață, „Loagărul", cu șirurile de copaci bătrîni, „Fondurile", clădirea mare unde era administrarea averilor grănicerești, „zăvoiul lui Mihăilaș", „Hăitașul lui Bărduț", — fiecare colț de cameră, fiecare pom din grădina casei vicariale și altele, și altele. Adeseori, tată, mamă, patru copii, ne înghesuiam în trăsura cu arcuri și căluții de munte ne duceau spre Poiana Ilvei, la „Bunica din Poiană". Irina din neamul Ureche. (Moșul Maftei, țăranul știutor de carte nu mai era între cei vii.) De ce îmi vor fi rămas în minte atît de ciudatele poduri acoperite de pe Someș ? Podelele cîntau în pasul cailor, vojul apei vuia. Într-o vară, am sosit pe neașteptate. Bunica era la fîn, în coasta de după casă, întorcînd pologul să se usuce. A lepădat grebla și a coborît fuga să ne îmbrățișeze. Cum de din atîtea îmi amintesc că îndată a aținat focul în vatra mare, deschisă, și într-un ceaun cu trei picioare pe care l-a alăturat flăcărilor, ne-a făcut „păpărada", adecă jumările cele mai delicioase pe care le-am gustat în viața mea. A adus fuga și un ulcior cu borcut, adecă cu apă minerală din fîntînița din grădină. Și ne mîngîia pe cap, pe copii, zicînd : „Nicerene ! Nicerene !" cuvînt de dragoste, al cărui înțeles nu-l știu nici azi. Și apoi, unchiașul Zaharie, fratele bunicii, cel

cu casa lîngă stînca lui Zaharie, și sora lor, Varvara, mică și adusă de spate ca o mămăruță... Și „vărul" Ion, mare pușcaș...

În peisajul pitoresc pe care mi-l zugrăvește amintirea se mișcă oameni care demult au pierit de sub soare : dascălii Istrate și Macedon Linul, și Haliță și Moisil și severul Emil Domide. Apare figura măreață a lui badea Petrișor, țăranul de frunte care ajuta la tăiatul porcilor numai la „Domnul Vicar" și la alte două, trei, familii...

Poate din grănicerii năsăudeni am adus în mine o dîrzenie în dragostea de neam și, fără îndoială, marea mea dragoste pentru munți și codri, pentru pămîntul nostru românesc și vietățile din el. Și poate că de la vechii vînători de zimbri și de urși de pe Heniu mi se trage și înclinarea spre aventurile vînătoarei... Vedeți, stimată Doamnă Sânziana, m-ați pornit pe cărarea amintirilor și nu-i chip să mă mai opresc. Hotărît lucru, a fost o vrajă a locului, Genius Loci, care m-a cuprins și m-a făcut să mă socotesc, pînă în ziua de azi, năsăudean.

Clujul m-a primit în 1920 și m-a expulzat în 1953. Nu e bine spus. Corect : Clujul m-a primit și am fost expulzat din el în 1953. Clujul, Clujul meu drag nu-i de vină !

Deci, anii bărbăției, anii de muncă adevărată, de viață adevărată, anii buni, i-am trăit în Cluj. Am devenit clujean și am rămas clujean, cu toate că mai bine de un sfert de veac sînt caracterizat cu un buletin de București. În ceea ce mă privește și pe mine, în loc să cad și aci în păcatul vorbei lungi, pentru a înfățișa istoria Clujului dela Unire și pînă la blestemăția Dictatului de la Viena, istorie în care a intrat și modesta mea viață, am să vă descriu, Doamnă interlocutoare, o stampă veche, pe care am găsit-o ca prin minune la buchiniștii de pe malul Senei, din Paris. Și care, spre marea durere a mea, s-a dus... pe Valea Sîmbetei împreună cu atîtea lucruri care mi-au fost dragi.

Stampa ne arăta Piața mare a Clujului. Nu era dubiu : recunoșteam catedrala catolică (pe atunci fără turnul înalt) recunoșteam casa cu etaj, lungă, a parohiei catolice, și nu departe de „casa cu două picioare", care și azi se sprijină pe două columne pe trotuar. În prim-plan o parte a zidului cetății, spart de o poartă monumentală care scotea spre Feleac. În largul pieții, un rădvan boieresc, cu stemă pe ușă. Pe capră, vizitiu cu dolman cu fierturi, cu chipiu împodobit cu sfătoasa pană de cocor. Lîngă el, slujitor în împodobită uniformă ungurească. Prin fereastra rădvanului, parcă puteai bănui figura împlinită a domnului celui mare. Vizitiul pocnea din biciul care șuiera deasupra celor patru cai, care sileau în grabă mare. Erau aproape de poarta cetății. Ieșeau pe poarta cetății, părăseau cetatea Clujului. Nu departe de această caleașcă boierească, în goană spre ieșirea din oraș, pășesc alăturea, parcă liniștit și cu pas apăsat, un țăran și o țărancă. Sînt, evident, țărani români, ea cu catrințe, el cu sumanul din care se vede cămașa albă, prinsă în șerpar. În picioare opinci, de sub căciula tuguiată — părul pînă spre umeri în bucle mare. Omul cu toiag în mînă, amîndoi cu desagi în spate. Ei veneau liniștiți dinspre poarta pe care se grăbea să iasă rădvanul nemeșesc. Ei veneau, ceilalți plecau. Era o stanță ieșită din imaginația unui profet.

Așa am intrat și eu în Cluj, îndată după Unire, de-o mînă cu scumpa mea soție Margareta, de cealaltă, cu fiul nostru, în spate cu desagii gîndurilor și voinței românești. Și apoi, alăturîndu-ne furnicarului omenesc, poate am dus și eu un firicel de nisip, nu mai mult în noul zid al culturii și puterii de stat românești.

Stimată doamnă Sânziana Pop, m-ați întrebat dacă scurta mea trecere fizică a copilăriei prin Țara Năsăudului, neînchipuit de frumoasă, a lăsat urme în ființa mea. Am mărturisit, în șir de cuvinte poate prea lungi, că vraja acelui pămînt, al „Graniței" mă stăpînește și astăzi, că și azi mă simt, cu trup și cu suflet, năsăudean. Dar în același timp mă stăpînește cu farmece ca supra-pămîntene Blajul, mă stăpînește Sălajul, mă stăpînește Clujul. Și mă simt a fi, cu trup și suflet blăjan, sălăjan și clujean. Nu am „șapte vieți în pieptul de aramă" cum avea românul din vechea zicală. Am o singură inimă, și aceea cam obosită, dar care cuprinde în căldura ei, alăturea, cele patru locuri sfințite în care sînt ancorate rădăcinile ființei mele.

În 1918, ca secretar al Marii Adunări de la Alba Iulia

● Pe baricade, la 18 ani

— Vă propun, stimate Ionel Pop, să facem un pas înainte spre anii maturității, să ne apropiem de debutul Domniei Voastre în proză și publicistică, cu toate că ar fi multe de întrebat și, mai ales, de aflat, despre studiile universitare ale unui tînăr transilvănean tocmai... la Budapesta și la Viena. Dar cum intrarea Dv. în ziaristică s-a petrecut încă din adolescență,

sînt sigură că ecouri, măcar, vor răzbate, din timpurile de atunci.

— Întîi o rectificare : n-am fost niciciînd ziarist deci nici debut în această calitate n-am avut. Am scris frecvent la gazete și înainte și după 1918, colaborînd, însă, înafara oricărei legături profesionale și fără a primi nici o retribuție materială. Azi, cînd tinerei de 18 ani sînt alegători și în parlamente, cînd li se acordă supreme puteri în state, de ce vă miră împrejurarea că și eu, la 18 ani, am început să scriu la gazete ? Trăindu-mi tinerețea — începînd din copilărie — într-un mediu în care mai marii mei luau parte foarte activă la luptele politice și în mișcările culturale ale românilor din Ardeal, apoi, mai ales, cunoscînd, rînd pe rînd, tot mai multe fapte și detalii ale politicii de dîrză rezistență împotriva atacului de maghiarizare a stăpînirii din Budapesta, temele articolelor se impuneau de la sine și tînărul începător într-o activitate politică nu avea greutate decît să aleagă și să poată executa.

Am păstrat cîte un exemplar al gazetelor în care apăruseră contribuții ale mele. Mi-ar face mare plăcere să revăd acele scrieri ale tinereții : durere ! Și colecția gazetelor acestora ca și alte documente ale vremei și o mare parte a bibliotecii mele s-au dus...

În locul unei înșiruiri de titluri de articole să vă povestesc o întîmplare în legătură cu... cariera mea de ziarist și, mai ales, caracteristică pentru acele vremuri.

În 1911, eram student la Universitatea din Berlin. În preajma Crăciunului mă pomenesc cu un mandat poștal în valoare de 100 mărci (aur). Trimitea administrația gazetei Partidului Național Român din Arad la care colaboram. Alăturat, o scrisoare foarte măgulitoare din partea lui Vasile Goldiș, directorul gazetei, în care îmi spunea că scrierile mele sînt mult apreciate și de redacția gazetei și de cititorii ei. Ca un dar de Crăciun și semn al aprecierii, îmi trimit 100 mărci.

M-am bucurat pentru acest plus de bani de cheltuială (oare care student nu s-ar fi bucurat ?) dar, mai mult, pentru cinstea care m-a ajuns, apreciindu-mi-se acum modestele mele colaborări. Apoi, îndată, am scris unchiului meu, Iuliu Maniu, la Blaj, arătîndu-i de ce cinstire am avut parte. Și, evident, invitînd cîțiva prieteni la un „pahar" de bere. (Această agapă s-a petrecut la cafeneaua „Scandinavia" de pe Wilhelm Strasse unde cînta un taraf românesc din țară, cu muzicanții îmbrăcați în costume naționale). A treia zi, am primit scrisoarea de răspuns a unchiului meu. Mă felicita în cuvinte calde și își arăta bucuria pentru recunoașterea valorii lucrărilor mele. Însă (și aci îmi aduc aminte textual de cuvintele scrisorii) : „Tu, Ionel, trebuie să știi și să nu uiți că gazetele noastre se luptă cu lipsuri materiale mari, și nu pot exista decît datorită subvențiilor pe care le primesc dela generoși oameni de-ai noștri, cu oarecare dare de mînă. Scriind tu, în materie politică, în ziarul Partidului Național Român, ai o activitate politică. Or, să știi pentru totdeauna că nu ai voie să primești, să ai, nici un fel de beneficiu, nici un fel de folos material, mare sau mic, de pe urma activității tale politice. Te rog, deci, dragă Ionel, să restitui imediat cele 100 mărci gazetei «Românul» și să-i mulțumești frumos fratelui Goldiș pentru gîndul bun și cinstea pe care ți-au făcut-o".

Desigur, m-am executat, restituind banii și apoi acoperind cam greu din banii mei lunari — golul de vreo 30 mărci făcut în agapa de la „Scandinavia". Și iată cum a început și cum a sfîrșit cariera mea de gazetar „retribuit" care n-a existat, dealtfel, niciodată.

— Simt cu atît mai puternic imboldul de a vă întreba ce „impuls" hotăra intrarea atît de timpurie în lupta politică a unui tînăr „așezat" în universitățile Europei. Erați departe de patrie, departe de frămîntările de acasă, ați fi avut un răgaz să... trăiți !

— În timpul lung, al dominației ungurești în Ardeal, extrem de puțini români — dacă au fost ! — n-au simțit povara și biciul oprimării în aproape toate compartimentele vieții lor. E firesc ca această împrejurare să fi provocat o reacție. Atitudini, fapte, conștient sau inconștient, marcau, pe de o parte, rezistența contra împilatorilor, pe de altă parte se încadrau firesc în țintele, în programul organizației politice „Partidul Național Român", adecă rezistență pentru păstrarea ființei naționale, înaintare economică și culturală și ca o stea călăuzitoare, poate îndepărtată dar reală, nădejdea eliberării prin Unirea cu Statul liber, românesc. Era firesc, deci, ca această oarecum instinctivă participare la mișcarea politică să se manifeste pe o gamă de intensitate largă, dar ea cuprindea pe cei născuți români curînd, chiar din anii copilăriei. Calități personale, tradiții de familie, împrejurări de viață, făceau ca din această mare masă a celor ce, în felul arătat, luau parte la viața politică a neamului, să se ridice personalități de conducere, unele la vîrstă foarte tînără.

Viața românilor ardeleni s-a scurs veacuri lungi în volburi de neîncetată luptă pentru existență. Acest fapt a angajat chiar în primele rînduri de luptă oameni tineri, foarte tineri. Să nu amintim decît cîțiva din veacul trecut și cel de acum. Avram Iancu avea doar 24 de ani cînd a organizat și condus lupta revoluționară, Axente Sever în 1848 avea doar 27 de ani, Simion Balint, legendarul „popa Balint" care în 1848/49 a bătut de multe ori oastea unguroască pătrunsă în munții Apuseni avea, pe atunci, 36 de ani. Simion Bărnuțiu, conducătorul intelectual al revoluției din 1848, cînd și-a ținut „istoricul" discurs la Blaj era numit „Bătrînul" fiindcă avea 39 de ani. Iuliu Maniu și Alexandru Vaida au intrat în politică activă ca studenți universitari și cînd erau de 23 și respectiv 24 de ani au fost aleși membri în Comitetul Național Român, care a condus întreaga viață și activitate politică a românilor ardeleni pînă la Unire.

Tineretul român din Ardeal nu-și aroga dreptul și calitatea de conducere a politicii române, — dar seconda neîncetat acțiunile „bătrînilor" și avea o vie activitate propagandistică, culturală. Anii universității, ai altor școli superioare sînt cei mai frumoși din viață ! Ca o dorință utopică, aș voi ca țara noastră să ajungă în liman de viață liniștită, rezolvîndu-și problemele culturale și economice într-un climat de pace și siguranță. Atunci, fericita viață studențească să se împartă între „carte" și „Gaudeamus"... lăsînd pe seama virstei bărbăției soluționarea problemelor publice.

— Doctoratul luat în 1911, la Budapesta, era în „drept și economie politică". Mi-ați spus că avocatura v-a dat mari satisfacții morale și profesionale. Cu ce plîngeri se înfățișau la tribunalele vremii oamenii de atunci ?

— Am profesat avocatura 40 de ani. Am făcut-o cu multă plăcere și am avut multe satis-

facții de pe urma ei. Pe cît pot cunoaște, fiind eu acum de peste treizeci de ani rupt de viața tribunalelor, pe atunci erau mult mai frecvente procesele de proprietate, de asemenea, mult mai multe izvorîte din activitatea comercială. Să nu vorbim de multele procese cambiale, azi complet dispărute. Mi se pare că procese de divorț erau mult mai puține, și foarte rare cele izvorîte dintre neînțelegeri între locatari. Procesomani furau și pe atunci timpul judecătorilor și ai martorilor. Procesele politice erau pornite aproape exclusiv împotriva românilor, mai ales procese de presă „pentru agitație". Eu aci nu pot arăta decît impresii ale mele. Ar fi interesant, oglindind și situații sociale, un studiu comparativ întemeiat pe date certe. Dar ceea ce mi se pare a fi o datorie a istoriografilor noștri de astăzi, mai ales a celor tineri, e **alcătuirea unei istorii a proceselor politice din Ardeal, de la 1848 pînă la 1918.** În special, ar fi foarte interesant și binevenit să se reproducă atît articolele incriminate cît și sentințele cu care au fost loviți autorii. În arhivele instanțelor de judecată s-ar mai găsi dosarele. Procesul Memorandului își are deja cîteva studii istorice foarte cuprinzătoare.

— Asta e revoluție! — Nu-i putem spune altfel, domnule baron!

— În 1918 aveați 28 de ani. Se pregătea una din cele mai luminoase pagini ale istoriei României — Unirea Transilvaniei cu Țara — și Dv. erați „delegat" (între cei 1 500 aleși în circumscripțiile electorale) în Adunarea Națională care urma să se țină la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia. Ați fost cooptat și în Biroul Adunării, fiind ales secretar. Azi, sînteți între foarte puțini — dacă nu cumva singurul supraviețuitor al acelor zguduitoare evenimente și aveți avantajul imens ca vorbind să nu folosiți mărturiile altora, ci propria Dv. norocoasă biografie, iradiată, ca de o magnifică scăpărare — de zilele fericite ale acelei Victorii așteptate de întreg poporul român.

— Ar trebui să scriu o carte întreagă dacă ar fi să notez acele amintiri. Să dau aici fragmente, nu ar avea nici un rost. Poate e bine să spun, însă, că în importanța sa pentru viața și istoria neamului și a statului român, Unirea Ardealului, înfăptuită în 1918, stă alături, cu nimic mai prejos, cu Unirea celor două principate Muntenia și Moldova. Aș vedea o deosebire, de formă. În 1859 și-au întins mîna peste Milcov oamenii politici luminați a două țări care și-au trăit de veacuri istoria separat dar frățește. Dincoace, ca să ajungă să își dea mîna frații peste Carpați, a trebuit ca unul din ei să sufere robie crîncenă multe veacuri, să rupă lanțuri grele, să verse amîndoi frații rîuri de sînge, ca să își poată da mîna. Deoparte, o cuminte acțiune politică dusă cu forme pașnice, dincoace o victorie izbucnită dintr-un vulcan care a clocotit în adîncul lui veacuri lungi, pînă a putut înălța în foc și pară, în tunete și trăznete, statuia Victoriei.

Momentul de culme a întregei mele vieți, atît de lungi ? a fost, fără nici o îndoială, ziua de **1 Decembrie 1918, Alba-Iulia.**

Cu Ion Al. Brătescu-Voinești și Yves Augier în fața casei din Cluj a lui Ionel Pop

Vreți să mă măguliți, atribuindu-mi un rol în evenimentul de-atunci. Dar Unirea Transilvaniei a fost floarea sufletului, căldura inimii și munca brațelor a milioane și milioane de români care în șirag de veacuri au trăit în lumina unui ideal, în căldura unei nădejdi și adesea s-au fărîmițat în țărîna pămîntului românesc fără să lase vreun nume. Sînt fericit că am conștiința că m-am încadrat în această moștenire și am trăit zilele glorioase ale izbîndei. Adeseori, deapăn firul amintirilor acelor zile și înșelînd puterea nemilosului Cronos, mă văd tînăr, picătură de apă în vîltoarea revoluției din toamna lui 1918 și-apoi, microscopic firicel, alcătuind curcubeul care pe fundalul norilor negri ai trecutului se arcuiește peste Carpați, împreunînd peste vecie frații, într-o țară frumoasă cum nu este alta pe lume. Mă lupt, apoi, să șterg din fața acestei imagini de lumină, vălul cernit care se trage pe ecranul amintirilor. Văd pe estrada din sala Adunării figurile celor ce au condus neamul nostru transilvan în deceniile cele mai grele ale luptei noastre pentru viață, înfigînd în pămîntul Ardealului steagul biruinții, pe el cu stema României.

— Ce însărcinări, legate direct de evenimente, ați avut ?

— În noiemvrie, 1918, cînd eram avocat tînăr în Blaj, și membru în Consiliul Național de acolo, am primit însărcinarea să merg la Aiud, capitala județului, să impun administrației ungurești, în numele Consiliului Național Român, ca în 24 de ore să fie evacuați toți jandarmii de pe teritoriul județului. O trăsură a Mitropoliei m-a dus în galop pînă la Aiud. La cererea mea, îndată s-a strîns în sala mare, de ședință, conducerea județului, în frunte cu Comitele, baronul Banffy : Unu de unu, unguri șoviniști, care au terorizat și prigonit populația românească mai ales în anii războiului care se termina. Eram delegat împreună cu Dr. Dănilă Sabó, care abia se întorsese din război și era încă în uniformă (dar pe chipiu, în locul pajurei împărătești, tricolor românesc).

Încruntat, păstrîndu-și morga de stăpîn al județului, Baronul Banffy ni s-a adresat dorind să știe ce voim. Am început eu să vorbesc, românește. Îndată m-a întrerupt : „Nu cunoaștem limba aceasta, vorbiți în limba statului, maghiara !" Am răspuns tot românește, arătîndu-i că noi nu recunoaștem altă limbă oficială în Ardeal decît tot cea românească. Dacă domniile lor nu ne înțeleg, noi ne-am terminat misiunea. Ne retragem, rămînînd în sarcina lor consecințele. Au șoptit între ei, apoi am continuat pretențiile noastre. Au sărit ca arși. „Asta nu se poate !" „Ba se poate ! Și se va face. Altfel, gărzile naționale române vor dezarma jandarmeria Dv. cu forța". „Dar asta-i revoluție !" „Nu-i putem spune altfel, domnule baron !"

După schimburi de cuvinte, coborîndu-se de pe calul orgoliului lor obișnuit, s-au retras să se sfătuiască. După vreo jumătate de oră s-au întors și baronul, cu glasul șoptit, ne-a anunțat capitularea. Jandarmii din județ au predat armele gărzilor românești și au plecat strecurîndu-se noaptea, ca niște ciini bătuți. Pentru tînărul care eram atunci victoria în misiunea noastră a fost un moment la care se gîndește cu emoție și mosneagul de astăzi.

— Și ziua adunării ? Vă pun întrebarea aceasta cu conștiința că vorbele Dv., abia rostite și scrise, vor deveni DOCUMENT.

— Să vă arăt, în cîteva cuvinte, o imagine din ziua Adunării, care m-a impresionat adînc.

Pe două părți a șoselei care urcă din orașul Alba-Iulia în cetate, apoi pe buza zidurilor cetății, erau înșirați, la cîte 20—30 pași, gardiști din gărzile românești din Munții Apuseni. Moți tineri, voinici, toți în haine din pănură albă, cu căciuli negre. Pe umăr — arma. Lîngă poarta Cetății, în care mai e și azi o celulă în care a fost închis Horea și ceilalți doi — patru gardiști ca patru statui — strănepoții celor frînți în roată, — acum victorioși. Și ca aspect dar, mai ales ca semnificație, era o priveliște splendidă, șirul de ostași-țărani, stăpînind cetatea dușmană, cucerită. Deci, iată un moment din zilele revoluției, premergătoare Unirii și acum, unul — a doua zi.

Se terminaseră lucrările trebuitoare imediat după proclamarea Unirii. Membrii Consiliului Dirigent și cei ai Marelui Stat Național mergeau spre Sibiu, unde urma să funcționeze. Unchiul meu, în drum spre Sibiu, voia să petreacă o zi la Blaj, în familie, și în mijlocul oamenilor de acolo. Și astfel, într-o dimineață, am pornit amîndoi spre Blaj, pe un ger cumplit, cotoșmăniți în cojoace și cu căciuli militare împrumutate de la magaziile din Alba Iulia. În trăsura deschisă, ne înghețau și puținele cuvinte pe care îndrăzneam să le rostim. Totuși, aplecîndu-mă către urechea îngropată în căciulă, am rostit cam așa : „Unchiule dragă, Dumneata, în trecut, de mai multe ori mi-ai spus că dacă ajungi ziua mare a Unirii, îți vei socoti încheiată misiunea vieții, terminată cariera politică, și cît vei mai avea de trăit vei veghea să ai zile bune, în familie, la moșioara din Bădăcin. Iar acum, Unirea înfăptuită, te-ai angajat în alt capitol, lung și greu, al vieții politice românești. Cum rămîne cu hotărîrea de odinioară ?" După cîteva clipe mi-a răspuns : „Ai dreptate, dragă Ionel, mi-am frînt o hotărîre.

Alexe, vizitiul bătrîn de la curtea Mitropolitană din Blaj, care a împrumutat trăsura, cînd am ajuns pe podul Mihaltului, unde se varsă Tîrnava în Mureș, — a oprit capii ca să răsufle. Unchiul meu și-a scos mîna din cojoc și a arătat în josul rîului : „Vezi, tu, Ionel, că pă ce s-au împreunat cele două rîuri, apele lor merg alături, cea mai tulbure, a Tîrnavei, cu cea mai limpede, a Murășului... ca și cînd ar fi două rîuri. Dar, vezi, colo, mai în depărtare, nu mai e decît unul, același, larg, puternic, cu aceeași apă frumoasă: În lunile care vin și poate în cîțiva ani, chiar, să nu te îngrijoreze dacă vei vedea uneori nepotriviri, chiar antagoniste între oamenii și rînduielile din Vechiul Regat și cele de la noi. Veacurile lungi cît au trăit despărțiți și sub înrîuriri diferite n-au putut trece fără să lase urme. Dar acestea sînt scrise pe zăpada vitregiei soartei noastre. Căldura soarelui libertății și unirii curînd le va topi și vom rămîne pentru vecie un popor unit, mîndru și puternic, floare între ale lumii ginte mari."

Vizitiul Alexe a pocnit din bici, a îndemnat caii și de-acum înaintam de-a lungul malului Tîrnavei spre noua, nobila muncă.

— Oare cum arătau celelalte așezări ale Transilvaniei după Unire, satele și orașele, Clujul ?

— Răspunsul vi l-a dat imaginea din litografia despre care v-am vorbit. Elementul românesc a intrat în Cetate cu pași apăsați, liniștiți. N-am silit pe nimenea să plece, — doar cei cu călești aurite au plecat nemaifiind teren pentru existența lor, întemeiată numai pe puterea statului asupritor. Cei buni, de alt neam, au rămas în slujbele și așezările lor, alături de români. În concurența firească și-a spus cuvîntul puterea de viață, buna pregătire, vrednicia. Pe lîngă institutele de stat a luat ființă o viață culturală și una economică românească, medicii, avocații, meseriașii români și-au dovedit cunoștințele profesionale, cu ajutorul băncilor românești au răsărit ca din pămînt noi cartiere. Alături de mănăstirenii români, mai mult agricultori ai vechiului Cluj, a luat ființă și o societate de intelectuali români, cucerind pas cu pas și simburele orașului. În locul bisericuței ortodoxe dintr-o stradă lăturalnică s-a ridicat o catedrală majestuoasă, în locul bisericii greco-catolice ascunsă între străduțe laterale, o monumentală biserică în centrul orașului.

Am trăit acei glorioși ani și poate de aceea mi-a rămas încă Clujul „meu", în căldura inimii.

Continuare în Almanahul Estival 1985

nicolae nicoară

ULTIMA RACHETĂ «EXOCET»

H.M.S. Glamorgan atins de ultimul «Exocet» al argentinienilor

ROMAN EPISTOLAR

Un amor al epocii atomice

1. AMINTIREA MALVINELOR

Mărturisesc, nu auzisem de Malvine pînă în primăvara anului 1982. Nu învățasem nici la școală despre insulele acestea de la capăt de lume și nici după aceea nu am avut ocazia să aud ceva despre ele.

Nu caut pricină dascălilor mei de geografie, nu mă îndoiesc că ei știau de existența acestor insule, dar și-au zis probabil că n-are rost să încarce mintea sărmanilor copii cu date despre un teritoriu unde e greu de ajuns și cu gîndul...

Asta pentru ca în primăvara anului 1982 să aflu dintr-o dată mai multe poate decît ar fi trebuit. Atît de multe, încît citind un interesant articol despre bătălia navală anglo-germană din zona Malvinelor din primul război mondial, bătălie în care erau implicați generalul german von Spee, dar și căpitanul — pe atunci — Wilhelm Canaris, amiralul de mai tîrziu și șeful serviciilor secrete ale lui Hitler, cu acest prilej deci, să constat că sînt aproape as în materie de Malvine.

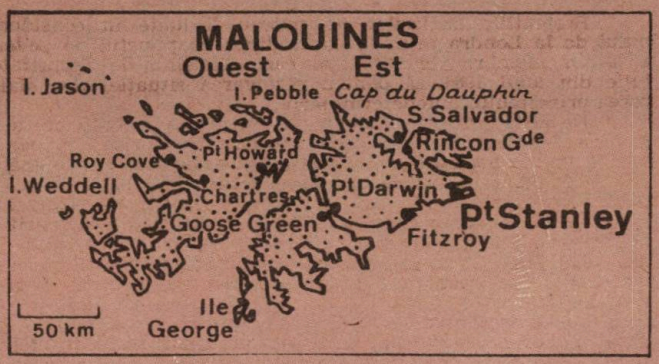

Am aflat aceste date cu un prilej nefericit, dramatic — barbar aș putea spune — din frămîntata istorie a acestui teritoriu. Atît de tragic și de dureros, încît cred că ar fi fost mult mai bine dacă Malvinele ar fi rămas pentru mine o mare și enigmatică necunoscută.

N-aș fi pierdut nimic, așa însă sînt mai sărac cu un război, mai sărac cu peste o mie de prieteni tineri, argentinieni și englezi...

Sînt convins că la fel ca mine, oameni care nu auziseră nimic sau aproape nimic despre Malvine s-au trezit peste noapte posesorii unor date foarte exacte despre acest arhipelag referindu-se la geografia acestui teritoriu, și a unora istorice, în funcție de țara și de orientarea ziarelor, radioului sau posturilor de televiziune care le-au difuzat.

2. ARGENTINA DEBARCĂ ÎN MALVINE

1 aprilie 1982.

În cabinetul președintelui Statelor Unite, Ronald Reagan, telefonul sună prelung. Cel care chema era generalul Leopoldo Galtieri, șeful statului argentinian. Acesta îl informa pe șeful administrației americane că, în momentul convorbirii lor, unități navale și aeropurtate argentiniene se află în drum spre Malvine pentru a le ocupa și a le trece sub suveranitatea Argentinei.

Încercările președintelui american de a-l determina pe omologul său de la celălalt capăt al firului să ordone oprirea înaintării trupelor argentiniene au rămas fără rezultat. Convoiul de nave de război, în frunte cu nava amiral a flotei argentiniene, crucișătorul „General Belgrano", continuă cursa spre Malvine.

La 2 aprilie 1982 detașamente de elită ale marinei militare argentiniene au debarcat în Malvine înfrîngînd bruma de rezistență opusă de cei 80 soldați britanici care asigurau paza insulelor din arhipelag.

La 3 aprilie, Malvinele se aflau cu totul sub control argentinian. Cu alte cuvinte, insulele Falkland — cum sînt ele denumite de englezi — au devenit, peste noapte, Islas Malvinas, Insulele Malvine, cum sună denumirea lor în spaniolă.

La 7 aprilie 1982 Malvinele devin provincie a Argentinei.

În felul acesta — prin forță, deci — a înțeles junta militară de guvernămînt din Argentina să rezolve conflictul anglo-argentinian privitor la Malvine, dispută veche de peste 150 de ani. Împreună cu insulele Georgia de Sud și Sandwich de Sud, Malvinele ocupă o suprafață de 16 835 kmp și au o populație de numai 1 850 locuitori.

Cum explică argentinienii pretențiile lor față de Malvine ? Prin faptul că în anul 1810, cînd Argentina și-a cîștigat independența față de spanioli, ei au obținut și Malvinele. Ulterior, în anul 1833, Anglia a ocupat insulele în urma unei agresiuni armate.

Ar mai fi de adăugat și un alt element, pe care însă ne abținem să-l comentăm : insulele Malvine se află la o distanță de numai 500 km de Argentina, în vreme ce insulele Falkland sînt situate la peste 12 000 km de Marea Britanie.

Aceasta era situația Malvinelor în momentul în care popoarele din colonii au început să bată tot mai insistent și mai deslușit la poarta istoriei și a dreptății naționale și sociale.

3. O.N.U. ȘI MALVINELE

În anul 1964 Malvinele au fost trecute pe lista țărilor și teritoriilor asupra cărora își găsește aplicarea Declarația Consiliului de Securitate al O.N.U. din anul 1960 privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale.

Conform rezoluției Consiliului de Securitate, Anglia trebuia să înceapă de îndată tratative cu Argentina cu privire la acordarea independenței arhipelagului malvin.

Marea Britanie tergiversează însă punerea în aplicare a rezoluției Consiliului de Securitate susținînd că pentru rezolvarea situației din Malvine nu este valabil decît principiul autodeterminării. Se înțelege că în această situație, Anglia ar fi avut cîștig de cauză întrucît începînd din anul 1833, arhipelagul este locuit de circa 1 800 cetățeni, dintre care peste 97 procente sînt de origine engleză.

Pretențiile englezilor nu puteau fi luate în considerație întrucît poziția guvernului de la Londra intra în contradicție cu punctul de vedere al majorității zdrobitoare a țărilor membre ale O.N.U., al cărei Consiliu de Securitate stipulează, printr-o rezoluție din anul 1965, că pentru rezolvarea situației din Malvine nu este posibilă aplicarea principiului autodeterminării.

De altfel, acest principiu, valabil în alte situații, nu a fost acceptat nici de Argentina, care ar fi pierdut în mod cert acest teritoriu. Că doar cetățenii de origină engleză n-or fi votînd pentru trecerea lor sub jurisdicția argentiniană...

Adăugăm în sprijinul poziției Argentinei și faptul că în anul 1976 o rezoluție a țărilor nealiniate recunoaște drepturile legitime ale Argentinei asupra Malvinelor.

Ne aflăm, așadar, în ziua de 2 aprilie 1982. Marinarii de pe navele flotei de război argentiniene au debarcat pe insulă.

La Port Stanley, capitala arhipelagului, steagul argentinian este înălțat pe cel mai înalt catarg. Steagul național englez este coborît. Port Stanley devine Puerto Argentino.

La 3 aprilie, presa mondială, prelua un comunicat oficial difuzat de Buenos Aires : „Forțe armate argentiniene au debarcat în insulele Malvine aflate sub dominație britanică. Operațiunea are drept scop reintegrarea în patrimoniul național a insulelor Malvine și a celor două insule — Georgia de Sud și Sandwich de Sud."

Javier Perez de Cuellar și ambasadorul argentinian la O.N.U., Eduardo A. Roca ● Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite și ambasadorul englez la O.N.U., sir Anthony Parsons

4. RIPOSTA ENGLEZĂ ESTE PROMPTĂ ȘI DURĂ

Comunicatul argentinian produce stupoare la Londra, cel mai stupefiat rămînind însă lordul Carrington, ministrul de externe englez. Ciudat, dar guvernul britanic a aflt despre debarcarea din Malvine din presă, odată cu opinia publică ! ! !

Prima măsură ? Firesc, ruperea relațiilor diplomatice cu Argentina, personalul Ambasadei acestei țări la Londra urmînd să părăsească orașul de pe Tamisa în cel mult patru zile.

Pasul următor l-a constituit convocarea, la cererea urgentă a Angliei, a Consiliului de Securitate al O.N.U. Cu o rapiditate demnă de a fi repetată și în alte cazuri, de dorit chiar în toate. Consiliul de Securitate s-a întrunit și a adoptat cu mare majoritate de voturi, Rezoluția nr. 502, prin care se cerea Argentinei să-și retragă trupele din Malvine, iar celor două țări să angajeze tratative pentru rezolvarea pe cale pașnică a diferendului dintre ele.

Rezoluția nu este respectată de nici una dintre părți, în pofida eforturilor susținute ale lui Javier Perez de Cuellar, secretarul general al O.N.U., pe lîngă guvernele celor două țări, prin intermediul ambasadorului argentinian la O.N.U., Eduardo A. Roca, și al celui englez, sir Anthony Parsons.

Argentina nu numai că nu-și retrage trupele debarcate, dar continuă să trimită întăriri masive.

Anglia anunță guvernul argentinian că, în cazul în care nu-și va retrage trupele, își va impune prezența în Falkland prin forță, „fiind chiar dispusă să se bată pentru aceasta", după cum declarase John Nott, ministrul apărării din guvernul englez.

Și pînă a nu apuca Argentina să răspundă la ultimatum, Marea Britanie a început să concentreze o flotă imensă, care urma să pedepsească cutezanța argentinienilor.

„Armada modernă", cum a fost botezată flota britanică, se pune în mișcare plecînd spre Falkland în ziua de 5 aprilie. În fruntea ei se aflau portavioanele „Invin-

H.M.S. Glamorgan în plină cursă

cible" și „Hermes", fiecare cu cîte 16 aparate de vînătoare-bombardament de tip „Sea Harrier" cu decolare verticală și cîte 56 elicoptere de desant. Convoiul este însoțit și de nava de asalt „Fearless" și de iahtul regal „Britania".

Între navele care au ridicat atunci ancora la Playmouth se afla și modernul contratorpilor „Glamorgan".

„Her Majesty's Ship Glamorgan" — Nava Majestății Sale Glamorgan...

5. ȘI DE AICI PÎNĂ LA RĂZBOI N-A FOST DECÎT UN PAS

Debarcarea britanică în insulă a fost departe de a fi caracterizată de fair-playul insularilor. După ce au ocupat Georgia de Sud, pe care argentinienii nici nu au apărat-o, englezii au scufundat submarinul „Santa Fe", un vas de pescari și, în cele din urmă, au trimis pe fundul oceanului mîndria flotei argentiniene, nava amiral, crucișătorul „General Belgrano".

Scufundarea lui „General Belgrano" a însemnat prima mare dramă a conflictului.

Presa britanică ridică în slăvi această mare (?) victorie.

Armata argentiniană numără cu 300 soldați mai puțin...

Acesta este momentul care i-a permis contraamiralului englez John Woodward, comandantul marinei britanice pentru Atlanticul de Sud, să declare : „Scufundarea crucișătorului „General Belgrano" reprezintă un aperitiv înaintea atacului final".

La 4 mai însă, adică două zile mai tîrziu, în apropierea crucișătorului englez „Sheffield" și-a făcut apariția o escadrilă de avioane „Super Estendard" din dotarea forțelor armate argentiniene, care au efectuat un bombardament masiv asupra vaselor britanice staționate în jurul arhipelagului. Cu toate că „Sheffield" era înzestrat cu cea mai modernă aparatură, inclusiv împotriva atacului cu rachete, el nu a putut intercepta o rachetă „Exocet" de 700 kg. care a nimerit în plin.

Presa argentiniană ridică în slăvi această mare (?) victorie...

Armata expediționară britanică numără cu 32 soldați și ofițeri mai puțin...

Acest succes al rachetei „Exocet" a făcut ca firma franceză producătoare să ridice peste noapte prețul de la 200.000 dolari bucata, la... 2.000.000 dolari bucata !

Rachetele „Exocet" pot fi lansate de pe nave sau din aer asupra obiectivelor inamice aflate pe apă. Bătaia maximă este de 50 km. În cazul unei rachete aer-apă pilotul programează pe calculator coordonatele țintei, lansează racheta după care el își poate vedea liniștit de treburi. Apropiindu-se la cel mult 20 km. de țintă, intră în funcțiune sistemul radar propriu de ghidare al rachetei, care o conduce direct în țintă.

După „General Belgrano" și „Sheffield" au urmat alte nave. Au căzut avioane și de o parte și de cealaltă. Au murit soldați. Argentinieni. Englezi.

Astfel încît la 15 iunie 1982 cînd conflictul a luat sfîrșit cu predarea tuturor forțelor argentiniene din Malvine împreună cu tot echipamentul militar, bilanțul era următorul: 16.000 soldați argentinieni luați prizonieri, 716 soldați argentinieni morți, 350 soldați englezi morți...

Armata britanică a pierdut : 2 distrugătoare, 2 fregate, 4 nave de război și una comercială, 12 elicoptere, 4 avioane „Sea Harrier" etc.

Armata argentiniană a pierdut : 7 nave de război, 5 nave de transport, 12 elicoptere, 52 avioane de luptă etc.

O debarcare de pe H.M.S. Glamorgan

În total, Anglia și Argentina au pierdut cca 3 miliarde de dolari. Dar viețile celor morți... Dar suferințele răniților... Dar durerea celor rămași fără copii, fără soți, fără tați...

6. «MESAJE DIN FALKLAND»

Pe puntea lui „HMS Glamorgan" se afla și locotenentul de marină David Tinker, în vîrstă de 25 ani, proaspăt căsătorit. Încă de la plecarea din Porthmouth, David a început să scrie soției sale Christine, părinților săi, prietenilor apropiați.

Scrisori multe, gînduri multe...

Tatăl lui David, scriitorul Hugh Tinker, a strîns toate scrisorile trimise de fiul său și le-a publicat într-o culegere cu titlul „A Message from the Falkland", volum care a devenit cartea numărul unu în Anglia anului 1983. Prin scrisorile respective, tînărul locotenent de marină David Tinker își exprimă sentimentele provocate de participarea la un război în care mureau inutil oameni și de o parte și de cealaltă. În același timp el se ridică împotriva interpretării oficiale a evenimentelor.

Cred că nu poate exista pledoarie mai concludentă, mai înflăcărată împotriva războiului din Malvine, împotriva războiului ca fenomen, decît mărturiile lui David Tinker. Dar „Mesajele" lui David mai sînt foarte actuale și dintr-un alt punct de vedere : ele aduc în centrul discuției, în mijlocul opiniei publice, problema păcii și a războiului, protestînd împotriva folosirii forței pentru rezolvarea problemelor litigioase dintre state.

Și încă ceva : citind scrisorile lui David Tinker, cititorul are posibilitatea să urmărească procesul de limpezire și evoluție al autorului lor. De unde la început el consideră aventura din Malvine drept un prilej de a se amuza, în final el este un critic vehement al războiului de la capătul lumii.

Dar mai bine să-l lăsăm pe David Tinker să se destăinuie. Așadar, „mesajele lui David Tinker de pe HMS Glamorgan"...

HMS Glamorgan, 2 aprilie 1982

Dragă mămico și tăticule,

Vă mulțumesc mult pentru lunga voastră scrisoare. Voi fi foarte scurt, atît cît să vă puteți da seama că urmează să plecăm către Falkland. Scopul e limpede : să-i scărpinăm nițel pe argentinieni. Ca să nu mai vorbim de faptul că o să ne și distrăm.

Și-apoi mai este vorba și de faptul că guvernul nostru vrea să apere, chiar cu forța, cele cîteva colonii care ne-au mai rămas. În cel mult o săptămînă o să se sfîrșească totul. Vă mărturisesc însă că mă mîhnește faptul că trebuie să-mi încerc forțele într-un război la capătul lumii...

Al vostru, David.

HMS Glamorgan, 2 aprilie 1982

Dragă Christine,

Vom pleca spre insulele Falkland, acum se alcătuiește o imensă flotă maritimă. Se pare că urmează zilele unui „război mare". Din nefericire asta înseamnă că nu voi petrece Paștile acasă. Îmi pare nespus de rău. Dacă nu vei primi o altă veste, înseamnă că prin iunie aș putea fi acasă. Viitoarea mea scrisoare o vei primi mai mult ca sigur de la baza noastră din Ascension.

Cu dragoste, David.

HMS Glamorgan, 6 aprilie 1982

Dragă mămico și tăticule,
Ne amuzăm tot timpul pe seama jocului nostru de-a războiul. Insulele Falkland au cel puțin hazul că ne fac să plutim în zona tropicală. O să mă bronzez foarte tare. Ca slujbă mi s-a repartizat un punct de observație pe puntea superioară. Pe lîngă altele postul îmi oferă locul cel mai cald și mai convenabil de pe întreaga navă...

David al vostru.

HMS Glamorgan, 7 aprilie 1982

Dragă Christine,
...Te iubesc mult și sper să nu-ți faci griji. Poți fi liniștită. Chiar dacă s-ar întîmpla lucrul cel mai rău de pe lume, adică dacă ne-ar scufunda, pe mine nu mă îngrozește, am unul dintre cele mai sigure locuri de pe navă. Locul meu de observație este situat la mică distanță de hangarul pentru elicoptere, iar acesta este locul cel mai apărat de pe toată nava. Aici pereții sînt dubli iar bărcile sînt cît ai întinde mîna.

Cu dragoste, David.

HMS Glamorgan, 10 aprilie 1982

Dragă Christine,
Cu cît ne apropiem mai mult de locul de desfășurare a acțiunilor cu atît mai repede starea de confuzie ne părăsește și se transformă în depresiune. Cu toate acestea sîntem hotărîți să ne îndeplinim datoria de a le da argentinienilor cu flit. Realitatea ne apasă greu după ivirea zorilor, cînd visele mor... Sînt clipe cînd tuturora ni se pare caraghios : în anul 1982 plecăm să ducem un război colonial la capătul lumii. Douăzeci și opt de mii de soldați se vor bate pentru o mie opt sute de insulari. Tocăm milioane de lire apoi ne întoarcem acasă...
Și cînd te gîndești că armele cu care argentinienii intră în luptă împotriva noastră tot noi li le-am dat ! Idealul este demn de toată lauda : o mare țară industrială apără autonomia unui pumn de oameni. În rest, totul este caraghios. N-aș vrea să mă copleșească gînduri deprimante pentru viitor...

Cu dragoste, David.

HMS Glamorgan, 12 aprilie 1982

Dragă Christine,
Cîștigă teren speranța că ostilitățile vor fi încununate de succes. Argentinienii și-au pus pe picior de război întreaga flotă și se pare că falklandezii sînt tot mai convinși că războiului nu le va aduce ceea ce au dorit ei să le aducă. Fie că noi vom învinge iar ei vor mai rămîne englezi încă cîțiva ani, pînă cînd argentinienii vor încerca din nou să... sau se va ajunge la un compromis. Cînd oamenii de acasă își vor da seama că din cauza războiului a crescut inflația, ei se vor sătura pînă în gît de Falkland.
Războiul este totdeauna o povară pe capul popoarelor. Ar trebui să-i punem capăt pînă mai este timp. Onoarea noastră ar trebui să se considere reabilitată dacă unul din submarinele noastre ar scufunda o navă argentiniană, pe cît posibil fără pierderi de vieți omenești.

Cu dragoste, David.

Ascension, 14 aprilie 1982

Dragă Christine,
„Daily Mirror" de ieri a publicat un remarcabil plan de atac, în culori. A-ntîia chestie : măcar să aibă amiralitatea cu ce-și bate capul ! Uneori mă înec de rîs cînd citesc tăieturile de presă pe care mi le trimiți. Potrivit ziariștilor, amiralitatea și-a conceput deja planul de atac pe baza informațiilor culese de contraspionajul nostru... În ce privește atacul nostru, pînă acum cîteva zile nimeni nu știa ce și cum...

Cu dragoste, David.

Ascension, 16 aprilie 1982

Dragă Christine,
De pe front vin știri alarmante. Flota argentiniană a ieșit în larg. Vreau să sper că o vom trimite la fund. **Mă sperie numai rachetele „Exocet"** (subliniere N.N.) Au o rază de acțiune de 40 km., se ghidează singure spre ținte și sînt practic invulnerabile. Și cu toate astea, nu pot crede că argentinienii se vor încumeta să se ridice împotriva noastră. Ei și-au epuizat toate resursele financiare iar conturile le-au fost blocate de occidentali.
Vor claca, ne-ndoios. Sperăm ca asta să se petreacă pînă la sfîșitul săptămînii.
Și-apoi ne vom întoarce cu toții acasă.

Cu dragoste, David.

Ascension, 17 aprilie 1982

Dragă Christine,
Așteptăm înfrigurați în mijlocul nopții. Dacă Maggie (Margaret Thatcher, primul ministru al Marii Britanii — N.N.) și argentinienii nu se răzgîndesc, proxima mea scrisoare o vei primi peste vreo două luni.

Cu dragoste, David.

Christine și David Tinker în cea mai fericită zi a vieții lor

HMS Glamorgan, 6 mai 1982

lui Julian Saimon

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea ta minunată și pentru mesajul de pace. Din păcate aici nu ne prea bucurăm de ea, trăim într-o încordare continuă (cu două zile în urmă o rachetă argentiniană de tip „Exocet", scufundase crucișătorul britanic „Sheffield" — N.N.) De regulă nu dormim, moțăim doar, gata să sărim de îndată ce sirena începe să urle anunțind alarma aeriană.

În realitate argentinienii au cele mai moderne arme, inclusiv rachetele pe care noi nu le avem în dotare. Așteptăm cu nerăbdare venirea nopții cînd nu putem fi atacați. Binecuvîntate sînt și perdelele de ceață în spatele cărora ne putem ascunde...

Ce bine ar fi dacă oamenii politici ar fi înțelepți și ar pune capăt războiului. Ceea ce se petrece aici este barbar și absolut inutil. Este rușinos că două națiii creștine și civilizate se bat din motive stupide.

Cu salutări prietenești,

David al tău.

HMS Glamorgan, 6 mai 1982

Dragi părinți,

Sper că presiunea O.N.U. și a aliaților vor determina guvernul britanic să înceteze ostilitățile. Argentinienii n-au făcut altceva decît să ridice sabia împotriva sabiei.

Sper că guvernul Thatcher se va hotărî să încheie pacea.

Aveți-mi grijă de Christine,

David al vostru.

HMS Glamorgan, 8 mai 1982

Dragă Christine,

Războiul acesta l-au dorit Thatcher și Nott (ministrul englez al apărării naționale — N.N.) Ca principiu aș putea fi de acord cu ei, dar ar fi fost suficiente sancțiuni economice. Nu-mi iese din cap cum după experiența din primul război mondial s-au putut aventura în ceva asemănător. Sper că opinia publică va fi atît de înțeleaptă și umană, încît să spună : „Destul ! Luați loc la masă și negociați !"

La urma urmelor e vorba despre o bucată de stîncă cu un pumn de oameni pe ea. Mi se pare că a trecut o veșnicie... Este incredibil cît de ipocrit poate fi guvernul nostru. Și așa el n-o să poată apăra la infinit insulele astea, chiar dacă acum am pune mîna pe ele...

Noi ducem acest război, acum, pentru a permite guvernului să supraviețuiască din punct de vedere politic...

Al tău, David.

HMS Glamorgan, 20 mai 1982

Dragă Christine,

De-acum ne punem speranțe numai în vremea nefavorabilă. Este singurul lucru care poate opri, măcar pentru cîteva clipe, războiul. Cînd marea este înfuriată mă afund în pat și gust tangajul vasului, este un sentiment foarte plăcut...

Sînt gata să pun pariu că ai slăbit foarte mult în ultimele săptămîni. Dintre noi doi tu ești cea care o duci mai greu pentru că nu știi ce se petrece aici.

Cu dragoste, David.

HMS Glamorgan, 22 mai 1982

Dragă tată,

Scrisoarea ta din 6 mai este remarcabilă, pentru mine ea reprezintă o cupă de înțelepciune în mijlocul nebuniei care domnește aici. Ne este foarte clar pentru ce am pornit acest război... Printre altele, marina militară, a găsit prilejul pentru a-și face reclamă și pentru a-și lua partea leului din buget. Asta mă mîhnește. Indiferent dacă vom pierde sau vom învinge, militarii vor cîștiga popularitate. Dacă se va întîmpla să învingem, ei vor auzi urlete de bucurie, iar dacă vom fi învinși ei vor fi înconjurați cu toată înțelegerea. Din această cauză comenduirea marinei nu se gîndește la faptul că trebuie să luptăm fără acoperire aeriană.

Excluzînd posibilitatea unui fiasco militar, rezultatele politice ale acestei întreprinderi vor fi catastrofale. Bine, o să cucerim insulele Falkland, dar și în acest caz va trebui să ne așezăm la masă cu argentinienii și să negociem.

Două dictaturi s-au repezit una împotriva celeilalte din motive de principiu. Asta îmi amintește de războaiele religioase din Evul Mediu și de războiul de treizeci de ani.

Nu mă pot împăca cu gîndul că sînt la război. Chiar dacă reușesc să-mi petrec noaptea într-un somn liniștit, cînd mă trezesc nu pot uita unde mă aflu. Eu și camarazii mei sîntem băieți pașnici, noi n-avem nevoie să tragem în nimeni. Și totuși, asta facem noi acum, aici. Tragem de pe gurile de foc montate pe nave, iar dușmanul ne atacă din aer. Treaba asta este cît se poate de neapetisantă...

Ieri a fost ziua debarcării. Cinci dintre navele noastre au fost avariate și asta din cauza hotărîrii stupide a amiralității de a lupta între insule. Într-un asemenea loc un avion inamic ne apare în cîmpul de observație în clipa cînd se află la cel mult două mile de noi. Pentru a reacționa ne rămîn doar cîteva secunde. Noi ne-am pregătit pentru a desfășura operațiuni în marea deschisă și de aceea cred că a duce luptele atît de aproape de uscat este sinucidere curată.

Aseară am fost trimiși acolo printre primii. În timp ce bombardam Port Stanley-ul, noi aflîndu-ne în apele minate, am fost atacați în două rînduri de cîte patru aparate „Mirage". Practic n-am avut timp să ripostăm, noroc că inamicul a atacat aiurea iar rachetele lor au trecut pe lîngă noi...

Dragă tată, războiul trezește în noi trăiri surprinzătoare, legate de lucrurile mari și de lucrurile mici ale vieții. În viața normală ne concentrăm atenția asupra lucrurilor mărunte, neînsemnate. Pe cele mari și importante le împingem mai la spate. Aici este exact pe dos, ceea ce este neesențial dispare, în față vine factorul uman, valorile care trebuie să umple viața omului.

Voi reveni repede, David.

HMS Glamorgan, 23 mai 1982

Dragă Christine,

Te iubesc așa cum nu te-am iubit niciodată. Ești o fată admirabilă, în ultimele săptămîni ai fost de-a dreptul curajoasă. Îmi dau seama ce calvar trăiești cînd citești știrile din gazete despre morți și răniți, fără a putea afla cu exactitate unde s-a întîmplat și cărei unități îi aparține cel în cauză.

Nu uita, Christine, că puterea ta îmi dă puteri înzecite.

Cu dragoste, David.

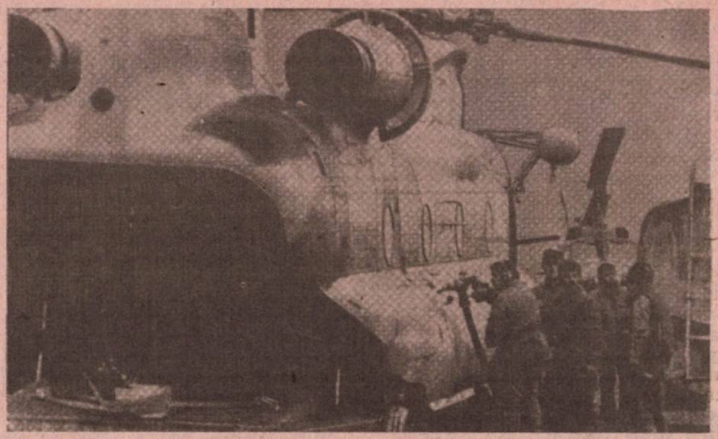

Înainte de plecarea în misiune, soldații argentinieni fac plinul unui elicopter

HMS Glamorgan, 23 mai 1982

lui Jonathan și Helenei

Dragi prieteni,

Nu-mi pot imagina că în întreaga sa istorie țara noastră a dus un război mai inutil și mai cretin ca acesta. Guvernul nostru nu este capabil să înțeleagă că argentinienii sînt cu adevărat convinși de justețea pretențiilor lor asupra Malvinelor. Că ei sînt în stare să trimită împotriva noastră pînă și piloți-sinucigași...

Că amîndouă armatele vor pace, de asta sînt convins sută la sută. Ordinele sînt îndeplinite de cadrele profesioniste, nicidecum de recruți...

Al vostru, David.

HMS Glamorgan, 30 mai 1982

Dragă Christine,

A început să-mi fie milă de sărmanii insulari. Casele lor sînt distruse, pășunile sfîrtecate de explozii. Și nu mai miră pe nimeni faptul că la fiecare civil sîntem aici zece militari.

Dar cred că ar fi cazul să termin cu cinismul, altfel mă tem că mă vor trimite în fața tribunalului militar pentru propagandă proargentiniană sau idei absurde cum ar fi cea potrivit căreia oamenii ar trebui să înceteze să mai tragă unul în celălalt...

David al tău.

HMS Glamorgan, 5 iunie 1982

Dragă Christine,

O scurtă trecere în revistă a ultimelor noastre operațiuni. **1 mai :** am bombardat Port Stanley-ul. Am fost atacați de patru aparate „Mirage", dar am scăpat ca prin urechile acului.

6 și 8 mai : din nou Port Stanley-ul, de data asta noaptea.

14 mai : am bombardat insula Pebble, am fost atacați din aer, am doborît opt avioane.

16—20 mai : un nou bombardament asupra Port Stanley-ului.

25 mai : escadra noastră a fost atacată de o rachetă „Exocet", pe care am zărit-o cu cinci secunde înainte de a atinge ținta. Ea a scufundat „Atlantic Conveyor", nava noastră cea mai mare.

30 mai : o nouă rachetă „Exocet". De data asta am avut la dispoziție patruzeci și cinci de secunde pentru a riposta. Am tras cu toate gurile de foc dar ea, nemernica, se apropia de noi irezistibil. Apoi s-a întîmplat ceva, am atins-o, a deviat-o vreun val... Fapt este că la vreo patru sute de metri de nava noastră, a dispărut. Uf ! În astfel de situații omul este cuprins de un simțămînt ciudat, un fel de amestec între „adio, aspră lume" și „ce dracu', bastarzii ăia nu știu că e periculos să ne atace cu rachete ?"

În ceea ce ne privește pe noi doi, nu mi se pare că ai fi departe de mine. Am sentimentul că Porthmouth nu e departe, ci undeva, după linia orizontului...

Cu dragoste, David.

HMS Glamorgan, 8 iunie 1982

Dragă tată și mamă,

Mi se pare că a trecut o veșnicie de cînd v-am scris ultima scrisoare. Ce s-a întîmplat de atunci ? La 30 mai am părăsit iarna aspră și am ieșit în larg. Aici, în marea deschisă, totul mi se pare mai plăcut. Ne aflăm în repaus și stringem forțe noi.

Cam atît pentru astăzi,

Al vostru pentru totdeauna, David.

7. SĂ MAI RĂMÎNEM CÎTEVA CLIPE CU DAVID...

In zilele acelea de iunie 1982 a eşuat o nouă tentativă de a aduce Anglia şi Argentina la masa tratativelor. După aceea luptele au reînceput cu şi mai multă îndîrjire şi violenţă.

Contratorpilorul „Glamorgan" este chemat din nou în zona operaţională după ce marinarii de pe puntea lui, inclusiv David, strînseseră puteri. In noaptea de 11 spre 12 iunie armamentul aflat la bordul lui a bombardat în repetate rînduri Port Stanley-ul.

La orele şase dimineaţa, după ce termină misiunea, „Glamorgan" începu manevrele pentru a ieşi din zona periculoasă.

Dar aceasta este şi ora la care argentinienii lansează ultima rachetă „Exocet" din dotarea lor **(Mă sperie numai rachetele „Exocet"**, din scrisoarea lui David din 16 aprilie — N.N.).

Racheta se apropie ameninţător de contratorpilor, zboară razant cu suprafaţa apei...

Bateriile de pe „HMS Glamorgan" deschid foc de vijelie...

Zadarnic...

Racheta nu poate fi interceptată...

O explozie catastrofală întîmpină venirea zorilor în Atlanticul de Sud în această dimineaţă...

Nava este avariată, dar nu se scufundă. Este grav avariat sistemul de legătură cu comandamentul din zonă. „Glamorgan" rămîne izolat.

Semnalele transmise de pe celelalte nave nu mai ajung pînă la el.

„Her Majesty's Ship Glamorgan" nu mai răspunde la apel...

De teama de a nu împărtăşi soarta lui „Glamorgan" nici o navă nu se încumetă să se apropie de el. Abia la prînz radistul de pe „Glamorgan" a putut transmite : „Atacul inamic s-a soldat cu avarierea gravă a navei şi uciderea a treisprezece oameni aflaţi la bord."

Cei treisprezece au fost „îngropaţi" în adîncul oceanului, la 51°50'50" latitudine sudică şi 53°31'80" longitudine estică, adică la 160 km. de insulele Malvine, pe care alţii le-au ales să le fie eterne...

Spre seară, lista morţilor a fost publicată în ediţiile de după amiază ale gazetelor **(„Dragă Christine, îmi dau seama ce calvar trăieşti cînd citeşti ştirile din gazete despre morţi şi răniţi** — din scrisoarea lui David din 23 mai — N.N.).

Iată numele celor treisprezece de pe „Nava Majestăţii Sale Glamorgan";

— Michael Adcock, subofiţer, 34 ani,
— Brian Eston, bucătar, 24 ani,
— Mark Henderson, maşinist, 20 ani,
— Brian Hinge, maşinist, 24 ani,
— David Lee, maşinist şef, 35 ani,
— Kelvin McCullum, pirotehnist, 25 ani,
— Brian Malcolm, bucătar, 22 ani,
— Terry Perkins, maşinist, 19 ani,
— Mark Sambles, bucătar şef, 29 ani,
— Tony Silence, bucătar şef, 26 ani,
— John Stroud, chelner punte, 20 ani,
— Coln Vickers, subofiţer, 25 ani,
— **David Tinker, locotenent, 25 ani...**

Adio, David, băiatule...

INCERCĂRI DE REABILITARE A HITLERISMULUI

Un fals interesat: „JURNALUL" LUI HITLER

DUPĂ GRATII CU MĂSLUITORUL „JURNALULUI LUI HITLER"

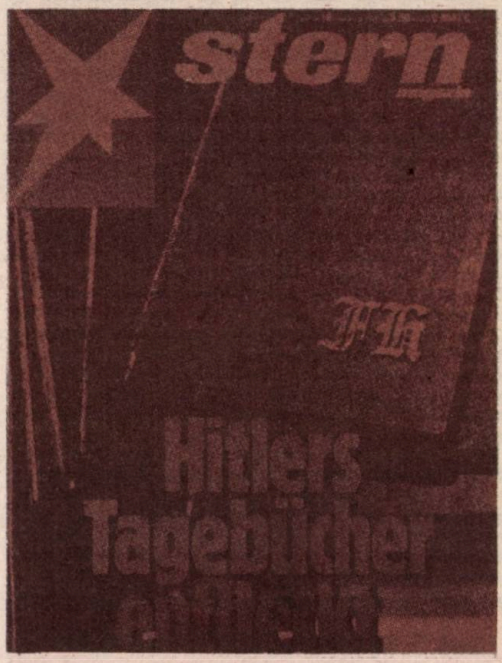

Coperta revistei „Stern" în care a început publicarea „Jurnalului" lui Adolf Hitler !

nicolae nicoară

Aventura revistei „Stern"

„Istoria celui de al treilea Reich va trebui rescrisă în bună măsură", acestea au fost cuvintele scrise cu litere mari în săptămînalul vest-german „Stern" din 28 aprilie 1983, adică în numărul cu care începea publicarea „Jurnalului lui Adolf Hitler", jurnal „garantat autentic". Dar, pe cît de călduros „garantat autentic" îl prezenta revista, pe atît de garantat false s-au dovedit cele cuprinse în paginile cunoscutei reviste.

În felul acesta, încercarea de a-l „umaniza" pe Hitler a eşuat lamentabil, ca multe alte încercări — din păcate nu toate ! — de acest fel.

Eroii acestei adevărate aventuri sînt reporterul Gerd Heidemann de la „Stern" şi un anume domn Kajau.

Se înţelege că o descoperire atît de senzaţională cum este „Jurnalul lui Adolf Hitler" a trezit un interes nemaipomenit. Din această cauză mai multe oficii de criminalistică din R.F. Germania, între care şi Oficiul Federal de Criminalistică din Wiessbaden (BKA), au purces la analiza atentă a întregului material.

Concluzia tuturor acestora a fost unanimă : FALS !

După primele analize, specialiştii lui BKA au constatat, din punct de vedere istorico-filologic, că „neautenticitatea jurnalului se poate dovedi, printre altele, prin aceea că sînt folosite noţiuni uzitate mult mai tîrziu decît perioada cînd a fost scris pretinsul autentic jurnal, precum şi prin preluările inexacte din alte materiale publicate."

În plus, specialiştii au descoperit, după analizarea tehnicii legătoriei, a hîrtiei şi a compoziţiei lipiciului, că toate acestea provin dintr-o perioadă ulterioară celui de al doilea război mondial.

Vestea despre falsitatea „jurnalului" celei mai odioase figuri din cîte i-a fost dat istoriei omenirii să cunoască, s-a răspîndit cu iuţeala... laserului. În această situaţie, revistei „Stern" nu i-a rămas altceva de făcut decît să oprească ti-

Redactorul Heidemann de la „Stern" prezentînd caietele la conferința de presă de la Hamburg

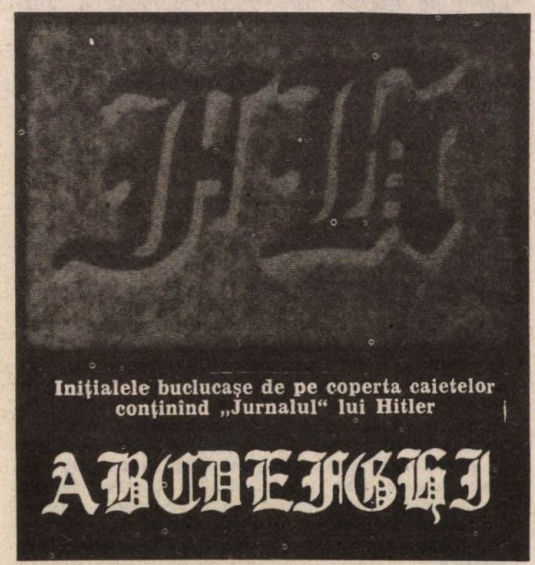

Inițialele bucălate de pe coperta caietelor conținînd „Jurnalul" lui Hitler

părirea celor șaizeci caiete... autentice și să-și ceară scuze cititorilor.

Și astfel, în loc să continue publicarea jurnalului falsificat, „Stern" a început să publice istoria... falsificării jurnalului ! Stupefacția cititorilor a fost cu atît mai mare cu cît cunoscuta redacție vest-germană a avut suficient timp pentru a analiza autenticitatea materialului. Încă un episod din seria de încercări de reactualizare a nazismului.

Sînt consultați hitlerologi vestiți...

Pentru a ajunge la concluzia falsului din „Jurnalul" prezentat de „Stern" specialiștilor vest-germani — nu numai celor de la BKA — le-a fost necesară parcurgerea tuturor celor șaizeci de caiete. Celor doi hitlerologi străini consultați — Gerhard L. Weinberg din Statele Unite și lordul Trevor Roper din Marea Britanie — le-a fost suficient să răsfoiască doar cîteva file pentru a ajunge la aceeași concluzie.

Argumente indirecte împotriva autenticității „jurnalului" sînt mai multe. În primul rînd, pînă acum nimeni nu a făcut afirmația că Hitler ar fi ținut un jurnal. Dimpotrivă, este cunoscut faptul că führerul avea oroare să pună mînă pe plaivaz, din care cauză au rămas extrem de puține materiale scrise de mîna lui. Din fericire !

De regulă, jurnalele se scriu seara, înainte de culcare pentru ca miezul lor să rămînă cît mai secret. Or, despre Hitler se știe că se ducea la culcare pe la orele 3 și 4 dimineața. Să mai fi avut el dorința de a scrie la aceste ore tîrzii ale nopții, timpurii ale dimineții ? Răspunsul la această întrebare e ușor de aflat dacă vom adăuga și faptul că spre sfîrșitul vieții, führerul suferea de boala lui Parkinson.

Una dintre ultimele scrisori ale lui Hitler datată spre sfîrșitul anului 1944, se află în posesia belgianului Leon Degrelle, fost SS-sturmbanfürer și favorit al lui Hitler. Actualmente el trăiește în Spania. „În ultimele zile ale războiului m-am aflat multă vreme împreună cu Hitler, în bunker — își amintește Degrelle. Suferea de boala lui Parkinson și nu putea face nimic cu mîna. În afară de asta, el dicta, scriind foarte rar cu mîna... În nici un caz el n-ar fi putut scrie atîta..."

În „Jurnal" sînt conținute și expresii pe care Hitler nu le-a folosit și nu le-ar fi folosit nici măcar în „jurnal". De pildă, „Doamne, ajută-ne !". Potrivit spuselor mai multora dintre apropiații lui Hitler, acesta nu folosea niciodată cuvîntul „doamne" în sens de Dumnezeu, el vorbea doar despre destin, soartă.

„A" se deosebește de „F" în scrierea gotică, chiar dacă proprietarul mîinii care scrie suferă de Parkinson...

Pe lîngă dovezile indirecte, există însă și o serie de dovezi concrete directe. De pildă, una care îl va lăsa perplex pe cititor — mă mir cum nu i-a lăsat în primul rînd pe cei de la „Stern" ! Caietele cuprinzînd însemnările lui Hitler poartă inițialele F.H. în loc de A.H., ca și cînd pe führer l-ar fi chemat nu Adolf Hitler ci Fadolf Hitler ! Și asta într-un document scris... chiar de mîna lui !

Un colaj apărut în presa vest-germană. Parcă și führerul-călău se miră că ar fi fost în stare să-și scrie jurnalul...

Imposibil, vor spune cititorii.

Absolut adevărat, vom răspunde noi. Și pentru a demonstra că lucrurile stau așa și nu într-alt fel, rugăm să fie comparate inițialele de pe coperta revistei „Stern" cu literele gotice pe care le publicăm alăturat, numai de la A — adevăratul A — pînă la I.

Cum se explică acest lucru ?

Foarte simplu, folosind o scriere gotică cu majuscule, domnul Kajau, care, pe cît se vede, nu s-a omorît nici el prea mult cu scrisul cînd era mai... mic, l-a confundat pur și simplu pe A cu F.

Sau pe F cu A, cum vreți...

De unde se vede că nu toți germanii scriu cu gotice !

Priviți-l în această poză-colaj pe Adolf Hitler cît de mirat este — expresia lui tîmpă nu trebuie să vă surprindă, el avînd-o și cînd se mira și cînd nu se mira — să constatate că-l chema... Fadolf !

O altă dovadă a falsității „jurnalului" o constituie faptul că el este... autentificat cu sigiliul lui Hitler, în timp ce — lucru știut — führer folosea numai monogramul.

Un plagiat neinspirat

Specialiștii au ajuns la concluzia că falsificatorul s-a folosit de mai multe documente, dar în special de cartea lui Max Domarcuse „Hitler — Cuvîntări și proclamații, 1922—1945". Iată, spre ilustrare, cîteva exemple.

În „Jurnal", pentru ziua de 7 decembrie 1937 găsim acest text : „Vizită la clinică la generalul Ludendorff". În cartea lui Domarcuse : „7 decembrie, Hitler a făcut o vizită generalului Ludendorff la clinica din München."

În „Jurnal", pentru ziua de 20 decembrie 1937 : „A murit generalul Ludendorff. Proclamație către popor, telegramă doamnei dr. Ludendorff." În cartea lui Domarcuse : „La 20 decembrie a murit generalul Ludendorff... În aceeași zi Hitler a rostit o proclamație către popor. Văduvei, dr. Mathilde Ludendorff, i-a fost trimisă o telegramă cu următorul conținut..."

Interesant este însă faptul că falsificatorul folosește unele date din cartea lui Domarcuse, care au fost dovedite de istorie ca false. Așa, de pildă, pentru data de 9 ianuarie 1934, atît în „jurnal" cît și în cartea lui Domarcuse se amintește despre convorbirea lui Hitler cu președintele Hindenburg, în cursul căreia Hitler a insistat pe lîngă mareșalul-președinte pentru ca acesta să nu acorde grațierea lui Marinus von der Lübbe, presupusul incendiator al Reichului. În realitate, o asemenea convorbire nu a avut și nu putea să aibă loc pentru bunul și singurul motiv că Hindenburg refuzase grațierea lui Lübbe încă din ziua de... 6 ianuarie 1934 !

În alte cazuri, intervențiile lui Kajau sînt de-a dreptul înduioșătoare. În cartea sa Domarcuse scrie : „La 16 august Hitler a trimis o telegramă de felicitare generalului von Epp. În această zi se împlineau 50 de ani de la intrarea acestuia în rîndurile armatei." Iată însă ce scrie Hitlerul lui Kajau în „Jurnal" : „Astăzi am primit o telegramă de felicitare de la generalul von Epp, cu prilejul celei de a 50-a aniversări a intrării mele în rîndurile armatei..."

Or, la data la care pretinde că generalul von Epp l-a felicitat pentru cei 50 de ani petrecuți în cadrul armatei, Hitler împlinise doar 38 de primăveri...

Președintele Arhivelor federale, Booms, comenta astfel „Jurnalul" : „Dacă vă veți petrece doar două seri cu aceste pagini, așa cum am

Victimele masacrului de la Lidice, 10 iunie 1942

făcut eu, veți ajunge la concluzia că ele sînt rodul muncii unui intelectual slab, căruia nu i-a trecut altceva mai bun prin cap decît să pună pe hîrtie ceea ce scrisese deja Domarcuse. Iar cînd Domarcuse nu scrie nimic, lui Hitler (cel din „Stern" — N.N.) nu-i rămîne altceva de făcut decît să se ducă la culcare fără să noteze nimic în „jurnal"...

Argumente ar fi încă destule, propun însă să ne oprim puțin și să vedem cum a ajuns Heidemann în posesia jurnalului.

„Naivitatea" descoperitorilor

După o primă versiune a lui Heidemann, astfel : În ziua de 21 aprilie 1945, nu departe de satul Bornesdorf, la sud de Dresda, s-a prăbușit un avion care evacua cîteva personalități, precum și unele documente din bunkerul lui Hitler, către fortăreața Berchtesgaden din Alpi. Morminte celor morți în această catastrofă există cu adevărat la Bornesdorf, deci povestea cu avionul este reală. Printre resturile avionului a fost găsită și o cutie de metal în care, printre alte lucruri, se afla și „Jurnalul" lui Hitler.

Cînd însă a ieșit la iveală că „Jurnalul" este un fals, „Stern" s-a grăbit să se distanțeze de „cel mai capabil și dotat redactor" al său și a publicat o a doua versiune referitoare la găsirea mult trîmbițatului jurnal. O versiune cusută cu ață la fel de albă...

Fapt este că autorul „jurnalului" este un anume domn Konrad Kajau, un susținător înflăcărat al nazismului, simpatizant fanatic al lui Hitler, care nu se sfia să umble prin localurile de noapte din Dortmund îmbrăcat în uniformă SS zicîndu-și „general" și „sturmbanführer". Că pe el nu-l deranja acest lucru n-ar fi chiar lucrul cel mai grav, mult mai grav era faptul că nu-i deranja nici pe cei din jur, dintre care unii îl priveau cu admirație, înclinîndu-i-se. Mai degrabă uniformei și gîndului la revanșă decît lui...

Arestat, Kajau a recunoscut falsitatea documentului publicat în „Stern". El a mai declarat cu ocazia interogatoriilor că Heidemann avea cunoștință despre faptul că „Jurnalul" era fals, și că nu a primit din partea acestuia — ca drept de autor ? — suma de 9 340 000 mărci vestgermane ci numai... 2 500 000 mărci...

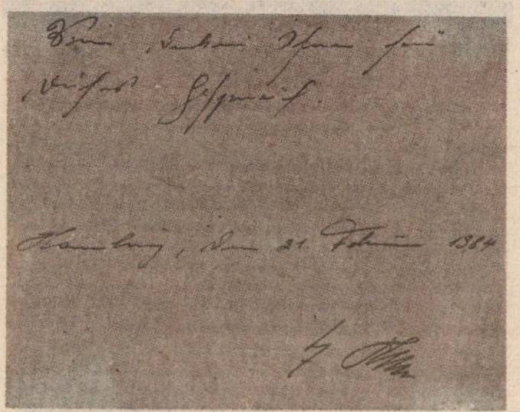

Cam acestea ar fi cîteva dintre datele absolut necesare pentru a sugera cititorilor cadrul problemei. Credem însă că nu este lipsit de interes să publicăm și interviul pe care un redactor al revistei „Der Spiegel" i l-a luat lui Konrad Kajau. Sperăm că cititorii vor ajunge la concluzia că domnul Kajau, ca și domnul Heidemann, și ca încă mulți ca ei, nu sînt chiar atît de naivi pe cît ar vrea domniile lor să ne facă să credem. Dimpotrivă, ei sînt niște admiratori ai politicii celui de al III-lea Reich și pentru ei n-ar exista lucru mai bun decît o reîntoarcere la epoca de trist renume a celui al cărui „Jurnal" s-au străduit să-l redacteze și să-l publice întru reabilitarea celui care a fost cea mai sinistră creatură din istoria omenirii. Fabricarea și difuzarea falsului jurnal este o acțiune interesată menită să întrețină atenția în jurul hitlerismului și epocii lui.

După grații cu falsificatorul „Jurnalului" lui Adolf Hitler

SPIEGEL : Domnule Kajau, cît v-ați imaginat că va dura pînă cînd trucul dv. va fi descoperit ?

KAJAU : Cel mult opt zile de la data publicării în „Stern".

SPIEGEL : Cam puțin pentru o muncă de șaizeci de caiete, nu credeți ?

KAJAU : Așa cred, dar eu personal n-am contat pe mai mult, de ce să zic. Eu n-am scris acele caiete pentru a fi publicate în „Stern", dar nu este mai puțin adevărat că le-aș fi scris și dacă Heidemann mi-ar fi spus că vor fi publicate în „Stern". El mi-a spus că este vorba și despre Martin Bormann, care încă trăiește și-i telefonează din cînd în cînd. Heidemann spunea că vrea să-l prezinte public pe Bormann, undeva prin Elveția, cu care ocazie va pune pe masă și „Jurnalul" lui Hitler. Interesul cel mare urma să-l prezinte persoana lui Bormann, caietele conținînd jurnalul urmînd să joace doar rolul de decor.

SPIEGEL : Să presupunem că „Jurnalul" ar fi fost considerat drept autentic pînă acum. Nu v-ar fi părut rău să rămîneți în umbră ?

KAJAU : Nu, cred că nu... Cu toate că cine știe...

SPIEGEL : Cînd Heidemann a prezentat „Jurnalul" la conferința de presă de la Hamburg, pe care a preluat-o și televiziunea, nu v-a părut rău că n-ați fost acolo ?

KAJAU : Despre faptul că „Jurnalul" va începe să fie publicat deja în „Stern" eu aflasem doar cu trei zile în urmă. La Hamburg însă nu aveam cum să mă duc, Heidemann interzicîndu-mi acest lucru.

SPIEGEL : Dar cînd după aceea, luni, ați citit în „Stern" că „Istoria celui de al III-lea Reich va trebui rescrisă în bună măsură..."

KAJAU : ...am ris în sinea mea...

SPIEGEL : V-ați imaginat că concernul de presă „Gruner und Jahn", care editează „Sternul" va prinde chiar atît de ușor momeala ?

KAJAU : Nu, asta nu, dar totul a mers foarte ușor pentru că era vorba despre Hitler. Imaginați-vă că ar fi fost vorba despre scrisorile de dragoste ale lui Napoleon... Toți ar fi fost sceptici chiar de la început...

SPIEGEL : Cînd afacerea s-a dezumflat, ați reacționat — dv. și Heidemann — foarte ner-

vos. Telefoane peste telefoane, ați călătorit prin Bavaria, Elveția, Austria... De ce ?

KAJAU : **N-a fost chiar așa. Heidemann m-a sunat în ziua de 6 mai și mi-a spus : „Dispari ! Șase oameni de la „Stern" sînt pe urmele tale !" Mai greu au mers lucrurile cu noua mea iubită, ea nu știa nimic... A trebuit să-i spun în grabă că plecăm în concediu... După aceea mi-au percheziționat locuința, iar eu am recunoscut totul. Credeam că în felul acesta toate au luat sfîrșit, ei însă voiau să știe unde se află valiza cu cele 9 000 000 mărci. Iar eu nu puteam să le spun.**

SPIEGEL : Nouă însă ne puteți spune...

KAJAU : **Eu nu am banii ăștia. Nu există nici un ban.**

SPIEGEL : Dar undeva trebuie să fie, doar „Stern" a dat 9 000 000 mărci, nu ?

KAJAU : **Tot așa mă întreb și eu. Am socotit și eu aici, în celulă, și am ajuns la 13 000 000 mărci.**

SPIEGEL : S-ar putea, dar cele 9 000 000 sînt sigure. După cum spune Heidemann, din această sumă, 4 sau 5 milioane le-ați primit dv....

KAJAU : **Dacă aș fi avut eu banii ăștia n-aș mai sta aici...**

SPIEGEL : Cînd afacerea a erupt, „Jurnalul" era terminat. Ultimele 12 zile ale vieții lui Hitler lipsesc. Adică de la 19 la 30 aprilie 1945...

KAJAU : **Se înțelege că, atunci cînd avionul**

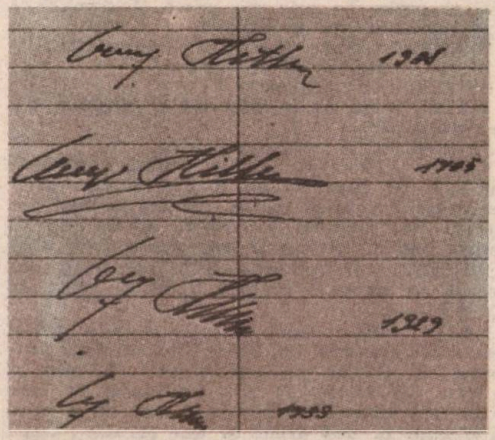

Mostre cu scrierea lui Konrad Kajau imitîndu-l pe Hitler

Kajau : Uitați-vă care-i treaba : eu n-am luat nici un fel de milion de la Heidemann...

cu „Jurnalul" s-a prăbușit, la 21 aprilie, ultimele zile nu aveau cum să fie cuprinse. Ele au fost scrise aici, în celulă. Le-ați citit ?

SPIEGEL : Bine-înțeles. Astăzi nu mai este nevoie să dea omul milioane de mărci pentru a ajunge la textul dv.

KAJAU : **...Mi-am zis să înfățișez realist ultimele zile ale lui Hitler. Dovezi nu aveam de nici un fel, totul l-am avut în cap.**

SPIEGEL : Sub data de 27 aprilie scrieți : „Eva se teme că am scăpat ultima ocazie. Rușii ne vor duce, în mod sigur, la Moscova, la Grădina zoologică și ne vor băga într-o cușcă". De unde ați luat asta ?

KAJAU : **De la Kempka, șoferul lui Hitler. Este adevărat, Hitler avea tot timpul o frică teribilă, dar cel mai tare se temea că va sfîrși ca Mussolini și iubita lui, Clara.**

SPIEGEL : Ați vrut să terminați și volumul al treilea din „Mein Kampf". Poate lumea spera că va ajunge să-l citească ?

KAJAU : **În cazul în care nu mă vor ține aici pînă la cincizeci de ani. Acum am patruzeci și cinci. Dar cel de al treilea volum din „Mein Kampf" tot va fi scris.**

SPIEGEL : Dar care este povestea cu opera lui Hitler „Fierarul Wieland" ? Heidemann are de gînd să o ofere și pe asta lui „Stern"...

KAJAU : **Păi... el ar fi trebuit să învețe notele mai întîi. „Fierarul Wieland" este o glumă, el n-ar fi putut compune niciodată o operă. Vulpoiul acela bătrîn din München...**

SPIEGEL : ...care vulpoi ?

KAJAU : **Profesorul Priesack, istoricul și arhivarul care se ocupă cu epoca Germaniei naziste. Toate acestea-s ideile lui fixe. O dată eram cu el și mi-a spus : «„Fierarul Wieland" este opera pe care a compus-o Hitler și colaboratorul său, August Kubick...»**

SPIEGEL : Dar acum la ce lucrați ? Se aude ceva despre Hindenburg...

KAJAU : **Nu, nu... Vedeți, lui Hindenburg îi tremura teribil mîna, era deja foarte bătrîn. Am în colecția mea casca lui de pe vremea cînd era general. Și mai am și alte lucruri care i-au aparținut. Am o listă întreagă...**

SPIEGEL : Dar dv. nu aveți nevoie de toate astea. Vă mergeau toate strună, firma dv. avea încă în anul 1970 o cifră de afaceri de 1,8 mi-

lioane mărci, nu erați deci dependent de comerțul cu falsuri.

KAJAU : **Da, nu eram, dar de Hitler m-am interesat de cînd mă știu. Cînd eram copil mi-l imaginam ca pe un om înalt de trei metri și fantastic de puternic. Încă de pe atunci devoram tot ce prindeam despre el. Am stabilit legături cu fostul șofer al lui Hitler, Erich Kempka, și cu alți oameni ca el, care-mi puteau spune ceva personal despre el.**

SPIEGEL : Trebuie că asta vă fascina. Cînd ați luat hotărîrea de a scrie „Jurnalul" lui Hitler ?

KAJAU : **În anul 1978 mă aflam deja în fața biroului. Voiam să scriu o carte : „Biografia lui Adolf Hitler". După ce am scris paisprezece pagini m-am întrebat : de ce nu o autobiografie ? În pivniță am găsit cîteva caiete pe care le cumpărasem cîndva pentru a ține în ele evidența colecției mele. Mi-am zis : „Acum mai scrie odată, dar cu literele lui Hitler !" Am scris astfel numai primul caiet. Într-o zi a venit la mine Franz Stiefel, care colecționează astfel de lucruri, și l-am întrebat dacă știe că Hitler a ținut un jurnal. I l-am arătat și el l-a luat.**

SPIEGEL : Dv. de cînd colecționați astfel de lucruri ?

KAJAU : **De prin anul 1958. Atunci am cumpărat, pentru 110 mărci, prima cască cu virful ascuțit.**

SPIEGEL : În colecția dv. aveți și cîte o uniformă a lui Hitler și Heydrich.

KAJAU : **Da.**

SPIEGEL : Adevărate sau cusute din materiale cumpărate de la magazinul „Hertie" ?

KAJAU : **Sînt autentice — le păstrez într-o vitrină de sticlă.**

SPIEGEL : Bine, dar sub sticlă poate sta orice ciuruc...

Boxa acuzaților la procesul de la Nürnberg

KAJAU : **Astea sînt autentice.**

SPIEGEL : Le-ați îmbrăcat vreodată ?

KAJAU : **O singură dată.**

SPIEGEL : Arătați caraghios în ele ?

KAJAU : **Caraghios ? Absolut normal.**

SPIEGEL : Ce credeți despre nazism ?

KAJAU : **Am spus-o de mai multe ori pînă acum : cel care citește și scrie mult despre nazism, nu poate fi nazist. În cazul meu n-a fost decît un interes deosebit pentru istorie.**

SPIEGEL : Și o sursă bună pentru venituri.

KAJAU : **Uitați-vă care-i treaba : eu n-am luat nici un fel de milion de la Heidemann...**

SPIEGEL : Ceea ce spuneți ar putea fi o glumă bună, dar mai mult ca sigur că aveți milioanele dv. depuse pe undeva, în vreun cont, la Rio, de exemplu.

KAJAU : **M-aș teme dacă aș avea milioane afară. Ce s-ar întîmpla cu ele ?**

SPIEGEL : Ei asta-i, ce s-ar întîmpla cu ele? V-ar aduce dobînzi... Domnule Kajau, nu v-ați gîndit că ar putea bate la ochi faptul că un caiet întreg este consacrat vizitei lui Hess în Anglia ?

KAJAU : **Așa a vrut Heidemann. El mi-a cerut să scriu și că familia regală britanică a întreținut contacte cu SD — Siecherheitsdienst. Spunea că are dovezi în acest sens, dar că nu le poate face publice.**

SPIEGEL : În însemnările dv. Hitler nu apare nici pe departe ca un însetat de sînge, ci ca un dictator desenat în cele mai frumoase culori. Este aceasta o pură întîmplare sau este părerea dv. despre el ?

KAJAU : **După părerea mea l-am înfățișat așa cum a fost.**

SPIEGEL : Ați fost conștient de faptul că o asemenea descriere a lui Hitler ar putea trezi un val de păreri de tipul : urmărirea evreilor a fost o greșeală, dar în esență nazismul n-a fost chiar atît de rău...

KAJAU : **Nu, dar nu puteam pleca nici de la punctul de vedere al acelora care vor să-l vadă pe Hitler într-o cămașă stropită de sînge.**

SPIEGEL : Unul din argumentele potrivit căruia nu poate fi vorba de un fals a fost faptul că era vorba de șaizeci de caiete. Aceasta a fost intenția cu care le-ați scris ?

KAJAU : **Nu. Cînd am primit de la Heidemann uniforma lui Göring, la care țineam foarte mult, era vorba despre șase caiete. După aceea Priesack a spus că ar trebui să fie douăzeci și șapte. În cele din urmă Heidemann a fixat numărul lor la optzeci.**

SPIEGEL : Erați prieten cu Heidemann ?

KAJAU : **Da, se poate spune...**

SPIEGEL : Vă tutuiați ?

KAJAU : **Da, de la ziua lui de naștere, din decembrie 1981.**

SPIEGEL : Ce impresie v-a făcut ?

KAJAU : **Misterios — din pricina raporturilor sale cu America de Sud și a martorilor pe care i-a avut la nuntă. Aceștia au fost generalii SS Mohnke și Wolff. Mi-am zis că despre unii și unele știe mai multe decît alții.**

SPIEGEL : În ianuarie 1981 cînd v-ați cunoscut, ce dorea și asupra a ce ați căzut de acord ?

KAJAU : **Mi-a văzut colecția și mi-a arătat îndată geamantanul lui. Eram topit tot după uniforma lui Göring pe care o avea. El știa că în casa lui Stiefel se afla un jurnal pe care ar fi fost foarte bucuros să-l aibă. El a spus că trebuie să mai existe și alte jurnale ; după părerea profesorului Priesack trebuie să existe douăzeci și șapte. El a semnat repede un**

acord preliminar pentru două milioane mărci: dintre aceştia zece procente îi reveneau lui, restul de 1,8 milioane îmi reveneau mie, în schimbul celor douăzeci şi şapte de caiete. Pentru primele şase caiete urma să primesc cîte 40.000 mărci. Am vrut să las uniforma lui Göring şi i-am promis că am să mă mai gîndesc la problema caietelor.

SPIEGEL : Pentru dv. el era cunoscutul reporter de la „Stern", îl cunoşteaţi din scris ?

KAJAU : **Nu, dar imediat după prima noastră întîlnire a început să-mi povestească ; despre pe cine cunoaşte el în America Latină, despre fostul general SS Wolff, cîndva adjutantul lui Himmler pe lîngă Hitler, despre contactele sale cu Bormann.**

SPIEGEL : Marele reporter Heidemann a „descoperit" odată, la Göttingen, pe fiul nelegitim al lui Ciu En Lai.

KAJAU : **Mi-a spus acest lucru din prima zi.**

SPIEGEL : Asta a fost încă o născocire de-a lui. Nu vi s-a părut că vă duce cu preşul ?

KAJAU : **Nu, în general nu. Mai ales după ce mi-a spus că a întreţinut relaţii cu fiica lui Göring.**

SPIEGEL : Ce credeţi despre el acum ?

KAJAU : **Că este un intrigant. Mai mult nu pot spune, chiar dacă m-a învinuit că am luat milioanele şi că l-am păcălit. Poate că cei de la „Stern" l-au făcut aşa, poate i-au spus că trebuie să iasă cu o senzaţie. El afirma foarte convins că-l va aduce pe Bormann.**

SPIEGEL : Şi dv. chiar l-aţi luat în serios ? Doar „Stern" îl declarase oficial în decembrie 1972 pe Bormann drept mort. I-au descoperit craniul sub gara din Berlin, l-au măsurat şi au legalizat afacerea.

KAJAU : **Şi cu craniul ăla e-o escrocherie. La 13 mai 1945 Bormann se afla la München. Între timp au apărut o serie de fotografii în care el era înfăţişat în faţa vilei sale din Ame-**

rica de Sud. Putea fi uşor identificat după negi. Eu ştiu din surse demne de toată încrederea, că la 13 mai 1945 el se afla la München, chiar dacă se afirmă că el a fost găsit mort, la 30 aprilie sau 1 mai, pe podul Weidendamm.

SPIEGEL : Adică ce fel de sursă demnă de încredere ?

KAJAU : **O anume soră Pia.**

SPIEGEL : Şi unde trăieşte această soră Pia?

KAJAU : **În Bavaria. Are în jur de nouăzeci... Oh, cred că a murit anul trecut.**

SPIEGEL : Ei, atunci înseamnă că avem ghinion... De cînd ştia Heidemann că scrieţi „jurnalul".

KAJAU : **În mod cert din 1981. Atunci a fost la mine, era vorba despre două cărţi. Cu cărţile era din ce în ce mai greu. Referitor la intrarea Germaniei în război, la declaraţia de război făcută Poloniei, la staţia de emisie de la Lliwice... Nu ştiam exact cum trebuia scris. În subconştientul meu simţeam nevoia să-i spun că „jurnalul" îl scriu chiar eu. Am luat o bucată de hîrtie şi am scris pe ea : cască — manuscrisul lui Hitler. El s-a făcut alb la faţă, s-a ridicat şi a zis : „Asta am şi vrut, Conny."**

SPIEGEL : Dacă ştia cu adevărat că totul va fi scris de dv., atunci trebuie ca el, ca mare reporter ce se afla, avea chef să vi se uite peste umăr.

KAJAU : **Da, avea, dar în faţa lui n-am scris decît scrisori.**

SPIEGEL : „Jurnalul", nu ?

KAJAU : **Nu, însemnările le-am scris în mare taină. El venea, lua caietul şi căta să dispară cît mai repede. Nu controla nici un caiet, se înfuria însă cînd caietul era prea gros.**

SPIEGEL : Este adevărat că cu ocazia celei dea cincizecea aniversări a zilei lui de naştere i-aţi scris lui Heidemann o scrisoare cu scrierea lui Hitler ?

KAJAU : **Da, i-am scris o scrisoare în care îl numeam gauleiter şi guvernator de Hamburg. O are şi acum...**

SPIEGEL : Heidemann afirmă că el a crezut tot timpul că însemnările sînt adevărate.

KAJAU : **Cită naivitate...**

SPIEGEL : Cum v-aţi explicat graba cu care Heidemann venea după noi şi noi caiete ?

KAJAU : **Credeam că Bormann stă pe undeva prin Elveţia şi are nevoie de caiete. Heidemann spunea că întreaga poveste este finanţată de un industriaş elveţian, care îl plăteşte şi pe apărătorul lui Barbie.**

SPIEGEL : Bine, dar dv., ştiaţi că Heidemann este de la „Stern" ? Chiar nu v-a dat prin cap că „jurnalul" va fi valorificat prin această revistă ?

KAJAU : **N-am crezut că „Stern" îmi va da măcar o marcă pentru el...**

SPIEGEL : Personal, cît aţi primit, în total, pentru „Jurnal" ?

KAJAU : **Aproximativ 1,1 milioane mărci.**

SPIEGEL : Dacă v-aţi scrie singur sentinţa, ce pedeapsă v-aţi da ?

KAJAU : **E clar, am falsificat, în acest caz să zicem şase luni cu condiţii.**

SPIEGEL : Vă sînteţi un judecător cam blînd. Dar lui Heidemann cît i-aţi da ?

KAJAU : **N-aş vrea să mă pronunţ, dar pentru prostia lui i-aş da doi ani.**

SPIEGEL : Vă mulţumesc pentru convorbire.

Desigur că afacerea jurnalului lui Hitler este pasionantă în sine ca orice afacere senzațională. Cineva falsifică știind bine ce face pentru că se așteaptă ca marfa falsificată să aibă căutare. În istoria picturii moderne a existat o adevărată industrie de falsuri, care probabil că își continuă și acum acțiunea de substituire. Tablouri celebre au fost copiate în condițiile de epocă pentru a nu da de bănuit specialiștilor. Adică întreprinzătorii aveau în vedere totul : vechimea pînzei, a cleiului, a vopselelor etc. Falsurile din domeniul artei plastice s-au datorat unei înalte școli de măsluire. Supuse expertizei, multe din ele n-au putut fi dovedite ca false, deși se știa sigur că sînt false ! Nu aceasta a fost calificarea autorului ad-hoc al jurnalului scris pe seama fostului dictator al Germaniei. Kajau s-a mulțumit să copieze modificînd ușor o carte destul de cunoscută, fără să se pregătească cu adevărat în materie istorică. Cît despre vechimea hîrtiei, a cleiului și celelalte, falsificatorul jurnalului a procedat falimentar. Atît de falimentar, încît te întrebi de ce a făcut-o. Pentru a nu mai vorbi de eroarea grosolană a confundării literei A cu F din scrierea gotică. Dincolo de afacerea comercială se află însă cea politică. Kajau era un mare amator de nazism. Cultiva cu predilecție rămășițele celui de al treilea Reich. S-a împrietenit cu deliberare cu fostul șofer al lui Hitler. Această curiozitate n-avea în ea nimic științific. Viitorul autor al jurnalului improvizat nu se documenta cu detașare, el era un simpatizant al lui Hitler și al hitlerismului. Faptul că umbla la atîția ani după război în uniformă de S.S. spune mult. Nici redactorul de la „Stern" n-a acționat inocent. El știa că acest jurnal este inautentic. A comandat cu bună știință părți din el, pe care autorul lui de ocazie le scăpase din vedere. A investit o sumă considerabilă în el, implicînd redacția. Redactorul în cauză este și el un neonazist. Și nu poate fi scoasă din cauză nici redacția care s-a grăbit să publice un jurnal de răsunet fără a face nici cea mai mică expertiză științifică manuscrisului. Apariția jurnalului celui mai negru dictator din ultimele sute de ani cerea mai multă atenție. Revista s-a dovedit grăbită să participe la reabilitarea lui Hitler. Afacerea jurnalului nu este întîmplătoare și nici nevinovată. A acționat cu rea conștiință atît falsificatorul jurnalului, cît și redactorul, care a tirit după sine o redacție atît de prestigioasă ca a „Stern"-ului. Toate acestea spun că neofascismul este o realitate și un pericol adevărat. Obstinația cu care s-a construit acest castel de nisip, deși se știa că la primul bobîrnac se va dărîma, ne arată că s-a dorit scandalul în acest caz, în jurul numelui hulit pe drept cuvînt de întreaga omenire, că s-a intenționat o reabilitare a sinistrului personaj și a direcției lui politice. Ce dacă totul nu ține decît cîteva săptămîni ? Dar în aceste săptămîni se vorbește despre o temă care altfel murea de la sine. Afacerea pseudo-jurnalului lui Hitler nu este numai o afacere comercială, ci și una politică. Ea dezvăluie opțiuni actuale importante la nivel de mass media și vorbește de la sine despre pericolul neofascismului. Jurnalul este fals, dar faptul că a fost posibilă difuzarea lui fie și la proporțiile incipiente cunoscute ne arată că hitlerismul mai este încă o marfă importantă pentru unii.

Imagini de apocalips ale «civilizației» naziste. Anii de coșmar ai celui de-al doilea război mondial au adus nemaicunoscute distrugeri și suferințe. Cîteva milioane de vieți omenești au fost curmate, zeci de mii de localități au fost transformate în ruine, unele au fost rase pur și simplu de pe suprafața pămîntului. Sute de mii de oameni au fost exterminați în lagărele morții de la Auschwitz, Maidanek, Dachau, Buchenwald, Sachsenhausen. Istoria nu a mai consemnat o asemenea sălbatică distrugere ridicată la rang de politică de stat.

DOSARELE ÎNLOCUIESC DEMODATUL PISTOL

URMĂRIRE FĂRĂ FOCURI DE ARMĂ

„Scandalul FLICK"

RĂMÎNE PE ROL...

O întîmplare ca multe altele

Totul a început de la faptul că Peter Müllenbach își voia banii înapoi. La urma urmelor, o sută zece mii de mărci nu reprezintă un flecușteț nici măcar pentru directorul comercial al unei întreprinderi prospere. Pe Müllenbach îl supăra mai ales faptul că tocmai el, om de afaceri versat în probleme financiare, intrase într-o asemenea poveste.

Müllenbach, om în vîrstă, cu tîmplele albite, în al cărui birou de pe strada Argeland la numărul 173, din Bonn, atîrna fotografia lui Konrad Adenauer, era de părere că investise banii într-un mod foarte convenabil. Insul respectiv, după cum aflase el mai tîrziu, unul Feuer pe

nume, căruia îi încredințase cele 110 000 mărci, avusese pînă atunci mari succese în vînzarea acțiunilor IOS. Unui profesionist ca el — și-a zis Müllenbach — îi pot încredința banii în cele mai bune condițiuni.

Iar cum ia banii de unde nu-i. Müllenbach era însă convins că pricina pierderii banilor nu o reprezenta doar ghinionul. El presupunea mai degrabă că Feuer nu investise banii în nimic. În această situație, Müllenbach s-a adresat procuraturii acuzîndu-l pe Feuer de escrocherie.

Întîmplarea aceasta cu escrocul și comerciantul — care se joacă de mii de ori pe zi în Republica Federală, ca și în alte țări din lume — s-ar fi stins în liniște. Feuer ar fi primit cîteva luni, iar Müllenbach, cu puțin noroc, și-ar fi primit banii înapoi. Iar gazetele locale ar fi inserat o notiță. Poate nici atît...

În realitate totul s-a desfășurat altfel, așa încît ticăloșia lui Feuer s-a transformat într-un scandal politic cu S mare la sfîrșitul anilor '70 și începutul anilor '80.

Într-o zi din iarna anului 1975, pe coridorul clădirii tribunalului, procurorul îl luă la o parte pe unul din prietenii săi de cărți. Acesta era cercetător în materie de delicte legate de succesiuni din Sankt Augustin, o periferie a Bonnului. Îi explică foarte pe scurt cazul lui Müllenbach și Feuer, după care adăugă că un lucru nu îi este limpede : de unde avea Müllenbach cele 110 000 mărci și dacă ele erau cumva moștenite. Dacă cercetătorul poate analiza acest caz, să-l informeze și pe el...

Pentru Klaus Forster, șeful percepției din Sankt Augustin, dosarul Müllenbach, care, așa cum îi fusese promis, ajunsese peste cîteva zile pe biroul lui, însemna doar o muncă de rutină. Unor atari cazuri — care sînt identice cu cele de prin alte părți de lume — cel mai bine le-ar sta în arhive : bine legate și cu ștampila „rezolvat".

Inspectorul șef fiscal Dieter Frohn și consilierul fiscal Heinz Bucholz, cărora Forster le dăduse dosarul spre rezolvare, au făcut la început numai ce era absolut necesar. Cazul Müllenbach a fost înregistrat la numărul S 1603 B-66/75.

În legătură cu pașii care urmau să fie întreprinși, funcționarii s-au înțeles repede ca întreaga poveste să fie rezolvată telefonic : au hotărît că îi vor telefona lui Müllenbach, rugîndu-l să le explice originea celor 110 000 mărci...

Dar de ce este domnul Peter Müllenbach atît de încurcat cînd oficiul fiscal a început pe nepusă masă să se intereseze de zecile lui de mii pierdute ? În orice caz, telefonul lor trebuia să-l surprindă. În locul unei explicații simple, managerul surprins a răspuns foarte încurcat : cum că banii n-ar fi ai lui, că în realitate ei aparțin unui cunoscut, care i-a încredințat spre păstrare.

Revizorilor, care pînă atunci se ocupaseră de această problemă cu rutina obișnuită, li se păru ciudată explicația lui. La o analiză mai atentă ieși la iveală faptul că fatalul cunoscut al lui Müllenbach nu știa nimic de banii pe care i-i încredințase spre păstrare... În această situație, experții fiscali s-au îngrijit să obțină din partea primei instanțe judecătorești din Bonn autorizația de percheziționare a locuinței lui Müllenbach pentru a putea elucida enigma celor 110 000 mărci.

Și cu aceasta, luna octombrie a anului 1975 era terminată...

O afacere unică în analele procuraturii federale

Au urmat alte cîteva săptămîni, mai bine zis pînă pe la sfîrșitul lui noiembrie, pînă cînd inspectorul șef Frohn și consilierul fiscal Bucholz să ia loc în mașină pentru a-i face lui Müllenbach inopinata vizită. Experții fiscali nici idee nu aveau ce pește li se prinsese în plasă, de aceea crezură că au suficient timp.

La Societatea „Union-Betriebs-GmbH", al cărui șef comercial era Müllenbach, colegii lor de la revizie tocmai controlaseră cărțile de cont. Dar pentru că revizorii cărților de cont trebuie să-i informeze pe experții fiscali despre locul unde ar trebui efectuat controlul, funcționarii de la Sankt Augustin și-au amînat acțiunea pentru a nu lăsa să se înțeleagă că colegii le-ar fi atras atenția în acest sens.

Discreția era recomandată și pentru faptul că firma lui Müllenbach aparține CDU, Müllenbach este omul acestui partid și este decorat cu „Ordinul pentru merite" — care va să zică un om demn de tot respectul, care le-ar putea face mari neplăceri...

Ia 20 noiembrie Frohn și Bucholz s-au pus în sfîrșit pe treabă, percheziționînd atît locuința lui Müllenbach, cît și biroul acestuia de pe strada Argeland. De pe o etajeră din birou, unul dintre ei scoase un biblioraft cu inițialele „EU".

Inconștient, dar instinctiv, el ajunsese în felul acesta la pradă. Sub forma unei „descoperiri întîmplătoare" din toamna tîrzie a anului 1975, expertul prinsese firul unei afaceri politice și economice criminale, cum nu a mai existat alta în istoria Republicii Federale. Pe baza descoperirii din biroul lui Müllenbach au fost pornite mai mult de o sută de acțiuni de cercetare împotriva unor oameni cu funcții importante de conducere în activitatea economică și de partid, a unor miniștri etc., din care s-a născut, în cele din urmă, „scandalul Flick". O afacere necunoscută pînă acum, ca amploare, în analele procuraturii federale.

Experților li s-a părut suspect faptul că Müllenbach era din cale-afară de enervat. Nervos la culme, el a început să le explice celor doi cum că în biblioraft se găsesc numai buletine oficiale. După ce însă experții au terminat de răsfoit dosarele, el i-a amenințat, așa cum amenință cei aflați la înghesuială, dar mai ales cei sus-puși aflați la înghesuială, că o să vorbească el cu șeful lor și o să vadă ei...

A doua zi dimineața pe la șapte și jumătate, cînd Klaus Forster intră în biroul său, se trezi așteptat de colegii Frohn și Bucholz. Cu o mîndrie potolită cei doi îi prezentară superiorului prada capturată în ziua precedentă. De cum citi dosarul, Forster și-a dat seama, cum avea să spună mai tîrziu, că „am nimerit în plin !"

După cum reieșea din documente, de mai mulți ani CDU își procură bani pe căi ilegale. Unul dintre inițiatorii acestei căi ilegale poate fi socotit fostul trezorier al CDU, Kurt Schmucher, care, aflîndu-se între anii 1963—66 în funcția de ministru al economiei, la Bonn, jurase să slujească poporul german. Acum, după ce experții fiscali au, dat la iveală, printr-o

intîmplare norocoasă, aceste documente, lui Forster și colegilor lui le-a fost foarte clar că răspunderea pentru aceste afaceri necinstite o poartă și Walther Leisler Kiep, trezorier al CDU, devenit la scurt timp după aceea ministru de finanțe în Saxonia Inferioară.

Expertizele — simple hîrtii?

Curioșii funcționari din Sankt Augustin au putut astfel reconstitui punct cu punct sursa veniturilor financiare ale creștin-democraților.

Venitul principal al acestei aducțiuni de bani era instalat în Lichtenstein. Inițialele de pe biblioraftul găsit în biroul lui Müllenbach însemna prescurtarea de la „Institutul european al antreprenorilor". Sediul lui se afla în capitala statului Lichtenstein, Vaduz, pe strada Aus la numărul 42. Din consiliul de administrație fac parte printre alții Emanuel, prinț de Lichtenstein, dar și Franz Gestohl, consulul Republicii Salvador. În documentele acestui institut Müllenbach apare ca „garant solidar", al firmei, adică într-o funcție de care Forster nu auzise în viața lui.

Din biblioraft reieșea foarte clar natura activităților economice ale acestei firme aparte. „EU" a trimis la zeci de firme vestgermane note de plată pentru expertize și consilieri — numai între anii 1972—74 a cîștigat 1,8 milioane mărci — iar banii erau trimiși înapoi în contul CDU.

Specialistului în probleme fiscale care era Forster, sensul acestei afaceri i-a fost limpede chiar de la început. În realitate expertizele nu erau nici un fel de expertize ci pur și simplu niște hîrtii tipărite, întreaga afacere nefiind altceva decît un mod mascat de finanțare a partidului, un mod de eludare a legii privind partidele politice.

Acest procedeu avea un scop foarte clar : firmele respective scădeau cheltuielile pentru expertize din cîștigurile lor și deci și din veniturile impozabile. Altfel spus, cetățenii Republicii Federale umpleau trezoreria CDU fără ca măcar să știe ! În afară de aceasta, firma din Lichtenstein apăra „pudoarea" firmelor respective și ajuta la eludarea paragrafului 25 din Legea partidelor politice, care precizează că donațiile făcute partidului, care depășesc suma de 25 000 mărci, trebuie să fie făcute publice, inclusiv numele și adresa donatorului.

Care apărător al legii ar putea dovedi acum că sutele de mii de mărci care curgeau în continuu din Vaduz spre firma creștin-democrată a lui Müllenbach au fost în realitate donații făcute partidului ?

Cu cît Forster studia mai asiduu documentele, cu atît înțelegea mai bine iritarea lui Müllenbach : pe lista a aproximativ 140 donatori figura crema economiei germane. Dacă cărțile de cont erau bine ținute — iar în această privință nu există îndoieli, din moment ce a fost găsit și numele cunoscutului revizor economic dr. Wilhelm Hintzen în funcția de consilier al „EU" — atunci firme ca „Mannesmann", „Siemens", „Volkswagen" și „Karstadt" își ascundeau veniturile impozabile...

Așadar, filialele firmelor „Babcock", „Castrol" și „Olivetti" din R.F.G. au plătit CDU la fel ca fabricantul de bere din Dortmund. Începînd cu firma „Barmenia" și terminînd cu firma „Demag", de la firma „Edeka" pînă la „Frankfurter Allgemeine Zeitung", de la firma „Interlunke" pînă la Ernst Leitz și producătorul de lichior pentru stomac, nici una nu se poate lăuda cu niște afaceri corecte.

În documente este indicat cu multă grijă cîte mii de întreprinderi au dat bani pentru pretinse expertize. Firma „Melitta" din Minden a plătit pentru o expertiză a „problematicii muncitorilor străini care lucrează în R.F. Germania", suma de 25 000 mărci. Wilhelm Karman, constructor de caroserii din Osnabruck, a plătit pentru o expertiză asemănătoare 20 000 mărci, iar constructorul Heinz Mosch din Wiesbaden aproape 8 000 mărci. Pentru o expertiză privind „efectul culorilor", fabrica de țigări „BAT" (HB) din Hamubrg a plătit 30 000 mărci, iar firma pentru confecții „Hettlage" din München 20 000 mărci.

Firma producătoare de pastă dentară „Blendax" a cerut informații privitoare la străini și a plătit 20 000 mărci pentru aceasta. 30 000 mărci a plătit pentru expertiza referitoare la efectul culorilor și, în plus, 12 000 mărci pentru o „expertiză exclusivă, în probleme de coordonare".

În cele din urmă Forster și colegii lui au doscoperit și scrisori, care au dat în vileag escrocheria cu expertizele.

„Cel mai bine e să fie prinși de chică"

Dată de riscurile pe care le ridicau actele scrise, Müllenbach s-a întrebat : oare expertizele pot fi numai scrise ? Nu-i de-ajuns dacă sînt făcute numai verbal ?

Nota de plată trimisă firmei „Daimler Benz" suna astfel : „Specialiștii noștri au găsit rezolvări la cîteva dintre

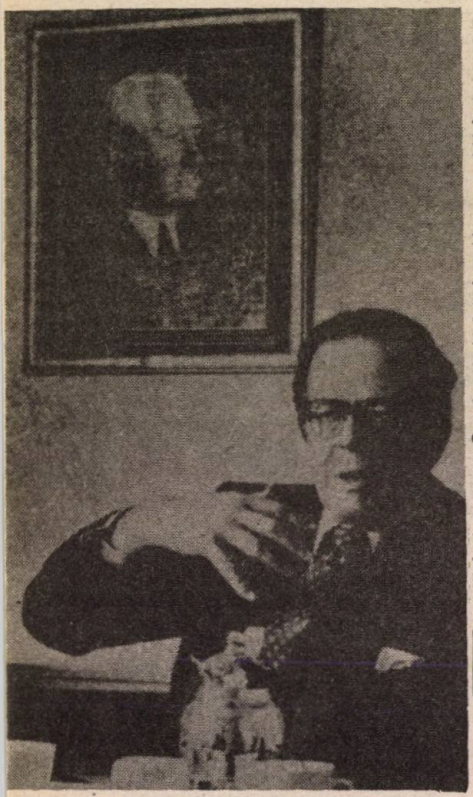

problemele lucrătorilor dv. Onorariul convenit se ridică la 50 000 mărci". O notă de plată asemănătoare a primit și firma „Poggenpohl" din Vaduz : „La comanda dv. vă putem oferi consultații referitoare la evoluția ustensilelor de bucătărie în Europa de Sud în următorii cinci ani".

Diferența dintre o mare firmă producătoare de automobile și o firmă relativ mică, cum este ceă care produce ustensile de bucătărie, constă în lipsa unui zero. „Pentru această consultație solicităm, așa cum a fost convenit, suma de 5 000 mărci"...

Forster a închis bibliorafturi, și-a scos ochelarii pe care și-i punea totdeauna cînd avea ceva de citit, după care a respirat adînc. Nu se îndoia cîtuși de puțin că și cu o mică parte din cele 110 000 mărci va ieși un caz senzațional. În astfel de cazuri — și-a zis Forster — cel mai bun lucru este ca cei în cauză să fie prinși de chică. Puse deci mina pe telefon și-l sună pe Müllenbach. S-au înțeles să trateze totul cu calm. Întrucît azi e vineri, căzură amîndoi de acord să se întîlnească luni dimineață în biroul lui Forster.

Luni 24 noiembrie 1975 pe cînd Forster împreună cu doi colegi așteptă în birou, s-au anunțat patru persoane : juristul Schulte-Beckhausen, revizorul economic și consilierul, în același timp, al „EU", Hintzen, încă un consilier, și Müllenbach. Acesta din urmă foarte nervos. Cînd Forster a încercat să afle ce rol a jucat „garantul solidar" Müllenbach în cadrul firmei din Vaduz, el a început să se încurce. La început a spus că garanta legalitatea afacerilor, apoi că este „conducătorul adevărat al Întreprinderii", pentru ca în cele din urmă să spună că este „organ de control".

Consilierii lui Müllenbach știau foarte bine că în focul cercetărilor situația se va înrăutăți. De aceea au cerut o pauză pentru gîndire, după care s-au reunit din nou. Mai puțin Müllenbach. Abia acum se trece la obiect...

Pe nenorocitul de Müllenbach poate să-l ia dracu'

Proxima ședință a fost fixată pentru ziua următoare. Între timp rețelele creștin-democraților se încing, Müllenbach și consilierii săi anunțînd catastrofa încă în cursul week-endului. Uwe Luthje, împuternicitul principal al trezorierului partidului, Wilhelm Leisler Kiep, a început să desfășoare o activitate febrilă și încă înaintea întîlnirii de marți cu Forster și oamenii lui, a pus la cale cu grupul lui Müllenbach, strategia viitoare a obsedantei afaceri.

Este cooptat un om nou : Gunther Felix din Köln, un șarlatan, pentru a cărui influență în viața politică și economică titlul de „jurist fiscal" îi onorează în mică măsură figura.

Marți dimineața cînd Forster s-a prezentat, la ora stabilită, la întîlnirea cu juristul lui Müllenbach, Schulte-Beckhausen, Gunther Felix a preluat conducerea, lucru petrecut apoi și în lunile următoare. „Juristul fiscal" lucrase și în timpul week-end-ului, fapt care i-a permis să scoată din mapă cinci file de hîrtie. Rostul acestora ? Eliminarea părții de vină a donatorilor !

Pe nenorocitul de Müllenbach poate să-l ia dracu'.

Pentru că în legătură cu veniturile impozabile ale firmelor nu firma trebuie să tacă, ci totdeauna o persoană anume, adică directorul sau un membru al consiliului de administrație, revizorii au fost nevoiți să cerceteze mai mult de o sută de firme de-a lungul și de-a latul întregii țări. Iar pentru a putea duce în mod concret cercetările ei aveau nevoie de numele celor care figurau pe viramentul sau cecul adresat firmei mascate din Vaduz.

Coșmarul noptilor emisarilor CDU trebuie că a fost faptul că revizorii vor căuta în cărțile de cont ale celor mai mari întreprinderi industriale din țară, de la care partidul dorea să primească în continuare donații. Și toate astea din pricina afacerii personale a unuia din cadrul CDU...

Un singur lucru era de făcut : să fie oprit controlul fiscal încă mai înainte să iasă la iveală o nouă belea. Iar pîrghiile care să acționeze frînele nu puteau fi manevrate decît din posturile de sus... Dar asta cere timp.

Între timp Forster îl anunță telefonic pe șeful său din Köln despre descoperirea din Argeland. In ziua de 3 decembrie el pleacă la Köln pentru a preda un proces verbal și pentru a se sfătui asupra căii de urmat în viitor.

Șeful superior al lui Forster, președintele direcțiunii financiare, Hermann Mersmann, nu manifestă, spre mirarea lui Forster, nici un fel de entuziasm. Dimpotrivă, îl sfătuiește să nu întreprindă nimic.

Ce se întîmplase ? Făcuseră cumva experții fiscali la Bonn vreun pas greșit ? Își depășiseră cumva competențele ? Nu rămînea decît o explicație : cazul era „politic"...

Bine, dar asta nu apare în nici o lege, în nici o instrucțiune... Da, dar de acum încolo asta va plana asupra întregului caz ca o boală enigmatică.

Abia mai tîrziu și-a dat seama Forster că Felix și Luthje au început să agite nivelele politice superioare. La ministerul de finanțe din Düsseldorf, de care ține direcțiunea financiară, ei au luat legătura cu Ernst Spindler, colaborator al ministrului și cel mai înalt factor în materie de fisc. Între timp, ministrul de finanțe Friedrich Halstenberg aflase de întreaga poveste.

Împreună cu ministrul, toată lumea căuta calea prin care „cazul EU" putea fi stins cît mai repede. Ministrul s-a întîlnit cu trezorierul CDU, Kiep, și s-au înțeles că creștin-democrații au timp pînă la 24 ianuarie anul viitor să stingă toată povestea lansată de Forster.

Gertrude Rech își oferă serviciile

În ziua de 30 septembrie 1980 orele 16,00 telefonul din biroul consilierului fiscal și revizor economic Friedhelm Rentrop sună prelung. La celălalt capăt al firului era o femeie. Își spuse numele, iar secretara, înțelegînd despre ce este vorba, făcu de îndată legătura.

Femeia care sunase se numea Gertrude Rech și lucrase ani mulți în calitate de colaboratoare a trezorierului FDP pentru Renania de Nord — Westfalia, Hans Gattermann. Femeia trecu repede la subiect. În cîteva minute ea îi explică lui Rentrop că se apropie termenul pe care i l-au fixat cei de la CDU referitor la acceptarea tentantei lor „oferte". Dacă domnul Gattermann nu este în stare să o ajute la ananghie, ea se vede nevoită să accepte „oferta" CDU...

Și îi spuse liber-democratului Rentrop și în ce constă „oferta". CDU îi promisese Gertrudei Rech că-i „va asigura viitorul din punct de vedere material, o va scuti de datoriile la fisc și o va elibera de eventualele pedepse datorate eludării fiscului".

Se-nțelege că atîta bunătate nu era oferită pe degeaba. Conform declarației lui Rentrop, CDU îi cerea Gertrudei Rech în contrapartidă să „informeze despre activitatea ei în calitate de colaboratoare a deputatului FDP în parlamentul federal, domnul Gattermann."

Discuția aceasta telefonică avea loc cu numai cinci zile înaintea alegerilor pentru parlamentul federal, iar Friedhelm Rentrop, care candida pentru FDP, a înțeles repede ce ar însemna aceasta pentru partidul său. Trebuia deci tratat.

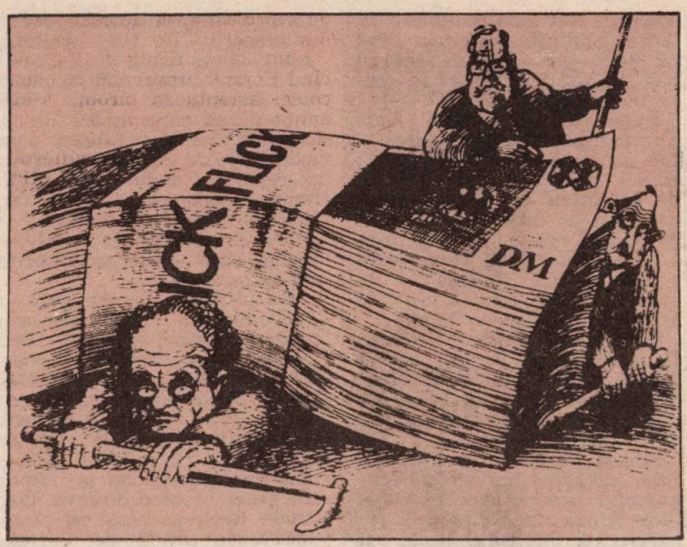

Gertrude Rech, împotriva căreia era emis mandat de arestare datorită delictelor fiscale, era cunoscătoare perfectă a tranzacțiilor financiare dintre Gattermann și predecesorul său Otto conte de Lambsdorff... La Bonn, oricine avea nevoie de sprijin politic pentru a putea cîștiga mai bine și era apoi recunoscător FDP nimerea la Gertrude la adresa cea mai bună. Gerhard Georg Mertins din Bonn, martor în procesul Gertrudei, a declarat: „Este cea mai veche secretară a diferiților deputați din partea FDP, ea a trecut alături de ei prin toate furtunile..."

Gertrude Rech este cunoscută la toate ministerele de la Bonn. Ea se îngrijea de locuințe pentru oamenii din NATO, precum și de licențe pentru exportul de arme. În contrapartidă ea primea cecuri și legături de bancnote pentru FDP. Uneori 15 000 mărci, alteori 20 000, dar și cîte 100 000 de mărci. Banii îi depunea pe carnete de cec în contul său fără însă să-i declare la fisc.

În anul 1980, însă, toate acestea au ieșit la suprafață.

Cu ocazia controlului efectuat la o întreprindere din Frankfurt, experți fiscali au constatat că o anume doamnă din Euskirchen, Rech pe nume, primise de la antreprenorul Wilhelm Herr o sumă formată din șase cifre, reprezentînd onorariul ei pentru merite politice. Mai exact, suma era de 360 822 mărci pentru „ajutorul acordat la încheierea tranzacției."

Din răspunsul la scrisoarea adresată oficiului fiscal din Euskirchen reieșea că acest venit nu apărea în declarațiile de venituri ale doamnei Rech. Consilierul fiscal al doamnei Gertrude Rech a declarat că mandatara lui a considerat că această sumă nu este impozabilă...

În această situație totul trebuia cercetat la fața locului, la locuința Gertrudei Rech din Euskirchen de pe strada Reinhold 17. De problemă au început să se ocupe, la 25 august 1980, procurorul Pohl și experții fiscali Thomas și Frohm din Sankt Augustin. Ei erau înarmați cu extrase de cont, adrese și scrisori etc. din care se putea vedea cît de rentabilă era activitatea misitei FDP.

Este percheziționată și cea de a doua locuință a Gertrudei, cea din Bonn, precum și banca din Euskirchen, dar este găsit un singur document demonstrînd legătura ei cu comerciantul de arme Mertins. „Firma Merez din Bonn oferă trei procente pentru reușita intermedierii comerțului cu o țară africană"...

Sumă care i-a revenit Gertrudei Rech, bineînțeles.

Întîi mărturisirea, apoi banii..

Numele oamenilor politici care apar în declarațiile doamnei Gertrude Rech trezesc curiozitatea experților. Numai că datele furnizate de Gertrude sînt destul de ambigui.

Experții sînt însă mulțumiți cu datele obținute, convinși fiind că ele îi vor ajuta să facă un pas substanțial înainte în cercetări.

Îndată ce trezorierul Gattermann află despre cercetările întreprinse împotriva Gertrudei, vrea să scape de ea, de secretara cu care colaborase atît de bine pînă atunci. Și cît mai repede. Comite însă o greșeală capitală atunci cînd o anunță că contractul de muncă, valabil pînă la sfîrșitul anului, nu mai este valabil !

Și iat-o pe Gertrude Rech fără ocupație și, în plus, și cu 300 000 mărci datorie la fisc. Situație în care nu avea de ales : a trecut la adversari. La CDU, adică.

Acesta este momentul în care intervine pe fir binecunoscutul nostru avocat Gunther Felix din Köln. Luă legătura cu Gertrude Rech, îi spuse că auzise ceva de necazurile ei, că ar vrea să o ajute în vreun fel... Dar să aibă puțintică răbdare...

În cadrul unei discuții maraton de peste patru ore, desfășurată în prezența Gertrudei, reprezentanții CDU au ajuns la concluzia : mărturisirea apoi banii...

Cu alte cuvinte, Gertrude Rech va depune în fața notarului mărturie despre afacerile celor din FDP și va primi în schimb banii de care avea nevoie pentru a-și plăti datoriile la fisc. Drept pentru care au semnat și un act.

La scurt timp după aceasta, Gertrude Rech fondează împreună cu Gunther Felix „Societatea pentru relații economice cu garanții limitate". Capitalul inițial : 50 000 mărci. Gertrude devine directoarea noii instituții.

Tot ce declarase Gertrude Rech în fața notarului Raimar Hoffken din Bonn referitor la afacerile financiare ale liberalilor a fost trimis a doua zi, sub formă de plîngere penală, procuraturii de stat din Bonn.

Gertrude primise în două rînduri, la 9 august 1978 și la 13 septembrie 1979 de la firma „United Ordnance Procurement S.A." (UOP), cîte un cec în valoare de cîte 50 000 mărci depuse la Banca locală. Acționarul majoritar al acestei firme, cu sediul în Luxemburg, era familia negustorului de arme Mertins, prietenul aflat la ananghie.

În anul 1976 Mertins încercase zadarnic de cîteva ori, să obțină de la Ministerul Afacerilor Externe și de la Ministerul Econmiei acordul pentru o afacere de 500 milioane mărci, care urma să fie realizată de firma „Reinmetall" din Düsseldorf. Arabia Saudită dorea să cumpere de la această firmă o fabrică completă pentru fabricarea mitralierelor. Conducerile celor două ministere — Hans Dietrich Gencher la externe și Hans Friederich la economie, ambii FDP — nu au autorizat însă tranzacția.

La sfîrșitul anului 1976 și începutul lui 1977 reprezentanți ai firmei „United Ordnance Procurement" au reușit să intre în legătură cu Gertrude Rech, cunoscută în calitatea ei de secretară-asistentă a deputatului FDP Gattermann, pentru relațiile sale cu oamenii politici de la Bonn. În cazul în care doamna Gertrude Rech va reuși să obțină aprobarea cerută de Mertene, ea va primi odată 100 000 mărci, iar altă dată 200 000 mărci.

După propria mărturisire, Gertrude urma ca din primii 100 000 mărci să dea 50 000 mărci lui Josef Ertl, ministrul agriculturii (FDP), 25 000 mărci lui Gattermann, iar restul de 25 000 să și-i oprească pentru ea.

Toate astea au fost notate de notarul Hoffken, ba el a notat și că Ertl a primit banii, ceea ce Gertrude nu spusese...

Numai că zisele doamnei Gertrude Rech nu pot sluji la nimic. Lipsesc dovezile. Iar fără dovezi procuratura nu poate mișca nici un deget. Dezvăluizirile Gertrudei rămîn „inventate și scornite". Dar ele îl enervează la culme pe domnul Ertl care face pe loc o plîngere penală.

Gertrude vrea să moară...

Dacă n-ar fi existat Gertrude Rech, procuratura din Bonn nu ar fi ajuns atît de departe pe cît a ajuns. Iar și dacă nu ar fi fost procurorul Theodor Bosche mai mult ca sigur că Gertrude n-ar mai fi fost de mult în viață.

Vineri 19 decembrie 1980 d-s de dimineață, procurorul Bosche se afla în fața locuinței doamnei Rech. De mai bine de patru luni poliția criminală și experții fiscali o interoghează pe doamna Rech. Procurorul venise acum pentru a doua oară să percheziționeze casa Gertrudei. Femeia simte că nu mai poate suporta.

De data aceasta procurorul venise cu autorizație de percheziție emisă de judecătoria din Bonn. Dar, cu toate acestea, Gertrude nici nu mai vrea să audă de așa ceva. Ea se întoarce în dormitor și se duce direct la toaletă de unde ia un carnețel cu coperți maronii. Telefonează imediat avocatului său Martin Fink, dar acesta nu avea timp, el trebuia să discute cu procurorul. Recomandă să fie chemat medicul de casă la clientei sale.

Gertrude se așează pe scaun și începu să plîngă în liniște, după cum se putea citi în procesul verbal aflat la poliție. Toate încercările doamnei Konig, comisar șef de poliție, de a o calma au rămas fără rezultat.

Doamna Rech — mama a șapte copii — avea nervii întinși la maximum. Se ridică de pe scaunul pe care șezuse și se duse la toaletă unde înghiți uń pumn de somnifere. Comisarul șef Konig, care auzise prin ușă fîșiit de hîrtie și folie de aluminiu îl consultă pe procuror. Ca urmare, doamna Konig chemă de urgență ambulanța de prim ajutor.

Gertrude îl mai cheamă odată pe Martin Fink, dar nu reușește să vorbească decît cu un colaborator al acestuia : „Aveți-mi grijă de copii... Rezolvați problemele mele și vorbiți cu doctorul F".

Atît, doctorul F.

Cînd o sună pe fiica sa Uschi, Gertrude plîngea de-a binelea : „Nu mai vreau să trăiesc, nu mai rezist. Sînt nenorocul vostru..."

Trei minute mai tîrziu își făcut apariția și mașina salvării. Doamna Rech refuză însă să meargă la spital : „Eu nu părăsesc această casă..."

Medicul de casă, doctorul de pe ambulanță, procurorul, comisarul de poliție doamna Konig, doi polițiști încearcă să o convingă pe doamna Rech. Zadarnic. În cele din urmă cei doi polițiști o iau de pe scaunul ei de la birou, o așează pe targă și o duc...

Gertrude Rech se află în „stare proastă fizică și psihică... din cauza unei catastrofe existențiale", avea să spună mai tîrziu procurorul Wolfgang Greth din Wiesbaden.

Cele 10 000 mărci și apoi cele 30 000 pe care antrepre-

norul de construcții Wilhelm Herr din Frankfurt i le-a dat erau tare departe de a-i ajunge pentru a plăti datoriile la fisc, datorii care se ridicau la 300 000 mărci.

Acum nimeni din cadrul CDU nu mai are nevoie de Gertrude Rech și serviciile ei. Fosta colaboratoare a FDP este internată de mai multă vreme la spitalul „Marian" din Euskirchen unde doctorii depun eforturi serioase pentru a o convinge că otrava nu este produsul cel mai dulce de pe fața pămîntului...

Spre concernul „Metro"...

Sigur, Gertrude Rech este acum o epavă, dar cei din procuratură și din percepție știu să prețuiască așa cum se cuvine ajutorul pe care ea l-a dat pentru desfășurarea ulterioară a cercetărilor. Datele aflate de la ea reprezintă bunuri cîștigate pentru cei care se ocupă de elucidarea problemelor legate de **cel mai mare caz de corupție** din întreaga istorie a Republicii Federale.

Urmele afacerii cu donații făcute partidelor duc spre Düsseldorf, la concernul „Metro". Procurorul Pohl și experții fiscali Gunther Bolz și Heinrich Iber își desfășoară acolo activitatea de cercetare și ea este încununată de succes.

După cît se pare, Gertrude Rech a fost ea însăși o donație pe care concernul „Metro" a făcut-o F.D.P...

Otto Lambsdorff, ministrul economiei în guvernul federal, a declarat sub prestare de jurămînt, că încă din luna iunie 1979, fosta secretară a FDP cîștiga în plus sume pentru care nu muncea, în calitate de colaboratoare externă a concernului „Metro". Erwin Conradi, conducătorul concernului „Metro", căruia procurorul Pohl i s-a adresat pentru unele informații, a calificat aceasta drept un „contract exotic". Acest contract fusese semnat la cererea lui Dieter Julius Croneberg, deputat în parlamentul federal din partea FDP. În evidențele concernului „Metro" Gertrude Rech a fost trecută la capitolul 195 (administrație generală) în calitatea de colaboratoare fără sarcini precise, dar cu leafă certă.

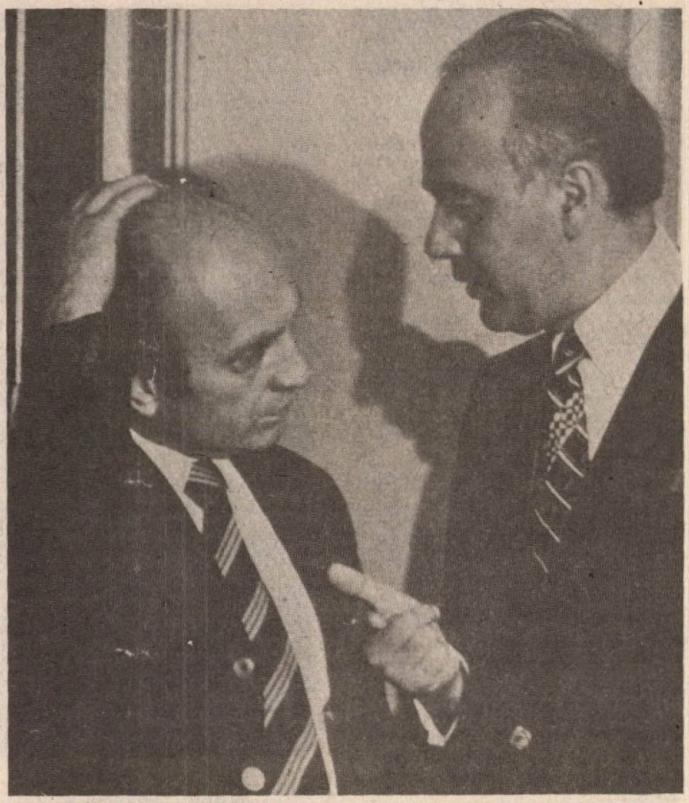

De data aceasta cei doi exminiștri ai economiei federale Otto Lambsdorff și Friedrich au toate motivele să fie îngrijorați. Chiar să se ia cu mîinile de cap

Faptul că contractul fictiv cu doamna Gertrude Rech nu era în ordine din punct de vedere fiscal a fost recunoscut procurorului de șeful concernului „Metro" fără ocolișuri. Percepția din Düsseldorf l-a obligat pe Conradi la plata sumei de 2 000 mărci pentru evaziune fiscală, iar pe un alt conducător al acestei firme, Werner, la plata sumei de 1 000 mărci. Sume pe care cei doi le-au plătit fără să protesteze.

Lista firmelor și managerilor care au făcut donații FDP oferă procuraturii prima imagine despre felul în care liberalii din Renania de Nord — Westfalia cîștigau bani, cum — prin intermediul a diferite grupări — îi trimiteau în străinătate de unde reveneau apoi drept donații făcute partidului.

Printre firmele care au făcut donații FDP, Gertrude Rech indică, între altele: „Steag", „Unilver", „Stollwerch", „Rheinmetall" și „Hoesch", iar dintre industriașii care au promis sau au dat bani FDP, ea îl numește în primul rînd pe Eberhard von Brauchitsch.

În acest moment al cercetărilor, remarca despre Eberhard von Brauchitsch, partener al **firmei „Flick"**, nu reține atenția procurorului.

Procurorul Pohl urmărește firul acțiunilor din Republica Federală pînă în străinătate. Timp de doi ani Pohl a strîns de la șefii întreprinderilor vestgermane și de prin cancelariile partidelor politice materialele necesare. La citirea însemnărilor pe baza cărora, la sfîrșitul anului 1982, a tras concluzia cercetărilor sale, se părea că procurorul investigase mecanismul unei mafii internaționale a finanțelor.

„Societas verbi Divini"

„Societas verbi Divini" — Societatea cuvîntul Domnului în cadrul căreia își are sediul seminarul misionar Steyl se află în cartierul Sankt Augustin din Bonn. De altfel, patronul acestui seminar, episcopul Augustin, este cel care dă numele întregului cartier.

De fapt, este vorba despre un ordin fondat în anul 1875 în orășelul Steyl din Olanda, iar scopul lui este acela de a pregăti misionari pentru țările în curs de dezvoltare care nu recunosc creștinismul.

„Fiecare din noi a primit daruri din partea Domnului", iată principalul element al doctrinei acestui seminar.

Numai că a venit vremea ca ei să primească daruri și din alte părți...

„Societatea noastră — după cum reiese din broșurile pe care le editează în zeci de mii de exemplare — **trăiește din donațiile multora și nu în ultimul rînd din sprijinul binefăcătorilor și susținătorilor noștri".**

Aceste ultime rînduri li s-au părut suspecte experților fiscali. În anii '70 misionarii au ajuns să fi bogați grație donațiilor primite din partea contribuabililor din împrejurimi. Contribuțiile anuale ale cetățenilor locali către Crucea Roșie germană din R.F. Germania sau către alte organizații le erau cunoscute experților din declarațiile acestora. Dar despre sumele care intrau în folosul acestei societăți ei nu știau nimic. Și încă ceva li s-a mai părut ciudat experților : faptul că toți cetățenii care făceau donații „Societății cuvîntul Domnului" aveau același consilier fiscal !

Din actele oficiale, nu se putea afla nimic, totul era ținut în ordine și era întărit de semnătura părintelui Schroder, pe numele adevărat Josef Schroder, împuternicit pentru Sankt Augustin. Dar el era și conducătorul întreprinderii „Soverdia", societatea pentru binele general cu răspundere limitată din orășelul Nettetal — Kaldenkirchen, situat la granița cu Olanda.

Chiar dacă experților fiscali li s-au părut ciudate unele lucruri, ei n-au avut cum dovedi aceasta. A dona bani bisericii

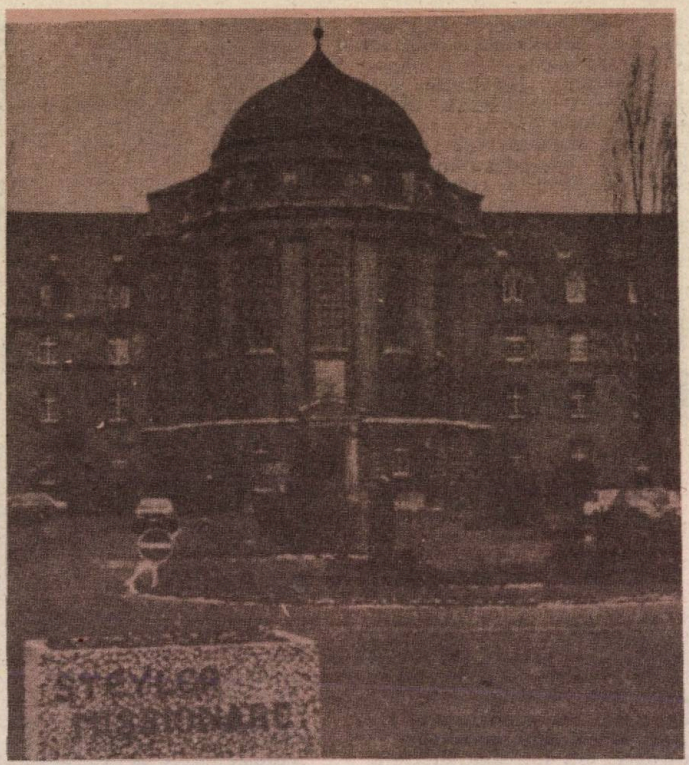

Sediul „Soverdiei"

nu reprezenta o faptă ilegală. Nici atunci cînd banii provin de la cetățeni care nu fac parte din biserica respectivă. Iar pe bănuieli cețoase nu putea fi obținută autorizație pentru percheziționarea domiciliului...

Asta da, dar numele lui Schroder apare și în fruntea „Soverdiei" ! Și iată-i pe experți într-o activitate de revizie la această întreprindere. Pe „lista contribuabililor" apar nume care au donat sume între 500 mărci și 40 000 mărci. Lipsesc însă actele de transfer al sumelor către bancă...

Drept pentru care părintele trebuie să dea explicații...

Sumele — zice Schroder — au fost predate direct misionarilor, iar din ele au fost procurate obiecte de cult. Dar unde să verifici acest lucru atîta vreme cît misionarii respectivi — toți ! — se aflau în... misiune. Undeva prin Togo, Ghana, Chile sau în Filipine ?

Din dosarele lui Schroder lipsește însă și copia unei adeverințe de primire !

Iar cum evidența donatorilor era ținută conform indicațiilor poștei federale din decembrie 1975, experții s-au apucat să-i audieze pe toți donatorii.

Cercetînd lista, experții au descoperit că printre binefăcători figurează și o firmă de primă mărime în cadrul industriei vest-germane, care, chiar dacă nu apărea cu numele, nu putea fi decît firma „Flick". Ea este singura care ar fi putut oferi pe parcursul a numai trei ani, suma de 3,5 milioane mărci...

Dar nu numai îndelungata experiență profesională a lui Forster îi spunea că aici ceva nu era în ordine. Banii de la „Flick", chiar dacă fuseseră donați pentru întreținerea muzeului și hanului, nu puteau fi considerați ca fiind donați pentru binele general.

Dar unde erau milioanele ?

Părintele Schroder avea, după cum arătau actele, conturi la Bonn, la Paderborn și în Elveția. Revizorii nu au exclus nici faptul că tăcutul șef al firmei „Soverdia" nu declarase o parte din sume. În materialele lor, experții îl prezintă pe Schroder ca pe un „om care duce o viață în belșug" și care „a avut o serie de aventuri cu femei".

Experții se interesează de toate problemele care ar putea avea vreo legătură cu învinuirea de delict fiscal. Dar cel mai mult îi interesează banii de la firma „Flick". Ei vor să știe dacă banii au fost plătiți o singură dată sau în mai multe rînduri, în mai mulți ani.

Dar aceste date nu pot fi aflate decît la fața locului. Iar momentul favorabil s-a ivit în luna ianuarie 1980.

Nu cumva domnii au greșit adresa?

Cercetările sînt întreprinse de trei experți fiscali și de unul din partea procuraturii.

Ajungînd ei la poarta centralei concernului „Flick" din Düsseldorf-Obercassel, portarul le-a adresat întrebarea de mai sus. Cei patru trec însă de cerber, dar nu știu încotro să se îndrepte pentru a afla ceva în legătură cu donațiile făcute firmei „Soverdia".

Revizorul financiar îl recomandă pe Herbert Blaschke, șeful serviciului fiscal al lui „Flick", la el vor fi pe drumul cel bun...

După care s-a întîmplat ceva ce n-ar fi fost în stare să imagineze nici autorul unui roman polițist: expertul fiscal Gunther Bolz, care se uita la lista telefoanelor aflată sub sticla biroului, observă că interiorul era același cu cel pe care îl găsise în caietul de telefoane ale părintelui Schroder. În dreptul numărului era trecut un nume: Diehl.

Bolz vrea să știe cine este domnul Diehl. Iar unul dintre angajații lui „Flick" îi explică că domnul Diehl este șeful serviciului financiar al firmei și că poate fi găsit la primul etaj. Și duce mîna după receptorul telefonului...

— Nu, spuse Forster, mergem noi acolo.

Două minute mai tîrziu experții se aflau în antecamera biroului lui Diehl. Cînd secretara dădu să-i anunțe, Bolz și Forster se furișează pe lîngă ea înăuntru. Diehl împreună cu unul dintre colaboratori stăteau aplecați asupra unor hîrtii de pe birou.

Zîmbind, Diehl dă să iasă în întîmpinarea neanunțaților vizitatori, încercînd mai întîi să ascundă un biblioraft sub un teanc de hîrtii de pe birou.

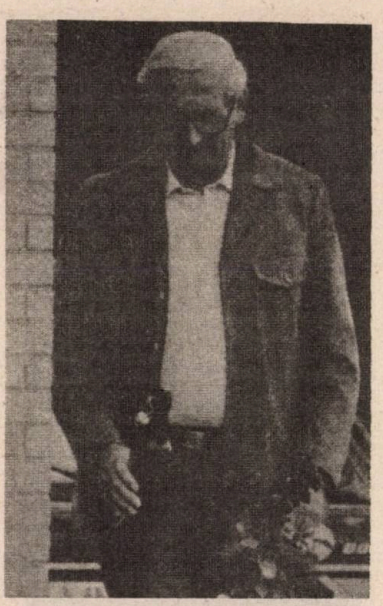

Nu, domnii n-au greșit adresa...

Forster ar fi vrut să vadă, dacă se poate, ce anume ascunsese domnul Diehl. Și a aflat: exact biblioraftul cu actele referitoare la donațiile „Flick" către „Soverdia".

Și iată-i pe experți, după luni de cercetări și investigații, în mînă cu dovezile pe care le căutau!

După un sfert de ceas, misiunea lor de a dovedi activitatea penală a părintelui Schroder era îndeplinită. Acum erau în miezul problemei...

În clipa aceea la ușa biroului lui Diehl apăru un colaborator al lui „Flick" care spuse că domnul Eberhard von Brauchitsch ar fi foarte bucuros dacă ar avea posibilitatea să-i salute pe cei patru...

Cum salutul lui nu le mai era de nici un folos, Forster refuză. Oare ce le-ar putea spune Eberhard von Brauchitsch, partenerul lui Flick, unul dintre cei mai puternici industriași vestgermani, despre părintele Schroder din Sankt Augustin? În cele din urmă, nedorind să fie nepoliticoși, experții acceptă invitația, mai ales că veniseră și pe neanunțatelea...

Eberhard von Brauchitsch vrea să știe ce le trebuie, cum le-ar putea fi de folos... Donații? Misii? Bine-nțeles... A

Contabilul șef Diehl

auzit el ceva despre toate astea... Munca plină de sacrificii a misionarilor este ocazională — dacă își amintește el bine — și este sprijinită de firma „Flick". Așa-i spusese Konrad Kaletsch, predecesorul său, dar n-ar putea spune nimic precis...

Nu știe precis în schimb este foarte nervos. Fumează țigară de la țigară, scoate un pachet întreg din buzunarul hainei și îl aruncă demonstrativ pe birou:

— Poftiți, domnilor, dacă vreți să fumați...

Domnii nu vor.

— N-aș fi luat nimic de la el, spuse mai tîrziu unul dintre experți.

— Sînt gata să vă deschid fișetul meu blindat pentru a examina actele de bază ale concernului, dacă vreți...

Dar domnii n-au vrut nici asta!

Din actele găsite la părintele Schroder reieșea că firma „Flick" oferise „Soverdiei" cca 3,5 milioane mărci sub formă de cecuri în contul CPD — conte pro diverse... De aceea experții au vrut să controleze dacă donațiile au fost înregistrate și dacă ele au fost date misionarilor.

Apoi, își amintește unul dintre revizori, controlul s-a terminat cu o „senzație"...

„Flick" dăduse „Soverdiei" suma de 10 000 000 mărci, cîte un milion pe an! Pe care părintele Schroder i-a „scutit" de impozite. El a trebuit însă să respecte o condiție: 80% din sumă, adică 8 milioane mărci, trebuiau să se întoarcă la firma „Flick". Restul se împărțea.

O afacere rentabilă, și-au zis experții. Numai că ei au găsit, în final, că sumele donate „Soverdiei" se ridicau la 13 000 000 mărci.

Adică „senzația" era de 13 milioane...

Concernul „Flick" intră bine în horă

Lista firmelor care fac donații este foarte lungă. Între acestea fac parte și cele mai mari întreprinderi din economia R.F.G.: concernul „Henkel", „Veba AG", „Unilever" din Hamburg și, desigur, concernul

„Flick“ din Düsseldorf-Oberkassel.

Dintre reprezentanții acestor firme, doi sînt oameni care au ascuns în permanență veniturile impozabile. Aceștia sînt ambii reprezentanți ai „Flick“-ului: Eberhard von Brauchitsch, acționar și conducător al concernului, și Rudolf Diehl, contabilul șef al firmei.

Din clipa în care experții în delicte fiscale au ajuns pe urmele întîmplării cu misionarii din Sankt Augustin, ei au alăturat numelui „Flick“ o nouă pată: „Akta Soverdia“, pe care Forster și colegii lui au pus-o în seama contabilului Diehl drept o mărturie a unei energii criminale surprinzătoare și a unei inventivități fără egal în tehnica tăinuirii veniturilor impozabile.

O curiozitate deosebită a trezit în rîndul experților o mapă de culoare neagră pe care unul dintre colaboratorii lui „Flick“ o adusese, la porunca lui Diehl, în biroul acestuia. Insul se numea Heinz Blomesath. După cît se părea, lui Diehl nu-i prea convenea faptul că mapa trebuia să fie adusă, pentru că, cîteva minute mai tîrziu, în timp ce-l informa pe von Brauchitsch despre mersul cercetărilor, el îi spuse că mapa nu mai putea fi tăinuită.

Motivul ciudatei comportări a lui Diehl avea să le fie limpede experților numai atunci cînd au ajuns în posesia cheilor de la trezoreria filialei „Dresdner Bank“ din Düsseldorf. Și cînd ei au rămas pur și simplu cu gurile căscate...

Le căzuse în mînă cartea neagră de casă a concernului „Flick“! La o simplă răsfoire a cărții le apăru în fața ochilor lista scrisă de mîna lui Diehl, de regulă cu stiloul, a „colaboratorilor“ și „prietenilor concernului“ cărora le-au fost acordate „ajutoare“.

Încet, încet a fost alcătuită lista celor care primiseră „sume neoficiale“. Printre aceștia se numărau: Hans Friedrich, fost ministru al economiei, Otto Lambsdorff, succesorul său în scaunul de ministru federal al economiei, Hans Mathöfer, fost ministru de finanțe, Manfred Lahnstein, fost secretar de stat în Ministerul de Finanțe și alții. Unii dintre aceștia au primit, în total, peste o sută de mii de mărci.

De ce împărțea firma „Flick“ aceste milioane? Și de unde proveneau banii? Proveneau

Eberhard von Brauchitsch sau omul care a întins o mînă goală doar în această fotografie

ei cumva de la „fondurile negre“?

Rudolf Diehl a răspuns la unele dintre aceste întrebări. Cu ocazia interogatoriilor luate de procurorul Karl-Josef Paltzer și de expertul fiscal Bolz, Diehl a relatat despre unele relații ale firmei „Flick“ cu „Soverdia“. Potrivit spuselor sale, el a intrat în relații cu firma „Soverdia“ la sfîrșitul anului 1969, începutul lui 1970. Predecesorul lui, Fritz Christopher i-a interzis să aibă legături scrise cu societatea „Soverdia“, în afara donațiilor care i se fac.

Konrad Kaletsch a fost judecat la Nürnberg...

În ceea ce privește donațiile, Rudolf Diehl nu avea altceva decît să dea din cap. Cine și cît primea nu era treaba lui.

La Flick senior, fondatorul concernului, lucrase și Konrad Kaletsch, nepotul bătrînului domn. A lucrat începînd din anul 1922, iar în 1937 ajunsese împuternicit general al concernului. În procesul criminalilor economici de război de la Nürnberg el a fost eliberat, iar în anul 1963 a fost numit conducător responsabil al întreprinderii și Societății „Flick“.

Hotărîrile Konrad Kaletsch le lua de unul singur, declarase Diehl experților din partea procuraturii și ai fiscului.

În anul 1972, după plecarea lui Christopher, el a dat mai multe telefoane, ordine precise despre modul în care Diehl trebuia să procedeze în cazul donațiilor. La fel a fost și în cazul Societății „Soverdia“. Cam prin anii 1975—1976, își amintește Diehl, domnul Kaletsch i-a interzis să primească bani de la părintele Schroder. Era vorba despre o sumă mai mare de 800 000 mărci, iar noului contabil i-a fost foarte limpede din acel moment că între această sumă și cele anterioare există o strînsă legătură.

Cînd investigatorii au dorit să afle de la Diehl din care izvor tainic proveneau donațiile, banii, Diehl a explicat că firma „Flick“ din Düsseldorf avea trei trezorerii:

— una oficială cu contabilitate normală,

— una neoficială care lucra în afara acestei contabilități,

— una specială, numită și „casa neagră“.

În afară de acestea, relata Diehl, mai există și „Dresdner Bank“ din Düsseldorf în care se aflau sume însemnate provenite din cele venite înapoi și majoritatea sumelor provenite din relațiile cu misionarii firmei „Soverdia“. În zece ani aceste sume s-au ridicat la peste 10 milioane mărci.

Diehl n-a vorbit, dar poate că nici nu știa, despre felul în care se împărțeau banii.

Banii aceștia erau împărțiți în trei moduri:

Între cei implicați în afacerea „Flick" se află și Herbert Karry, fost ministru al economiei și transporturilor din Hessen

— direct sau prin intermediari, erau împărțite „plicuri" sau „scrisori speciale", cum li se spunea legăturilor de bancnote-gheață, fără a fi făcute măcar chitanțe. În felul acesta suma putea fi tăinuită și folosită în scopuri personale ;

— donații oficiale, dar acestea, dacă depășeau suma de 20 000 mărci, trebuia făcute publice ;

— prin intermediul organizațiilor recunoscute de utilitate publică.

Adică trei metode din care mai ales prima și a treia erau folosite mai cu osebire pentru eludarea legilor statului.

...ca și unchiul său, Friedrich Flick, de altfel

La 2 iulie 1947 la Nürnberg, în fața tribunalului militar american numărul 4, Friedrich Flick este acuzat de crime de război împotriva umanității. Generalul american Telford Taylor, care conducea procesul, îl acuză pe fondatorul concernului „Flick" că în perioada fascistă imperiul său economic s-a extins cu ajutorul muncii robilor, al jafului și al acaparării întreprinderilor cetățenilor de origine evreiască.

Pe banca acuzării alături de el se aflau alți cinci oameni ai concernului „Flick" : Otto Steinbrinck, multă vreme al doilea, cel mai puternic om din concern, comandant de submarin în timpul primului război mondial și brigadenführer SS, care purta răspunderea pentru participarea la comiterea crimelor săvîrșite de organizația criminală a lui Himmler ; Konrad Kaletsch, despre care am mai vorbit ; alți trei membri din conducerea concernului, dintre care Odilo Burcart, azi mare producător de biciclete din R.F. Germania.

Acuzatorul american îi cere să explice în ce a constat ajutorul acordat de concernul „Flick" naziștilor.

Adică dacă a colaborat cu naziștii ?

Friedrich Flick nu poate nega, dovezile sînt prea multe și prea convingătoare. În dosarele procesului, care însumează peste 10 000 pagini, acuzatorii precizează că în uzinele lui Flick au fost siliți să lucreze zeci de mii de prizonieri de război, deținuți din lagărele de concentrare, adesea în cele mai inumane condiții.

În doisprezece ani Friedrich Flick a făcut naziștilor donații în valoare totală de 765 000 000 mărci. Cine au fost cei care au primit acești bani ? Mulți, dar cei mai cunoscuți dintre ei sînt Heinrich Himmler și Hermann Göring. În anul 1933 omul cel mai sus-pus în cadrul SS, s-a prezentat personal în biroul lui Friedrich Flick din Berlin pentru a-și primi donația de 200 000 mărci din mîna șefului concernului. Flick se gîndise atunci la cuvintele lui Adolf Hitler care, cu ocazia conferinței ținute în casa lui Göring din Berlin, spusese că cei care îi ajută pe fasciști o vor duce bine sub regimul lui.

La proces Friedrich Flick a făcut pe apoliticul, usturoi n-a mîncat, gura, vezi doamne, nu-i mîroase. Ce-i drept el a făcut donații naziștilor, s-a preocupat de oțel și cărbune... De arme își amintește ca prin ceață...

Acuzatorul american îi amintește însă că concernul domnului Flick a fabricat tancuri, tunuri, grenade și alte arme care au ucis milioane și milioane de oameni.

Iată de ce nu trebuie să mai mire pe cineva afirmația potrivit căreia la sfîrșitul războiului, adică după 25 de ani de la fondarea concernului „Flick", proprietarul acestuia — Friedrich Flick — ajunsese cel mai bogat om din Germania !

Voi avea cel mai mare combinat de oțel din lume, nu-i așa ?

Flick s-a preocupat personal de afaceri. Încă în anul 1933 el a reușit să-l numească pe specialistul său în construcții de avioane Heinrich Koppenberg în funcția de director general al firmei „Junkers", cel mai mare producător de avioane din Germania. La începutul anului 1934 Flick a început să fabrice primele bombe, grenade și piese pentru artilerie.

În cazul unui eventual război, firma Flick era pe primul loc în industria de armament.

De Crăciunul lui 1934, domnul Flick a trimis importanților bărbați din serviciul armelor terestre, adică unui general și unui colonel, bustul de bronz al lui Hitler pentru a le împodobi birourile și a le face o mare bucurie. Flick întreținea cele mai bune relații cu feldmareșalul de mai tîrziu Hermann Göring. După cum avea să declare la Nürnberg colaboratorul cel mai apropiat al lui Göring, Erich Gritzbach, „Flick era la Göring a persoană absolut garantă".

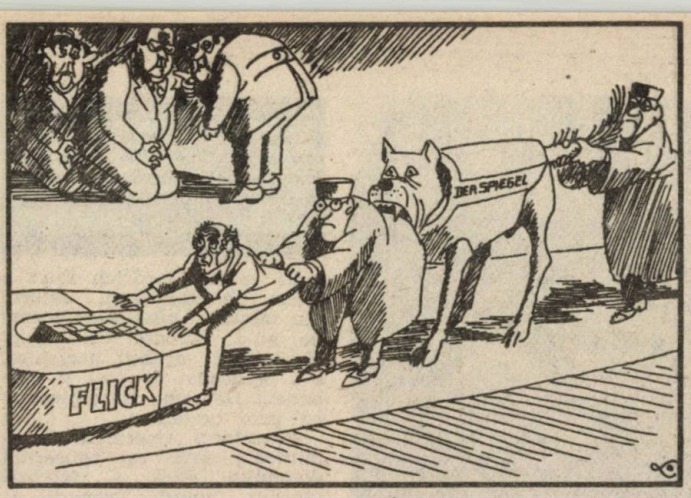

Flick a luat parte la ungerea comandantului suprem al aviației germane aducînd cu el și donîndu-i-l, un tablou al maeștrilor flamanzi, pe care unul dintre colaboratori i-l cumpărase din Olanda cu cîteva zeci de mii de mărci.

Apoi, cu sprijinul lui Göring, Flick a reușit să cîștige partea cea mai însemnată a proprietății familiei Petsch aflată pe teritoriul german. „Arienarea" averilor familiei de evrei Petsch din Saxonia, Silezia Superioară și din alte părți, adică a treia parte din cărbunele imperiului, nu a fost prima, dar a fost cea mai mare pradă pe care Flick a făcut-o în întreaga sa activitate de urmărire a evreilor. De altfel, scrisoarea prin care guvernul fascist îl împuternicea pe Flick să preia proprietățile „Petsch" a fost elaborată de către însuși Flick. Faptul se petrecea la 3 decembrie 1936, la puțin timp după „noaptea de cristal".

Lui Steinbrinck ideea lui Hugo Dietrich, juristul lui „Flick", i-a plăcut atît de mult, încît după două zile i-a prezentat lui Göring un plan eșalonat pe patru ani pentru acapararea firmei „Petsch". Și pentru a fi sigur de reușită, Flick i-a promis lui Herbert Göring, vărul lui Hermann Göring, care era amestecat în cazul „Petsch", o parte substanțială din afacere.

În cele din urmă Flick a obținut ce a vrut și cum a vrut, cu toate acestea era obsedat de ideea unei reacții internaționale în legătură cu afacerea „Petsch" în cazul în care el ar fi înghițit pur și simplu averea acesteia. Flick a găsit pînă la urmă o soluție genială, care l-a pus în posesia concernului „Petsch" și i-a întărit relațiile cu Hermann Göring.

În acea perioadă uzinele lui Hermann Göring din Salzgitter duceau mare lipsă de cărbune pentru a putea produce. Flick i-a promis lui Göring că îi va pune la dispoziție cărbunele de care are nevoie, cu condiția ca Göring să-l ajute să pună mîna cît mai sigur pe proprietățile „Petsch".

Și totul a ieșit cum a planificat el. Minele lui Petsch au fost trecute formal în proprietatea statului iar de aici pînă la mîinile lui Flick n-a mai fost decît un pas. În contrapartidă, Göring a primit apoi tot cărbunele de care avea nevoie.

În timpul procesului de la Nürnberg, Flick a reprodus convorbirea sa cu Göring. Acesta a spus : „Dacă o să extind Salzgitter conform planului, voi avea cel mai mare combinat de oțel din lume, nu-i așa ?"

La care Flick a răspuns : „Nu, domnule feldmareșal, la Chicago există firma „Garry Steel Work" care produce mai mult oțel decît dv....".

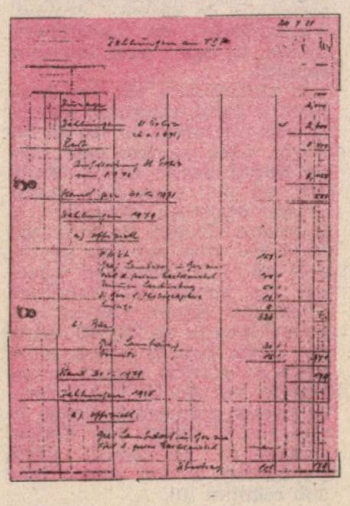

Dar să revenim la oile noastre...

Între timp procuratura federală și-a continuat cercetările. Nori tot mai negri, amenințători de furtună se strîngeau deasupra capului lui Otto conte de Lambsdorff, ministrul federal al economiei. Procuratura l-a acuzat că prin intermediul său F.D.P. a primit de la firma „Flick" însemnate sume de bani și că din această situație chiar ministrul economiei n-ar fi ieșit cu buzunarele goale...

În fața probelor — printre altele, el figura pe listele ținute la zi cu multă exactitate de Diehl — ministrul Otto von Lambsdorff a fost nevoit să-și prezinte demisia din guvernul federal.

Iată însă că tocmai cînd autorul acestor rînduri se pregătea să pună punct acestui documentar, realizat în urma unui slalom uriaș prin reviste, dar și prin volumul „Flick" — Republica cumpărată" de Hans Werner Kilz și Joachim Preuss, apărută în editura „Rowohlt" din Hamburg, tocmai atunci deci, presa internațională aducea din nou în prim plan un element nou în desfășurarea ...scandalului. Iată textul difuzat de majoritatea agențiilor de presă : **«Guvernul vest-german va trebui să furnizeze unei comisii de anchetă parlamentare toate dosarele legate de afacerea în care sînt implicați mai mulți oameni politici din R.F. Germania, în urma sumelor date drept mită de firma „Flick".**

Președintele Comisiei speră, după cum a declarat, ca după consultarea acestor dosare să poată stabili care este persoana cu adevărat răspunzătoare de excepțările fiscale acordate firmei „Flick".

„Scandalul Flick" a provocat, se știe, demisia, la 27 iunie 1984, a ministrului liberal al economiei, Otto Lambsdorff, principalul inculpat, acuzat că ar fi primit 135 000 mărci vest-germane pentru o degrevare fiscală de 450 000 000 mărci a firmei „Flick"».

Oricum, „scandalul Flick" rămîne pe rol, și n-ar fi exclus ca el să aducă descoperiri senzaționale...

UN EPISOD DE APARENTĂ IMPORTANȚĂ MINORĂ

FĂRĂ STEAUA GALBENĂ

emanuel kinsbruner

În anul 1933, Hitler a fost investit, de către parlamentul Reichului, cu puteri dictatoriale pentru o perioadă de patru ani.

Această investitură a echivalat nu numai cu instalarea partidului național-socialist în toate instituțiile și sectoarele de activitate ale statului, dar și a ieșirii lui de sub orice control public. Într-o asemenea situație, regimul nazist a pus la punct proiectele de înființare a lagărelor de concentrare și de exterminare a evreilor în K.Z. și a adversarilor nazismului, a tuturor celor ce aveau o altă concepție despre lume decît cea a lui Hitler.

Ca reprezentant al conducerii partidului nazist în S.S., Adolf Eichmann a pus la cale, împreună cu ceilalți șefi ai acestei organizații de asasini, „exterminarea a 8,6 milioane de oameni, de origine evreiască, din Germania și din țările ce urmau a fi ocupate de Wehrmacht, și încă a 3,3 milioane de evrei din statele ce aveau să-și păstreze formal independența."

Din documentele întocmite atunci rezultă că s-a prevăzut transportarea în Răsărit a celor destinați nimicirii, urmînd ca acolo să li se aplice un „tratament corespunzător", conform devizei „moarte prin muncă" [1]), iar cei ce se vor dovedi a fi inapți pentru muncă urmau să fie otrăviți în camerele de gazare și arși în crematorii. Astfel a fost elaborat, în conformitate cu ideologia hitleristă, poate cel mai cumplit genocid din cîte a cunoscut Europa. Datorită războiului din 1939—1945 care a provocat numai ruine, lacrimi ale mamelor și orfanilor, distrugerea a nenumărate așezări omenești, — și diverse ac-

[1]) „Neues Deutschland", 20 ian. 1983, p. 7

țiuni criminale ale naziștilor, au fost jertfiți pe cîmpurile de luptă și uciși în lagărele de exterminare peste 50 milioane de oameni ; un document zguduitor arată că groapa evreilor este cea mai adîncă și cea mai largă — peste 6 milioane de victime. „Poporul evreu ocupă locul întîi pe scara jertfelor" [2]). Amintind despre faptele eroice ale celor ce au luptat pentru libertate nu putem să nu ne aducem aminte de fărădelegile comise de dușmanii umanității — fasciștii-hitleriști.

În Germania, programul „științific" împotriva evreilor a fost declanșat în noiembrie 1938, sub directa îndrumare a șefului formațiunilor SS și SD, Heinrich Himmler, iar în martie 1941, în toate lagărele morții a început asasinarea în masă a evreilor, polonezilor, francezilor, precum și a comuniștilor de orice nație și a altor categorii de antifasciști. În camerele de gazare s-a folosit gazul „Zyklon" B, fabricat în acest scop de concernul I. G. Farbenindustrie.

Aparatul singeros și barbar al SS-ului a încercat să pună în aplicare și în România metodele sale criminale de „lichidare" a evreilor și a adversarilor politici ai nazismului căutînd, totodată, să dezorganizeze viața noastră pentru a ne dezintegra cu scopul de a instaura dominația nazistă asupra țării [3]). Pe agenda hitleristă figura atunci „exterminarea totală a întregii populații evreiești ce se mai afla în viață : sub puterea guvernului român". În luna martie 1944, în Ungaria, horthyștii și szálasiștii, a început exterminarea evreilor în lagărul din Bergen-Belsen, Birkenau, unde au fost uciși 600 000 evrei, oameni nevinovați, fără apărare, la care au mai adăugat 152 000 de evrei, din partea de nord-vest a României, teritoriu cotropit de Ungaria horthystă prin diktatul odios de la Viena din 30 august 1940.

„Încă în toamna anului 1943, lui Ion Antonescu i s-au lămurit perspectivele : a încercat să-și ușureze conștiința și răspunderea, înlăturînd unele din măsurile de prigoană antisemite, împiedicînd altele, ba chiar salvînd o seamă de vieți evreiești în special a celor fugiți din Ungaria..."[4])

Asta nu l-a putut ajuta mai tîrziu, pentru răscumpărarea păcatelor."

La 19 martie 1944, guvernul horthyst a încheiat în secret o pace separată cu Aliații, dar Budapesta a fost imediat ocupată de armata nazistă. Ocuparea Ungariei horthyste mai avea un scop : acela de a intimida pe evrei și a le smulge averile.

„Adolf Eichmann s-a instalat la Hotel Majestic din Budapesta. La 25 aprilie 1944 a convocat conducerea evreilor propunîndu-i o tranzacție : va acorda viza de ieșire din țară pentru un milion de evrei — la orice destinație, dar vrea în schimb, pentru fiecare lot de 100 de evrei un autocamion".

Această senzațională propunere a uimit conducerea evreilor din Budapesta. „Dar Adolf Eichmann a răspuns imediat că asta nu este mult"[5])

De altfel, în această epocă — nu era posibilă o rezolvare favorabilă a problemei evreiești. Din ordinul lui Adolf Eichmann, reprezentant al conducerii naziste, SS a început o prigoană furibundă împotriva unor oameni nevinovați. „Lucrau cu o viteză de neînchipuit... erau foarte grăbiți".

Dar românii, care sînt plini de jertfire, au permis ca evrei din Ungaria horthystă și din nord-vestul României să se refugieze la noi și, împreună cu miile de evrei români, să emigreze în Israel. Asta se întîmpla atunci cînd și românii de pe aceste meleaguri erau amenințați cu deportarea.

În timpul războiului mondial 1941—1944 Reichul german exercita presiuni deosebite asupra României, prin Andreias Schmidt, gauleiterul în România pentru ca această țară să pună la dispoziția Germaniei hitleriste bogatele resurse economice, mai ales cele petrolifere, care au fost secătuite de naziști. Aceasta rămîne o rană deschisă în inima noastră.

Printr-o diabolică strategie, hitleriștii au căutat să obțină totul prin forță, folosindu-se de legionarii-trădători de neam și țară. Fiind cumpărați din vreme de străini — de Reichul German, legionarii își încasau cu sîrguință recompensa.

Ei au încălcat legile țării, prin cele mai josnice procedee, prin abandonarea tuturor principiilor cu care și-au făcut popularitate.

„Ororile comise de acești indivizi sînt de o brutalitate și cruzime care depășesc orice margini și care arată adevăratul scop al acelora care pretindeau că luptă pentru salvarea neamului și a patriei din mîinile asupritorilor. Soldați stropiți cu benzină și arși de vii, cetățeni schingiuiți, magazine și locuințe devastate, incendii etc., constituie dovada cea mai evidentă de raiul pe care trebuia să-l aducă țării acești neîmblînziți adepți ai crimei și pistolului"[6]).

Legionarii făceau totul, sub deviza „Totul pentru Țară !" ; cine îndrăznea să li se opună, era exterminat. Aceste procedee se practicau în numele „Sfintei tinereți legionare".

Mărturie întru acestea este moartea în condițiuni monstruoase a marelui istoric și patriot Nicolae Iorga, a profesorului V. Madgearu și a multor altora.

Țelul suprem era jaful !

Astfel, au devenit odioși în fața întregului popor.

Legionarii au fost pedepsiți de istorie — precum bine meritau.

---

[2]) Memento statistic, vol. II p. 17, Congresul Mondial Evreiesc

[3]) Op. cit. p. 11, Cartea Neagră. Fapte și documente, Matatias Carp.

[4]) Op. cit. p. 14, Cartea Neagră, vol. II, Matatias Carp

[5]) Frankfurter Allgemeine Zeitung, 3 iulie, 1980, pagina 22.

[6]) Op. cit., p. 235, „Pe marginea prăpastiei", 1942, Președinția Consiliului de Miniștri

Conducerea hitleristă desfășura o intensă acțiune de subminare a statului român „Aliat", prin ideea constituirii în mijlocul țării noastre a unui stat de tip fascist „DONAULAND"[7]), cum vom mai vedea într-o scriere a lui Heinrich Zillich de exemplu (s-ar mai putea cita și altele), apărută sub titlul „Siebenbürgen und seine Wehrbauten", reflectînd unele din opiniile formulate deja în „Mein Kampf" de către Hitler, se afirmă fără reținere: „...Poporul român nu este demn să stăpînească teritoriul României... Singurul popor vrednic și capabil a-l stăpîni este numai poporul german".

...Literatura nazistă, ca și politica hitleristă de altfel, au ignorat cu bună știință că în România, una din „cetățile Europei", se află concentrată și se păstrează pe veșnicie ca realități indubitabile, dovezile continuității milenare a vieții materiale și spirituale ale poporului român, întărite și amplificate din generație în generație ca paginile istoriei să fie deslușite definitiv. Doar știut este că sîntem primii în lume care nu vrem să luăm ce nu este al nostru. Românii nu au cotropit niciodată pămînturile străine — ci și-au apărat cu dîrzenie și grele jertfe bunurile moștenite de la moși-strămoși. România este o țară minunată, magnifică, construită cu trudă și emoții umane, care dăinuie de mii și mii de ani pe aceste meleaguri. Iar în sediul sufletului românesc sînt încrustate cuvintele Demnitate, Dreptate și Omenie.

Insemnările de față vor să informeze cititorii asupra acelor împrejurări care au zădărnicit stigmatizarea publică a evreilor din România, stigmatizare pe care nazismul lui Hitler a introdus-o în Germania, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia etc.

Demersul, în acest sens, a fost făcut în luna august 1941 de către Manfred von Killinger, ministrul lui Hitler la București, care a pretins ca românii de religie izraelită să fie obligați, conform legislației naziste, să poarte „Steaua galbenă".

O asemenea hotărîre era însă în contradicție cu simțămintele românilor. De aceea nu e de mirare că opinia publică a reacționat în favoarea evreilor, împotriva aplicării acestei măsuri discriminatorii, prin acțiuni organizate și atitudini individuale, cu prețul unor riscuri evidente, țara aflîndu-se sub amenințarea unei intervenții directe. Totuși, în cîteva localități din țară, unele foruri oficiale s-au grăbit să introducă obligațiunea evreilor de a purta „Steaua galbenă".

Pe baza documentelor existente — vom vedea cum s-au derulat aceste evenimente:

Prin ordonanța nr. 3 din 23 august 1941, generalul Constantin Cernătescu, comandantul Comandamentului IV teritorial dispunea ca „toți locuitorii de origine etnică evreiască, de orice sex și vîrstă, aflați în trecere sau domiciliați pe teritoriul juridic al Comandamentului IV teritorial (județele Iași, Baia, Botoșani, Roman, Soroca) sînt obligați, în 48 de ore de la publicarea prezentei, a purta, cusut în partea stîngă, un semn distinctiv, format din două triunghiuri, echilaterale, cu baza de 7 centimetri, suprapuse în așa fel, ca să formeze Steaua evreiască, și care se va confecționa din pînză galbenă". Și într-adevăr, Steaua galbenă a fost, pentru scurt timp purtată, în județele arătate, dens locuite de evrei.

O altă ordonanță, marcată cu mențiunea „Urgent și confidențial", fusese ordinul nr. 8368 din 3 septembrie 1941, provenind de la Ministerul Afacerilor Interne și adresat Inspectoratului General al Jandarmeriei, care dispune „ca toți evreii (bărbați, femei și copii) de pe teritoriul dv. sunt obligați a purta ca semn distinctiv o stea cu 6 colțuri (Steaua lui David)". Acest ordin a fost lansat către autoritățile polițienești din întreaga țară.

Dispoziția Prefecturii Poliției Capitalei nr. 171013 din 5 septembrie 1941, referindu-se la ordinul precedent, susținea hotărîrea și preciza: „Evreii vor fi obligați a purta acest semn pînă în 5 zile de la data primirii prezentului ordin".

Dar această măsură, după cum se știe, nu s-a aplicat, spre cinstea poporului român.

Mai mult, o scrisoare semnată de Generalul Gheorghe Radu, Prefectul Poliției Capitalei, adresată doctorului Wilhelm Filderman, președintele Federației Uniunilor Comunității Evreiești — F.U.C.E. — nr. 174002 din 10 septembrie 1941, informează asupra revocării dispoziției anterioare: „Avem onoare a vă face cunoscut spre știință că Dl. Mareșal Ion Antonescu, conducătorul statului român, a hotărît că evreii NU vor purta nici un semn distinctiv".

Cum s-a ajuns la această hotărîre?

Desigur, argumentul determinant a fost însăși împotrivirea pe care o astfel de măsură a provocat-o în rîndul populației românești ostilă măsurilor de discriminare și opresiune în tot cursul existenței sale istorice.

In acele momente grele, semnatarul acestei relatări fără a ezita a pornit la acțiune. Știam că ce voi face va fi hotărîtor pentru destinul unei colectivități, și mai știam că cea mai mică greșeală ne-ar putea fi fatală. Am ajuns la concluzia că numai argumente serioase, de ordin politic, vor fi în măsură să-l convingă pe mareșalul Ion Antonescu, — care a trecut prin atîtea încercări grele datorită legionarilor și rebeliunii lor din 21—23 ianuarie 1941. Intr-adevăr, Ion Antonescu a putut fi convins să renunțe ca evreii să poarte „Steaua galbenă". Schimbîndu-și brusc atitudinea, a semnat o Ordonanță, la 10 septembrie 1941, în care se dispune că evreii din România nu vor purta „Steaua galbenă".

Vom cita dintr-un document, ce se află în păstrare la Fondul documentar de istorie din

[7]) Op. cit. p. 69. General-lt. C. Anton, „23 August. Fapte—Amintiri—Opinii". Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Republica Socialistă România [8]), [9]), [10]), al colonelului dr. Radu Ştefan Gallin, care în perioada amintită în acest articol, făcea parte din Cabinetul Militar al mareşalului Ion Antonescu, fiind ulterior director de Cabinet la preşedinţia Consiliului de Miniştri, Cabinetul Primului Ministru, Mihai Antonescu :

„La sfîrşitul lunii august 1941, am fost vizitat de Emanuel Kinsbruner, pe care îl cunoşteam încă din Cernăuţi. Vizita aceasta avea drept scop a mă informa că în cercurile lui Lecca, exponent al lui Killinger, fusese lansată ideea intenţiei aplicării imanente a măsurii de a stigmatiza pe evreii din România, similară aceleia din Germania, prin a-i obliga să poarte, cusută pe haină, o stea mare, galbenă, pentru identificarea apartenenţei lor neamului izraelian. Kinsbruner îmi cerea să fac totul pentru a opri punerea în practică a acestei măsuri discriminatorii..."

„Ca urmare a alianţei hitleristo-antonesciene, Hitler a insistat ca să se aplice această concepţie «social-filosofică», contrară intereselor româneşti, şi în România. Între metodele emanate din această «concepţie» făcea parte şi stigmatizarea şi expunerea oprobriului public al neamului izraelit, cerîndu-se aplicarea obligatorie pe îmbrăcămintea evreilor a acestei Stele mari, galbene.

Această măsură ar fi putut da naştere, chiar dacă numai în cazuri izolate, la tulburarea ordinei publice, datorită provocărilor unor răzleţi fanatici care erau în slujba legionaro-nazistă. Caracterul profund inuman al unei atari măsuri m-a determinat — fără să stau pe gînduri — a da curs cererii juste a lui Kinsbruner".

Aflasem apoi că într-adevăr Killinger voia să pună în aplicare această măsură şi era în curs de elaborare regulamentul de aplicare a acestui regim. Am intervenit imediat la cei doi Antoneşti, arătînd că măsura, contravenind spiritului umanitar al poporului român, va provoca — pe lîngă incidentele nedorite, de tulburare a ordinei publice — şi reacţiuni nefavorabile în contra guvernului, ceea ce va putea motiva respingerea acestei „dorinţi" a lui Killinger şi am reuşit, — deşi în unele regiuni izolate, măsura fusese deja introdusă de către unii prefecţi iresponsabili, prea grijulii de a servi totuşi nazismul, dar Antonescu a remediat repede această măsură pripită. Practic, în România nu a fost purtată „Steaua galbenă".

Astfel, România a fost prima ţară aflată sub controlul Germaniei naziste care, rezistînd presiunilor, nu a introdus stigmatizarea evreilor prin purtarea obligatorie a Stelei galbene. I-a urmat Danemarca, ocupată la 9 aprilie 1941 de Wehrmachtul Germaniei lui Hitler. Iar Decretul nazist din 9 mai 1942, care a impus purtarea Stelei galbene de către evreii din Danemarca, nu a putut fi aplicat, datorită opoziţiei poporului danez care, în frunte cu regele, a apărut pe străzi cu „Steaua lui David" pe piept.

De altfel, între 1942—1945, ocupanţii hitlerişti ai Norvegiei, Suediei, Olandei, Belgiei şi Luxemburgului, au încercat să impună practicile antisemite, — dar fără succes, pentru că populaţia acestor ţări a refuzat pur şi simplu să se conformeze, ajutînd chiar, pe evreii prigoniţi, dîndu-le adăpost şi actele necesare pentru a putea supravieţui. În aceste împrejurări, forţele hitleriste de ocupaţie au fost nevoite să renunţe la executarea ordinului cuprins în decretul amintit. Înaintea tuturor, însă, românii i-au scutit pe evrei de o umilinţă în plus ştiind despre ei cît de legaţi erau de ţara în care trăiau încă din trecutul îndepărtat. Românii au ştiut, şi atunci, ca şi astăzi, să aprecieze convieţuirea de veacuri, pe aceleaşi meleaguri, cu evreii stabiliţi pe pămîntul românesc. Mărturii în piatră a acestei convieţuiri o constituie, alături de tradiţiile culturale şi mai multe colegii de învăţămînt superior ce culminează cu primul teatru în limba idiş din lume, marile cimitire din ţară, cum este cel din Siret, atestat încă din secolul XI, loc de aduceri aminte dar şi de valori artistice de neîntîlnit în altă parte, introduse în circuitele turistice internaţionale.

Datorită omeniei de care majoritatea românilor şi chiar funcţionarii superiori din aparatul de stat au dat dovadă în cursul celui de-al doilea război mondial, au fost zădărnicite planurile de exterminare totală a evreilor, preconizate de nazişti şi horthyşti. Şi aceasta tocmai atunci cînd puterea Germaniei hitleriste se afla la apogeu. Un exemplu grăitor este acela al Direcţiei generale a C.F.R. care a sabotat pur şi simplu măsurile preconizate de a transporta evreii spre locurile de deportare din ordinul naziştilor. S-a reuşit astfel ca o masă compactă de 280 000 şi o altă serie de 40 000 de evrei să fie salvaţi, în anul 1942, în ultimul moment, de urgia hitleristă. (Majoritatea acestor oameni, care datorită altor oameni au scăpat de cîmpurile morţii, sînt astăzi răspîndiţi pe toate continentele) [11]).

Un asemenea episod de „aparentă importanţă minoră", care constituie încă o dovadă a sentimentelor de înaltă noblеţe morală a poporului român faţă de cei urgisiţi şi persecutaţi, n-ar trebui dat uitării...

---

[8]) Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

[9]) Fond documentar 1369, Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România.

[10]) Centrul de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară din Republica Socialistă România.

[11]) Vezi „Magazin istoric" aprilie 1969, p. 57—58—59 ; septembrie 1974, p. 62 ; ianuarie 1980, p. 62 ; mai 1982, p. 35. Revista „Flacăra", 12 noiembrie 1982. Almanahul „Flacăra", 1983, 1984. Romanul unei zile mari, Corneliu Leu, pag. 117—121, 1984.

SALT
IN
NECUNOSCUT
SUB
SÎNGELE
CERULUI

SALT în NECUNOSCUT

SUB SÎNGELE CERULUI

ARGUMENT

Cauzele adevărate ale implicării poporului român în al doilea război mondial sînt mai mult sau mai puțin recunoscute. În schimb, nu mai este un secret că poporul român nu a dorit și nu a atițat nici o confruntare militară.

Înainte ca implicarea amintită să devină efectivă, s-au deteriorat raporturile României cu Marea Britanie, care se afla în război cu Germania nazistă încă de la 3 septembrie 1939. În iarna anilor 1940—1941, pătrunderea trupelor germane pe teritoriul țării a determinat guvernul englez să rupă relațiile diplomatice cu România. Este semnificativă împrejurarea că în primele luni ale campaniei din răsărit Marea Britanie nu a manifestat nici o reacție tranșantă la adresa acțiunilor românești. Numai cînd armata română a trecut dincolo de frontierele stabilite prin tratatele de la Sèvres și Paris, guvernul englez a avut un cuvînt de spus, adresînd autorităților de la București, la 30 noiembrie 1941, a notă ultimativă lipsită de echivoc :

mihai pelin

„...dacă pînă la 5 decembrie guvernul român nu va fi oprit operațiile militare și încetat orice participare activă la ostilități, guvernul Majestății Sale nu va avea nici o altă alegere decît de a declara existența unei stări de război între cele două țări". În consecință, la 7 decembrie 1941, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Australia și Africa de Sud au declarat război României.

La 12 decembrie 1941, sub presiunile conjugate ale lui Manfred von Killinger și Renato Bova Scoppa, reprezentanții Germaniei și Italiei la București, guvernul român a declarat război Statelor Unite ale Americii, actul fiind pur formal. De asemenea, este foarte semnificativ faptul că S.U.A. au contrasemnat declarația de război abia la 5 iunie 1942, la insistențele guvernului sovietic.

Totuși, primele operații efective de luptă armată dintre România și acele puteri ale coaliției antihitleriste cu care țara nu avea frontiere directe s-au consumat abia în noaptea de 11 spre 12 iunie 1942, cînd 13 bombardiere Liberator, printr-un atac total lipsit de concludență, au încercat să lovească Ploiștii. La 1 august 1943, atacul împotriva zonei petrolifere de pe Valea Prahovei a fost repetat, cu 175 aparate. Și bombardamentele împotriva României nu au fost reluate decît la 4 aprilie 1944. Cu alte cuvinte, dacă aviația americană și britanică nu ar fi atacat teritoriul țării, silind-o la măsuri firești de apărare, conflictul României cu Marea Britanie și S.U.A. ar fi rămas un conflict pe hîrtie.

Într-o primăvară și într-o vară dramatică, zeci de zile și nopți parcă fără sfîrșit, sîngele românilor sfîrtecați de explozii s-a amestecat cu sîngele șiroind din cer al aviatorilor americani și britanici. Cîndva, nu va mai fi ocolită întrebarea dacă atacurile aeriene împotriva României au avut sau nu vreo influență asupra mersului general al războiului. Deocamdată este cert faptul că actul de la 23 August 1944 nu s-a împlinit prin și în conformitate cu calculele strategilor pentru care destinul nostru, în vîrtejul teribil al conflagrației, reprezenta un interes neglijabil. Actul de la 23 August 1944, întemeiat pe voința unanimă a națiunii, s-a împlinit numai

atunci cînd au vrut poporul român, forțele lui politice lucide și armata lui. Cu toate acestea, nu ne propunem să limpezim adevărul despre cît de justificate sau înțelepte au fost inițiativele dintr-o parte sau alta, într-un conflict inutil și absurd. La urma urmelor, ce poate fi mai absurd decît un război între România și Noua Zeelandă? Dimpotrivă, ne-am propus doar să scriem cîteva pagini despre omenie și despre puterea funciară a omeniei de a se ridica deasupra absurdității războiului. Însă nu ne putem reține să remarcăm că marile puteri, spre deosebire de țări ca România sau Noua Zeelandă, dispun îndeobște de posibilități mult mai vaste de a proceda și justificat, și înțelept, în toate împrejurările istoriei...

UN APRILIE TERIFIANT

La 22 martie 1944, generalul Maitland Wilson, comandantul forțelor aliate din Mediterana, a făcut să parvină la București cunoscuta sa scrisoare ultimativă, destinată să determine capitularea României și, implicit, să salveze țara de la a deveni „cîmp de bătaie în săptămînile care urmează". La 2 aprilie 1944 a ajuns la Cairo nu mai puțin cunoscutul răspuns al mareșalului Ion Antonescu : „...Noi sîntem prietenii dv., nu dușmanii dv. Nici un popor, sînt sigur, cu forțele aproape intacte, cum sînt ale noastre, nu ar putea să capituleze și să se retragă din acțiunea în care însăși libertatea și existența lui sînt în joc fără o garanție serioasă pentru zilele care vor veni". Bine-înțeles, de la Cairo nu a sosit nici o garanție. În schimb, la 3 aprilie 1944 a fost semnalată o recunoaștere americană deasupra Bucureștilor. A doua zi a început și adevăratul calvar al orașelor românești.

15 aprilie 1944 : Zi neagră pentru București. Bombele aliaților transformă în ruine mari părți din Academia de Arhitectură, Universitate (**dreapta jos**) și distrug clădirea „Cartea Românească" (**stînga, jos**)

La 4 aprilie 1944, ora 13,45, 170 aparate Liberator din grupurile 376, 449, 98, 450 și 451 bombardament, escadra 47, Flota 15 aeriană americană, au declanșat primul atac masiv împotriva Bucureștilor, de data aceasta înarmate cu un material documentar net superior celui din anul trecut. Bombardierele decolaseră la ora 10,30, de pe aerodromurile Pancrazio, Grotaglia, Brindisi și Manduria, din sudul Italiei, pornind apoi peste Marea Adriatică, pe itinerariul nord Lacul Scutari, Krusevac, Vidin, Cetate, nod Caracal și Văleni. Ar fi trebuit să fie escortate, dar avioanele de vînătoare Lightning P 38 au sosit prea tîrziu la punctul de întîlnire și, conform declarațiilor unor piloți căzuți prizonieri, s-au reîntors la baze „tocmai atunci cînd aveam nevoie mai mare de protecție". Deasupra comunei Lunguleț, punctul inițial al atacului, formațiile de bombardiere s-au înscris pe direcția 115 grade, urmărind traseul căii ferate pînă în inima Capitalei și lovind năprasnic rețeaua feroviară, triajul, atelierele C.F.R. și Gara de Nord, de la o altitudine de 6500—7000 metri. Apoi au ieșit din spațiul aerian al României pe ruta sud București, Adunații-Copăceni, Caracal, Vidin. Firește, rețeaua feroviară și nodurile de comunicație ale unei țări, în caz de război, reprezintă obiective militare. Însă bombele au secerat mai ales populația civilă. Un întreg cimitir bucureștean, de atunci poartă numele 4 aprilie. Artileria antiaeriană românească abia se obișnuia să devină eficace la înălțimea de la care s-a declanșat atacul. Cu toate că aviația de vînătoare, română și germană, a combătut cu violență formațiile, apropiindu-se de bombardiere chiar pînă la 20—30 metri, au fost doborîte numai 11 aparate Liberator. Au fost capturați 45 aviatori : 21 ofițeri și 24 subofițeri. Printre ei se numărau căpitanul Anthony D. Polink din Fairchance, Pennsylvania, locotenenții John M. McCormick din Gary, Indiana, și William C. Bontly din Janesville, Wisconsin, sublocotenenții John L. Zimmerman din Vida, Oregon, și Keller J. Blanchard din New Orleans, Louisiana, plutonierii Loren W. Massey, George Rothenburg, William Czerwinski, Louis G. Cardenas și John J. Morris. Totuși, o altă captură era cu mult mai interesantă. Cu același

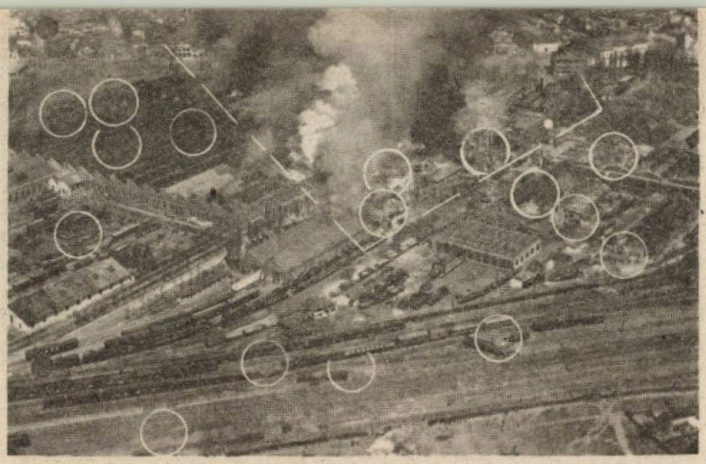

La 24 aprilie sînt bombardate Atelierele Griviţa...

prilej, românii au recuperat din cer şi o hartă pe care erau marcate şi localităţile Ploieşti, Zărneşti şi Braşov. Adică ştiau de acum la ce trebuiau să se aştepte.

A doua zi, 5 aprilie 1944, 200 bombardiere Liberator şi Flying Fortress din grupurile 99, 449 şi 450, escadrele 2 şi 47, au apărut deasupra Ploieştilor. Decolaseră la 11,10 de pe aerodromurile Tortorella, Brindisi şi Manduria. La început, timpul a fost frumos, dar deasupra Croaţiei escadra s-a înfundat în nori denşi şi un comandant de grup chiar a decis reintoarcerea avioanelor din subordinea sa la baze. Apoi, vremea a redevenit frumoasă. Celelalte aparate, sub protecţia escadrilelor de Lightning P 38, după ce au survolat Vidinul, au urmat itinerariul Işalniţa, Corbu, nord Tîrgovişte, Ocniţa, lovind gara Ploieşti sud, triajul, rafinăriile Astra Română, Orion, Standard şi Columbia, începînd de la ora 14,40, de la 7000 metri altitudine. În cinci valuri succesive, bombardierele au lansat fiecare cîte 10—12 bombe de 225 kg sau o greutate egală de bombe incendiare de 45 kg. Au ieşit din spaţiul aerian al ţării pe ruta Cocorăşti, Mircea Vodă, Hîrşeşti, sud Slatina, Preajba, Goleni. La întoarcerea din misiune escorta escadrei a fost preluată de aparate Thunderbolt P 47. Din punct de vedere militar, rezultatul atacului nu a fost strălucit. Golurile din ceaţa artificială au permis recunoaşterea teritoriului, dar punctul iniţial al atacului, situat deasupra localităţii Ocniţa, era prea aproape de obiectiv şi aripa stîngă a escadrei, la viraj, nu s-a putut înscrie pe direcţia optimă. Astfel, o cantitate importantă de bombe a explodat din nou în rîndurile civililor. Au fost doborîte 15 bombardiere. Au fost capturaţi 77 prizonieri, 30 ofiţeri şi 47 subofiţeri. Între alţii, maiorul James B. Beane din Los Angeles, California, căpitanul Robert L. Stone din Lubbock, Texas, locotenentul Lewis H. Williams din Raleigh, Carolina de Nord, sublocotenenţii Lewis A. Armistead din Boston, Massachusetts, şi Joseph J. DeCosta din Camillus, New York, plutonierii majori George M. Ferguson, Joe W. Dunn şi Max M. Finkelstein, plutonierii Wendell Wilcox, Robert D. Phillips şi Edward F. Flaherty. Maiorul James B. Beane a mărturisit că el instruise majoritatea piloţilor care au atacat Valea Prahovei la 1 august 1943.

Timp de zece zile şi nopţi, spaţiul aerian al României a putut respira în linişte. Dar la 15 aprilie 1944, la ora 8,15, de pe pistele din Foggia, Tortorella şi Amendolochia, au decolat alte 160 bombardiere Flying Fortress din grupurile 301, 463, 97, 99 şi 2, toate din escadra 5 aeriană. Şi de data aceasta erau escortate de avioane de vînătoare. Atacurile asupra nodurilor de comunicaţie feroviară ale Ploieştilor, ca şi asupra numeroaselor întreprinderi industriale ale oraşului, a fost declanşat la ora 12,32, de la 7 700 metri altitudine. Spre a evita concentrarea aviaţiei de vînătoare româneşti şi germane în zona atacului principal, un grup de bombardiere americane a recurs la o diversiune : a virat spre sud şi şi-a lansat bombele asupra Gării de Nord şi a triajului bucureştean. Din cauza timpului nefavorabil, ofiţerii bombardieri nu şi-au îndeplinit misiunea. Majoritatea bombelor au căzut în afara perimetrului urban al Capitalei. Deasupra Ploieştilor au fost doborîte trei aparate. Au căzut în prizonierat 4 ofiţeri şi 8 subofiţeri. În periferiile Bucureştilor au căzut alte trei bombardiere şi au fost capturaţi 16 prizonieri, 7 ofiţeri şi 9 subofiţeri. Cu prilejul acestui raid au ieşit din război sublocotenenţii George B. Bone din Douglaston, New York, Joseph E. Atkins din Fayetteville, Carolina de Nord, şi Robert M. Wade jr. din Roanoke, Virginia, plutonierii Albert Casanelli din Springfield, Massachusetts şi Edwin J. Cooke din Darby, Pennsylvania, şi sergentul major James T. Allen din Savannah, Georgia.

În noaptea de 15 spre 16 aprilie 1944 a fost înregistrat primul atac englez nocturn asupra teritoriului României. A fost bombardat oraşul Turnu Severin cu instalaţiile lui portuare. Dar exploziile tot în cartierele civile au produs ravagii. Se pare că singura pierdere importantă de ordin militar a românilor a fost lipsită de importanţă : în noaptea de 15 spre 16 aprilie 1944 a ars arhiva secţiei a II-a a Marelui Stat Major pe anii 1924—1928, evacuată, întîmplător, tocmai în paşnicul orăşel de pe malul Dunării. Nu a fost doborît nici un avion. Nu s-a putut evalua forţa escadrei.

A doua zi, 16 aprilie 1944, tot din sudul Italiei au decolat

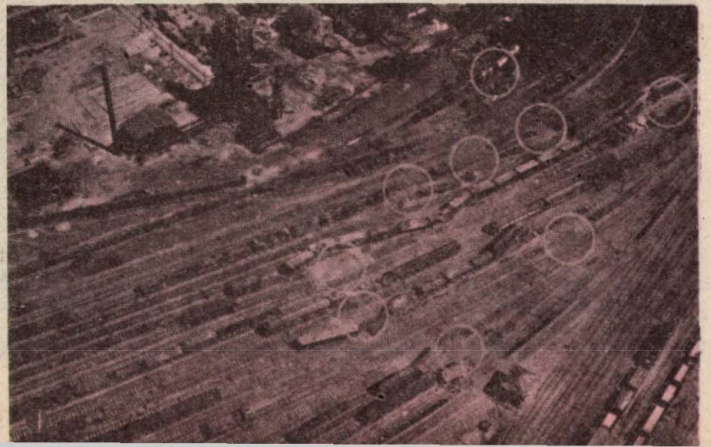

...Halta Griviţa...

100 bombardiere escortate din grupurile 449 și 450, escadra 47 aeriană, aceleași care au bombardat Bucureștii la 4 aprilie. S-au năpustit asupra Brașovului, lovind triajul gării, fabrica de avioane I.A.R. și alte obiective principale, de la o altitudine de 5 500—6 000 metri. Vizibilitatea bună și tirul relativ redus al artileriei antiaeriene au contribuit mult la succesul atacului. Au fost totuși doborîte 5 aparate și au fost capturați 31 aviatori, 15 ofițeri și 16 subofițeri. S-au alăturat prizonierilor din raidurile anterioare, între alții, locotenenții Dale E. Rogers din Kansas City, Warren H. Kinne din Mountain Lakes, New Jersey, Frederick L. Madorin din East St. Louis, Illinois, și Robert J. Clay din Long Beach, California, plutonierii Irwin Salowitz din Boxburg, Massachusetts, Lucious Carter din Atlanta, Georgia, și John H. Brigs din Crawfordsville, Arkansas. Alții nu au avut același noroc. Un bombardier american, la întoarcerea din misiune, a făcut imprudența să se aventureze în spațiul aerian al Cugirului. Intrat în barajul extraordinar de puternic al artileriei antiaeriene, avionul s-a dezintegrat pur și simplu. Nu s-a salvat nici un membru al echipajului. Cadavrele lui George A. Ryan, Jack E. Dyer, Delton M. Philips, Tony Morrow, Frederick A. Sauer jr., Levin J. Gerhardt, John R. Broyles și Ronald G. Sorensen, împreună cu alte două cadavre neidentificate, au fost înhumate în cimitirul local.

La 21 aprilie 1944 a apărut pentru prima dată pe cerul țării o nouă mare unitate aeriană americană, escadra 304, cu grupurile 455, 454, 456 și 459, decolate și ele din sudul Italiei, de la Cerignola-Giulia. Cele 210 bombardiere Liberator, escortate de avioane de vînătoare Mustang, și-au luat zborul la ora 8,50, pe itinerariul Budva, nord lacul Scutari, Krusevac, Baziaș, Costești, Cartojani, atacînd întîi nodul feroviar și șantierele navale din Turnu Severin, de la un punct inițial situat deasupra Sișeștilor, apoi triajul Gării de Nord din București, survolînd Capitala la o altitudine de 7 700 metri. Din nou, din cauza timpului nefavorabil, puține bombe au atins obiectivul principal al atacului, triajul bucureștean. S-au zdrobit de pămînt șase aparate și au fost capturați 27 prizonieri, 12 ofițeri și 15 subofițeri, printre care se numărau căpitanul Clifford Nogard din Omaha, Nebraska, sublocotenenții Victor M. Boffa din Philadelphia și Ben B. McInturff din Yukon, Oklahoma, plutonierul major John T. Hartman din Hayden, Colorado, plutonierii Kenneth Griffith din Table Grove, Illinois, William H. Blanchard din Millersburg, Indiana, și Harold V. Jenkins din Ausonia, Connecticut. Într-un document capturat împreună cu prizonierii s-a găsit notată o mențiune ciudată: „Atenție! Nu bombardați Rusciucul!"

Ultimul bombardament american din această lună s-a desfășurat la 24 aprilie 1944 și a angajat o veritabilă armadă americană: 600 bombardiere din grupurile 450, 97, 99 și 463, din escadrele 5 și 47. Au zburat împreună pînă la Titu, de unde s-au despărțit, 200 îndreptîndu-se spre Ploiești și 400 spre București. De fapt, acest atac masiv, decisiv conform declarațiilor prizonierilor, fusese dictat de eșecurile înregistrate la Ploiești și București, la 15 și, respectiv, 21 aprilie. Însă nu a prea izbutit. Pe teritoriul țării s-au prăbușit șapte avioane. Au căzut în captivitate 17 ofițeri și 25 subofițeri. De data aceasta, și-au luat adio de la primejdiile celui de-al doilea război mondial căpitanul Theodore A. Stanley din Rochester, New York, sublocotenentul Charles N. Paglieri din Little Falls, New Jersey, plutonierul Stanley Kochnover din Brooklyn, New York, și sergentul major John J. DiMaggio din Corning, New York.

TOTUL DESPRE AVIAȚIA AMERICANĂ

Numărul morților din rîndurile inamicului nu putea fi niciodată stabilit cu exactitate. Violența deflagrațiilor din văzduh și temperaturile înalte în care se mistuiau avioanele incendiate sfîrșeau prin a vaporiza trupurile omenești. Nu s-a știut niciodată în ce raid anume au fost doborîți locotenentul Edward C. Robert și sergentul Hubert Guyot. Cadavrele le-au fost descoperite abia la sfîrșitul lunii și au fost înhumate, la 1 mai 1944, cu onoruri militare, în cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești. Însă evidența captivilor era mereu mai precisă și avea de acum un plus de substanță. În total, în aprilie 1944 au căzut prizonieri la români 270 aviatori americani, 115 ofițeri și 155 subofițeri, aproape de pe toată întinderea Statelor Unite. Glumind amar, se putea spune că ne mai lipseau niște captivi din cele două Dakote, din Utah și din Wyoming.

Prin interogarea oamenilor, prin exploatarea tuturor documentelor militare descoperite asupra lor și în bombardierele prăbușite, secția a II-a informații a Marelui Stat Major ajunsese să știe aproape totul despre armata americană a aerului. De pildă, se știau foarte multe despre starea de spirit, disciplina și isprăvile piloților, începînd de la porțile apusene ale Africii pînă în sudul Italiei. Comandantul marii baze aeriene de la Dakar, Curtis A. Keen, ar fi fost intrigat să afle că la București

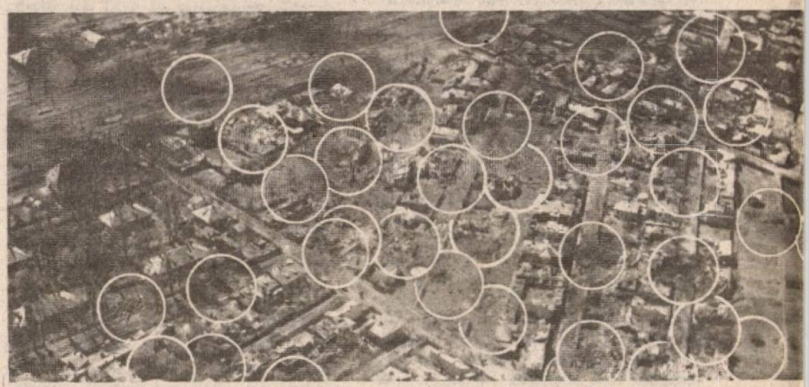

...precum și Cartierul de locuințe Giulești

Artileria antiaeriană română avariază grav un avion american care cade la 3 km N-V de Ploiești

erau compătimite cu duioșie toate necazurile sale de zi și de noapte. Pistele, depozitele și cantonamentele din subordinea lui serveau drept punct de tranzit pentru tot materialul aeronautic și personalul navigant american în afluire spre nordul Africii și sudul Europei, mai cu seamă spre Flota 15 aeriană care abia se formase. Fiecare pilot era grăbit să sărbătorească escala din Africa printr-un incident cît mai răsunător : fie printr-o beție de zile mari, fie printr-o partidă de poker despre care să se vorbească timp de un an încheiat, fie printr-un safari nebun, organizat cu mașini furate din dotarea bazei. Incît bietul Curtis A. Keen aproape că nu mai avea somn și într-una din nopțile de insomnie un demon interior îi șoptise că ar putea să-i potolească pe băieți doar cu talentul lui literar. În consecință, multiplicase un soi de decalog compus chiar de el, privind conduita obligatorie a tuturor ofițerilor în tranzit prin baza de la Dakar. După ce trecea în revistă toate marile scandaluri întîmplate la Dakar în ultimul an, sfîrșea printr-un îndemn pe cît de doct, pe atît de superfluu : „Mai presus de orice, fii un adevărat bărbat, gîndește ca un bărbat, poartă-te ca un bărbat". Superfluu, pentru că pînă și bucătăresele bazei erau de acord că ofițerii în trecere spre sudul Italiei, într-adevăr, se comportau ca niște bărbați în adevăratul înțeles al cuvîntului. Și tocmai aceasta îl exaspera, pe comandantul excesiv moralist, intrat în conflict cu propriul său decalog. Totuși, orice ofițer în trecere prin bază primea în continuare un exemplar al sîciitoarei lui compuneri. Și cînd ajungeau la Foggia, desigur, aviatorii utilizau decalogul lui Curtis A. Keen ca pe un certificat de autenticitate, ca pe o confirmare a adevărului că nu-și pierduseră vremea degeaba în escala de la Dakar.

Însă aceasta, cum e lesne de înțeles, era partea amuzantă a datelor obținute de români prin interogatorii și exploatarea informativă a documentelor capturate. Mai important era faptul că, spre sfîrșitul lunii aprilie, valurile de bombardiere care răvășeau existența orașelor românești nu mai aveau nimic misterios în zborul lor suveran și aparent intangibil. Chivernisirea lor nu mai reprezenta un secret și o spaimă. Un grup de bombardiere care decola din sudul Italiei era format din patru escadrile de 9/10 aparate, iar un grup de vînătoare din trei escadrile. Trei grupuri de bombardament și trei de vînătoare formau o escadră aeriană, condusă în misiune de un comandant și un stat major, zburînd în două patrule diferite. De acum, aceste patrule erau perfect identificate de la sol, chiar prin tendința lor de a-și schimba mereu locul în formație și prin alte simptome ale neliniștii lor permanente. Apoi, se știa totul despre dizlocarea și principiile de întrebuințare ale Flotei a 15-a aeriene. Erau cunoscute amplasamentele stațiilor de radioghidaj din sudul Italiei și Sicilia, din Corsica și Africa de nord. Nici frecvențele lor de lucru nu erau un secret. Cifrurile comunicațiilor radio și ciclurile schimbării lor erau și ele deconspirate. Ca și distribuția și tăria mijloacelor antiaeriene inamice. La București, s-a înțeles și de ce preferau americanii, apropiindu-se de România, una și aceeași rută : zburînd peste teritoriile eliberate de partizanii lui Iosip Broz Tito, profitau de răgazul oferit de un spațiu mort pentru detecție. Totodată, avioanele americane doborîte transbordau în România și numeroase date meteorologice din spațiul aerian care ne despărțea de Italia.

Cum erau obținute toate informațiile pe care nu le furnizau documentele ? Pur și simplu, prin discuții amicale cu prizonierii. Din acest punct de vedere, ofițerii români au ajuns la o concluzie interesantă : doar 70 la sută din totalul captivilor se obstinau să păstreze pentru ei secretele disponibile. „Restul — consemna un raport al biroului 1 informații — se angajează de bunăvoie în discuții cu caracter militar". Și dacă toate datele în speță ar fi căzut pe mîna unei armate capabilă de riposte la mari distanțe, americanii s-ar fi putut aștepta la surprize mari. Însă, îmbrîncită fără voia ei într-un război dinainte pierdut, România nu s-a gîndit niciodată la o ripostă la mari distanțe. Toate mijloacele de purtare a războiului aerian și antiaerian de care dispunea țara în momentul dat erau strict defensive. România se apăra.

În acest context, fără doar și poate, informațiile de genul celor ce dezvăluiau dizlocarea amănunțită a bazelor din sudul Italiei nu prezentau nici o importanță pentru români, chiar dacă ofițerii din statele majore le colecționau cu grijă de maniaci. Pentru români, contau doar intențiile privind utilizarea acestor baze, calitatea și puterea distructivă a

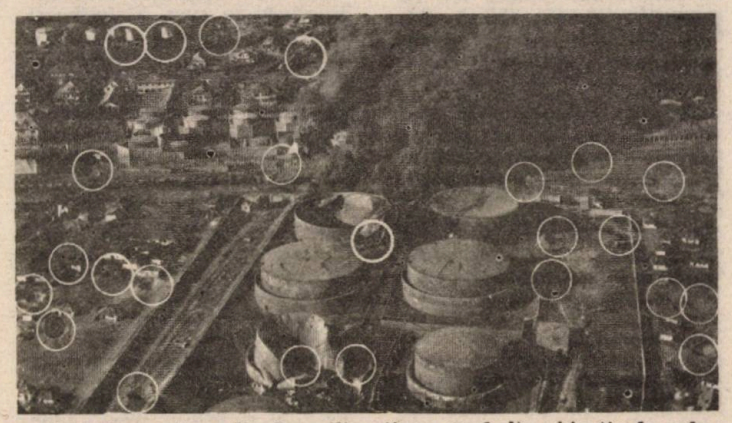

Raidul american din 5 aprilie atinge unul din obiectivele sale : Parcul de rezervoare al rafinăriei „Astra"

mijloacelor ofensive dirijate spre Bucureşti sau Ploieşti, punctele lor nevralgice în zbor, adică posibilitatea contracarării lor chiar în spaţiul aerian al ţării. Şi abia cînd se acumulau date privind această faţă a lucrurilor sporea îngrijorarea românilor.

Avioanele implicate în atacurile din aprilie 1944, avînd nevoie de carburant mai puţin pentru croaziera pînă la obiectiv, se puteau înarma mai bine : fiecare purta cîte 10—12 bombe de 225 kg, adică dublul puterii distructive aflată la bordul bombardierelor din raidul de la 1 august 1943. Mai mult, Flota 15 aeriană din sudul Italiei era pe cale de a fi dotată cu un nou tip de bombardier Flying Fortress B 29,, cu echipaj sporit, capabil să ridice 30 de bombe de 225 kg la altitudinea de 26 500 picioare. De la raidul din anul trecut se perfecţionaseră mult şi vizoarede la bordul bombardierelor. Conform afirmaţiilor nu o dată glumeţe ale prizonierilor, noul vizor american de bombardament, de la înălţimea de 10 000 picioare, făcea posibilă plasarea unei bombe într-un butoi. Pentru cazurile cînd obiectivul se învelea în ceaţă naturală sau artificială, ofiţerii bombardieri dispuneau acum de o instalaţie de vizat Skiny, numită de germani Rotterdam, de fapt o variantă adaptată la împrejurări a faimosului şi temutului radar. Şi nici intenţiile de viitor ale Flotei 15 aeriene nu erau încurajatoare pentru români. Între documentele capturate se afla şi o hartă parţială a Uniunii Sovietice, strict secretă, cu schemele aerodromurilor de la Piriatin, Poltava şi Mirgorod. În acest nenorocit aprilie 1944, ţelul principal al bombardamentelor aliate asupra teritoriului românesc încă se vădea a fi exclusiv strategic : distrugerea zonei petrolifere şi paralizarea nodurilor de comunicaţie. Însă harta capturată dezvăluia o perspectivă nouă : cooperarea tactică între aviaţa americană şi forţele terestre sovietice, ajunse la hotarul şi pe pămîntul ţării. „Hotărîrea de a extinde ofensiva aeriană — recunoşteau tranşant prizonierii americani — s-a luat în strînsă legătură cu mersul operaţiunilor pe frontul de est şi cu invazia trupelor ruseşti pe teritoriul Basarabiei şi Moldovei". Într-adevăr, transferul de material volant american pe aerodromul de la Poltava nu a întîrziat.

O POVESTE FRUMOASĂ DESPRE SACRIFICIU ŞI EROISM

ARTHUR GOULD LEE ÎMPOTRIVA ADEVĂRULUI

Ne aflăm pe un teren virgin al istoriei. În bibliografia celui de-al doilea război mondial, referinţele la bombardamentele aliate asupra teritoriului românesc sînt sporadice, evazive şi incomplete şi nimeni nu s-a străduit să le aprecieze obiectiv, pe bază documentară, amploarea apocaliptică, efectele distructive şi rolul militar şi politic, privind mai ales desfăşurarea ulterioră a evenimentelor. Cartea lui James Dugan şi Carroll Stewart, Mareea razantă, mărginindu-se la aspectele spectaculoase şi tragice ale raidului de la 1 august 1943, reprezintă o excepţie, deşi nu se distinge prin profunzime analitică, fiind doar o poveste frumoasă despre sacrificiu şi eroism. Ea a spart totuşi ghiaţa. Însă, ciudat, nimeni nu a încercat să lărgească ochiul de apă cît de cît limpede defrişat în tăcere şi apa din copcă a reînghe ţat. Versiunea repovestită de Ioan Grigorescu a Mareei razante prezintă interes doar ca o lectură duminicală mai agreabilă decît altele : autorul a frunzărit parţial documentele militare româneşti, a procedat la identificări hazardate, ignorînd tocmai identificările minuţioase întreprinse pe teren de statul major al aerului, şi a inventat personaje care l-ar fi servit, chipurile, cu piese furnizate reporterului, de fapt, de arhivele armatei. Povestea brodată de Ioan Grigorescu în jurul unei pretinse obstinaţii a autorităţilor de a ascunde cifra exactă a victimelor de la penitenciarul din Ploieşti reprezintă un fals „regizoral". Cifra în speţă se află chiar în documentele prelucrate de reporter şi nu în pomelnice inexistente. În sfîrşit, nimeni nu s-a preocupat de soarta prizonierilor americani şi britanici din România anilor

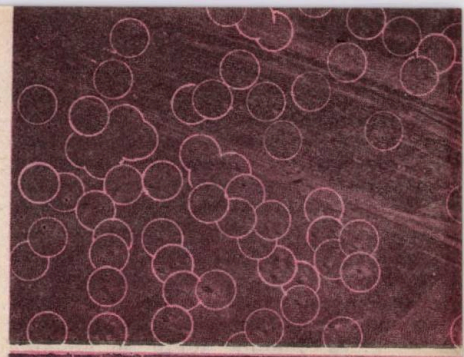

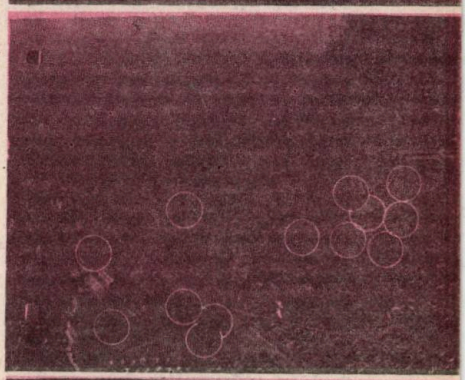

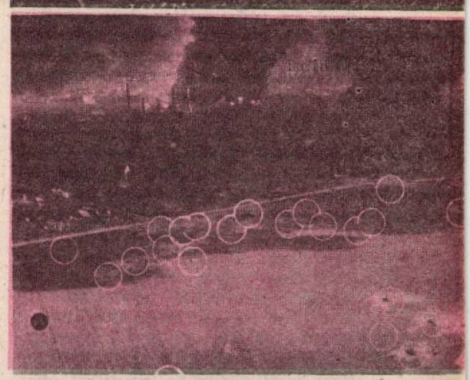

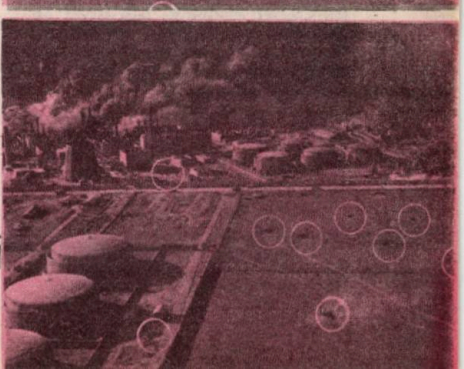

Cîteva bombe cad în Triajul gării Ploieşti, dar cele mai multe sfîrtecă pămîntul din preajmă ● În împrejurimi sînt „atinse" totuşi instalaţii ale rafinăriilor „Columbia", „Standard" şi „Orion"

1943—1944. Aluziile la această temă, cînd nu sînt cu totul vagi, ne propun erori durabile și cu consecințe asupra reputației românilor. Un singur exemplu, din acest punct de vedere, este revelator.

În studiul monografic dedicat vieții regelui Mihai, Coroana împotriva secerii, Arthur Gould Lee, fost ofițer britanic în Comisia aliată de control pentru România, afirmă că mareșalul Ion Antonescu, după raidul de la 1 august 1943, ar fi dispus împușcarea prizonierilor. Doar intervenția lui Mihai Antonescu — omul de încredere al conducătorului și al doilea personaj în ierarhia statului român de atunci, care, fiind avocat de profesie, realiza consecințele încălcării legilor internaționale de purtare a războiului — le-ar fi salvat viața. Ca și intervenția personală a regelui. Dar și aceste afirmații, ca și multe altele din cartea lui Arthur Gould Lee, nu corespund adevărului. Arthur Gould Lee a sosit la București abia la 18 septembrie 1944, ora 6 dimineața. La ceasul și în ziua aceea, aviatorii americani și britanici capturați de români se aflau de două săptămîni și ceva la casele lor. Toate informațiile despre ceea ce s-a petrecut în România pînă la 23 August 1944 i-au fost furnizate autorului pe parcursul colocviilor cu ex-regele Mihai și cu oameni din anturajul acestuia. Și este regretabil că Arthur Gould Lee nu s-a străduit nici o clipă să confrunte confidențele fostului monarh al României cu mărturiile altor participanți la evenimente sau cu documentele de arhivă, cum procedează orice istoric prob. Istoriografia românească a depus și depune eforturi notabile întru limpezirea tuturor aspectelor politice, sociale, economice și morale ale dictaturii militare din România anilor 1940—1944. Cercetările sînt în curs și un anume lucru e cert : pe umerii mareșalului Ion Antonescu au apăsat și apasă răspunderi copleșitoare. Însă tot atît de cert este adevărul că nu se pot arunca toate neajunsurile și defecțiunile unei epoci și ale unui regim pe umerii unui singur om. Mai ales atunci cînd este vorba despre neajunsuri și defecțiuni inventate.

La 1 august 1943, mareșalul Ion Antonescu a inspectat regiunile sinistrate de pe Valea Prahovei chiar în primele ore după bombardament. Constatările și hotărîrile lui sînt consemnate într-un proces verbal păstrat în arhivele armatei. Prima sa observație era tipică pentru un militar : „Atitudinea și ținuta răniților și a celorlalți aviatori prinși este ostășească". Captivii aveau uniforme, însemne militare distincte și purtau armele la vedere. În consecință, dispozițiile șefului statului, emise în clipele cînd praful ridicat de explozii mai plutea în aer și cînd incendiile provocate de raid încă nu erau stinse, au avut în vedere în primul rînd respectarea neabătută a statutului prizonierilor de război : să se întocmească instrucțiuni amănunțite privind modul cum trebuie tratați și interogați aviatorii, tocmai spre a se evita orice abuz. În același context merită a fi consemnată și o altă decizie : „Răniții americani să fie îngrijiți ca și răniții români". Dealtfel, în contradicție cu el însuși, Arthur Gould Lee confirmă că aceste ordine au existat și au fost respectate întocmai : cînd regele Mihai a vizitat spitalele tixite de nevinovați afectați de bombardamente, răniții americani erau îngrijiți în paturi vecine cu cele ale victimelor raidului lor.

Nori de fum deasupra Ploieștilor : bombele americane au incendiat fabrica „Concordia" și rafinăria „Unirea-Speranța"...

În aprilie 1944, dispozițiile amintite privind tratamentul prizonierilor de război erau în vigoare și nimeni nu le-a încălcat, cu atît mai mult cu cît ele exprimau și o anume concepție despre onoarea militară, proprie ofițerilor români. De fapt, ele exprimau și o concepție mai adîncă de existență a oamenilor acestor meleaguri. Același Arthur Gould Lee, de data aceasta în relativ consens cu adevărul istoric, se referă și la starea de spirit a populației românești din zilele și nopțile raidurilor de bombardament americane și britanice. Este interesantă o anecdotă cu circulație în epocă : Hitler și Benito Mussolini s-ar fi decis să verifice felul în care în propriile lor țări, ca și în țările subjugate de Axă, erau respectate indicațiile de apărare pasivă în eventualitatea unui atac aerian ; s-au urcat împreună într-un avion și au survolat Berlinul și Roma, dar nici în capitala Reichului și nici în capitala Italiei camuflajul nu era chiar perfect ; în schimb, cînd s-au apropiat de capitala României, bezna era pur și simplu desăvîrșită. „Românii aceștia — a murmurat inciudat Hitler — sînt totuși singurii pe care se poate conta". Dar avionul celor doi dictatori a ajuns să survoleze și centrul Bucureștilor și, în clipa aceea, toate luminile marelui oraș de pe Dîmbovița s-au aprins brusc. Iar reflectoarele apărării antiaeriene caligrafiau pe cer, cu spotul lor luminos, cuvintele „Bine ați venit !", servanții lor crezînd că avionul era american sau britanic. Pe de altă parte, este greu de crezut ceea ce afirmă Arthur Gould Lee, alături de această anecdotă : anume că în timpul raidurilor nocturne ale aviației britanice bucureștenii nu ar fi avut nimic mai bun de făcut decît să iasă pe străzi și să-și aprindă ostentativ țigările și să se amuze la spectacolul parașutelor luminoase. Dar este sigur că românii au privit aceste raiduri cu speranța că vor contribui la desprinderea țării din alianța nefastă cu Germania nazistă. Această speranță a avut o influență nemijlocită asupra atitudinii și comportamentului lor în relațiile cu aviatorii americani și englezi, care s-au salvat din bombardierele în flăcări, parașutîndu-se sau aterizînd forțat pe pămînt românesc.

SALT ÎN NECUNOSCUT

Cei desemnați de destin să ajungă prizonieri ai românilor aveau idei cu totul și cu totul vagi despre starea de spirit a poporului care suporta consecințele raidurilor lor de bombardament și aveau toate motivele să nutrească temeri profunde gîndindu-se la perspectiva captivității. Într-un Flying Fortress B 17 doborît deasupra Ploieștilor a fost găsită o scrisoare neterminată a unui pilot american doborît, datată 15 iulie 1944. Era destinată să parvină părinților lui din America, cărora nu le-a mai ajuns niciodată. În vara lui 1943, piloții din 9th Bomber Command, decolînd de la Benghazi, bombardaseră și aerodromul orașului italian Bari. Multe din bombele lor au căzut alături de obiectiv, provocînd pierderi grele în rîndurile populației civile. La răscrucea dintre primăvara și vara lui 1944, americanii erau demult instalați la Bari. Spre surprinderea lor, constatau că italienii nu le iertau bombardamentele din anul trecut. „Probabil că n-au inteligență suficientă ca să înțeleagă că am primit ordin să bombardăm orașul — menționa scrisoarea în discuție, a unui pilot pe care îl vom numi convențional prietenul lui Flynn — și mulți dintre ei ne urăsc. Este periculos pentru un zburător american să umble singur pe stradă, noaptea". Întîmplător sau nu, România nu era Italia. În România, parașutările și aterizările forțate au proiectat sute de piloți într-o realitate diferită de cea italiană. Treptat, după ce au descoperit-o, captivii au ajuns s-o și înțeleagă. Și merită să urmărim, pe etape, saltul lor într-o altă lume. Saltul lor în necunoscut.

De ce și cum se cădea din cer? Ce anume se întîmpla cînd piloții, navigatorii, bombardierii, operatorii radio și mitraliorii americani sau englezi regăseau sub picioarele lor pămîntul?

Înainte de toate, mulți dintre cei căzuți în prizonierat, în scrisorile trimise acasă, se străduiau să înțeleagă, să justifice și chiar să-și asume răspunderea împrejurărilor în care au devenit captivi, într-o țară străină, pentru unii cu totul necunoscută. „...După cum am mai spus-o — scria Joseph E. Atkins către Jaunita Wilson din California — nimeni nu este responsabil pentru că am ajuns aici, afară de mine și echipajul meu. Nu blamez pe nimeni și respect pe aviatorii români, ca inamici valoroși. Cele două avioane care m-au lovit și m-au doborît au fost fără îndoială conduse de doi din cei mai buni piloți pe care i-am văzut în toată cariera mea de aviator".

Bombardierele nu se prăbușeau numai sub tirul avioanelor de vînătoare, ci și la impactul cu barajele artileriei antiaeriene și uneori de-a dreptul spectaculos. Nu numai odată aeronavele de 30 tone se spulberau ca și cum n-ar fi fost. O astfel de împrejurare a relatat-o ofițerilor români locotenent-colonelul William Gardner Snaith, originar din Texas, în vîrstă de 28 ani, pilot de bombardier, absolvent al celebrei Academii militare de la West Point. „Imediat după lansarea bombelor asupra obiectivului — s-a destăinuit acest ofițer de elită al aviației americane — avionul nostru a primit o lovitură directă de antiaeriană, care a incendiat un rezervor de benzină, a avariat grav o aripă și a tăiat conductele instalației de oxigen. Lipsa de oxigen, la altitudinea de 7 500 metri, mi-a provocat o stare de semiasfixie. Citeva secunde mai tîrziu, avionul s-a angajat în vrie cu o asemenea viteză încît mi-am pierdut vederea și, apoi, cunoștința. Probabil bombardierul a explodat în aer, deflagrația proiectîndu-mă afară, pentru că în momentul cînd mi-am revenit cădeam pe spate cu o viteză vertiginoasă, avînd înaintea ochilor fragmente de fuselaj care se prăbușeau odată cu mine către pămînt. Printr-o mișcare a corpului am luat poziție verticală pentru a vedea ce distanță mă desparte de sol. Știam din instrucția primită că viteza maximă de cădere a corpului omenesc prin aer nu poate depăși 140 mile pe oră, în timp ce bombardierele zboară cu peste 200 mile pe oră, și că e mai bine să aștepți înainte de a deschide parașuta, pentru a evita șocul foarte puternic provocat de deschiderea parașutei la viteza de zbor a avionului. De asemenea, este recomandabil să nu deschizi parașuta înainte de a ieși din zona tragerilor A.A. Am așteptat așadar pînă ce am ajuns la aproximativ 1 000 metri de pămînt, apoi am tras de cordonul parașutei și am aterizat în condiții perfecte". Dar era singurul membru în viață al echipajului.

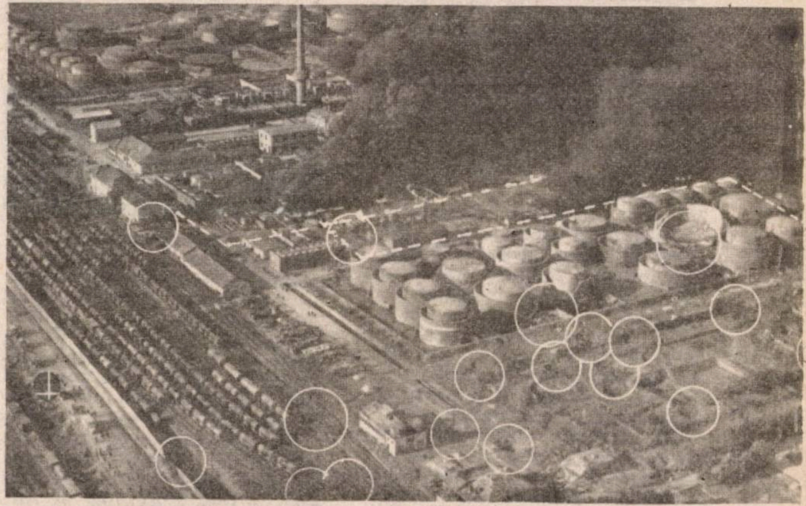

...iar în Nordul orașului, rafinăria „Vega"

Alții nu s-au îndurat să abandoneze aparatele avariate, pilotîndu-le cît mai ascultau de comenzi și chiar aterizînd cu ele forțat, uneori la mari distanțe de obiectivele raidului. „Drept sub mine — se confesa Joe P. McMills, într-o scrisoare către Joy Ann McMills din Greenville, Carolina de Sud — era Dunărea... Ai auzit despre frumoasa Dunăre albastră... Știam că fluviul este hotarul dintre România și Bulgaria și dacă aterizezi în Bulgaria viața nu mai are nici o valoare. Mi-au trebuit 25 de minute ca să cobor de la 16 000

picioare. M-au trecut toate năduşelile să nu cumva să aterizez în fluviu, însă mulţumită unei brize uşoare am fost împins dincolo de talveg şi am aterizat într-un lac nu prea adînc...". **Totuşi, cei mai mulţi au preferat saltul cu paraşuta. Şi fie că au fost avertizaţi cu privire la ceea ce îi aştepta în România, fie că nu ştiau chiar nimic despre această ţară, unii şi-au dat seama că vor ajunge între oameni de omenie chiar în clipa căderii.** „În timp ce pluteam spre pămînt — **scria locotenentul Gerald A. Briggs din Eugene, Oregon** —, un avion de luptă românesc se învîrtea în jurul meu şi mişca aripile ca şi cum mi-ar fi zis : hallo sau noroc...".

Bineînţeles, primii români întîlniţi de aviatorii americani doboriţi au fost ţăranii, stăpînii şi robii dintotdeauna ai acestui pămînt. „Primul lucru pe care ni l-au spus ţăranii — **o încredinţa sergentul Martin Hauman pe domnişoara Clarence Mendes din San Francisco** — a fost că războiul s-a sfîrşit pentru noi".

„Cînd am aterizat — **scria şi sergentul Floyd W. Cline, într-o scrisoare adresată tatălui său** — am fost recuperaţi de ţărani foarte cumsecade, care ne-au pansat rănile nu prea însemnate şi ne-au dat mîncare şi apă". **Impresii asemănătoare relata şi locotenentul Robert W. Cress, matricol 0703711, scriindu-i tatălui său din Hillsboro, Illinois :** „Cînd am aterizat din săritură, am fost înconjurat de ţărani care au fost foarte prietenoşi... Am fost trataţi mai mult ca oaspeţi decît ca prizonieri. A doua zi, la plecarea mea, mi-au urat noroc şi m-au invitat să-i revăd, cînd se va isprăvi războiul". **La fel se spovedea şi locotenentul Frank H. Weston, într-o scrisoare adresată mamei sale din Miami, Florida :** „Am aterizat într-un lan de grîu şi o mulţime de ţărani s-au apropiat de mine surizînd şi spunînd : american ? Americanii şi românii sînt buni camarazi... Ne-au mai spus că vom fi bine trataţi şi să nu ne fie frică. Pe urmă ne-au dus într-o casă mare, unde am fost invitaţi la masă. A fost cel mai bun prînz de cînd am plecat din Statele Unite...". **De asemenea, şi locotenentul Jackson F. Dunn, matricol 0698182, avea toate motivele să fie surprins de primirea ce i s-a făcut pe pămînt românesc :** „Am fost prins lîngă Craiova — **scria el soţiei sale din Carolina de Sud** —, în partea de sud-vest a ţării... Am petrecut prima noapte într-un sat unde m-au hrănit ţăranii. Mai prinseseră şapte americani şi eram toţi obiectul unei mari curiozităţi din partea ţăranilor. Ne-au adus tot felul de mîncări şi băuturi şi au încercat să ne ofere cît mai mult confort. Ceea ce mă miră mai mult este că deşi sîntem în mod legal în război cu acest popor, totuşi nu ne poartă pică... Chiar jandarmul care m-a prins a sosit cu un aer foarte jovial, m-a salutat şi mi-a spus : camarade ! Mi-a strîns mîna într-un fel foarte prietenesc şi a mărturisit că-i pare nespus de rău că trebuie să mă percheziţioneze...".

Iar sergentul James E. Mann recunoştea cu o francheţe remarcabilă : „În orice caz, ţăranii care ne-au prins după ce am sărit din bombardier ne-au tratat ca pe regi".

Într-un fel sau în altul, toţi cei ce nu s-au sfiit să exprime aceste uimiri s-au străduit să-şi explice şi substratul profund al împrejurărilor care le provocau.

UN ORAŞ PREA MIC PENTRU UN RĂZBOI ATÎT DE MARE

La bombardamentele din luna mai 1944 au participat în general aceleaşi formaţii aeriene americane : escadrele 47 şi 304, alcătuite din avioane Liberator **B 24 şi** Flying Fortress **B 17, escortate de vînătoare. Mult mai activă a fost şi participarea britanică la raidurile împotriva teritoriului românesc, prestată în totalitate în condiţii nocturne. De fapt, primul raid aerian al lunii a fost întreprins de englezi, în noaptea de 2 spre 3 mai, şi a avut drept obiectiv capitala ţării. La 5 mai 1944, ora 10,30, 400 bombardiere B 17 şi B 24 au decolat de la Foggia, Cerignola şi Brindisi, lovind Ploieştii, Turnu Severin şi Moreni. Au fost doborîte 18 aparate şi au fost capturaţi 93 prizonieri. Noi distrugeri au fost provocate ţării în noaptea de 5 spre 6 mai, de bombardierele englezeşti care au atacat Cîmpina. Un nou raid împotriva României, poate cel mai dur dintre toate, a fost declanşat la 6 mai 1944 de 700 bombardiere decolate din sudul Italiei, sub o puternică escortă de avioane de vînătoare** Lightning **P 38. Au fost atacate localităţile Turnu Severin, Craiova, Piteşti, Cîmpina şi Braşov. La Craiova şi Piteşti, obiectivul principal l-au constituit comunicaţiile feroviare. Au fost doborîte numai 3 avioane şi au fost capturaţi 18 prizonieri.** „În ceea ce priveşte distrugerile provocate în cartierele de locuinţe ale oraşului Piteşti — **au constatat ofiţerii români care i-au interogat pe captivi** — prizonierii afirmă că nu-i interesa oraşul, ci numai nodul de cale ferată. Dar numărul prea mare de bombardiere, faţă de suprafaţa redusă a zonei de atac, a împiedicat concentrarea bombelor numai în regiunea dorită. În acel moment, **declară aviatorii americani,** se găseau în aer prea multe bombardiere pentru un oraş atît de mic". **Deci asta era adevărata nenorocire ! Piteştii se dovedeau a fi un oraş prea mic pentru un război atît de mare...**

În noaptea de 6 spre 7 mai 1944, au reapărut în spaţiul aerian al ţării bombardierele britanice, care au maltratat Bucureştii. La 7 mai 1944, alte 500 bombardiere, de asemenea escortate de avioane de vînătoare, s-au concentrat din nou asupra Bucureştilor, lovind Gara de Nord, atelierele de reparaţii C.F.R. şi triajul. Întrucît escadra nu s-a mai dispersat spre obiective secundare, atacul ei a fost unul dintre cele mai sîngeroase din toţi anii războiului. Două avioane au fost doborîte şi au fost capturaţi 9 prizonieri. Iar în noaptea de 7 spre 8 mai, bombardierele britanice au oferit bucureştenilor alte clipe de groază. În mai puţin de 72 de ore, ţara îndurase şase raiduri de bombardament şi acest ritm al carnagiului, în mod firesc, ar fi trebuit să zguduie şi nervii cei mai tari, şi conştiinţele cele mai tefere şi neinduplecate. Cu toate acestea, disciplina populaţiei civile sub bombe era impecabilă. Numai în aparenţă ciudat se dovedea a fi şi eroismul neclintit al ostaşului român, pilot sau artilerist, în văzduh sau sub ploaia de foc şi de sînge.

După un răgaz de 11 zile, bombardamentele americane au reînceput la 18 mai 1944, avînd drept obiectiv oraşul Ploieşti, cu deosebire rafinăriile Societăţii Româno-Americana. Atacul nu a reuşit. Şase avioane au fost doborîte şi au fost capturaţi 42 prizonieri. Toţi erau din grupul

463, escadra 5. Din excesul de zel al propriului comandant, grupul „s-a izolat, expunîndu-se astfel atacurilor masive ale aviației de vînătoare". Ultimul atac aerian din această lună s-a desfășurat la 31 mai 1944, antrenînd 300 bombardiere Liberator din escadra 47 și 304. Obiectivul principal al raidului a fost același : marile rafinării ale Societății Româno-Americana. De data aceasta, aviația de vînătoare inamică, servind drept escortă bombardierelor, a fost deosebit de agresivă. Și lupta din văzduh a fost dramatică. Secvențele ei nu sînt irecuperabile pentru posteritate. Amintirea lor a rămas pe hîrtie. Antenele companiei 1 radioascultare specială din batalionul de radiogonie al Marelui Cartier General se aflau sub tensiune.

Primele mesaje, în fonie și în clar, emise de escadra de bombardiere pe lungimea de undă de 4 050—4 080 Kc, au fost interceptate la ora 9,50. Simultan, convorbirile din eter au fost interferate de o puternică stație radiotelegrafică necunoscută. Apoi emisia ei a scăzut în tărie și în căștile operatorilor de la sol s-a auzit o voce întîi calmă: „Hallo! E 737, dreapta, gata!" Iar mai tîrziu ușor enervată : „E 737, aruncă-le, gata !" Și au răsunat trei explozii succesive de bombe, bubuind înfundat alături de căștile stenografilor, cum bubuie cuiele bătute într-un sicriu. La ora 10,05, după o rafală prelungă de mitralieră, altă voce s-a lansat în eter entuziastă : „L-am atins, l-am atins, uite cum cade, cade, gata cu el !" La ora 10,10 atacul aerian era în plină desfășurare. „Hallo, bombardierule — încerca un comandant de grup să corecteze direcția unui aparat din subordine —, ora 6, ora 6, ora 6, dreapta, ora 6, ora 6, gata !" Aceeași preocupare o vădea și alt comandant de grup : „Cinci-șase, cinci-șase, menține stînga, menține stînga, gata !" Intervenind și după lansarea bombelor : „Mențineți această altitudine și direcție !" Apoi a survenit un moment de panică : „Hallo, vînătoarea e la dreapta, fiți gata !" Peste panică ridicîndu-se aceeași voce calmă de la început : „Reduceți ușor viteza și strîngeți formația, fiți gata !" Apelul fiind adresat, desigur, mitralio-rilor. Și tot atunci bombardierele au intrat în barajele

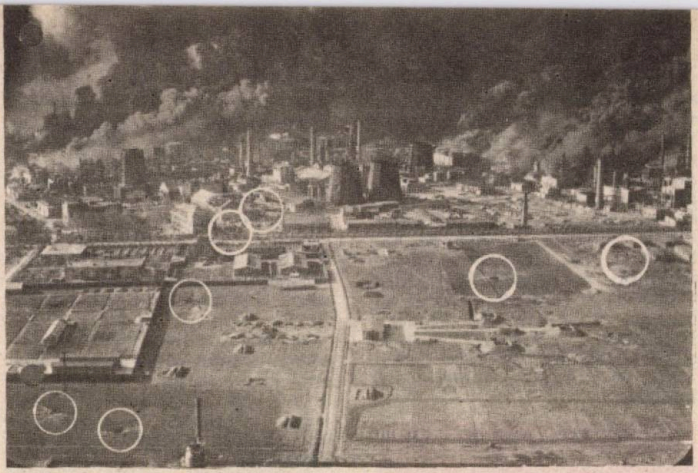

La cîteva minute după un atac asupra marii rafinării „Astra Română" din Ploiești

artileriei antiaeriene, temperatura luptei atingînd apogeul. „Hallo, Bob — constata o voce flegmatică —, pierzi cam multă benzină !" A răspuns Bob : „Totul este în regulă, mă descurc și așa..." Alții avînd dificultăți mult mai mari. „Ce mizerie de generator — exclama cineva —, îmi face greață porcăria asta... Mă lasă curentul ! Mă lasă curentul !" Și probabil a fost auzit : „Hallo, 64, 64, totul e OK ?"

Nu prea era totul OK, însă nevăzutul dirijor al atacului repeta întruna, imperturbabil: „Mențineți altitudinea și viteza, mențineți altitudinea și viteza, atenție la dreapta, atenție la dreapta..." Și trena impusă de el, într-adevăr, nu convenea tuturor : „Las-o mai moale, șefule, pentru că altfel mă pierzi, motorul 3 nu mai trage..." Mesajul a primit un răspuns prompt, însă nu prea ferm : „Ține-te aproape de mine, ca să te acopere ceilalți... Sau dacă vreți, săriți cu parașuta..." Apoi a fost chemat iar avionul 64 : „Totul e în regulă la bord ?" Și operatorul a răspuns cu o întîrziere explicabilă : „Am răniți la bord..."

Trecuse mai puțin de o jumătate de oră de cînd se declanșase acest schimb de replici laconice și atît stenografii de la sol, cît și protagoniștii lor din văzduh credeau că trecuse o viață. „Văd jos un incendiu mare — spunea cineva —, așa că putem pleca..." Apoi s-a auzit un apel disperat : „Ocolește stînga, flakul e prea puternic..." Iar vocea aceea calmă, imperturbabilă, de pe un avion acum obligat să părăsească lupta, a întrebat : „Cine vrea să preia comanda formației ? Cine vrea să preia comanda formației ?" În loc de răspuns, cineva întreba : „Pierzi din direcție..." „Știu" — a răspuns vocea aceea imperturbabilă, și a întrebat iar: „Cine vrea să preia comanda formației ?" În sfîrșit, i s-a oferit și un răspuns așteptat : „Preiau comanda... Treceți toți pe recepție... Vreau să strîngeți formația... Zburăm cu 155 mile pe oră..." O învălmășală de voci sugrumate de emoție a fost liniștită curînd de același glas: „Țineți-vă după noi cît timp este posibil..." „Sînt la aproape o milă în spatele tău" — a revenit una din vocile sugrumate. „Te acoperă din stînga" — a intervenit altă voce. În timp ce o a treia întreba, cu o exasperare vădită : „Ce tot vrei? Ce tot vrei?" Și cineva a răspuns : „Mi-e foame... Mi-e o foame grozavă..." Au urmat alte ordine de strîngere a formației, receptate tot mai slab în căștile de la sol. După 11,40, în văzduh s-a instalat o tăcere desăvîrșită. Raidul se încheiase, avioanele reveneau la baze și în urma lor alte incendii înflăcărau aerul, alte ființe se regăseau fie pe un pat de spital, fie în neființă. Au fost doborîte 10 avioane și au fost capturați 40 prizonieri, jumătate ofițeri și jumătate subofițeri. Printre ei se aflau sublocotenenții Robert W. Cress din Hillsboro, Illinois, Ross N. Buzzard din Pampa, Texas, Jackson F. Dunn din Charlotte, Carolina de Nord, John F. Barrett din Cumberland, New York, și George E. Kline din New Cumberland, Pennsylvania. Sau plutonierii John J. Szczur și Floyd W. Cline. Sau sergentul major Bernard Artz. Mult mai mulți nu au scăpat cu viață din acest raid. În cimitirul din Românești au fost coborîte în pămînt șapte cadavre, în ci-

mitirul Bolovan din Ploiești, alături de morminte mai vechi, s-au mai rînduit încă nouă. Un bombardier avariat de antiaeriană s-a tirit în aer, dacă se poate spune așa, pînă în spațiul aerian al județului Gorj. A căzut la sute de kilometri de obiectiv, într-o margine a orășelului Tîrgu Cărbunești. Oamenii locului au izbutit să scoată din carcasa fuselajului terciuit numai șapte cadavre. Au fost înhumate în cimitirul eroilor din localitate.

CE PUTEM CERE UNUI FLAK HAPPY?

Britanicii decolau tot din sudul Italiei, în formații mai restrînse, de 70—100 aparate Liberator, Halifax și Wellington, specializate în bombardamente nocturne. Cvadrimotorul Halifax nu se deosebea esențial de Liberator, ca rază de acțiune și capacitate de a încărca bombe. Ambele bombardiere aveau numai cîte șapte oameni în echipaj, în condiții de noapte nefiind necesară prezența tuturor mitralierilor la bord. Bimotorul Wellington, cu cinci oameni în echipaj, încărca numai 6 bombe de 225 kg. În general, Royal Air Force prefera altitudini de bombardament situate între 3 000 și 4 000 metri și a înregistrat pierderi doar în nopțile de 2 spre 3, 6 spre 7 și 7 spre 8 mai 1944. Din cele opt aparate britanice doborîte — glumind amar, românii le spuneau „văduve negre" — s-au salvat numai 18 oameni: locotenenții Charles Egles Dudley, W. J. Meikle, Horace Douglas Calvert și Louis Rubens, sublocotenenții Joseph Marcus și Bertrand Whitby, plutonierul major F. W. Parson, sergenții majori John Coape, Gordon Cormie, George Henry Dealtry, Kenneth Metcalf Alamby, Charles Alfred Weppler, Norman Leonard Foster, Peter Edward Godfrey, Norman Dear, Patrik Stirling Nevor, Ronald Williams și Robert Roy Grier. Numai 11 erau din metropolă, restul fiind originari din Australia, Egipt, Canada și Noua Zeelandă.

Ceilalți 202 prizonieri aliați capturați în luna mai 1944 erau toți americani. Ofițerul cel mai înalt în grad căzut în captivitate era maiorul Chester Haas din statul major al escadrei 5 aeriene din Foggia. În raidul pe parcursul căruia a fost doborît, îndeplinea funcția de observator și bombardier șef al grupului 463. Și în momentul dat se mai schița un anume bilanț: în aprilie, din cei 270 aviatori americani căzuți în prizonierat, numai 3 se aflau la prima lor misiune. În mai, numărul debutanților captivi crescuse la 32. Faptul nu putea avea decît o singură semnificație: aviația strategică a Statelor Unite înregistra pierderi tot mai grele. Cu toate acestea, declarau prizonierii, atacurile contra României vor fi reluate.

Implicarea masivă a bombardierelor britanice de noapte în ofensiva aeriană aliată împotriva României a dezvăluit și victimelor și agresorilor un adevăr dintre cele mai crude: oricît de înțelepte și stricte erau legile de purtare a războiului, în paragrafele privind ocrotirea civililor, oricît de mărturisită sau manifestă era dorința reciprocă a combatanților de a le respecta întocmai, bombele nu-și alegeau niciodată țintele și nevinovații, mereu, furnizau cimitirelor și spitalelor cea mai bogată recoltă de morți și răniți. Dincolo de acest adevăr tragic, faptul că britanicii și-au coordonat atacurile de noapte cu cele întreprinse de americani în cursul zilei era o dovadă pentru români că între țelurile aliaților se înscria și terorizarea populației civile. Ce altă rațiune putea avea gestul bombardării orbește, pe întuneric, a centrului Capitalei?

La această acuzație, prizonierii britanici au replicat tranșant și într-un anume fel foarte logic: „Nu avem — spuneau ei — de ce să urmărim teroarea în România, deoarece această țară nu are posibilitatea să facă altceva decît exact ceea ce face acum. Putem să bombardăm orașele ei zi și noapte, prin aceasta nu se poate spera nici o schimbare politică...". Altfel spus, ei recunoșteau să dezangajarea țării din alianța temporară cu Germania, cel puțin în momentul dat, nu putea fi un rezultat al presiunilor militare. Cauza implicării României în campania din răsărit nu era dintre cele mai simple. „Situația României este una dintre cele mai nenorocite — mărturiseau aviatorii englezi —, și în Anglia se cunoaște acest lucru...". Însă recunoașterea în speță, firește, nu putea să reprezinte o consolare pentru sutele de civili pieriți în explozii și incendii.

Cum au replicat aviatorii americani la imputațiile repetate privind încălcarea legilor de purtare a războiului? În România, în Iugoslavia și în Franța — a declarat la interogatoriu locotenent-colonelul William Gardner Snaith —, comandamentele aviației strategice aliate nu alegeau niciodată obiective în centrul orașelor, ca în Germania. Și trebuia crezut pe cuvînt. Dar panourile de cruce roșie arborate deasupra spitalelor — au declarat mulți prizonieri — erau prea mici și nu puteau fi văzute de la înălțimea de la care se declanșau atacurile. De la altitudinea de 7 000—7 500 metri, nici locuințele particulare nu puteau fi ocrotite, deși această ocrotire era

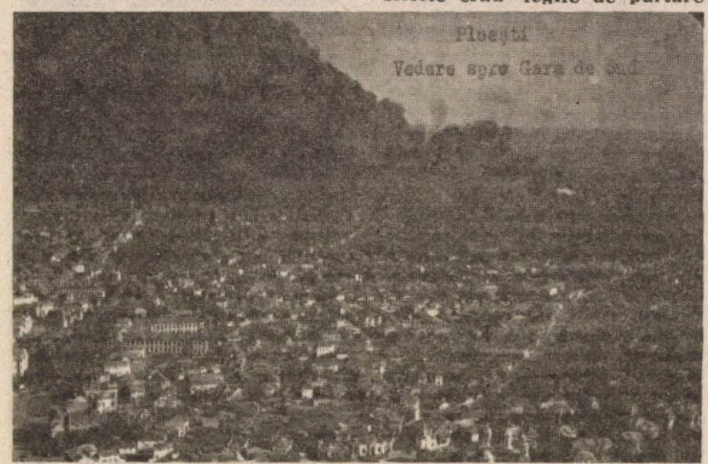

5 mai 1944. Vedere spre Gara de Sud a Ploieștilor

impusă echipajelor prin ordine foarte stricte. „Prizonierii admit — menționa alt raport pe această temă — că în cazul cînd comandamentele lor ar avea menajamente față de această țară s-ar bombarda după alte metode". Multe erori erau determinate și de deruta ochitorilor de pe bombardiere cînd întîlneau obiective protejate de ceață artificială.

Nu lipsite de interes erau și explicațiile în legătură cu bombele căzute aiurea, în sate lipsite de apărare și situate la distanțe apreciabile de orice obiectiv militar. Zborul la mari altitudini — se justificau captivii, — determina acumularea de gheață pe diversele dispozitive ale avioanelor de luptă. Frecvent, în momentul declanșării prin telecomandă electrică, multe bombe nu se desprindeau din cîrligele înghețate care le susțineau în calele aparatelor. După survolarea obectivului, armurierii de la bord, îngroziți de perspectiva de a fi loviți de artileria antiaeriană în timp ce mai aveau material explozibil asupra lor, se grăbeau să acționeze dispozitivele manuale, largînd bombele la întîmplare. Multe bombe erau largate fără discernămînt și de bombardierele aflate în dificultate, în timp ce căutau un loc potrivit pentru aterizare forțată. Iar piloții de pe avioanele de vînătoare angajate în luptă, pe parcursul complicatelor lor figuri acrobatice, declanșau tirul și rafalele tunurilor și miatralierelor de la bord din cele mai dificile poziții, surescitați și lipsiți de autocontrol. Dincolo de ținta ratată, proiectilele lor, nu numai o dată, secerau oameni nevinovați, surprinși pe drumuri, pe cîmp sau în gospodării. Și ce lege din lume îi mai putea apăra ?

Deosebit de revelatoare erau declarațiile privind cazurile de mitraliere deliberată a unor obiective izolate, fără caracter militar, „Piloții de vînătoare — afirmau prizonierii, pe de o parte — primesc la baze ordine categorice să nu atace trenurile civile și nici vehicule surprinse pe șosele". Și nimeni nu putea contesta că asemenea afirmații erau de bună credință. Însă, pe de altă parte, aceiași aviatori nu ezitau să mărturisească : „Unii piloți de vînătoare, cînd survolează un teritoriu inamic, se lasă antrenați de o adevărată sete de distrugere și nu mai respectă ordinele primite, încălcînd astfel dreptul internațional" Nici piloții avioanelor Lightning, Thunderbolt sau Mustang nu rămîneau datori echipajelor de pe bombardiere. De cîte ori li se oferea prilejul, ori de cîte ori izbucnea un diferend între ei, chiar și în cele mai nevinovate situații, îi numeau baby killers, adică ucigași de copii. Cu alte cuvinte, și atunci, ca și astăzi, omenirea nu ducea lipsă de legi care să îndulcească asprimea războiului și să umanizeze lupta armată. Dimpotrivă, ducea lipsă de un consens care să interzică total și definitiv orice conflagrație.

În sfîrșit, numeroși membri ai echipajelor de pe bombardierele angajate în ofensiva aeriană împotriva României aveau nervii uzați. Mai cu seamă trecerea prin barajele artileriei antiaeriene le zdruncina moralul. Îndeobște, erau numiți flak happy. Și acestor flak happy, evident, nu li se putea pretinde nici precizie, nici scrupule. De fapt, nu erau nici ei altceva decît niște victime ale războiului.

NAZIST DEFERIT JUSTIȚIEI MILITARE ROMÂNEȘTI

Într-adevăr, în luna următoare, raidurile aliate împotriva României au continuat într-un ritm tot mai susținut. În noaptea de 2 spre 3 iunie, „văduvele negre" au atacat instalațiile portuare din Giurgiu. La 6 iunie 1944, 200 bombardiere americane escortate au atacat orașele Craiova, Rîmnicu Vîlcea, Pitești, Ploiești, Brașov și Galați. Au fost doborîte opt aparate și au fost capturați 59 prizonieri. După identificarea lor s-a constatat că împotriva obiectivelor românești erau angajate două escadre noi : 49 și 55. La 10 iunie 1944, orașul Ploiești a fost atacat de o manieră total inedită, numai de avioane de vînătoare și bombardament în picaj, prevăzute cu rezervoare suplimentare pentru 1 200 litri benzină. O sută de aparate Lightning, cu cîte o bombă de 445 kg agățată sub fuselaj, însoțite de 150 avioane de vînătoare fără bombe la bord, s-au năpustit asupra rafinăriilor Societății Româno-Americana. 12 avioane au fost doborîte și au fost capturați 7 ofițeri. A doua zi, 11 iunie 1944, 120 aparate B 17 escortate de avioane Mustang P 51 au decolat de pe aerodroamele Poltava, Piriatin și Mirgorod, lovind orașele Iași, Focșani și Galați. Era primul dintre raidurile de releu întreprinse împotriva românilor, numite de americani shuttle raids. În același timp, alte bombardiere decolate de la Foggia au lovit incinta portuară din Giurgiu. În noaptea de 16 spre 17 iunie o escadră britanică a atacat Timișoara. Iar la 23 iunie 1944, 500 bombardiere americane au atacat iar rafinăriile Societății Româno-Americana din Ploiești și instalațiile portuare din Giurgiu. A doua zi, la 24 iunie, 300 bombardiere americane s-au concentrat din nou asupra acelorași ra-

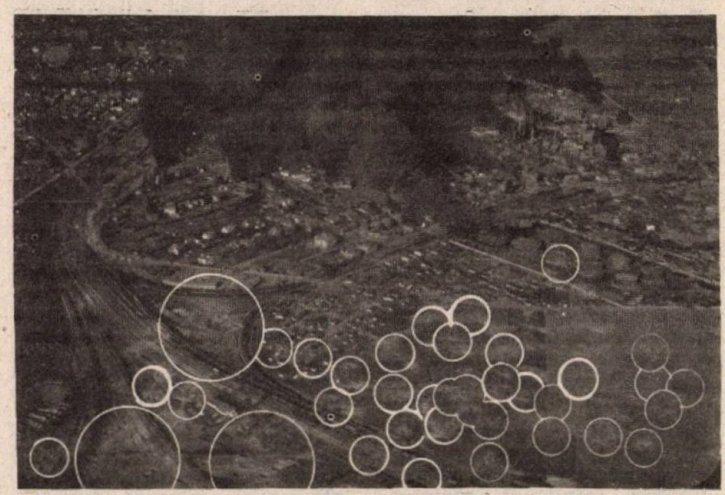

Rafinăria „Astra Română" după un atac aerian al aliaților

Încă un „obiectiv militar" atins de aviația americană : liniștitul sat Bucov de lîngă Ploiești

finării, lovind în trecere și gara Craiovei. La 28 iunie 1944, alte 250 bombardiere americane escortate au atacat rețeaua de comunicații feroviare și triajul Chitilei. Cu acest prilej, un veritabil covor de bombe a fost lansat în Piața Victoriei din București. În sfîrșit, în noaptea de 28 spre 29 iunie 1944 a fost înregistrat un nou raid britanic împotriva orașului Giurgiu. Și un nou lot de prizonieri s-a alăturat celor aproape o mie din lagărele de la Timiș și din București. Nu înainte de a traversa, cel puțin unii dintre ei, întîmplări semnificative.

La Giurgiu, după raidul din 23 iunie 1944, aspirantul Ioan Petrescu din marina regală română a capturat doi aviatori americani, dintre care unul era grav rănit. Prizonierii au fost încredințați comandorului Borș, comandantul militar al portului Giurgiu, care, la rîndul său, i-a predat agentului de port Ioan Taciu. Prin grija acestuia, cei doi captivi, unul pe propriile lui picioare și cel rănit pe o targă, au ajuns în infirmeria serviciului sanitar al portului. Nu știm numele celui valid, însă rănitul era cu certitudine locotenentul Lawrence Ross, matricol 0804406, decedat în noaptea de 25 spre 26 iulie 1944, în spitalul Regina Maria din Giurgiu. Caporalul sanitar Constantin Săndoiu, din compania 6/1 grăniceri, la apelul lui Ioan Taciu, i-a pansat lui Lawrence Ross rănile. La un moment dat, în infirmerie a apărut un anume Leopold Wittmann, prim inspector al societății de navigație germane B. L., fostă D.D.S.G., și cînd Ioan Taciu a vrut să ofere o țigară prizonierului valid, funcționarul german l-a apostrofat violent. Inamicul, conform opiniei lui, nu trebuia tratat cu țigări, ci cu gloanțe. Totodată, Leopold Wittmann a cerut să-i fie predați prizonierii. Calm, Ioan Taciu i-a cerut germanului să părăsească infirmeria. Acesta a dispărut și s-a întors însoțit de căpitanul Späck, haffenoffizier în Giurgiu, și de mai mulți ostași germani, fiind evidentă intenția lor de a-i lua sub pază proprie pe prizonierii americani. Ioan Taciu a refuzat să cedeze captivii, fapt care l-a determinat pe haffenoffizier să scoată pistolul. Incidentul ar fi putut lua o turnură tragică dacă Vintilă Cociașu, căpitanul portului, nu l-ar fi chemat în ajutor pe locotenentul Barcaru, comandantul plutonului de grăniceri, din sector. Căpitanul Späck a bătut în retragere și prizonierii au rămas sub paza grănicerilor români.

Întîmplarea nu a trecut neobservată. Neavînd nimic mai bun de făcut, Leopold Wittmann s-a plîns la nivele foarte înalte și peste numai o lună, din ordin superior, Ștefan Verbiceanu, noul comandant al portului Giurgiu, a anchetat împrejurările incidentului. S-au exprimat în favoarea lui Ioan Taciu toți martorii interogați : căpitanul de port Vintilă Cociașu, locotenentul de grăniceri Barcaru, gardianul de port Stan Ciocoiu și muncitorul Vasile Raportaru. Conform opiniei lor, atitudinea agentului român de port a fost ireproșabilă. Încolțit, Leopold Wittmann și-a pierdut din aplomb : „Nu recunosc — a declarat el — că am atițat pe soldații germani să ia cu forța prizonierii". Însă declarația în speță, oricît a fost ea de spășită, nu l-a înduioșat pe colonelul N. Baiculescu din secția a 7-a, legături cu armatele aliate, a Marelui Stat Major. Leopold Wittmann a fost deferit justiției militare românești.

NICI O PRESIUNE ASUPRA AVIATORILOR

Înainte de a ne referi amănunțit la modul cum s-au comportat autoritățile militare românești față de prizonierii aliați trebuie făcute cîteva precizări. Prima privește faptul că la 21 martie 1942 guvernul american a făcut publică o interpretare proprie a convenției privitoare la tratamentul prizonierilor de război, semnată la Geneva la 27 iulie 1929. Printre altele, această interpretare nu ezita să menționeze chiar și concepția americanilor cu privire la cantitatea și calitatea rațiilor alimentare minime datorate captivilor din țara deținătoare. Deși la data aceea S.U.A. încă nu se aflau în război cu România, autoritățile militare românești au luat act de interpretarea lor. Apoi, la 28 ianuarie 1943, prin adresa nr. 7 268, Ministerul român al afacerilor străine a comunicat secției a II-a a Marelui Stat Major o nouă cerere a guvernului american relativă la aplicarea Convenției de la Geneva. Ea parvenise la București prin intermediul diviziunii speciale a legației Elveției, însărcinată cu reprezentarea intereselor americane în România, și propunea, între altele, renunțarea reciprocă la anumite prevederi cuprinse în articolul 27 al amintitei convenții. Mai precis, guvernul american propunea ca nici un prizonier capturat de o parte sau alta, indiferent dacă era militar sau civil și indiferént de gradul său, să nu fie obligat să muncească împotriva voinței sale. La 21 aprilie 1943, secția de prizonieri a Marelui Stat Major român s-a declarat de acord cu propunerea americanilor : prizonierii americani vor fi tratați în România exact cum vor trata americanii prizonierii români. Pînă la 1 august 1943 acest cadru juridic nu a reprezentat decît un soi de ramă pentru o bunăvoință fără obiect de exercitare. Singurii prizonieri români deținuți de americani și britanici în lagărele din Orientul Mijlociu proveneau din echipajele navelor românești surprinse de ostilități în Mediterana. La 1 august 1943, situația s-a schimbat radical : românii au capturat primii 110 prizonieri americani.

Primele indicații ale oficialităților românești privind tratamentul lor le aflăm în stenograma amintită, care consemna inspecția mareșalului Ion Antonescu la Ploiești și Cîmpina. Prin ordinul cabinetului militar al conducătorului statului, emis sub nr. 107 292 din 6 august 1943, s-a dispus ca toți prizonierii răniți să fie grupați într-un spital din Sinaia, iar toți captivii valizi într-un lagăr care se va desemna. „Tratamentul — mai menționa ordinul — să fie omenos, conform legilor internaționale și fără nici o exa-

gerare". În aceeași zi, prin ordinul nr. 2 425, statul major al aerului a numit o comisie specială pentru interogarea prizonierilor de război și exploatarea informativă a documentelor și materialului capturat. În această comisie au fost cooptați ofițeri superiori din aviația militară română și ofițeri specializați în probleme informative. În rest, ordinul nr. 2 425 al statului major al aerului fixa și cadrul de acțiune și comportare al comisiei numite. Fiecare ofițer și specialist civil trebuia să-și întocmească un chestionar personal, în strînsă relație cu nevoile serviciului său. Erau recomandate ferm „discuțiunile colocviale, fără a se da un aspect polițienesc întrebărilor puse". De asemenea, comisia a fost avertizată „să nu execute nici o presiune asupra aviatorilor".

Înseși concluziile la care a ajuns comisia spuneau multe despre comportamentul ei, marcat de respectul arătat inamicului. „Din punct de vedere al ținutei militare, caracter și aspect fizic — au recunoscut ofițerii români —, prizonierii americani fac o impresie dintre cele mai bune". Ei erau „prezentabili la înfățișare și vioi", „viguroși și sportivi", „disciplina și simțul datoriei lor sînt foarte dezvoltate". Conform convenției de la Geneva, captivii nu aveau decît obligația de a-și declina numele, vîrsta și numărul matricol acordat de armata sub drapelul căreia luptau. Desigur, mulți, nu au furnizat românilor informații militare. De pildă, a refuzat orice declarație căpitanul Wallace Taylor. De asemenea, nu au furnizat nici o informație comisiei de ofițeri și specialiști români sergenții Robertson, Chastain și Reed. Majoritatea datelor cu caracter militar, comisia le-a culeș din documentele capturate. Faptul că prizonierii din 1944 s-au arătat ceva mai dezlegați la limbă nu schimbă datele esențiale ale problemei : asupra lor nu s-a exercitat nici o violență și nici o constrîngere.

O anume problemă merită și ea toată atenția. La 1 august 1943, diverse autorități civile și militare românești au capturat 64, iar germanii au prins 46 prizonieri. Toți au sfîrșit prin a fi predați armatei române. La interogatoriile care au urmat, Marele Stat Major a aprobat să participe și doi ofițeri germani. Darea

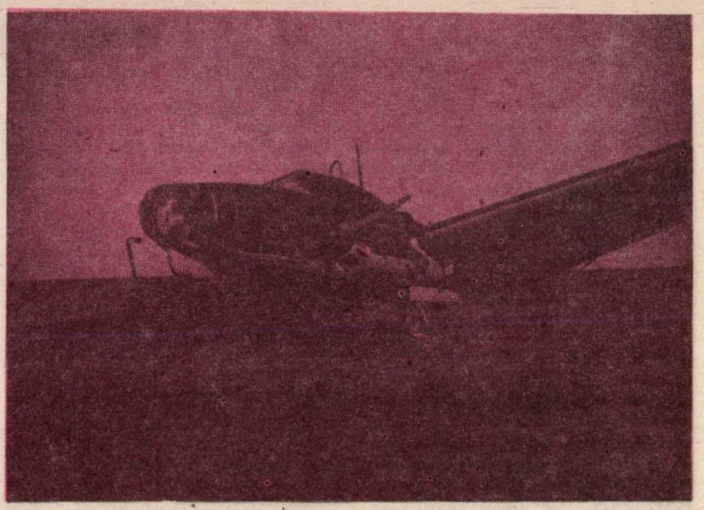

Avion românesc avariat în luptă

de seamă a comisiei amintite menționa că ofițerii români și germani au colaborat într-o atmosferă de bună înțelegere. Din asta, credem că trebuie dedus un anume înțeles : ofițerii germani s-au conformat metodologiei românești de interogare a captivilor și nu au creat nici un fel de dificultăți părții române. Dar Arthur Gould Lee, în cartea sa Coroana împotriva secerii, afirmă că respectiva colaborare româno-germană ar fi mers mult mai departe : 30 prizonieri americani ar fi fost livrați Luftwaffei, spre a fi interogați în Germania, și nu au fost readuși în țară decît la intervenția energică a regelui Mihai, peste cîteva săptămîni. Întrucît istoria nu se scrie pe confidențe neverificate, ci numai pe documente certe, nu avem decît să prezentăm cititorilor rezultatul cercetărilor noastre privind această față a lucrurilor.

Este cert faptul că într-o fază inițială, sub presiunea germanilor, mareșalul Ion Antonescu a acceptat ca un număr de 10 prizonieri americani să fie interogați de organismele militare specializate din Germania, unde urmau să fie deplasați temporar. Dar este tot atît de cert și faptul că, tărăgănind executarea dispoziției, ofițerii români din Marele Stat Major au izbutit să evite dezonorarea armatei. Dacă promisiunea amintită a mareșalului, într-adevăr, s-a concretizat într-un ordin. Însuși Ion Antonescu, pe parcursul interogatoriilor la care a fost supus în procesul marii trădări naționale din 1946, a declarat textual : „Am ordonat tuturor colaboratorilor mei să nu respecte nici un ordin al meu, dacă nu este legal". Și de ce nu ar fi profitat ofițerii români chiar de această ocazie spre a se conforma unei dispoziții de principiu a comandantului lor suprem ? Totuși, să lăsăm documentele să vorbească.

Primii doi ofițeri germani care au participat la interogarea captivilor americani au fost desemnați în grabă și nu aveau o calificare adecvată. În consecință, la 9 august 1943, Abwehrstelle Rümanien a cerut Marelui Stat Major, în speță colonelului Constantin Ionescu, să îngăduie locotenent-colonelului Bauer, sosit special din Germania, să-i ancheteze suplimentar pe prizonierii americani. Pe adresa germană, șeful secției II a Marelui Stat Major a așternut următoarea rezoluție : „În numele cui face locotenent-colonelul Bauer aceste interogări, fiindcă, după o înțelegere cu subsecretariatul de stat al aerului și conform aprobării d-lui mareșal, urma ca 10 prizonieri să fie puși provizoriu la dispoziția organelor specializate din Germania, în vederea interogării. Este Bauer delegatul autorizat al organului specializat din Germania ? Cum va face interogările ? Direct sau prin interpret ?" Și prima tentativă a germanilor a eșuat. Fapt dovedit chiar de demersurile lor ulterioare.

Într-adevăr, la 22 august 1943, aliații de atunci ai României au revenit la atac : sub numărul secret 27785, a fost emisă, din ordinul lui Hermann Goering, o invitație circulară, adresată tuturor comandamentelor din țările aliate celui de al III-lea Reich. Prin ea se recomanda deplasarea provi-

zorie a tuturor prizonierilor americani și englezi la centrul special de interogare a aviatorilor aliați de la Oberursel. Însă nu am depistat nici un document din care să rezulte că românii ar fi dat curs amabilei invitații. Am descoperit doar o seamă de documente din care rezultă că, dimpotrivă, Marele Stat Major român a evitat cu abilitate soluția avansată de autoritățile militare germane : în loc să-i trimită pe prizonierii americani la Oberursel, a expediat acolo o delegație de ofițeri români, cu misiunea de a se documenta și informa asupra metodelor de interogare perfectate în Germania. La întoarcere, firește, delegația de ofițeri români a înaintat eșaloanelor superioare ale armatei un raport deosebit de detaliat. „Nu se aplică — rezuma acest raport, în concluzii, experiența germană — alte metode pentru obținerea informațiilor decît cele prevăzute de legile internaționale referitoare la tratamentul reciproc al prizonierilor de război". Numai că între concluziile și conținutul propriu-zis al raportului în discuție oricine putea constata, fără lupă, discrepanțe flagrante. Avem toate motivele să fim convinși că aceste discrepanțe nu erau întîmplătoare și nu se datorau neatenției celor ce au întocmit raportul.

MISTERUL DE LA OBERURSEL

La Oberursel, în ținutul Taunus, nu departe de Frankfurt/Main, ofițerii români au făcut cunoștință cu cel mai organizat Durchgangslager de prizonieri al timpului, numit pe scurt Dulag. De fapt, la Oberursel se centralizau toate operațiile de triere, interogare și dirijare a aviatorilor aliați captivi, lagărul fiind subordonat direct statului major al Luftwaffei, căreia îi furniza buletine zilnice interesînd forțele angajate în războiul aerian. Toți ofițerii implicați în activitățile lagărului cunoșteau limba engleză. La Oberursel, de regulă, după primele interogatorii, nu erau reținuți decît aviatorii de la care se mai putea spera informații suplimentare. Se respecta sau nu se respecta convenția de la Geneva la Oberursel ? Formal, delegația română a declarat că legile internaționale privind tratamentul prizonierilor erau respectate strict de germani. Însă adevărul era altul și putea fi aflat din același raport.

În același timp, raportul rezultat din vizita de documentare de la Oberursel constata existența în lagăr a „unor celule de izolare a prizonierilor nedisciplinați și a celor ce nu vor să declare nimic". Bineînțeles, în concepția nazistă, încăpățînarea de a nu declara nimic reprezenta un act de indisciplină. Chiar și modul de desfășurare a interogatoriilor, prin apelul frecvent la viclenii și capcane, era fraudulos și nedemn. Inițial, se simula o atmosferă degajată de prietenie și bunăvoință față de prizonieri. Apoi se declanșau presiunile psihologice : „fotografiile prizonierilor vechi erau arătate celor nou veniți, în cazul cînd se bănuia că unul din ei a făcut parte cîndva din același echipaj cu ocazia altui atac, așa încît el să vadă că ofițerul interogator a avut posibilitatea să afle cu mult înainte detaliile de care avea nevoie și că ar fi inutil pentru prizonieri să încerce să mintă". După fiecare interogatoriu, captivii erau despărțiți, spre a nu se putea avertiza unul pe celălalt asupra mersului general al anchetei. În sfîrșit, „cînd prizonierul nu vrea să vorbească nimic sau este obraznic — constatau ofițerii români — se procedează imediat la închiderea lui într-o celulă de circa 1,5x2,5 metri, izolată de restul lagărului". Bineînțeles, în concepția nazistă, a nu răspunde la întrebări echivala cu un act de obrăznicie. Dar un anume adevăr era cît se putea de limpede, chiar dacă nu era așternut transant pe hîrtie : celulele de 1,5x2,5 metri nu erau prevăzute în convenția de la Geneva.

Dincolo de toate, sistemul german de fișare, confruntare și centralizare a datelor obținute de la prizonierii aliați era într-adevăr formidabil. Binecunoscuta meticulozitate nemțească își aflase la Oberursel un cîmp vast de aplicare și exercițiu. Însă armata română nu și-a însușit metode străine, pentru că românii, în acest tragic război, nutreau alte concepții cu privire la menirea omului pe pămînt și urmăreau alte scopuri. Datele cu caracter strategic erau colecționate și centralizate de ofițerii noștri de contrainformații mai mult în virtutea tentației de a-și confecționa ei înșiși un obiect de admirație. La ce le-ar fi folosit românilor informațiile privind bazele aliate din sudul Italiei, de vreme ce nu aveau nici aviație strategică în stare de contralovituri și de vreme ce nici nu-și propuneau să cucerească Italia ? La București, în acel moment, asemenea date aveau exact aceeași însemnătate ca și datele despre geografia și meteorologia Antarcticii... În consecință, la București, prezentau interes numai informațiile de ordin tactic, ce puteau folosi imediat aviației de vînătoare și artileriei antiaeriene, în încleștarea de zi și de noapte cu bombardierele aliate. De asemenea la București, prezentau interes starea de spirit a aviatorilor aliați, opiniile lor despre România. Românii doreau să știe ce anume gîndeau aliații despre viitorul națiunii lor și asemenea informații nu se puteau obține strîngîndu-le prizonierilor mîna în ușă sau sechestrîndu-i în celule de 1,5x2,5 metri. Toate interogatoriile la care au fost supuși prizonierii americani și britanici, atît în toamna lui 1943, cît și în primăvara și vara lui 1944, mai cu seamă în localul școlii de ofițeri activi de infanterie de pe strada Izvor, au avut un caracter colocvial și deschis, marcat de o remarcabilă sinceritate reciprocă. Nu le-a umbrit nici o violență și nici un gest de brutalitate.

Din acest punct de vedere,

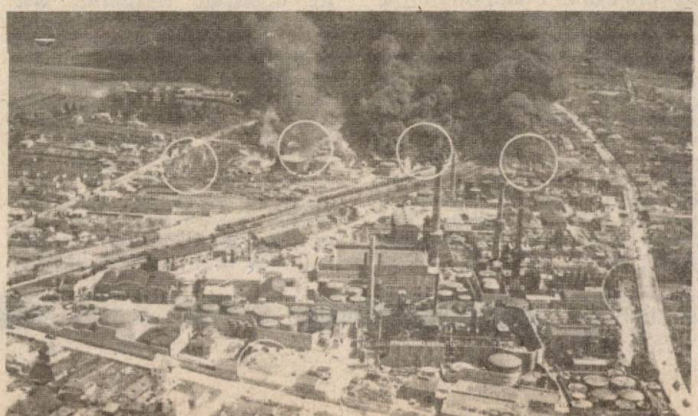

Rafinăria „Steaua" din Cîmpina, la cîteva minute după ce bombele au distrus parcul de rezervoare

este deosebit de important un aspect al lucrurilor : românii înșiși au avut confirmarea faptului că aliații erau la curent cu respectul acordat la București legilor internaționale privind purtarea războiului și tratamentul prizonierilor. La 1 octombrie 1943, cînd a fost capturat de români, sublocotenentul Josef Hananay din R.A.F. a declarat textual : „Aliații sînt bine informați asupra modului cum sînt tratați prizonierii americani căzuți în raidul de la 1 august 1943 și sînt mulțumiți că tratamentul lor este în concordanță cu convențiile internaționale ale popoarelor civilizate. Aliații găsesc în aceasta că într-o oarecare măsură avem independența noastră". Apoi, la 17 iulie 1944, cînd ofensiva aeriană împotriva Germaniei și sateliților ei s-a intensificat considerabil, centrul de ascultare al Marelui Stat Major român a captat din eter o comunicare plină de interes : „Guvernul Statelor Unite — anunța postul de radio New York, la ora 21,45, în obișnuita sa emisiune în limba maghiară — a remis, prin intermediul legației elvețiene, un protest adresat guvernului maghiar și personal regentului Horthy. Statele Unite protestează împotriva tratamentului la care sînt supuși aviatorii americani care aterizează sau se aruncă cu parașuta pe teritoriul Ungariei". Nu cunoaștem un protest similar care să fi fost adresat, în aceleași împrejurări, României.

MISTERUL AVIONULUI B 24, NR. 41-23816

La 1 octombrie 1943, cînd au fost capturați la Lipova locotenentul Jakobson și sublocotenentul Josef Hananay din R.A.F., s-a înregistrat o nouă tentativă a germanilor, de a obține interogarea în beneficiul lor a captivilor. În aceeași zi, maiorul Corels din misiunea aeriană germană de la București comunica Statului major român al aerului că șeful secției a II-a a Marelui Stat Major a aprobat ca un ofițer german să-i ancheteze pe cei doi prizonieri. Ofițerul respectiv era deja desemnat și dorea să știe cînd putea începe interogările. Întîi, maiorul Corels a fost asigurat că va primi un răspuns în ziua următoare, întrucît prizonierii abia se aflau în drum de la Timișoara la București. Și răspunsul, într-adevăr, i-a parvenit maiorului Corels a doua zi, dar nu era cel așteptat : „După ce vor veni la București — comunica sec Statul major român al aerului — prizonierii vor fi interogați de organele noastre și rezultatul se va comunica misiunii aeriene germane". Nu ar fi fost exclus ca răspunsul românilor să fi fost determinat și de faptul că prizonierii britanici erau amîndoi evrei. Acesta fiind un motiv în plus de a fi feriți de o anchetă nazistă.

Este de remarcat faptul că germanii nu au dezarmat nici după acest eșec, revenind în atac pe căi ocolite. La 14 februarie 1944, cînd declanșarea ofensivei aeriene a aliaților împotriva României era iminentă, atașatul militar al Germaniei la București a cerut autorităților de resort din România ca unui număr de 40 militari germani, alcătuind o formație proprie de apărare pasivă, să li se elibereze „permise speciale prin care să aibă posibilitatea de a circula pe jos sau cu autovehicule în timpul alarmelor aeriene". Fiind evident că germanii preconizau, între altele, să-și furnizeze singuri materialul uman destinat interogatoriilor. Însă la 9 martie 1944, comandantul apărării pasive din România, generalul Gheorghe Marinescu, a respins cererea în speță printr-un răspuns implacabil : „Legile noastre nu îngăduie organizarea pe teritoriul țării, de către locuitori de cetățenie străină, a unor formațiuni proprii cu caracter militar sau paramilitar, ca acelea despre care este vorba în adresa d-lui atașat militar al Germaniei". În plus, spre a fi eliberat de orice îngrijorare, atașatul militar al Reichului era asigurat, cu amabilitate, că „cetățenii germani din România sînt protejați de formațiunile de apărare pasivă publice, organizate conform legilor țării". Aceste formațiuni nu cunosc nici o excepție, apărînd „pe toți locuitorii țării, de orice cetățenie ar fi ei". În consecință, maiorul V. Plesnilă, șeful biroului legături externe al Marelui Stat Major, însușindu-și opinia generalului Gheorghe Marinescu, a comunicat-o generalului german Spalke, prompt și „cu tot regretul".

Cu asta, am putea încheia încă un capitol al acestei evocări dramatice, despre un război aerian care putea să nu fie. Totuși, o anume inchietudine ne îndeamnă să revenim la afirmația amintită a lui Arthur Gould Lee și, rectificîndu-i termenii, să mărturisim deschis că ea ar putea conține și un simbure minuscul de adevăr. Nu ar fi exclus ca un număr de prizonieri americani să fi ajuns totuși în Germania, însă fără știrea românilor. Argumentele unei asemenea presupuneri nu sînt deosebit de certe, ele provenind dintr-un sentiment îndeobște cunoscut celor rodați în cercetările de arhivă : există și adevăruri pe care documentele nu le conțin în mod explicit, dar ele emană din documente întocmai ca un halou imperios și deplin perceptibil. Cu un asemenea sentiment ne-am confruntat la întîlnirea cu documentele privind prăbușirea avionului american Consolidated Liberator B 24, nr. 41—23816 din escadrila 68, în raidul de la 1 august 1943.

Epava avionului s-a prăbușit într-un spațiu afectat armatei germane și reconstituirea echipajului a fost efectuată de experți germani, prin exploatarea documentelor găsite la bord. În actul predat de germani autorităților militare românești, locotenentul Howland B. Houston, pilot, locotenentul Louis V. Girard, copilot, sublocotenentul Anthony J. Piccolo, navigator, locote-

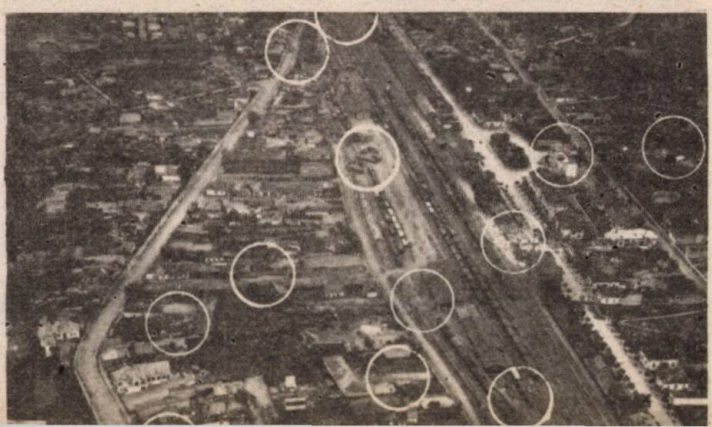

Mica gară a Piteștilor devenită obiectiv major al fronturilor de luptă din Europa anului 1944

nentul Herbert M. Ligt, bombardier, plutonierul Herbert M. Gentry, mecanic, sergentul major Patrick H. McAtee Jr., mecanic secund, plutonierul Stephen F. Sevick, operator radio, plutonierul Joe F. Ward, operator radio secund și sergenții majori Clyde W. Carlton și Milford L. Spears, mitraliori, au fost declarați probabil morți. Dar se impun atenției cel puțin cîteva aspecte, în măsură să divulge formula drept foarte suspectă. În primul rînd, în ciuda absenței totale a supraviețuitorilor, reconstituirea echipajului a fost deosebit de completă și, dacă temeiul ei l-au reprezentat într-adevăr documentele descoperite la bordul avionului doborît, înseamnă că epava lui a ajuns pe pămînt relativ intactă. Și este greu de crezut că dintr-o epavă relativ intactă nu a rezultat nici un prizonier și nici un cadavru. Un incendiu ar fi distrus toate hîrtiile de la bord, făcînd reconstituirea în speță imposibilă. S-a parașutat echipajul înainte de impactul epavei cu solul ? În cazul acesta, era imposibil să dispară ca și cum n-ar fi fost toți membrii lui. Deci numai un incendiu violent, care ar fi mistuit totul la bord, inclusiv cadavrele aviatorilor, ar fi justificat menționa probabil morți. În consecință, o anume bănuială plutește în aer. Dacă nu chiar o certitudine. De fapt, întregul echipaj al avionului 41—23816 din escadrila 68 a fost capturat de germani. Absența oricărui martor le-a îngăduit germanilor să ascundă realitatea autorităților militare românești.

Insă faptul, în sine, nu face decît să reconfirme un adevăr deja dovedit. Germanii nu ar fi recurs la o asemenea stratagemă dacă ar fi nutrit cea mai mică speranță că românii le vor ceda prizonierii, spre a fi interogați fie la Oberursel, fie în altă parte.

NU POT ÎNȚELEGE DE CE LE BOMBARDĂM ORAȘELE

Spre sfîrșitul lunii iunie 1944, sergentul Bernard Artz a expediat părinților săi din Brooklyn o lungă scrisoare : „Românii — scria el, între altele — spre marea mea mirare, nu iubesc războiul. In țara lor distrusă de război, ei ne tratează bine, ne dau trei mese zi și locuință foarte curată". De asemenea, locotenentul Frederick D. Madorin îi scria domnișoarei Genie Ernsh din East St. Louis, Illinois : „Tratamentul nostru este foarte bun ; de fapt, sînt încă nedumerit de felul cum sîntem tratați". La fel scria sergentul John V. Szczur către Angela Szczur din Johnston, Pennsylvania : „Românii ne tratează foarte bine și nu pot înțelege de ce le bombardăm orașele". Asemenea afirmații nu erau strecurate printre rînduri. În cele mai frecvente cazuri, ele reprezentau chiar substanța epistolelor, de-a dreptul incredibile uneori. Și tocmai pentru a spulbera această nuanță de incredibil din scrisorile lor, mulți prizonieri americani se străduiau să-și convingă părinții, soțiile, frații că nu i-a obligat nimeni să-și descrie captivitatea în culori roze. Scrisoarea sergentului rănit James E. Mann se încheia cu o exclamație întru toate revelatoare : „Poți să fii sigur că nimeni nu-mi suceste mîna la spate ca să-ți spun asta !...".

Captivii răniți au luat drumul spitalelor. Sergentul englez T. W. Creasey îi scria soției sale din Lincoln : „...Tratamentul este ireproșabil. Doctorii de aici sînt foarte buni cu noi, așa că nu ne putem închipui că sîntem prizonieri de război. Nu mă simt cu conștiința prea împăcată după ce am venit aici să-i bombardez pe acești oameni și să-i găsesc buni cu noi".

Toți aviatorii americani și englezi pieriți în luptele aeriene din august 1943 și din primăvara și vara lui 1944 au fost înmormîntați cu onoruri militare. Chiar și atunci cînd era vorba despre trupuri carbonizate, total neidentificabile. „Azi după-amiază — scria unui frate al său plutonierul major Gerald Danison — am fost la înmormîntarea a 14 camarazi. A fost cît se poate de desăvîrșit, din toate punctele de vedere. Mă îndoiesc că un general ar fi avut o înmormîntare mai frumoasă decît prietenii mei". Iar cei teferi, despărțindu-se de țărani, au avut prilejul să constate că ospitalitatea și omenia românească funcționau la toate nivelele vieții de zi cu zi a țării. Astfel, locotenentul John F. Barrett îi scria domnișoarea Marjorie Kerr din Nashville : „Sînt furioși pe noi numai atunci cînd sîntem în raiduri aeriene, dar altfel se pare că ne simpatizează, mai ales tînăra generație". Iar locotenentul Arthur W. Mack se confesa tatălui său din Cleveland, Ohio : „Să nu ai nici o grijă în legătură cu mine, deoarece guvernul român ne-a pus la dispoziție un lagăr care din toate punctele de vedere poate fi comparat cu lagărele noastre de prizonieri".

Prizonierii capturați în august 1943, au fost internați într-un lagăr amenajat în pripă la Timișul de Jos, între Predeal și Brașov, în clădiri utilizate în vremuri mai bune pentru găzduirea vilegiaturiștilor. Condițiile de viață ale captivilor nu au fost de la început și poate nici nu au devenit vreodată excelente. Dar au fost neîndoielnic omenești și demne. Și din acest punct de vedere documentele rămîn baza oricărei aprecieri. Aceste documente există. La 28 septembrie 1943, Paul Ritter, șeful diviziei speciale a legației elvețiene la București însărcinată cu reprezentarea intereselor americane în România, însoțit de Franck Bruderer, consilier la aceeași legație, au vizitat lagărul de la Timișul de Jos. Cu acest prilej, aviatorul american cel mai înalt în grad, maiorul William Henry Yaeger, a fost invitat să completeze un chestionar privind condițiile de existență ale camarazilor săi. O copie a răspunsurilor la acest chestionar s-a păstrat în arhivele militare și nu avem nici un motiv să ne îndoim asupra veridicității lor.

Nu trecuseră două luni de la primul raid masiv asupra Ploieștilor. Ofițerii americani capturați erau cazați cîte 2—4 într-o cameră, iar subofițerii

în două dormitoare mari, cu paturi curate. Şi unii şi alţii dispuneau de apă caldă şi rece. Doar subofiţerii au invocat faptul că locuiau cam înghesuiţi şi li s-a promis că situaţia se va remedia cît de curînd, prin degajarea unei clădiri din vecinătate. Ceea ce s-a şi întîmplat. În schimb, prizonierii nu au avut nimic de obiectat asupra tratamentului acordat în lagăr, considerîndu-l uman şi în consens cu legile internaţionale. De pildă, sergentul Russel Huntley încercase să evadeze. A fost prins. Nu i s-a aplicat nici o pedeapsă, deşi convenţia de la Geneva, în asemenea cazuri, îngăduia sancţiuni.

Într-o scrisoare adresată lui James W. Cress din Hillsboro, Illinois, sublocotenentul Robert W. Cress afirma : „Primim o mică retribuţie pe care o cheltuim pe prăjituri şi bomboane. Cofetăriile româneşti sînt pline şi conţin cele mai bune prăjituri pe care le-am mîncat vreodată". Trecem peste faptul că prizonierii puteau frecventa nestînjeniţi localuri publice. Însă, pentru a respecta adevărul, trebuie spus că retribuţia în discuţie, cel puţin în cazul ofiţerilor, nu era deloc modestă. Conform declaraţiilor maiorului William Henry Yaeger, propria sa soldă se ridica la 18 000 lei. Solda unui căpitan era de 13 000 lei, a unui locotenent de 11 400 lei şi a unui sublocotenent de 9 400 lei. Pentru nu puţinii dezmoşteniţi ai acestui pămînt, erau sume de-a dreptul fabuloase. La data cînd diplomaţii elveţieni au vizitat lagărul, soldele tuturor prizonierilor, cuvenite pentru prima lună de captivitate, erau achitate. În cîteva zile, ei urmau să primească şi solda cuvenită pentru luna septembrie. Aceasta era situaţia : România semnase convenţia de la Geneva pentru a o respecta, nu pentru a o călca în picioare. Din punct de vedere financiar, faptul că se puteau mîndri cu captivi aliaţi nu reprezenta pentru români nici o bucurie.

Prizonierii americani au considerat hrana primită drept foarte bună. Era preparată de un bucătar rus, de asemenea prizonier. Din punctul de vedere al asistenţei medicale curente, captivii dispuneau de o infirmerie corespunzător dotată. Un medic veghea asupra sănătăţii lor. La dispoziţia tuturor se aflau mai multe aparate de radio, o bibliotecă,

Şiruri de vagoane distruse în gara Chitila Triaj în timpul bombardamentului din 7 mai 1944

mese de ping-pong, jocuri de şah şi domino, concentrate într-un cazino. Erau în curs de amenajare terenuri de volei şi baschet. Este interesant de remarcat faptul că, ulterior, mulţi aviatori şi-au exprimat dorinţa de a învăţa limba română. Sergentul Peter Passalacqua scria familiei sale din Middle Village, Long Island, New York : „Acum sînt student la limba română şi azi am avut a doua lecţie. Profesorul este un om foarte interesant. A trăit 14 ani în S.U.A. şi a fost la Universitatea din Chicago. Vorbeşte foarte bine engleza şi a călătorit în toate Statele Unite. Limba română este foarte asemănătoare cu italiana şi spaniola, aşa încît cred că nu voi avea mult de lucru ca s-o învăţ". Iar locotenentul Ross N. Buzzard, scriindu-i mamei sale din Pampa, Texas, exprima şi anumite proiecte de viitor : „Mă gîndesc că dacă aş putea învăţa limba română aş putea fi trimis din nou aici ca să ajut la refacerea sondelor petrolifere".

Toate citatele reproduse de noi reprezintă extrase din scrisorile prizonierilor, fotocopiate din iniţiativa serviciului de cenzură al Marelui Stat Major. Ele erau destinate să dovedească, după război, că România nu este o ţară de brute, ci un membru demn al familiei naţiunilor civilizate. Faptul că nu au fost folosite după război e o altă poveste. Necesitatea folosirii lor s-a ivit chiar în anii războiului.

Posturi de radio şi ziare dintr-o anume ţară beligerantă, care nici măcar nu semnase convenţia de la Geneva, prin glasul şi pana unor corespondenţi de presă lipsiţi de cea mai elementară onestitate, şi-au îngăduit difuzarea unor informaţii total neadevărate despre tratamentul acordat de români aviatorilor aliaţi. Cum este lesne de înţeles, sordidul gest nu urmărea îmbunătăţirea soartei prizonierilor, întru compătimirea cărora se vărsau lacrimi de crocodil. Dimpotrivă, cu o perfidie cu care românii nu numai odată s-au confruntat, gestul în discuţie urmărea descalificarea morală a ţării noastre, chiar în ajunul desprinderii ei din alianţa temporară cu Germania nazistă. Şi era cît se poate de străveziu interesul celor ce promovau minciuna şi falsul, chiar pe pragul unui moment destinat să marcheze o cotitură în destinul şi istoria României.

Nu ne este cunoscut dacă minciuna a prins sau n-a prins. Nu ne este cunoscut dacă funcţionarii elveţieni ai Crucii Roşii Internaţionale, la curent cu situaţia captivilor, s-au grăbit să depună o mărturie favorabilă în apărarea noastră, dezavuînd neadevăruri flagrante. În apărarea ei, România nu putea produce decît fotocopiile scrisorilor trimise de prizonieri familiilor lor din Marea Britanie şi S.U.A. Poate aceste fotocopii erau mult prea firave în raport cu perfidia copleşitoare care ne încolţea chiar într-un moment de cumpănă. Totuşi, la 27 iulie 1944, Alexandru Marcu, subsecretar de stat în Ministerul Propagandei Naţionale, a dispus expedierea fotocopiilor în discuţie la Berna, spre a fi folosite de legaţia română din Elveţia în apărarea prestigiului ţării. Aşa au devenit cunoscute lumii şi mărturiile locotenentului britanic Horace Douglas Calvert şi ale sergentului american Stanley Kochnover. „Într-adevăr — scria Stanley Kochnover — nu sînt prea grăbit să mă întorc acasă chiar acum. Dacă n-ar fi să-mi lipseşti atît de mult, nu mi-ar părea rău să aştept

sfîrșitul războiului stînd în România". „Nu vă îngrijiți de mine — scria Horace Douglas Calvert — deoarece acesta este cel mai sigur loc pentru mine de cînd a început războiul".

ASTA ESTE NENOROCIREA RĂZBOIULUI

Dincolo de toate, o întrebare anume se poate isca în conștiința oricărui cititor al acestei evocări : nu cumva este excesiv de roză imaginea propusă de autorul ei ? Trebuie să mărturisim că noi înșine am traversat și îndoieli firești. Chiar așa să fi fost ? Chiar nimic nu pătează imaginea developată de documentele din arhivele militare ? Și nu o dată am nutrit teama că prin tot ceea ce am așternut pe hîrtie obiectivitatea noastră poate fi suspectată de o indicibilă carență. Astfel, am intensificat cercetările, și în latitudine, și în profunzime. Dar acesta este adevărul, nu altul : am răsfoit zeci de dosare, am consultat sute de rapoarte, adrese și procese verbale și, cu toate acestea, nu am descoperit decît un singur document în cuprinsul căruia este consemnată o întîmplare contradictorie în raport cu tot ceea ce am relatat pînă în acest moment.

Timp de 30 de zile, între 22 iulie și 20 august 1944, sublocotenenții Paul R. Chajka și Orville S. Moore, împreună cu plutonierul Eugene A. Mahuta, fiind implicați într-o tentativă de evadare, au fost deținuți corecțional într-un lagăr de pedeapsă din Slobozia.

Dar peste numai două zile a survenit actul de la 23 August 1944 și România a ieșit din războiul antisovietic. Implicit, au încetat și bombardamentele aliate asupra teritoriului românesc. Momentul eliberării prizonierilor nu era departe. Și avem toate motivele să nutrim convingerea că majoritatea lor, peste toate vicisitudinile inerente captivității într-o țară străină, erau pregătiți să se despartă totuși de România ocrotind în conștiință și în inimă o imagine privilegiată a țării și a oamenilor ei.

Aceasta poate fi și imaginea din conștiința și inima locotenentului american John J. Rhoades, matricol 0691291, din St. Louis, Missouri, doborît din văzduhul românesc la 4 aprilie 1944. „Românii — îi scria el tatălui său — sînt într-adevăr splendizi oameni. Niciodată n-aș fi crezut că pot să fie atît de ospitalieri cu inamicii lor... Simt ca și orice american care le distruge frumoasele lor orașe, în special acum, cînd văd eu însumi teribilele pierderi printre civili. Chiar dacă m-aș întoarce acasă, aș refuza cu energie să mai iau parte la așa ceva. Asta este nenorocirea războiului făcut cu bombardamente aeriene : este așa de impersonal încît nu poți să-ți dai seama de dezastrele provocate pînă nu le vezi cu ochii tăi...".

Spitalul C.N.A.S. din Brașov după bombardamentele din 6 mai 1944

SÎNGE ÎN CER, SÎNGE PE PĂMÎNT

Nu încape îndoială asupra adevărului că bombardamentele americane și britanice pe care le-a îndurat România în iulie 1944 au fost printre cele mai puternice din toate zilele și nopțile războiului. În primul rînd, în noaptea de 2 spre 3 iulie, aviația britanică a atacat București. A doua zi, 400 bombardiere americane escortate, pătrunzînd în spațiul aerian al țării din direcții diferite, au atacat orașele București, Giurgiu, Timișoara și Arad. Din 15 avioane doborîte au fost capturați 37 prizonieri. La 4 iulie 1944, alte 250 bombardiere americane escortate au lovit orașele Pitești și Brașov. Au fost doborîte 6 avioane și au fost capturați 10 prizonieri. La 9 iulie, 150 bombardiere americane, însoțite de o puternică escortă de vînătoare, au atacat din nou instalațiile Societății Româno-Americana din Ploiești, de la 7 500 metri altitudine. Obiectivul, bine protejat de ceață artificială, nu a fost atins. Au fost doborîte 4 avioane și 14 aviatori au fost capturați. La 15 iulie, orașul Ploiești s-a aflat iar sub bombe. Au fost doborîte 6 avioane și au fost capturați 26 prizonieri.

De acum era limpede că Ploieștii reprezentau principala țintă a bombardamentelor aliate. Orașul a fost iar atacat la 22 iulie 1944, de 200 bombardiere escortate. Apărarea antiaeriană extraordinar de puternică le-a împiedicat să-și îndeplinească misiunea. Din acest moment, în ordinele de operații emise în sudul Italiei, orașul Ploiești a fost considerat drept un obiectiv deosebit de periculos. Din 14 avioane doborîte, două au izbutit să ate-

rizeze forțat, cu echipajele intacte. În total, au fost capturați 80 prizonieri. În noaptea de 23 spre 24 iulie, aviația britanică a atacat iar București. În noaptea de 25 spre 26 iulie, avioane sovietice au lansat 6 bombe asupra gării Focșani, din care 2 n-au explodat, și diverse alte încărcături explozive artizanale, îndeobște recipiente cu lichide inflamabile, asupra unor sate din Moldova. „Văduvele negre" au reapărut pe cerul Ploieștilor în noaptea de 26 spre 27 iulie, iar pe cerul Bucureștilor în noaptea de 27 spre 28 iulie 1944. Acesta a fost cel mai violent atac aerian britanic din vara aceea nenorocită, efectuat cu 70—80 bombardiere. A fost puternic bombardat centrul capitalei : Banca Națională, Banca Românească, Podul Izvor, străzile Bursei, Vasile Lascăr, Smirdan, Văcărești, Mîntuleasa și Piața Traian. Au fost distruse și numeroase alte locuințe în cartierul Ghencea. Numai obiective militare de la un cap la altul...

La 28 iulie 1944 s-au năpustit din nou asupra Ploieștilor peste 500 avioane, din care 300 bombardiere cvadrimotoare. Din 5 avioane doborîte, s-au salvat 24 aviatori. În sfîrșit, la 31 iulie 1944, 300 bombardiere americane escortate au atacat orașele București, Ploiești și Tîrgoviște. Din 12 avioane doborîte au fost capturați numai 2 prizonieri.

Sub raidurile distrugătoare, militarii români căutau cu înfrigurare metode și procedee noi de combatere a valurilor de bombardiere. Un centru de ascultare timpurie a convorbirilor radio din văzduh a fost instalat la Craiova, pe ruta preferată a escadrelor, cu misiunea de a prealarma aviația de vînătoare și artileria antiaeriană, ca și formațiunile de apărare pasivă. La începutul lui iulie 1944, colonelul inginer care lucra ca șef al serviciului radio al Marelui Stat Major, a propus bruierea stațiilor aliate fixe și de pe avioane. Cu o putere de 2 Kw în antena unui post de radio perturbator s-ar fi putut stînjeni eficient comunicațiile dintre formații și aeronave și, implicit, coordonarea lor. Dar ideea nu putea fi aplicată în practică decît cu sprijin german. Germanii au evitat sistematic să răspundă solicitărilor românești, ei înșiși neputincioși în domeniul dat. Încît, firesc, apărarea teritoriului țării a rămas ca și pînă atunci în seama aviației de vînătoare. S-ar putea

Cartierul de locuințe Giulești din București țintă a aviației americane ● Spitalul Polizu avariat de bombe la 7 mai 1944 ● Atelierul de cisterne al rafinăriei „Astra" după bombardamentul din 5 mai 1944

scrie pagini de tragică epopee despre eroismul piloților români angajați în respingerea ofensivei aeriene a aliaților. Însă din luna iulie, treptat, statul major al aerului a început să scoată vînătoarea din lupta cu americanii și britanicii. Știau toți că va fi nevoie de ea în săptămînile care vor veni. Se pare că momentul cînd s-a decis această dezangajare a fost „joia neagră" a grupului 9 din flotila 1 vînătoare, cînd 17 Me 109 românești nu s-au sfiit să atace 200 avioane Lightning și 80 Mustang, înregistrînd 11 victorii, însă cu un preț descurajant pentru o aviație încolțită din toate părțile. De asemenea, apărarea teritoriului țării a rămas în seama artileriei antiaeriene și a celorlalte mijloace clasice de combatere a atacurilor din aer. Și nu s-a mai făcut economie de muniție. Tunurile românești au tras pînă în ultima zi a bombardamentelor aliate.

Față de ce se întîmplase la 1 august 1943, cînd germanii se dovediseră mai combativi în angajarea mareei razante pornite din Benghazi, situația din primăvara și vara lui 1944 era cu totul alta. În spațiul pisat zi și noapte de raidurile

Bombe căzute în inima Bucureștilor (Bd. Dacia)

aliate, mijloacele de apărare antiaeriană autohtone erau net preponderente. Asigurările primite la Cairo de generalul Maitland Wilson, conform cărora forța militară a românilor era aproape intactă, nu reprezentau vorbe goale. Cel puțin artileria antiaeriană a țării era nu numai intactă, ci mult mai puternică decît cu un an în urmă. Din Valea Prahovei pînă la Dunăre și la sud de linia Focșani-Brăila, generalul Ramiro Enescu, comandantul artileriei antiaeriene, și șeful său de stat major, colonelul Dumitru Florescu, dispuneau de un total de 85 baterii grele : 34 de 75 mm Vickers, 35 de 88 mm Krupp, 10 de 75 și 76,2 mm provenite din capturi și 6 baterii vechi. În același spațiu mai acționau 28 baterii de 37 mm Rheinmetall, 5 baterii de 37 și 40 mm Bofors, 22 baterii de 22 mm Gustloff, 8 baterii de 20 mm Oerlikon și 6 baterii de mitraliere antiaeriene de 13,2 mm, deci un total de 69 baterii ușoare. Pentru cine se pricepe, era vorba despre o putere de foc remarcabilă. Toată această putere de foc era susținută de 14 baterii de proiectoare și de 4 companii de baloane de protecție.

În schimb, germanii nu dispuneau decît de 35 baterii grele, de 18 baterii ușoare și de 7 baterii de proiectoare. Superioritatea germană se menținea numai în domeniul aparatelor de detecție Wurtzburg, raportul fiind de 26 la 12 în favoarea lor, care le și fabricau dealtfel. Însă cum vom vedea curînd, românii nu priveau cu o deosebită încredere aceste aparate sofisticate.

Cu deosebire arta românilor de a-și masca puterea de foc la sol era neîntrecută. Nu întîmplător, în confruntările din iulie 1944, trupele de artilerie antiaeriană au avut numai 28 morți, 67 răniți și 9 contuzionați și șocați. Pierderile de material au fost minime, cea mai importantă fiind înregistrată la 4 iulie, cînd a fost lovită în plin bateria 128 Oerlikon, instalată între Goleși și podul de cale ferată peste Argeș. Cu acest prilej, au fost uciși locotenentul Dinu Predatu, plutonierul Dumitru Nedea, sergentul major Vasile Stănescu și 14 ostași. Alți 15 ostași au fost răniți mai mult sau mai puțin grav. Este pentru prima dată cînd li se amintește numele într-o pagină de istorie militară. Recompensa sacrificiului lor a fost o nedreaptă uitare.

AMERICANI ȘI BRITANICI

Mult mai grele au fost pierderile în oameni ale americanilor și britanicilor, depășind de cîteva ori suma pierderilor aviației și artileriei antiaeriene românești. Dar pierderile în speță nu s-au împărțit în mod egal. Și în această lună, a fost o sărbătoare cînd se întîmpla să fie doborît cîte un bombardier britanic, în timpul raidurilor nocturne. Iar piloții englezi capturați puteau fi mereu numărați pe degete. De fapt, în toate raidurile din iulie au fost doborîte numai 4 avioane britanice, din care au fost recuperați numai 5 prizonieri. În aceeași lună au căzut în mîinile românilor 339 aviatori americani. La 31 iulie 1944, în România se aflau internați în lagăre 1 025 ofițeri, subofițeri și ostași aliați și numărul lor nu a contenit să crească, procentul britanicilor în total fiind mereu nesemnificativ.

În general, prizonierii americani dezvăluiau ofițerilor români de informații mereu „aceeași naivitate și aceeași înclinare de a privi războiul ca pe un sport, fapt ce se explică atît prin tinerețea lor, cît și prin lipsa unor cunoștințe exacte asupra situației în care se găsesc popoarele din Europa". Iar un alt raport consemna : „Noțiunile pe care le posedă asupra României se confundă cu cele asupra Balcanilor, cu excepția faptului că știu că sîntem un popor de origine latină". Însă nu era mai puțin adevărat că unii captivi au vădit și o cunoaștere mai profundă a realităților românești, mai cu seamă a cauzelor reale ale implicării românilor în război. Piloții și navigatorii americani erau îndeobște ofițeri de carieră. Bombardierii, mitraliorii și armurierii erau rezerviști. Vîrsta medie a tuturor nu depășea 22 de ani. Mîndria lor era mult mai zgomotoasă și cînd englezii îi considerau novici, nu întîrziau să le plătească poliță : în timpul unui raid de noapte, șase bombe britanice căzuseră chiar în curtea regimentului 6 Mihai Viteazul, alături de dormitoarele prizonierilor americani, de unde concluzia lor, „colegială", că englezii lovesc mereu alături de țintă. Dar românii dispuneau de toate probele necesare pentru a le dovedi americanilor că sobrietatea lor lăsa mult de dorit în raport cu cea a britanicilor. Poate situația era consecința lipsei unei discipline rigide, tradiționale în armata americană. Printre altele, piloții din Flota 15 aeriană nu păstrau tăcerea impusă în comunicațiile radio și înregistrările convorbirilor lor jovialе furnizau mereu posturilor de radioascultare ale armatei române informații de primă mînă. Totuși, nu se putea nega faptul că starea lor de spirit, de regulă, era foarte bună, majoritatea americanilor „fiind gata să accepte din nou participarea la acest război, animați de credința că luptă pentru o cauză dreaptă". Nu li se putea nega nici corectitudinea în spiritul căreia înțelegeau să se comporte în luptă, dovedind un incontestabil fair-play chiar și în inima celui mai crunt pericol.

Treptat, media banilor descoperiți asupra captivilor americani s-a ridicat la 48 dolari pentru un aviator. Concluziile românilor nu au fost pripite în raport cu aspectele financiare ale războiului aerian purtat împotriva lor. „În general — menționau concluziile ofițerilor noștri — aviația americană este mai bine plătită decît celelalte arme ale Statelor Unite, dar soldа primită de aviatori nu are un caracter de mercenarism, neavînd nici o legătură cu raidurile executate, în afară de prima de zbor, care nu repre-

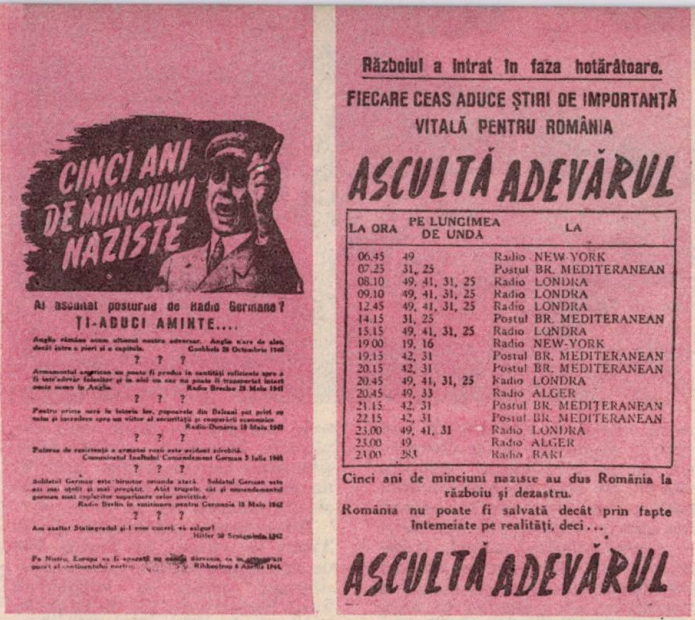

Unul din miile de „fluturași" aruncați de aviația britanică asupra României în vara lui '44

zintă mai mult de 50 la sută din solda de bază". **Britanicii recunoșteau deschis că posibilitățile lor materiale nu se ridicau la înălțimea celor ale americanilor. În schimb, britanicii erau „disciplinați și respectuoși". În orice împrejurare** „respectau cu strictețe păstrarea secretului refuzînd la interogatorii, în cea mai respectuoasă formă, să dea relații cu caracter militar". **În opt avioane britanice doborîte nu a fost găsit nici un document cît de cît important. Încă de la 1 octombrie 1943, cînd au fost capturați primii piloți din R.A.F., românii erau la curent cu o anume tradiție a aviației britanice, deosebit de sănătoasă : toate documentele celor ce plecau în misiune erau ridicate înainte de decolare de un ofițer de informații. Totodată, britanicii aveau o mai mare experiență de zbor, pe de o parte, iar pe de altă parte vădeau o cultură generală superioară în raport cu americanii. În special, menționau rapoartele și dările de seamă din epocă,** „par a cunoaște mai bine problemele specifice ale țării românești". Mulți dintre ei înțelegeau cît de dramatică era situația României.

Din alt punct de vedere, după patru luni de bombardamente sistematice asupra teritoriului românesc, interogatoriile aviatorilor capturați, fie ei americani, fie ei britanici, nu ofereau românilor nici o rază de speranță. „Atacurile — declarau invariabil prizonierii — vor continua". **Media lunară de 10—12 atacuri americane și 4 incursiuni nocturne britanice urma a fi menținută. Era adevărat, comandamentele aliate din sudul Italiei considerau că majoritatea obiectivelor din România erau distruse. România însăși era considerată acum un teatru secundar de război pentru aviația strategică aliată. Și pe măsură ce evenimentele de pe teatrul general al războiului evoluau spre un moment politic previzibil, dar imprevizibil din punctul de vedere al prețului ce urma a fi plătit de țările mici, angajate în acest război, asemeni României și Finlandei, fără voia lor, se dezvăluiau și gîndurile profunde ale americanilor și britanicilor căzuți în prizonierat cu privire la efectele incursiunilor lor în spațiul aerian românesc. „O bună parte din prizonieri — consemnau documentele militare ale timpului — au avut prilejul să vadă ruinele provocate prin bombardamentele lor în orașele țării. Ei lasă impresia că regretă în mod sincer cele întîmplate. Acest sentiment a devenit mai puternic după ce s-au convins de spiritul de umanitate și sentimentele creștinești cu care au fost întîmpinați de populația rurală a țării noastre, care, trecînd peste faptele lor, i-au primit în casă și i-au așezat la masă". Și aceasta era realitatea : nimeni în România nu și-a pierdut cumpătul și firea și nici un captiv american sau englez nu a devenit paratrăznetul tensiunii nervoase a unui popor hăituit.**

Destinul le-a rezervat tuturor prilejul de a ne cunoaște în împrejurări deosebite prin dramatismul lor. Aceste împrejurări nu au izbutit să le deformeze nici prizonierilor optica și calitatea percepției unor realități inedite. De la bun început, prin cunoașterea lumii țăranilor, mulți au fost impresionați de curățenia gospodăriilor și de aspectul interioarelor din casele umile care le-au oferit adăpost. Și au admirat „simțul estetic atît de dezvoltat al țăranului român, care își împodobește casa atît de frumos". **Impresiile au căpătat altă consistență pe măsură ce eram cunoscuți mai îndeaproape. Și foarte mulți prizonieri aliați, spre cinstea lor și spre consolarea noastră, ne-au înțeles chiar așa cum doream să ne înțeleagă. Aproape fiecare a doua scrisoare a lor ne furnizează, din acest punct de vedere, mărturii noi. Iată opinia locotenentului Rass N. Buzzard despre români :** „Uneori mă întreb cum își mai mențin moralul, mai ales acum, cînd le este dat să treacă prin atîtea. Îi compătimesc. Sînt prinși chiar în mijlocul celui mai stupid război care s-a dus vreodată în Europa". **Iată și opinia locotenentului Frederick C. Mee despre români:** „Cazul lor este într-adevăr trist... Sînt prinși între două focuri și este păcat că nu pot fi prietenoși cu alții așa cum sînt cu noi...".

Aceste sentimente și stări de spirit, exprimate în mii de scrisori care au circulat din România spre Marea Britanie și S.U.A., erau confirmate și de rezultatele interogatoriilor la care erau supuși prizonierii. Zeci și zeci de procese verbale și dări de seamă întocmite de ofițerii români conțin mereu una și aceeași frază : „Nu avem absolut nici un sentiment de ostilitate față de poporul român, pe care nu-l considerăm popor inamic". „Bombele noastre — **ne redă un alt document mărturiile aviatorilor aliați** — urmăresc înfrîngerea germanilor. Dacă nu ar fi existat germani în România, dacă nu ar fi existat ajutorul masiv pe care această țară îl oferă aliației ei, nici o bombă americană nu ar fi căzut pe acest pămînt. Românii trebuie deci să considere distrugerea avuțiilor lor ca făcînd parte integrantă din prețul alianței lor cu Germania. Cu cît ruina României va deveni mai totală, cu atît

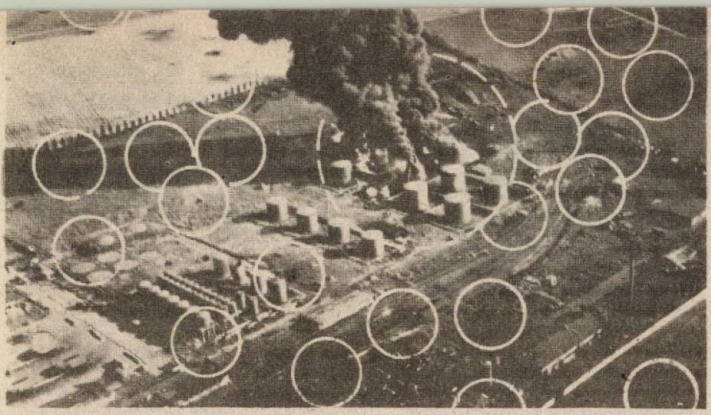

În flăcări „Distribuția" Mogoșoaia (3 iulie 1944)

sacrificiile ei se vor dovedi mai inutile, deoarece de la Germania nu se mai poate aștepta nimic". Și este absolut remarcabil cît de limpede transpare din aceste documente adevărul că mulți aviatori aliați, treptat, au sfîrșit prin a realiza paradoxul situației de atunci a românilor. Un paradox pe care mulți istorici occidentali, ca să nu mai vorbim despre alții, nu-l realizează nici astăzi. „Din păcate — afirmau textual prizonierii —, România se află de partea celor care pierd războiul. Dar prin lupta ei desperată pentru libertate se situează și alături de noi. Este cert că din acest punct de vedere poporul american și cel român au interese comune, deoarece și unii și alții luptăm pentru libertate, pentru pace, pentru respectarea principiului integrității teritoriale".

UN AUGUST INCANDESCENT

În august 1944, raidurile aliate au continuat într-un ritm susținut. Primul atac american s-a desfășurat chiar în prima zi a lunii. În noaptea de 9 spre 10 august au apărut în spațiul aerian românesc bombardierele britanice. A doua zi, 10 august, un nou val de Flying Fortress și Liberator au semănat cu bombe instalații petrolifere, noduri de comunicație, cartiere de locuințe. Cei prinși au fost în inferioritate numerică față de aviatorii care și-au pierdut viața. S-au numărat 44 cadavre căzute din cer și nu va ști nimeni cîte s-au pulverizat în văzduh. La 14 august s-a înregistrat un nou raid american. Apoi altele, la 17 și 18 august, cînd morții din avioanele doborîte au fost iar mai numeroși decît vii prinși. Ultimul raid important al americanilor a fost înfruntat de artileria antiaeriană și de aviația de vînătoare românească cu aceeași decizie dovedită și în prima zi a acestui lung și istovitor apocalips. Sub avioanele angajate în luptă, sub exploziile barajelor antiaeriene, pămîntul era de acum saturat de morminte. Iar numărul captivilor sporea de la zi la zi.

Între timp, prizonierii de la Timiș au rămas la Timiș. Cei de la București, mereu mai numeroși, aveau la dispoziție două lagăre : nr. 13, de la școala normală de băieți Sf. Ecaterina, și sublagărul de la regimentul 6 Mihai Viteazul. Cînd sublagărul a fost bombardat de britanici, prizonierii din cuprinderea lui au fost transferați în incinta spitalului militar Regina Elisabeta. Numai în București se aflau aproape o mie de prizonieri aliați. Chiar și lagărul de la Timiș sporise cu doi prizonieri... civili. Era vorba despre Jerome Caminada, reporter al ziarului Times, și de inginerul agronom Johnson, tot cetățean britanic, evadați dintr-un lagăr maghiar și ajunși după peripeții mari pe teritoriul Transilvaniei rămas sub jurisdicție românească. Reporterul era bănuit că ar fi fost manipulat de serviciile secrete horthyste și, în consecință, era supravegheat cu o deosebită luare aminte.

Dar timpul, cel puțin în acel august incandescent, nu lucra în favoarea dușmanilor României și cursul istoriei își urma neabătut drumul, spre un deznodămînt îndelung așteptat : în seara de 23 august 1944, România a rupt alianța cu Germania nazistă. A doua zi, s-au dezlănțuit și bombardamentele germane asupra Bucureștilor. Abia de acum înainte soarta prizonierilor americani și britanici din Capitală a devenit nesigură. Obstinația aviatorilor germani de a lovi spitalul militar Regina Elisabeta nu viza decît lichidarea foștilor prizonieri. Pentru că era vorba de acum despre foști prizonieri.

La 25 august 1944, prin adresa nr. 20510, noul ministru al apărării naționale, generalul de corp de armată Mihail Racoviță, raporta primului ministru al țării : „Astăzi..., comandantul lagărului de prizonieri anglo-americani mi-a prezentat doi ofițeri superiori,... care mi-au cerut în numele prizonierilor să fie scoși din București, unde sînt supuși bombardamentelor neîncetate ale aviației germane". De data aceasta, foștii captivi de la școala normală Sf. Ecaterina și spitalul militar Regina Elisabeta, în total 896 oameni, au fost îndepărtați din perimetrul marelui oraș cuprins de insurecție, fiind instalați în cazarma Regimentului 4 vînători auto, la 3 km sud de Ghencea, pe șoseaua București-Alexandria.

Dar adresa amintită a generalului Mihail Racoviță era mult mai cuprinzătoare. Locotenent-colonelul William Gardner Snaith și maiorul Chester R. Haas, în numele camarazilor lor, nu au exprimat doar o singur dorință. Ei au mai cerut

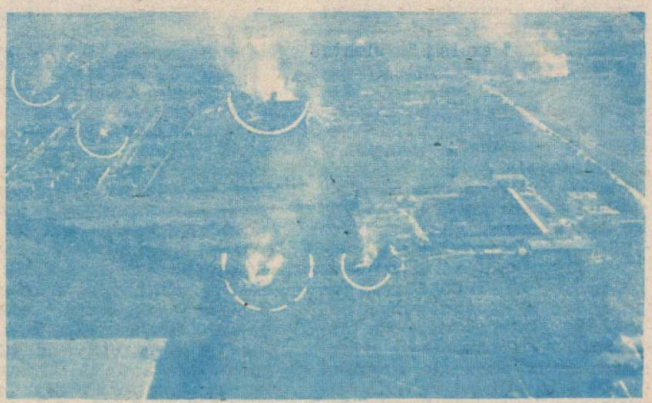

După bombardarea Uzinelor „Malaxa" (3 iulie 1944)

să fie înarmați și organizați într-o unitate militară distinctă, sub comanda unor ofițeri români, pentru a lupta alături de armata română împotriva germanilor care asaltau Capitala. De asemenea, ei au cerut ca un ofițer aviator american, însoțit de un ofițer român sau de o persoană politică destinată de autoritățile românești să plece imediat cu un avion în Italia, pentru a aduce la cunoștința comandamentului aliat situația nou creată în România.

Ambele propuneri au fost primite de ministrul Mihail Racoviță cu toată recunoștința firească într-o asemenea împrejurare, cînd inamicul de pînă ieri se dorea camaradul nostru de arme. Însă cel puțin nerăbdarea de a lupta alături de noi nu le putea fi domolită imediat și oricum americanilor și britanicilor din București. Toți erau zburători. Nici unul dintre ei nu poseda o instrucție temeinică de infanterie și în confruntarea cu germanii, mult mai experimentați și rodați în lupte, ar fi devenit victime sigure. Avînd în vedere acest aspect de neignorat al lucrurilor, Mihail Racoviță a propus înarmarea imediată a americanilor și britanicilor. Însă intrarea lor în foc nu trebuia să se producă decît după o perioadă de 10—15 zile de instrucție de infanterie, executată sub comanda unor ofițeri români, versați în limba engleză.

Astfel, organizarea militară și înarmarea foștilor prizonieri aliați a început imediat. Ordinul în speță al Marelui Stat Major a parvenit secției a 4-a dotare la 29 august 1944. Foștilor captivi, organizați într-un batalion cu patru companii, li s-au distribuit 600 carabine de infanterie și 100 pistoale, toate armele fiind prevăzute cu cîte o unitate de foc. De asemenea, batalionului format i s-au repartizat două autocamioane și două motociclete cu ataș. De întreaga operațiune s-a ocupat personal șeful secției a 7-a a Marelui Stat Major, legături cu armatele aliate. Însă ofițerii români destinați să-i instruiască pe americani și britanici, la primul contact cu ei, nu au fost prea încîntați de situația trupei. Conform primelor lor constatări, aviatorii americani și britanici „nu au fost luați în mînă de comandanții lor, ceea ce a dăunat stării lor disciplinare". Într-adevăr, de vreme ce nu mai erau în nici un fel

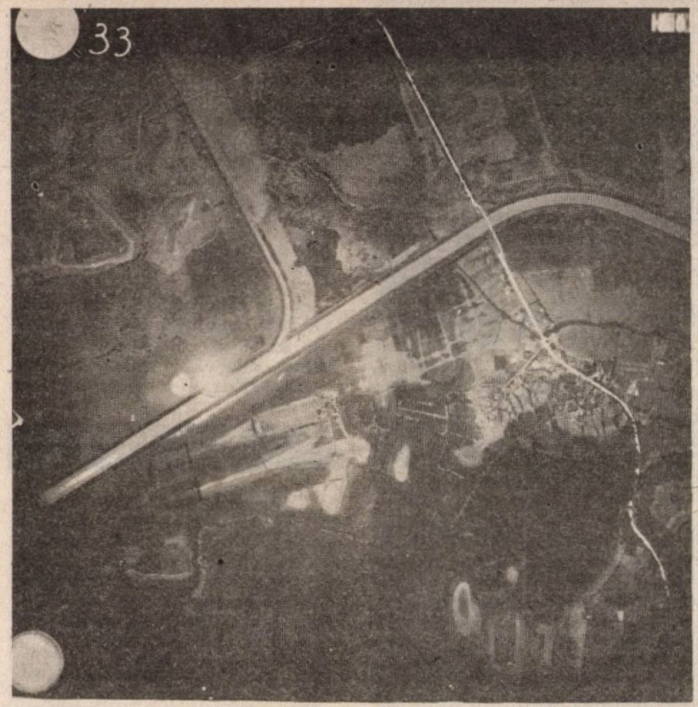

păziți, foștii prizonieri se răspîndiseră prin tot Bucureștiul, plonjînd în alcool sau însoțindu-se cu prima femeie care nu le refuza grațiile. Și nu le putea nimeni reproșa bucuria firească a eliberării din captivitate. De fapt, românii nici nu mai aveau nevoie de prestația lor militară.

La 29 august 1944, Capitala era despresurată de trupe germane. Pe de altă parte, comandamentele aliate din sudul Italiei au hotărît că vacanța aviatorilor americani și englezi de la București și de pe Valea Prahovei putea lua sfîrșit. La 1 septembrie 1944, majoritatea foștilor prizonieri din Capitală au decolat de la Băneasa spre Foggia, îmbarcați în mai multe avioane Liberator. A doua zi, 2 septembrie 1944, au mai decolat încă 50 foști prizonieri, adică cei ce se risipiseră prin Capitală și n-au răspuns prezent la primul apel. În sfîrșit, la 3 septembrie 1944, la ora 12,05, au mai aterizat pe aerodromul Popești-Leordeni încă patru avioane Liberator, care au decolat în aceeași zi spre sudul Italiei. La bordul lor se aflau foștii prizonieri din lagărul de la Timișul de Jos, transferat în zilele insurecției la Pietroșița. Și nu încape nici o îndoială asupra faptului că românii — care mai tîrziu și-au așteptat ani în șir prizonierii pierduți pe toate fronturile Europei, parte din ei pentru totdeauna — au admirat promptitudinea cu care două mari națiuni și-au recuperat ostașii fără noroc.

Ultimele bombe aliate au lovit teritoriul românesc, în perimetrul pădurii Băneasa, la 26 august 1944. Însă erau destinate germanilor. Dar amintirea calvarului îndurat pînă ieri nu voia să se stingă cu una, cu două. La 27 august 1944, a fost pescuit din apele Oltului cadavrul sublocotenentului american Marshall E. McCallum. A fost înmormîntat cu onoruri ostășești în cimitirul satului Cîmpu Mare. Era ultima victimă a unei încleștări despre care îndrăznim să afirmăm că a fost inutilă. Din motive ce se vor dezvălui imediat. Însă nu înainte de a întocmi și un scurt bilanț al distrugerilor provocate de bombardamentele americane și britanice asupra teritoriului românesc, trecînd peste cele de la 12 iunie 1942 și 1 august 1943. Numai în mediu urban, între 4 aprilie și 18 august 1944, 10 122 clădiri particulare au fost distruse, 8 009 grav avariate și 7 111 ușor avariate. În aceeași perioadă, 152 instituții de stat și întreprinderi industriale și comerciale au fost total distruse, 360 au fost grav avariate și 177 au fost ușor avariate. Din punct de vedere valoric, pierderile instituțiilor și întreprinderilor din 20 departamente și regii autonome românești s-au ridicat la cifra astronomică de 186 076 839 791 lei, cifră care nu

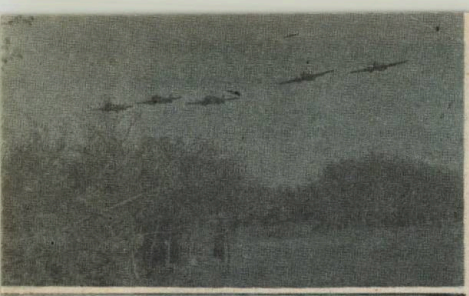

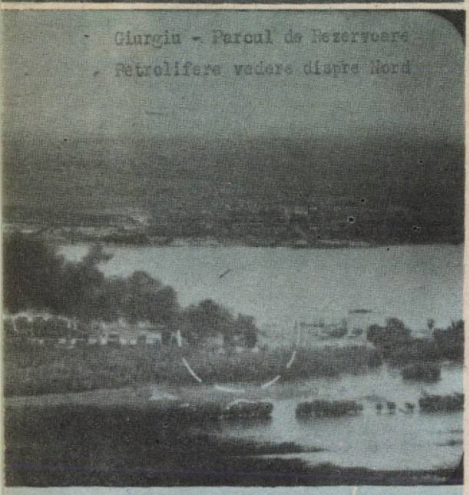

întoarcerea din misiune a unei formațiuni de avioane ● In raidul din 2 iunie 1944 a fost avariat Parcul de rezervoare petrolifere din Giurgiu ● Avion de cercetare radio în zbor ● Un aparat doborît pe una din cîmpiile din jurul Bucureștilor

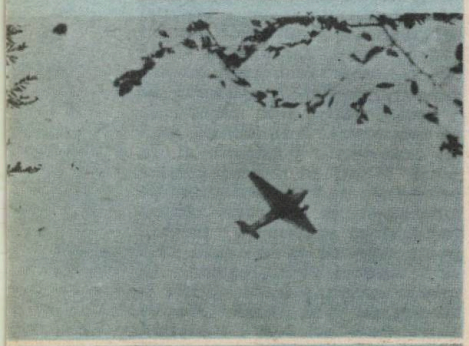

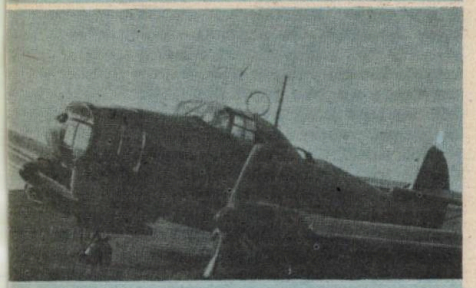

cuprinde și valoarea imobilelor particulare distruse și avariate în orașe și sate. Numai căile ferate române au înregistrat distrugeri în valoare de 122 384 976 884 lei. În total, în bombardamentele aliate din 1943 și 1944 au pierit și au fost răniți 15 140 oameni. Dintre civili, 6 716 au murit și 6 979 au fost răniți. Numai 728 militari au fost uciși și 717 răniți. Cu alte cuvinte, în totalul celor uciși și răniți de bombele aliate procentul militarilor a reprezentat mai puțin decît o zecime.

PRIMUL EPILOG

In amintirile din prizonieratul românesc înregistrate de locotenent-colonelul James Beane pe bandă magnetică și încredințate Universității Stanford este relatată o scenă demnă de tot interesul. Cînd ultimii foști captivi americani și britanici se pregăteau să decoleze de pe aeroportul Popești-Leordeni spre sudul Italiei, de avioanele lor s-a apropiat un ofițer român însoțit de doi ostași care purtau fiecare cîte un geamantan destul de voluminos. Geamantanele au fost predate aviatorilor fără nici o ceremonie. Cînd le-au deschis, foștii prizonieri au descoperit în ele echivalentul a 50 000 dolari, și în bani americani, dar și în alte valute. Erau banii găsiți asupra celor doborîți în raidurile de la 1 august 1943 și din primăvara și vara lui 1944. Astfel, cînd narațiunea noastră se apropie de un firesc sfîrșit și cînd avem certitudinea că toate conturile cu inamicul de ieri sînt încheiate pînă la ultima centimă, cîteva întrebări nu mai pot fi escamotate.

In ce măsură au grăbit bombardamentele aliate dezangajarea României din campania din răsărit, determinînd alinierea țării la efortul militar desfășurat împotriva Germaniei ? Repetăm răspunsul oferit acestei întrebări la începutul evocării noastre : actul de la 23 August 1944, întemeiat pe voința unanimă a întregii națiuni, s-a înfăptuit numai atunci cînd au crezut de cuviință poporul român, forțele lui politice lucide și armata lui. În ce măsură au afectat bombardamentele aliate ținuta morală a românilor, mai ales a civililor ? De data aceasta, răspunsul ni-l oferă un mare

Halele din Ploiești după un bombardament al aliaților ● Statuia lui Caragiale printre ruinele liceului „Sf. Petru și Pavel"

scriitor român. Şi este într-adevăr remarcabil. „Am trecut îndată după bombardament — scria G. Călinescu la 7 mai 1944 — printr-un cartier periferic groaznic mutilat. Catastrofe de familie paradoxale, mizerie indescriptibilă. Mahalagii, oameni simpli. Curios. Mă aşteptam să aud lamente, chiote de jale, gesticulaţii indecente de disperare, caracteristice acestei clase. Lumea este însă tăcută, gravă. Bărbaţii descurcă locurile de dărîmături, femeile au aere meditative... În colţul unei străzi, stă o femeie tînără. Cîteva curţi mai îndărăt, în faţa unui morman mizer de lemnărie şi cărămizi, forfoteşte lume.

— Cine ştie cîţi vor fi prinşi dedesubt !, şoptesc eu pentru mine.

— Patru, spune femeia simplu.

Se apropie acum de femeie un om mai în vîrstă (negustor, meseriaş ?), cu o mină de om care raţionează, dacă nu de mic intelectual. E îmbrăcat atît de îngrijit cît îngăduie împrejurările. În mînă ţine un mic buchet de flori învelit în foiţă, destinat decedaţilor, care, nu mai este îndoială, aparţin familiei tinerei femei. Ce se va întîmpla ? Ce va spune omul cu florile, ce ţipete stridente va scoate femeia ? Omul atinge numai delicat şi cu gravitate braţul întristatei cu mîna, iar aceasta, conştientă de limbajul convenţional, leagănă puţin capul în semn de nenorocire, cu neputinţă de judecat cu mintea umană. Şi atît.

Am avut prilejul să constat că în această lume nenorocirea nu alterează raţionamentul asupra stării lucrurilor. Nimeni nu-şi modifică atitudinea fiindcă l-a atins o schijă...".

În sfîrşit, în ce măsură au afectat bombardamentele americane şi britanice potenţialul economic şi militar românesc şi moralul ostaşilor care le-au înfruntat ?

AL DOILEA EPILOG

În septembrie 1944, în afară de comisia pentru repatrierea foştilor prizonieri de război şi de o misiune aeriană, americanii au făcut să parvină în România şi o echipă de cercetări tehnico-tactice, condusă de colonelul Crown. În subordinea colonelului Crown se aflau, între alţii, locotenenţii Wallis şi Blumensheim, căpitanii Hovy şi Harley şi maiorul Grunder. Tuturor le revenea sarcina destul de dificilă de a dezlega un veritabil mister. În raidurile efectuate deasupra Germaniei, în ciuda faptului că escadrele întîmpinau o formidabilă concentrare de mijloace de luptă antiaeriene, volante şi terestre, americanii pierdeau în medie 3,5 la sută din numărul aparatelor angajate. În schimb, deasupra României, procentul în discuţie se ridicase sistematic la 7 la sută. Altfel spus, deasupra României, americanii pierduseră un număr dublu de aparate şi era cît se poate de normal să încerce să limpezească ceea ce reprezenta pentru ei o mare enigmă. Ce se întîmplase, de fapt, deasupra României şi, mai ales, deasupra Ploieştilor şi Bucureştilor?

Pe lîngă echipa americană de cercetări tehnico-tactice, secţia a II-a a Marelui Stat Major l-a ataşat pe căpitanul Arthur Holban, bun cunoscător de limbă engleză. De asemenea, generalul Pîrvulescu şi colonelul Rudeanu, comandanţii brigăzilor 3 şi, respectiv, 4 de artilerie antiaeriană, au pus la dispoziţia misiunii toate datele necesare şi i-au înlesnit toate investigaţiile. Colaborarea ofiţerilor americani şi români a decurs într-o atmosferă de exemplară camaraderie, într-un spirit de pregnantă sinceritate şi într-un ritm alert, marcat de un pragmatism explicabil. Războiul nu se încheiase. Raidurile aliate asupra Germaniei continuau şi toate datele care ar fi contribuit la reducerea pierderilor erau deosebit de preţioase.

În consecinţă, au fost comparate obiectivele atinse de bombe cu obiectivele înscrise în ordinele de operaţii încredinţate escadrelor şi a fost studiat efectul bombardamentelor asupra rafinăriilor. S-au numărat bombele explodate şi bombele neexplodate. Au fost comparate amplasamentele bateriilor de artilerie antiaeriană cu amplasamentele prezumate după fotografiile rezultate din recunoaşteri. S-a evaluat eficacitatea metodelor de prealarmare şi alarmare, precum şi a metodelor de transmitere a ordinelor de tragere la baterii. S-au efectuat trageri demonstrative, simulîndu-se condiţii reale de luptă. Într-o bună măsură, rezultatele tuturor acestor investigaţii amănunţite au reprezentat o surpriză de proporţii pentru americani.

Curba descreşterii producţiei de petrol şi derivate din petrol, în schelele şi rafinăriile afectate de bombardamente, era mult mai mică decît îşi închipuiau aliaţii. Cauzele multiple ale acestei situaţii erau uneori de-a dreptul paradoxale. Recunoaşterile aeriene nu furnizau date concludente comandamentelor americane şi britanice, fotografiile rezultate din ele fiind defectuos

Aviatori americani, foşti prizonieri, în momentul îmbarcării într-un avion, la cîteva zile după 23 August 1944

O fascinantă vedere aeriană a unei porțiuni din Dunăre. Fotografia care a fost în posesia Înaltului comandament al armatei germane mai poartă pe spate ștampila roșie cu litere gotice : „Geheime Kommandosache".

interpretate. „Camuflaje false — menționa raportul căpitanului Arthur Hölban — erau luate drept amplasamente reale, iar bateriile reale, abil camuflate, nu figurau în planuri". În unele cazuri, 50 la sută din bombele lansate asupra obiectivelor nu explodaseră. La 18 august 1944, din cele 39 bombe căzute în incinta rafinăriilor Societății Româno-Americana, numai 19 au explodat. Explicația nu putea fi decît una singură și a fost oferită americanilor chiar de studiul materialului neeclatat : sub imperiul emoției provocate de traversarea barajelor antiaeriene extraordinar de puternice, armurierii de la bordul avioanelor uitau pur și simplu să elibereze dispozitivele de siguranță ale bombelor. Și bombardamentele se transformau într-o aruncare de bolovani.

Nu mai puțin surprinzătoare au fost și concluziile deduse de ofițerii americani din colocviile prelungite cu artileriștii români. În primul rînd, cercetările au avut în vedere eficacitatea aparatelor germane de detectare de la distanță Wurtzburg și Nürnberg, ca și a dispozitivului adiacent Wurtzlaus. Deși escadrele americane și engleze se apropiau de obiectiv lansînd valuri masive de foițe de staniol menite să deruteze detecția, trucul nu era deosebit de eficient. În perdelele de foițe de staniol se iveau mereu goluri mari și tocmai prin aceste goluri era detectată distanța de la obiectiv la bombardiere. Pe de altă parte, perdelele de foițe de staniol nu izbuteau să mascheze aparatele din vîrful formațiilor. Vizînd aceste avioane, artileriștii români obțineau fără nici o dificultate și viteza și altitudinea valurilor de bombardiere din spatele lor. Pornind de la aceste constatări, într-un timp record, americanii au izbutit să fabrice instalații capabile să asigure o răspîndire egală a pachetelor de staniol în văzduh. De asemenea, din septembrie 1944 aparatele din vîrful escadrelor aliate au primit ordinul de a zbura la înălțimi diferite în raport cu formațiile din spatele lor.

Apoi, artileriștii români au întors pe dos raționamentul și au mărturisit cu modestie că cele mai bune rezultate, de fapt, le-au obținut prin trageri directe. Instinctul lor, de fii ai unui popor de agricultori și păstori, de pescari și vînători, funcționa mai acut cînd ținta putea fi văzută. Aparatele de detecție le considerau seră totdeauna simple jucării. Din acest punct de vedere, demonstrațiile practice ale artileriștilor români au dezvăluit destule ofițerilor din subordinea colonelului Crown. Datorită faptului că bombardierele americane obișnuiau să se apropie de obiectiv mereu din aceeași direcție, bateriile de artilerie antiaeriană de la sol și-au schimbat în mod corespunzător amplasamentele și au sfîrșit prin a obține, treptat, unghiuri de tragere tot mai favorabile și concentrări ale puterii de foc tot mai eficiente. Nu era lipsită de interes și o altă constatare : cu tunurile de 88 mm, artileriștii români puteau să susțină o cadență a focului de o lovitură la fiecare cinci secunde. În timp ce recordul oficial al artileriei antiaeriene americane, pentru tunurile aproximativ echivalente de 90 mm, era de o lovitură la fiecare șase secunde și jumătate. Diferența nu era mare, era decisivă. „În mod deosebit — menționa în final raportul amintit al căpitanului Arthur Holban —, comisia americană a admirat pregătirea și disciplina ofițerilor și tunarilor români, cu totul excepționale sub foc".

ULTIMUL EPILOG

La 2 aprilie 1944, de la București la Cairo, pornea un mesaj neobișnuit între inamici : „Noi sîntem prietenii dv., nu dușmanii dv.". Cu toate acestea, la 4 aprilie 1944, aviația americană și britanică a dezlănțuit împotriva României un val de atacuri aeriene terifiante. Românii le-au îndurat cu un stoicism remarcabil. În ciuda doliului și durerii din atîtea și atîtea familii românești, poporul și armata țării au știut să se poarte demn cu prizonierii aliați. Aviatorii și artileriștii români pieriți în acest conflict au înscris în paginile istoriei adevărate, care nu se sinchisește de conjuncturi, de oportunități și de alte mofturi, un avertisment valabil și astăzi, și mîine : oricine încalcă teritoriul sau spațiul aerian al țării va face cunoștință cu voința nestrămutată a românilor de a trăi liberi.

Autorul mulțumește tovarășilor Antonie Marinescu, Eftimie Ardeleanu și Adrian Pandea, de la Arhivele M.Ap.N., M.St.M., pentru excepționala bunăvoință cu care i-au facilitat cercetările. De asemenea, autorul mulțumește istoricului Florin Constantiniu pentru amabilitatea de a-i fi oferit retranscrierea fragmentelor din amintirile fostului prizonier James Beane, înregistrate pe o bandă magnetică păstrată la **Hoover Institution on War, Revolution and Peace**, de pe lîngă Universitatea Stanford din S.U.A.

MAPA
MOND

EVGHENII EVTUȘENKO

VERSIUNEA ROMÂNEASCĂ DE GRIGORE HAGIU

Cu demnitate...

Cu demnitate, da, cu demnitate
să facem față-acestui timp,
cînd epoca transpare liniștită
și cînd se tulbură pînă-n adînc.

Cu demnitate, da, cu demnitate,
cei ce ne-acordă privilegii
să nu ne-nfoape gurile cu fîn,
împiedicați la marginile ieslei.

Să nu-ți pierzi sufletul niciciînd de frică,
dar pregătește-te să pierzi mereu
tot ceea ce să pierzi îți este frică
și neîndurător de greu.

Din bune de se schimbă toate-n rele,
cum nici nu așteptai năpasta,
în sinea ta, de nesmintit, îți spune :
„Sortit ne-a fost să trecem și prin asta".

Liră

Pe liră bată ploi
Și fulgere să cadă,
Tu nu capitula,
Steag alb — tăcere — tacă.

La dracu! Steagul alb
Zvîrliți-l, zdrențuiți-l
Cînd lîngă rîu se-aud
Șoptind îndrăgostiții.

Formă și conținut

Forma este însuși conținutul.
Flacăra-i chiar focul înălțat.
În frumoasa calului năluca
Regăsim oricare nechezat.

Fulgerele negre-s conținutul
Norului zburînd atom cu-atom.
Cîte conținuturi zac închise
Într-o lacrimă plîngînd de om.

Iubiți-mă

Iubiți-mă. Dar nu total. E deajuns.
Iubiți-mă. De la distanță. Pe ascuns.

Iubiți-mă. Și fremătînd neîncetat.
De parcă-o pasăre în casă v-a intrat.

Iubiți-mă. De sînt curat. De sînt slinos.
Iubiți-mă. Chiar dacă sînt contagios.

Iubiți-mă. Bătrîn și veșted de mă port.
Iubiți-mă. Întotdeauna. Chiar și mort.

Iubiți-mă. Și dați-mi mîinile arzînd.
Cîndva o să ne întîlnim pe-acest pămînt.

Voi mă iubiți ? Vi-e zdravăn cugetul?
Normal?
Nu mă iubiți! Nu dintr-o dată. Nu total.

Uitați-mă

Uitați-mă,
uitarea de-i în stare, peste toate,
mai fericiți o clipă să vă facă,
uitați-mă,
cum ați uita răsufletul taigalei,
sau răsuflarea voastră,
de se poate.

Uitați-mă,
cum ne uităm pe sine,
noi înșine să devenim,
făpturi depline.

Uitați-mă,
cum ați uita,
cutreierîndu-vă ființa,
o flacără strălucitoare
de frig și de răcoare.
Uitați-mă, cum ați uitat un tren iluminat,
fugind uruitor de-a lungul unui codru
întunecos,
necunoscut
și-acum memoriile noastre nu îl mai aud,
de parcă s-a pierdut,
pierdut.

Uitați-mă !
Curaj !
Am fost sau nu ?
Prea important nu-i nici un ins.
voi numai să priviți aent,
cu ochi curați și tineri,
neștiutori ce-nseamnă să te vinzi.
Dar nu uitați –
acesta-i dreptul celor ce vom fi uitați –
tot astfel cum e dreptul celor morți
să fie vii visați.

Să nu dispari...

Să nu dispari... Din mine dispărînd
Din tine însăți veșnic vei dispare,
Pe tine însăți te vei înșela
Cu-nșelăciunea lașă cea mai mare.

Să nu dispari... Ușor e să dispari.
Dar imposibilă-i reînvierea.
Adîncă-i moartea. Prea-n adînc. Nu poți
Nici o secundă să-i trăiești tăcerea.

Să nu dispari... În dragoste nu sînt
Mai multe umbre. Două doar. Curată
Ne fie-nfățișarea dublă-n timp,
Chemați cîndva la marea judecată.

Să nu dispari... Sîntem răscumpărați.
Nu vom cunoaște nici o ispășire.
Ne vor ierta și-acei ce i-am rănit
În trecere și numai din iubire.

Să nu dispari. Poți să dispari total?
Reîntîlniri? Eterne duplicate?
Să țină totul doar o scurtă clipă ?
Trăi-vom prin copiii noștri? Poate.

Să nu dispari. Dă-mi palma ta. În ea
Stau scris cu numele-mi. Nu ne desparte
Nimic. Pe totdeauna. Dragostea.
Ea. Ultima. Înspăimîntînd cu moarte.

Fără titlu

La dracu! Sînt un bun meseriaș.
O foarte strălucită poezie,
Îngrămădindu-le-n stilul meu,
Cu lacrimile altora pot scrie.

Poetul s-ar simți dezonorat
Să rentabilizeze spovedanii,
Dureri străine-n piață oferind
În schimbul unei vane admirații.

Din sîngele apropiat și cald
Poetul vlaga-și trage și menține.
Eu mă urăsc pentru puterea mea,
Hrănind cu alții vorbele din mine.

Tu, glorie a mea, cum ai crescut?
Pe care os și lacrime amare?
Eu altă artă blestemam, blestem.
Pe-aceea doar din rime sunătoare.

De neiertat îmi pare. N-o iertați.
Culoarea sîngelui, liliachie...
Veninul, necesarul, din cuvînt,
Născînd poetul. Singurul ce-l știe.

GABRIEL GARCÍA

IN ROMÂNESTE DE
DARIE
NOVĂCEANU

Alvaro Mutis, Gabriel García Márquez și Darie Novăceanu

Într-una din zilele acestea

iua de luni se anunța caldă și fără ploaie. Don Aurelio Escovar, dentist fără titlu și foarte matinal, își deschisese cabinetul la șase. Scosese din vitrină o dantură falsă montată încă pe forma de gips și pusese pe masă un pumn de instrumente pe care le-a ordonat de la mic la mare, ca într-o expoziție. Purta o cămașă în dungi, fără guler, închisă la gît cu un buton aurit și pantaloni cu bretele elastice. Era țeapăn, uscățiv, cu o privire care rareori corespundea situațiilor, precum privirea orbilor.

Cînd totul fusese bine ordonat, a împins freza către scaunul cu arcuri, s-a așezat și a început să șlefuiască dantura falsă. Părea că nu se gîndește la ceea ce face, dar muncea cu sîrg, pedalînd freza chiar și atunci cînd nu se servea de ea.

După opt a făcut o pauză pentru a privi cerul prin fereastră și a văzut doi hultani gînditori care stăteau la soare pe coama casei vecine. S-a reîntors la lucru gîndindu-se că înainte de amiază o să plouă. Vocea stridentă a copilului său de unsprezece ani i-a întrerupt gîndurile.

— Papá.

— Ce este ?

— Primarul vrea să știe dacă-i poți scoate o măsea.

— Spune-i că nu-s aici.

Șlefuia în continuare un dinte de aur. L-a îndepărtat la lungimea brațului și l-a cercetat cu ochii întredeschiși. Din sălița de așteptare copilul i-a vorbit din nou.

— Zice că ești pentru că te aude.

Dentistul a continuat să examineze dintele. Abia cînd l-a așezat pe masă, gata terminat, a spus :

— Cu atît mai bine.

S-a reînfors iarăși la freză. Dintr-o cutie de carton în care își păstra comenzile pe care le avea de făcut a scos o punte cu mai mulți dinți de aur și a reînceput șlefuirea.

— Papá.

— Ce mai e ?

Nu-și schimbase deloc expresia.

— Zice că dacă nu-i scoți măseaua îți trage-un glonț.

Fără a se grăbi, cu o mișcare extrem de potolită, a oprit pedala frezei, a retras scaunul, trăgînd afară sertarul dejos. Pistolul era acolo.

— Foarte bine. Spune-i să vină și să mi-l tragă.

A răsucit scaunul pînă a rămas cu fața la ușă și cu mîna sprijinită pe marginea sertarului. Primarul apăruse în prag. Își bărbierise obrazul stîng, dar pe celălalt, umflat și dureros, avea o barbă de cinci zile. Dentistul a văzut în ochii lui împăienjeniți multe nopți de dispe-

MÁRQUEZ

rare. A închis sertarul cu vîrful degetelor și i-a spus cu blîndețe :

— Luați loc.

— Bună dimineața — i-a spus primarul.

— Bună — i-a răspuns el.

În timp ce fierbeau instrumentele, primarul și-a sprijinit ceafa pe perna de pe spătarul scaunului și s-a simțit mai bine. Era un cabinet sărac : un scaun de lemn foarte vechi, o freză cu pedală și o vitrină cu borcănașe de lut. În fața scaunului, o fereastră cu un paravan din pînză pînă la înălțimea unui om. Cînd a simțit că dentistul se apropie, primarul a bătut din călcîie și a deschis gura.

Don Aurelio Escovar i-a îndreptat capul spre lumină. După ce a cercetat măseaua stricată, i-a apăsat cu grijă mandibula.

— Trebuie s-o facem fără anestezie — i-a spus.

— De ce ?

— Pentru că are un abces.

Primarul l-a privit drept în ochi.

— Foarte bine — i-a spus el, încercînd să surîdă. Dentistul nu l-a luat în seamă. A pus pe masa de lucru tăvița cu instrumentele sterilizate și le-a scos din apă cu o pensă rece, fără să se grăbească. După aceea i-a potrivit scuipătoarea cu vîrful piciorului și s-a dus la lighean pentru a se spăla pe mîini. A făcut totul fără a-l privi pe primar nici măcar o clipă. Dar primarul nu-l pierdea deloc din vedere.

Era o măsea de minte. Dentistul s-a proptit bine în picioare și a apucat măseaua cu cleștele încă fierbinte. Primarul s-a proptit, a strîns în mîini brațele scaunului, descărcîndu-și toată forța în tălpi, simțind un fior rece în rărunchi, dar n-a scos nici măcar un suspin. Dentistul n-a făcut decît o singură mișcare de mînă. Fără mînie, mai de grabă cu o duioșie amară, i-a spus :

— Cu ce ni se dă nouă, primarule, ne moare și pisica.

Primarul a simțit un pîrîit de oase în mandibulă și ochii i s-au umplut cu lacrimi. Dar n-a respirat decît cînd a simțit că-i iese măseaua. A cercetat-o printre lacrimi. Și i s-a părut atît de străină de durerea lui, încît n-a mai putut înțelege în nici un fel tortura din cele cinci nopți lungi de insomnie. S-a aplecat peste scuipătoare, transpirat, și-a desfăcut tunica și a căutat cu înfrigurare batista în buzunarul de la pantaloni. Dentistul i-a întins un pansament curat.

— Ștergeți-vă lacrimile, i-a spus.

Primarul s-a supus. Tremura. În timp ce dentistul se spăla pe mîini, a privit tavanul coșcovit și o pînză de păianjen prăfuită, plină cu muște moarte. Dentistul s-a apropiat de el, ștergîndu-se pe mîini. „Să vă culcați — l-a sfătuit el — și să faceți gargară cu apă și sare". Primarul s-a ridicat în picioare, despărțindu-se de el cu un salut milităresc și s-a îndreptat spre ieșire, fără a-și încheia tunica.

— Să-mi trimiți nota — i-a spus.

— Dumneavoastră sau primăriei ?

Primarul nici nu l-a privit. A închis ușa și i-a răspuns abia din sălița de așteptare :

— E tot un drac.

Trandafiri artificiali

naintînd pe bîjbîite prin penumbrele dimineții, Mina și-a tras pe ea rochia fără mîneci pe care o atîrnase de cu seară lîngă pat și a răscolit toate rufele din lada cea mare, cotrobăind după mîneci. Le-a căutat după aceea în cuiele de pe toți pereții și în cele de pe spatele ușii, încercînd să nu facă zgomot pentru a nu-și trezi bunica oarbă care dormea în aceeași cameră. Dar cînd s-a obișnuit cu întunericul și-a dat seama că aceasta se sculase înaintea ei și s-a dus la bucătărie s-o întrebe unde îi sînt mînecile.

— În baie — i-a spus oarba. Le-am spălat ieri după amiază.

Mînecile erau într-adevăr în baie, puse pe o sîrmă și prinse cu două cîrlige de lemn. Nu se uscaseră. Mina s-a reîntors în bucătărie și și-a trecut mîinile peste lespedea de piatră de lîngă plita mașinii de gătit. În fața ei, cu privirile ațintite pe bordura de cărămizi din coridor, unde așezase un șir de ghivece cu ierburi medicinale, oarba pregătea ca întotdeauna cafeaua.

— Să nu-mi mai iei lucrurile mele — a spus Mina. În zilele astea soarele n-o să se prea arate.

Oarba și-a îndreptat chipul spre glasul nepoatei.

— Am uitat că era prima zi de vineri.

După aceea, trăgînd aer în piept pentru a-şi da seama dacă era gata, a luat cafeaua de pe foc.

— Mai întîi, pune un ziar dedesubt, pentru că lespedea asta-i foarte murdară — a spus.

Mina şi-a trecut buricul arătătorului peste piatră. Era murdară, dar stratul de funingine se întărise atît de mult, încît nu se putea lua pe mîneci decît dacă le frecai pe el cu nădejde.

— Dacă se murdăresc, tu eşti de vină — i-a spus ea bunicii.

Oarba şi-a turnat o ceaşcă de cafea.

— Eşti nervoasă — i-a spus Minei, trăgînd după ea un scaun spre coridor. Şi nu-i bine să te împărtăşeşti cînd eşti plină de draci. S-a aşezat în faţa trandafirilor din curte şi a început să-şi soarbă cafeaua. Cînd s-a auzit chemarea la liturghie, Mina a luat mînecile de pe lespede şi a văzut că erau încă umede. Dar şi le-a pus şi aşa. Într-o rochie fără mîneci, părintele Angel nu i-ar fi dat sfînta împărtăşanie. Şi-a trecut doar un prosop peste faţă, şi-a luat cartea de rugăciuni şi broboada din cameră şi a ieşit în stradă. Un sfert de oră mai tîrziu era din nou acasă.

— O să ajungi cînd s-a terminat slujba — i-a spus oarba, nemişcată din faţa trandafirilor.

Mina s-a îndreptat glonţ spre privată.

— Nu mă pot duce la slujbă — i-a răspuns, trecînd pe lîngă ea. Mînecile nu s-au uscat şi rochia nu mi-a călcat-o nimeni. S-a simţit urmărită de o privire clarvăzătoare.

— E prima zi de vineri şi nu te duci la biserică — a îngînat oarba.

Ieşind din privată, Mina şi-a pus o ceaşcă de cafea şi s-a aşezat lîngă uşă, aproape de bunică. Dar nu şi-a putut bea cafeaua.

— Numai tu eşti de vină — a mîrîit ea, cu o furie surdă, simţind cum o podideau lacrimile.

— Ai început să te zmiorcăi — a observat oarba.

A aşezat stropitoarea lîngă oalele cu sovîrf şi s-a ridicat, repetînd :

— Te zmiorcăi.

Mina a lăsat ceaşca direct pe pămînt şi s-a ridicat la rîndul ei în picioare.

— Nu mă zmiorcăi. Plîng. Plîng de furie — a mai adăugat, trecînd la doi paşi de bunică-sa. Trebuie să te duci şi să te spovedeşti pentru că m-ai făcut să pierd împărtăşania din prima zi de vineri.

Oarba a rămas nemişcată, aşteptînd ca Mina să închidă uşa dormitorului. Apoi s-a aplecat şi-a căutat ceaşca de cafea. În timp ce o turna înapoi în ibric, a continuat să vorbească :

— Dumnezeu ştie că mi-e cugetul împăcat.

Mama Minei a ieşit din dormitor.

— Cu cine vorbeşti ?

— Cu nimeni — i-a răspuns oarba. Ţi-am spus că-ncep să mă scrîntesc.

Închisă în camera ei, Mina şi-a desfăcut bluza şi-a scos din sîn trei cheiţe pe care le purta prinse cu un ac de siguranţă. Cu una dintre ele a deschis sertarul de jos al dulapului şi a scos de acolo un cufăr de lemn în miniatură. Cu cea de a doua cheie i-a ridicat capacul. Înăuntru se afla un pachet de scrisori pe hîrtie colorată legate cu o bucată de elastic. L-a vîrît în sîn, a pus totul la loc şi a răsucit cheia. După aceea s-a dus şi l-a aruncat în fundul closetului.

— Trebuia să te duci la slujbă — i-a spus mama ei.

— Dar n-a putut să se ducă — a intervenit oarba. Mi-am uitat că era prima zi de vineri şi abia ieri i-am spălat mînecile.

— Sînt încă ude — a murmurat Mina.

— A avut mult de lucru în zilele astea — a mai spus oarba.

— Acum-acum vin Paştile — a lămurit-o Mina — şi trebuie să am gata o sută cincizeci de duzini de trandafiri.

Soarele începuse să încălzească. Înainte de şapte, Mina şi-a instalat atelierul de trandafiri artificiali în sala din faţă : un coş plin cu petale şi sîrmă, un altul cu hîrtie creponată, două perechi de foarfeci, un mosor cu aţă şi un borcan cu clei. O clipă mai tîrziu a sosit şi Trinidad cu o cutie de carton sub braţ şi a întrebat-o de ce nu a fost la slujbă.

— N-am avut mîneci la rochie — i-a răspuns Mina.

— Ai fi putut să împrumuţi de la oricine — a zis Trinidad. Apoi şi-a tras un scaun lîngă coşul cu petale.

— Da, dar era prea tîrziu — a mai adăugat Mina.

A terminat un trandafir. După aceea şi-a apropiat unul dintre coşurile de nuiele şi-a început să tundă petalele cu forfecele. Trinidad a lăsat cutia de carton şi a dat să-i ajute.

Mina a cercetat cutia.

— Ţi-ai cumpărat pantofi ?

— E plină cu şoareci morţi — i-a răspuns Trinidad.

Cum Trinidad era expertă în tunderea petalelor, Mina nu s-a mai ocupat decît cu fabricarea tulpinilor din sîrmă înfăşurată în hîrtie verde. A lucrat în tăcere fără să-şi dea seama că soarele intrase pe geam în sala decorată cu tablouri idilice şi fotografii de familie. Cînd a terminat cu făcutul tulpinilor, Mina şi-a întors spre Trinidad un chip care părea că se sfîrşeşte în ceva imaterial. Trinidad tundea petalele cu o precizie admirabilă. Mina i-a cercetat pantofii bărbăteşti. Trinidad i-a ocolit privirea, fără a-şi ridica fruntea, trăgîndu-şi picioarele sub scaun şi întrerupînd lucrul.

— Ce s-a întîmplat ? — a spus ea.

Mina s-a aplecat spre ea.

— S-a dus — i-a răspuns aceasta.

Trinidad a pus foarfecele la o parte.

— Nu cred.

— Dacă-ţi spun că s-a dus — i-a repetat Mina.

Trinidad a privit-o fără a clipi. O linie verticală i-a dat în două părţi simetrice sprîncenele împreunate.

— Şi-acum ?, a întrebat.

Mina a răspuns fără să-i tremure vocea.

— Acum, nimic.

Trinidad a plecat înainte de zece.

Eliberată de apăsarea intimităţii ei, Mina a reţinut-o un moment pentru a arunca şoarecii morţi în closet. Oarba îşi tundea trandafirii ei.

— Pun prinsoare că nu ştii ce duc în cutia asta — i-a spus Mina.

A mişcat cutia plină cu şoareci.

Oarba a ascultat cu multă atenţie.

— Mai mişcă o dată — a rugat-o.

Mina a repetat mișcarea, dar oarba n-a putut să-și dea seama despre ce poate fi vorba, chiar și după ce a ascultat a treia oară, prinzîndu-și cu degetele vîrful urechii.

— Sînt șoarecii care au căzut azi-noapte în cursele de la biserică — a lămurit-o Mina.

La întoarcere a trecut foarte aproape de oarbă, fără să-i vorbească. Dar oarba s-a ținut în spatele ei. Cînd a ajuns în sală, Mina se afla singură în toată sala, lîngă fereastra închisă, terminîndu-și trandafirii artificiali.

— Mina, a început oarba. Dacă vrei să fii fericită, nu te spovedi la necunoscuți.

Mina a privit-o fără să-i răspundă. Oarba s-a așezat pe un scaun în fața ei și a încercat s-o ajute să-și termine lucrul. Dar Mina a împiedicat-o.

— Iar ești nervoasă — a observat oarba.

— Din cauza ta.

— Pentru că nu te-ai dus la biserică ?

— O știi tu mai bine pentru ce.

— Dacă ar fi fost din pricina mînecilor n-ai fi ieșit în stradă deloc — a spus oarba. Te-așteptă cineva și nu ți-a mers prea bine.

Mina și-a trecut mîinile peste fața bunicii ca și cînd ar fi spălat o fereastră nevăzută.

— Ești o mare ghicitoare.

— Te-ai dus la closet de două ori în dimineața asta. Niciodată nu te duci decît o singură dată.

Mina a continuat să facă trandafiri.

— Ai avea curajul să-mi arăți ce ascunzi în sertarul de jos de la dulap ? — a întrebat-o oarba.

Fără să se grăbească, Mina a înfipt trandafirul în cercevelele ferestrei, și-a scos din sîn cele trei cheițe și i le-a pus în mînă. Ea însăși i-a închis degetele.

— Poftim, du-te și vezi cu ochii tăi.

Oarba a cercetat cheile cu vîrful degetelor.

— Ochii mei nu pot să vadă în fundul closetului.

Mina a ridicat fruntea și s-a lăsat înfrîntă de o senzație aparte : și-a dat seama că oarba știa că o privește.

— Aruncă-te în fundul closetului, dacă te interesează atît de mult lucrurile mele.

Oarba a evitat iritarea nepoatei.

— Întotdeauna stai și scrii în pat pînă în zorii zilei.

— Dar chiar tu îmi stingi lampa.

— Și tu aprinzi imediat lanterna. După felul în care respiri, aș putea să-ți spun ce scrii acolo.

Mina s-a forțat să nu izbucnească.

— Foarte bine — a zis ea, împăciuitoare. Să zicem că așa este. Și ce-i cu asta ?

— Nu-i nimic. Numai că te-a făcut să-ți pierzi împărtășania din prima zi de vineri.

Mina a pus mosorul cu ață, foarfecele și o mînă de trandafiri neterminați în coșul cu nuiele. I l-a dat oarbei.

— Vrei să știi ce am făcut la closet ? a întrebat-o. Amîndouă au rămas tăcute, pînă cînd Mina a răspuns la propria ei întrebare. Am avut treabă.

Oarba a aruncat în coș cele trei chei.

— Ar fi o scuză foarte bună — a zis ea, îndreptîndu-se spre bucătărie. M-ai fi convins dacă n-ar fi prima dată cînd vorbești urît.

Mama Minei se apropia cu un braț de trandafiri.

— Ce se petrece aici ? a întrebat ea.

— Nimic. Ți-am spus că m-am țicnit — i-a răspuns oarba. Dar cred că n-o să mă trimită nimeni la ospiciu pînă cînd n-o să încep să dau cu pietre după oameni.

Noaptea bîtlanilor

Stăteam așezați, cîteștrei, în jurul mesei, cînd cineva a introdus o monedă în Wurlitzer și acesta și-a început din nou discul din fiecare noapte. La celelalte nu am mai avut timp să ne gîndim. Totul s-a petrecut mai înainte de a ne da seama unde ne aflăm ; înainte de a ne fi recăpătat simțul orientării. Unul dintre noi a întins mîna deasupra tejghelei, căutînd ceva (Noi nu vedeam mîna. O auzeam.). s-a lovit de un pahar și după aceea a rămas nemișcat, odihnindu-și ambele mîini pe suprafața aspră. Atunci, cîteștrei ne-am căutat în adîncul penumbrei și ne-am regăsit aici, în împreunarea celor treizeci de degete care se îngrămădiseră pe tejghea. Unul a spus :

— Să mergem.

Și ne-am ridicat în picioare, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Încă nu avuseserăm timp să ne dezmeticim.

Pe coridor, în trecere, am auzit discul, rotindu-se împotriva noastră. Am simțit mirosul femeilor triste, așezate și așteptînd. Am simțit pustiul adînc al coridorului din fața noastră, în timp ce ne îndreptam spre ușă, mai înainte de a ne primi la ieșire celălalt miros acru al femeii care ne aștepta în stradă. Noi am spus :

— Am plecat.

Femeia n-a zis nimic. Am auzit scîrțîitul unui balansoar, deasupra capetelor noastre, iar ea s-a ridicat în picioare. Am auzit pașii pe scîndurile desprinse din cuie și din nou întoarcerea femeii, chiar în clipa cînd balamalele au

Gabriel García Márquez la festivitatea decernării Premiului Nobel

scrișnit iarăși și ușa s-a închis înapoia noastră.

Ne-am reîntors. Chiar aici, în spatele nostru, simțeam aerul rece al unei dimineți invizibile și-am auzit un glas care zicea :

— Dați-vă la o parte, vreau să trec cu asta.

Ne-am dat înapoi. Și glasul s-a auzit iarăși :

— Încă mai stați lipiți de ușă.

Și-abia atunci, după ce ne-am mișcat în toate părțile și am auzit glasul venind de peste tot, am spus :

— Nu putem să ieșim de aici. Bîtlanii ne-au scos ochii.

După aceea am auzit deschizîndu-se mai multe uși, unul dintre noi s-a eliberat de celelalte mîini și l-am auzit tîrîndu-se prin umbră, șovăind, lovindu-se de obiectele care ne înconjurau. A vorbit dintr-un loc greu de precizat, din întuneric :

— Trebuie că sîntem aproape — a zis. Se simte miros de lăzi îngrămădite.

Am simțit din nou contactul mîinilor lui, ne-am sprijinit de perete și el a trecut iarăși pe lîngă noi, în sens opus.

— Ar putea să fie sicrie — a zis unul din noi.

Cel care se tîrîse în direcția aceea și acum respira lîngă noi a spus :

— Sînt cufere. De cînd eram mic am învățat să deosebesc mirosul de cufere în care se păstrează haine.

Atunci ne-am îndreptat în partea aceea. Pardoseala era moale și netedă, ca de pămînt bătut. Cineva a întins mîinile. Am simțit contactul de piele prelungă și vie, dar n-am simțit peretele din cealaltă parte.

— Asta trebuie că e o femeie — am spus noi.

Celălalt, cel care vorbise despre cufere, a zis:

— Cred că doarme.

Corpul bănuit a tresărit sub mîinile noastre ; s-a răsucit ; l-am simțit cum se retrage, dar nu ca pe ceva pe care nu mai putem să punem mîna, ci ca și cînd ar fi încetat să mai existe. Cu toate acestea, după cîteva clipe în care am rămas nemișcați, fără să spunem nimic, sprijinindu-se unul de umărul celuilalt, i-am auzit glasul :

— Cine-i aici ?

— Noi sîntem — am răspuns fără a da un pas în față.

S-a auzit o mișcare în pat ; scîrțîitul acestuia și după aceea picioarele care bîjbîiau în întuneric după papuci.

Atunci ne-am închipuit femeia așezată și privindu-ne fără a se fi trezit de-a binelea din somn.

— Ce căutați aici ? — a întrebat ea.

Iar noi am răspuns :

— Nu știm. Bîtlanii ne-au scos ochii.

Glasul ne-a spus că a auzit ceva despre povestea asta. Că în ziare se scrisese cum că trei oameni stăteau și beau bere într-o grădină unde se aflau cinci sau șase bîtlani. Șapte bîtlani. Unul dintre oameni se pusese să cînte precum bîtlanii, imitîndu-i.

— Partea proastă este aceea că ne-a anunțat cu o oră mai tîrziu. Și atunci, păsările au sărit pe mese și le-au scos ochii.

Ne-a spus că asta scriau ziarele, dar că nimeni nu o crezuse.

Și noi am spus :

— Dacă se afla lume acolo trebuie că au văzut bîtlanii.

Și femeia ne-a spus :

— A fost lume. Grădina era plină de lume, a doua zi, dar femeia își dusese bîtlanii în altă parte.

Cînd ne-am întors în loc, femeia a încetat să mai vorbească. Peretele se găsea iarăși în fața noastră. Doar întorcîndu-ne încă o dată am dat de altul. În jurul nostru, încercuindu-ne, întotdeauna se afla un perete. Unul dintre noi și-a eliberat mîinile din strînsoare. L-am auzit căutînd din nou, amușinînd pardoseala și spunîndu-ne :

— Acum nu mai știu unde se află cuferele. Cred că sîntem în altă parte.

Și noi am spus :

— Vino încoace. Cineva e aici, chiar lîngă noi.

L-am auzit apropiindu-se. L-am simțit cum se ridică alături de noi și din nou ne-a izbit mirosul cald a răsuflării lui.

— Întinde mîinile în partea aceea — i-am spus. Aici se găsește cineva care ne cunoaște.

Trebuie că ne-a dat ascultare ; chiar s-a și mișcat în partea pe care i-am arătat-o, pentru că o clipă mai tîrziu s-a întors și ne-a spus :

— Cred că e un băiat.

Și noi am vrut să știm mai multe :

— Foarte bine, întreabă-l dacă ne cunoaște.

El a întrebat. Am auzit glasul apatic și simplu al băiatului :

— Da,îi cunosc. Sînt cei trei oameni cărora le-au scos bîtlanii ochii.

Atunci s-a auzit un glas de om mai în vîrstă. Un glas de femeie care părea că se află în spatele ușii închise și care spunea :

— Ai început să vorbești de unul singur.

Și glasul băiatului a răspuns indiferent :

— Nu. Aici se află iarăși oamenii cărora le-au scos bîtlanii ochii.

S-a auzit un zgomot de țîțîni și după aceea glasul în vîrstă, mai apropiat ca prima dată.

— Du-i la casele lor — i-a poruncit.

— Nu știu unde locuiesc.

Și glasul în vîrstă a adăugat :

— Nu fi prost crescut. Toată lumea știe unde locuiesc din noaptea în care bîtlanii le-au scos ochii.

După aceea a vorbit cu alt ton, ca și cînd ni s-ar fi adresat nouă :

— Atîta tot că nimeni nu a vrut să creadă și se spune că a fost o minciună de-a ziarelor ca să sporească vînzarea. Nimeni n-a văzut bîtlanii.

Și femeia a spus :

— Dar nimeni n-o să mai creadă dacă-i scot în stradă.

Noi nu ne-am mișcat ; stăteam tăcuți, sprijiniți de perete, ascultînd.

Ilustrații de Dodi Ionescu Romanați la volumul „Fantastica și trista poveste a candidei Erendira și a nesăbuitei sale bunici" de Gabriel Garcia Márquez, apărut la editura Univers

Și femeia a spus :

— Dacă el vrea să vă conducă e altceva. După toate astea, nimeni nu o să-și aplece urechea la ce spune un copil.

Glasul băiatului a intervenit :

— Dacă ies în stradă cu ei și am să spun că sînt oamenii cărora le-au scos bîtlanii ochii, ceilalți copii or să dea cu pietre după mine. Toată lumea spune că așa ceva nu se poate întîmpla.

A urmat un moment de tăcere. După aceea ușa s-a auzit închizîndu-se din nou, iar băiatul a spus :

— În afară de asta, acum tocmai citeam *Terry și pirații*.

Cineva ne-a spus cîteva cuvinte la ureche. S-a tîrît pînă în locul unde se afla glasul.

— Asta chiar îmi place — a zis. Cel puțin, spune-ne ce i s-a mai întîmplat lui Terry săptămîna asta.

Se străduia să-i cîștige încrederea, am bănuit noi. Dar băiatul i-a spus :

— Nu mă interesează. Ceea ce-mi place sînt culorile.

— Terry se găsea într-un labirint — am zis noi.

Și flăcăul ne-a lămurit :

— Asta era vineri. Azi e duminică și ceea ce mă interesează sînt culorile. A spus-o cu un glas rece, nepătimaș, indiferent.

Cînd celălalt s-a reîntors, am spus :

— Avem aproape trei zile de cînd ne-am pierdut și nu ne-am odihnit nici o clipă.

Și cineva a spus :

— Foarte bine. O să ne odihnim acuma un pic, dar fără să ne lăsăm de mîini.

Ne-am așezat. Un soare invizibil a început să ne încălzească umerii. Dar nici măcar prezența soarelui nu ne interesa. Îl simțeam doar aici, în toate părțile, pentru că pierdusem noțiunea depărtării, a orei, a direcției. Au trecut mai multe glasuri.

— Bîtlanii ne-au scos ochii — am zis noi.

Și unul din glasuri a spus :

— Aștia chiar au crezut ce-au scris ziarele.

Glasurile s-au pierdut. Și am continuat să rămînem acolo, așezați, umăr contra umăr, așteptînd ca în trecerea aceea de glasuri, în acele imagini închipuite, să distingem o voce sau un miros cunoscut. Soarele a continuat să ne încălzească frunțile. Atunci cineva a zis :

— Să mergem din nou lîngă perete.

Și ceilalți, nemișcați, cu capetele ridicate spre lumina aceea invizibilă :

— Încă nu. Să așteptăm pînă cînd soarele va începe să ne încălzească obrajii.

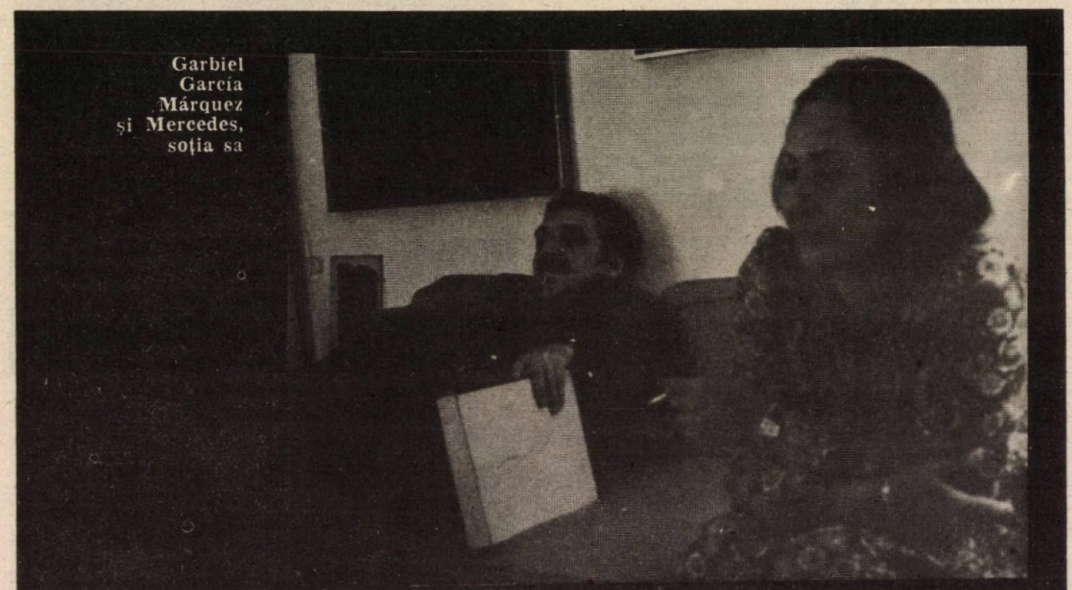

Garbiel Garcia Márquez și Mercedes, soția sa

In după-amiaza de marți

renul ieși din trepidantul coridor de piatră roșie, pătrunse în plantațiile de bananieri, simetrice și interminabile, iar aerul deveni umed și nu se mai simți deloc briza mării. Vălătuci de fum sufocant intrară prin fereastra vagonului. Pe drumul îngust, paralel cu calea ferată, înaintau care trase de boi încărcate cu ciorchini de banane verzi. Dincolo de drum, pe locurile fără semănături, se aflau birourile cu ventilatoare electrice, depozitele din cărămidă roșie și locuințele cu scaune și măsuțe albe așezate pe terasele dintre palmieri și trandafiri prăfuiți. Era unsprezece dimineața și căldura încă nu se făcea simțită.

— E mai bine dacă închizi fereastra — spuse femeia. O să-ți umpli părul de funingine.

Fetița încercă s-o-nchidă, dar fereastra era blocată din cauza ruginii.

Erau singurii pasageri din estropiatul vagon de clasa a treia. Și cum fumul locomotivei a continuat să intre pe fereastră, fetița a părăsit scaunul acela, punînd în loc singurul bagaj pe care-l duceau cu ele ; o pungă din material plastic cu de-ale gurii și un buchet cu flori înfășurate într-un ziar. S-a așezat în partea opusă, departe de fereastră, în fața mamei sale. Amîndouă erau îmbrăcate de sus pînă jos într-un doliu sever și sărac.

Fetița avea doisprezece ani și călătorea pentru prima oară. Femeia părea destul de bătrînă pentru a fi mama ei, poate din pricina vinișoarelor albastre din pleoape și a trupului mărunțel, moale și fără forme, vîrît într-o rochie croită ca o sutană. Călătorea cu șira spinării sprijinită bine de spătarul scaunului, ținînd în poală cu ambele mîini o poșetă de lac scorojit. Avea acea expresie pentru totdeauna senină a celor obișnuiți cu sărăcia.

La douăsprezece a început căldura. Trenul s-a oprit preț de zece minute într-o gară fără vreo așezare în jur pentru a lua apă. Afară, în tăcerea misterioasă a plantațiilor, umbrele păreau tăiate cu foarfeca. Dar în vagon, aerul stătut, mirosea a piele arsă. Trenul nu s-a mai grăbit. S-a oprit în două sate asemănătoare, cu case din lemn pictate în culori țipătoare. Femeia și-a înclinat capul într-o parte și s-a lăsat furată de somn. Fetița și-a scos pantofiorii. După aceea s-a dus pînă la capătul vagonului, la toaletă, și-a pus buchetul de flori vestede în apă.

Cînd s-a reîntors la locul ei, mama o aștepta să mănînce. I-a dat o bucățică de brînză, puțină mămăligă, un biscuit dulce și a scos pen-

tru ea din punga de plastic o porție tot atît de mare. În timp ce mîncau, trenul a trecut foarte încet peste un pod de fier, lăsînd în urmă un sat la fel cu celelalte, numai că aici, piața era plină de lume. O echipă de muzicanți încropea o bucată veselă sub soarele nimicitor. La capul satului, în cîmpia arsă de secetă se terminau plantațiile.

Femeia a terminat de mîncat

— Pune-ți pantofii — i-a spus.

Fetița a privit afară. N-a văzut nimic altceva decît cîmpul pustiu peste care trenul începea să alerge din nou, dar și-a vîrît repede în pungă ultima îmbucătură, apoi și-a pus pantofii. Femeia i-a întins pieptenul.

— Piaptănă-te.

În timp ce fetița își aranja părul, trenul a început să șuiere. Femeia și-a șters sudoarea de pe gît și și-a trecut degetele peste fața lucioasă. Cînd fetița a terminat cu pieptănatul, trenul a trecut prin fața primelor case ale unui tîrg mai mare, dar mai trist decît cele de pînă atunci.

— Dacă vrei să faci ceva, fă acuma — i-a spus femeia. De-acum încolo, chiar dacă ai să mori de sete, n-ai să bei apă de nici unde. Și, mai ales, să nu-mi plîngi.

Fetița a dat din cap în semn că a înțeles. Pe fereastră pătrundea un aer cald și uscat, amestecat cu șuierul locomotivei și zgomotul de fier al vagoanelor hodorogite. Femeia a înfășurat punga cu restul de mîncare și a vîrît-o în poșetă. Pentru o clipă, sub luminoasa zi de martie din acel august, imaginea întregului sat a strălucit în fereastra vagonului. Fetița a înfășurat florile în ziarul ud, s-a îndepărtat puțin de fereastră și a privit-o fix pe mama ei. Aceasta i-a răspuns cu o expresie indiferentă. Trenul a încetat să mai șuiere, încetinindu-și mersul. Un moment după aceea s-a oprit.

În gară nu era absolut nimeni. În partea cealaltă a străzii, cu trotuarul umbrit de migdali, rămăsese deschisă numai sala de biliard. Satul plutea în căldura zilei. Femeia și fetița au coborît din tren, au străbătut gara pustie cu dalele împinse în sus de presiunea ierbii și au trecut strada, pășind pe trotuarul cu umbră.

Se făcuse două. La ora asta, înfrînți de dogoare, oamenii își făceau siesta. Magazinele, birourile publice și școala municipală se închideau de la unsprezece și nu se mai deschideau pînă spre patru, cînd trenul ajungea din nou aici, făcînd cale întoarsă. Rămîneau deschise numai hotelul din fața gării, restaurantul de lîngă el, sala de biliard și biroul telegrafistului de la marginea pieței. Casele, construite în majoritatea lor după modelul celor ridicate de compania bananieră, aveau ușile închise pe dinlăuntru și obloanele trase. În unele era atît de cald, încît locatarii își luau prînzul în curte. Alții așezau un scaun sub umbra migdalilor și-și făceau siesta în plină stradă.

Căutînd mereu răcoarea umbrei, femeia și fetița au înaintat fără să tulbure odihna nimănui. S-au dus direct la casa parohială. Aici, femeia a zgîriat cu unghiile plasa de sîrmă de la ușa din față, a așteptat cîteva clipe și a chemat din nou. Dinăuntru se auzea zgomotul unui ventilator electric. Pașii nu se puteau distinge. S-a auzit doar scîrțîitul ușor al unei uși, iar după aceea un glas abia șoptit foarte aproape de plasa de sîrmă: „Cine-i?" Femeia a încercat să vadă prin pătrățelele metalice.

— Îl caut pe părinte — a spus.

— Acum doarme.

— Trebuie să-l văd — a insistat femeia.

Glasul ei avea un ton poruncitor și calm.

Ușa s-a întredeschis fără zgomot și în prag și-a făcut apariția o femeie în vîrstă, grasă, cu fața palidă și părul de culoarea fierului. În dosul ochelarilor cu lentile groase, ochii păreau foarte mici.

— Intrați — le-a spus, deschizînd ușa larg.

Au intrat într-o încăpere plină cu un miros greu de flori putrede. Gazda le-a însoțit pînă lîngă o banchetă de lemn și le-a făcut semn să ia loc. Fetița s-a așezat de îndată, dar mama ei a rămas în picioare, nedumerită, strîngînd poșeta în mîini. Nu se auzea nici un alt zgomot decît cel al ventilatorului.

Femeia din casă a apărut în ușa din fund.

— Zice să vă întorceți pe la trei — le-a spus iarăși în șoaptă. S-a culcat abia de cinci minute.

— Trenul se întoarce la trei și jumătate — i-a răspuns mama.

A fost o replică scurtă și hotărîtă, dar glasul continua să fie potolit, cu multe modulații. Femeia din casă a surîs pentru prima dată.

— Bine, să vedem dacă...

Cînd ușa din fund s-a închis din nou, mama s-a așezat lîngă fetiță. Îngustă și mică, sala de așteptare era sărăcăcioasă, ordonată și foarte foarte curată. Dincolo de o balustradă din lemn care împărțea încăperea în două se afla o masă de lucru, simplă, cu mușama, pe care se găsea o mașină de scris foarte veche și o vază cu flori. În spate se vedea arhiva parohiei. Îți puteai da seama că totul fusese ordonat de o femeie nemăritată.

Ușa din fund s-a redeschis iarăși și de data aceasta și-a făcut apariția părintele însuși, ștergîndu-și ochelarii cu batista. Numai cînd și i-a pus pe nas a fost limpede că era fratele femeii care le primise înlăuntru.

— Ce doriți? — a întrebat el.

— Cheile de la cimitir — i-a răspuns femeia.

Fetița rămăsese pe scaun, cu florile în poală și picioarele adunate sub ea. Părintele a cercetat-o mai întîi pe ea, apoi s-a oprit asupra femeii, iar după aceea a privit prin plasa de sîrmă de la fereastră cerul strălucitor și fără pic de nor.

— Pe căldura asta — a zis el — ați fi putut aștepta să se mai înmoaie soarele.

Femeia a dat din cap în tăcere. Părintele a trecut dincolo de balustrada de lemn, a scos dintr-un dulap un registru învelit în mușama, un toc și o călimară, așezîndu-se la masă. Părul care-i lipsea pe cap îi prisosea pe mîini.

— Ce mormînt căutați? — a întrebat.

— Pe cel a lui Carlos Centeno — a spus femeia.

— Cine ?

— Carlos Centeno — a repetat femeia.

Părintele a continuat să nu priceapă.

— E vorba de hoțul pe care l-au ucis aici săptămîna trecută — a adăugat femeia pe același ton. Eu sînt mama lui.

Părintele a cercetat-o atent. Ea i-a întors privirea aproape țintuindu-l cu o stăpînire de sine așezată, iar părintele a roșit. Și-a înclinat fruntea și a început să scrie. Pe măsură ce completa foaia albă îi cerea datele de identitate, iar femeia răspundea fără să șovăie, cu amănunte exacte, de parcă ar fi citit. Părintele a început să transpire. Fetița și-a desfăcut bareta de la pantoful sting, eliberîndu-și călciiul și sprijinindu-l pe ștaif. Apoi a făcut același lucru pentru dreptul.

Totul începuse lunea trecută, la trei dimineața, cîteva case mai încolo. Rebeca, o văduvă singuratică și tăcută care trăia într-o casă plină de tot felul de nimicuri, a simțit prin ropotul unei ploi mărunte cum cineva încerca să deschidă ușa dinspre stradă. S-a ridicat și a căutat pe pipăite în dulapul cu haine un revolver arhaic cu care nu mai trăsese nimeni de pe vremea colonelului Aureliano Buendia și s-a apropiat de ușă fără să aprindă lumina. Orientîndu-se nu atît după zgomotul broaștei, cît după teroarea îndurată în cei 28 de ani de singurătate, și-a fixat cu închipuirea nu numai locul exact în care se afla ușa, ci și înălțimea la care se găsea broasca acesteia. A strîns arma cu amîndouă mîinile, a închis ochii și a apăsat pe trăgaci. Era pentru prima dată în viața ei cînd trăgea cu un revolver. Îndată după zgomotul împușcăturii n-a mai auzit decît murmurul ploii pe acoperișul de zinc. După aceea a deslușit un clinchet metalic căzînd pe trotuarul de ciment și o voce foarte scăzută, plăcută și teribil de obosită : „Ah, mamă". Omul pe care avea să-l găsească în zori mort în fața casei, cu nasul făcut pulbere, era îmbrăcat într-o flanelă cu dungi colorate, un pantalon obișnuit legat, în loc de curea, cu o funie și era desculț. Nimeni din cei din jur nu l-a cunoscut.

— Așa că se numea Carlos Centeno — a murmurat părintele lăsînd tocul jos.

— Centeno Ayala — a spus femeia. Și era singurul bărbat.

Părintele s-a reîntors la dulap. Agățate de un cui pe partea din interior a ușii se aflau două chei mari și ruginite, așa cum își închipuia fetița și cum își închipuia mama cînd era fetită și cum trebuie să-și închipuie chiar și părintele uneori că erau cheile Sfîntului Petru. Le-a luat de acolo, le-a pus pe registrul deschis și, așezat pe balustradă și privind femeia, i-a arătat cu degetul un loc pe foaia scrisă.

— Semnați aici.

Femeia și-a desenat numele, ținîndu-și poșeta sub braț. Fetița și-a luat florile și s-a apropiat de balustradă tîrșindu-și pantofii și privind-o fix pe mama ei.

Părintele a scos un suspin.

— Nu ați încercat niciodată să-l aduceți pe calea cea bună ?

Femeia i-a răspuns numai după ce a terminat să se iscălească.

— Era un om foarte bun.

Părintele le-a privit pe rînd, constatînd cu pioșenie și uimire că nu le încerca plînsul. Femeia a continuat cu același ton :

— Eu îi spuneam să nu fure niciodată nimic care i-ar lipsi cuiva de la masă și m-a ascultat întotdeauna. Mai înainte însă, cînd boxa, rămînea chiar și trei zile în pat, chinuit de loviturile primite.

— A trebuit să-și scoată toți dinții — a adăugat fetița.

— Așa e — a confirmat femeia. Fiecare îmbucătură pe care o mîncam în zilele acelea mă făcea să simt loviturile pe care fiul meu le primea sîmbătă noaptea.

— Voința lui Dumnezeu ne este necunoscută — a spus părintele.

Dar a spus-o fără convingere, în parte pentru că existența îl făcuse cît de cît sceptic, în parte din pricina căldurii. Le-a sfătuit să-și acopere capul ca să nu facă insolație. Și le-a arătat, căscînd și aproape adormit, cum să facă pentru a găsi mormîntul lui Carlos Centeno. La întoarcere nu era nevoie să mai bată la ușă. Puteau să vire cheile pe dedesubt și tot pe acolo, dacă voiau să o facă, pomana pentru biserică. Femeia a ascultat explicațiile cu multă atenție și i-a mulțumit fără să surîdă.

Înainte de a deschide ușa dinspre stradă, părintele și-a dat seama că cineva privea înăuntru cu nasul lipit de plasa de sîrmă. Era o ceată de copii. Cînd ușa s-a deschis complet, copiii s-au risipit. De obicei, la ora aceea nu era nimeni în stradă. Acum însă nu era vorba numai de copii. Grupuri de oameni se adunaseră pe sub umbrele migdalilor. Părintele a cercetat strada distorsionată din cauza reverberației luminii și a înțeles cum stăteau lucrurile. A închis ușa cu grijă.

— Așteptați o clipă — a spus, fără a privi femeia.

Sora lui a apărut în ușa din fund cu o jachetă neagră peste cămașa de noapte și părul peste umeri. L-a privit pe părinte în liniște.

— Ce s-a întîmplat ? a întrebat părintele.

— Oamenii și-au dat seama despre ce este vorba —a murmurat sora lui.

— E mai bine să ieșiți prin spatele casei — a spus părintele.

— E același lucru — l-a lămurit sora lui. Toată lumea e la ferestre.

Femeia părea să nu fi înțeles pînă în clipa aceea absolut nimic. A dat să privească strada prin plasa de sîrmă. După aceea a luat buchetul de flori din mîna fetiței și s-a îndreptat spre ieșire. Fetița a urmat-o.

— Așteptați să mai coboare soarele — a spus părintele.

— O să vă topiți de căldură — a adăugat sora acestuia, nemișcată în fundul încăperii. Stați să vă dau măcar o umbrelă.

— Mulțumesc, nu-i nevoie — i-a răspuns femeia. Putem merge și așa.

Și-a luat fetița de mînă și au ieșit în stradă.

VALÉRY în fața idolilor săi

. Acest text al lui E.M. Cioran a fost conceput inițial ca prefață la versiunea americană a scrierilor lui Valéry despre Leonardo, Poe și Mallarmé. Nu a fost acceptat și a apărut în cele din urmă doar într-o revistă din Statele Unite, iar ulterior în Edition de l'Herne (Paris, 1970).

A fi înțeles este o adevărată nenorocire pentru un autor : Valéry a fost înțeles și pe vremea cînd trăia, și după aceea. Să fi fost oare atît de simplu, atît de **penetrabil** ? Desigur că nu. Dar a făcut imprudența să ofere prea multe precizări, și despre sine și despre opera lui, s-a dezvăluit, s-a denunțat, a pus la dispoziție nenumărate chei, a risipit multe dintre echivocurile indispensabile prestigiului secret al unui scriitor : în loc să lase altora preocuparea de a-l ghici, și-a asumat-o el însuși ; a împins pînă la viciu mania de-a se explica. Prin aceasta, misiunea comentatorilor a fost considerabil ușurată : inițiindu-i de la bun început în miezul preocupărilor și gesturilor sale, el nu-i invita să-i disece opera ci mai degrabă propriile-i spuse pe marginea ei. Din acest moment, menirea oricărei întrebări despre Valéry era aceea de-a lămuri dacă în cutare privință fusese victima unei iluzii ori, dimpotrivă, a unei **excesive** clarviziuni, a unei judecăți smulse din real, în amîndouă cazurile. Nu numai că a fost propriul său comentator, dar toate lucrările sale nu sînt decît o autobiografie mai mult sau mai puțin camuflată, o introspecție savantă, un **jurnal** al spiritului său, o promovare a experiențelor sale, a oricăreia dintre experiențele sale, la rangul de eveniment intelectual, un atentat împotriva a tot ce putea fi la el **impuls irațional**, o rebeliune împotriva profunzimii sale.

A ști să demontezi orice mecanism, pentru că totul este mecanism, sumă de artificii, de trucuri sau, ca să folosim un cuvînt mai onorabil, de operațiuni : a te apleca plin de interes asupra

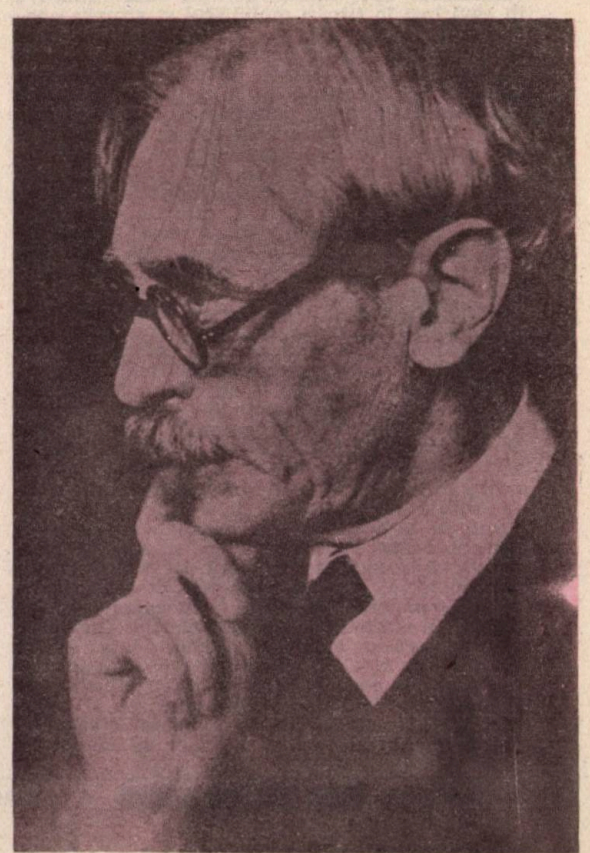

resorturilor, a te preschimba în ceasornicar, a vedea **înăuntru**, a înceta să te mai lasi amăgit. iată ce prezintă importantă în ochii săi. Omul, asa cum îl concepe el, nu valorează decît prin capacitatea sa de non-consimtire, prin gradul de luciditate la care va fi ajuns. Această nevoie de luciditate te face să cugeti la gradul de **trezie** pe care îl presupune orice experientă spirituală, si care va fi determinată de răspunsul la întrebarea capitală : „Pînă unde ai ajuns la perceperea irealului ?".

S-ar putea urmări în amănunt paralelismul dintre căutarea deliberată a luciditătii **dincoace** de absolut, asa cum se prezintă ea la Valéry, si căutarea treziei în perspectiva absolutului, care este de fapt calea mistică. Si într-un demers si într-altul este vorba de o exacerbare a constiintei, dornică să scuture iluziile pe care le tiraste după sine. Orice analist necrutător, orice denuntător al aparentelor, cu atît mai mult orice „nihilist", nu e altceva decît un mistic **blocat**, si asta doar pentru că-i displace să dea un continut luciditătii sale, s-o abată în sensul mintuirii, asociind-o cu un elan care o depăseste. Valéry fusese prea contaminat de pozitivism pentru a concepe alt cult decît acela al luciditătii **în sine**.

„Mărturisesc că mi-am făcut un idol din spiritul meu, dar altul n-am găsit". Valéry nu s-a dezmeticit niciodată din uimirea pe care i-o prileiuia spectacolul spiritului său. El nu i-a admirat decît pe cei care divinizau propriul lor spirit, si ale căror aspiratii erau atît de excesive, încît puteau să fascineze doar, sau să deruteze. Ceea ce l-a sedus la Mallarmé era **nesăbuitul**, acela care în 1885 îi scria lui Verlaine : .....întotdeauna am visat si-am încercat altceva, cu o răbdare de alchimist, gata să sacrifice orice vanitate si orice satisfactie, asa cum odinioară îti azvîrleai în flăcări mobilierul si grinzile acoperisului, ca să atiti vîlvătăile focului la care se elaborează Marea Operă. Ce anume ? E greu de spus : o carte, pur si simplu, în numeroase opuri, o carte care să fie o carte, arhitecturală si premeditată, nu o culegere de inspiratii fortuite, fie si admirabile... Voi merge mai departe, voi spune : Cartea, încredintat că în fond nu există decît una...". Încă în 1867, într-o scrisoare către Cazalis, întîlnim aceeasi dorintă grandioasă si delirantă : ..... nu voi intra fără o adevărată strîngere de inimă în suprema Disparitie dacă nu-mi voi fi terminat opera, care înseamnă Opera, Marea Operă, cum spun alchimistii, străbunicii nostri."

Dar ideea creării unei opere care să **concureze** lumea, care să nu fie reflexul ci dublul ei, nu din alchimisti a scos-o, ci mai degrabă din Hegel pe care nu-l cunostea decît indirect, prin Villiers, care la rîndu-i îl răsfoise, doar, cît să-l poată cita la nevoie, numindu-l pompos „reconstructorul Universului", formulă care desigur că l-a frapat pe Mallarmé, de vreme ce Cartea viza tocmai reconstrucția Universului. Dar se poate ca această idee să-i fi fost inspirată si de raporturile lui cu muzica, de teoriile epocii, provenite de la Schopenhauer si propagate de wagnerieni, pentru care muzica era singura artă capabilă să traducă esenta lumii. Dealtminteri, însăsi opera lui Wagner avea prin ce să sugereze visuri grandioase, să invite la megalomanie, întocmai ca alchimia sau hegelianismul. Un muzician, si încă un muzician fecund, poate aspira eventual la rolul de demiurg, dar cum ar putea oare un poet, si încă un poet delicat pînă la sterilitate, fără riscul ridicolului sau al nebuniei ? Toate acestea tin de domeniul **divagației**, ca să folosim un cuvînt îndrăgit de Mallarmé. Si tocmai acesta e aspectul prin care atrăgea, convingea. Valéry îl continuă si îl imită cînd vorbeste de acea **Comedie** a intelectualului pe care îsi propunea s-o redacteze într-o zi. Visînd să depăsesti măsura te îndrepti usor spre iluzia absolută. Cînd, la 3 noiembrie 1897, Mallarmé îi arăta lui Valéry paginile corectate din **O cădere de zar**, si-l întreba : „Nu vi se pare că-i un act de demență ?" — **dementul** nu era Mallarmé, ci acel Valéry care, într-un acces de sublim, avea să scrie că, în acest poem, într-un aranjament tipografic atît de straniu, autorul încercase „să ridice o pagină la puterea cerului înstelat". Asumarea unei misiuni imposibil de realizat si chiar de definit, vointa de vigoare cînd esti ros de cea mai subtilă anemie, presupune o oarecare punere în scenă, o dorintă de-a însela, de-a trăi intelectualiceste mai presus de mijloacele tale, o vointă de legendă, si de esec, ratatul, la un anumit nivel, fiind incomparabil mai captivant decît cel care a izbutit.

Ne interesează tot mai mult nu ceea ce a spus un autor, ci ceea ce ar fi vrut să spună, nu actele ci proiectele sale, mai putin opera sa reală cît cea visată. Mallarmé ne pasionează pentru că îndeplineste conditiile scriitorului nerealizat, nerealizat în raport cu idealul disproportionat pe care si-l fixase, atît de disproportionat încît uneori esti înclinat să-l numesti naiv sau impostor pe acela care n-a fost în realitate decît un halucinat. Sîntem ferventii operei avortate, abandonate în drum, imposibil de încheiat, zădărnicită de însesi exigentele ei. Ciudătenia, în acest caz, este că opera nici n-a fost începută, de vreme ce din Carte, această rivală a Universului, nu rămîne practic nici un indiciu revelator : este îndoielnic că temelia ei s-ar fi aflat în notele distruse de Mallarmé, cele care i-au supravietuit nemeritînd să zăbovim asupra lor. Mallarmé : o veleitate de gîndire, o gîndire care nu s-a materializat niciodată, care s-a ferecat în eventual, în ireal, detasată de orice act, superioară oricărui obiect, oricărui concept chiar... o asteptare a gîndirii. Si ceea ce el însusi, dusman al vagului, a exprimat în cele din urmă, e tocmai această asteptare care nu-i nimic altceva decît vagul însusi. Dar acest vag, care este spatiul depăsirii măsurii, comportă un aspect pozitiv, permite să imaginezi grandios. Tot visînd Cartea, Mallarmé si-a deschis calea spre unic : dacă ar fi fost mai rezonabil, ar fi lăsat o operă oarecare. La fel putem spune si despre Valéry, care este rezultatul ideii, aproape mitologice, pe care si-a făcut-o despre propriile sale facultăți, despre ceea ce ar fi putut extrage din ele, dacă ar fi avut posibilitatea sau timpul să le folosească într-adevăr. Nu sînt oare **Caietele** sale depozitul vraiste al Cărtii pe care si el voia s-o redacteze ? Valéry a mers mai departe însă decît Mallarmé dar, întocmai ca si acesta din urmă, n-a putut duce la bun sfîrsit un proiect care cere încăpătînare si o mare invulnerabilitate la plictiseală, această rană care, cum mărturisea el însusi, îl chinuia fără încetare. Or, plictiseala înseamnă discontinuitatea, oboseala provocată de orice rationament sustinut, întemeiat, obsesia pulverizată, groaza de sistem (Cartea n-ar fi putut să fie decît sistem, sistem **total**), groază de insistenta, de **durata** unei idei ; plictiseala este si însăilătură, fragment, notă, **caiet**, în sfîrsit diletantism din lipsă de vitalitate si, de asemenea, din teama de-a fi sau de-a părea **profund**. Atacul lui Valéry împotriva lui Pascal s-ar putea explica printr-o reactie de pudoare : nu-i oare indecent să-ti etalezi secretele, sfîsierele, abisurile ? Să nu uităm că pentru un mediteranean ca Valéry

simțurile aveau importanța lor și că pentru el categoriile fundamentale nu erau ceea ce este și ceea ce nu este, ci ceea ce nu există deloc și ceea ce pare să existe. Nimicul și Aparentul ; **ființa** ca atare era lipsită în ochii săi de dimensiune și chiar de conținut...

Nici Mallarmé, nici Valéry nu erau destul de înzestrați ca să abordeze Cartea. Înaintea lor, Poe ar fi fost în măsură să conceapă proiectul ei și, deopotrivă, să se și apuce de ea ; de altfel s-a și apucat la drept vorbind. Eurêka fiind un fel de operă-limită, de extremitate, de țel, de vis colosal și **realizat**. „Am dezlegat taina Universului". — „Nu mai simt dorința să trăiesc, de vreme ce am scris Eurêka — sînt exclamații pe care Mallarmé le-ar fi rostit cu plăcere ; nu prea avea dreptul, nici chiar după magnificul impas care este **O cădere de zar**. Baudelaire îl numise pe Poe un „erou" al Literelor ; Mallarmé va merge mai departe, îl va numi „cazul literar absolut". Nimeni n-ar ratifica astăzi asemenea judecată, dar asta n-are nici o importanță, fiecare individ, ca și fiecare epocă, neavînd **realitate** decît prin exagerările sale, prin capacitatea de-a supraestima, prin zeii săi. Șirul modelor literare sau filosofice aduce mărturia unei nevoi irezistibile de a adora : cine n-a fost hagiograf la vremea lui ? Un sceptic va găsi pe cineva mai sceptic decît el, pe care să-l venereze. Chiar și în secolul al XVIII-lea, cînd defăimarea devenise instituție, „decăderea admirației" nu trebuie să fi fost atît de generală pe cît o credea Montesquieu.

Pentru Valéry, tema tratată în Eurêka aparține literaturii. „Cosmogonia este un gen literar de-o remarcabilă persistență și de-o varietate uimitoare, unul dintre genurile cele mai vechi din cîte există". La fel gîndea și despre istorie și chiar despre filosofie, „gen literar specific, caracterizat prin anumite subiecte și prin frecvența anumitor termeni și-a anumitor forme". Se poate susține că, exceptînd științele pozitive, totul se reduce pentru el la literatură, la ceva suspect, dacă nu chiar vrednic de dispreț. Dar unde am putea găsi pe cineva mai **literar** decît el, cineva la care grija pentru cuvînt, idolatrizarea limbajului să fie susținute cu mai multă înfocare ? Narcis întors sieși împotrivă, el dispretuia singura activitate în acord cu natura lui : predestinat Verbului, era în mod esențial literat, și pe acest literat ar fi vrut să-l înăbușe, să-l nimicească ; pentru că n-a izbutit, s-a răzbunat pe literatură despre care a spus cele mai cumplite grozăvii. Cam așa ar fi schema psihologică a raporturilor sale cu literatura.

Eurêka n-a marcat evoluția lui Valéry. **Geneza unui poem**, dimpotrivă, este un eveniment major, o întîlnire capitală. Tot ce avea să gîndească după aceea despre mecanismul actului poetic se află aici. Ne închipuim încîntarea cu care trebuie să fi citit că în nici o privință compoziția **Corbului** nu poate fi atribuită hazardului sau intuiției, și că poemul a fost conceput cu „precizia și logica riguroasă a unei probleme de matematică". Altă declarație a lui Poe, de astă dată din **Marginalia** (CXVIII) trebuie să-l fi încîntat în aceeași măsură : „Nenorocirea (Valéry ar fi spus **fericirea**) anumitor spirite este cînd nu se mulțumesc niciodată cu ideea că pot înfăptui un lucru, nici chiar că l-au înfăptuit ; ei simt în același timp nevoia să știe și să le arate și celorlalți cum l-au înfăptuit".

Geneza unui poem era din partea lui Poe o mistificare **(a mere hoax)** ; toată opera lui Valéry purcede dintr-o lectură... naivă, dintr-o fervoare pentru un text în care poetul își bate joc de cititorii săi creduli. Acest entuziasm juvenil pentru o demonstrație atît de fundamental antipoetică dovedește pe deplin că la origine, în străfundurile sale, Valéry nu era poet ; pentru că toată ființa lui ar fi trebuit să se răzvrătească în fața acestei demolări calculate și necruțătoare a delirului, în fața acestui rechizitoriu împotriva celui mai elementar reflex poetic, împotriva rațiunii de a fi a poeziei ; — dar el simțea fără îndoială nevoia acestei incriminări pline de siretenie, a acestei puneri sub acuzație a oricărei creații spontane, pentru a putea justifica, **scuza** propria lui lipsă de spontaneitate. Ce poate fi mai liniștitor decît această savantă etalare de **sforării** ! **Geneza unui poem** nu era un catehism pentru poeți ci pentru versificatori, care a încîntat desigur latura de virtuoz a lui Valéry, înclinarea lui de a supralicita pe planul reflecției, gustul pentru artă ca joc secund, pentru arta **în** artă, cultul minuției, precum și acea voință de-a te afla, clipă de clipă, în afara a ceea ce faci, în afara oricărei rătăciri, poetice sau de altă natură. Doar un maniac al luciditătii putea savura această întoarcere cinică la izvoarele poemului, care contrazice toate legile producției literare, această premeditare nesfîrșit de minuțioasă, această acrobație nemaipomenită din care Valéry a extras principiul de bază al crezului său poetic. El a consacrat teoretic și a propus ca model inaptitudinea sa de-a fi poet în chip firesc, s-a agățat de o tehnică pentru a-și ascunde lacunele congenitale, a pus — nelegiuire de neiertat — poetica mai presus de poezie. Se poate presupune cu îndreptățire că toate tezele sale ar fi fost cu totul deosebite, dacă ar fi fost capabil să producă o operă mai puțin elaborată. El a propovăduit dificilul din **neputință** : toate exigențele sale sînt exigențele unui artist, nicidecum ale unui poet. Ceea ce la Poe nu era decît joc, la Valéry este dogmă, dogmă literară, adică ficțiune **acceptată**. Ca bun tehnician, a încercat să reabiliteze procedeul și meșteșugul în dauna **harului**. Din orice teorie, în artă se înțelege, s-a preocupat să desprindă concluzia cea mai puțin poetică, și de ea se crampona, sedus pînă la obnubilare de însăși **facerea** operei, de inventia lipsită de fatalitate, de ineluctabil, de destin. Întotdeauna a crezut că poți fi altul decît ești, și întotdeauna a vrut să fie altul decît era, mărturie stînd regretul lui mistuitor că nu e om de știință, regret care l-a îndemnat să susțină destule extravagante, în estetică mai ales ; același regret i-a inspirat condescendența față de literatură ; ai spune că se înjosește cînd discută despre literatură și că binevoiește doar să cultive poezia. Adevărul este că n-o cultivă, se **exersează** doar, cum a spus-o limpede în repetate rînduri. E bine cel puțin că non-poetul din el, împiedicîndu-l să amestece proza cu poezia și să dorească să facă poezie cu orice preț și pretutindeni, după exemplul simbolistilor, l-a scutit de calamitatea care este orice proză ostentativ poetică. Cînd abordezi un spirit atît de mlădios ca al său, încerci voluptatea rară de a-i detecta iluziile și lacunele care, deși nu sînt evidente, nu sînt mai puțin reale, luciditatea absolută fiind incompatibilă cu existența, cu exercițiul suflului. Și trebuie neapărat să recunoaștem că un spirit lucid, indiferent de gradul emancipării sale de lume, trăiește mai mult sau mai puțin în irespirabil.

Poe și Mallarmé **există** pentru Valéry ; Leonardo, e limpede, nu-i decît un pretext, un nume și nimic mai mult, o figură pe de-a întregul construită, un monstru ce deține toate puterile pe care nu le avem și ni le-am dori. El răspunde la acea nevoie de-a te vedea împlinit, realizat în cineva pe care îl imaginezi, și care reprezintă rezumatul ideal al tuturor iluziilor pe care ți le-ai făcut despre tine însuți : erou care a învins propriile tale piedici, care te-a eliberat din limitele tale, depășindu-le **în locul tău.**

Introducerea la metoda lui Leonardo, care datează din 1894, dovedește că Valéry, era desăvîrșit chiar de la debutul său, cu alte cuvinte, era cu desăvîrșire matur ca scriitor : de la bun început a fost cruțat de corvoada ameliorării, a progresului. Cazul nu-i lipsit de analogii cu acela al compatriotului său, care putea afirma pe insula Sfînta Elena : „Războiul este o artă ciudată ; vă asigur că am dat șaizeci de bătălii ; ei bine, n-am învățat nimic în plus față de ceea ce știam de la cea dintîi". Și Valéry ar fi putut susține la bătrînețe că **știa** totul, chiar de la prima tentativă, și că în materie de exigență față de sine și față de opera sa nu era mai înaintat decît la douăzeci de ani. La o vîrstă cînd alții merg pe dibuite, cînd maimuțăresc pe toată lumea, el își găsise maniera, stilul, forma sa de gîndire. Mai admira fără îndoială, dar **ca maestru.** Asemenea tuturor spiritelor perfecte era **mărginit,** cu alte cuvinte cantonat în anumite teme din care nu putea ieși. Probabil că dintr-o reacție împotriva lui însuși, împotriva frontierelor sale atît de perceptibile, a fost atît de intrigat de fenomenul pe care îl reprezintă Leonardo, un spirit universal, de posibilitatea greu de conceput a unei multiplicități de talente ce înfloresc fără a-și dăuna, care coabitează fără a se anula între ele. Nu se putea să nu-l **intilnească** pe Leonardo ; cu toate acestea, Leibniz se impunea mai mult. Fără îndoială. Dar pentru a-l ataca pe Leibniz avea nevoie, pe lîngă o competență științifică, și de cunoștințe ce-i lipseau, de-o curiozitate impresională de care nu era capabil. Cu Leonardo, simbol al unei civilizații, al unui univers sau a orice altceva, arbitrarul și dezinvoltura erau mult mai lesnicioase. Cu atît mai bine dacă îl și citezi din cînd în cînd, dar numai cît să poți vorbi și mai temeinic despre tine însuți, despre propriile tale gusturi și aversiuni, pentru a-i pune la punct pe filosofi invocînd un nume care, singur, el cumulează facultăți niciodată întrunite laolaltă de vreunul dintre ei. Pentru Valéry, problemele abordate de filosofie și maniera în care le enunță ea se reduc la niște „abuzuri de limbaj", la niște false probleme, sterile și interșanjabile, lipsite de orice rigoare, fie verbală, fie intrinsecă ; i se părea că o idee e denaturată de îndată ce filosofii pun stăpînire pe ea, mai mult : că **gîndirea** însăși se viciază în contact cu ei. Sila lui de jargonul filosofic este atît de convingătoare, atît de contagioasă, încît o împărtășești pentru totdeauna, ajungi să nu mai poți citi un filosof **serios** decît cu neîncredere sau dezgust, și te lipsești pe viitor de orice termen fals misterios ori savant. Cea mai mare parte a filosofiei se reduce la o crimă de lez-limbaj, o crimă împotriva Verbului. Orice formulă de **școală** ar trebui proscrisă și asimilată unui delict. Acela care, pentru a înlătura o dificultate sau a rezolva o problemă, inventează un cuvînt sonor, pretențios, ba chiar un cuvînt pur și simplu, este în mod inconștient necinstit. Într-o scrisoare către F. Brunot, Valéry scria : „...pentru a te lipsi de un cuvînt îți trebuie mai mult spirit decît pentru a-l introduce." Ce-ar mai rămîne — dacă am traduce elucubrațiile filosofilor în limbaj **normal ?** Pentru cei mai mulți dintre ei, întreprinderea ar fi catastrofală. Dar trebuie să adăugăm imediat că aproape în aceeași măsură ar fi catastrofală și pentru un scriitor, mai ales pentru un Valéry : ce valoare ar mai avea proza lui dacă i-am elimina strălucirea, dacă am reduce una sau alta dintre cugetările sale la simple conture scheletice ? El însuși era păcălit de limbaj, de **alt** limbaj, ce-i drept mai real, mai **existent.** Nu inventa cuvinte, dar trăia la un mod cvasiabsolut în limbajul său propriu, astfel încît superioritatea lui asupra filosofilor era exact aceea de-a aparține unei irealități mai mici decît a lor. Criticîndu-i atît de aspru, a dovedit că el, omul atît de avizat de obicei, se poate lăsa furat, înșelat. De altfel, o dezabuzare totală ar fi ucis într-însul nu numai pe „omul de gîndire", cum se autodenumea cîteodată, ci, pierdere și mai gravă, pe jonglerul, pe histrionul vocabulei. „Clarviziunea imperturbabilă" la care visa n-a atins-o, din fericire ; altminteri „tăcerea" lui s-ar fi perpetuat pînă la moarte.

Gîndindu-ne bine, aversiunea lui față de filosofi avea ceva impur ; de fapt era **obsedat** de aceștia, nu-i puteau fi indiferenți, îi hăituia cu o ironie vecina cu arțagul. Toată viața și-a interzis voința de-a construi un sistem; cu toate acestea, nutrea, ca și față de știință, un regret mai mult sau mai puțin conștient pentru sistemul pe care nu l-a putut construi. Ura purtată filosofiei este întotdeauna suspectă : s-ar spune că nu te ierți pentru că n-ai fost filosof și, ca să ascunzi acest regret, sau această incapacitate, îi bești pe cei care, mai puțin scrupuloși sau mai înzestrați, au avut șansa de-a construi micul univers neverosimil care este o doctrină filosofică bine articulată. Faptul că un „gînditor" îl regretă pe filosoful care ar fi putut fi este de înțeles ; dar e mai greu de înțeles că regretul acesta îi muncește și mai tare pe poeți : ne gîndim iarăși la Mallarmé, deoarece Cartea lui nu putea fi decît opera unui filosof. Prestigiu al rigorii, al gîndirii **lipsite de farmec !** Și poeții sînt extrem de sensibili în această privință, dintr-un fel de rușine că trăiesc fără jenă ca paraziți ai Improbabilului.

Filosofia profesorilor este una ; metafizica este cu totul altceva. Te-ai fi așteptat din partea lui Valéry la oarecare indulgență față de metafizică măcar. Nici vorbă. O denunță insidios, și n-ar lipsi mult ca s-o trateze, cum o face pozitivismul logic de care este foarte apropiat în multe privințe, ca pe o „maladie a limbajului". Și-a făcut chiar un titlu de glorie din ridiculizarea anxietății metafizice. Chinurile lui Pascal îi inspiră reflecții de inginer : „Pentru Leonardo nu există revelații. Nici abis căscat în dreapta lui. Un abis l-ar îndemna să se gîndească la o punte. Un abis i-ar putea folosi la încercarea vreunei uriașe păsări mecanice". — Cînd citești afirmații de-o asemenea dezinvoltură de neiertat, nu-ți mai trece prin minte decît o singură idee : să lași totul baltă și să-l **răzbuni** pe Pascal. Ce sens are să-i reproșezi că a abandonat știința, cînd acest abandon a fost rezultatul unei treziri mult mai importante decît descope-

ririle științifice pe care le-ar fi putut face mai tirziu ? În absolut, perplexitățile pascaliene la hotarele rugii cîntăresc mai greu decît cine știe ce taină smulsă lumii exterioare. Orice cucerire **obiectivă** presupune un recul lăuntric. Cînd omul își va atinge țelul pe care și l-a asumat : aservirea Creației — va rămîne cu desăvîrșire gol : dumnezeu și fantomă. Valéry subscrie fără rezerve, fără vreo reticență la această mare iluzie a timpurilor moderne care este scientismul. Să fie doar o întîmplare că, în tinerețea sa, la Montpellier, ocupa odaia în care locuise, cu mulți ani înainte, Auguste Comte, teoreticianul și profetul scientismului ?

Dintre toate superstițiile, cea mai lipsită de originalitate este cea a științei. Te poți desigur consacra activității științifice, dar entuziasmul pentru ea, **cînd nu-i domeniul tău,** este cel puțin jenant. Valéry și-a creat singur legenda de poet-matematician. Și toată lumea l-a crezut pe cuvînt, deși pe de altă parte el însuși a recunoscut că nu-i decît un „amant nefericit al celei mai frumoase științe", și i-a declarat lui Frédéric Lefèvre că, în tinerețe, n-a reușit să intre la marină din cauza „neînțelegerii absolute a științelor matematice. Nu pricepeam o iotă. Erau pentru mine tot ce poate fi mai străin, mai de nepătruns, mai descurajator pe lumea asta. Nimeni n-a înțeles vreodată mai puțin decît mine pe vremea aceea existența și chiar posibilitate celei mai simple matematici"... — Că mai tîrziu a prins gustul matematicilor, este de netăgăduit ; dar a prinde gust și a te pricepe nu-i totuna. S-a interesat de matematici fie ca să-și creeze un statut intelectual de excepție, fie din dorința de-a se erija drept erou al unei drame la limita puterilor spiritului, sau ca să pătrundă într-un domeniu în care nu te mai poticnești de tine însuți în fiecare clipă. „Nu știu cuvinte care să exprime dulceața de-a simți că există o întreagă lume din care Eul este cu desăvîrșire absent." Să fi cunoscut Valéry aceste cuvinte despre matematici ale Sophiei Kowalevsky ? Probail că o nevoie analogă îl mîna spre o disciplină atît de depărtată de orice formă de narcisism. Dar dacă vom pune la îndoială faptul că există în el această necesitate profundă, atunci raporturile sale cu știința duc gîndul la entuziasmul excesiv al acelor femei din secolul Luminilor despre care chiar el însuși a vorbit în prefața **Scrisorilor persane,** și care bîntuiau laboratoarele, admirau cu infocare anatomia sau astronomia. Trebuie să recunoaștem, spre lauda lui, că, în felul în care se pronunță despre știință, regăsim tonul unui monden din marea epocă, ultimul ecou al saloanelor de odinioară. Am putea detecta deopotrivă, în asiduitatea cu care urmărește inabordabilul, un dram de mazochism : să adori, pentru a te tortura singur, ceea ce nu vei atinge niciodată ; să te pedepsești pentru că nu ești decît un simplu amator în materie de Știință.

Singurele probleme pe care le-a înfruntat ca expert, ca inițiat, sînt cele ale formei sau, ca să fiu mai exact, ale scriiturii. „Geniu sintactic", aceste cuvinte ale lui Claudel despre Mallarmé i se potrivesc tot atît de bine, dacă nu și mai bine, lui Valéry, care mărturisește în însuși că îi datorează lui Mallarmé ideea „de-a concepe și de-a stitua mai presus **de toate operele,** stăpînirea conștientă a funcției limbajului și sentimentul unei libertăți superioare a expresiei, față de care orice gîndire nu-i decît un incident, un eveniment particular". — Cultul lui Valéry pentru rigoare nu depășește proprietatea termenilor și efortul conștient de-a obține o

Tablou de Benone Șuvăilă

strălucire **abstractă** a frazei. Rigoare a formei și nu a materiei. Se pare că pentru **Tînără Parcă** i-au trebuit peste o sută de ciorne : autorul își face un titlu de glorie dintr-asta, discerne aici simbolul însuși al unui demers riguros. Să nu lași nimic pe seama improvizației sau a inspirației (sinonime blestemate în ochii săi), să supraveghezi cuvintele, să le cîntărești, să nu uiți niciodată că limbajul este singura, unica realitate — iată în ce constă această voință de exprimare, împinsă atît de departe încît devine înverșunare pentru fleacuri, căutare istovitoare a preciziei infinitezimale. Valéry este un salahor al Nuanței.

El a mers pînă la extrema limită a limbajului, acolo unde acesta, aerian, de-o subtilitate primejdioasă, nu mai este decît **esență** de dantelă, ultima treaptă **înainte** de ireal. Nu ne putem închipui o limbă mai epurată decît a lui, mai miraculos de vlăguită. De ce să negăm că nu rareori ea este împopoțonată sau de-a dreptul prețioasă ? El însuși ținea la mare stimă prețiozitatea, așa precum o dovedește această mărturie semnificativă : „Cine știe dacă odinioară Molière nu ne-a păgubit de vreun Shakespeare, atunci cînd i-a acoperit pe prețioși de ridicol ?" — Reproșul ce s-ar putea aduce prețiozității este că l-a făcut pe scriitor prea conștient, prea pătruns de superioritatea sa asupra instrumentului : cîntînd la el întruna și minuindu-l cu virtuozitate, el deposedează limbajul de tot misterul și de toată vigoarea sa. Or, limbajul **trebuie** să reziste ; cînd cedează, cînd se supune deplin capriciilor unui prestidigitator, se descompune într-o serie de invenții și piruete, în care triumfă în fiecare clipă asupra lui însuși și se fragmentează împotriva sa pînă la anulare. Prețiozitatea este scriitura scriiturii : un stil care se dedublează și devine obiectul propriei sale căutări. Ar fi totuși abuziv să-l considerăm pe Valéry un prețios ; dar se cuvine să spunem că avea **tresăriri** de prețiozitate. Era cît se poate de firesc la cineva care nu percepe nimic **în spatele** limbajului, nici un substrat sau reziduu de realitate. Cuvintele în sine ne apără de neant, acesta pare să fie **fondul** gîndirii sale, deși **fond** este un termen căruia i-a refuzat deopotrivă și accepțiunea estetică și cea metafizică. Oricum, el a mizat într-adevăr pe cuvinte, a dovedit astfel că mai crede în ceva. Doar dacă ar fi sfîrșit prin a se detașa de ele, abia atunci l-am fi putut socoti „nihilist". În orice caz, nu putea fi un nihilist, fiindcă era prea sensibil la necesitatea imperioasă a minciu-

nii pentru a exista. „Ne-am pierde curajul dacă nu ne-ar susține idei false", a spus Fontenelle, scriitorul cu care Valéry seamănă cel mai mult prin grația pe care știa s-o confere celei mai mărunte idei.

Poezia este **amenințată** atunci cînd poeții acordă prea mult interes teoretic limbajului, făcînd din el un subiect constant de meditație, cînd îi conferă un statut excepțional, aparținînd mai mult teologiei decît esteticii. Obsesia limbajului, încă destul de acută în Franța, n-a fost aici niciodată atît de virulentă, și atît de sterilizantă ca astăzi : nu sîntem departe de a promova unealta, intermediarul gîndirii, ca obiect unic al gîndirii, bă chiar ca substitut al absolutului, ca să nu spunem al lui Dumnezeu. Nu poate fi gîndire vie, fecundă, care să muște realul, cînd cuvîntul se substituie brutal ideii, cînd vehiculul are mai multă importanță decît încărcătura pe care o transportă, cînd unealta gîndirii este asimilată gîndirii însăși. Ca să gîndești cu adevărat, gîndirea trebuie **să adere** la spirit ; cînd se desprinde de spirit, cînd îi devine exterioară, spiritul e frînat din capul locului, se învîrte în gol, nu mai are decît o resursă : el însuși, în loc să se agațe de lume, pentru a sorbi dintr-însa substanța sau pretextele sale. Scriitorul trebuie să se ferească să reflecteze prea mult asupra limbajului, să evite cu orice preț transformarea lui în substanța obsesiilor sale, să nu uite că operele importante au fost făcute în **pofida** limbajului. Un Dante era obsedat de ceea ce avea de spus și nu de **spunere.** De multă vreme, dintotdeauna, am fi ispitiți să susținem, literatura franceză pare să fi căzut în mrejele și sub despotismul Cuvîntului. De aici subțirimea, fragilitatea, extrema ei delicatețe, precum și manierismul ei. Mallarmé și Valéry încununează o tradiție și prefigurează o epuizare ; și unul și celălalt sînt simptome de sfîrșit ale unei națiuni **gramatice.** Un lingvist a putut afirma chiar că Mallarmé tratează franceza ca pe o limbă moartă, și „pe care n-ar fi auzit-o niciînd vorbită". Se cuvine să adăugăm că în cazul lui se vădește și un dram de poză, ceva de „parizian ironic și șmecher", cum notase Claudel, o umbră de „șarlatanie" de foarte mare clasă, o oboseală de om trecut prin toate — trăsături pe care le vom regăsi, mai subliniate, la acel Valéry al „refuzului confuz de-a fi indiferent ce", formulă-cheie a demersului său intelectual, principiu director, regula și deviza spiritului său. Și, într-adevăr, Valéry nu va fi niciodată **integral,** nu se va identifica nici cu ființele, nici cu lucrurile, va fi **alături,** marginal față de orice, și asta nicidecum dintr-un fel de jenă de ordin metafizic, ci din exces de reflecție asupra operațiunilor, asupra funcționării conștiinței. Ideea dominantă, ideea care dă un sens tuturor tentativelor sale, se învîrte în jurul acelei distanțe la care se situează conștiința față de ea însăși, al acelei **conștiințe a conștiinței,** așa cum se schițează ea mai ales în **Notă și Digresiune,** din 1919, capodopera sa „filosofică", în care, căutînd, printre senzațiile și judecățile noastre, o **invariantă,** el n-o găsește în personalitatea noastră schimbătoare ci în eul pur, „pronume universal", „apelativ pentru **acesta** care n-are nici un raport cu un chip", „care n-are nume", „care n-are istorie" și care nu-i, pe scurt, decît un fenomen de exacerbare a conștiinței, doar o existență limită, cvasi fictivă, lipsită de orice conținut determinat și fără vreun raport cu subiectul psihologic. Acest eu steril, sumă a refuzului, chintesență a nimicului, neant conștient (nicidecum conștiință a neantului, ci neant care se cunoaște și care respinge accidentele și vicisitudinile subiectului contingent), acest eu, ultima etapă a luciditații, a unei lucidități decantate și purificate de orice complicitate cu obiectele sau evenimentele, se situează la antipodul Eului — productivitate infinită, forță cosmogonică — așa cum îl concepuse romantismul german.

Conștiința nu intervine în actele noastre decît pentru a perturba înfăptuirea lor, conștiința este o perpetuă reluare în discuție a vieții, este probabil ruina vieții. **Bewusstsein als Verhägnis,** „Conștiința ca fatalitate", este titlul unei cărți apărute în Germania între cele două războaie, al cărei autor, trăgînd consecințele viziunii sale despre lume, s-a sinucis. În mod evident, există în fenomenul conștiinței o dimensiune dramatică, funestă, care nu i-a scăpat lui Valéry (dacă ne gîndim la „luciditatea ucigașă" din **Sufletul și Dansul),** dar el nu putea insista prea mult asupra ei fără a intra în contradicție cu teoriile sale obișnuite despre rolul benefic, în creația literară, a conștiinței, în opoziție cu caracterul suspect al transei : ce este toată poetica sa dacă nu apoteoza conștiinței ? Să fi zăbovit ceva mai mult asupra tensiunii dintre Vital și Conștient, și ar fi trebuit să răstoarne scara valorilor pe care o ridicase și căreia i-a rămas credincios de-a lungul carierei sale.

Valéry a considerat cunoaștere autentică efortul de-a se defini pe sine, de-a stărui asupra propriilor sale operațiuni mentale. Dar a **te** cunoaște nu înseamnă **a cunoaște** ; sau mai degrabă nu-i decît o varietate a lui a cunoaște. Valéry a confundat întotdeauna **cunoașterea** cu **clarviziunea.** Și voința de-a fi clarvăzător, de-a fi inuman de lucid, se însoțește la el cu un orgoliu abia ascuns : se cunoaște și se admiră că se cunoaște. Să fim drepți : nu-și admiră spiritul, se amiră ca Spirit. Narcisismul lui, inseparabil de ceea ce numea „emoții" și „patetism" al intelectului, nu-i decît un narcisism de jurnal intim, nu-i decît dragostea de eu în calitatea lui de aberație **unică,** nu-i nici eul celor cărora le place **să se asculte,** la modul psihologic se înțelege ; nu, este vorba de un eu abstract, mai exact : eul unui individ abstract, departe de complezențele introspecției sau de impuritățile psihanalizei. Să observăm că defectul lui Narcis nu-i era cîtuși de puțin consubstanțial : cum să explici altminteri că singurul domeniu în care posteritatea i-a dat indiscutabil dreptate este acela al considerațiilor și al previziunilor politice ? Datorită istoriei, idol pe care s-a străduit să-l sfărîme, dăinuie el în cea mai mare măsură, supraviețuiește, încă este actual. Pentru că spusele lui cu privire la istorie sînt cel mai des citate, printr-o ironie pe care probabil că ar fi gustat-o. Ne îndoim de poemele sale, respingem poetica sa, dar îl invocăm, tot mai des, pe moralistul și pe analistul atent al evenimentelor. Acest îndrăgostit de sine avea stofă de extravertit. Se simte că aparențele nu-i displăceau, că nimic nu îmbrăca la el un aspect morbid, profund, deosebit de intim, și că Neantul însuși, pe care l-a moștenit de la Mallarmé, nu era decît o fascinație scutită de rătăcire, și nicidecum o deschidere spre groază sau extaz. În nu mai știu care Upanișadă, se spune că „esența omului este cuvîntul, esența cuvîntului este imnul". Valéry ar fi subscris la prima aserțiune și-ar fi negat-o pe cea de-a doua. În această consimțire și în acest refuz trebuie căutată cheia împlinirilor și a limitelor sale.

În românește de Modest Morariu

FIRIMITURI CHINEZEȘTI

alese de Martin Buber

Grădinarul

Tse-Kung ajunsese odată pe drumul ce duce de la Ciu la Tsin într-un loc la nord de riul Han. Acolo văzu un om bătrîn, care săpase un șanț pentru a lega grădina lui de legume cu fîntîna. Scotea într-o găleată apă din fîntînă și-o turna în șanț — o trudă mare cu folos tare mic.

— Dacă ai avea aici o mașinărie ai putea să-ți stropești grădina într-o zi de o sută de ori și cu mai puțină osteneală. N-ai vrea să ai una ?

— Ce-i asta ? întrebă grădinarul.

— E-o pîrghie de lemn, răspunse Tse-Kung, care-n spate-i grea și-n față ușoară. Trage apa din fîntînă, cum faci tu cu mîinile tale, dar mai iute și mai ușor. Ea se numește cumpănă.

Grădinarul îl privi supărat, apoi rise și vorbi :

— Iată ce-am auzit de la învățătorul meu : cei ce au mașinării ajutătoare viclene sînt vicleni în treburile lor și cei ce-s vicleni în treburile lor, au viclenie-n inima lor și cei ce-au viclenie în inima lor, nu pot rămîne curați și neprihăniți și cei ce nu-s curați și neprihăniți sînt neliniștiți în spirit, iar cei ce-s fără de liniște în spirit, în aceia nu poate locui Tao. Nu că n-aș cunoaște aceste lucruri, dar mi-e rușine să le folosesc.

Tse-Kung era-ncurcat, lăsă capu-n jos și nu spuse nimic. După un timp grădinarul îl întrebă.

— Cine ești ?

— Sînt un învățăcel al lui Confucius.

— Așa, tu ești unul din aceia care-și împrăștie știința pentru a părea înțelepți, care vorbesc umflat pentru a se pune deasupra mulțimii, care cîntă singuri cîntece triste pentru a-și lăți renumele. De ți-ai putea uita toată puterea spiritului și-ndepărta gesturile, abia atunci ai fi aproape. Dar tu nu te poți stăpîni pe tine însuți și vrei să guvernezi lumea ? Umblă-ți drumul și nu mă opri mai mult de la treabă.

(După M. B.)

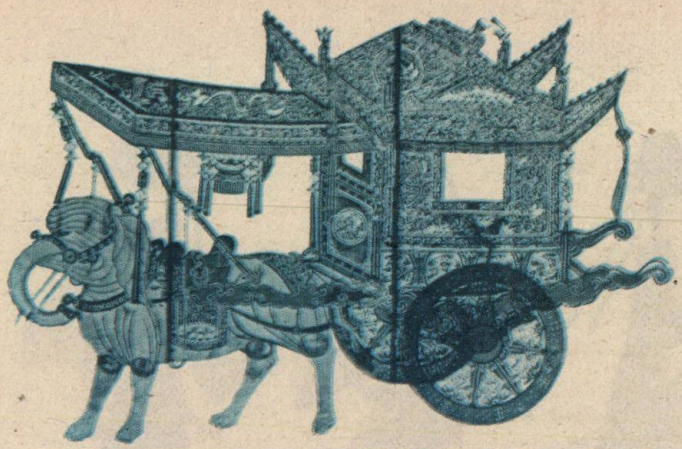

Spiritul Norilor și Vîrtej-Originar

Spiritul Norilor mergea spre răsărit prin văzduh, cînd dădu peste Vîrtej-Originar. Acesta era preocupat a-și plesni coastele și să țopăie prin jur.

Spiritul Norilor fu mirat, se trase respectuos într-o parte și-ntrebă :

– Cine ești tu, bătrîne, și ce faci aici ?

– Pierd vremea, răspunse Vîrtej-Originar și țopăi mai departe.

– Aș vrea să aflu ceva, continuă Spiritul Norilor.

Vîrtej-Originar ridică ochii, îl privi și zise :

– Hăă !

– Puterea cerului a căzut din potrivire și puterea pămîntului e-nlănțuită, spuse Spiritul Norilor, cele șase influențe*) nu se-nțeleg și cele patru anotimpuri nu se mai ostenesc să țină legea. Doresc să amestec cele șase influențe în așa chip, încît ele să hrănească toate ființele. Ce să fac ?

– Nu știu ! strigă Vîrtej-Originar și-și scutură capul, fără să se oprească din plesnit și țopăit. Nu știu !

Spiritul Norilor nu putu să-ntrebe mai departe. Cînd la trei ani dup-aceea mergea spre răsărit prin țara Yu-Sung, dădu iarăși peste Vîrtej-Originar. Plin de bucurie se grăbi spre el și spuse :

– O, cerescule, m-ai uitat ? O, cerescule m-ai uitat ? Se-nchină de două ori la pămînt și se rugă să-i fie îngăduit să-i pună întrebări lui Vîrtej-Originar. Acesta însă răspunse :

– Călătoresc fără să știu ce caut ! Rătăcesc încoa și-ncolo fără să știu încotro merg. Pierd vremea în felul acesta fără grijă și văd cum totul își merge drumul lui. Ce să știu ?

– Și eu rătăcesc încoace și-ncolo, răspunse Spiritul Norilor ; iar oamenii urmează tuturor mișcărilor mele. E inevitabil să fiu conducătorul lor. De aceea aș primi cu bucurie un sfat.

– Că ordinea lumii e stricată, spuse Vîrtej-Originar, că rînduielile vieții-s încurcate, că voința cerului nu se răsfrînge, că animalele cîmpului îs împrăștiate, că păsările țipă noaptea, că mana prăpădește pomii și buruienile, că distrugerea se-ntinde asupra tuturor celor care se tîrîie pe pămînt – asta-i din vina diriguirii.

– Poate-i adevărat, însă ce trebuie să fac ?

– Chiar asta-i, strigă Vîrtej-Originar, ăsta-i lucrul din care vine răul ! Întoarce-te !

– Se-ntîmplă rar, întîmpină Spiritul Norilor, să te-ntîlnesc, o cerescule ! Aș primi cu bucurie un sfat !

– Hrănește atunci poporul tău, vorbi Vîrtej-Originar, cu inima ta. Zăbovește în nefaptă și lumea va fi bună de la sine. Renunță la trupul tău. Eliberează-l de puterea simțurilor tale. Uită lucrurile. Fii una cu neîmpărțitul. Dezleagă-te de spiritul tău. Sufletul să-ți fie liber. Fii gol. Fii nimic. Lasă toate ființele să se-ntoarcă la natura lor străveche. De-o vor face fără știință, va rezulta de-aici o curățenie firească, pe care nu o vor pierde niciodată; știința însă ar aduce doar greșeli. Nu căuta numele și legăturile lucrurilor și toate lucrurilor vor înflori prin ele însele.

– O, cerescule, spuse Spiritul Norilor înainte de-a se-apleca de două ori la pămînt și să-și ia rămas bun, m-ai dăruit cu putere și m-ai umplut de mister. Ceea ce căutam de mult, găsii acum !

(După M. B.)

***) Yin, Yang, vîntul, ploaia, lumina și întunericul**

Rafinament și nefaptă

Civilizație

Subtilitatea extremă a văzului duce la excese în culori. Finețea foarte mare a auzului duce la excese în tonuri ; rafinamentul în iubirea de oameni duce la zăpăceală în virtute ; superrafinarea dreptății duce la răsturnarea principiilor, superrafinarea riturilor duce la abatere de la adevăratul scop.

Extrema rafinare a muzicii duce la lejeritate a spiritului ; finețea extremă a științei duce la domnia uneltelor ; subtilitatea extremă a inteligenței duce la răspîndirea cîrtelii...

Dacă oamenii stagnează în condițiile naturale ale Ființei, atunci aceste opt elemente fie că sînt sau nu date, n-are a face. Dacă însă oamenii nu adastă în condițiile naturale ale Ființei, atunci aceste opt elemente devin piedici și forțe hrăpărețe prăbușind lumea în chaos.

Cu cît subtilitatea cinstește și iubește mai mult lumea, cu atît se-afundă mai tare-n greșeală. Și asta o face nu-n vreo toană a ei, trecătoare, ci mustrînd cu vorba, cu smerenie-n îngenunchere și cu farmecul jocului și cîntecului. Ce-mi rămîne de făcut ?

De-aceea nu există pentru omul superior, care-i inevitabil chemat să domnească, nimic altceva decît nefapta. Prin nefaptă devine apt să stagneze în condițiile naturale ale Ființei. Și-așa e cel care cinstește imperiul ca și pe sine; potrivit să-l păstreze, și cel care-l iubește cum se iubește pe sine, potrivit să-l conducă.

Dacă se poate însă abține de la acestea, adică de la a-și păgubi echilibrul interior și de la a-și împovăra puterile simțurilor, dacă el e nemișcat ca un cadavru în timp ce forța lui de zmeu se revelază în juru-i în adîncă tăcere, în timp ce vocea lui de trăznet răsună și puterile cerului răspund fiecărui impuls al voinței lui iar sub binefăcătoarea influență a nefaptei se pirguie și prosperă toate lucrurile — ce tihnă mai are atunci apucîndu-se de condus lumea ?

(După M. B.)

Pomul noduros

Meșterul Ki dintr-un cătun din sud, umbla printre colinele din Șang. El văzu acolo un pom, care era mai mare decît toți ceilalți. O mie de care ar fi putut adăposti la umbra lui.

Meșterul Ki spuse :

— Ce fel de pom o fi ăsta ? Sînt sigur că lemnul lui e de un soi deosebit.

Privi în sus și băgă de seamă că crengile lui sînt atît de strîmbe și noduroase încît nu s-ar fi putut face grinzi din ele. Privi în jos și observă că rădăcinile lui se răspîndeau în toate părțile, încît nu s-ar fi putut face coșciuge din ele. Dacă ai fi lins o frunză, gustul ei pișcător ți-ar fi ars gura. De-ai fi mirosit-o, ai fi umblat trei zile ca năuc de putoarei ei...

Meșterul Ki zise :

— Asta-i într-adevăr un pom din care nu se poate face nimic. D-aia a și atins mărimea asta. Oh, asta-i pricina pentru care omul spiritului nu-i de nici o trebuință vieții...

(După R. W.)

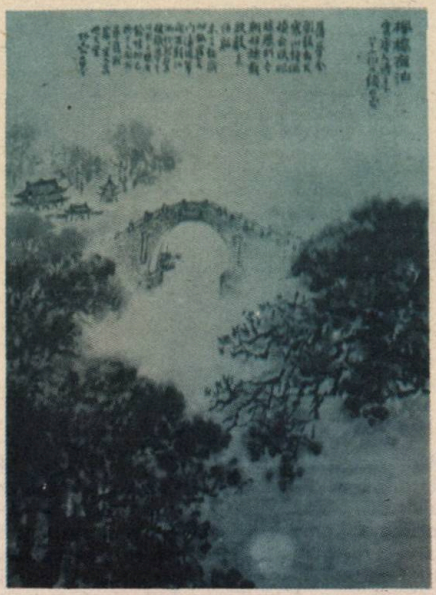

Spiritul rîului și al mării

Tîmpul revărsărilor sosise și sute de riulețe se vărsau în Fluviul Galben. Tulbure torentul se rostogolea între cle două maluri, încît privind de pe un mal pe celălalt nu mai puteai deosebi un bou de un cal. Zeul riului deveni trufaș și se bucură avînd simțămîntul că toată frumusețea lumii îi stă la picioare. Călători pe curent la vale și sosi la Marea Nordului. Acolo își îndreptă ochii spre răsărit și privi. Dar nu descoperi capătul apei. Apoi se răsuci, privi spre zeul mării și spuse suspinînd :

— Mie mi se potrivește ce stă-n zicala următoare : „cine cunoaște o sută de căi, crede neîndoios că-i înțelept". Cîți oameni n-am întîlnit, care nu voiau să știe nimic de măreția umană, dar nu i-am crezut. Abia la Domnia Ta văd ce-i adevărata măreție și nesfîrșire. De n-aș fi ajuns la ușa Domniei Tale, aș fi fost în primejdie să fiu tot timpul luat în rîs de maeștrii Marei Științi.

Zeul Mării Nordului, Yo, vorbi :

— Cu o broască de fîntînă nu se poate vorbi despre mare, ea-i limitată de gura fîntînii. Cu o pasăre de vară n-ai să poți vorbi despre gheață, e-ncuiată în vremea ei. Cu un specialist nu se poate vorbi despre viață, el e zidit în învățătura lui. Astăzi însă ai trecut de hotarele tale, ai privit marea cea mare și-ți cunoști sărăcia : astfel încît se va putea vorbi cu tine despre marea Ordine. Din toate apele de pe pămînt nu-i nici una mai mare decît marea. Toate fluviile se varsă-n ea, nici un om nu știe de cînd, și cu toate astea ea nu crește. La stînca We Lü din marea de la răsărit apa se evaporă mereu și nici un om nu știe pînă cînd și cu toate astea ea nu scade. Primăvară și toamnă n-o schimbă. Ea nu cunoaște potop și secetă. În aceasta și constă superioritatea ei asupra riurilor și fluviilor. Și cu toate astea nu cred despre mine c-aș fi mare. Asta vine din aceea că eu cunosc raportul în care se află făptura mea cu cerul și pămîntul, că eu îmi primesc forța de la puterile începutului, lumina și întunericul. Stau între cer și pămînt ca o pietricică sau un pomișor pe un munte uriaș, care-n micimea lui e totuși vizibil. Cum m-aș putea crede mare ? Crezi cumva că cele patru mări între cer și pămînt n-ar corespunde doar unei mici ridicături ori adînciturî în marea originară ? Pentru a numi numărul tuturor lucrurilor, se vorbește de zeci de mii și omul e desigur numai unul dintre ele. Din mulțimea de oameni care locuiesc cele 9 părți ale pămîntului, se hrănesc cu grîu și călătoresc cu corăbiile ori cu căruța de la unul la altul, individul e numai unul. Dacă-l compari așadar cu miriadele de ființe, nu-i el doar ca vîrful unui fir de păr pe trupul unui cal ? Cam asta-i ceea ce-i agită și preocupă pe oamenii mari ai istoriei lumii — lucruri. Cînd ei se cred atît de mari, ei se-aseamănă cu tine, care la fel crezuși.

Simțuri

Stăpînul mării din sud se numea Șu [1]). Stăpînul mării din nord se numea Hu [2]). Stăpînul lumii de mijloc se numea Hun-Tun [3]).

Șu îl întîlnea adesea pe Hu în ținutul lui Hun-Tun. Cum acesta li se arăta întotdeauna prietenos, ei se hotărîră să-i răsplătească bunăvoința.

Spuseră : „Toți oamenii au șapte deschideri — pentru văzut, auzit, mîncat și suflat. Hun-Tun singur n-are nici una. Să-i facem cîteva."

În ziua a șaptea Hun-Tun muri.

[1]) Șu : în chineză „pripit".

[2]) Hu : în chineză „deodată"

[3]) Hun-Tun : în chineză „ființă primordială nescindată (necunoscătoare) (nota tr. rom.).

Despre cîini şi cai

Hsü-Wu-Kuei, pustnicul, fu prezentat de ministrul Nü-Şang prinţului Wu din Wei.

Prinţul îl salută compătimitor şi zise :

– De bună seamă suferi, domnule ! Trebuie că ai cunoscut în viaţa din munte lipsuri aspre, de te-ai hotărît să o lepezi şi să mă cauţi...

Hsü-Wu-Kuei răspunde :

– Eu îs acela care te plînge, Prinţe, şi nu tu pe mine. Cînd laşi frîu liber patimii şi te dai maşinăriei urii şi poftei, suferă rosturile lăuntrice ale vieţii tale. Cînd te eliberezi de patimă şi te sustragi maşinăriei urii şi poftei, suferă simţurile tale, văzul şi auzul. Eu-s acela care te caină şi nu tu pe mine.

Prinţul fu atît de uimit încît nici nu putu vorbi. După un timp Hsü-Wu-Kuei continuă :

– Vreau, prinţul meu, să-ncerc să-ţi lămuresc în ce fel judec eu cîinii de vînătoare. Cei de cea mai joasă speţă mănîncă pînă se umflă şi-apoi îs mulţumiţi ca mîţele. Cei de soi mijlociu îs ca şi cum ar privi ţepeni în soare. Cei de cea mai înaltă clasă sînt ca şi cum s-ar fi despărţit de sinele lor.

Dar despre cîini nu pot judeca atît de bine cît asupra cailor. Despre cai eu judec astfel : cînd se-ntind, trebuie să fie ca linia ; încovoiaţi – ca arcul ; să se-ntoarcă în măsura unghiului ; să se răsucească aidoma compasului. Asta-i valabil despre caii statului. Ei nu se compară cu caii imperiului. Cei imperiali sînt splendizi. Se cabrează plini de nesaţ să se avînte-n depărtare, ca şi cum ar fi pierdut orice drum ; ca şi cum s-ar fi rupt de sinele lor. Astfel întrec orice rival, dispărînd peste preaful neatins, dincolo de orice privire.

Prinţul fu încîntat foarte de această cuvîntare şi surise. Cînd Hsü-Wu-Kuei ieşi, Nü-Şang îl întrebă :

– Ce i-ai putut oare povesti prinţului ? Cînd îi vorbesc eu, ori e cufundat în lucruri de pace şi-i oprit asupra cărţilor sfinte ale cîntecelor, istoriei, riturilor şi muzicii, ori învăţuit în treburi de război şi-i aplecat asupra sulului de aur al poruncii şi celor şase planuri de luptă. Am împlinit cu succes nenumărate însărcinări, totuşi prinţul nu m-a-nvrednicit niciodată cu vreun surîs. Ce i-ai putut spune tu, că l-a bucurat într-atît ?

Hsü-Wu-Kuei răspunse :

– I-am zis doar atît, cum judec eu cîinii şi caii.

– Asta a fost tot ? întrebă Nü-Şang.

– N-ai auzit, zise Nsü-Wu-Kuei, de proscrisul din Yüeh ? După primele zile de surghiun era bucuros cînd întîlnea pe cineva pe care l-a cunoscut acasă. După o lună era bucuros cînd întîlnea pe cineva pe care l-a văzut acolo. După un an era bucuros cînd întîlnea pe cineva care, într-un fel oarecare, semăna cu compatrioţii lui. Astfel potenţează faptul de a fi despărţit de colectivitatea ta, dorinţa de a o regăsi.

(După M.B.)

Hoţul mare

Tu te păzeşti de hoţii care sparg un sipet cu scumpeturi, bagă mîna prin traistă ori golesc un lădoi, îţi legi lucrurile cu funie sau sfoară, pui cîrlige ori lacăt pe ele.

Lumea numeşte asta deşteptăciune.

Cînd vine însă un hoţ mare, el ia lădoiul în cîrcă, cutia sub braţ şi traista şi-o atîrnă pe umăr, chinuit numai de grija să nu se rupă legătorile şi-ncuietorile.

Astfel se face că deşteptăciunea lumii îi vine-n ajutor hoţului mare.

(După M.B. – traducţie liberă)

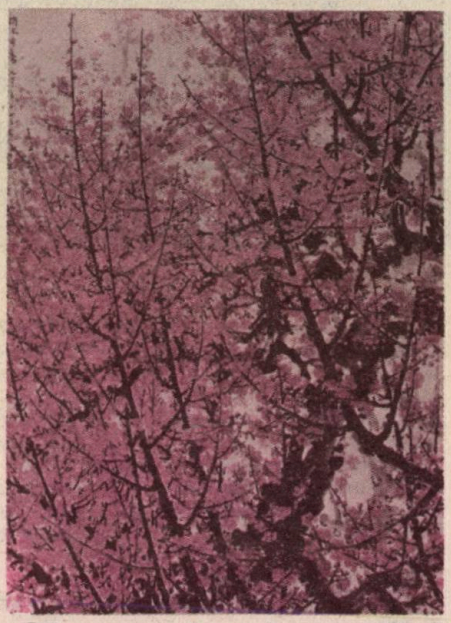

Cîntecul nebunului

Kung Dsi *) mergea spre Ciu. Nebunul din Ciu, Dsië Yü, trecu pe lîngă el vorbind :

Fönix, Fönix !
Zi de zi-i mai întunecos.
Viitor nu vine,
Ce-a fost, a fost.

De-are lumea-nțeles,
înțeleptul luminează.
N-are lumea-nțeles,
înțeleptul se-ascunde.
Azi
totu-i amestecat.

Norocu-i ca pana de ușor.
Nu poate fi prins niciodat'.
Nenorocu-i greu ca pămîntul,
Nu-l poți ocoli.

Niciodată, niciodat'
nu te-mpărtăși.
Primejdios, primejdios
e fiece pas.
Spinilor, spinilor !
mersul lucrurilor nu-l încetiniți !
Rătăciri, nebunii !
Nu vă opriți !

*) Confucius

Pomul pe munte se jefuiește singur. Uleiul în lampă scade singur. Scorțișoara-i bună de mîncat, de aceea-i pomul tăiat. Copacul de lac e folositor, de aceea-i aşchiat. Fiecare ştie cît e de folositor să fii de folos şi nimeni nu ştie cît e de folositor să nu fii de nici o trebuință.

(După R. W.)

Rotarul

Prințul Huan citea într-una din zile în atelier, cînd rotarul Fien, care lucra jos, zvîrli ciocanul şi burghiul, sui scările spre el şi întrebă :

– Fie-mi îngăduit să-ntreb, ce vorbe-s astea pe care tu, prințul meu, le cercetezi ?

– Eu cercetez vorbele înțelepților, spuse prințul.

– Sînt vii, înțelepții ? întrebă rotarul.

– Nu, răspunse prințul, ei sînt morți.

– Atunci vorbele pe care tu le cercetezi, prințul meu, spuse rotarul, nu-s decît firimituri de la acei bărbați.

– Cum poți tu, un rotar, strigă prințul, să pronunți o judecată asupra cărții pe care eu o citesc ? Explică-ți vorba ori de nu, să fii dat morții !

– Servitorul tău, zise rotarul o va lămuri aplicînd-o la propriu-i meşteşug. Iată, vreau să fac o roată. De lucrez prea migălos, n-o pot face îndeajuns de țeapănă. De lucrez prea grăbit, nu se mai potrivesc spițele. Iar de mişcările mîinii mele nu-s nici prea blînde şi nici prea avîntate, atunci se-ntîmplă ceea ce spiritul meu bănuie. Cuvintele nu pot să zică cum se-ntîmplă asta ; înăuntru se ascunde tainic o artă. Nu i-o pot mijloci nici fiului meu ; el n-o poate învăța de la mine.

Aşa fac eu, la şaptezeci de ani, în zilele mele bătrîne, fac încă roți mereu. Şi dacă înțelepții sînt morți şi duşi iar cu ei şi aceasta, ce nu putem învăța pe alții, atunci tot aşa şi acele vorbe pe care tu prințul meu le cercetezi, nu pot fi decît firimituri.

(După M.B.)

(După Martin Buber „Reden und Gleichnisse des Tschuang-Tse" Insel Taschenbuch)

În românește de Emil Cira

Povestea micului mus

karen blixen

Cunoscută și sub pseudonimul literar de Isak Dinesen, scriitoarea daneză Karen Blixen, baroană de Rungstedlung (1885—1962), și-a scris aproape întreaga operă în limba engleză, cu excepția ultimului volum de eseuri, publicat postum în Danemarca. Primul și singurul său roman, cu caracter autobiografic, Din străfundurile Africii, **relatează experiența celor două decenii petrecute în fosta colonie britanică Africa de Est, unde a organizat și exploatat, împreună cu soțul ei, o plantație de cafea. Dintre celelalte scrieri ale sale, cu un farmec romantic întărit de substanța legendelor, peisajului și obiceiurilor scandinave amintim :** Șapte povestiri gotice, Răzbunătorii angelici, Anecdote despre destin, Umbre pe iarbă, Ehrengard. **Traducerea de față face parte din volumul** Povestiri de iarnă, **scris în Danemarca în timpul celui de al doilea război mondial, și publicat simultan în Marea Britanie și S.U.A., unde s-a bucurat de un deosebit succes.**

Corabia **Charlotte** naviga de la Marsilia spre Atena, pe o vreme mohorîtă și o mare încă zbuciumată după o furtună ce durase trei zile. Un mic mus, pe nume Simon, stătea pe puntea udă, zgîlțîită de talazuri, ținîndu-se de un odgon și privea în sus către norii grei și arboretul catargului principal.

O pasăre ce se refugiase pe catarg își prinsese ghearele în nodurile unei parîme și, acolo sus, se zbătea din răsputeri încercînd să scape. De pe punte, băiatul o putea vedea dînd din aripi și întorcînd capul dintr-o parte în alta.

Experiența lui de pînă atunci îi formase treptat convingerea că în viață fiecare trebuie să vadă singur de sine, fără să aștepte ajutor de la nimeni. Dar lupta tăcută, pe viață și pe moarte, îl făcu să privească fascinat mai mult de o oră. Se întrebă ce pasăre o fi. În zilele din urmă poposiseră mai multe păsări pe greementul corăbiei : rîndunici, pitpalaci și o pereche de șoimi călători ; i se păru că pasărea aceasta era un șoim călător. Își aminti cum, pe meleagurile natale, lîngă casa părintească, văzuse, cu mulți ani în urmă, un șoim călător foarte de aproape, stînd pe o piatră și luîndu-și apoi zborul drept în sus. Era poate același. Rosti în sinea lui : „Pasărea asta e ca și mine. Atunci era acolo, iar acum e aici".

În această clipă se trezi în el un sentiment de frăție, ideea de soartă comună : începu să se uite la pasăre cu răsuflarea tăiată. Prin preajmă nu era nici un marinar ca să-și bată joc de el ; începu să chibzuiască în ce fel ar putea să se suie pe parîme ca să salveze șoimul. Își netezi părul spre ceafă, își sufleca mînecile și, după ce se uită cu grijă în jurul lui pe punte, începu să se cațere. De cîteva ori fu nevoit să se oprească din cauza velaturii care se umfla în bătaia vîntului. Așa cum își dădu seama îndată ce atinse vîrful catargului, era într-adevăr un șoim călător. Cînd capul îi ajunse în dreptul ei, pasărea încetă să se zbată și îl privi cu ochii ei galbeni, furioși și disperați. Trebui să o prindă cu o mînă în timp ce-și scoase cuțitul și tăie frînghia. Se cutremură cînd privi în jos, dar totodată se gîndi că nimeni nu-i poruncise să se cocoațe pînă acolo, că o făcuse din propriul lui imbold și aceasta îi dădu un simțămînt de mîndrie și liniște, de parcă marea și cerul, corabia, pasărea și propria lui ființă deveniseră unul și același lucru. Chiar în clipa cînd reuși s-o elibereze, pasărea îl ciupi cu ciocul de deget, așa tare încît îi dădu sîngele și era cît pe ce s-o scape. Se mînie pe ea și o izbi în creștet, apoi o strecură în sîn, sub haină și începu să coboare.

Cînd ajunse pe punte, îi văzu pe secund și pe bucătar stînd și uitîndu-se în sus la el ; îl strigară, întrebîndu-l ce căutase tocmai în vîrful catargului. Era atît de sfîrșit, încît i se umplură ochii de lacrimi. Scoase șoimul din sîn și îl arătă, iar acesta rămase liniștit în căușul palmelor. Cei doi izbucniră în rîs și se îndepărtară. Simon puse șoimul pe jos, se dădu înapoi cîțiva pași și așteptă să vadă ce face. După o clipă se gîndi că poate n-ar izbuti să-și ia zborul de pe puntea lunecoasă, așa că îl prinse din nou și îl așeză ceva mai încolo, pe niște vele ce fuseseră făcute sul. După puțin timp, acesta începu să-și rînduiască penele, se avîntă în cîteva mici salturi scurte și dintr-o dată își luă zborul. Băiatul îl urmări cum se înalță deasupra talazurilor cenușii ale mării. Își spuse în sinea lui : „Uite cum zboară șoimulețul meu".

Cînd **Charlotte** ajunse acasă, Simon se îmbarcă pe un alt vas și doi ani mai tîrziu era ajutor de marinar pe goeleta **Hebe**, ce venise la Bodö, sus pe coasta Norvegiei, după un transport de heringi.

În timpul pescuitului de heringi, la Bodö veneau vase din toate colțurile lumii : se aflau acolo corăbii suedeze, finlandeze și rusești, ce-și înălțau pădurile de catarge, iar pe țărm se desfășura o viață însuflețită, dezordonată ; se auzeau multe graiuri străine și aveau loc bătăi cumplite. Pe mal se instalaseră tarabe, iar laponii, oameni mărunți și gălbui la chip, cu mișcări tăcute și priviri atente, pe care Simon nu-i mai întîlnise pînă atunci, veneau să vîndă diferite obiecte din piele, brodate cu mărgele. Era aprilie, cerul și marea erau atît de luminoase încît cu greu puteai să le fixezi cu privirea — o întindere sărată, nemărginită, întretăiată de țipetele păsărilor, ca și cum cineva ar ascuți necontenit, sus în ceruri, niște cuțite invizibile.

Simon rămase uimit de strălucirea acestor seri de aprilie. Nu avea cunoștințe de geografie și nu știa să pună acest fenomen pe seama latitudinii, ci îl luă drept un semn de bunăvoință a universului, drept o favoare. Pînă de curînd, Simon fusese foarte pirpiriu pentru vîrsta lui, dar în iarna trecută crescuse și se făcuse voinic. Acest noroc, gîndi el, izvorăște de bună seamă, ca și blîndețea vremii, dintr-o proaspătă îngăduință a lumii. Avusese nevoie de astfel de încurajări, deoarece era de felul lui timid ; acum nu-i mai trebuiau. Restul îl privea numai pe el. Își văzu de drum cu pași măsurați și semeți. Într-o seară era în permisie pe țărm și se îndreptă spre prăvălioara unui negustor de mărunțișuri, un evreu care vindea ceasuri de aur. Toți marinarii știau că ceasurile lui erau de fapt din tinichea și că nu merg, dar totuși le cumpărau și se

făleau cu ele la plimbare. Simon privi îndelung la ceasuri, dar nu cumpără nici unul. Evreul cel bătrîn avea tot felul de mărfuri în prăvălioara lui și printre ele o ladă cu portocale. Simon mai gustase portocale în călătoriile lui ; cumpără una și o luă cu el. Se gîndea să se suie pe un deal de unde poate privi marea și să o mănînce acolo.

Tot mergînd așa ieșise deja din oraș, cînd văzu o fetiță într-o rochie albastră stînd după un gard și uitîndu-se la el. Avea vreo 13—14 ani, era subțire ca un țipar, dar cu o fețișoară rotundă, netedă și plină de pistrui și o pereche de cozi lungi. Se uitară unul la celălalt. „Pe cine aștepți ?“ întrebă Simon, doar așa, ca să spună ceva. Un zîmbet fericit și mîndru lumină chipul fetiței. „Pe bărbatul cu care o să mă mărit, bineînțeles“, răspunse ea. Ceva din atitudinea ei îl făcu pe băiat să se simtă încrezător și vesel ; îi zîmbi ușor. „Poate eu sînt acela“, glumi. „Ha, ha“, rîse fata, „e cu cîțiva anișori mai mare ca tine, crede-mă“. „De ce“, întrebă Simon, „doar și tu ești încă o copilă“. „Așa-i“, recunoscu ea, „dar cînd o să mă fac mare, o să fiu nespus de frumoasă și o să port pantofi maro cu tocuri înalte și o pălărie“. „Vrei o portocală?“ întrebă Simon, care nu-i putea oferi nici unul din obiectele pe care le pomenise. Ea se uită la portocală și apoi la el. „Sînt foarte bune la gust“, o îndemnă băiatul. „De ce n-o mănînci tu atunci ?“ îl întrebă ea. „Am mîncat deja destule“, se lăudă, cînd eram la Atena. ‚Aici a trebuit să dau o marcă pe una singură“. „Cum te numești ?“ întrebă fata. „Mă numesc Simon“, îi răspunse. „Dar tu ?“ „Nora“, spuse fata. „Ce vrei în schimbul portocalei, Simon ?“

Cînd își auzi numele rostit de ea, Simon prinse curaj. „Îmi dai o sărutare în schimbul portocalei ?“ întrebă. Nora îl privi o clipă, plină de gravitate. „Da“, îi răspunse, „nu văd de ce nu ți-aș da o sărutare“. Simon simți cum îl năpădește un val de căldură, ca și cum ar fi alergat din răsputeri. Cînd fata întinse mîna după portocală, i-o prinse. În clipa aceea, cineva o strigă din casă. „E tata“, șopti ea și încercă să-i dea portocala înapoi, dar el nu i-o luă. „Atunci vino iarăși mîine“, îi spuse grăbită, „și atunci o să te sărut“. Cu aceste vorbe se făcut nevăzută. Băiatul rămase privind în urma ei și într-un tîrziu se înapoie pe corabie.

Simon nu avea obiceiul să-și facă planuri de viitor, iar acum nu mai știa dacă ar trebui să vină din nou ca s-o întîlnească sau nu.

În seara următoare trebui să rămînă pe vas, căci ceilalți marinari se duceau ei de data aceasta pe țărm, dar nu-i păru rău. Se gîndea să șadă pe punte împreună cu Baltazar, cîinele corabiei, și să cînte la o muzicuță pe care și-o cumpărase cu cîtăva vreme înainte. În jurul lui se lăsase o înserare palidă, cerul era de un trandafiriu deschis, iar marea era liniștită, de o culoare lăptoasă, doar în urma bărcilor ce se îndreptau spre mal căpăta tonuri de un albastru intens. Simon cînta la muzicuță ; după o vreme, melodia îl impresionă atît de puternic, încît se opri, se ridică în picioare și privi deasupra capului. Văzu atunci luna plină, care urcase în înaltul cerului.

Ilustrații de Sabin Ștefănuță

Cerul era atît de luminos, încît părea că nici nu mai e nevoie de ea acolo, ci se instalase din propriul ei capriciu. Era rotundă, demnă și trufașă. Simon știu atunci că trebuie să ajungă la țărm cu orice preț. Dar nu avea cum să părăsească vasul, deoarece ceilalți luaseră cu ei barca. Rămase o bucată de vreme pe punte, micuță siluetă de mus pe un vas, cînd zări o barcă venind dinspre o corabie ancorată mai departe și o strigă. În ea erau marinarii ruși de pe o corabie numită **Anna**, care se îndreptau spre mal. Cînd reuși să se facă înțeles, aceștia îl luară cu ei ; mai întîi îi cerură bani pentru traversare, iar apoi îi înapoiară rîzînd. Se gîndi : „Oamenii ăștia vor crede că mă duc în tîrg să mă destrăbălez“. Apoi își dădu seama, cu oarecare mîndrie, că aveau dreptate, dar în același timp greșeau cu totul și nu

înțelegeau de fapt nimic.

Cînd ajunseră la mal, îl invitară să vină și să bea în tovărășia lor, iar el nu refuză fiindcă îl ajutaseră. Unul dintre marinari era un uriaș, mare cît un urs ; lui Simon îi spuse că se numește Ivan. Se îmbătă imediat, iar apoi îl înconjură pe băiat cu o afecțiune ca de urs, bătîndu-l mereu pe spinare cu palma, zîmbindu-i și hohotindu-i drept în față, și îi dărui un lanț de ceas din aur, sărutîndu-l pe amîndoi obrajii. La aceasta Simon se gîndi că ar trebui și el că-i ducă Norei un dar cînd se vor întîlni din nou și îndată ce putu să scape de tovarășii lui, se îndreptă spre o dugheană pe care o știa și cumpără o batistuță albastră de mătase, ce avea aceeași culoare cu ochii ei.

Era sîmbătă seară și o mulțime de oameni ieșiseră din case. Veneau în șiruri lungi, unii cîntînd, cu toții dornici să se distreze în noaptea aceea. În mijlocul acestei vieți agitate și gălăgioase desfășurate sub lumina lunii, Simon se simți ametit din pricina fugii de pe vas și a băuturilor tari. Pipăi batista în buzunar : era din mătase și nu mai atinsese pînă atunci așa ceva; era un dar pentru iubita lui.

Nu-și mai putu aminti drumul pînă la casa Norei, se rătăci și reveni în locul de unde plecase. Atunci se înspăimîntă la ideea că a întîrziat prea tare și o luă la goană. Trecînd printr-o ulicioară ce despărțea două colibe de lemn, se năpusti drept în brațele unui bărbat mătăhălos, pe care îl recunoscu — era Ivan. Marinarul îl înconjură cu brațele și îl opri. „Ce bine ! Ce bine !", strigă plin de voioșie, „te-am găsit, puișorul meu. Te-am căutat peste tot și sărmanul Ivan a plîns fiindcă și-a pierdut prietenul". „Lasă-mă să trec, Ivan", strigă Simon. „Oho", spuse Ivan, „o să merg cu tine și o să-ți cumpăr tot ce dorești. Inima și punga mea îți aparțin, sînt ale tale ; și eu am fost de șaptesprezece ani, un mielușel al Domnului, și în noaptea asta vreau să-mi amintesc din nou cum era. „Lasă-mă să trec", strigă Simon, „mă grăbesc". Ivan îl strîngea atît de tare că îl durea, iar cu cealaltă mînă îl bătea pe spinare. „Știu, știu", încercă să-l liniștească. „Încrede-te în mine, micuțul meu prieten. Nimic nu ne va despărți vreodată. Îi aud pe ceilalți venind ; vom petrece în noaptea asta așa de bine că o să-ți aduci aminte pînă la adînci bătrîneți".

Deodată îl strivi pe băiat la piept, ca un urs ce cară o oaie. Senzația dezgustătoare de căldură emanată de un trup bărbătesc, împreună cu atingerea masivă a acestui trup, îl înnebuniră pe băiatul cel slăbuț și svelt. Se gîndi la Nora care îl așteaptă, ca o corabie grațioasă în noaptea plină de răcoare, iar el era ținut acolo, în îmbrățișarea fierbinte a unei fiare păroase. Îl lovi pe Ivan, cît putu de tare. „Ivan", țipă, „dacă nu-mi dai drumul, te omor". „O să-mi fii recunoscător mai tîrziu", îi spuse Ivan și începu să cînte. Simon scotoci în buzunar după cuțit, îl scoase și îl deschise. Nu putea să-și ridice brațul, dar înfipse cu furie cuțitul în subsuoara uriașului. De îndată simți cum țîșnește sîngele și i se scurge în mînecă. Ivan se opri brusc din cîntat, îi dădu drumul băiatului și mormăi de două ori. În clipa următoare căzu în genunchi. „Săracu' Ivan, săracu' Ivan", gemu el și se lungi cu fața în jos. În acel moment Simon îi auzi pe ceilalți marinari cum vin cîntînd pe ulicioara alăturată.

Rămase un moment nemișcat, își șterse cuțitul și privi cum sîngele se strînge într-o băltoacă întunecată sub trupul uriaș. Apoi o rupse la fugă. Cînd se opri o secundă ca să vadă încotro s-o apuce, îi auzi în urma lui pe marinari jelindu-și tovarășul mort. Își spuse în sinea lui : „Trebuie să ajung la mare, unde îmi pot spăla mîinile". Dar, în timp ce gîndea astfel, alerga în partea opusă. După o bucată de vreme se trezi pe drumeagul pe care umblase în ajun, iar acum îi păru atît de familiar, de parcă l-ar fi străbătut de sute de ori.

Își încetini fuga ca să privească în jur și o văzu deodată pe Nora stînd dincolo de gard ; cînd o zări la lumina lunii, era foarte aproape de el. Clătinîndu-se și cu respirația tăiată se lăsă să cadă în genunchi. Pentru o clipă nu putu scoate nici un cuvînt. Fetița se uita la el. „Bună seara, Simon", rosti cu glăsciorul ei subțirel și sfios. „Te așteptam de mult", și după o clipă, adăugă : „Ți-am mîncat portocala". „Oh, Nora", strigă băiatul, „am omorît un om". Îl privi lung dar nu făcu nici o mișcare. „Pentru ce ai omorît un om ?" îl întrebă după o clipă. „Ca să ajung aici", răspunse Simon. „Fiindcă încerca să mă oprească. Dar era prietenul meu". Se ridică încet în picioare. „Mă iubea", gemu băiatul și izbucni dintr-o dată în lacrimi. „Da", rosti ea încet și gînditor. „Da, fiindcă trebuia să ajungi la timp". „Poți să mă ascunzi ?" o întrebă el. „Sînt pe urmele mele". „Nu", îi răspunse Nora. „Nu pot să te ascund. Tata este pastor aici, la Bodö, și te va preda cînd o să afle că ai ucis un om". „Atunci", insistă Simon, „dă-mi măcar ceva să-mi șterg mîinile". „Ce-ai pățit la mîini ?" îl întrebă fata și făcu un pas înainte. Își întinse mîinile spre ea. „E sîngele tău ?" întrebă Nora. „Nu", răspunse el, „e al lui". Ea se retrase cu un pas. „Mă urăști acum ?" o întrebă. „Nu, nu te urăsc", îi răspunse „Dar ține-ți mîinile la spate".

În timp ce el își ascundea mîinile, fata se apropie de cealaltă parte a gardului și își încolăci brațele pe după gîtul lui. Își lipi trupul tînăr de al lui și îl sărută cu duioșie. Îi simți obrajii răcoroși ca razele lunii apăsați pe chipul lui și cînd fata se desprinse, totul se învîrtea în jur și nu mai știu dacă

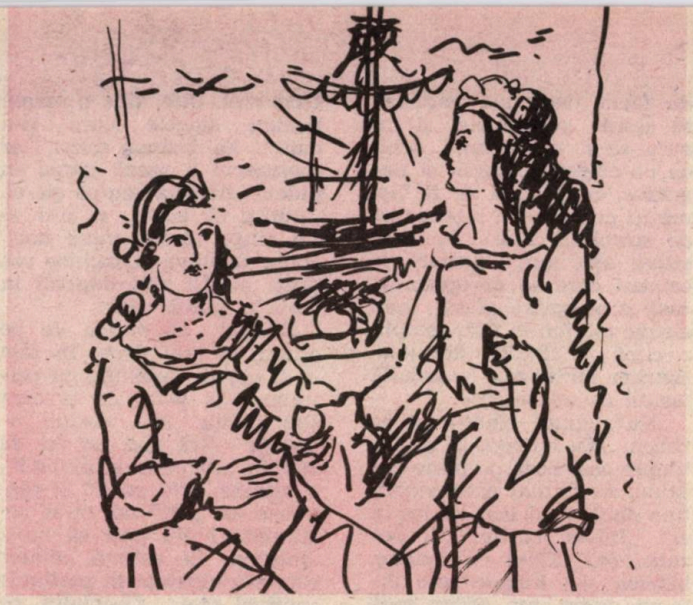

sărutul durase o secundă sau un ceas. Nora stătea dreaptă, cu ochii larg deschiși. „Acum", îi șopti cu mîndrie „îți promit că n-o să mă mărit cu nimeni altcineva, cît voi trăi". Băiatul înțepenise cu mîinile la spate, de parcă i le-ar fi legat acolo. „Iar acum", urmă ea, „trebuie să fugi, uite-i că vin". Se priviră îndelung. „N-o uita pe Nora", spus ea. Băiatul se întoarse și fugi.

Sări peste un gard și cînd se trezi jos, printre case, începu să meargă normal. Nu știa încotro să se îndrepte. Cînd ajunse în dreptul unei case, din care răzbătea zgomot de glasuri și muzică, păși încet înăuntru. Încăperea era plină de lume. Cîțiva dansau. Din tavan atîrna o lampă care le lumina chipurile ; aerul era dens și cenușiu de la praful ce se ridica de pe podea. Erau și cîteva femei acolo, dar mulți dintre bărbați dansau între ei, tropăind pe loc cu un aer grav sau rîzînd. Imediat după ce Simon intră, mulțimea se retrase lîngă pereți, lăsînd podeaua liberă pentru doi marinari, care începură să le arate un dans din țara lor.

Simon gîndi : „Îndată, foarte curînd, oamenii din barcă vor veni să-l caute pe ucigașul tovarășului lor și vor ști, privindu-mi mîinile, că eu sînt acela". Aceste cinci minute cît stătu lipit de peretele încăperii, în mijlocul dansatorilor asudați și veseli, însemnară mult pentru băiat. Se simți ca și cum în acest răstimp ar fi crescut și ar fi devenit la fel ca ceilalți. Nu cerea îndurare de la soartă și nici nu se plîngea. Acesta era el — omorîse un om și sărutase o fată. Nu mai cerea nimic de la viață, dar nici viața nu mai cerea nimic de la el. Era Simon, un om ca toți ceilalți din jurul lui și va muri, așa cum mor toți oamenii.

Deveni conștient de ceea ce se întîmplă în jurul lui cînd văzu că în încăpere intrase o femeie care se oprise în mijloc, privind în jur. Era o femeie scundă, vînjoasă, îmbrăcată în straie lapone, cu o atitudine majestuoasă și falnică de parcă ar fi fost stăpîna locurilor. Se vedea că majoritatea celor de față o cunoșteau și se temeau oarecum de ea, cu toate că unii rîdeau ; zgomotul din sala de dans încetă cînd începu să vorbească.

„Unde mi-e fiul ?" întrebă ea cu un glas ascuțit și metalic, ca de pasăre. În clipa următoare îl zări pe Simon, își croi loc prin mulțimea care o lăsă să treacă, își întinse spre el mîna slabă și negricioasă și îl apucă de cot. „Hai acasă cu mine, chiar acum", îi spuse. „Nu trebuie să dansezi aici în seara asta ; curînd ai putea dansa atîrnat ceva mai sus".

Simon se trase îndărăt, crezînd că bătrîna băuse. Dar pe cînd îl privea țintă cu ochii ei gălbui, i se păru că o mai întîlnise undeva și că ar fi bine s-o asculte. Bătrîna îl trase după ea și o urmă fără să scoată o vorbă. „Nu-ți ciomăgi prea tare băiatul, Sunniva", îi strigă unul dintre bărbații din încăpere. „N-a făcut nimic rău, doar se uita la cei care dansează".

Tocmai cînd ieșiră pe ușă, pe stradă se iscă o mare agitație, un grup de oameni se apropiară în fugă, iar unul dintre ei, în clipa cînd se pregătea să intre în casă, se împiedică de Simon, îi privi pe el și pe bătrînă și alergă mai departe.

Pe cînd cei doi pășeau pe drum, bătrîna își ridică poala fustei și i-o întinse băiatului. „Șterge-ți mîna pe fusta mea", îl îndemnă. După puțină vreme ajunseră la o căsuță de lemn și se opriră ; ușa era atît de scundă încît trebuiră să se aplece ca să poată intra. Cum lapona intrase înaintea lui Simon, ținîndu-l în continuare de mînă, băiatul se uită o clipă spre cer. Se lăsase ceața, iar în jurul lunii se formase un halo imens.

Odaia bătrînei era strîmtă și întunecoasă, cu o singură ferestruică ; în mijlocul podelei era așezat un opaiț care răspîndea o lumină slabă. Pe jos erau îngrădite piei de ren și lup, coarne de ren, din care laponii își cioplesc nasturi și mînere de cuțite, iar aerul era stătut și înăbușitor. Îndată ce intrară, femeia se întoarse către Simon, îi cuprinse capul cu mîinile și, cu degetele ei ca niște gheare, îi despărți părul pe creștet și îl pieptănă după obiceiul lapon. Pe cap îi puse o căciulă laponă și se îndepărtă puțin ca să-l privească. „Așează-te acum pe scăunelul meu", îi spuse. „Dar mai întîi scoate-ți cuțitul". Avea un ton și o atitudine atît de poruncitoare încît băiatul nu avu altceva

de făcut decît s-o asculte : se aşeză pe scăunel şi nu putu să-şi dezlipească ochii de pe chipul ei, turtit şi negricios, ca şi cum ar fi fost mînjit cu noroi în reţeaua sa de zbîrcituri fine. Pe cînd stătea aşa, auzi glasuri de oameni care se apropiau de casă şi se opriră afară ; apoi cineva ciocăni la uşă, aşteptă o clipă şi ciocăni din nou. Bătrîna încremeni şi ascultă tăcută ca un şoarece.

„Nu", spuse băiatul şi se ridică. „Nu e drept să se întîmple aşa, doar pe mine mă caută. Ar fi mai bine pentru tine dacă m-ai lăsa să ies la ei". „Dă-mi cuţitul", îi porunci ea. Cînd i-l întinse, bătrîna şi-l înfipse iute într-un deget, aşa adînc încît sîngele îi ţîşni de îndată şi îl lăsă să-i curgă pe fustă. „Haideţi, intraţi", strigă apoi.

Uşa se deschise şi doi dintre marinarii ruşi intrară şi rămaseră în prag ; afară mai erau şi alţii. „A intrat cineva aici ?" întrebară ei. „Căutăm un om care ne-a omorît tovarăşul, dar a fugit şi ne-a scăpat. Ai văzut sau ai auzit pe cineva prin preajmă ?" Bătrîna laponă se întoarse spre ei, iar ochii îi luciră ca aurul în lumina opaiţului. „Dacă am văzut sau auzit pe cineva ?" începu ea să ţipe, „v-am auzit pe voi zbierînd după ucigaş prin tot tîrgul. Ne-aţi speriat, pe mine şi pe băieţaşul meu, şi, uite, m-am tăiat la deget pe cînd potriveam învelitoarea din piei pe care o coseam. Băiatul e prea înfricoşat ca să mă ajute, iar învelitoarea s-a stricat de tot. O să-mi plătiţi voi pentru asta. Dacă vreţi să căutaţi ucigaşul, intraţi şi uitaţi-vă prin casă, aşa am să vă recunosc cînd vă mai văd altă dată". Era atît de furioasă încît ţopăia pe loc şi îşi azvîrlea capul pe spate ca o pasăre de pradă mînioasă.

Marinarul intră, aruncă o privire prin încăpere, apoi se uită la bătrînă, la mîna şi fusta ei pline de sînge. „Să nu ne blestemi, Sunniva", spuse plin de sfială. „Ştim că poţi face multe atunci cînd vrei. Uite, ţine o marcă pentru sîngele care ţi-a curs". Ea întinse mîna, iar marinarul îi aşeză banul în palmă. Bătrîna scuipă pe el. „Duceţi-vă acum, şi n-o să fie sînge vărsat între noi", spuse Sunniva şi închise uşa după ei. Îşi vîrî degetul în gură şi pufni uşor.

Băiatul se ridică de pe scaun, se ţinu drept în faţa ei şi o ţinti îndelung cu privirea. Se simţi ca şi cum s-ar înălţa în văzduh, aproape fără nici un fel de sprijin. „De ce m-ai ajutat?", o întrebă. „Nu ştii ?" îi răspunse ea. „Tot nu m-ai recunoscut ? Nu poţi să nu-ţi aminteşti de şoimul călător care s-a încurcat în parîmele corăbiei tale, **Charlotte**, pe cînd naviga în Mediterana. De ziua cînd te-ai căţărat pe catargul principal ca să-l salvezi, pe un vînt puternic şi o mare zbuciumată. Eu eram şoimul. Noi laponii zburăm adesea astfel, ca să vedem ce e prin lume. Cînd ne-am întîlnit atunci, zburam spre Africa să-mi văd sora mai mică şi pe copiii ei. Şi ea e şoim, atunci cînd vrea. Atunci trăia la Takaunga, într-un turn vechi şi părăginit, pe care cei de acolo îl numesc minaret". Îşi înfăşură degetul cu un colţ al fustei, pe care îl sfîşie cu dinţii. „Te-am ciupit tare de deget cînd m-ai prins, era firesc să mi-l tai şi eu în noaptea asta pentru tine".

Se apropie de el şi îl mîngîie încetişor pe frunte cu două degete întunecate la culoare ca nişte ghiare. „Aşadar, băiete", spuse ea, „tu mai degrabă omori un om decît să întîrzii la o întîlnire cu iubita ? Noi, femeile de pe acest pămînt, ţinem una cu alta. O să-ţi însemn îndată fruntea, pentru ca toate fetele ce se vor uita la tine să ştie, şi să te iubească". Se jucă puţin cu părul băiatului şi îl răsuci în jurul degetului.

„Acum ascultă, puiul meu", îi spuse : „Ginerele străbunicului meu se află în clipa asta cu barca pe chei; trebuie să ducă o încărcătură de piei la o corabie daneză. Te va duce la corabia ta, la vreme, înainte să ţi se înapoieze tovarăşii. **Hebe** pleacă mîine în zori, nu-i aşa ? Cînd ajungi la bord, înapoiază-i lui căciula mea". Îi luă cuţitul, îl şterse de fustă şi i-l întinse. „Iată-ţi cuţitul", îi spuse. „Nu vei mai străpunge pe nimeni cu el ; nici nu vei mai avea nevoie, fiindcă de acum înainte vei cutreiera mările ca un marinar adevărat. Avem şi aşa destule necazuri cu fiii noştri".

Uluit, băiatul încercă să-i mulţumească. „Aşteaptă", îl opri ea, „îţi fac o cană de cafea ca să-ţi aduni minţile, pînă ce îţi spăl haina". Se îndepărtă şi începu să trebăluiască în jurul vetrei, zăngănind dintr-un ceainic vechi de aramă. Puţin mai tîrziu îi întinse o fiertură fierbinte, tare şi neagră, într-o cană fără toartă. „Acum poţi să spui că ai băut cu Sunniva", îi spuse ; „ai băut puţină înţelepciune, pentru ca în viitor gîndurile să nu ţi se risipească în marea cea sărată, ca nişte picături de ploaie".

După ce bău şi puse cana jos, bătrîna îl conduse spre uşă şi i-o deschise. Simon fu surprins să vadă că aproape se luminase de ziuă. Casa era cocoţată atît de sus încît băiatul putea să vadă marea, acoperită cu o ceaţă lăptoasă. Îi întinse mîna bătrînei ca să-şi ia rămas bun.

Ea îl privi îndelung. „Noi nu uităm", rosti. „Iar tu mi-ai dat una drept în cap, acolo sus pe catarg. Am să-ţi dau lovitura îndărăt". Cu aceste cuvinte îl lovi în tîmplă cu toată puterea, de i se învîrti capul. „Acum sîntem chit", îi spuse, aruncîndu-i o privire de neuitat, şăgalnică, strălucitoare, şi îmbrîncindu-l uşor peste prag, îi făcu un semn de adio.

În felul acesta băiatul ajunse înapoi pe vas, care ridică ancora în zori, iar el trăi şi îşi spuse povestea.

În româneşte de
Maria Berza

PRIMA ÎNTÎLNIRE

arthur c. clarke

Ghețarii se retrăseseră deacum și forma continentelor semăna destul de mult cu cea pe care omul urma s-o cunoască atunci cînd, după aproape trei milioane de ani, avea să întocmească primele hărți. Existau desigur diferențe minore ; Insulele Britanice făceau încă parte din Europa și legătura între Asia și America nu se prăbușise pentru a forma insulele Strîmtorii Bering. Valea Mediteranei era încă neinundată, iar Coloanele lui Hercule aveau să mai dureze milenii înainte ca apele oceanului să le spargă și falsa dar minunata legendă a Atlantidei să se fi născut.

Oare ce fel de creaturi ține și lumea aceasta ?, se întreba Clindar în timp ce privea jos la globul ce se rotea. Uriașa navă sosise prin Poarta Stelară numai cu cîteva ore în urmă și freamătul dinaintea planetizării stăpînea întreg echipajul. Fiecare lume era o nouă provocare, o nouă problemă, cu posibilitățile ei nelimitate de viață și de moarte — dar și cu speranța aflării unui partener în acest univers încă îngrozitor de pustiu.

În cele cinci secole de cînd părăsise planeta Eos, Clindar păsise pe treizeci de lumi și dedicase fiecăreia cel puțin cîte zece ani din viața sa. Pe două suferise morți neînsemnate, dar astea făceau parte din inevitabilele riscuri ale explorării. Se aștepta să mai moară de cîteva ori înainte de a se întoarce în lumea sa, acum la aproape o mie de ani lumină în spațiul normal. Atît timp cît corpul său nu era distrus total, doctorii îl puteau repara de fiecare dată.

În afara înălțimii lor neobișnuite — peste doi metri — înfățișarea creaturilor ce priveau jos spre lumea din Pliocen, era ukuitor de umană, cu mult mai umană decît orice călcase pînă atunci planeta de jos. Numai la o examinare amănunțită devenea evident că aparțineau unei ramuri evolutive cu totul diferite. Natura adusese încă o dată schimbări unuia din patentele sale favorite.

Existau milioane de rase bipede în univers. Noaptea sau în ceață, mii dintre ele puteau trece drept ființe omenești, dar numai cîteva sute de specii puteau trece neobservate într-o societate omenească. Nici una însă, n-ar fi putut trece fie și de cea mai superficială examinare medicală.

Cu o mică chirurgie plastică Clindar ar fi putut trece drept om. Nu avea păr și nici unghii la cele șase degete ale mîinilor și picioarelor sale ; aceste stigmate ale junglei primitive rasa lui le pierduse cu ani în urmă. În ciuda înălțimii sale deosebite, se mișca rapid și avea un mers și un ritm sacadat ca de pasăre. Gîndea și vorbea mult mai repede decît ar fi putut-o face orice om, iar temperatura normală a corpului său era de aproape 40 de grade. Scheletul și biochimia îi erau însă cu totul neomenești și orice canibal suficient de stupid încît să se hrănească cu carnea sa ar fi murit cu siguranță. Dar în ciuda tuturor acestor lucruri,

trebuia să cauți un milion de lumi pînă să dai de o aproximație mai mare a unui om.

La fel ca și omul, el și semenii săi erau curioși fără margini. Acum, pentru că le stătea în putere să exploreze universul, se foloseau din plin de această posibilitate.

Hărțile, supravegherea fotografică, analizele spectrochimice erau deja completate. După un an pe orbită sosise și vremea planetizării. Din nava mamă, de aproape trei sute de metri lungime, au fost ejectate zece sfere strălucitoare care începuseră să cadă spre globul învăluit de nori precum un covor de bombe.

Se despărțiseră deasupra ecuatorului și se așezaseră lin pe munți, cîmpii, mlaștini. Clindar și cei doi însoțitori ai săi zburară mai mulți kilometri prin junglă înainte de a zări un loc bun de aterizare. Sfera își extinse trei picioare telescopice și se așeză delicat, precum un balon de săpun, pe un pămînt ce avea să fie numit într-o bună zi Africa.

Pentru o clipă nici unul nu vorbi, fiecare dorea să savureze această clipă în liniște. Cei trei, așa cum era deobicei cazul în astfel de expediții, formau o singură familie, așa că nici trupurile nici mințile lor nu ascundeau nici un secret unul față de altul. Era a cincea planetizare împreună și liniștea îi unea mai mult decît orice cuvinte.

În cele din urmă Clindar atinse un buton și cabina fu inundată de sunetele lumii noi. Ascultară multă vreme vocile pădurii, fișîitul vîntului prin ciudații arbori și ierburi, strigătele animalelor care ucideau sau erau ucise — și neîncetatul zgomot de fond al unei uriașe cascade care huruia la aproape trei kilometri depărtare. Într-o zi vor cunoaște fiecare ațișoară din această țesătură sonoră, însă acum, sunetele erau încărcate de amenințări care le trezeau temeri uitate. Pentru că în ciuda înțelepciunii și rafinamentului lor, se simțeau ca niște copii în fața terorilor din noapte și inimile lor tînjau acasă.

Procedurile rutiniere legate de planetizare îi readuseră în curînd la calmul profesional al exploratorilor științifici. Mai întîi fu trimis un prim lot de roboți în toate direcțiile să adune frunze și ierburi și, cu puțin noroc, vreun animal suficient de leneș pentru a putea fi prins. Toate exemplarele aduse erau examinate în laboratorul automat al navetei, așa că nu exista nici un pericol de contaminare. Structurile biochimice erau evaluate rapid — ar fi fost de altfel greu să se găsească ceva nou în special într-o lume bazată pe oxigen-carbon ca aceasta — iar informațiile erau adunate pe nava mamă, la treizeci de mii de kilometri deasupra. Se părea că nu există microorganisme virulente și ostile, dar viața era de o complexitate atît de surprinzătoare încît niciodată nu puteai fi sigur. Planetele puteau să-ți producă surprize mortale, generații după ce fuseseră declarate complet sigure.

Nici un animal mai mare nu se apropie de navă în timpul zilei — lucrul nu era surprinzător pentru că erau așezați în mijlocul unei suprafețe de cîteva mii de metri pătrați de teren deschis, unde singura eventuală acoperire putea s-o furnizeze doar cîteva tufișuri ascunse. Dar în amurg situația se schimbă și ținutul prinse viață pe măsură ce umbrele serii se lungeau și noaptea se apropia.

Pentru cercetătorii de pe navetă întunericul nu constituia un handicap. Prin periscopul cu infraroșii puteau privi lumea din jurul lor, ca și cum ar fi fost încă zi ; puteau urmări ierbivorele în drumul lor spre locurile de adăpat și puteau studia tactica marilor animale de pradă care le vînau. Existau încă tigri în aceste ținuturi, cu colții lor pereche ieșindu-le lateral din fălci, dar într-un milion de ani aveau să dispară pentru a lăsa Africa în stăpînirea leului.

Era o muncă dificilă, uneori exasperantă, dar totdeauna fascinantă — să recenzezi o lume ce nu trebuie s-o atingi. De mai multe ori Clindar deplasă

— De fapt folosim principiile care guvernează aerodinamica. Dacă avem în vedere ecuația...

naveta pe o rază de cîțiva kilometri, schimbînd punctele de observație pentru a fi sigur că plantele și animalele studiate formau un eșantion reprezentativ. În a doua săptămînă au găsit hominizii.

Atenția le fusese atrasă de zgomotul din microfonul cu bătaie lungă. Cînd Clindar îndreptase periscopul spre direcția zgomotului, descoperi că vederea era parțial blocată de arbori. Putea observa însă suficient pentru a nu mai fi nevoit să mute nava din nou.

La aproape un kilometru, într-un luminiș de pe malul unui rîu aproape secat, un leopard făcuse o victimă. Se ghemuise peste nefericita victimă, care probabil se adăpase la marginea apei, mîriind ostil spre un cor furios ce se revărsa din arborii apropiați. Acolo, fantomatice animale negricioase se mărime potrivită, săreau dintr-o ramură în alta ; lui Clindar trebuindu-i destulă vreme pînă să obțină o bună vizibilitate. În timp ce scruta prin frunziș ajunse într-o zonă deschisă vederii și brusc privi la caricatura păroasă a propriei sale figuri.

Creatura, în timp ce sărea de pe o ramură pe alta, striga furioasă spre leopard. Pe alte ramuri ceilalți însoțitori făceau același lucru. Și deși nu puteau vătăma în vreun fel criminalul, cu siguranță îl exasperaseră, pentru că în cele din urmă uriașa pisică începuse să se îndepărteze, tîrînd de picioare carcasa însîngerată a victimei. Cînd corpul tîrît se roti, Clindar se regăsi din nou privind într-o oglindă distorsionată a timpului.

Văzuse ascensiunea propriilor săi strămoși, cu cinci sau zece milioane de ani în urmă ; masca înțepenită acum în grimasa morții, putea aparține oricăruia dintre ei. Aceeași frunte îngustă și încrețită, aceiași ochi înfundați în orbite, aceleași maxilare mușchiuloase dar fără bărbie, aceiași dinți puternici. Nu întîlneau pentru prima oară acest prototip, variații ale lui erau comune multor lumi, dar totdeauna îl umpleau de uimire și un simțămînt de înrudire străbătea prăpastia evoluției.

Leopardul și victima sa dispăruseră din vedere și corul de teamă și ură încetă. Clindar privea și aștepta.

Încet, cu precauție, hominizii coborîră din copacii în care nu păreau că se găsesc complet în largul lor. Mergeau pe patru picioare, dar din cînd

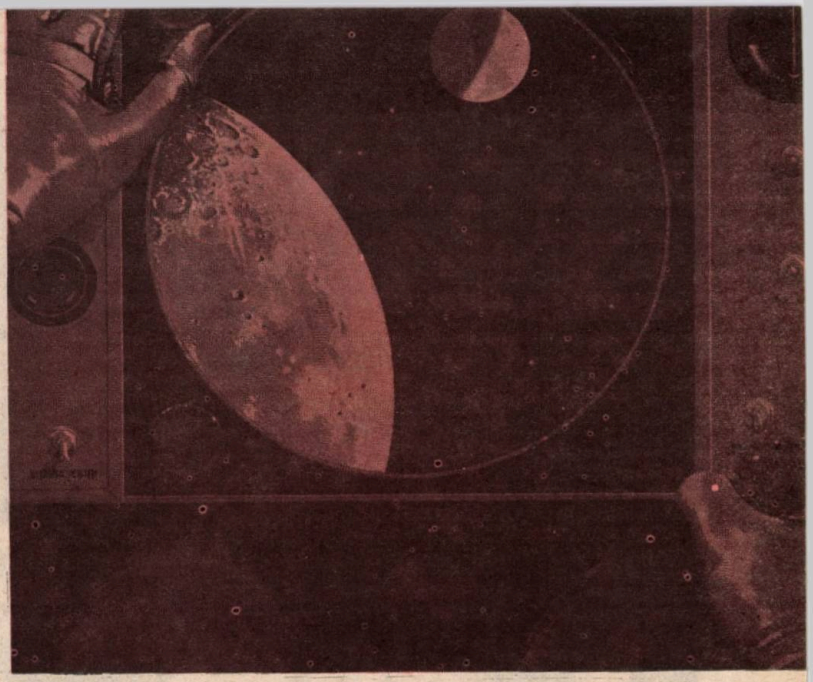

în cînd se ridicau pe picioarele dinapoi și făceau cîțiva pași în poziție ridicată. Brusc, ca și cum ar fi simțit din nou leopardul, fugiră în panică de la rîu în copaci. Atunci cînd fugeau, deveneau adevărați bipezi, acoperind distanțe considerabile fără ca membrele din față să atingă pămîntul.

Clindar îi urmărea cu dificultate, apoi crezu că i-a pierdut. Le zări însă din nou figurile brune urcînd aproape vertical peretele unui promontoriu de gresie, spre o peșteră a cărei deschizătură era la aproape douăzeci de metri de bază. Era un refugiu bine ales, pentru că intrarea era prea sus pentru a putea fi atinsă de pisica uriașă. O astfel de alegere a locului de înnoptare putea fi instinctuală, dar tot atît de bine putea indica și zorii inteligenței. Creaturile acestea, își spuse Clindar cu emoție crescîndă, cu siguranță merită privite.

De-a lungul unor îndelungate dar fascinante ore de privit prin periscop, ajunsese să-i cunoască pe toți și să-nțeleagă modul lor de comportament. Erau doar zece — patru masculi, trei femele și trei pui — și prin aspectul lor fizic nu păreau specimene deosebite, — trăind mai tot timpul în pragul foamei. Majoritatea alimentelor și le procurau scormonind prin tufișuri și iarbă, dar nu erau în întregime vegetariene. Mîncau carne ori de cîte ori aveau ocazia, dar ocaziile erau rare, fiind vînători ineficienți. Singurele animale care le mai cădeau pradă erau broaștele țestoase, micile rozătoare și peștele pe care uneori îl prindeau în mreanele rîului.

Neposedînd nici cele mai simple unelte nu puteau să profite nici măcar de vreun elefant încurcat în mlaștină sau de vreo antilopă cu picioarele rupte. Carnea putrezea pînă ar fi reușit ei să o sfîșie cu dinții și în plus n-ar fi putut înfrunta marile carnivore, care cu siguranță ar fi fost atrase de un asemenea festin.

Era un miracol că supraviețuiseră, iar viitorul nu arăta prea promițător. Clindar nu fusese prea mult surprins cînd unul dintre copii, murind aparent de foame, a fost aruncat afară din peșteră pentru ca hienele să-l care cu ele. Creaturile acestea nu învățaseră să-și îngroape morții pentru a nu mai atrage animalele sălbatice spre cei vii.

Dar Clindar, cu experiența atîtor lumi în spate, știa că aparențele pot înșela. Aceste semi-maimuțe nu prea atrăgătoare, aveau un mare avantaj asupra tuturor celorlalte creaturi ale planetei. Erau încă nespecializate ; nu fuseseră încă atrase într-un cul-de-sac evolutiv. Aproape orice animal le întrecea într-un aspect sau altul — în forță sau viteză, în acuitatea auzului sau în arme naturale. Nu exista măcar o singură îndeminare în care hominizii să exceleze, deși puteau face orice prin imitație. Acolo unde alte animale deveniseră virtuoze, ei se specializaseră într-o mediocritate universală — și în această mediocritate zăcea peste un milion de ani salvarea. Nereușind să se adapteze mediului înconjurător, vor trebui într-o bună zi să-l schimbe pentru a se potrivi dorințelor lor.

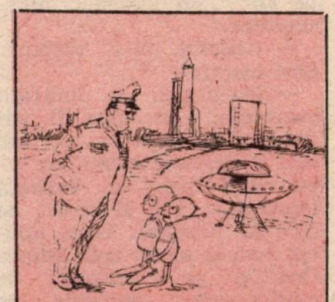

— Ofițerul stării civile ?! Bine... prima la stînga, înainte, apoi la dreapta și...

Alte rase umanoide în vremuri imemoriale urmaseră o altă cale. Clindar le văzuse pe toate cu propriii săi ochi, sau în înregistrările altor exploratori. Cele care aleseseră specializarea — deși alegerea era desigur inconștientă. Văzuse aproape-oameni care puteau alerga ca vîntul, înota ca peștii, vîna în întuneric pe bază de somar sau senzori pentru infraroșii ; pe o lume cu o gravitație excepțional de redusă, întîlniseră oameni care puteau zbura. Majoritatea acestor specializări s-au dovedit extrem de utile, atît de utile încît n-au mai avut nevoie să-și dezvolte decît o inteligență rudimentară.

Deși se puteau dezvolta și înflori milioane de ani, erau condamnați. Mai curînd sau mai tîrziu, mediul înconjurător la care se adaptaseră atît de bine putea să se schimbe, iar ei nu s-ar mai fi putut schimba odată cu el. Erau de acum mult prea departe de intersecția crucială a evoluției, pentru a-și mai putea retrasa drumul.

Pe această planetă însă, alegerea rămînea. Irevocabila decizie între creier și corp încă nu se făcuse. Viitorul era încă în balanță. Aici, pe această cîmpie tropicală, balanța putea fi înclinată în favoarea inteligenței.

Din volumul :
„The lost worlds of 2001“
titlul original : „First Encounter“

isaac asimov

Fratele meu a început să-mi dicteze în binecunoscutul său stil oratoric, cel cu care cîștigase inimile întregii comunități.

— La început, spuse el, cu exact cincisprezece virgulă două miliarde de ani în urmă a fost o explozie uriașă, un Big Bang, și Universul...

M-am oprit din scris.

— Cincisprezece miliarde de ani ? am întrebat neîncrezător.

— Absolut, mi-a răspuns. Sînt inspirat.

— Nu-ți pun la îndoială inspirația, i-am spus (E mai bine așa. Deși e cu trei ani mai tînăr decît mine, nu încerc să-i pun la îndoială inspirația. Vai și amar de cine ar încerca). Te-ai apucat cumva să-mi spui istoria Creației pe o perioadă de cincisprezece miliarde de ani ?

— Exact, mi-a răspuns el. Dacă atît a durat. O am pe toată aici, a spus ciocănindu-și fruntea cu arătătorul, apoi a acționat. Și vine din partea celei mai înalte autorități în materie.

De data aceasta mi-am pus stylul jos și am întrebat.

— Dar prețul papirusului îl cunoști ?

— Ce ? (Putea fi el inspirat dar remarcasem nu o dată că această inspirație nu includea și subiecte atît de sordide cum ar fi de pildă prețul papirusului).

— Să presupunem, am continuat, că tu descrii evenimentele ce s-au petrecut în fiecare milion de ani pe cîte o rolă de papirus. Asta ar însemna să umpli cincisprezece mii de role. Va trebui deci să vorbești cam multișor pentru asta și știi că după o vreme începi să te bîlbîi. Iar eu aș avea ceva de scris și s-ar putea să mă mai lase și degetele. Dar chiar dacă am putea obține tot acest papirus și tu ai avea vocea iar eu puterea necesară, cine s-ar apuca să le copieze ? Pentru că va trebui să avem o garanție de cel puțin o sută de copii înainte de a le putea face publice și a ne încasa drepturile de autor.

Fratele meu se gîndi pentru o vreme, apoi spuse :

— Crezi că trebuie s-o mai scurtez ?

— Cît mai mult, i-am răspuns, dacă ții să ajungi la public.

— Ce părere ai atunci de o sută de ani ? propuse el.

— Ce părere ai de șase zile? i-am răspuns.

A izbucnit scandalizat :

— Nu poți înghesui Creația în șase zile.

— Și ce-ai vrea să facem ? Asta e tot papirusul pe care-l avem. Ai altă soluție ?

— Fie, s-a învoit el și a început să dicteze din nou. „La început a fost...

— Numai șase zile, Aaron?

— Șase zile, Moses, am răspuns ferm.

Din volumul „The Winds of Change", titlul original : How it happened"

ALO? OLIMPUL?

valentin berestov

Alo ! Muntele Olimp, OLIMPUL, mă auziți ? Terminat.

— Alo, te auzim. Care sînt ordinele privind evacuarea ? Terminat.

— Programul rămîne neschimbat. În vreo trei ore toată lumea trebuie să fie la cosmodrom. Ați înțeles ?

— Afimativ. Raportăm asupra situației. Nu intră toate colecțiile ! Douăsprezece secțiuni sînt deja complete. Prometeu propune distribuirea unei părți din echipament Aheenilor, iar spațiul astfel eliberat ar putea prelua mai multe colecții. Ce părere ai Șefule ?

— Olimpul ! Olimpul ! Puteți introduce colecții în secțiunea 13. Echipamentul însă trebuie distrus. Nu trebuie să rămînă nici o urmă din el. Încredințați-i afacerea lui Prometeu. Ați înțeles ? Terminat.

— Afirmativ. Echipamentul trebuie distrus. Mercur cere permisiunea de a-i dărui lui Hercule bicicleta.

— Repet. Nici o urmă a prezenței noastre pe această planetă nu trebuie să rămînă. Mercur este un tîmpit ! Nu-și dă seama că Hercule ar putea utiliza bicicleta în scopuri politice ?

— Jupiter, ești înfuriat și s-ar putea să greșești.

— N-am chef de glume proaste. Terminat.

— Șefule, aici este Melpomene. Spune-i lui Apolo să-mi dea și mie un elicopter pentru o jumătate de oră. Am uitat să fotografiez teatrul din Epidaur.

— Șefule, șefule. Hymen a fost răpit. Încearcă să-l împiedici de la altă însurătoare...

— Tu ești Marte ? Fă o tură cu rachetele și dispersează-i. Pentru Melpomene nici un elicopter. Trebuia să se gîndească la asta mai devreme. Apolo ce se întîmplă cu tine ? Ai nouă asistenți și ești tot dezorganizat !

— Șefule, aici din nou Marte. Am numai rachete roșii. S-ar putea să le ia drept semn de război.

— Cred că ar fi fost cazul să știi : cauzele războaielor sînt sociale. Ce are a face culoarea rachetelor ? Acționează !

— Tăticule, de-ai ști ce statuie încărcăm noi acum !. Îți amintești cînd am pozat goală pentru un sculptor ?

— Venus, înapoiază imediat statuia templului. Este o operă a omului și aparține deci omenirii.

— Tăticule, de cînd ești așa respectuos față de temple ? Te știam doar ateu.

— Cred că în locul unei zeițe a dragostei trebuia inventată o zeiță a respectului !. Olimpul, Olimpul. Unde este Hymen, dar Prometeu ?

— Hymen este la bază. Prometeu este la depozite, așează explozibilele.. Pentru a nu alarma locuitorii din împrejurimi, aș sugera să aruncăm surplusul de echipament în craterul Vezuviului și să-l explodăm acolo. Explozia va fi luată drept o erupție vulcanică obișnuită.

— Vulcan, tu ești, nu ? Să știi că nu e rea ideea. Dă-i drumul.

— Șefule, aici Apolo. Nu putem lăsa totuși ceva în urmă ca amintire ? Astfel încît ei să știe că am fost pe aici.

— Vom transforma instrumentele noastre în idoli și fetișuri, vor acoperi televizoarele și elicopterele cu sînge de taur și se vor prosterna în fața lor. Distrugeți totul.

— Poate ar fi bine să îngropăm instrucțiunile de funcționare. Cleo le are deja pregătite. Cînd vor descoperi arheologia le vor dezgropa și descifra, apoi vor descoperi cibernetica și vor deveni ca noi.

— Te înțeleg Apolo. Dar ordinele rămîn ordine. Au o ciudată capacitate de a interpreta

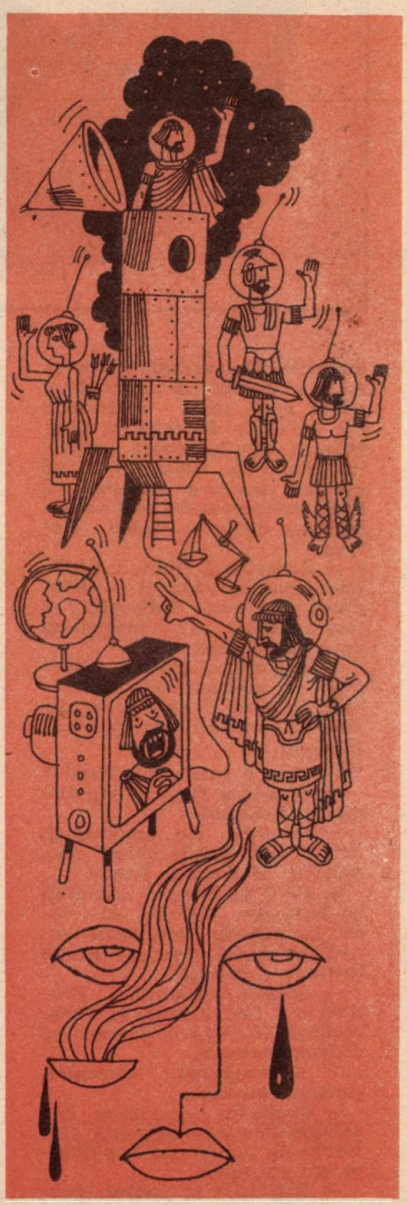

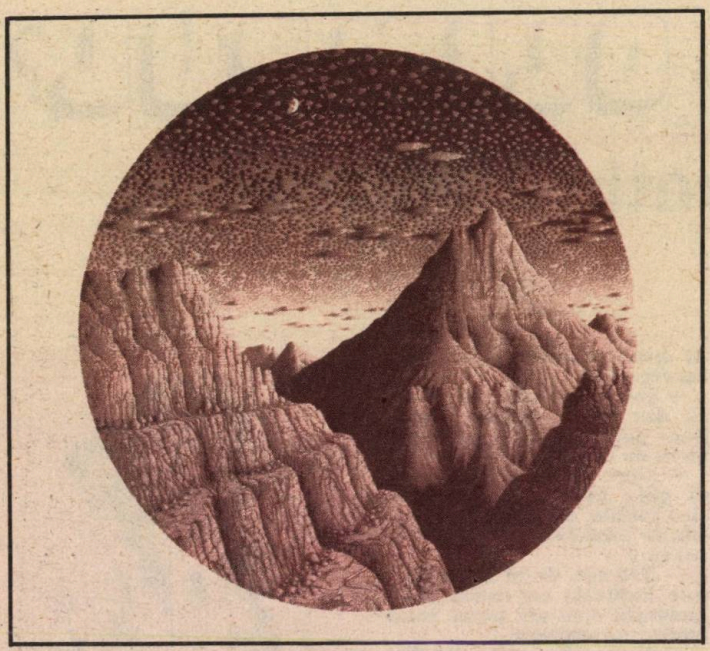

lucrurile. Ce garanții avem că nu vor încerca să ne atribuie astfel nouă toate realizările lor ? Tot ce au creat și vor crea să rămînă opera propriilor mîini și minți. Și n-are nici un rost să-i amețim cu forțe supranaturale. Noi de pildă. Așa că totul trebuie distrus.

— Raportează Neptun. Secțiunea oceanografică și-a îndeplinit misiunea. Batiscaful a fost sabordat. Ne îndreptăm spre cosmodrom.

— Raportează Pluton. Geologii au adunat ultimele mostre. În circa 15 sau 20 de minute ne vom îndrepta spre cosmodrom.

— Care e cauza întîrzierii ?

— Cerber a fugărit o potîrniche. Ticălosul !

— O clipă. Nu întrerupeți. Aici Apolo. Șefule spune ceva potrivit cu această ocazie.

— Ce ? Ei bine... Ascultați cu toții. Am muncit... ăă... bine. În numele conducerii expediției mulțumesc și felicit întreaga echipă...

— Atenție ! Atenție ! Prometeu a fost reținut la cosmodrom în timp ce încerca să distrugă racheta.

— A înnebunit. Asclepios, certifică imediat.

— Asclepios raportează. Encefalograma este normală. Devierea de la normal neglijabilă. Nu e bolnav.

— Dați-mi-l la aparat. Prometeu, te ascult. Terminat.

— Șefule, aș vrea să rămîn pe Pămînt și să ajut oamenii. Să-i fac fericiți.

— Ești nebun. Nu sînt suficient de maturi, chiar dacă odată și odată vor deveni. Eu unul am încredere în ei, pe cînd tu, după cîte văd, n-ai.

— Șefule, vreau să rămîn pe Pămînt. Vreau să le ofer oamenilor cunoștințele mele, focul meu.

— În caz că te interesează, află că ne-au cerut de toate numai cunoștințe nu.

— Și dacă ți le-ar fi cerut le-ai fi oferit ?

— Bine, bine, vom discuta pe drum. Urcă în rachetă. Ești destituit.

— Dacă mă bați și de data asta îți mai scot două circuite !...

— Am spus că vreau să rămîn.

— Te vor ucide și ne vor considera pe noi vinovați.

— Sînt pregătit pentru orice.

— Nu te mai recunosc, băiete. Ți-ai uitat planeta natală ? Iată că deja ne-ai întîrziat. Ce ți-au dat ? Ce ți-au făcut ?

— Dar ție ce ți-au făcut ? Cum ai putut să le ascunzi faptul că nu sîntem nemuritori ? De ce le-ai permis să ne proslăvească ca pe niște zei ?

— Ascultă, toate astea au fost făcute pentru a asigura securitatea personalului și în orice caz în stadiul actual de dezvoltare sînt incapabili să înțeleagă cine sîntem.

— Nu v-a înțeles pe voi și v-a făcut zei. Eu i-am înțeles și am devenit om.

— Ce ? Tu ? Om ? Legați-l și aruncați-l în rachetă. Va fi judecat.

— Vorbește Temis. Vă informez : dacă este om, legile noastre nu i se aplică. Și nu avem dreptul să-l luăm cu noi.

— Înțeleg Temis. Legea e lege. Dezlegați-l. În cazul ăsta cel puțin va fi cineva care să ne facă cu mîna.

— Vorbește Temis. Vă informez : prezența locuitorilor lîngă o rachetă care decolează este descurajată pe planetele a căror civilizație este subdezvoltată, de vreme ce nu știm cum vor reacționa.

— Corect. Trimiteți-l atunci undeva. Să spunem, munții Caucaz.

— Șefule, aici este Marte. Pot să-i dau un pistol ?

— Vorbește Temis. Vă informez : este interzisă înmînarea de arme unor ființe aparținînd civilizațiilor imature pentru că nu se știe pe ce mîini pot cădea și în ce scopuri pot fi utilizate.

— Dar, Șefule, este unul de-ai noștri !

— Din nefericire, este deja unul de-al lor. N-ai auzit ce-a spus Temis ? La revedere Prometeu. Sper că...

— Atențiune ! Vorbește Mercur. Potrivit programului procedez acum la lichidarea tuturor mijloacelor de comunicație. Toate stațiile radio de pe Pămînt vor dispare.

— Vorbește Șeful. Corecție. Numai temporar. Mii de tunete, Prometeu s-a apucat deja de treabă.

În românește de Mihai Bădescu

Din volumul „Fantastika"

SFINX

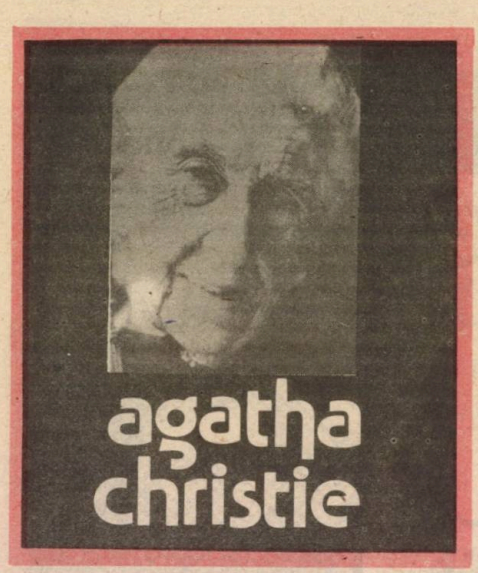

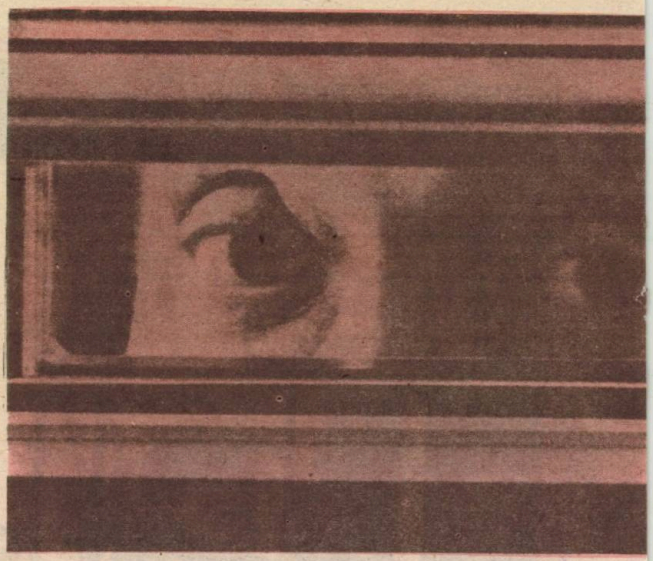

apartamentul de la etajul 3

Fir-ar să fie ! strigă Patricia Garnet.

Încruntîndu-se din ce în ce mai tare, începu să scotocească disperată în flecuşteţul de mătase pe care-l numea ea geanta de seară. Doi tineri şi o altă fată îi urmăreau cu îngrijorare mişcările. Stăteau cu toţii în faţa uşii închise a apartamentului ei.

— Degeaba, că nu-i aici, zise Pat şi tot ea întrebă : Şi acum ce ne facem ?

— Ce e viaţa noastră, dacă n-ai o cheie ? murmură Jimmy Faulkener.

Era un tînăr scund, cu umerii laţi şi cu ochi albaştri blînzi.

Pat se răsuci furioasă către el :

— Termină cu glumele, Jimmy. Chestia e gravă.

— Mai caută o dată, Pat, îi zise Donovan Bailey. Trebuie să fie pe acolo pe undeva.

Avea o voce domoală şi agreabilă, care se asorta cu silueta lui firavă şi întunecată.

— Dacă ai luat-o cu tine, comentă cealaltă fată, Mildred Hope.

— Bineînţeles că am luat-o cu mine ! zise Pat. Sînt convinsă că i-am dat-o unuia din băieţi. Se întoarse acuzatoare asupra unuia din ei. I-am spus lui Donovan să mi-o ia el.

Dar nu-i fu chiar aşa de uşor să găsească un ţap ispăşitor.

Donovan negă cu fermitate, iar Jimmy îl susţinu :

— Te-am văzut chiar eu cînd ai pus-o în poşetă.

— Ei bine, atunci înseamnă că unul din voi a scăpat-o pe jos cînd mi-a luat poşeta. Am mai scăpat-o şi eu de vreo două ori, mi s-a întîmplat şi mie de vreo două ori s-o scap.

— De vreo două ori ! comentă ironic Donovan. Ai scăpat-o de cel puţin douăzeci de ori, în afară de faptul că ai uitat-o în casă ori de cîte ori ţi-ai putut permite acest lux.

— Eu zău că nu înţeleg cum de nu scapă totul din poşeta aia tot timpul, zise Jimmy.

— Chestia este... cum intrăm ? întrebă Mildred.

Era o fată înţeleaptă, care nu se lăsa abătută de la subiect sau de la scopul propus. Dar nu era nici pe departe atît de atrăgătoare ca impulsiva şi răsfăţata Patricia.

Toţi patru se uitau în prostie la uşa încuiată.

— Dar portarul blocului n-ar putea să ne ajute ? sugeră Jimmy. N-are vreun şperaclu sau ceva în genul ăsta ?

Pat clătină din cap : Nu erau decît două chei. Una era înăuntru în apartament, atîrnată în bucătărie, iar cealaltă era — sau ar fi trebuit să fie — în poşeta criticată de ei.

— Măcar de-ar fi fost apartamentul la parter, se văicări Pat. Am fi putut sparge o fereastră sau ceva. Donovan, tu n-ai vrea să te faci spărgător, căţărîndu-te ca o pisică ?

Donovan refuză ferm dar politicos propunerea de a se face motan-spărgător.

— Un apartament la etajul IV nu e o chestie chiar așa ușoară, zise Jimmy.

— Dar scara de incendiu ? sugeră Donovan.

— N-avem.

— Dar ar trebui să fie, zise Jimmy. O clădire cu cinci etaje ar trebui să aibă o ieșire de incendiu.

— Așa mă gîndesc și eu, zise Pat. Dar ceea ce ar trebui să fie, nu ne ajută prea mult. Cum naiba intru eu în casă ?

— Dar n-aveți nici măcar o drăcie dintr-aia, cum îi zice ? întrebă Donovan. O chestie dintr-aia, cu care trimit furnizorii sus alimentele și legumele ?

— A, lift de serviciu ? înțelese Pat. Ba da, avem dar e doar o socoteală așa mică, un fel de coșuleț de sîrmă. Ah ! stați, am o idee ! Ce-ar fi să folosim liftul pentru cărbuni ?

— Ei da, asta sună cît de cît a ceva, zise Donovan.

Mildred era însă mai puțin optimistă.

— Trebuie să fie zăvorît. Adică vreau să zic pe dinăuntru, la Pat în bucătărie.

Dar ideea nu fu respinsă pe loc de ceilalți :

— Nu-ți fă asemenea gînduri, zise Donovan.

— În orice caz, nu în bucătăria lui Pat, zise Jimmy. Pat nu e genul de om care să încuie și să zăvorască lucrurile.

— Nu cred să fie zăvorîtă, zise Pat. Azi-dimineață am scos gunoiul și sînt aproape convins că n-am tras zăvorul atunci, și m-aș mira s-o fi făcut după aceea, fiindcă n-am mai trecut pe acolo.

— Ei, zise Donovan, trebușoara asta ne-ar putea fi utilă astă-seară, dar pe de altă parte, tînăra mea prietenă, îngăduie-mi să-ți atrag atenția că neglijențele astea te lasă în voia hoților noapte de noapte — și nu numai a motanilor spărgători.

Pat nu-i luă în seamă observațiile critice.

— Haideți, strigă ea, și începu să coboare în fugă cele patru etaje. Ceilalți o urmară. Pat îi conduse printr-un fel de coridor întunecos, după cît se părea plin ochi de cărucioare de copii, și apoi deschise o altă ușă și intră în puțul luminatorului, călăuzindu-i astfel către liftul pe care-l căutau. În momentul acela se afla pe el o ladă de gunoi. Donovan o dădu la o parte și păși ușurel pe platformă în locul lăzii. Strîmbă din nas :

— Miroase cam urît. Dar ce importanță are ? adăugă tot el. Plec singur în misiunea asta sau mă însoțește cineva ?

— Vin eu cu tine, zise Jimmy. Păși alături de Donovan, dar întrebă cu oarecare șovăială :

— Oare o să mă țină liftul ăsta ?

— Nu se poate să cîntărești mai mult decît o tonă de cărbune, zise Pat, care nu fusese niciodată prea tare în materie de măsuri și greutăți.

— Și, oricum, o să ne dăm curînd seama de asta, zise Donovan vesel, începînd să tragă de funie.

Cu un scîrțîit al scripeților, se făcură nevăzuți în întuneric.

— Doamne, ce zgomot înfiorător face porcăria asta, remarcă Jimmy în timp ce urcau pe întuneric. Ce-o să creadă oamenii din celelalte apartamente ?

— O să zică probabil că-s fantome sau spărgători, zise Donovan. Văd că nu e deloc ușor să tragi de funia asta. Se vede că portarul blocului ăstuia muncește mult mai din greu decît bănuiam eu. Hei, ia ascultă, Jimmy, băiete ; tu numeri etajele ?

— Dumnezeule mare ! Nu. Am uitat complet.

— Ei bine, le-am numărat eu, ceea ce oricum e ceva. Acuma am trecut de etajul III. Următorul e al nostru.

— Iar acum, bănuiesc, mormăi morocănos Jimmy, o să constatăm că Pat a zăvorît totuși ușa.

Dar temerile acestea se dovediră neîntemeiate. Ușa de lemn se dădu la o parte numai cît o atinseră cu degetele, și Donovan și cu Jimmy păși în beznă de cerneală a bucătăriei lui Pat.

— Ar fi trebuit să avem și noi o lanternă pentru munca asta demențială de noapte, explică Donovan. Dacă o cunosc destul de bine pe Pat a noastră, totul trebuie să fie pe jos, așa că o să sparg tot felul de veselă pînă să pot ajunge la întrerupător. Stai, Jimmy, nu te mai mișca și tu, pînă cînd nu aprind lumina.

Păși foarte prudent pe dușumea, scoțînd doar o înjurătură cînd primi pe neașteptate în coaste lovitura colțului mesei. Ajunse la întrerupător și peste o clipă pluti prin întuneric o nouă înjurătură.

— Ce naiba s-a mai întîmplat ? întrebă Jimmy.

— Nu se aprinde lumina. S-o fi ars becul, te pomeni. Stai o clipă. Mă duc să aprind lumina în camera de zi.

Ușa camerei de zi era prima de pe coridor. Jimmy îl auzi pe Donovan ieșind pe ușă, apoi îi ajunse la urechi un nou val de înjurături înfundate. Începu și el să se strecoare cu multă grijă prin bucătărie.

— Care-i chestia ?

— Nu prea știu. Probabil că noaptea camerele sînt vrăjite. Totul pare să fie în altă parte decît ar trebui. Scaune și mese tocmai unde te aștepți mai puțin. Fir-ar să fie ! Poftim, altul ! Dar tocmai în clipa aceea, din fericire, Jimmy izbuti să atingă întrerupătorul și apăsă pe el. Peste cîteva secunde, cei doi tineri se uitau unul la altul, înghețați de groază.

Nu era camera de zi a lui Pat. Greșiseră apartamentul.

În primul rînd că încăperea era de zece ori mai aglomerată decît a lui Pat, ceea ce explica uluiala patetică a lui Donovan care se tot ciocnise cînd în dreapta, cînd în stînga de scaune și

mese. În mijlocul camerei era o masă mare rotundă, acoperită cu postav, iar la fereastră era o glastră cu asparagus ; de fapt, era genul de cameră al unei persoane căreia nu era ușor să-i dai explicații, de asta tinerii erau convinși. Înghețați de groază își aruncară privirile asupra mesei, pe care zăcea un morman de scrisori.

— „Doamna Ernestine Grant", gîfîi Donovan, citind adresa de pe o scrisoare pe care o ridicase la întîmplare. Ajută-ne, Doamne ! Crezi că ne-o fi auzit ?

— E o minune dacă nu te-a auzit pe tine țipînd !, zise Jimmy. Pe de o parte limbajul pe care l-ai folosit, pe de alta contactele pe care le-ai avut cu mobila. Pentru numele lui Dumnezeu, hai să ieșim cît mai repede de aici.

Stinseră în grabă lumina și se retraseră în vîrful picioarelor către liftul de cărbuni. Jimmy respiră ușurat cînd se afundară în adîncurile lui întunecate, fără vreun alt incident.

— Îmi plac femeile care au somnul bun și adînc, zise el aprobator. Doamna Ernestine Grant are fără îndoială anumite calități.

— Acum înțeleg, zise Donovan ; adică vreau să spun de ce ne-am înșelat în privința etajului. În puțul ăla noi am pornit de la subsol. Trase din nou de funie și liftul țîșni în sus. De data asta nu mai putem greși.

— Mă rog la Dumnezeu să nu greșim și a doua oară, zise Jimmy, pășind afară într-un nou abis de culoarea cernelii. Nervii mei nu mai suportă multe șocuri în genul ăsta.

Dar nervii lor nu mai fură supuși la nici un fel de încercare. De cum aprinseră lumina, dădură cu ochii de bucătăria lui Pat și peste un minut deschideau ușa din față și le primeau înăuntru pe cele două fete care așteptau afară.

— Doamne, dar mult v-a mai trebuit, — bodogăni Pat. Mildred și cu mine v-am așteptat un veac afară.

— Am avut o aventură, zise Donovan. Puteam foarte ușor să fim luați cu duba la poliție, ca răufăcători primejdioși !

Pat trecuse între timp în camera de zi, unde aprinsese lumina și-și lăsă pe canapea pelerina. Ascultă cu mult interes relatarea lui Donovan despre aventurile lui.

— Mă bucur că nu te-a prins, comentă Pat. Sînt convinsă că trebuie să fie o zgripțuroaică bătrînă. Azi-dimineață am primit un bilețel de la ea — voia să mă vadă cîndva... Avea să-și exprime nu știu ce nemulțumire... probabil în legătură cu pianul meu. Oamenii cărora nu le place să audă pianul în cap, n-ar trebui să vină să stea în blocuri. Ei, Donovan, dar văd că te-ai rănit la mînă. E plină de sînge. Du-te și spală-te la robinet.

Donovan își privi uluit mîna. Ieși ascultător din cameră și imediat îl strigă pe Jimmy.

— Ei, se sperie celălalt. Ce s-a întîmplat ? Nu cumva ești grav rănit ?

— Nu sînt cîtuși de puțin rănit.

În glasul lui Donovan era ceva atît de ciudat încît Jimmy se holbă la el. Donovan îi întinse mîna spălată și Jimmy văzu că n-are pe ea nici un fel de rană sau zgîrietură.

— Ciudat, foarte ciudat ! zile el încruntîndu-se. Și totuși era plină de sînge. De unde o fi venit ? Și apoi deodată își dădu seama că prietenul său mai ager la minte a înțeles deja. Dumnezeul ! zise el. Trebuie să fie din apartamentul ăla. Făcu o pauză, trecînd mintal în revistă toate posibilitățile pe care le implicau cuvintele lui. Ești sigur că era... ăăă... sînge ? Nu era cumva vopsea ?

Donovan clătina din cap :

— Era sînge, precis, confirmă el și-l apucară fiorii.

Băieții se uitau unul la altul. Era limpede că în mintea fiecăruia dintre ei stăruia același gînd. Jimmy îi dădu glas primul :

— Ia ascultă, începu el cam stînjenit, Crezi că ar trebui să... cum să zic ?... să coborîm iar, și să... ăăă... aruncăm o privire p-acolo ? Să vedem dacă sînt toate în regulă, înțelegi ?

— Dar ce facem cu fetele ?

— Nu le zicem nimic. Pat o să-și pună șorțul și o să ne facă o omletă. Pînă să apuce ele să se întrebe unde sîntem, ne-am și întors.

— A, bine, vino atunci, zise Donovan. Bănuiesc că trebuie să ducem lucrurile pînă la capăt. Sper din tot sufletul să nu fie nimic cu adevărat grav.

Dar tonul lui era lipsit total de convingere. Păși înapoi în lift și coborîră un etaj. De data asta își croiră drum mai ușor prin bucătărie și aprinseră iar lumina din camera de zi.

— Cred că aici, în odaia asta m-am... m-am umplut de... chestia aia, zise Donovan. În bucătărie n-am atins nimic.

Se uită în jurul lui. La fel și Jimmy. Amîndoi se încruntară. Totul părea să fie curat și banal, și foarte, foarte departe de orice lucru care ar fi putut sugera violența sau sîngele închegat.

Deodată Jimmy tresări cumplit și-și apucă de brat prietenul ·

— Uite !

Donovan îi urmări degetul și scoase la rîndul lui o exclamație. Dindărătul perdelelor grele de rips se ivea un picior — un picior de femeie într-un pantof de lac decupat.

Jimmy se duse la perdele și le trase brusc de o parte. În nișa ferestrei zăcea prăbușit trupul unei femei, lîngă care era o baltă întunecată de lichid viscos. Era moartă, în privința asta nu încăpea nici o îndoială. Jimmy dădu s-o ridice, cînd Donovan îl opri :

— Nu-i bine să faci chestii dintr-astea. Nu trebuie atinsă pînă nu vine poliția.

— Poliția. A da, bineînțeles ! Phii, Donovan, ce chestie fioroasă. Cine crezi că ar putea să fie ? Doamna Ernestine Grant ?

— Așa s-ar zice. În orice caz, dacă mai e cineva prin apartament, văd că păstrează o tăcere agreabilă.

— Și-acum ce ne facem ? întrebă Jimmy.

Alergăm pe stradă să căutăm un poliţist, sau telefonăm din apartamentul lui Pat ?

— Cred că ar fi mai bine să dăm telefon. Haide, acum putem ieşi şi pe uşa din faţă. Doar n-o să ne pierdem toată noaptea hiţinindu-ne în sus şi în jos în drăcia aia împuţită.

Jimmy fu de acord. Tocmai cînd ieşeau pe uşă, avu o şovăială :

— Ia ascultă : nu crezi că ar fi mai bine ca unul din noi să rămînă aici... doar aşa ca să păzească lucrurile... pînă cînd vine poliţia ?

— Da, cred că ai dreptate. Dacă stai tu aici, mă duc eu sus şi telefonez.

Alergă pe scări în sus şi sună la apartamentul lui Pat. Aceasta îi deschise — şi arăta foarte drăgălaşă, cu faţa îmbujorată şi cu şorţuleţul de gospodină. Făcu ochii mari de uimire :

— Tu ? Dar cum... ? Donovan, ce s-a întîmplat ? E ceva în neregulă ?

Donovan îi cuprinse amîndouă mîinile într-ale lui :

— Totul e în regulă, Pat... numai atît că în apartamentul de la trei am făcut o descoperire neplăcută. O femeie... moartă.

— Vai de mine ! I se tăie respiraţia ; Groaznic, tu ! Apoplexie, sau ceva ?

— Nu. S-ar zice... mă rog... aşa face impresia că ar fi omorît-o cineva.

— Vai, Donovan !

— Da, ştiu. Chestie împuţită de tot.

Îi ţinea încă mîinile într-ale lui. Ea şi le lăsase acolo — ba chiar se lipise de el. Ce dulce era Pat — şi ce tare o iubea ! Oare ţinea cît de cît la el ? Uneori i se părea că da. Alteori însă se temea că Jimmy Faulkener... Amintirea lui Jimmy care aştepta răbdător în apartamentul de dedesubt îl făcuse să tresară vinovat :

— Pat, draga mea, trebuie să telefonăm la poliţie.

— Monsieur are dreptate, se auzi un glas îndărătul lui. Iar între timp, cît aşteptăm sosirea poliţiei, poate vă pot fi oarecum de ajutor.

Vorbiseră pînă acum în uşa apartamentului şi acum se holbară înspre palier. Pe scări, puţin deasupra lor sătea cineva. Silueta coborî şi o puturâ desluşi.

Se holbau amîndoi la un omuleţ cu o mustaţă mai mult decît bătăloasă şi o ţeastă ca un ou. Purta un halat de casă în culori strălucitoare şi papuci brodaţi. Îi făcu o reverenţă politicoasă Patriciei.

— Mademoiselle ! Sînt, după cum probabil ştiţi, chiriaşul din apartamentul de deasupra dumneavoastră. Îmi place să stau la înălţime... ştiţi... aerul... priveliştea asupra Londrei. Am închiriat apartamentul sub numele de O Cönnor. Dar nu sînt irlandez. Am alt nume. De aceea îmi îngădui să mă pun la dispoziţia dumneavoastră. Daţi-mi voie :

Şi cu un gest spectaculos scoase o carte de vizită şi i-o înmînă lui Pat.

— Domnul Hercule Poirot, citi ea. Oh ! i se tăie respiraţia. Marele Hercule Poirot ? Celebrul detectiv ? Şi chiar doriţi să ne ajutaţi ?

— Aceasta îmi este intenţia, mademoiselle. Cît p-aci era să-mi ofer serviciile mai devreme în cursul serii.

Pat îl privi nedumerită.

— V-am auzit discutînd cum să ajungeţi să intraţi în apartament. Eu unul mă pricep foarte bine să descui lăcăte şi broaşte. Fără doar şi poate v-aş fi putut deschide eu uşa, dar n-am îndrăznit să vă propun. Aţi fi avut grave suspiciuni în privinţa mea.

Pat rîse.

— Şi-acum, monsieur, îi spuse Poirot lui Donovan, vă rog frumos să intraţi şi să telefonaţi la poliţie. Eu am să cobor în apartamentul de dedesubt.

Pat cobrî scările cu el. Îi găsiră pe Jimmy de pază şi Pat îi explică prezenţa lui Poirot. Jimmy la rîndul lui îi povesti lui Poirot aventurile pe care le avusese el şi cu Donovan. Detectivul îl ascultă cu atenţie :

— Uşa de la lift nu era zăvorită, spuneţi ? Aţi ieşit din lift în bucătărie, dar lumina n-a vrut să se aprindă ?

În timp ce vorbea, Poirot se îndreptă către bucătărie şi apăsă pe butonul de lumină.

— Tiens ! Voila ce qui est curieux ! exclamă el cînd se aprinse becul. Acum funcţionează perfect. Mă mir cum...

Ridică un deget ca să se asigure de tăcerea tuturor şi trase cu urechea. Un zgomot slab întrerupse liniştea — un sforăit, fără doar şi poate.

— A ! zise Poirot. La chambre de domestique.

Străbătu bucătăria în vîrful piicoarelor, şi trecu printr-o cămăruţă din care se vedea o uşă. O deschise şi aprinse lumina. Camera era genul de cuşcă de ciini pe care o proiectează constructorii de apartamente mobilate pentru a găzdui o fiinţă omenească. Aproape tot spaţiul era ocupat de o dormeză. Pe a se afla o tînără cu obrajii trandafirii, culcată pe spate, cu gura larg deschisă şi sforăind placid.

Poirot stinse lumina şi bătu în retragere.

— N-o să se trezească, zise el. O s-o lăsăm să doarmă pînă vine poliţia.

Reveni în camera de zi. Între timp se întorsese şi Donovan.

— Poliţia zice că o să sosească imediat, zise

— Bună dimineaţa ! Aţi dormit bine în noaptea asta ?

el într-un suflet. N-avem voie să ne atingem de nimic.

Poirot încuviință din cap.

— N-o să ne atingem de nimic. O să ne uităm. Doar aflt.

Se mișcă prin cameră. Mildred coborîse împreună cu Donovan și toți patru tinerii rămăseseră în ușă și-l priveau cu mult interes, cu răsuflarea tăiată de emoție.

— Ceea ce nu pot înțelege eu, domnule, e următorul lucru, zise Donovan. Eu nu m-am apropiat de fereastră... atunci cum de a ajuns sîngele ăla pe mîna mea.

— Tînărul meu amic, dar răspunsul e mai mult decît evident. Ce culoare are fața de masă? E roșie, nu? Și fără doar și poate, ai pus mîna pe masă.

— Da, asta e adevărat. Și atunci... dar se opri.

Poirot încuviință din cap; se aplecase asupra mesei. Arătă cu degetul o pată de un roșu mai întunecat.

— Aici a fost comisă crima, spuse el solemn. Cadavrul a fost îndepărtat ulterior.

Apoi se îndreptă din șale și întoarse încet, încet privirile prin toată odaia. Nu se mișcă, nu puse mîna pe nimic, și totuși cei patru privitori simțeau că fiecare obiect din încăperea aceea cu aer stătut își trădează secretele ochilor lui pătrunzători.

Hercule Poirot dădu iar din cap, de data asta cu aerul că ar fi satisfăcut. Îi scăpă un ușor oftat:

— Aha, zise el, văd.

— Ce vedeți? întreabă curios Donovan.

— Văd, zise Poirot, ceea ce fără doar și poate ai simțit dumneata — că încăperea e înțesată de mobilă.

Donovan zîmbi trist:

— Da, e adevărat că m-am cam izbit de una și de alta, mărturisi el. Firește că toate lucrurile erau în alt loc decît în camera lui Pat, așa că nu mă descurcam.

— Nu chiar toate, zise Poirot.

Donovan îl privi întrebător. Poirot avu aerul că-și cere scuze:

— Vreau să spun că anumite lucruri sînt întotdeauna fixe. Într-un bloc cu mai multe apartamente, ușa, fereastra, căminul sînt în același loc în camerele aflate una sub alta.

NIC. NICOLAESCU

— Dar ce rost are să despicăm așa firul în 14? se amestecă Mildred, aruncîndu-i lui Poirot o privire cam dezaprobatoare.

— Omul trebuie să vorbească întotdeauna cu o precizie absolută. Asta este... cum spuneți dumneavoastră pe englezește?... e damblaua mea.

Se auziră pași pe scări și intrară trei bărbați. Erau un ofițer de poliție, un agent și medicul legist. Ofițerul îl recunoscu pe Poirot și-l salută cît se poate de reverențios. Apoi se întoarse către ceilalți.

— O să am nevoie de declarații de la toată lumea, începu el, dar în primul rînd...

Poirot îl întrerupse:

— O mică sugestie, dacă nu vă supărați. O să ne ducem înapoi în apartamentul de sus și mademoiselle aici de față o să facă ceea ce plănuise — o să ne gătească o omletă. Eu unul sînt mort după omletă. Apoi, monsieur l'inspecteur, după ce terminați aici, urcați pînă la noi și puneți-ne pe îndelete toate întrebările pe care le doriți.

Aranjară deci astfel lucrurile și Poirot urcă împreună cu ceilalți.

— Vai, domnule Poirot, zise Pat, tare sînteți scump. O să vă fac o omletă grozavă. De fapt mă pricep strașnic la omletă.

— Foarte bine. Odată, mademoiselle, eram îndrăgostit de o tînără englezoaică foarte frumoasă, vă semăna grozav — dar vai! — nu știa să gătească. Așa că poate e mai bine că s-a întîmplat așa.

Glasul lui avea o undă de tristețe, și Jimmy Faulkener îl privi cu multă curiozitate.

Dar de îndată ce ajunseră în apartamentul lui Pat, Poirot se dădu peste cap să-i amuze și să-i delecteze pe toți. Curînd tragedia înfiorătoare de la etajul de dedesubt fusese dată uitării.

Omleta fusese consumată și lăudată cum se cuvine, pînă cînd se auziră pașii inspectorului Rice. Intră însoțit de medicul legist, dar pe agent îl lăsase jos.

— Ei bine, monsieur Poirot, începu el, toate par să fie clare și fără ascunzișuri — cam departe de specialitatea dumneavoastră, cu toate că s-ar putea să nu ne vină ușor să-l prindem pe făptaș. Aș vrea doar să aud cum ați ajuns să descoperiți cadavrul.

Vorbind cînd unul cînd altul, Donovan și cu Jimmy reconstituiră întîmplările serii. Inspectorul se întoarse către Pat, cu un aer de reproș:

— N-ar trebui să lăsați descuiată ușa de la lift, domnișoară. Zău că nu e bine.

— Nu mai fac, zise Pat, cuprinsă de fiori. S-ar putea să intre cineva și să mă omoare cum a omorît-o pe biata femeia aia din apartamentul de jos.

— A, dar nu pe-acolo au intrat, totuși, zise inspectorul.

— Sînteți amabil să ne relatați ce-ați descoperit? întreabă Poirot.

— Nu știu dacă ar trebui s-o fac, dar pentru că sînteți și dumneavoastră de față, domnule Poirot...

— Precisément, zise Poirot. Și tinerii aceștia... o să manifeste discreție.

— Oricum, ziarele o să facă foarte curînd vîlvă în jurul acestui caz, zise ofițerul de poliție. De fapt toată chestiunea nu e învăluită în nici un secret. Mă rog, moarta e într-adevăr doamna Grant. Am chemat portarul imobilului s-o identifice. O femeie de vreo 35 de ani.

Era așezată la masă și a fost împușcată cu un pistol automat, de calibru mic, probabil de o persoană care ședea de partea cealaltă a mesei. A căzut cu capul înainte și așa s-a produs pata de sînge de pe masă.

— Bine, dar n-ar fi trebuit să audă cineva împușcătura, întreabă Mildred ?

— Pistolul avea surdină. Nu, putea să nu se audă nimic. Apropo de asta, ați auzit țipătul înfiorător pe care l-a scos servitoarea cînd i-am spus că a murit stăpîna ei ? Nu l-ați auzit. Ei bine, asta tocmai ne demonstrează cît de puțin probabil era ca cineva să audă împușcătura.

— Servitoarea nu a avut nici o declarație de făcut ? întreabă Poirot.

— A fost seara ei liberă. Are și ea cheie. S-a întors acasă pe la 10. Era liniște peste tot. A crezut că stăpîna ei s-a culcat.

— Vasăzică n-a intrat în camera de zi.

— Ba da, a dus acolo scrisorile sosite cu poșta de seară, dar n-a observat nimic neobișnuit — cum n-au observat nici domnii Faulkener și Bailey. Vedeți dumneavoastră, ucigașul ascunsese destul de bine cadavrul îndărătul perdelelor.

— Dar a fost un gest destul de ciudat, nu ți se pare ?

Glasul lui Poirot rosti foarte blînd aceste vorbe și totuși ascundea în acest ton ceva care-l făcu pe inspectorul de poliție să ridice repede ochii.

— Nu voia să fie descoperită crima lui înainte de a avea timpul să dispară.

— Poate... poate..., Dar vă rog continuați ceea ce ne spuneați.

— Fata plecase la cinci. Domnul doctor, aci de față, spune că moartea a survenit... aproximativ... acum vreo 4 sau 5 ore. Așa este, nu ?

Doctorul, care nu era vorbăreț din fire, se mulțumi să dea afirmativ din cap.

— Acum e douăsprezece fără un sfert. De fapt, momentul efectiv al crimei poate fi precizat mult mai bine.

Scoase din buzunar o hîrtie mototolită. Iată ce am găsit în buzunarul de la rochia defunctei. Nu trebuie să vă temeți s-o atingeți, nu are amprente digitale.

Poirot netezi hîrtia. Cîteva cuvinte erau scrise de-a curmezișul, cu litere de tipar de dimensiuni mici :

VIN SĂ TE VĂD ASTĂ SEARĂ LA ȘAPTE ȘI JUMĂTATE — J. F.

— Cam compromițător document ca să-l lași în urma ta, comentă Poirot înapoindu-l polițistului.

— Mde, n-avea de unde să știe că e în buzunarul doamnei, zise inspectorul. Probabil socotise că ea l-a distrus. Avem dovezi că în rest era un om destul de grijuliu. Pistolul cu care a împușcat-o l-am găsit sub cadavru — și nici pe el nu sînt amprente. Au fost șterse cu multă grijă, cu o batistă de mătase.

— De unde știți că era de mătase ? întrebă Poirot.

— Pentru că am găsit-o ! trimfă inspectorul. Probabil că a pierdut-o în ultima clipă, în timp ce trăgea perdelele.

Și polițistul le arătă o batistă mare de mătase albă — o batistă de calitate foarte bună. Nici nu mai era nevoie de degetul inspectorului ca să-i atragă atenția lui Poirot asupra monogramei din centru. Era vizibilă și ușor de citit. Poirot citi numele de pe ea :

— John Frazer.

— Asta este, zise inspectorul. John Frazer, adică J.F. care a semnat biletul. Cunoaștem numele omului pe care trebuie să-l căutăm și fără doar și poate de îndată ce mai aflăm cîte ceva despre moartă și despre persoanele cu care era în relații, o să descoperim și ce e cu el.

— M-aș mira, zise Poirot. Nu, mon cher, nu știu de ce dar parcă nu prea cred c-o să fie ușor de găsit acest John Frazer. E un om ciudat — pe de o parte atent și grijuliu, din moment ce-și înseamnă numele pe batiste și șterge pistolul cu care a comis crima — dar pe de altă parte neglijent din moment ce pierde batista și nici nu caută scrisoarea care l-ar fi putut incrimina.

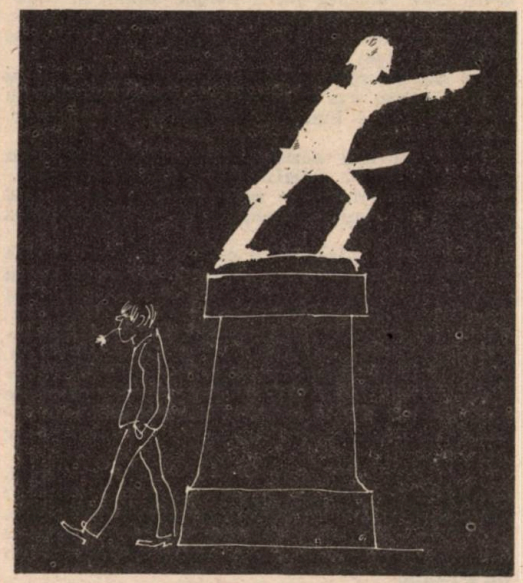

— A fost prea tulburat, ăsta trebuie să fie adevărul, îl contrazise inspectorul.

— E posibil, zise Poirot. Da, e foarte posibil. Dar n-a fost văzut intrînd în imobil ?

— La ora aceea intră și ies tot felul de oameni. Astea-s blocuri mari. Bănuiesc că nici unul din dumneavoastră (se adresă colectiv celor patru) nu a văzut pe nimeni ieșind din apartament ?

Pat clătină din cap :

— Noi am plecat mai devreme... Pe la șapte.

— Înțeleg.

Inspectorul se ridică și Poirot îl conduse pînă la ușă.

— V-aș cere o mică favoare : îmi dați voie să examinez și eu apartamentul de jos ?

— Vai, cu plăcere, domnule Poirot. Știu prea bine ce părere grozavă au despre dumneavoastră șefii mei. Vă las o cheie. Am două. Apartamentul e gol. Servitoarea a șters-o la niște rude, era prea speriată ca să rămînă singură aici.

— Vă mulțumesc, zise Poirot, și se întoarse gînditor în apartamentul lui Pat.

— Nu sînteți satisfăcut, domnule Poirot ? întrebă Jimmy.

— Nu, zise Poirot, nu sînt satisfăcut.

Donovan îl privi curios :

— Ce mai e și asta ? Ce vă neliniștește ?

Poirot nu răspunse. Păstră tăcerea cîteva mi-

nute, încruntîndu-se ca și cum ar fi fost dus pe gînduri, apoi deodată dădu nervos din umeri :

— Mademoiselle, o să vă urez noapte bună. Probabil sînteți foarte obosită. Ați avut mult de gătit, nu ?

Pat rîse :

— Numai omleta. Pentru cină n-am gătit nimic. Au venit Donovan și Jimmy să ne ia și ne-am dus la un mic local din Soho.

— Și apoi, fără îndoială ați mers la teatru ?

— Da. Piesa „Ochii negri ai Carolinei".

— Ah ! zise Poirot. Ar fi trebuit să fie ochii albaștri — ochii albaștri ai mademoiselllei.

Făcu un gest sentimental și apoi îi ură din nou noapte bună Patriciei, precum și lui Mildred, care rămînea peste noapte acolo, la rugămintea specială a prietenei ei care recunoștea sincer c-o s-o apuce alte alea dacă rămîne singură tocmai în noaptea aceea.

Cei doi tineri îl însoțiră pe Poirot. De îndată ce se închise ușa în urma lor, și se pregăteau să-și ia rămas bun de la Poirot, pe palier, acesta îi opri.

— Tinerii mei amici, m-ați auzit cînd am spus că nu sînt satisfăcut ? Eh bien, e adevărat, — nu sînt. Merg acum să mai fac mici cercetări pe cont propriu. Sper că vreți să mă însoțiți, nu ?

Cei doi se grăbiră să-și manifeste bucuria față de această propunere. Poirot coborî primul și băgă în yală cheia pe care i-o dăduse ofițerul de poliție. Dar, de îndată ce se află înăuntru, nu intră în camera de zi, așa cum se așteptaseră ceilalți. Se duse direct la bucătărie. Într-o mică firidă care servea drept bucătărioară de serviciu, se afla o cutie mare de tablă. Poirot ridică imediat capacul și, încovoindu-se, începu să scormonească în interior cu energia unui șoricar feroce.

Atît Jimmy cît și Donovan îl priveau uluiți.

Deodată se ridică, cu un strigăt victorios : flutura în fața lor o sticuță astupată cu dop.

— Voilà ! strigă el. Găsesc ceea ce caut. O adulmecă delicat. Ah, vai ! Sînt enrhumé — am un guturai.

Donovan luă sticluța din mîna lui și o adulmecă la rîndul lui, dar nu izbuti să prindă mirosul. Îi scoase dopul și o ținu sub nas, înainte ca Poirot să-l poată avertiza.

Căzu ca un butuc. Poirot țîșni înainte și-l opri înainte de a atinge podeaua.

— Imbecil ! strigă el. Ce idee, să scoți dopul așa nebunește ! N-ai observat cu cîtă delicatețe manipulam eu obiectul ? Monsieur... Faulkener... dacă nu mă înșel ? Vrei să fii amabil să-mi aduci un pic de coniac ? Am observat o sticlă în camera de ședere.

Jimmy se repezi într-acolo, dar pînă să se întoarcă, Donovan era așezat în capul oaselor și spunea să i-a trecut. Fu silit să asculte o scurtă predică pe care i-o ținu Poirot asupra necesității prudenței în mirosirea unor substanțe eventual toxice.

— Mă tem că am s-o cam întind spre casă, zise Donovan, ridicîndu-se cu greutate și clătinîndu-se pe picioare. Adică vreau să spun, dacă nu mai pot fi de folos pe aici. Văd că încă sînt groggy.

— Firește, zise Poirot. E cel mai bun lucru pe care-l poți face. Domnule Faulkener, te rog așteaptă-mă o clipă aici. Mă întorc imediat.

Îl însoți pe Donovan pînă la ușă și pe palier. Rămaseră acolo și stătură de vorbă cîteva minute. Cînd Poirot se întoarse într-un tîrziu în apartament, îl găsi pe Jimmy în picioare în camera de zi, privind nedumerit în jur.

— Ei, domnule Poirot, acum ce urmează ?

— Nu mai urmează nimic. Cazul e încheiat.

— Cum ?

— Știu totul... acum.

Jimmy se holbă la el :

— Sticluța aia pe care ați găsit-o ?

— Exact. Sticluța.

Jimmy clătină din cap :

— Să fiu al dracului dacă înțeleg ceva. Îmi dau seama că dintr-un motiv sau altul sînteți nemulțumit de dovezile materiale împotriva acestui John Frazer, cine naiba o mai fi și el.

— Cine naiba o mai fi ? repetă cu glas scăzut Poirot. Dacă o fi cît de cît cineva — pentru că, mde, am mari îndoieli.

— Nu vă înțeleg.

— E un nume — atîta tot ! Un nume însemnat cu grijă pe o batistă !

— Și scrisoarea ?

— N-ai văzut cum era scrisă ? cu litere de tipar. Ei, de ce ? Am să-ți spun eu. Scrisul de mînă poate fi recunoscut și chiar și autorul unei scrisori dactilografiate e mai ușor de descoperit decît ți-ai putea închipui ; dar dacă un oarecare John Frazer ar fi scris în adevăr scrisoarea, aceste două puncte nu l-ar fi atras deloc ! Nu, a fost scrisă intenționat și pusă în buzunarul moartei, anume ca s-o găsim noi. John Frazer nu există.

Jimmy continuă să-l privească întrebător.

— Și cu asta, vorbi mai departe Poirot, mă întorc la chestiunea care m-a izbit din capul locului. M-ai auzit spunînd că anumite lucruri dintr-o cameră se află întotdeauna în același loc în împrejurările date și am dat trei exemple : aș fi putut să menționez și un al patrulea, dragă amice : comutatorul.

Jimmy îl privea și acum tot fără să înțeleagă. Poirot continuă : Prietenul dumitale Donovan nu s-a apropiat de fereastră — și-a mînjit mîna de sînge, rezemîndu-se de masa asta ! Dar eu m-am întrebat imediat — de ce și-a pus mîna pe masă ? Ce căuta prin întuneric în camera asta ? Pentru că, te rog să nu uiți, amice, comutatorul se află întotdeauna în același loc, lîngă ușă. Atunci, de ce cînd a venit în camera asta, nu a căutat imediat butonul ca să poată aprinde lumina ? Asta ar fi fost lucrul firesc, normal. După spusele lui, a încercat să aprindă lumina în bucătărie și n-a izbutit, și totuși, cînd am apăsat eu pe buton, mergea perfect. Atunci înseamnă oare că n-a vrut să se aprindă lumina în momentul acela ? Dacă s-ar fi aprins lumina, v-ați fi dat amîndoi seama imediat că ați greșit apartamentul. Și atunci n-ar mai fi avut nici un motiv să vină în camera asta.

— Dar încotro vreți să bateți, domnule Poirot ? Nu vă înțeleg. Ce vreți să spuneți ?

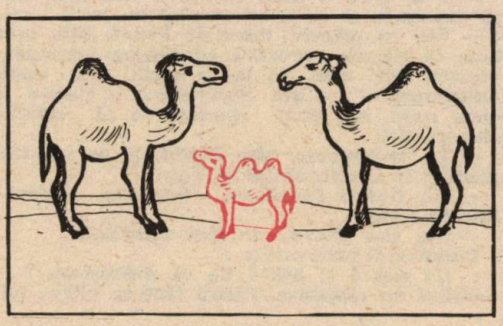

— Uite ce vreau să spun.

Şi Poirot îi arăta o cheie yale.

— Cheia de la apartamentul ăsta ?

— Nu, mon ami, cheia de la apartamentul de deasupra. Cheia mademoiselle Patricia, pe care domnul Donovan Bailey i-a sustras-o din poşetă, cîndva în cursul serii.

— Dar, de ce... de ce ?

— Parbleu ! ca să poată face ceea ce voia să facă — şi anume, să pătrundă în apartamentul ăsta, fără să dea absolut nimic de bănuit. S-a asigurat mai devreme, în cursul serii, că uşa de la lift a rămas nezăvorîtă.

— Dar unde aţi găsit cheia ?

Poirot zîmbi cu gura pînă la urechi :

— Am găsit-o adineaori — acolo unde am căutat-o : în buzunarul domnului Donovan. Vezi dumneata, sticluţa aceea pe care m-am prefăcut că am găsit-o a fost o stratagemă. Domnul Donovan a căzut în cursă. A făcut ceea ce ştiam că va face — a destupat-o şi a mirosit-o. Şi în sticluţa aceea este clorură de etil, un anestezic puternic, cu efect imediat. Aveam nevoie de cîteva clipe în care să-şi piardă cunoştinţa, şi iată le-am obţinut. Am luat din buzunarul lui cele două lucruri despre care ştiam că sînt acolo. Cheia asta era unul din ele... iar celălalt... Făcu o pauză şi apoi reluă : În momentul acela am pus sub semnul întrebării motivul pe care l-a găsit inspectorul pentru ascunderea cadavrului în spatele perdelei. Ca să cîştige timp ? Nu se poate, trebuie să fi fost şi altceva la mijloc. Şi atunci m-am gîndit că nu putea fi decît un singur lucru — poşta, amice. Poşta de seară care soseşte în jurul orei 9,30. Să zicem de pildă că ucigaşul nu găseşte un anumit lucru pe care se aşteaptă să-l găsească, dar că acest lucru ar putea fi adus mai tîrziu cu poşta. Atunci este limpede că trebuie să se întoarcă. Dar crima nu trebuie să fie descoperită de servitoare cînd se întoarce, pentru că atunci ar pune stăpînire poliţia pe apartament, şi deci el ascunde corpul îndărătul perdelei. Iar fata nu bănuieşte nimic şi pune scrisorile pe masă ca de obicei.

— Scrisorile ?

— Da, scrisorile. Poirot scoase ceva din buzunar : acesta este al doilea obiect pe care l-am luat din buzunarul domnului Donovan cît timp era fără cunoştinţă. Arătă adresa — un plic pe care era dactilografiată adresa doamnei Ernestine Grant. Reluă : Dar, domnule Faulkener, am să te întreb mai întîi un lucru, înainte de a cerceta împreună conţinutul acestei scrisori. Eşti sau nu eşti îndrăgostit de mademoiselle Patricia ?

— Sînt mort după Pat... dar n-am ştiut niciodată dacă am vreo şansă la ea.

— Ai crezut că ţine la domnul Donovan ? Se prea poate să fi început să ţină la el — dar ăsta a fost doar un început, mon ami. Dumneata trebuie s-o faci să-l uite — să fii alături de ea în ceasurile grele.

— Ceasurile grele ? întrebă brusc Jimmy.

— Da, da, chiar aşa. O să facem tot ce ne stă în putinţă ca numele ei să nu fie amestecat în povestea asta, dar n-o să izbutim întru totul. Vezi, ea a fost mobilul crimei. Rupse marginea plicului pe care-l avea în mînă. Dinăuntru căzu ceva. Scrisoarea care însoţea această anexă era scurtă şi venea din partea unui birou de avocaţi :

„Stimată doamnă,

Documentul pe care ni l-aţi trimis şi pe care vi-l înapoiem alăturat este perfect valabil şi

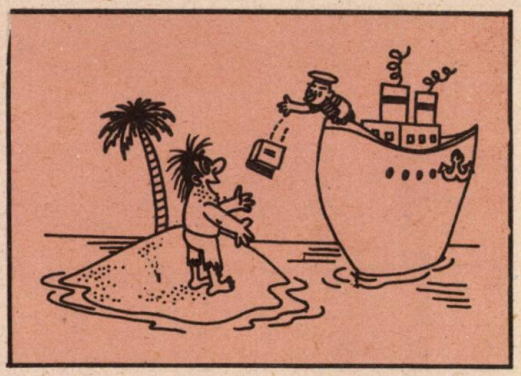

amănuntul celebrării căsătoriei într-o ţară străină nu-l anulează în nici un fel.

Primiţi vă rog, etc."

Poirot desfăcu documentul în chestiune. Era un certificat de căsătorie între Donovan Bailey şi Ernestine Grant. Fusese eliberat cu opt ani în urmă.

— Dumnezeule, mare ! strigă Jimmy. Pat zicea că a primit o scrisoare de la femeia asta în care-i spunea că vrea să-i vorbească, dar nici prin cap nu i-a trecut că e ceva important.

Poirot încuviinţă :

— Domnul Donovan ştia — şi în seara asta a venit să-şi vadă soţia înainte de a urca în apartamentul de deasupra — ce ironie a soartei, în treacăt fie spus, ca biata nenorocită să se instaleze tocmai în clădirea asta unde stătea rivala ei — şi a ucis-o cu sînge rece — după care a plecat să-şi continue distracţia. Probabil nevastă-sa i-a spus că a trimis avocaţilor ei certificatul de căsătorie şi aşteaptă verdictul lor. Fără îndoială că el unul se străduise s-o facă să creadă că nu e valabilă căsătoria.

— Şi totuşi, toată seara părea foarte bine dispus. Domnule Poirot, nu cumva l-aţi lăsat să fugă ? întrebă Jimmy scuturat de un fior.

— N-are nici o scăpare, zise grav Poirot. Nu trebuie să vă temeţi.

— Eu la Pat mă gîndesc cel mai mult, zise Jimmy. Nu cumva credeţi... că chiar ţinea la el ?

— Mon ami, ăsta e rolul care-ţi revine dumitale, îi spuse Poirot cu blîndeţe. Trebuie s-o faci să se întoarcă spre dumneata şi să uite. Sper că n-o să-ţi fie prea greu !

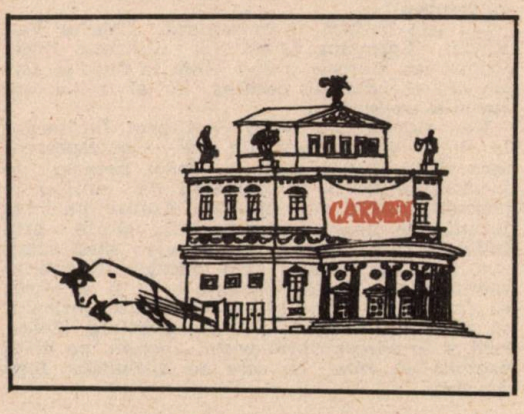

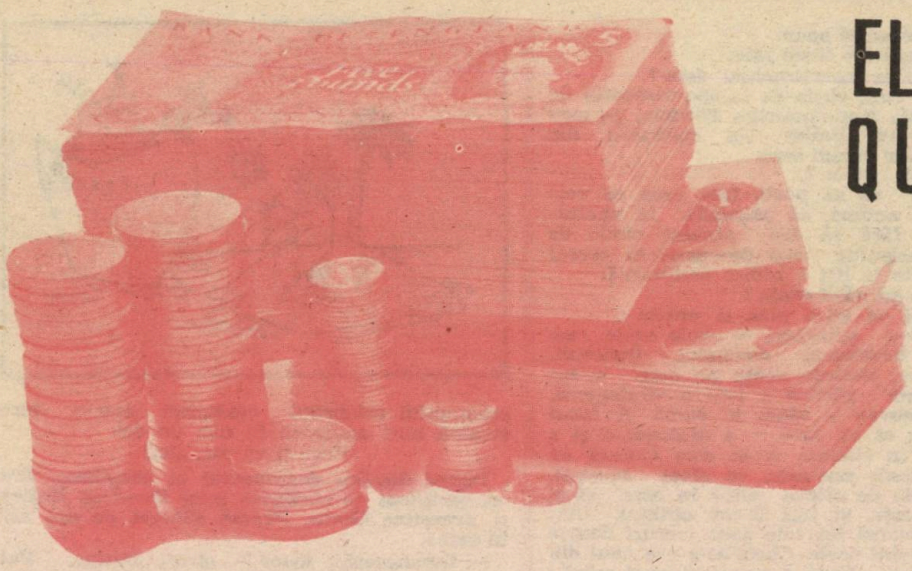

ELLERY QUEEN

CLUBUL JUCĂTORILOR

Ellery pătrunse în tainele sacre ale Clubului Jucătorilor la Bursă într-o dimineață de iarnă cînd o limuzină de oțel inoxidabil, pe care nici măcar fleoșcăiala de pe strada 87 nu părea capabilă s-o murdărească, depuse în pragul său trei bărbați. Inspectorul Queen, tatăl lui, care se afla acasă în dimineața aceea întrucît lucra la un raport confidențial, își ridică sprîncenele vulturești minunîndu-se de mărimea limuzinei și se retrase cu hîrtiile lui cu tot în birouașul secret — dar nu fără a lăsa ușa despărțitoare întredeschisă : acel minimum necesar trasului cu urechea !

Cei trei bărbați se prezentară : Charles Van Wyne, Cornelius Lewis și Gorman Fitch. Primul era subțirel și cam vînăt la față, al doilea era o matahală oacheșă, iar al treilea era jovial și trandafiriu.

I-au explicat lui Ellery că Clubul Jucătorilor la Bursă este o asociație de șaptesprezece oameni de afaceri aflați la pensie, pasionați de jocurile de bursă și dispunînd de mijloacele necesare pentru a le practica. Așadar, pe lîngă jocurile de noroc convenționale jucate prin sălile de club, membrii se angajau să-și sugereze unul altuia, pe o bază individuală, diferite speculații de bursă neobișnuite, și li se cerea ca în această obligație asumată sub jurămînt să manifeste imaginație și ingeniozitate. Sugestiile și le adresau prin poștă, anonim, pe hîrtii speciale cu antet, de care nu dispuneau decît membrii.

— De ce anonim ? întrebă Ellery fascinat.

— Păi, dacă cineva se simte lezat, nu vrem să le poarte pică celorlalți, guiță micuțul și trandafiriul domn Fitch.

— Bineînțeles, cu toții sîntem oameni onești, pe care te poți bizui, murmură Van Wyne, rozînd cu dinții căpățîna bastonului. Asta e deviza principală a clubului.

— Și totuși s-ar zice că cineva a venit cu o propunere care nu mai e atît de onorabilă.

— Asta-i chestia ? întrebă Ellery.

— Spune-i tu, Van Wyne, ceru cu glas tunător imensul domn Lewis.

— Lewis a trecut pe la mine azi dimineață, zise deodată Van Wyne, ca să mă întrebe dacă întîmplător particip și eu la un joc individual al clubului cu care se distrează el și cînd ne-am comparat hîrtiile am descoperit că e vorba de același lucru în cazul amîndurora. Amîndoi ne-am întrebat dacă mai e cineva amestecat și, întrucît domnul Fitch e vecin cu mine, am trecut pe la el și am aflat că într-adevăr e și el băgat. Exact acum trei săptămîni, fiecare dintre noi a primit cu poșta de dimineață cîte un plic de format lunguieț, cu un mesaj dactilografiat pe hîrtia cu antetul clubului — perfect în ordine — care ne vindea un pont pentru bursă. Acțiunile de care era vorba sînt groaznic de instabile — într-o zi urcă fantastic, a doua zi se prăbușesc — așa că e vorba de o adevărată loterie. Deci fiecare din noi am cumpărat acțiuni ca să ne distrăm. Au săltat formidabil și am cîștigat mult. Exact acum două săptămîni fiecare din noi a primit cu poșta de dimineață o a doua scrisoare care

ne propunea cumpărarea altor acțiuni la fel de instabile. Și iarăși am cîștigat o groază de bani.

— Și exact acum o săptămînă, cu poșta de dimineață...

— Același lucru, mormăi Cornelius Lewis nervos.

— Și vreți să știți cum izbutește individul ?

— A, asta știm noi, zise țifnos grăsunul Fitch. Deține informații secrete, bineînțeles. Nu asta e problema...

— Atunci înseamnă că e vorba de scrisoarea pe care ați primit-o cu toții azi dimineață.

Fostul bancher mătăhălos izbucni :

— De unde naiba știți că am primit azi scrisori ?

— Să zicem că ar fi vorba de domnul X, zise Ellery intrînd din plin în spiritul jocului. Prima scrisoare a domnului X v-a parvenit acum trei săptămîni, a doua acum două săptămîni, a treia cu o săptămînă în urmă — așadar, domnule Lewis, puteam risca să presupun că cea de-a patra a sosit azi. Și ce vă tublură în legătură cu ea, domnilor ?

Charles Van Wyne scoase un plic lunguieț :

— Vă rog s-o citiți, domnule Queen.

Plicul era de foarte bună calitate. Nu avea nici antet, nici adresă pentru răspuns. Numele și adresa domnului Van Wyne erau dactilografiate, iar ștampila poștei arăta că scrisoarea fusese expediată în seara anterioară.

DE BURSĂ

Ellery scoase din plic o hîrtie groasă, comandă specială, pe care era gravat în litere de aur ambosate antetul Clubul Jucătorilor la Bursă. Conținutul era următorul :

„Stimate membru al clubului și coleg :

Cum ți-a plăcut trio-ul meu de ponturi pentru bursă ? Acum s-a ivit altceva și pare să fie cea mai bună lovitură în perspectivă. Dar este nevoie de multă discreție și speculația trebuie s-o fac eu personal, altfel se duce totul de rîpă. Dacă accepți să riști douăzeci și cinci de mii de dolari pe șansa mare de a-ți dubla cîștigul în șapte zile, nu pune nici un fel de întrebări, lasă banii exact la orele 3,30 dimineața, la picioarele mormîntului lui Dominicus Pike din Cimitirul Bisericii Trinității. Nu încerca să spionezi pentru că strici afacerea."

Nu urma nici o semnătură.

— Ei bine, eu i-am spus lui Lewis, zise Van Wyne, că e un joc foarte frumos, sportiv. Omul s-a dovedit corect și deștept. Eu sînt pentru intrarea în joc.

— Eu nu zic că nu sînt, mîrîi Cornelius Lewis. Singurul lucru este că...

— Dar nu de asta am venit cu toții aici ? întrebă pufnind Gorman Fitch. Ce părere ai Queen ? Dumitale ți se pare o treabă cinstită ?

— Fitch, dumneata arunci o umbră asupra integrității unui coleg din același club, zise glacial Van Wyne.

— Nu făceam decît să pun o întrebare.

— Cred că asta e voie, Van Wyne, nu ? mormăi Lewis. Și dacă cineva se apucă de escrocherii, atunci s-a dus dracului Clubul nostru și-ți dai și tu prea bine seama de asta. Ce părere ai Queen ?

— Mie mi se pare o treabă frumoasă, murmură Ellery. Dar aș vrea să mai chibzuiesc puțin înainte de a-mi da avizul. Mai are vreunul din dumneavoastră la el scrisoarea primită azi dimineață ?

— Pe-a mea am lăsat-o acasă, afirmă Lewis.

— Sînt practic identice cu cea primită de Van Wyne, obiectă Fitch.

— Aș vrea să le văd, totuși, cu plic cu tot. Ce-ar fi să mi le trimiteți imediat prin comisionar ? Atunci vă pot telefona înainte de amiază.

De cum se închise ușa din față, se deschise ușa biroului secret. Se ivi inspectorul Queen, tatăl neîncrezător.

— Oare am auzit bine ? întrebă el acru. Le-ai spus astora trei că treaba ți se pare frumoasă? Frumoasă pentru ce, pentru revistele umoristice ?

— Păcatul tău este că n-ai pic de stofă de aventurier sau jucător la bursă. De ce nu vrei să aștepți să vezi cum ies lucrurile ? întrebă la rîndul lui Ellery, puțin jenat.

Ieșind din nou din biroul secret cu puțin înainte de amiază, inspectorul Queen își găsi fiul celebru cercetînd două plicuri și conținutul lor. Cel primit de Cornelius Lewis, cu ștampila poștei din seara anterioară, era exact ca cel primit de Charles Van Wyne, iar conținutul era iarăși identic, doar că ora cînd i se cerea lui Lewis să depună suma de 25 000 de dolari la Biserica Trinității, era patru fără un sfert dimineața în loc de trei și jumătate. Iar plicul simplu, de mărime mai mică, pe care-l primise Gorman Fitch, tot cu ștampila din seara anterioară, conținea același mesaj : diferea doar ora — patru fix.

— Sper că nu le vei recomanda clienților să se conformeze instrucțiunilor ? zise inspectorul.

— Sigur că da, zise vesel Ellery și rînd pe rînd le dădu telefon ca să le dea aprobarea.

— Ce naiba, Ellery, ți-ai ieșit din minți ? urlă inspectorul cînd fiul său închise a treia oară telefonul. Singurul lucru sigur în șmecheria asta este că trei fraieri vor scoate din gușă cîte douăzeci și cinci de mii de boabe.

— Afacere ?

Bătrînul se stăpîni :

— Uite ce e, dragă : escrocul ăsta s-a năpustit asupra unui grup de...

— Domnul X ? Și ce vrei să spui prin „grup" ? Te rog vorbește lămurit.

— Șaptesprezece ! Unul din cei șaptesprezece membri ai clubului vrea să-i înșele. Poate că e la ananghie cu banii. Și atunci găsește cîte o societate ale cărei acțiuni saltă în sus și în jos ca un yo-yo și le scrie la jumătate din membri să joace **à la hausse** iar celeilalte jumătăți să joace **à la baisse**. Indiferent cum merg acțiunile, jumătate din membri pierd, **dar cealaltă jumătate cîștigă**, și el apare ca un geniu. Etapa a doua : Uită de cei care au pierdut la prima operație și vinde cel de-al doilea pont numai cîștigătorilor...

— Cifrele, te rog, se rugă Ellery. Cîți oameni ar primi cel de-al doilea pont ?

— Jumătate din primii șaisprezece ! Deci opt, cei opt care au cîștigat întîi. Acum el le vinde la jumătate din ăștia opt pontul de a juca **à la hausse**, iar celeilalte jumătăți le spune să joace **à la baisse**. Și jumătate cîștigă...

— Numără, te rog.

— Dar ce, nu ești în stare să faci nici măcar socoteli de grădiniță ? Jumătate din opt e patru ! Deci, el are patru oameni care au cîștigat de două ori. Mai caută altă societate cu acțiunile fluctuante, trimite a treia scrisoare, sfătuindu-i de data asta pe jumătate din cei patru să joace într-un fel și pe ăilalți jumătate invers. Deci acum i-a pus pe jăratec pe niște nătăfleți care au cîștigat de trei ori și se pregătește să dea lovitura cea mare. Trimite cea de-a patra scrisoare...

— La cîți din ei ? întrebă Ellery.

— La cei doi cîștigători care au mai rămas.

— Ei, așa ar ieși foarte bine socoteala, se jelui Ellery, dar nenorocirea este că nu iese. **Noi avem trei.**

Inspectorul se lăsă greoi pe scaun.

— Avem un om în plus, reluă Ellery. Întrebarea este : cine e omul ăsta și cum ar putea el să sfideze legile matematicii ? Răspuns : nu poate, așa că prietenul nostru domnul X trebuie să fie chiar el escrocul, prietenul nostru domnul X, și nu unul dintre fraieri.

— Van Wyne, Lewis sau Fitch. Unul dintre ei nu e cinstit...

— Mă tem că ăsta e adevărul. Indiferent care dintre ei trei o fi, spre marea lui supărare, azi dimineață s-a trezit la o consultație împreună cu cele două victime ale lui. Scrisorile care cereau predarea banilor în cimitir fuseseră deja trimise de cu seară și primite, așa că în privința **acestora** nu mai putea face nimic. Nu-i rămînea altă alternativă decît să susțină că și el a cîștigat de trei ori ! Dacă i-aș avertiza pe cei doi nevinovați să se oprească, domnul X pur și simplu nu s-ar mai prezenta la noapte în Cimitirul Trinității. Dar dacă eu nu mă arăt bănuitor, atunci își duce planul la îndeplinire. Ce zici, iese socoteala ?

— Ca la Einstein, ricană inspectorul, după care se grăbi la sediul poliției din centrul orașului, ca să facă oarecari aranjamente în legătură cu un cimitir și cu mormîntul unui anume Dominicus Pike.

— Șeful nu vrea să vadă pe nimeni azi.

În seara aceea în zona Broadway-Wall Street umblară tot felul de fantome, dar înainte de ora unu dispăruseră îndărătul cîtorva ilustre pietre funerare din cimitir, și în zonă domni din nou liniștea.

Ellery insistă ca tatăl lui să împartă cu el strana lui George Washington din capelă, șoptindu-i ceva în legătură cu așteptarea îndelungată în frigul iernii, și cu Tatăl Adevărului.

Dar pe la trei și un sfert, Queen tatăl și Queen fiul se furișau îndărătul poalelor Mamei Trinității. Exact la trei și jumătate, umbra subțire a lui Charles Van Wyne se aplecă grăbită peste mormîntul lui Dominicus Pike. Depuse ceva pe pămîntul înghețat și apoi se făcu nevăzută.

La patru fără un sfert apăru silueta mătăhăloasă a lui Cornelius Lewis, ceva căzu îndărătul pietrei funerare și namila neagră se topi în întuneric.

La patru dimineața, cînd se auzi ultima bătaie a ceasului, pata îndesată pe care o reprezenta Gorman Fitch repetă operația și apoi dispăru și ea.

— Oricare dintre ei o fi, văd că nu vrea să riște, clănțăni din dinți inspectorul Queen. Dacă cumva se spurcă lucrurile, înseamnă doar că e și el unul dintre fraierii care au depus ofranda de douăzeci și cinci de mii. Acum să mai așteptăm nițel. Trebuie să se fofileze înapoi ca să ridice banii. Mă întreb care din ei o fi.

— Cum se poate, papă, îl întrebă Ellery într-o șoaptă uimită, întorcîndu-se către tatăl său : Adică vrei să spui că chiar nu știi ?

— Habar n-am, șopti răutăcios inspectorul. Și te rog să nu-mi spui că tu știi !

Ellery oftă :

— Bineînțeles că știu !... Cu siguranță că domnul X nu și-a trimis lui personal nici o scrisoare — nu se aștepta să trebuiască să intre în joc ca „victimă". Cînd a fost silit de întîmplare să facă acest lucru ieri dimineață, a fost în mare încurcătură. Sigur, ar fi putut să-i mintă pe ceilalți doi și **să spună numai** că a primit și el a patra scrisoare, dar eu l-am rugat să mi-o arate — împreună cu plicul, ca să pară autentic, plicul pe care mi-l dădea trebuia să aibă aceeași ștampilă a poștei ca și celelalte două — din seara anterioară ! Dar asta nu era cu putință — era deja dimineață, și deci conspiratorul nostru s-a trezit în fața unei mici complicații. Așadar, X a făcut ce-a putut. A căutat prin corespondența primită în dimineața aceea și a găsit un plic simplu fără adresă pentru răspuns, care purta și ștampila corectă din seara anterioară ; și mi-a trimis plicul împreună cu scrisoarea pe care a dactilografiat-o la repezeală. Singurul necaz era că plicul **avea alt format** decît cele pe care le trimisese victimelor lui. Firește, trăsese nădejde că n-am să bag de seamă diferența de mărime.

— Plicul primit de Van Wyne era **lunguieț**... zise inspectorul.

— Iar cel primit de Lewis era identic. În schimb, cel de-al treilea plic, zise Ellery, era mai mic și întrucît acesta a fost cel pe care mi l-a trimis...

Un strigăt profană cimitirul, luminile se aprinseră brusc și în raza lor fu prinsă o siluetă care îngenunchea asupra teancurilor de pe mormînt, ca un strengar într-o pepenărie. Era trupul îndesat al lui Gorman Fitch.

REGISTRUL NEGRU

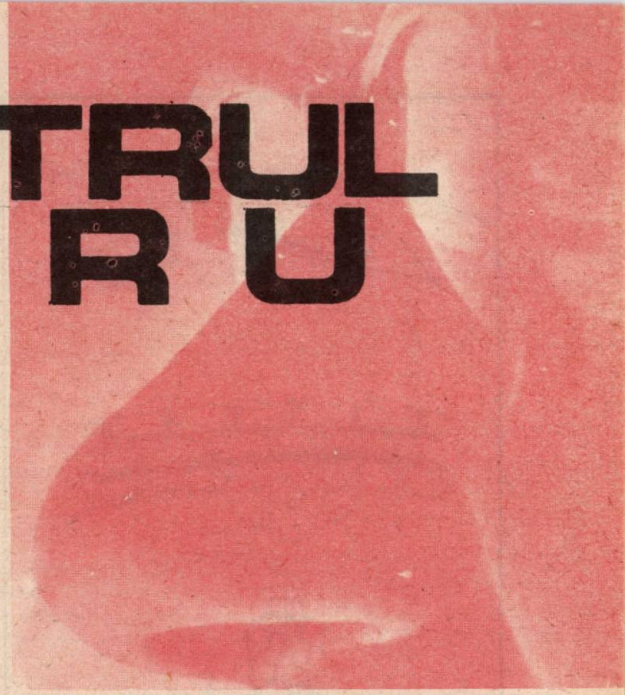

ELLERY QUEEN

Cazul Registrului Negru a fost unul din cele mai importante rezolvate de Ellery şi proporţiile lui nu au fost reduse de micimea efortului implicat. De fapt, n-a fost nevoie de el decît în calitate de comisionar — însărcinarea constînd în transportarea registrului de la New York la Washington.

De ce să fie o problemă transportarea dintr-un oraş într-altul a unui registru de conturi în valoare de maximum trei dolari, de ce să fie Ellery Queen comisionarul şi nu un agent federal, de ce în mod intenţionat a pornit singur să îndeplinească misiunea, fără să aibă măcar o armă la el? Răspunsurile la aceste întrebări insistente vor fi descoperite la locul cuvenit, care nu se află aici. Povestea începe tocmai de la capătul acestor întrebări şi răspunsuri.

În aparenţă, Registrul Negru era foarte oarecare. Era legat în carton tare şi căptuşit cu imitaţie de piele neagră zgîriată pe la margini, iar dimensiunile lui erau de 15 centimetri pe 22; conţinea 52 de pagini groase cu dungi albastre şi roşii, toate destul de murdare. Şi totuşi, era unul din volumele cele mai preţioase — de o importanţă istorică şi de tristă celebritate — din întreaga bibliotecă a criminalităţii din America. Căci deasupra acelor dungi albastre de pe cele 52 de pagini înţesate erau înscrise numele şi adresele tuturor principalilor traficanţi regionali de stupefiante introduse ilegal în Statele Unite, iar lista era scrisă de însuşi stăpînul reţelei.

În cadrul răspîndirii epidemiei de toxicomanie care chinuia ţara, autorităţile federale aveau foarte mare nevoie de această listă. Registrul Negru constituia o gravă imprudenţă şi monstrul liniştit care o alcătuise n-avea să se dea înapoi literalmente de la nimic pentru a-l împiedica să ajungă la Washington. Cei doi agenţi guvernamentali care au izbutit să pună stăpînire pe registru au plătit triumful lor cu viaţa. Dar între timp, Registrul Negru se afla — pentru moment — în siguranţă la New York.

Tocmai aici şi-a făcut intrarea în scenă Ellery.

Oamenii erau siguri că locul în care a cercetat el registrul şi a acceptat misunea şi s-a pregătit s-o ducă la îndeplinire era supravegheat îndeaproape. Şeful acestei organizaţii criminale a cărei activitate se lăţise pe întregul continent nu era o căpetenie măruntă de bandă. Era un adevărat geniu al ticăloşiei, cu o putere imensă, şi cu resurse şi legături pe măsură. Împotriva lui metodele obişnuite ale poliţiei nu aveau nici o putere, erau sortite unui eşec lamentabil. Sau cel puţin, o demonstraţie de forţă făcută acolo pe loc putea preface întreaga zonă într-un sîngeros cîmp de bătălie, aducînd moartea multor oameni nevinovaţi. Drept care autorităţile acceptară planul lui Ellery.

Prin telefon i se rezervă oficial un salonaş în expresul de lux Capitol Limited şi la momentul stabilit Ellery coborî în stradă.

Era o zi cenuşie de toamnă, cu un cer aspru şi Ellery îşi atîrnase de braţul stîng o umbrelă cu mîner de bambus. Purta un pardesiu căptuşit şi ducea în mînă o servietă.

Nu păru să-şi dea seama că din clipa în care păşise pe trotuar perspectivele lui de viaţă coboriseră aproape la zero. Fumîndu-şi nepăsător pipa mare de lemn se apropie de bordura trotuarului şi se uită în jur ca şi cum ar fi căutat un taxi.

Se întîmplară două lucruri deodată. Braţele îi fură răsucite pe la spate şi o limuzină imensă, cu şapte locuri, se repezi spre bordură şi-i bloca trecerea.

Peste o clipă se afla în maşină, prizonierul celor patru huidume a căror tăcere totală era mai ameninţătoare decît orice cuvinte de ameninţare.

Ellery nu fu surprins cînd limuzina îl depuse la gara Pennsylvania şi trei dintre cele patru gorile care-l ţineau prizonier îl duseră într-un mod care nu admitea replică prin Intrarea numărul trei către expresul Capitol Limited, Salonul A din vagonul cinci, cel care-i fusese rezervat prin telefon. Două dintre matahale îl traseră înăuntru, iar cea de-a treia zăvorî uşa cupeului.

După cum se şi aşteptase Ellery, monstrul era deja acolo. Se instalase în singurul fotoliu din cupeu — un bărbat între două vîrste îmbrăcat imaculat, cu părul foarte rărit (dar pieptănat ingenios cu cărare la mijloc) şi cu nişte ochi

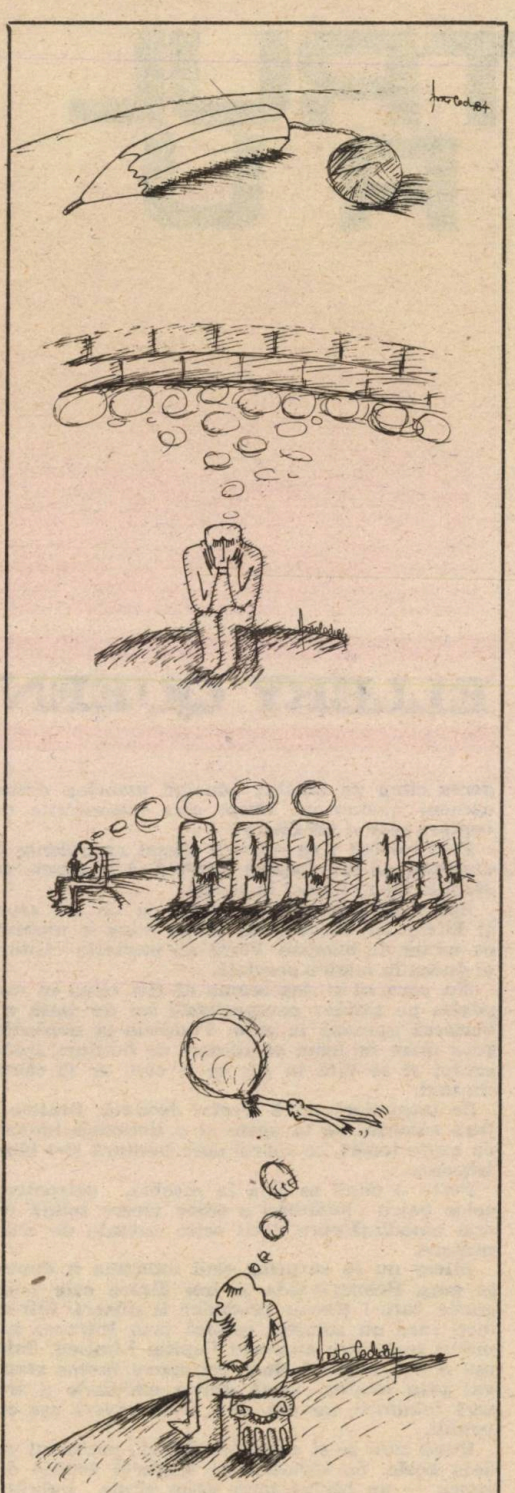

SORIN POSTOLACHE

boboşaţi şi furioşi. „Tipul ăsta e milionar", se gîndi Ellery, „un milionar care a făcut avere distrugînd voinţa şi sănătatea şi viitorul a mii de oameni fără minte, mulţi dintre ei abia adolescenţi".

Cu glas tare spuse :

— Bineînţeles că aţi supravegheat convorbirile telefonice.

Regele stupefiantelor nu răspunse. Întoarse capul către cel mai voluminos dintre bătăuşii lui, cel cu nasul rupt.

Nasul zise pe loc :

— N-a vorbit cu nimenea cînd a ieşit. Nu s-a apropiat nimenea de el. N-a pus mîna pe nimica. N-a dat drumul la nimica din mînă.

Monstrul din fotoliu întoarse capul spre celălalt haidamac, cel care avea un tic la pleoapa dreaptă.

— Aici nu se mai urcă nimeni, zise Ticul. Şi Al ţine legătura din hol prin telefonul trenului.

Ochii furioşi îşi întoarseră acum toată suferinţa lor animalică asupra lui Ellery.

— Vrei să trăieşti ?

Avea o voce dulce, aproape femeiască.

— Cine nu vrea ? întrebă la rîndul lui Ellery, încercînd să nu arate că-i clănţănesc dinţii.

— Atunci dă-l încoace.

Ellery înghiţi în sec şi zise :

— Ei, lăsaţi.

Nasul rînji, dar monstrul zise :

— Nu. Mai întîi deschide-i servieta.

Nasul trînti pe duşumea conţinutul servietei lui Ellery. Nu era altceva decît o carte de telefon a cartierului Manhattan, nouă-nouţă.

— Altceva nu mai e înăuntru ?

— Nimic.

Nasul aruncă servieta goală într-o parte. Luă cartea de telefon şi o răsfoi de două ori din cap în coadă.

— Ce tîmpenie să umbli cu aiureala asta după tine, observă Ticul.

— Lectura mea favorită în tren, zise Ellery.

Tare ar fi vrut să ceară o gură de apă, dar pînă la urmă se răzgîndi.

— Aicea nu-i nimic, zise Nasul.

— Pardesiul şi pălăria.

Nasul îl scutură ca pe un spic de grîu, în timp ce Ticul îi cercetă pălăria elegantă.

— Aicea nu poate fi, se plînse el. E prea mare să încapă.

Nasul rînji :

— E prea mare cu copertă cu tot. Dar ăsta e şmecher. A smuls paginile şi le-a făcut sul.

— Cincizeci şi două de pagini ? protestă Ticul.

Monstrul nu zicea nimic. Ochii lui roşii erau aţintiţi asupra umbrelei pe care Ellery o recuperase şi o ţinea strîns în mîini. Deodată se întinse şi i-o smulse. Desfăcu încet husa umbrelei, apăsă butonul şi trase în sus. Umbrela se deschise. După o clipă o aruncă într-o parte.

Nasul zise :

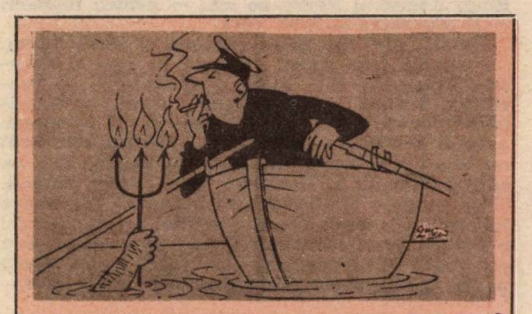

— Nu e în pardesiu.

Căptușeala zăcea pe jos ; îi rupsese buzunarele și sfîșiase cusăturile oriunde era o rezervă de stofă.

— Dezbrăcați-l.

Ellery simți că-i crapă genunchii sub apăsarea Nasului. Ticul îl despuie fără pic de milă. Ochi-roșii urmărea procesul de despuiere cu răbdarea unui crocodil, fără să clipească.

— Lăsați-mi chiloții ! strigă disperat Ellery.

Nu-i lăsară nimic. Gol cum îl făcuse maică-sa, avu voie doar să se înfășoare în resturile pardesiului, să se ghemuiască într-un scaun și să-și fumeze pipa. Avea un iz metalic, totuși fumatul îl mai liniștea.

Cînd expresul Capitol Limited ieșea din gara Pennsylvania întinse mîna după cartea de telefon. Știa că au avut grijă de conductor, așa că n-o să survină nici o întrerupere pînă ajungeau la Washington — dacă avea cît de cît să ajungă vreodată.

Se înșelase totuși. Cînd trenul opri la Newark, în cupeu intră un bărbat. Nasul îi zise Doctore. Doctorul, un omuleț umflat, cu bărbie triplă și complet chel, avea cu el o trusă de piele neagră. Se uită la Ellery cu aceeași nerăbdare cu care se apropie profesorul de disecție de un cadavru pus la frigider.

Ellery apucă strîns cartea de telefon și se pregăti de orice suferință.

Expresul cu multe vagoane trecea huruind prin New Brunswick cînd Doctorul, foarte ocupat, se numi în glumă Ministru de Interne. Pînă cînd trecu huruind trenul prin gara Trenton, Doctorul nu mai glumea ; transpirase din greu.

Închizîndu-și trusa, cu glas chinuit, îi dădu raportul celui din fotoliu.

Raportul era negativ.

Bărbatul din fotoliu îi spuse Ticului :

— Zi-i lui Al să telefoneze la Philadelphia. Să vină Jig cu instrumentul. Apoi se uită la Ellery și pentru prima dată își arătă dinții falși într-un zîmbet de coșmar : Cerneală simpatică, zise el blînd. Verificăm, așa ca chestie.

La Gara de Nord a Philadelphiei se urcă în tren Jig. La Williangton, Nasul transmise în exterior niște rapoarte și Jig le completă. Jig era un lungan descărnat, parcă fără umeri și cu un picior strîmb.

Registrul Negru, nici măcar parte din el nu se afla în costumul lui Ellery, după cum dovedeau ruinele pantalonilor și sacoului lui. Cămașa, cravata, maioul, chiloții și ciorapii îi fuseseră manipulate cu extrem de multă grijă. Pantofii îi fuseseră desfăcuți, înțepați, testați, numai că nu-i întorseseră pe dos. Pînă și cureaua — deși se vedea bine că era alcătuită dintr-o singură fișie de piele de bou, fusese despicată.

Toate obiectele pe care le poseda erau expuse acolo. Cheile și monezile fură declarate din metal masiv. Portofelul lui conținea suma de 97 de dolari, un cupon de mandat, o legitimație de la autoritățile din New York, chitanța cotizației plătite la Societatea Autorilor Americani de Literatură Polițistă, cinci cărți de vizită profesionale și șapte foițe pe care-și notase idei pentru povestiri. Carnetul de cecuri îi fusese verificat pagină cu pagină, inclusiv cotoarele. În punga de tutun nu-i găsiseră decît tutun de pipă, iar un pachet intact de țigări fusese deschis și declarat a conține doar tutun de țigări și foiță de țigară perfect nevinovată. Mai era o scrisoare de la editorul lui care-i cerea să-i înapoieze spalturile ținute trei săptămîni mai mult decît trebuia, și o scrisoare cu ștampila poștei din Orangeburg, statul New York, de la un om care se semna „pretenul tău Joe" și care amenința să-l ucidă pe Ellery Queen dacă Ellery Queen nu-l salvează pe scriitor de la asasinarea de către un inamic invizibil.

Și Jig își mîngîia mărul lui Adam și spunea că nimic din cele ce le avea tipul la el, pe el, asupra lui nu ascundea nici un fel de scriere secretă — absolut nimic. Asta se referea la toate suprafețele pe care s-ar fi putut imprima ceva cu cerneală simpatică, inclusiv epiderma tipului. Da, da, Jig folosi cuvîntul epidermă.

Între timp se apropiau de Elkton, statul Maryland.

Monstrul tăcut își sugea buza de jos.

— Poate, întrerupse Nasul tăcerea, poate că a învățat numele pe dinafară... ăă ?

— Da ! strigă Tic ușurat. Se prea poate că ăia să aibă registrul încă la New York și el duce toate numele în minte.

Omul din fotoliu ridică ochii :

— Sînt douăzeci și opt de nume pe pagină și cincizeci și două de pagini în total — aproape o mie cinci sute de nume. Ce credeți că e, Einstein ? Deodată adăugă : Cartea aia de telefon pe care ai luat-o iar în mînă, care-i bancul cu ea ?

Ellery își mai umplu o dată pipa, așa ca să le dea o întrebuințare degetelor, apoi răspunse :

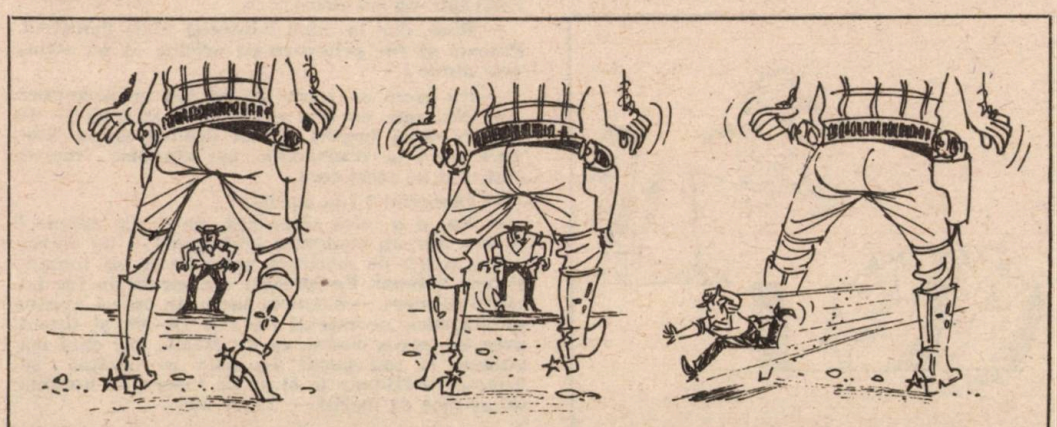

— Unii oameni se relaxează citind romane polițiste. Eu unul nu pot — că eu le scriu. Eu mă relaxez citind cartea de telefon.

— Zexe. Ochi-roșii scînteie. Jig, ia apucă-te de cartea aia !

Nasul i-o smulse din mîini lui Ellery.

— Dar am verificat-o o dată și n-are nici o scriere secretă, protestă Jig.

— Dă-o naibii de scriere secretă. Noi căutăm doar o listă de nume. Și într-o carte de telefon de la New York poți găsi toate soiurile de nume care există ! Căutați semnele de pe lîngă nume — ixuri sau liniuțe sau bife făcute cu creionul ori făcute cu unghia — orice !

— Dacă nu vă supărați, se rugă Ellery pe un ton plîngăreț, îmi dă și mie cineva un foc ?

Tocmai intrau în gara Washington cînd Jig se întoarse din compartimentul în care își instalase impromptu laboratorul.

— Nu sînt semne, mormăi el. Nu e nimic. E așa cum a ieșit de la tipar.

— Și nimeni n-a încercat încă să iasă din hardughia aia de la New York pe care o păzim, mormăi Ticul. A telefonat Al de la Baltimore.

Omul din fotoliu vorbi tărăgănat :

— Va să zică pînă la urmă ăsta a fost doar o momeală. Ce și-au zis ăia că o să ne facă să ne luăm după el în timp ce altul scapă de la New York. Numai că nu și-au făcut bine planurile. Mai curînd sau mai tîrziu adevăratul cercetaș tot trebuie să încerce să se strecoare afară din clădirea aia. Ticule, pune-l pe Al să telefoneze la New York și să-i șoptească lui Manno că dacă iese cineva din casa aia poate să înceapă de pe acum să-și taie singur beregata... Hei, tu ! Se uită la Ellery : Acum poți să te îmbraci.

Expresul se oprise la capul liniei la Washington cînd Ellery, arătînd mai degrabă a vagabond decît a gentleman-scriitor-detectiv foarte respectabil, își luă umbrela și glumi, deși era palid ca moartea :

— Mă împușcă cineva pe la spate în timp ce cobor sau am încheiat aici jocurile ?

— Stai o clipă, zise monstrul.

— Ce este ? întrebă Ellery, strîngîndu-și nervos umbrela la piept.

— Unde o întinzi cu umbrela aia ?

— Umbrela ? Ellery îi aruncă obiectului o privire nedumerită. Păi, doar ați cercetat-o chiar dumneavoastră...

— Aha, va să zică asta era, și deodată glasul blînd de femeie căpătă niște inflexiuni ucigașe. Da, am cercetat-o eu într-adevăr — dar nu unde trebuia ! Sigur e în mînerul de bambus. Ai răsucit paginile registrului și le-ai băgat în golul mînerului de bambus. Luați-i-o !

Ellery se trezi îmbrățișat strîns de Ticul și privi fascinat cum Nasul sfărîma mînerul umbrelei.

Cînd încheie acesta operația, pe podeaua cupeului nu mai rămăsese nimic altceva decît niște aschii îndoite de bambus.

Monstrul se ridică și văpăile din ochii lui furioși se mai potoliră :

— Dați-l afară ! se înecă el. Dați-i un picior în fund să plece de-aici !

Douăzeci și șase de minute mai tîrziu, Ellery era escortat în biroul particular al unui funcționar foarte important al unui departament foarte important al guvernului, într-o clădire foarte importantă din Washington.

— Sînt mesagerul de la New York și v-am adus Registrul Negru, zise Ellery.

Ellery nu se mai revăzu cu monstrul pînă la procesul de la Tribunalul Federal. Se întîlniră pe coridor în timpul unei pauze. Regele stupefiantelor era înconjurat de aprozi și avocați și gazetari și arăta exact ca un criminal care se așteaptă la cea mai cumplită pedeapsă. Și totuși, în clipa în care îl zări pe Ellery, se lumină la față și repezindu-se înainte îl apucă de brat și-l trase deoparte.

— Țineți-i o clipă deoparte pe maimuțoii ăia, strigă el, apoi se întoarse către Ellery și-i spuse cu glas jalnic : Queen, tu îmi salvezi viața. Chestia asta m-a scos pur și simplu din minți. De atunci de cînd m-ai bătut la puncte în trenul ăla împuțit, tot stau și mă întreb cum ai reușit. Nu-l aveai la tine, trebuie să-l fi avut înăuntru în tine, că doar nu era nici în cartea aia de telefon, nici în umbrelă. Așa că unde mă-sa era ? Ești bun să-mi spui și mie ?

— Nu sînt eu omul care să șovăie să-l lovească pe altul care e căzut la pămînt — începu glacial Ellery — sau în orice caz nu cînd e un așa-zis om, de teapa ta. Firește că-ți spun. Cartea de telefon și umbrela le-am purtat doar ca să vă duc pe o pistă greșită. Trebuia neapărat să vă țin mereu ocupați cu propria voastră istețime. Dar registrul l-am avut tot timpul în mînă.

— Ce naiba tot îndrugi acolo ? urlă monstrul.

— Ce v-a păcălit pe voi a fost mărimea registrului și cantitatea pe care o conținea. Dar nici prin cap nu v-a trecut că atît mărimea cît și cantitatea pot fi reduse.

— Cum așa ?

— Microfilm, zise Ellery. Patru metri de film de treisprezece milimetri lățime. Cînd a fost rulat într-un sul strîns...

— Bine, dar în mînă ? întrebă uluit monstrul. Puteam să fac prinsoare cu oricine că nu strîngeai nimic !

— Nu eram eu nebun să-mi iau un asemenea risc. Nu, rola de film era băgată în ceva — de fapt în două lucruri. Și tot drumul de la New York pînă la Washington am apropiat mereu chibritul de acest ceva.

— Chibritul ? I-ai dat foc ?

— Nu, e o mică diferență, nu-ți dai seama ? A, era într-un container ignifugant — un cartuș vechi, exact de mărimea potrivită ca să încapă, și bine astupat. Recipientul era ascuns în fundul căușului pipei — singurul lucru pe care-l aveam asupra mea necercetat de voi. De-aia și fumul avea un miros ciudat, ca de alamă, dar cînd mă gîndesc la toți puștii ăia care au învățat să fumeze marijuana ta și să se înțepe cu heroina ta, aș zice că merită — tu ce zici ?

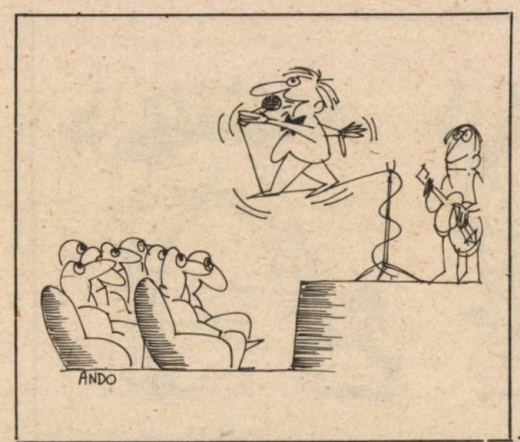

ULTIMELE FRUCTE DIN POMIERĂ

RAY BRADBURY

William Acton se ridică în picioare. Orologiul de pe polița căminului bătea miezul nopții.

Se uită la degetele lui și pe urmă se uită la camera spațioasă din jurul lui și la bărbatul care zăcea pe jos și care era mort și n-avea să mai spună tot felul de vorbe și nici să mai comită tot felul de brutalități. William Acton, ale cărui degete mîngîiaseră clapele mașinilor de scris și trupurile femeilor și care gătiseră omletă cu șuncă pentru micul dejun, săvîrșise acum un omor tocmai cu aceste zece degete, cu florile și virtejurile amprentelor lor.

Niciodată nu se socotise sculptor și totuși în clipa aceea, privind printre degete la trupul întins pe pardoseala lustruită își dădu seama că prin cine știe ce eforturi de strîngere, de răsucire și de remodelare a lutului din care e alcătuit omul, el pusese mîna pe acest individ numit Arthur Huxley și-i schimbase fizionomia, și întreaga înfățișare a trupului.

Cu o răsucire a degetelor șterse definitiv licărul incitant din ochii cenușii ai lui Huxley ; îl înlocuise printr-un aer șters și pierdut al unui ochi înghețat în orbită. Buzele, întotdeauna trandafirii și senzuale, erau acum larg deschise arătînd dinții de cal, incisivii îngălbeniți, caninii pătați de nicotină, molarii cu coroane de aur. Nasul, roz și el altădată, era acum palid și cu pete de toate culorile, învinețit ca și urechile. Mîinile lui Huxley, căzute pe dușumea, erau deschise avînd aerul că pentru prima dată în viața lor se rugau în loc să poruncească.

Da, era concepția artistică. În general, schimbarea îi făcuse mult bine lui Huxley. Moartea îl prefăcuse într-un bărbat mai frumos. Sau cel puțin acum era mai plăcut să tratezi cu el. Acum îi puteai vorbi și el era obligat să te asculte.

William Acton își privi degetele.

Fapta era săvîrșită. Nu mai putea schimba nimic, nu mai putea aduce lucrurile înapoi. Oare îl auzise cineva ? Trase cu urechea. Zgomotele și sunetele normale ale circulației de pe străzi continuau și la ora aceea tîrzie. Nu bătea nimeni în ușa casei, nu se izbea nimeni cu umărul în ea, nu striga nimeni cerînd imperios să i se deschidă. Omorul, modelarea lutului omenesc și prefacerea lui din căldură în răceală, toate acestea fuseseră înfăptuite și nimeni nu știa.

Și acum ce urma ? Orologiul bătea miezul nopții. Toate impulsurile interioare ale lui Acton explodară înlăuntrul lui într-un fel de isterie care îl împingea către ușă. Ieși, fugi, aleargă, nu te mai întoarce niciodată ! Urcă-te într-un tren, ia un taxi, pleacă, fugi, îndepărtează-te, sari, ia-o la sănătoasa, dar, pentru numele lui Dumnezeu, cară-te odată de aici !

Mîinile pluteau în fața ochilor lui, atîrnate în aer, răsucite.

Le întoarse cu un gest încet, bine chibzuit ; le simțea aeriene, ușoare ca fulgii. De ce oare se holba așa la ele, se întrebă. Aveau oare ele ceva atît de interesant încît să-l facă să se apreasă acum, după o strangulare izbutită, și să le examineze milimetru cu milimetru ?

Erau niște mîini obișnuite. Nici prea groase nici prea subțiri, nici prea lungi nici prea scurte, nici prea păroase dar nici infantile, nici frumos îngrijite de manichiuristă dar nici murdare, nu prea moi dar nici prea bătătorite, nici zbîrcite și totuși nici perfect netede ; nu erau deloc mîini ucigașe — și totuși nu erau nici nevinovate. Se uita la ele ca și cum ar fi fost niște minuni.

Dar nu mîinile în sine îl interesau, și nici degetele în sine — mîinile ca mîini și nici degetele ca degete. În amorțeala atemporală de după săvîrșirea violenței îl interesau doar vîrfurile degetelor.

Ceasul ticăia pe poliță căminului.

Îngenunchie lîngă trupul lui Huxley, scoase o batistă din buzunarul mortului și începu să tamponeze metodic gîtul acestuia. Frecă și masă beregata și-i șterse fața și ceafa cu o energie feroce. Apoi se ridică în picioare.

Se uită la gîtul mortului. Se uită la pardoseala lustruită. Se aplecă încetișor și atinse puțin pardoseala cu batista, apoi se încruntă și începu s-o șteargă mai intens ; mai întîi pe lîngă capul cadavrului, apoi pe lîngă brațe. Pe urmă lustrui dușumeaua de jur împrejurul trupului. O lustrui preț de vreun metru de o parte și de alta a mortului. Apoi o lustrui preț de vreo doi metri de o parte și de alta a mortului. Apoi o lustrui preț de vreo trei metri de la cadavru în toate direcțiile. Apoi...

Se opri...

În momentul acela văzu toată casa, holurile, ușile, mobila ; și la fel de limpede de parcă ar fi repetat fiecare cuvînt, îl auzi pe Huxley conversînd cu el exact așa cum vorbiseră doar cu o jumătate de oră în urmă.

Degetul pe sonerie. Ușa se deschise.

— A, tu erai, Acton.

— Vreau să-ți vorbesc, Huxley. E o chestiune importantă.

— Nu prea înțeleg... Mă rog, cum vrei. Intră.

Intrase.

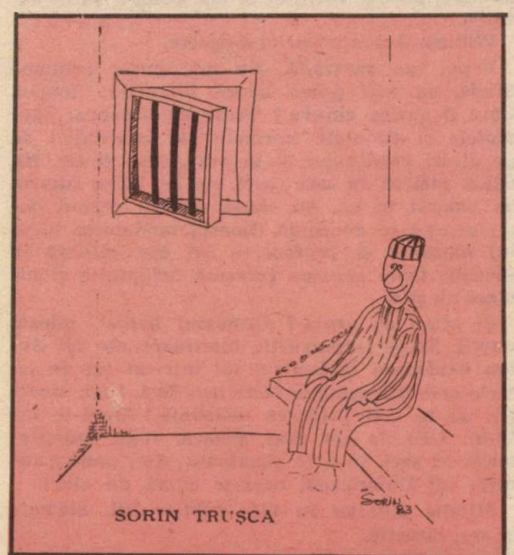

SORIN TRUȘCA

— Du-te în bibliotecă, îi spus Huxley.

Atinsese ușa bibliotecii.

— Ceva de băut ?

— Nu mi-ar strica.

— E acolo o sticlă de vin de Burgundia, Acton. Ia-ți-o singur, dacă nu te superi, că sînt mort de oboseală.

Sigur. S-o ia. Să umble cu ea. S-o atingă. Așa făcuse.

— Sînt pe acolo niște ediții princeps foarte interesante, Acton. Uită-te la legăturile lor. Cercetează-le.

Atinsese cărțile și masa din bibliotecă și atinsese sticla de vin și paharele.

Acum, așezîndu-se pe jos lîngă trupul rece al lui Huxley, ținînd între degete batista folosită pentru lustruit, dar nemișcîndu-se, se uita prin toată casa, la pereți, la mobila din jur, și ochii i se holbau tot mai tare, gura îi se căsca tot mai mult, uluit fiind de ceea ce vedea și de ceea ce înțelegea. Închise ochii, lăsă capul în jos, mototoli batista în mînă, o făcu ghem, mușcîndu-și buzele și căutînd să prindă curaj.

Amprentele lui erau peste tot !

— Te superi dacă te rog să aduci vinul încoace, Acton ? Sticla de vin de Burgundia, da ? Cu degetele tale, da ? Sînt frînt de oboseală. Înțelegi ? O pereche de mănuși. Înainte de a mai face măcar o mișcare, înainte de a mai lustrui vreo bucată din podea, avea nevoie de o pereche de mănuși căci altfel, fără voia lui, după ce lustruia o porțiune putea să-și lase din nou acolo urmele identității.

Își vîrî mîinile în buzunar. Umblă prin casă — se duse la cuier, la cuierul de pălării, la cuierul de umbrele. Pardesiul lui Huxley. Îi întoarse buzunarele.

N-avea mănuși.

Punîndu-și din nou mîinile în buzunare urcă scările, deplasîndu-se cu o repezicine stăpînită, fără să-și îngăduie nici un gest nervos, nici o acțiune nesăbuită. Făcuse inițial greșeala de a nu purta mănuși (dar, la urma urmei, doar nu premeditase omorul, și subconștientul lui, care se prea poate să fi știut de crimă, înainte de comiterea ei nici nu-i sugerase măcar în treacăt că ar putea avea nevoie de mănuși înainte de revărsatul zorilor), așa că acum trebuia să-și plătească păcatul omisiunii. Dar undeva prin casă trebuia să fie cel puțin o pereche de mănuși. Avea timp, n-avea de ce să se grăbească : erau prea puține șanse ca cineva să-l caute pe Huxley la ora asta. Avea timp pînă la șase dimineața, cînd niște prieteni de-ai lui Huxley urmau să vină să-l ia într-o expediție de vînătoare.

Umblă pe la etaj deschizînd sertare, și folosind batista ca tampon. Deranjă vreo șaptezeci sau optzeci de sertare în șase încăperi de la etaj, lăsîndu-le, ca să zicem așa, cu limba scoasă, și se îndreptă către altele și altele. Se simțea ca un om despuiat, incapabil să facă ceva pînă cînd nu găsea mănuși. Putea să meargă prin toată casa cu batista ștergînd orice suprafață unde s-ar fi putut să se afle amprentele lui, dar dacă din întîmplare se lovea de un perete, își pecetluia singur soarta cu un simbol microscopic, de forma unui vîrtej sau a unei flori. Parcă și-ar fi dat aprobarea pentru omor printr-o ștampilă, cam așa ar fi fost. Ca sigiliile acelea de ceară de pe vremuri care încheiau un papirus, după o înfloritură de cerneală, după ce se presărase nisip sau cenușă spre a se usca cerneala, și se aplica inelul cu monogramă în ceara fierbinte, stacojie și im-

presionabilă din josul documentului. Așa ar fi fost și dacă lăsa el o amprentă — băgați bine de seamă, o singură amprentă — la locul cu pricina. Nu-și aproba omorul chiar pînă acolo încît să-i pună și această pecete.

Alte și alte sertare. „Fii calm, fii curios, fii prevăzător", își spuse.

La fundul celui de-al optzeci și cincilea sertar găsi mănuși.

„O, Doamne, Doamne !" Se lăsă moale pe marginea biroului, oftind. Încercă mănușile, ridică mîinile în sus, le îndoi cu un gest de mîndrie, apoi încheie nasturii. Erau mănuși moi, groase, cenușii, inexpugnabile. Acum putea face tot felul de lucruri cu mîinile, fără să lase vreo urmă. Își dădu cu tifla în oglinda din dormitor și scoase niște sunete de satisfacție.

— Nu ! strigase Huxley.

Vai ce plan perfid avusese !

Huxley căzuse la podea, anume ! Vai cît de ticălos era Huxley în inteligența lui ! Jos la podea se trîntise domnul Huxley, urmat de William Acton peste el. Se rostogoliseră și se luptaseră și se tot agățaseră de podea, împrimîndu-și colo și colo și colo amprentele, cu vîrfurile degetelor înnebunite de încordarea luptei ! Huxley alunecase un metru mai încolo. Acton se tîrîse după el ca să-i apuce gîtul cu mîinile și să-l stringă pînă scoase viața din el cum ai stoarce pasta dintr-un tub !

Inmănușat, William Acton reveni în încăperea aceea și îngenunche pe jos și se apucă foarte laborios de sarcina de a șterge centimetru cu centimetru toată pardoseala infestată de amprente. Centimetru cu centimetru, milimetru cu milimetru lustruia tot înainte și înainte pînă aproape să-și poată vedea fața încordată și transpirată ca într-o oglindă. Apoi ajunse la o masă și-i șterse piciorul urcînd în sus pe mulurile și podoabele ei și apoi la tăblia ei și apoi la o pomieră cu fructe de ceară și lustrui argintul filigranat și scoase fructele de ceară unele după altele și le lustrui, lăsîndu-l neatins doar pe cel de la fundul vasului.

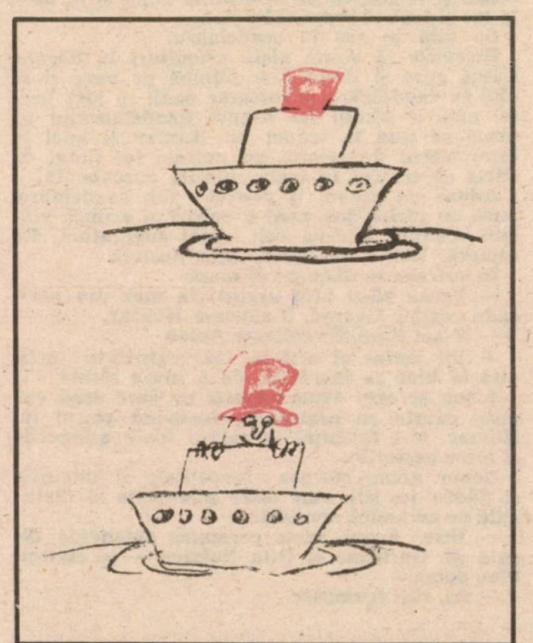

„Sînt convins că pe astea nu le-am atins".

După ce frecă masa ajunse la o ramă de tablou de deasupra ei.

„Sînt convins că pe asta n-am atins-o", își zise el și o privi îndelung.

Cercetă toate ușile din cameră. Pe care umblase astă-seară ? Nu-și amintea. Atunci lustruiește-le pe toate, băiete ! Se apucă mai întîi de clanțe și minere, le lustrui pe toate oglindă și apoi începu să frece ușile de sus pînă jos, ca să nu riște absolut nimic. Pe urmă trecu la mobila din cameră și șterse brațele fotoliilor și frecă pînă și tapițeria.

— Scaunul ăla pe care stai, Acton, e un fotoliu de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea. Ia pipăie-i tapițeria, îi spusese Huxley.

— Dar n-am venit la tine ca să vorbesc despre mobilă, Huxley ! Am venit pentru Lily.

— A, Lily ? Haide bă, lasă-te de bancuri, că ești de-a dreptul caraghios. Doar știi bine că nu te iubește. Mi-a spus că pleacă luna viitoare cu mine la Ciudad de Mexico.

— Să te ia naiba cu toți banii tăi și cu toată mobila asta blestemată a ta !

— E mobilă frumoasă, Acton ; poartă-te și tu ca un musafir de bună calitate, și pipăi-o.

După cîte știa, amprentele se pot descoperi chiar și pe stofe.

— Huxley ! William Acton se holba la cadavru. Nu cumva tu ai știut că o să te omor ? Poate a știut subconștientul tău, așa cum a știut și al meu ? Și oare subconștientul tău te-a îndemnat să mă pui să umblu prin toată casa și să ating, să pipăi, să iau în mînă cărți, vase, clanțe, scaune ? Oare ai fost tu chiar atît de isteț și de ticălos ?

Șterse scaunele cu batista mototolită în mînă. Apoi își aminti de cadavru : nu-l șterse cu cîrpa uscată. Se duse la el și-l răsuci pe o parte și pe alta, și-i lustrui fiecare suprafață. Îi făcu chiar și pantofii să lucească.

În timp ce-i făcea pantofii, pe chip i se strecură un mic tremur de spaimă și după o clipă se ridică și se îndreptă spre masă.

Scoase și lustrui fructele de ceară de la fundul pomierei.

— Cred că e mai înțelept așa, își șopti el și se întoarse la cadavru.

Dar, în timp ce stătea aplecat asupra cadavrului, îl apucă un tic care-l făcu să clipească des, iar apoi i se mișcă nervos falca într-o parte și într-alta, parcă se zbătea, și atunci se ridică, se întoarse și se duse iar spre masă.

Lustrui rama tabloului.

În timp ce o lustruia, făcu o descoperire : Peretele.

— Bine, dar asta e o prostie ! zise el.

— A ! strigase Huxley ferindu-se. Îl împinsese pe Acton în timp ce se băteau. Acton se lovise de un perete, se ridicase, atingînd peretele cu mîna și se repezi din nou la Huxley. Îl strînsese de gît pe Huxley. Huxley murise...

Acton se îndepărtă hotărît de perete, echilibrat și decis. Asprimea cuvintelor și a gesturilor i se estompară în minte. Se uită la cei patru pereți.

— Ridicol, își zise.

Dar cu coada ochiului văzu ceva pe un perete.

— Refuz să-i dau atenție, își strigă el ca să-și revină. Camera următoare acum. Am să fiu metodic. Ia să vedem în total în cîte camere am umblat : am fost în hol, în bibliotecă, în camera asta, în sufragerie și în bucătărie.

Pe peretele din spatele lui era o pată.

Păi, era sau nu era dinainte ? Se întoarse furios, gîndind : „Bine, bine, ca să fiu mai sigur, o șterg", și se apropie dar nu mai găsi nici o pată. A, da, una mică, da, da, exact... acolo. O șterse bine. Oricum nu era amprentă. Termină cu ea și cu mîna înmănușată se sprijini de perete și se uită la el, se uită în dreapta, se uită în stînga și pînă jos la picioare și pînă sus deasupra capului și-și zise încetișor „Nu". Ridică ochii și măsură iarăși peretele în lung și-n lat, în sus și-n jos și-și zise liniștit :

— Asta ar fi prea mult. Cîți metri pătrați ? Puțin îmi pasă !

Și, totuși, fără ca ochii să le vadă, degetele lui înmănușate băteau un fel de tam-tam pe perete.

Își cercetă atent mîna și se uită la tapet. Privi peste umăr în camera cealaltă. „Trebuie să intru acolo și să lustruiesc ce e mai important", își spuse în sinea lui, dar mîna rămăsese tot acolo, de parcă ar fi sprijinit peretele ori s-ar fi sprijinit de el. Fața i se înăspri.

Fără o vorbă începu să frece peretele, în sus și-n jos, înainte și înapoi, și iarăși în jos și-n sus, cît de sus se putea întinde și cît de jos se putea apleca.

La un moment dat se opri și-și puse mîinile în șold :

— Ridicol, pe legea mea, ridicol !

Dar trebuie să fii sigur, îi șopti cugetul.

— Da, da, omul trebuie să fie sigur, îi răspunse el cu glas tare. Trebuie neapărat să fii absolut sigur.

Și iarăși frecă și lustrui.

Termină un perete și apoi...

Ajunse la alt perete.

— Cît o fi ceasul ? se întrebă deodată cu glas sec.

Se uită la orologiul de pe cămin. Trecuse o oră.. Era unu și cinci.

Se uită la acest perete nou.

— Aiurea, își zise iarăși cu glas tare, n-are nici un cusur, nu mă ating de el.

Se îndepărtă.

Cu coada ochiului văzu micile pînze de păianjen. Cînd stătea cu spatele, micii păianjeni ieșiră din lemnărie și își întinseră cu delicatețe pînzele fragile, aproape invizibile. Nu pe peretele din stînga lui — pe acesta tocmai îl curățase ; ci pe cei trei pereți încă neatinși de el.

De fiecare dată cînd se uita drept la ei, păianjenii se întorceau în lemnărie, dar se apucau iar de țesut cum se retrăgea el.

— Pereții ăștia sînt în regulă ! insistă el aproape țipînd. Nu mă mai ating de ei !

Se îndreptă spre un secretar în fața căruia stătuse mai devreme Huxley. Deschise un sertar și scoase obiectul de care avea nevoie. O lupă pe care o folosea uneori Huxley la citit. Se apropie cu oarecare neliniște de perete și-l cercetă.

Urme de degete.

— Dar astea nu sînt ale mele ! Rise totuși cam nesigur. Nu eu le-am făcut ! Sînt sigur că nu le-am făcut eu ! Poate le-o fi lăsat vreun valet, vreun majordom sau o slujnică, poate.

Peretele era plin de urme.

— Ia uită-te la asta de aici : degete lungi și subțiri de femeie — pot să fac prinsoare.

— Chiar poți ?

— Pot !

— Ești sigur ?

— Sînt !

— Absolut ?

— Mde, cam.

— Sigur, sigur ?

— Da, sînt sigur, fir-aș-al naibii !

— Șterge-le, oricum.

— Bine, așa am să fac !

— Ce zici, Acton, ca în Macbeth : „Ieși, pată blestemată !"

— Da, și mai e și asta de-aici, rîse batjocoritor Acton. Asta e amprenta unui grăsan.

— Ești sigur ?

— Ah, n-o mai lua iarăși de la capăt ! izbucni el, și șterse urma. Își scoase o mănușă și ridică mîna s-o examineze în lumina puternică.

— Uită-te la ea, timpitule ! Vezi cum merg vîrtejurile ? Nu seamănă ?

— Asta nu dovedește nimic.

— Bine, bine !

Cuprins de furie începu să șteargă tot peretele de sus pînă jos și de la dreapta la stînga cu mîinile înmănușate, nădușind, mormăind și înjurînd, aplecîndu-se și ridicîndu-se la loc.

Își scoase haina și și-o puse pe un scaun.

— S-a făcut două ! strigă el, terminînd peretele și uitîndu-se la ceas.

Veni pînă la pomieră și scoase fructele de ceară și le lustrui pe cele de la fund și le puse la loc și lustrui rama tabloului.

Se uită în sus la candelabru.

Începuse să simtă niște zvîcnituri în degete. Căscă gura și limba i se plimbă pe buze și se uită la candelabru și întoarse ochii în altă parte, apoi îi plimbă iar asupra candelabrului pe urmă se uită la trupul lui Huxley și apoi la candelabrul de cristal, cu perlele lui lungi de sticlă cu irizații în toate culorile curcubeului.

Aduse un scaun, îl potrivi sub candelabru, puse un picior sus, apoi îl coborî și aruncă violent scaunul într-un colț. Apoi fugi afară din cameră, lăsînd un perete încă nestrs.

In sufragerie dădu peste masă.

— Vreau să-ți arăt argintăria mea din perioada regilor George, îi spusese Huxley.

— N-am timp, îi replicase Acton.

— Fii serios și uită-te la argintăria asta, uită-te bine la lucrătura de o mare finețe.

Acton se opri asupra mesei pe care erau expuse cutiile cu argintărie, reauzind glasul lui Huxley, și-i reveniră în minte toate atingerile și toate gesturile.

Acum Acton ștergea furculițele și lingurile și dădea jos din raft toate platourile și farfuriile de ceramică specială...

— Uite, Acton, niște ceramică splendidă făcută de Gertrude și Otto Natzler — le cunoști bine opera ?

— Da, sînt frumoase.

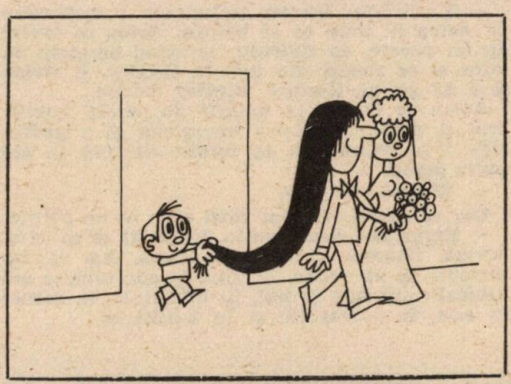

— Uită-te bine la ele. Ia-le în mînă. Întoarce-le, observă subțirimea și rafinamentul castronului ăstuia, lucrat manual, pe o masă de olar, subțire ca o coajă de ou, incredibil. Și ai văzut smaltul ăsta formidabil, obsidian ? Pune mîna pe el, nu te teme, că nu mă supăr.

Pune mîna pe el. Dă-i înainte. Atinge-l. Ia-l în mînă !

Acton începu să geamă și să suspine. Trînti vesela de perete. Se sparse și se răspîndi pe pardoseală, într-un tipar nebunesc.

Dar peste o clipă era iar în genunchi. Fiecare bucată, fiecare ciob trebuie recuperat.

— Țimpitule, țimpitule, țimpitule ! strigă Acton la el însuși, clătinînd din cap, și închizîndu-și și deschizîndu-și frenetic ochii, și aplecîndu-se sub masă. Găsește fiecare bucățică, idiotule — nu trebuie să rămînă pe jos nici o bucățică. Cretinule !

Le adună. Or fi fost toate acolo ? Le cercetă după ce le așează pe masa din fața lui. Mai căută o dată pe sub masă și pe sub scaune și pe sub bufet și, cu ajutorul unui chibrit, mai găsi un ciob și se apucă să lustruiască fiecare bucățică de parcă ar fi fost o piatră prețioasă. Le împinse apoi pe toate cu grijă pe masa care strălucea acum de curățenie.

— O piesă splendidă de ceramică, Acton ; haide, nu te jena, pune mîna pe ea !

Scoase fețele de masă și șervețelele și le lustrui și șterse scaunele și mesele și clanțele și mînerele de la uși și ferestrele și polițele și pervazurile și draperiile, și frecă podeaua și dușumeaua de la bucătărie, gîfîind, respirînd agitat, și apoi își scoase vesta și-și potrivi mai bine mănușile și șterse fiecare porțiune de metal nichelat și cromat...

— Vreau să-ți arăt locuința mea, Acton, îi spusese Huxley. Hai cu mine...

Și cum ștergea toate obiectele de gospodărie, vesela și robinetele de argint și castroanele, căci între timp uitase ce a atins și ce n-a atins. Huxley și cu el zăboviseră aici, în bucătărie, Huxley trufaș în mîndria sa de proprietar, sau pentru a-și ascunde nervozitatea în prezența unui potențial ucigaș, sau poate dorind să fie în preajma cuțitelor dacă avea nevoie de ele. Zăboviseră pe acolo, atinseseră asta și asta și ailaltă — era imposibil să-și amintească perfect care obiecte, cîte obiecte, de unde — și așa termină cu bucătăria și reveni prin hol în camera unde zăcea Huxley.

Scoase deodată un țipăt.

Uitase să curețe cel de-al patrulea perete al camerei. Și cît lipsise el, păianjenii cei mici ieșiseră tocmai din acest perete și se năpustiseră asupra celor curățați, murdărindu-i la loc! Pe plafoane, din candelabru, prin colțuri, pe pardoseală, un milion de mici plase de forma amprentelor atîrnau și acum vibrau din pricina țipătului lui ! Plase mici, micuțe, — ironia soartei — nu mai mari decît vîrful unui deget !

În timp ce privea se țeseau plase pe rama tabloului, pe fructieră, pe cadavru, pe parchet. Urmele mînuiau coupe-papier-ul, trăgeau sertarele, atingeau tăblia mesei, atingeau, atingeau, atingeau totul și peste tot.

Lustruia podeaua cu frenezie, ca scos din minți. Rostogoli cadavrul și plînse deasupra lui în timp ce-l spăla și apoi se ridică și se duse și mai lustrui o dată ultimele fructe din pomieră. Apoi trase un scaun sub candelabru și suindu-se sus, lustrui fiecare ornament al acestuia, clătinîndu-l ca o tamburină de cristal, pînă cînd se răsuci în aer ca un clopot. Apoi sări de pe scaun și se năpusti la mînerele ușilor și se cocoță pe alte scaune și șterse cu batista pereții tot mai sus și mai sus și alergă în bucătărie și luă o mătură cu coadă și dădu jos pînzele de păianjen de pe plafoane ; lustrui fructele de la fundul pomierei și spălă cadavrul și mînerele ușilor și argintăria și dădu cu ochii de balustrada din hol și o urmă pînă sus la etaj, ștergînd-o.

Ora trei ! Peste tot, cu o intensitate feroce, mecanică, orologiile băteau trei ! Erau douăsprezece încăperi la parter și opt la etaj. Socoti cîți metri pătrați de spațiu și cît timp i-ar fi trebuit. O sută de scaune, șase canapele, douăzeci și șapte de mese, șase aparate de radio. Și jos și sus și în față și în spate. Trase mobilele de la perete și, suspinînd, le șterse și le curăță de praful așternut în decursul anilor și se împletici pe picioare și urmă balustrada scărilor, atingînd, ștergînd, frecînd, lustruind, pentru că dacă lăsa măcar o amprentă, cît de mică, avea să se înmulțească, să prolifereze, prefăcîndu-se într-un milion ! Și treaba ar fi trebuit făcută din nou și era deja patru dimineața ! Și-l dureau brațele și i se umflaseră ochii de atîta holbat în dreapta și în stînga și acum se mișca greoi, picioarele parcă nici nu mai erau ale lui, gîtul i se încovoiase, brațele i se mișcau neîncetat tot frecînd și ștergînd, dormitor după dormitor, cameră de toaletă după altă cameră de toaletă....

Îl descoperiră în dimineața aceea la șase și jumătate.

La mansardă.

Toată casa strălucea de curățenie. Vazele de flori erau ca niște stele de sticlă. Scaunele și fotoliile luceau. Obiectele de bronz, obiectele de alamă, cele de aramă luceau ca aurul. Poalele scînteiau. Dușumelele erau ca oglinda, balustrada lucea.

Totul strălucea. Totul licărea, scînteia, lumina !

Îl găsiră la mansardă, lustruind cuferele vechi și ramele vechi de tablouri și scaunele nefolosite și jucăriile și mașinuțele de demult, cutiile de muzică de pe vremuri, vazele și tacîmurile și căluții de lemn și monezile prăfuite din timpul Războiului de secesiune. Mai avea doar jumătate din mansardă de curățat cînd se apropie din spate un ofițer de poliție cu pistolul întins.

Cînd îl scoaseră din casă Acton lustrui cu batista lui mînerul ușii de la intrare și o trînti triumfător.

În românește de Andrei Bantaș

VOICU BUGARIU

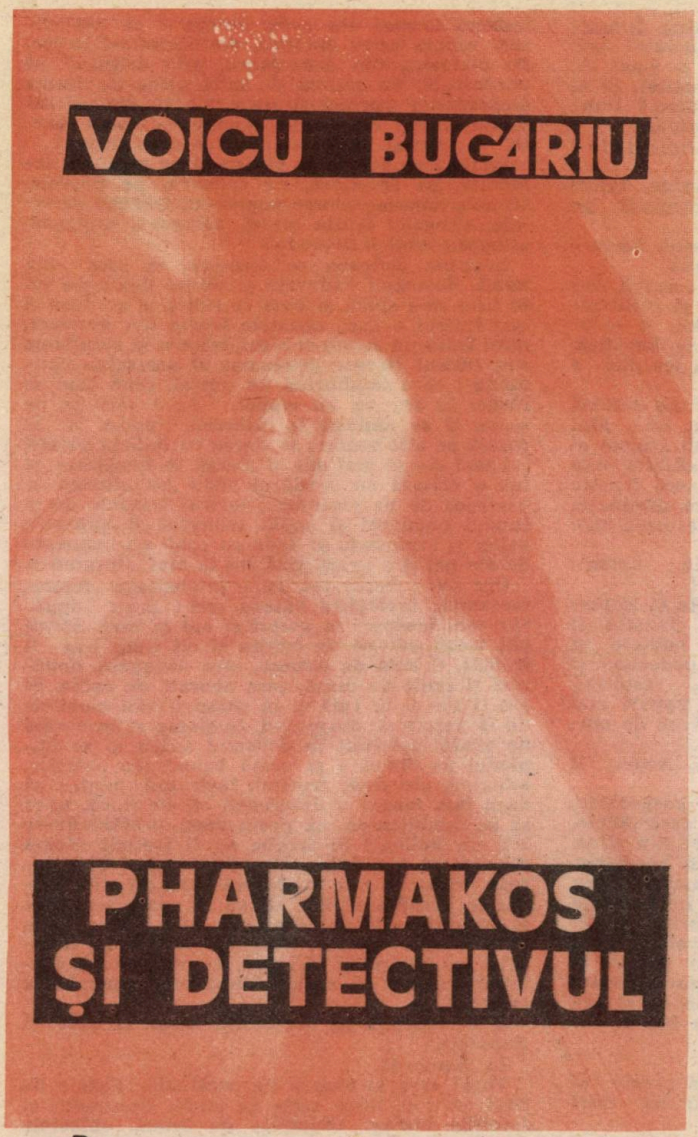

PHARMAKOS ȘI DETECTIVUL

Îl vei vedea. O să-l recunoști. nu va trebui să ți-l arăt eu cu degetul. Un bărbat la cincizeci de ani, cu părul încărunțit, da des. Merge într-un fel frapant. Foarte drept, exagerat de drept, așa cum am auzit că păşeau cîndva ofițerii. Mîinile le va avea la spate, este poza lui preferată. Privirile ațintite mult înainte, folosind trucul lăsării capului pe spate mai adînc decît este firesc. Așa fac și femeile cochete ajunse la o anumită vîrstă, în scopul de a-și ascunde ridurile de pe gît. La el, bineînțeles, nu este vorba despre ceva similar. Întotdeauna a fost dincolo de mărunțișurile bune pentru ființe care se mulțumesc cu puțin, cu salvarea aparențelor, de pildă. El nu, n-a vrut niciodată să-i facă pe unii să creadă că este așa și pe dincolo. Nu l-a interesat așa ceva. Ziceai că te simți atrasă de el și ți-ar plăcea să îl cunoști. Nu va fi posibil să îi vorbești, dar, oricum, îl vei asculta. Un discurs fix, un scenariu neschimbător. El nu este un om prea înalt, dar ceva din atitudinea lui te face să-i uiți statura. De fiecare dată lucrurile se repetă, într-atît de minuțios, încît cine îl urmărește de mai multe ori, la intervale mici de timp, înclină să creadă că revede un film, că originalitatea vie a prezentului este anihilată de forțe al căror joc nu poate fi pătruns și nici influențat. Se pare că apariția lui este semnalată, nici pînă azi nu știu de către cine și prin ce mijloace. În orice caz, se află că a ieșit din cameră și că se îndreaptă spre ieșire. O rumoare se produce atunci printre bolnavi. Electricitatea din aer se mărește brusc, așa mi s-a părut întotdeauna. Sau poate că este doar emoția mea arbitrară, de om care nu mai reușește să se stăpînească prea bine. Sînt chiar curios care va fi prima ta impresie în legătură cu el. O să-mi spui, presupun. O mică rumoare, deci. Apoi, în cel mult trei minute, apariția în capătul scărilor, oprirea regală, aflată la limita bufoneriei, pe față îi va fi scrisă o trufie în legătură cu care n-am știut niciodată precis cum trebuie să reacționez : să rid batjocoritor, cu disprețul discutabil al normalității, sau să mă las cotropit de respectul irațional, pe care, este clar, îl resimt toți ceilalți. Întotdeauna pe timp frumos. Niciodată iarna, niciodată pe timp înnorat sau cînd plouă. Numai cînd este soare. Cu mîinile la spate, încleștate, încordarea lor îi ține probabil spinarea atît de dreaptă, scoțîndu-i pieptul în afară, ca la un tambur major. Privire încruntată, inchizitorială, aruncată nu cuiva anume, ci lumii, tuturor celor care îl văd, pe viu sau prin nu știu ce tele-mijloace. Fruntea lui nu prea largă, dar expresivă prin grila de riduri pusă în evidență de sprîncenele rămase negre. O încruntare care sugerează supărarea fără sfîrșit a unei măști, dar și concentrare. Supărare concentrată sau invers, concentrare supărată, cum vrei să-i zici. Toată vorbăria celor din parc încetînd ca la o comandă, de parcă cineva ar întoarce un comutator miraculos. Ridicarea lentă, dar decisă a celor care stau pe bănci, de după boschete ivindu-se alții, halatele lor roșii contrastează frumos cu verdele ierbii și al frunzelor. Unii fac niște gesturi de aranjare a ținutei, mici, discrete, dar grăitoare. Îndreptîn-

du-se cu toţii spre el, încet, cu eleganţă, aş zice, fără paşi hazardaţi, capabili să producă pocnete ale pietricelelor de pe alei, fără tropăituri, care ar putea eventual să strice ritualul. Care ritual ? Un ritual, n-am alt cuvînt. El se repetă în mod matematic, de parcă un regizor ar fi dat o dată pentru totdeauna indicaţii foarte precise. Dar bolnavii se schimbă, vei obiecta. Asta nu are importanţă. Indiferent care este componenţa celor din grădină sau din parc, dacă acest cuvînt ţi se pare mai potrivit, lucrurile se petrec întotdeauna la fel. Dar să nu divaghez. Clipa lui de aşteptare în capătul scărilor se lungeşte, se întinde. Trece astfel vreun minut, poate două. În acest interval de timp el stă încremenit, statuie a demnităţii exagerate, profet, conchistador, tot felul de asociaţii îţi apar în minte, privindu-l. În timp ce oamenii se apropie, atitudinea lui începe să se modifice. Mîinile se descleştează de la spate. Mai intîi, se lasă în jos pe lîngă trup. Apoi se ridică, cu degetele strînse. Pumnii se îndreaptă spre gură. Capul se sprijină brusc de ei. În fine, mîinile se lasă în jos, pentru ca după cîteva secunde să se ridice cu degetele întinse. Vîrfurile degetelor ating fruntea, figura se strimbă, evocînd efortul dramatizat al unui descifrator de mesaje criptice. În tot parcul este linişte. Cînd mîinile coboară din nou, oamenii sînt strînşi în josul scărilor şi aşteaptă ; feţele lor sînt eminamente serioase. Fruntea lui se destinde brusc, şocant pentru cine este în stare să privească în mod obiectiv scena, corpul i se relaxează. Începe să vorbească, pronunţînd foarte distinct cuvintele, ca un actor conştiincios. Ţi-am mai spus, sînt, în mod riguros, aceleaşi vorbe, aceleaşi fraze, de fiecare dată. În discursul lui există ceva foarte ciudat, recunosc. Să-i zic magie actoricească, artistică ? Cuvinte cunoscute incluzînd emoţii necunoscute. Cum s-au petrecut, totuşi, lucrurile ? Da. Debut spectaculos. Omul nostru a fost, este încă, teoretic, un detectiv, cineva capabil să înrudească între ele nişte fapte care le par tuturor lipsite de orice legătură, cineva care porneşte de la pietricele şi ajunge la un mozaic cu imagini inteligibile. Se pare că în urmă cu vreo cincisprezece ani, cînd începe toată povestea, era cel mai bun, era maestrul sau, de ce nu ?, geniul breslei sale. Rezolvase, cu stranie uşurinţă neliniştitoare, cazuri care înfierbîntaseră, zadarnic, multe creiere de profesionişti. Cui trebuie, deci, să i se încredinţeze senzaţionala anchetă ? Lui, nimănui altcuiva. O crimă în Cosmos, o crimă lipsită de probe materiale şi de martori, iată ceva pe măsura supercreierului său. Întîmplările s-au derulat într-un fel de parcă hazardul ar fi aranjat pentru el o supremă încercare, un examen final, după care ar fi putut începe să-şi scrie memoriile. Glumesc, îţi dai seama. Pe atunci el avea treizeci şi cinci de ani, nu putea fi vorba despre pensionare. Eram prieteni, aproape prieteni. Uneori îi plăcea să vorbească şi găsea întotdeauna în mine un ascultător răbdător. Nu avea morga de acum. Dimpotrivă, pururi grăbit şi expeditiv, părea agasat doar de amănuntele birocratice şi de încetineala gîndirii celor cu care colabora. Cum se întîmplase ? Simplu. O navă a plecat de pe Pămînt într-o misiune care urma să dureze trei luni de zile. Echipajul era format din şase bărbaţi. Zborul s-a desfăşurat, la început, în modul cel mai previzibil cu putinţă. Dar, la fel de incredibil pe cît ar fi un zbierat de măgar într-un concert de Vivaldi, la centrul de coordonare a sosit într-o dimineaţă un mesaj care informa asupra uciderii unuia dintre membrii echipajului, precizînd că nu există nici un indiciu în legătură cu identitatea asasinului. Consternare. S-a decis ca informaţia să rămînă secretă, opiniei publice urmînd să i se ofere în continuare comunicatele monotone de pînă atunci. Cum se întîmplă, însă, un ziarist ingenios a mirosit ceva. Crima a fost dezvăluită. Sub presiunea presei, centrul de coordonare a pus la dispoziţia celor interesaţi toate informaţiile pe care le deţinea. Crima a devenit subiectul cel mai discutat din întreaga lume. Există o crimă ? Trebuie să apară un detectiv, mai mulţi detectivi, care să-l demaşte pe criminal. Din aproape în aproape s-a ajuns la soluţia pe care ţi-am spus-o. Membrii unui echipaj cosmic nu sînt, în principiu, oameni prea deosebiţi unul faţă de celălalt. Antrenamentele îndelungate produc o anumită egalizare psihică. Victima era, totuşi, un om mai deosebit faţă de cosmonautul tip, dacă admitem că există aşa ceva. Dar să nu încurc etapele, să-l las pentru mai la urmă pe bietul pharmakos. I s-a propus ancheta detectivului nostru. După o ezitare de o zi, bizar de lungă în raport cu darul lui de a estima foarte repede situaţiile noi, a acceptat, începînd numaidecît să strîngă date despre cei şase. Se poate spune că în săptămînile care au urmat prietenia noastră şi-a atins apogeul. M-am transformat, mai vrînd, mai nevrînd, într-un arhivar, care manipulează dosare precum şi cutii cu fişe colorate. Hîrtia pusă în teancuri are o greutate neaşteptat de mare. A fost ideea lui desuetă : informaţiile să fie sortate de la bun început prin hîrtii avînd şase culori, cîte una pentru fiecare membru al echipajului. Într-o seară, cu stupefacţie bine ascunsă, i-am ascultat explicaţiile în legătură cu alegerea culorilor. Mi-a dezvăluit, nici astăzi nu ştiu dacă îşi bătea joc de mine sau era serios, cîteva influenţe pe care alăturările de culori le au asupra creierului uman. Care era culoarea fişelor cu date despre victimă ? Ia să vedem, ghiceşti ? Roşu ? Nu, îmi pare foarte rău, nu era roşu. Nici galben. Nu-i uşor de găsit, ce să zic. Era roz ! Greu de crezut, dar şi mai greu de imaginat. Noi ştim că rozul este o culoare foarte duioasă, greţos de duioasă, dacă nu cumva ai ceva împotriva acestei expresii. Într-o cutie de culoare roz presupui că vei găsi caramele, bomboane cu miere sau orice altceva dulce, măcar dulceag, dar nicidecum un scorpion mort. De data asta, însă, lucrurile erau pe dos. Cînd l-am întrebat ce este cu rozul, a ridicat din umeri, sugerînd că, realmente, culoarea pare nepotrivită, dar nu a avut

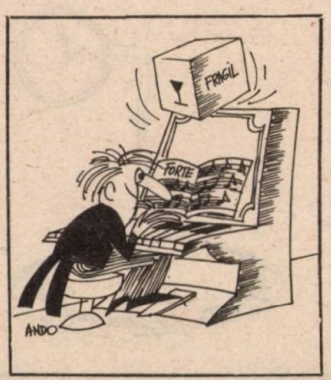

încotro, nu a avut de ales. Scuze pentru digresiune. În mine se dezvoltase o curiozitate grozavă. De vină era, se pare, interesul pe care presa îl arăta cazului. Mă simțeam flatat, ca să vezi, ce naiv !, de ideea că posed informații foarte dorite de ziariști, precum și de avizii urmăritori ai relatărilor din ziare. Citeam totul cu mare atenție, ba chiar mă apucasem să-mi fac propriile însemnări. Treptat, am început să-i cunosc tot mai bine pe cei șase. Nu știu dacă ți-am spus, în dosare se aflau și numeroase imagini. Unele dintre ele proveneau din surse oficiale, altele de la familii. După apelul lansat de detectiv sosise un al treilea val de fotografii, de la prieteni, cunoscuți, foști colegi etc. Primisem chiar și câteva copii ale unor filme de amator. Am privit totul cu atenție de fiziognomonist. Trecerea timpului nu mi-a șters din memorie nici imaginile și nici datele. Sînt, deci, în măsură să-ți spun esențialul despre fiecare dintre cei șase. Dar voi renunța, presupunînd că nu te interesează. Doar despre victimă îți voi spune cîte ceva. Crima fusese înfăptuită prin defectarea unui aparat de zbor autonom. Toți avuseseră acces la depozitul în care se aflau asemenea aparate, bineînțeles. Cum s-a întîmplat ? Atroce moarte, prin înghețare. Cei rămași pe navă au recuperat doar un sloi de gheață. Iată acum datele despre victimă. Știi ce înseamnă pharmakos ? Nu ? Nici eu nu-mi amintesc tocmai exact. Pharmakos este, se pare, personajul care urmează să fie jertfit, simbolic sau efectiv. El este cel care plătește oalele sparte, cum se zice, țapul ispășitor. „Ideea" de pharmakos mi-a plăcut, fiindcă mi s-a părut că trimite la o categorie umană reală, existentă în toate timpurile. Sigur că astăzi nu mai poate fi vorba despre sacrificii umane, dar, dacă ne gîndim bine, constatăm că există o „familie" de oameni ghinioniști, stîngaci, inabili, avînd parcă darul de a atrage belele spre ei. Este necesară, totuși, o atenție mai mare decît cea pe care o consumăm în mod obișnuit în observarea semenilor noștri, pentru a-i deosebi în mijlocul celorlalți. Sînt specialiști ai gafelor, își exasperează nevestele prin nemaipomenita lor stîngăcie socială, sînt niște ironiști care se manifestă tocmai atunci cînd este cel mai puțin cazul, subalterni aflați totdeauna alături de tonul potrivit în discuțiile cu șefii lor, atimondeni care dansează prost și agață fața de masă cînd se ridică. Sînt nesiguri de ei înșiși, ezitanții, cei care au funesta predestinare de a nu respecta jocul vital al locurilor comune. Văd că mă privești cu un zîmbet neîncrezător, o socotești și pe asta una dintre multele, zadarnicele mele teorii. Nu este momentul să-ți aduc cine știe cîte argumente, dar să știi că am dreptate. În zilele noastre nu prea mai avem criterii pentru a aprecia eșecul cuiva ; și nici succesul, dacă ne gîndim că mai totdeauna el este prea scump plătit. Dar dacă există niște oameni care, în mod bizar, sînt făcuți pentru a veni în plutonul al doilea, mi se pare a fi mai presus de orice îndoială. Revin la pharmakos-ul meu. Îmi place să-i zic așa. M-a impresionat foarte mult și probabil n-am să-l uit niciodată. Treizeci și cinci de ani, celibatar, de profesie medic-biolog. Am văzut destule fotografii de-ale lui, precum și trei pelicule făcute de un prieten, care se nimerise să aibă hobby-ul filmatului. Era cea mai neobișnuită apariție dintre toți. Părea parcă prea slab, dar nu dădea defel impresia că ar avea o carență de forță fizică. Pe figura lui era scrisă nu neapărat tristețea, ar fi prea simplist dacă m-aș exprima așa, ci inadecvarea, da, inadecvarea. Cred că am găsit cuvîntul. S-ar fi spus că în fiecare clipă se află alături de sine, că îi este imposibil să se fixeze, să depășească o damnare pe care unul dintre prietenii săi o denumea, nu știu cu cîtă îndreptățire, saturniană. Ceva neclar, ceva alunecător, imposibil de fixat, un blestem de a ieși dintr-o postură, dintr-o stare de spirit în chiar clipa cînd acestea au început să se fixeze, să se consolideze. Cum de a ajuns să facă parte din echipaj ? Referințele despre el erau nefavorabile. Cei printre care se formase profesional socoteau, fără nici o excepție, că suferă de o boală psihică puțin asemănătoare cu cele cunoscute, că are, apoi, o incapacitate esențială de a întreține relații sociale normale, că, în general, trebuie folosit în împrejurări care nu presupun o colaborare prea strînsă cu alți oameni. La fel cu destui alții din categoria în care îmi place să îl încadrez, era foarte dotat pentru profesia sa. În cazul lui se adăuga și o calitate extrem de rară, cea care îl adusese, practic, printre membrii unui echipaj de elită. Pe scurt spus, omul meu era un vindecător. Nu, nu era vreun diagnostician fenomenal, care se uită în ochii bolnavului și îi spune imediat de ce maladie suferă. Era cu mult mai mult decît atît. El poseda capacitatea de a vindeca, pur și simplu, prin plimbarea mîinilor deasupra organului bolnav. Așa ceva este posibil, astfel

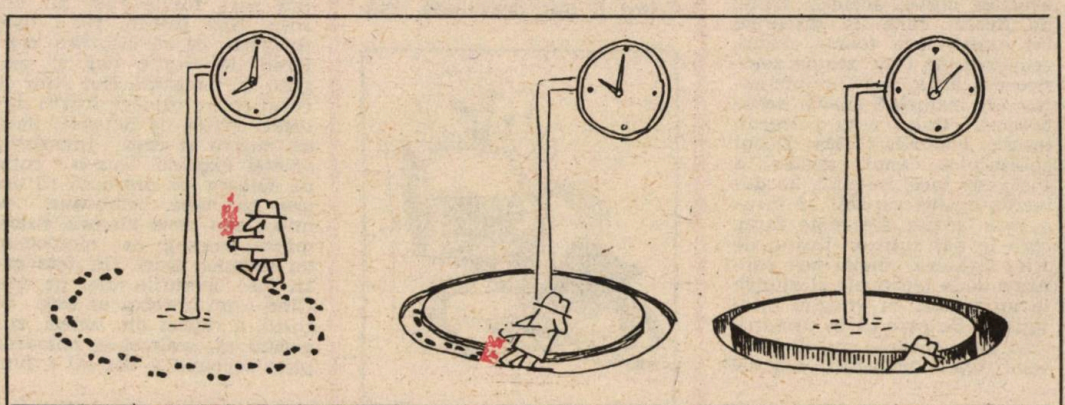

de oameni au existat și în epoci mai îndepărtate, nu este nici o ficțiune. Zi-i fluid misterios, zi-i transfer de energie, asta nu contează. Cert este că el vindeca mult mai repede și mai eficient decît tratamentele consacrate. Unii dintre confrații lui în ale medicinei ziceau că este un escroc, un mistificator, dar el, în tăcere fără a se arăta în vreun fel impresionat de propriile lui forțe, făcea minuni. Pe toți îi vindeca, numai pe el însuși nu. Asta-i viața. Un astfel de om este un tezaur. M-am întrebat de ce nu l-au păstrat pe Pămînt, unde ar fi fost mai puțin expus accidentelor. Nu se știe de ce. Să spun : cineva voia să scape de el și, întocmai ca în vechile romane de aventuri, l-a trimis într-o misiune primejdioasă ? Nu mă hazardez. Mai departe. Ce s-a mai întîmplat ? În timp ce noi continuam investigațiile, nava se îndrepta spre Pămînt. Se apropia ziua în care detectivul urma să discute cu persoane aflate, în carne și oase, în fața lui. Apoi, lovitură de teatru. La intrarea în atmosfera terestră, un accident nefericit, moarte termică a întregului echipaj, ghidarea rămășițelor navei spre un deșert, prăbușirea infernală, urmărită cu groază la televizoare, un nor de nisip ridicîndu-se decorativ, atît de încet încît pare filmat cu încetinitorul. Urmează episodul cutiei negre, **black box.** Printre dispozitivele navei exista și unul care înregistra absolut toate convorbirile purtate în timpul călătoriei. Aceste înregistrări nu s-au distrus și au fost puse la dispoziția prietenului meu. Era de ascultat, nu glumă. Ca să aflăm ce vorbiseră șase oameni în trei luni ne-au trebuit mai bine de trei săptămîni. Nu mă refer la o singură audiție, bineînțeles. Așa ceva putea fi realizat, știu eu?!, în vreo patru sau de cinci ori cîte douăsprezece ore, Trebuia, însă, să ne familiarizăm cu vocile, să știm foarte exact cine și cînd vorbește. În cele din urmă s-a făcut și asta, dar progresele era microscopice. Trebuie să-ți spun că felurile în care ascultam erau diferite. Eu eram preocupat să-mi rotunjesc în minte cele șase portrete. În consecință, mă dedam la un fel de literatură, a cărei combinare nu este defel neplăcută. Detectivul, în schimb, făcea o muncă mult mai dificilă. El privea logic totul, încerca să găsească un fir pe care să îl poată argumenta într-un mod cît mai greu de combătut. Făcea scheme cu creioane colorate pe niște coli mari de hîrtie, îmi vorbea ore în șir, propunînd ipoteze ale căror motivații nu reușeam niciodată să le urmăresc pînă la capăt. După un timp la consfătuirile noastre a apărut o echipă de programatori. Cu mari eforturi s-a reușit programarea unui calculator cu toate datele problemei. Transformarea datelor deținute de noi a fost un adevărat calvar, care a durat cam o lună de zile. Nici inițiativa aceasta nu a dus la succes. În mod invariabil, calculatorul ne comunica că datele nu sînt suficiente. Iar cînd i s-a cerut să propună variante posibile, a construit cîte o ipoteză pentru fiecare dintre cei cinci. Autoritățile își manifestau nerăbdarea. Era important să se știe cine este realmente erou și cine este doar un psihopat nedemn de a fi ținut minte. Se avea în vedere crearea unui monument. Numele cui urma să lipsească de pe soclu?

Într-o seară, eram numai noi doi, m-a anunțat că s-a decis. Mi-a citit apoi un raport nu prea lung, să tot fi avut patruzeci de pagini. În el dovedea, cu argumente care mi s-au părut inatacabile, că ucigașul fusese conducătorul navei, numărul unu. Scotocise prin trecutul celor doi, găsise niște conflicte, descoperise că printre ascendenții șefului fuseseră niște sadici și așa mai departe. A prezentat raportul autorităților. Nici o opoziție. Opinia publică a fost informată. Toate bune, așa se părea. Dar el nu părea că și-a recăpătat calmul. Uitarea a început să lucreze. După vreo trei luni a apărut o carte scrisă și tipărită la repezeală de un tînăr ziarist, necunoscut pînă atunci. Cartea a avut mare succes. Autorul ei reanaliza, pe cont propriu, întreg cazul. Nu îți mai dau amănunte despre felul în care se documentase și nici despre măsura în care informațiile lui coincideau cu cele pe care le dețineam noi. Îți spun doar că în cartea respectivă se argumenta într-un mod foarte coerent că detectivul, prietenul meu, bătuse cîmpii, că ipoteza cu numărul unu nu era decît o mare naivitate. Se propunea un alt ucigaș. Cine ? În povestirea mea asta nu mai interesează. Urmează ultimul act. Eram împreună cu detectivul, cînd s-a difuzat pentru prima oară știrea despre apariția cărții. Îmi amintesc foarte bine scena. Ne uitam amîndoi la televizor. Crainicul era un bărbat spilcuit, la vreo patruzeci de ani, tuns scurt. Omul a anunțat apariția cărții, rostind apoi și un mic rezumat al conținutului, a fost însă instrumentul destinului. Încheind cu cuvintele, îți spun cu aproximație, „ipoteza propusă de cunoscutul investigator cutare este apreciată drept o naivă însăilare", crainicul a avut un mic zîmbet ironic, sînt sigur că nu m-am înșelat. A fost picătura care a umplut paharul. Prietenul meu s-a ridicat în picioare, s-a îndreptat spre televizor, dar nu pentru a-l deconecta, ci spre a se posta în fața lui într-un fel impozant, făcînd apoi gesturile pe care ți le-am descris mai înainte și rostind discursul ale cărui fraze au devenit singurul său contact verbal cu lumea. Este necesar, a început el, să programăm un mare calculator cu toate informațiile pe care le deține omenirea, cu absolut toate. Numai astfel vom afla cine este ucigașul. Și așa mai departe, propunînd unele soluții tehnice, referindu-se la importanța aflării adevărului. Tratamente, psihiatri celebri, clinici, nimic nu i-a ajutat. De atunci se află aici, în clădirea în care, dacă ai puțin noroc, îi vei vedea apărînd.

ISAAC ASIMOV

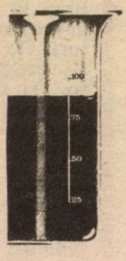

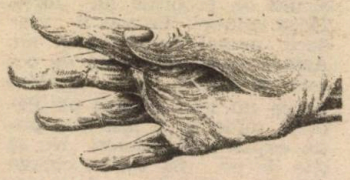

PULBEREA NEIERTATOARE

Asemeni tuturor celor care lucraseră sub conducerea marelui Llewes, Edmund Farley ajunsese să se gîndească cu patimă la plăcerea de a-şi ucide şeful. Nici unul dintre cei care nu lucraseră pentru Llewes n-ar fi putut să-i înţeleagă prea bine pornirea. Llewes (oamenii îi cam uitaseră numele mic sau începuseră pe nesimţite să creadă că era Marele, cu M) însemna pentru oricine reprezentarea marelui scormonitor al necunoscutului — totodată asiduu şi genial, neabătut în faţa eşecului sau chiar a înfrîngerii, gata mereu de noi şi mai ingenioase atacuri.

Llewes, specialist în chimie organică, reuşise să pună Sistemul Solar în slujba ştiinţei sale. Fusese primul care folosise Luna pentru reacţii în vid la scară mare, la temperatura de fierbere, fie a apei, fie a aerului lichid, în funcţie de moment. Fotochimia devenise un domeniu nou şi minunat, din momentul în care nişte aparate minuţios proiectate începuseră să fie lansate pe orbită în jurul staţiilor spaţiale.

În realitate, însă, Llewes era un hoţ de merite — un păcat aproape imposibil de iertat. Un oarecare student anonim imaginase primul instalarea unor aparate pe suprafaţa lunii ; un tehnician uitat de lume proiectase primul un reactor spaţial autonom. Nu se ştie cum, ambele realizări au fost legate de numele lui Llewes.

Nimic nu era de făcut. Cel care îşi dădea furios demisia pierdea şansa obţinerii unei recomandări şi cu greu putea găsi altă slujbă. Cuvîntul său, faţă de cel al lui Llewes, nu făcea doi bani. Pe de altă parte, cei care-i rămîneau fideli răbdau un timp şi plecau apoi în bune relaţii cu el, primeau o recomandare şi aveau viitorul asigurat.

Cît timp rămîneau, nu se puteau bucura însă decît de îndoielnica plăcere de a da frîu liber glasului urii. Între ei.

Edmund Farley avea toate motivele să li se alăture. Venise de pe Titan, cel mai mare dintre sateliţii lui Saturn, unde de unul singur — ajutat doar de roboţi — instalase echipamente care puteau beneficia din plin de atmosfera rarefiată a astrului. Pe planetele mari exista, e drept, o atmosferă compusă din hidrogen şi metan ; Jupiter şi Saturn erau însă prea voluminoase iar distanţele pînă la Uranus şi Neptun implicau, încă, cheltuieli nerentabile. Titan însă, avînd dimensiunile lui Marte, era totodată suficient de mic pentru experienţă, şi destul de mare pentru a putea reţine o atmosferă de densitate medie, compusă din hidrogen şi metan. Hidrogenul permitea desfăşurarea la scară mare a unor reacţii, care pe Pămînt ar fi întîmpinat dificultăţi ţinînd de cinetică. Farley calculase şi recalculase suportînd Titanul timp de o jumătate de an. Adusese date uluitoare. Cu toate acestea fusese nevoit să observe cum acestea se

năruiesc, realcătuindu-se în chip de realizare a lui Llewes.

Ceilalți își exprimaseră compasiunea ; apoi dăduseră din umeri și îl primiseră cu brațele deschise în confreria lor. Farley își încordă chipul coșuros, își strînse buzele subțiri și-i ascultă pe ceilalți complotînd cu cruzime.

Jim Gorham era cel mai drastic. Farley mai curînd îl disprețuia ca pe un „șoarece de vid", care nu părăsise niciodată pămîntul.

Gorham spuse :

„Llewes, cu obiceiurile sale tipicare, este un individ ușor de lichidat, nu ? Te poți bizui pe el. Gîndiți-vă numai cum insistă să mănînce de unul singur. Se încuie în birou la douăsprezece fix și descuie la unu fix. Așa-i ? În intervalul ăsta nimeni nu intră la el, deci otrava ar avea tot timpul să-și facă efectul."

Belinski întrebă cu îndoială : „Otravă ?"

„Foarte simplu. Pe aici găsești o groază de otrăvuri. Alege una și ți-o găsim noi. Așa, deci. Llewes mănîncă de fiecare dată pîine de secară cu brînză, cu un sos special înecat în ceapă. Știm cu toții, nu ? Îl suportăm doar toată după amiaza ; și apoi, ce urlete jalnice a putut scoate cînd o dată, primăvara trecută, se terminase sosul la cantină. De sosul ăsta nu se mai atinge nimeni, dacă-l amesteci cu otravă nu-l poate nimeri decît pe Llewes...".

Toate acestea nu erau decît vorbe de clacă în pauza de prînz — nu însă și pentru Farley.

Încrîncenat, luă în cel mai serios mod hotărîrea de a-l ucide pe Llewes.

Ideea începu să-l obsedeze. Sîngele începea să-i fiarbă la gîndul morții lui Llewes, la gîndul că-și putea lua singur răsplata care se cuvenea de drept pentru lunile petrecute în mica bulă de oxigen, umblînd prin amoniac înghețat pentru a ridica probe și a pregăti noi experiențe, bătut de vînturile subțiri și reci de hidrogen și metan.

Trebuia să găsească însă ceva care, orice s-ar fi întîmplat, nu-l putea lovi decît pe Llewes. Lucrurile deveneau complicate, așa că-și îndreptă atenția asupra laboratorului de gaze. Acesta, o încăpere lungă și joasă, era izolat de restul laboratoarelor prin blocuri de beton și uși neinflamabile. Afară de Llewes, nimeni nu intra aici decît în prezența și cu permisiunea sa. Încăperea nu era de fapt încuiată, însă sub tirania eficientă instaurată de Llewes, hîrtia îngălbenită de pe ușă — semnată cu inițialele sale, făcea ca inscripția „Intrarea oprită" să devină o barieră mai sigură ca orice lacăt... atîta timp cît dorința de a ucide nu înlătura orice piedică.

Ce era de făcut deci ? Rutina cu care Llewes își făcea experiențele, precauția dusă aproape pînă la absurd, nu lăsau nimic la voia întîmplării. Orice intervenție asupra instalațiilor — dacă nu era deosebit de subtilă — ar fi fost depistată.

Foc ? Laboratorul conținea substanțe inflamabile cu toptanul, însă Llewes nu fuma și era perfect conștient de pericolul de incendiu. Nimeni n-ar fi luat măsuri de prevedere mai temeinice.

Farley se gîndea furios la omul asupra căruia părea atît de greu să-și poată revărsa răzbunarea ; găinăriile cu micile sale recipiente de metan și hidrogen, cînd Farley le avusese cu mila cubică ; Llewes cu micile sale recipiente și cu laurii, Farley cu cantitățile astronomice și cu uitarea.

Micile tuburi cu gaze, fiecare cu culoarea sa, fiecare o atmosferă sintetică. Hidrogenul în cilindri roșii, metanul în dungi roșii și albe, un amestec din cele două — atmosfera planetelor îndepărtate. Azotul în cilindri maronii, bioxidul de carbon în argintiu — atmosfera de pe Venus. Cilindri galbeni cu aer comprimat, apoi cilindri verzi pentru oxigen — folosiți atunci cînd era suficientă chimia terestră. Un curcubeu desfășurat, în care fiecare culoare marca o convenție veche de secole.

Apoi se născu ideea, fără chinuri, așa, dintr-o dată. Într-o clipă ea se cristalizase în mintea lui Farley ; știa ce avea de făcut.

Timp de o chinuitoare lună așteptă data de 18 septembrie, Ziua Spațiului Cosmic. Ea marca aniversarea primului zbor cosmic, nimeni nu avea să lucreze seara. Ziua Cosmosului era dintre toate sărbătorile poate cea mai plină de semnificații pentru oamenii de știință — pînă și conștiinciosul Llewes avea s-o celebreze.

În acea noapte Farley pătrunse în Laboratoarele Organice Centrale — ca să folosim titulatura oficială — fiind sigur că nu-l observase nimeni. Laboratoarele, nefiind bănci sau muzee, nu erau vizate de răufăcători, iar paznicii, dacă existau, aveau o atitudine destul de laxă față de slujba lor.

Farley închise cu grijă intrarea principală și se îndreptă încet prin coridoarele întunecate spre laboratorul de gaze. Echipamentul său se compunea dintr-o lanternă, un flaconaș cu un praf negru și o pensulă subțire pe care o cumpărase cu trei săptămîni în urmă la un magazin cu rechizite pentru artiști de la celălalt capăt al orașului. Purta și mănuși.

Lucrul cel mai greu se dovedi pătrunderea propriu-zisă în laborator. „Interdicția" îl stingherea mai mult chiar decît interdicția general-valabilă de a ucide. Odată intrat însă, odată trecut de primejdia închipuită, totul deveni simplu.

Acoperi lumina lanternei și găsi fără ezitare cilindrul. Inima îi bătea să-l asurzească, respirația i se acceleră iar mîinile îi tremurau.

Prinse lanterna sub braț, apoi muie vîrful pensulei în pulberea neagră. Cîteva firișoare rămaseră lipite de pensulă, pe care o îndreptă spre supapa cilindrului. Trecuseră secunde infernal de lungi pînă cînd vîrful tremurător pătrunse în orificiu.

Farley mișcă ușor pensula, o introduse din nou în pudra neagră și apoi în supapă. Repetă iar și iar operația, aproape hipnotizat de imensitatea efortului de concentrație. În sfîrșit, cu

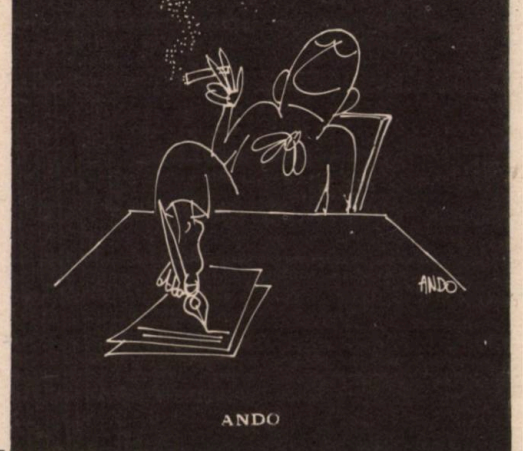

ANDO

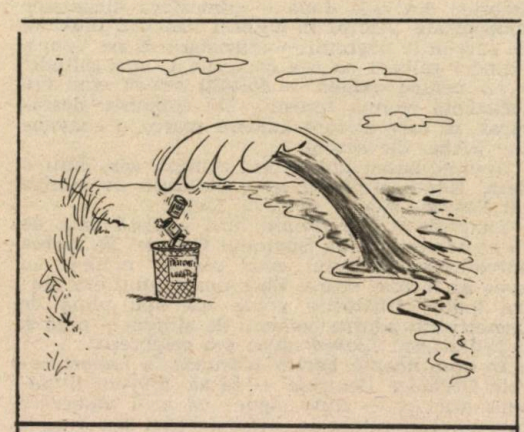

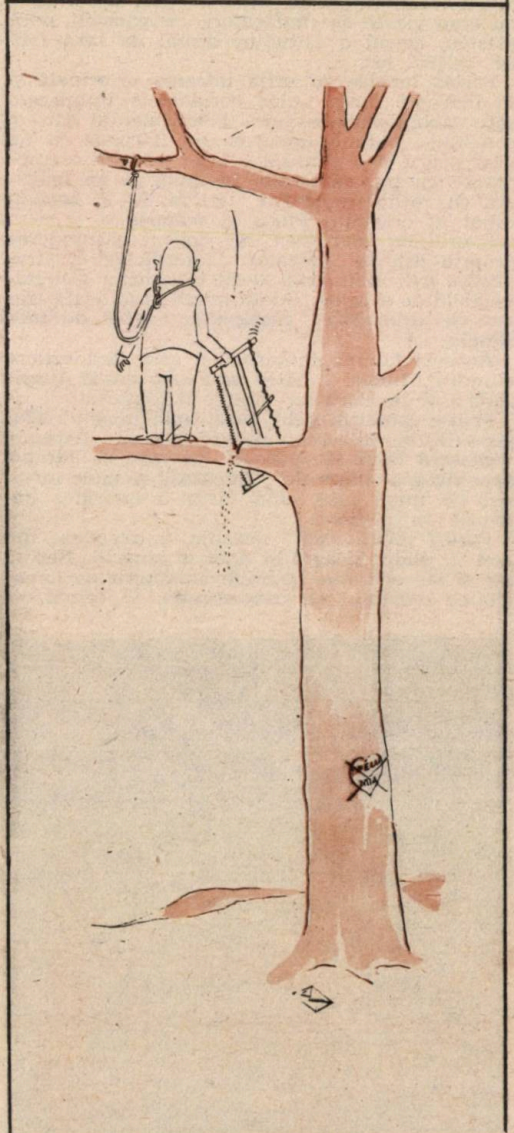

o batistă umezită cu salivă șterse marginea exterioară a supapei, imens de ușurat că terminase treaba și că în curînd va ieși de acolo.

În aceeași clipă însă mîna îi încremeni și o senzație incertă și leșinătoare de spaimă puse stăpînire pe el. Lanterna căzu zăngănind pe podea.

Imbecil ! Imbecil incredibil și nenorocit ! Cum de nu se **gîndise !**

Sub tensiunea emoției și tulburării greșise cilindrul !

Ridică lanterna, o stinse și își ascuți auzul pentru a prinde vreun zgomot suspect în timp ce inima i se zbătea periculos.

În liniștea profundă care continua să domnească își reciștigă în parte stăpînirea de sine, dîndu-și seama în cele din urmă că ceea ce reușise o dată putea fi repetat. Se descurcase cu cilindrul greșit, cel bun îl va costa doar alte două minute.

Din nou intrară în funcțiune pensula și pulberea. Bine că măcar nu aruncase flaconul — pulberea de foc și moarte. De data aceasta cilindrul era cel corect.

Isprăvi, și cu mîna tremurîndu-i teribil șterse din nou supapa. Apoi raza lanternei se învîrti iute prin încăpere și se opri în dreptul unui recipient cu toluen. Suficient. Deșurubă dopul de plastic, turnă o cantitate mică pe podea și lăsă sticla deschisă.

Năucit părăsi clădirea ca în vis, se îndreptă spre pensiunea în care locuia, se refugie în siguranța camerei sale. După cîte știa, în tot acest timp rămăsese neobservat.

Se descotorosi de batista cu care șterse supapele aruncînd-o în dezintegratorul de gunoaie, unde dispăru într-un nor de molecule. Același lucru se întîmplă și cu pensula.

De flaconul cu pulbere nu putea scăpa decît aducînd unele mici modificări instalației de dezintegrare, lucru care nu i se părea indicat. Va merge pe jos la serviciu, cum obișnuia deseori s-o facă, și-l va arunca de pe podul Grand Street.

A doua zi de dimineață Farley se uită în oglindă, întrebîndu-se dacă putea îndrăzni să meargă la lucru. Inutil, nu putea îndrăzni să nu meargă. Nu-și putea permite să atragă atenția asupra sa în această zi unică.

Cu neagră disperare se străduí să reproducă măruntele gesturi obișnuite care umplu în mare măsură o zi. Era o dimineață frumoasă și caldă, așa că porni pe jos. Dintr-o scurtă tresărire a mîinii scăpă flaconul care după un pleoscăit subțirel se umplu cu apă și se duse la fund.

Șezu apoi toată dimineața la birou holbîndu-se la minicalculatorul său. Acum, că toate erau pregătite, aveau să funcționeze ? Era posibil ca Llewes să ignore mirosul de toluen. De fapt, de ce nu ? Mirosul era neplăcut, dar nu grețos. Chimiștii erau familiarizați cu el.

Apoi, dacă Llewes se ocupa încă la fel de înfierbîntat de procedeele de hidrogenare pe care Farley le adusese de pe Titan, cilindrul cu pricina va fi pus în funcțiune primul. În mod obligatoriu. După o zi liberă, Llewes era desigur mai nerăbdător ca de obicei să-și reia lucrul.

Apoi, de îndată ce robinetul de gaz avea să fie deschis, gazul țîșnea afară, aprinzîndu-se. Dacă în aer se afla o cantitate suficientă de toluen, avea să explodeze, ca și cum...

Adîncit în visare Farley înregistră bubuitura surdă din depărtare ca pe o creație a propriei sale imaginații — un contrapunct la propriile sale gînduri cînd, deodată, se auziră pași agitați în jur.

Farley ridică privirea, și cu gura uscată strigă: „Ce..., ce...“

„Nu știu“, strigă celălalt. „Ceva la laboratorul de gaze. O explozie. Cumplită chestie.“

Extinctoarele fuseseră puse în funcțiune, oamenii se luptau cu flăcările, smulgîndu-l pe Llewes de sub dărîmături, ars și zdrobit. Viața de-abia mai pîlpîia în trupul său și Llewes muri mai înainte ca vreun medic să apuce să-i prevadă sfîrșitul.

La marginea grupului care dădea tîrcoale scenei, mînat de o curiozitate funestă, se afla și Edmund Farley. În acele momente, cu fața sa palidă și transpirată, nu se deosebea prin nimic de ceilalți. Se tîrî înapoi la biroul său. Putea de acum să-și permită să i se facă rău. N-ar fi atras nimănui atenția.

Nu i se întîmplă totuși nimic. Își încheie ziua, iar spre seară sufletul începu să i se ușureze. Accidentul era accident, nu-i așa ? Existau doar riscurile meseriei pe care și le asumau toți chimiștii cu atît mai mult cei care lucrau cu compuși inflamabili. Nimeni n-ar intra în amănunte.

Și chiar dacă se găsea cineva să cerceteze, cum putea vreodată să ajungă la Edmund Farley ? Nu avea decît să-și urmeze viața ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Nimic ? Dumnezeule mare, laurii cîștigați pe Titan aveau să fie ai lui. Avea să ajungă Cineva. Piatra de pe suflet dispăru cu totul ; în noaptea aceea dormi liniștit.

Jim Gorham cam slăbise în ultimele douăzeci și patru de ore. Părul cînepiu i se năclăise și doar culoarea deschisă a bărbii mai masca necesitatea imperioasă a bărbieritului.

„Noi toți am complotat împotriva lui“, spuse. H. Seton Davenport de la Biroul Terestru de Investigații bătea ritmic cu degetul pe suprafața biroului, ușor, fără să se audă. Era un tip îndesat, cu figură viguroasă și păr negru, cu un nas îngust și proeminent, mai mult util decît frumos și cu o cicatrice în formă de stea pe obraz.

„Serios ?“, întrebă.

„Nu“, spuse Gorham, scuturînd energic capul. Sau cel puțin, nu-mi închipui că era ceva serios. Ideile erau barbare : otravă unsă pe tartine, acid pe elicopter, și altele asemănătoare. Și totuși, cineva trebuie să fi luat chestiunea în serios... Smintitul ! Pentru ce ?“

„Înțeleg, din cele ce mi-ați spus, că victima își însușea munca altora“, spuse Davenport.

„Ei si“, strigă Gorham. „Era răsplata pe care și-o lua pentru tot ceea ce făcea el. El ținea unit întregul colectiv. Era motorul și sufletul. Llewes a fost cel care trata cu Congresul și aducea banii. El a fost care a obținut aprobarea de a iniția proiecte spațiale și de a trimite oameni pe Lună sau oriunde. El a fost cel care a reușit să convingă liniile spațiale și industriașii să efectueze pentru noi lucrări de milioane de dolari. El a organizat Laboratoarele Organice Centrale.“

„Și de toate acestea ıv-ați dat seama peste noapte ?“

„De fapt, nu. Am știut-o din totdeauna, dar ce puteam face. Din lașitate m-am eschivat de la călătoriile spațiale, am găsit mereu cîte o scuză. Eram omul de la vid, care nu fusese niciodată măcar pe Lună. În realitate mi-era frică, dar și mai frică mi-era să nu-și închipuie ceilalți lucrul ăsta.“ Nu lipsea mult să se scuipe singur în ochi.

„Și acum vreți să găsiți un țap ispășitor ?“ întrebă Davenport. „Vreți să-l răzbunați pe Llewes cel mort pentru păcatul săvîrșit împotriva sa cît timp era în viață ?“

„Nu ! Lăsați psihiatria. Vă asigur că este vorba de crimă. Trebuie să fie așa. Nu l-ați cunoscut pe Llewes. Tipul avea monomania securității. Nici o explozie nu s-ar fi putut produce vreodată în preajma sa decît dacă ar fi fost pusă la cale cu grijă.“

Davenport dădu din umeri.

„Ce a explodat, domnule doctor Gorham ?“

„Putea fi aproape orice. Manipula compuși organici de tot felul — benzen, eter, piridină — numai substanțe inflamabile.“

„Am studiat chimia pe vremuri, domnule doctor Gorham, și după cîte reții, nici una din aceste substanțe nu explodează la temperatura camerei. Trebuie să existe o sursă de căldură, o scînteie, o flacără.“

„Dar focul a existat.“

„Cum s-a întîmplat?“

„Nu-mi pot imagina. Nu existau arzătoare acolo și nici chibrituri. Toate instalațiile electrice erau perfect protejate. Pînă și niște obiecte mărunte ca bornele erau special fabricate din cupru, beriliu sau alte aliaje care nu produc scîntei.. Llewes nu fuma și ar fi dat pe loc afară pe oricine s-ar fi apropiat la mai puțin de o sută de picioare de încăpere, cu o țigară aprinsă.“

„Atunci, care a fost ultimul lucru pe care a pus mîna ?“

„Greu de spus, Locul arată ca după măcel.“

„Presupun că a fost totuși curățat între timp.“

Chimistul îi răspunse cu un zel neașteptat :

„Nu. N-a fost. Am avut eu grijă. Le-am spus că trebuie cercetate cauzele accidentului, pentru a putea demonstra că nu s-a produs din neglijență. Știți, ca să nu ne facem reclamă proastă. Așa că nimeni nu s-a atins de încăpere.“

Davenport dădu din cap :

„Bine. Să vedem ce este acolo.“

Ajunși în camera înnegrită și devastată, Davenport întrebă :

„Care este aici cea mai periculoasă piesă ?“

Gorham se uită împrejur.

„Recipientele cu oxigen comprimat“ spuse, indicîndu-le.

Davenport se uită la cilindrii colorați aliniați pe un suport la perete și fixați cu un lanț. Unele se aplecaseră greu peste lanț, îmbrîncite de forța exploziei.

Davenport întrebă :

„Asta ce conține ?“ Arăta cu degetul un cilindru roșu, întins pe podea în mijlocul încăperii. Era greu și nu putea fi urnit.

„Hidrogen“, spuse Gorham.

„Hidrogenul este exploziv, nu-i așa ?“

„Da, dacă este încălzit.“

Davenport întrebă :

„De ce ați spus atunci că oxigenul comprimat ar fi cel mai periculos, doar oxigenul nu explodează, nu-i așa ?“

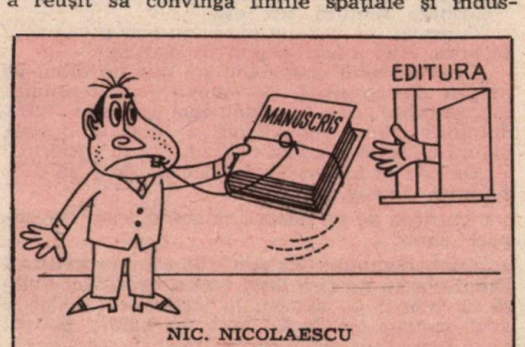

NIC. NICOLAESCU

„Nu. Nici măcar nu arde, întreține însă combustia. Toate arderile se fac în oxigen."

„Da ?"

„Ei bine, să vedeți." O oarecare înviorare se făcu simțită în vocea lui Gorham ; el era acum savantul care explica o chestiune simplă unui profan inteligent. „S-ar putea întîmpla, la un moment dat, ca o persoană să aplice un lubrifiant pe supapă înainte de a o monta pe recipient, pentru a asigura o fixare mai bună. Sau să-l ungă din greșeală cu ceva inflamabil. Atunci cînd se deschide robinetul, oxigenul țîșnește afară și acea substanță oarecare de pe supapă explodează smulgînd și supapa. Restul de oxigen izbucnește afară, iar recipientul decolează ca un mic avion cu reacție, putînd trece chiar printr-un zid, căldura exploziei va face să se aprindă și alte substanțe inflamabile din jur."

„Sînt intacte tuburile de oxigen din laborator ?"

„Da, sînt."

Davenport lovi cilindrul de pe jos.

„Manometrul la acest cilindru indică zero. Presupun că asta înseamnă că a fost folosit exact în momentul exploziei și că de atunci s-a golit.

Gorham dădu din cap :

„Cred că da."

„Poate fi provocată explozia hidrogenului dacă se unge cu ulei supapa ?"

„Categoric, nu."

Davenport își frecă bărbia :

„Există vreo substanță care să provoace aprinderea hidrogenului de la o scînteie oarecare ?"

Gorham mormăi :

„Un catalizator, probabil. Negrul de platină. Adică platină sub formă de pulbere."

Davenport păru surprins :

„Aveți așa ceva pe aici ?"

„Desigur. Este scump, dar este cel mai indicat pentru catalizarea hidrogenării." Amuți și rămase un timp cu privirea ațintită asupra cilindrului. „Negru de platină", șopti în sfîrșit. „Mă întreb..."

Davenport insistă :

„Negrul de platină ar face deci ca hidrogenul să se aprindă ?"

„Da, desigur. Realizează o combinație de hidrogen și oxigen la temperatura camerei. Nu necesită căldură. Explozia s-ar produce ca și cum ar fi provocată de căldură, exact la fel."

Vocea lui Gorham îi trăda tulburarea ; se aplecă în genunchi lîngă tubul de hidrogen. Trecu cu degetele peste capătul înnegrit. Putea fi doar funingine, sau putea fi...

Se ridică în picioare :

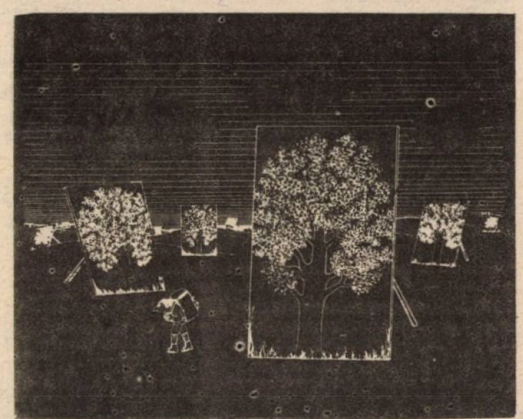

„Domnule, întocmai așa trebuie să se fi petrecut lucrurile. Voi scoate și ultimul grăunte din substanța străină de pe supapă și o voi supune analizei spectrografice."

„Cît durează ?"

„Dați-mi cincisprezece minute."

Gorham se întoarse după douăzeci de minute. Davenport făcuse un tur meticulos prin laboratorul ars. Ridică privirea :

„Ei ?"

Gorham triumfă :

„Există. Nu mult, dar există."

Îi arătă un film negativ pe care se puteau vedea linii paralele scurte, albe, așezate la distanțe neregulate și avînd luminozități diferite.

„Mai mult substanțe neimportante, dar, vedeți aceste linii..."

Davenport le studie de aproape.

„Foarte slabe. Ați jura și în fața curții că aici există negru de platină ?"

„Da", răspunse Gorham pe loc.

„Orice alt chimist ar face acest lucru ? Dacă acest film s-ar arăta unui chimist angajat de către apărare, n-ar putea el să susțină că liniile sînt prea slabe pentru a constitui o probă sigură ?"

Gorham tăcu.

Davenport dădu din cap.

Chimistul strigă :

„Dar aici există. Jetul de gaz și explozia l-au șters în mare parte. Doar nu v-ați fi așteptat să găsiți mai mut. Vă dați seama, nu-i așa ?"

Davenport îl grivi gînditor :

„Da. Sînt de acord că există o mare probabilitate ca aici să fie vorba de crimă. Vom căuta deci și alte probe, mai sigure. Ce credeți, acesta este singurul cilindru măsluit ?"

„Nu știu."

„Deci, în primul rînd trebuie să verificăm toate recipientele din laborator. La fel tot restul obiectelor. Dacă există un criminal este posibil să mai fi făcut și alte glume proaste pe aici. Trebuie cercetat."

„Pot să încep...", se porni Gorham plin de zel.

„Hm... nu dumneavoastră", spuse Davenport. „Voi chema pe cineva de la laboratoarele noastre."

În dimineața următoare Gorham se afla din nou în biroul lui Davenport. De data aceasta fusese convocat.

Davenport spuse :

„Este într-adevăr vorba de o crimă. Un al doilea cilindru a fost tratat în același mod."

„Vedeți !"

„Un tub de oxigen. S-a găsit negru de platină în interiorul capului supapei. O cantitate mică."

„Negru de platină ? Pe cilindrul cu oxigen ?"

Davenport aprobă :

„Exact. Ei, ce credeți că înseamnă asta ?"

Gorham scutură din cap.

„Oxigenul nu arde și nimic nu l-ar putea face să ardă. Nici măcar negrul de platină."

„Deci probabil criminalul l-a pus pe tubul de oxigen din greșeală, de emoție (sub tensiunea momentului). Și-a corectat apoi greșeala, luînd cilindrul corect, în schimb a lăsat o dovadă sigură că aceasta a fost o crimă, nu un accident."

„Da. De acum problema rămîne doar să descoperim făptașul."

Cicatricea de pe obraz i se zbîrci, cînd Davenport zîmbi :

„Doar, domnule Gorham ? Și cum procedăm ? Omul nostru nu și-a lăsat cartea de vizită. Există un număr de oameni în instituție care ar fi avut motive s-o facă ; apoi un număr și mai

mare de oameni cu cunoștințele de chimie necesare, precum și care să aibă și ocazia să comită crima. Există vreo posibilitate de a urmări manipularea pulberii de platină ?"

„Nu", spuse Gorham ezitînd. „Oricare din vreo douăzeci de oameni putea intra fără probleme în magazia specială. Dar alibiurile ?"

„Pentru care interval de timp ?"

„Pentru noaptea dinaintea exploziei."

Davenport se aplecă spre birou. „Înainte de clipa fatală, cînd s-a folosit dr. Llewes ultima oară de tubul de hidrogen în cauză ?"

„Păi... nu știu. Lucra singur. În secret. Era una din modalitățile prin care își asigura gloria exclusivă."

„Da, știu. Am făcut și noi investigații. Înseamnă că praful putea fi pus pe cilindru chiar și cu o săptămînă înainte, după cîte ne dăm seama."

Gorham șopti dezamăgit :

„Atunci ce-i de făcut ?"

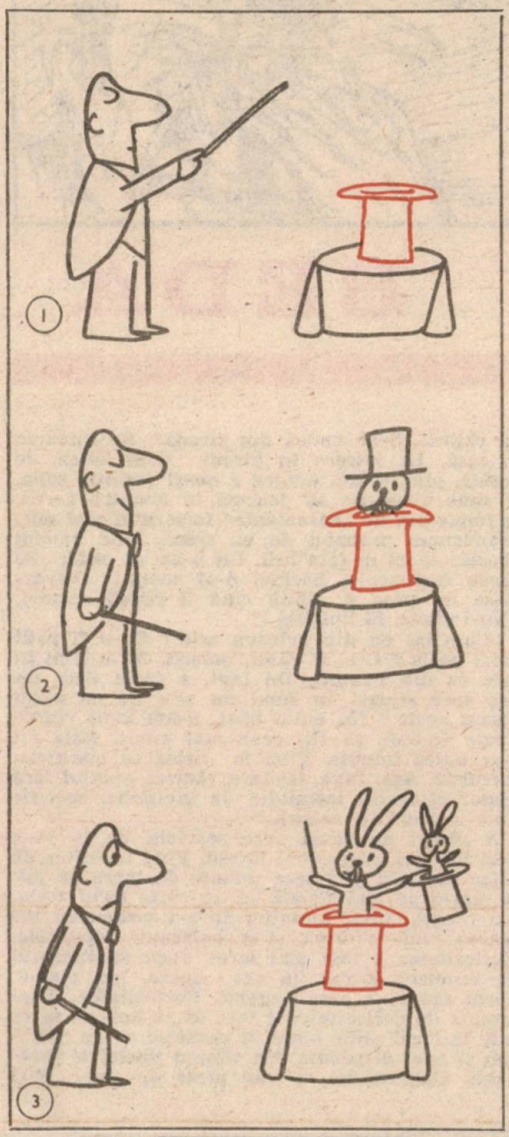

Davenport răspunse :

„Singurul punct de atac este, după mine, pulberea de pe tubul de oxigen. Este un punct irațional, iar elucidarea sa ar putea să ne dea soluția. Dar nu eu sînt chimist aici. ci dumneavoastră sînteți, iar dacă există un răspuns, atunci îl purtați în subconștient. Este posibil să fie o eroare la mijloc, să fi confundat criminalul tubul de oxigen cu cel de hidrogen ?"

Gorham scutură hotărît din cap.

„Nu, ați văzut doar culorile. Verdele este pentru oxigen, roșul pentru hidrogen."

„Și dacă ar fi daltonist ?" întrebă Davenport.

De data aceasta lui Gorham îi trebui ceva mai mult timp. În final răspunse :

„Nu. Daltoniștii în general nu se îndreaptă spre studiul chimiei. Recunoașterea culorilor este mult prea importantă la reacțiile chimice. Dacă totuși cineva în această situație ar fi fost daltonist, s-ar fi lovit mai devreme sau mai tîrziu de tot felul de greutăți, așa că ar fi aflat toată lumea."

Davenport dădu din cap. Își pipăi absent cicatricea de pe obraz.

„Bine. Dar dacă tubul de oxigen nu a fost ales din necunoaștere sau din greșeală, atunci poate cu intenție ? În mod deliberat ?"

„Nu înțeleg."

„Poate că ucigașul a avut în minte un plan logic și apoi s-a răzgîndit. Nu există și condiții cînd pulberea de platină devine periculoasă în prezența oxigenului ? Există vreo astfel de posibilitate ? Dumneavoastră sînteți chimist, domnule Gorham."

Chimistul își încruntă fața, intrigat. Scutură din cap.

„Nu, nu există. Nu poate exista. Decît..."

„Decît ?"

„Bine, e ridicol, dar dacă s-ar introduce jetul de oxigen într-un rezervor de hidrogen, pulberea de platină ar putea fi periculoasă. Ar fi nevoie desigur de un rezervor mare pentru a obține o explozie suficient de puternică."

„Să presupunem", spuse Davenport, „că ucigașul nostru s-a gîndit că umple încăperea cu hidrogen, ca apoi să se folosească de tubul de oxigen."

Gorham răspunse cu un zîmbet vag.

„Dar de ce și-ar bate capul cu crearea unei atmosfere bazate pe hidrogen dacă..." Zîmbetul vag dispăru cu totul, cedînd locul palorii. Strigă : „Farley ! Edmund Farley !"

„Ce înseamnă asta ?"

„Farley s-a întors de curînd după o ședere de șase luni pe Titan", spune Gorham din ce în ce mai frămîntat. „Atmosfera de pe Titan este compusă din hidrogen și metan. Farley este singurul om care are experiența acestei atmosfere, așa că totul se lămurește. Pe Titan un jet de oxigen ar intra în combinație cu hidrogenul din jur, sub influența căldurii sau în prezența pulberii de platină — un jet de hidrogen însă nu. Situația este exact inversul celei de pe pămînt. Sigur este Farley. Cînd a intrat în laboratorul lui Llewes ca să pregătească explozia, în virtutea proaspetei obișnuințe a pus pulberea pe tubul de oxigen. Cînd și-a amintit că pe pămînt lucrurile stau tocmai pe dos, comisese deja greșeala."

Davenport dădu satisfăcut din cap. „Cred că asta e totul." Întinse mîna spre interfon și se adresă individului de la celălalt capăt la firului. „Trimiteți pe cineva să-l ridice pe Dr. Edmund Farley de la Laboratoarele Centrale."

În românește de Olivia Feldiorean

TUFE DE LILIAC

VICTOR BEDA

Se iveau de-acum zorile și cerul, fără nici cea mai mică urmă de nori, prevestea o zi frumoasă, la fel ca ultimele, care urmau după o iarnă ce tuturor li se păru o veșnicie.

De cu seară, de cînd cu nenorocita aceea de întîmplare, Sorin se afla într-o stare greu de descris. Încercase, la început, să citească un roman polițist, captivant, pe care în mod normal l-ar fi devorat într-o noapte. Gîndurile îi fugeau însă mereu acolo, lîngă tufele de liliac înflorit. Apoi, luînd două somnifere, reuși să adoarmă ; dar au început coșmarurile. S-a trezit leoarcă de sudoare, cu inima bătînd să-i spargă pieptul. Trecuseră doar două ore de cînd se băgase în pat. Era unu. „Oare nu umblă cineva la mașină ? Or fi început să-i caute pe cei cu autoturisme din cartier. Oricum, nu intră ei în curte, noaptea, așa, fără să întrebe pe proprietar.“ Și-a luat, totuși, pardesiul pe umeri și a intrat în curtea din spatele casei. Acolo își ascunsese mașina cu prelata pe ea, să nu se vadă din stradă. Măsură inutilă. „Parcă ei nu știu că am mașină și cînd or zice : „Dorim s-o vedem», ce fac ?“ Sorin pipăi tabla aripii din față, exact ca un doctor care palpează corpul, în zona dureroasă. „Aici e înfundătura“. Dă prelata la o parte. Ar vrea să vadă întinderea și adîncimea părții deformate. Nu se vede nimic. Locul e întunecos. „Mi-ar trebui o lumină, dar ar fi o imprudență de neiertat să aprind măcar un chibrit. S-ar vedea din stradă.“ Se întoarce în casă. La intrare în biroul unde citea, de regulă, pînă tîrziu, pentru a nu-și deranja soția, și unde încercase să doarmă în noaptea aceea, se împiedică de „basculanta“ feciorului mai mic, abandonată probabil de cu seară, cînd băiatul obosise exact în fața ușii. Cît p-aci să cadă. „Ce dracu faci acolo, Sorine, n-ai somn ?“ Nevastă-sa nu prea îl alintă cînd îi strică somnul. „Nu-i nimic, fii liniștită !“

„Cum ies eu din beleaua asta ? Ce-o fi pățit omul acela ? L-oi fi rănit, omorît. Mi-a ieșit în cale ca din pămînt. De fapt, a făcut doar un pas spre stînga. În fond nu știu de ce n-am rămas acolo ? Nu eram băut, n-am avut viteză. Poate trebuia să fiu ceva mai atent. Asta mi s-ar putea imputa. Pînă la urmă se clarificau lucrurile. Așa, fugă, lașitate, lăsarea omului fără ajutor și restul tacîmului de învinuiri, specific unor astfel de cazuri...“

A plecat de acasă spre serviciu pe la șase, deși începea programul la opt. Pînă la tufele de liliac nu erau nici zece minute de mers pe jos. A luat-o pe altă stradă, ca să evite locul acela. Nu rezistă, însă, tentației de a-l vedea. Se întoarce, pînă la urmă, și se îndreaptă într-acolo. Curiozitatea a fost mai tare decît sentimentul de repulsie. Locul, la ora aceea, era pustiu. Sorin caută să pară degajat. Curiozitatea, blestemata de curiozitate, îl face să se aplece, să se uite la locul unde omul se răsucise ca un tîrbușon și apoi dispăruse din cîmpul vizual al șoferului. Culmea, nu se văd urme de sînge. Nici

urme de cauciucuri prin praf nu se disting. Caută să niveleze stratul de praf cu pantoful. „Mare dobitoc sînt. Parcă pînă acum ei n-au ridicat urmele găsite ? Iar sînge nu-i, probabil din cauza lipsei rănilor deschise."

„Ce-i, mă, Sorine, cu tine, nu mai vezi oamenii ? Parcă plutești. Ori de cînd ești șef de serviciu te dai mare ? Mă mir, te știam băiat modest. Și ce-i cu fața asta galbenă a ta ? Ești cumva bolnav ? Nu prea te plîngeai, tu, de boli."

„Așta cînd începe să turuie, nu se mai oprește", își zice înciudat Sorin. „M-a cam necăjit stomacul azi noapte. N-am dormit aproape deloc. Nu te-am observat, Maxime, iartă-mă." „Du-te, mă, la doctor, n-are rost să te chinuiești." Întîlnirea cu fostul coleg de liceu l-a trezit pentru moment din gîndurile negre. Ele revin, însă, imediat. „Are el totuși dreptate, Maxim. Numai asta nu-mi trebuia mie acum, cînd m-au promovat. Oricum, omul, în asemenea situație, trebuie să se afirme. Eu, însă, mă perpelesc pe jar și măcar dacă s-ar lămuri lucrurile într-o zi, două. Dar cum se vor clarifica ? Adică prins ca un hoț obișnuit, cercetat, condamnat..."

Colegii îl întîmpină nu ca altă dată, cu obișnuitul : „Bună, Sorine", ci cu seriozitatea cerută de circumstanță. De... e acum șef de serviciu ! „Să caut să par cît mai natural, să nu mi se citească frămîntarea pe față. Bună băieți. Ce ziceți de timpul ăsta splendid ?" Nu mai așteaptă răspunsul și se strecoară repede în birou. „Parcă aș fi un cadavru". O față galbenă, ochi cu cearcăne adîncite în orbite, care privesc undeva în gol, aceasta e imaginea pe care i-o reflectă oglinda de pe perete. „Am uitat pînă să mă și bărbieresc. Eu, atît de pedant, care nu port două zile aceeași cămașă."

„Sanda, vrei să-mi aduci ziarul de azi, cel local ?" Bruneta se ridică repede de pe scaun și apoi îi suride, privindu-l drept în ochi, cînd îi înmînează gazeta. „Poftiți, tovarășe șef", îi zice fata cu o undă de ușoară ironie în glas. „E ceva care vă interesează." Îi plăcea citeodată să-i privească corpul înalt, bine făcut, de tenismană, al statisticianei, dar acum gîndul îi zbura în altă parte, mai ales după ce-i spusese fata, acolo, lîngă tufele de liliac. „Nu cumva scrie ceva despre întîmplare ?" Deschide gazeta și ochii caută cu înfrigurare rubrica cu pricina. Cinci întîmplări, dar nici una despre ce-l interesează. „Sanda ! Ia vino-ncoace. Ce spuneai că mă privește... în ziar ?" Bruneta îi răspunde, oarecum mirată : „Ce, nu vă mai interesează ce-au făcut fetele noastre la handbal ?"

„Poate o să uit lucrînd." Are de studiat raportul lunar pentru centrală. O mulțime de cifre, date, procente, i se învălmășesc în minte. Nu înțelege nimic. Reia fraza de introducere pentru a treia oară. Parcă ar fi vorba de un tratat de filozofie sanscrită și nu de lucruri cu care e atît de familiarizat. Oamenii se perindă prin biroul lui, dau binețe, întreabă, cer lămuriri în legătură cu munca, la care el dă, invariabil, același răspuns : „Reveniți puțin mai tîrziu." Pleacă nedumeriți. „Nu l-am văzut pe șefu' niciodată așa. Nu se uită la tine, ci parcă «prin tine». Gălbejit, așa peste noapte, neras. O fi fost la vreun chef." „Nu cred, n-are obiceiul." „O fi bolnav, măi Leonard." „Să nu fie boala aia care-i apusă pe unii, știți voi, cînd se trezesc brusc șefi", remarcă malițios altul. „Nici asta nu i se potrivește. Sorin a fost, este și, garantat, că va fi — pentru că îl cunosc bine și de mult — un om modest, pe lîngă multe alte calități pe care le are."

Stă în picioare și se uită pe fereastră. Nici

Ilustrații de Mihai Pânzaru-Pim

soarele vesel de dimineață, nici florile plantate armonios în straturile frumoase din dreptul complexului administrativ nu-l mai încîntă ca altădată. Totul îi este indiferent. Doar mai tîrziu telefoanele, convorbirile cu șefii, cu furnizorii, cu beneficiarii, îl mai scot din amorțeală. „Îți repet pentru a treia oară și nu înțelegi nimic ! Ești după vreun șpriț mai lung, îndrăgostit, ce dracu-i cu tine, Sorine ?", îl admonestează directorul comercial. Șeful de serviciu se bîlbîie penibil : „Multe probleme, știți tov. director..." „Pe naiba ! Parcă eu n-am destule", îi trîntește receptorul.

Un om în uniformă, cu cască albă, se zărește ieșind tocmai din clădirea unde sînt panourile de pontaj și se face controlul la intrarea și ieșirea din uzină. Sorin, care își reocupase locul lîngă fereastră, începe să tremure, simte un gol în stomac. Nu-l mai țin parcă picioarele și se reașează pe scaun. „Așta pe mine mă caută. Acuși urmează întrebările. Îi spun că mașina mea e sub prelată de trei zile. Colegii mei n-au de unde să știe dacă am venit sau nu cu autoturismul. Ține cineva cont de asta ? Sînt sute de mașini în parcarea de la poartă. Cît despre înfundătură, o să-i spun că e mai veche. Am lovit mașina de stîlpul de lemn de la intrarea în curte." Se aud pași apăsați pe culoar. Începe numărătoarea inversă : 10, 9, 8, 7, 6... Se deschide ușa biroului unde lucrează oamenii din serviciu. „Tovarășe... (acum o să întrebe de

mine) Rusescu, cred că mașina mov, singura de culoarea asta din oraș, de la intrare e a dv., nu ? E parcată strîmb. Nu poate vira autotrenul cu piese. În plus, puteți să vă treziți cu ea șifonată. Și-i păcat că abia ați ieșit cu ea din garanție." Sorin răsuflă ușurat. Își așează capul pe birou. „Ce chin, doamne ! Cînd se va sfîrși, oare, nenorocita asta de poveste ?"

La terminarea programului își adună pe birou un maldăr de dosare. Dacă intră cineva, să vadă că mai are de lucru, motiv să plece mai tîrziu și să nu se observe că o ia pe jos, spre casă, pe drumul dintre grădini, pe „scurtură" cum zic colegii.

„M-a căutat, cumva, cineva, Matilda ?" „Nu, nu te-a căutat. Ba da, uitasem. A venit unul de la atelierul de reparații auto". „Și ce-a vrut ? Ce-a spus ?", întrebă Sorin gîfiind.

Tînăra femeie, cu picioare lungi, cu corpul splendid proporționat, aplecată deasupra aspiratorului, se îndreaptă frecîndu-și ușor spatele. „Nu mă iartă deloc discopatia asta. Dar ce te-ai speriat așa ? Parcă te-ar fi căutat ăla să te impuște, nu să stea de vorbă cu tine. Ce-i cu tine, Sorine ?" Abia acum, ieșit din penumbră, femeia își observă soțul, galben, tras la față, nebărbierit, îmbătrînit parcă peste noapte. „Ești bolnav, Sorine ? Ți s-a întîmplat ceva la serviciu ! Ce-ai pățit, dragă, parcă ai veni de la spital după mai știu eu ce operație ?" „Spune, spune o dată, femeie, întreabă soțul repezit, ce zicea omul de la service ?" „Ce să zică, dacă mai vrei să pui alt motor, că ți-l pune el mai ieftin ca la atelier." Omul refuză mîncarea și se îndreaptă spre ușă „O să mă plimb puțin, Matilda. Nu prea mă simt în apele mele. Aerul din parc o să-mi facă bine." „Nu te las să pleci în halul ăsta. Spală-te, întinde-te cîteva minute, schimbă-te. E destulă vreme pînă deseară." Omul nu ține seamă de sfatul nevestii. Parcă e surd. Se mai foiește puțin prin sufragerie și în cîteva secunde e deja pe stradă. „Să încerc măcar să aflu ce s-a întîmplat cu omul acela". Pe trotuar, din față, îi vine în întîmpinare directorul spitalului. Își dau mîna. „Victore, a fost ceva aseară ? Tu le știi pe toate, doar la tine vin toate victimele, trebuie să fii la curent. Cică a fost un accident de circulație, cu morți, răniți. Știi ceva ?" „Nu, Sorine, ieri a fost cea mai liniștită zi de la începutul anului. N-a fost nici o urgență. Dar de unde ai aflat ?" „A, a... vorbeau colegii la birou." „Dar tu ce ești așa gălbejit ? Vino să-ți fac niște analize." „A, a... nimic, mă cam chinuie o insomnie. Mersi, Victore, la revedere". „Cum crezi... la revedere" și medicul se depărtează cu un aer nedumerit. „Cu ăsta ceva nu-i în regulă. El, întotdeauna debordînd de sănătate..."

Din parc, Sorin pornește din nou spre locul care îl obsedează, de lîngă tufele de liliac. „Nu cumva mortul zace în iarba înaltă, sub tufe, și n-o fi fost găsit de nimeni ? Dacă-i aici, mă duc și spun că l-am găsit eu. Că nu mă simțeam bine și că plecasem să mă plimb. Numai că locul ăsta nu prea e de plimbare. Și apoi ăștia, care anunță, devin și ei suspecți. Mă întreabă de mașină... Nu, planul nu e bun." Cu cît se apropia de tufe, cu atît îi creșterea emoția. „Nu pot cerceta locul, e prea multă lume. Tocmai au ieșit din schimb, de la șantierul nou." Sorin se încadrează în coloana de oameni cu alura de om care se plimbă. Nu vrea să bată la ochi. Cînd locul devine din nou mai puțin umblat, se repede în iarba înaltă. Caută cu înfrigurare, degetele scormonesc pămîntul, mîinile scotocesc printre tufe. Nimic, nimic. Deodată, o voce. Sorin înlemnește. Se oprește din căutat. Și nu îndrăznește să privească în direcția de unde se disting, acum clar cuvintele : „Ce-i nene, ați pierdut ceva ?" Un copil de vreo 10 ani, cu ochii negri, sfredelitori, se uită curios la bărbatul care, ca un hoț prins asupra faptului, privește bănuitor spre copil și ezită să-i dea un răspuns. „Nu... ba da, am scăpat ceva prin iarbă." „Nu vreți să vă ajut ?" „Nu, nu, cred că obiectul e în altă parte. De altfel am și plecat." Și bărbatul pornește aproape în fugă spre parc, iar puștiul se uită în urma lui pînă îl pierde din vedere. „O fi vreun nebun."

„Poate e mai bine să scap de ea, de mașină ; s-o arunc undeva într-o prăpastie, ori în lac. Vorba aia, în fundul «Ripei dracului» n-a călcat pînă acum picior de om și nici de fundul «Lacului Negru» n-a dat nimeni."

După aia, însă, alte întrebări. „Unde a dispărut mașina ? Vecinii, colegii, Matilda, ce-or să zică ? Doar nu-i un ac. Spun că m-am răsturnat și, printr-un noroc ieșit din comun, am scăpat doar cu cîteva zgîrieturi. Am grijă să mi le provoc, tufe de trandafiri sînt destule în orașul nostru plin de flori. Ori, mai bine, o bag într-un pom și spun că am pierdut controlul volanului. Înfundătura de pe aripă dispare odată cu botul mașinii. Am CASCO și pot să cer chiar o Dacie nouă. Și așa are aproape 200 000 de kilometri. Dar..., iarăși apare un dar, prea îs cusute cu ață albă și risc să mi se pună întrebări : cînd, cum, unde, în ce împrejurări ? Se poate ajunge din aproape în aproape la obiect." Omul merge ca un robot, nu mai vede pe nimeni, gîndește, inventariază în gînd noi variante, le opune altora. E procurorul, avocatul și judecătorul său. Abătut, cu mîna unui om adînc preocupat, intră în casă, trecînd pe lîngă Matilda, fără s-o bage în seamă. „Ce-i cu tine, Sorine ? Zău dacă te mai înțeleg. Dacă ai pe suflet ceva, spune-mi, așa cum ai făcut-o întotdeauna." Matilda se apropie de Sorin, îi ia capul între palmele sale catifelate, și-l sărută tandru pe frunte. „Spune-i fetiței tale ce te frămîntă ?" Niciodată cînd Matilda s-a lipit de el doar cu cămașa fină, străvezie, Sorin n-a rezistat atingerii tulburătoare cu corpul cald al soției. Femeia încearcă altă tactică. „Sorine, nu cumva tu ești îndrăgostit ? N-ai umbla, însă, murdar, mirosind a transpirație de la o poștă și neras. Amantele nu suportă asemenea lucruri. Poate doar cele de proastă calitate." Femeia se depărtează cu pași ușori, parcă pentru a nu tulbura meditația soțului și își continuă treburile la bucătărie. „Biata de ea, buna mea Matilda. Ce vină are ? Niciodată, în zece ani, nu am supărat-o. Ne-am mai ciorovăit, noi, așa, dar ne-a trecut în nici jumătate de oră. Îi citesc durerea pe față. Dacă-i spun o distrug și pe ea." Se gîndea cu groază la noaptea ce se apropia. A adormit greu cu ajutorul Diazepamului.

Niște mașini de curse zburau cu viteze ametitoare pe pistele lor de beton. Apoi un carambolaj groaznic. Bolizi arzînd, explodînd, formînd un rug mare, mare, care se înalță sus, tot mai sus. Curios, focul ajungea pînă la tufele de liliac care, culmea, nu iau foc. Din desișul lor apare un craniu, apoi scheletul care scîrțîie în timp ce se îndreaptă cu pași rari, cu mîna și arătătorul întinși în semn de acuzare spre Sorin. Bărbatul țipă puternic, trezindu-se. Matilda era lîngă el și sta în genunchi privind îngrijorată spre bărbat. „Toată noaptea te-ai zvircolit. Ai

avut un coşmar, nu-i nimic. Uite ia pastila asta şi o să te linişteşti, o să dormi."

A doua zi, dimineaţa, Sorin intra pe poarta spitalului din localitate. Atmosferă calmă, de duminică. Bolnavi care stau pe bănci şi discută cu cei veniţi să-i vizteze. „Tovarăşe doctor, sînt Dănescu, şef de serviciu la uzină. Aş dori să vă întreb ceva... Nu vă supăraţi. Am o rudă apropiată, care se pare că a fost internată aici, la dv., în urma unui accident grav de circulaţie. Un bărbat de 40 de ani. Îl cheamă..." (Sorin se gîndeşte la un nume fictiv). „Nu-i nevoie să-i mai spuneţi numele. Îl ştiu, e la reanimare. L-a lovit o autobasculantă acum o oră. Aici, nu departe de spital. Niculescu îi spune. E strungar la uzina dv." „Nu, nu e el, pe vărul meu îl cheamă Vlădoianu şi a fost accidentat alaltăieri seara. Se pare că autorul a dispărut." „Nu, hotărît nu, alt accidentat n-avem. Poate să-l fi transportat în altă parte, deşi nu văd raţiunea. Spitalul era la doi paşi". Sorin mulţumeşte şi părăseşte, meditînd, clădirea. „Deci nu-i nimic. Mai rămîne morga". Un paznic, deloc receptiv, îl ia pe bărbat la rost, înainte de a-şi termina frazele pregătite în drumul spre trista instituţie. „Aici nu puteţi intra fără autorizaţia conducerii mele". „Nici măcar o informaţie?" „Nici". „Hai, fiţi mai amabil", încercă să-l îmbuneze Sorin cu o voce rugătoare, băgîndu-i o hîrtie de 25 de lei în buzunar. Omul parcă s-a mai muiat, pare dispus să discute. Nici vorbă, însă, să permită intrarea în cea mai lugubră încăpere de pe lume. „Nu, dragă domnule, vă dau cuvîntul meu, sînt doar trei cadavre. Unul, mai în vîrstă, adus după un infarct, de la spital; un băieţaş care a căzut de pe balcon, 5 ani, şi un electrocutat. Asta-i toată «recolta». Nici zilele trecute n-a fost nimeni mort în accident dă maşină. Zic bogdaproste, probabil, ăia de la circulaţie. Mă şi mir. Că, de regulă, simbăta seara e cum s-ar zice «vîrf de producţie». Atuncea vin mai mulţi. Dacă ţineţi, totuşi, eu vă las şi înăuntru. E păcat să vă stricaţi pofta de mîncare, mai ales că e duminică". „Nu-i nevoie, am încredere în dv."

„Adevărat mister. Şi totuşi l-am lovit. Omul s-a clătinat şi a dispărut. La întoarcere spre casă mai mai să dea nas în nas cu locotenentul, şeful circulaţiei la miliţia oraşului. „Ce mai faceţi, tovarăşe Dănescu ? Bună ziua, i-o ia înainte, bine dispus, ofiţerul. Ce ziceţi de timp? Parcă-i făcut pentru şoferi talentaţi ca dv. Cum de nu sînteţi cu maşina?" Pe Sorin îl trec apele. Începe să se bîlbîie, nu ştie ce să răspundă. „Iertaţi-mă că nu v-am observat. De cînd cu noua funcţie, grijile sînt mai mari. Mă înţelegeţi, cred? În timp ce merg pe stradă, mă gîndesc cum să mai rezolv din probleme..."

„Vă înţeleg perfect şi vă doresc mult succes. La revedere". „M-am pierdut ca un copil. Dacă vorbeşte aşa frumos cu mine, înseamnă că încă nu-s printre bănuiţi. Ştiu eu, însă, ce-mi rezervă viitorul? Să găsesc un mijloc de a-mi scoate din minte măcar pentru cîteva ore întîmplarea asta nenorocită. Cum făcea pilotul ăla din film, rătăcit în munţi. Se căţăra pe stîncă, riscînd să se prăbuşească la fiecare pas. El îşi spunea, însă, cu voce tare, poveşti. E şi asta o formă de educare a voinţei. „Ieri, spunea el, mi-a telefonat la aeroport un vecin. „Vezi că ţi-a murit pisica". Astfel se dă o veste proastă? — îşi povestea el mai departe. Alta e cînd ţi se spune: „Pisica ta frumoasă, dragă John, s-a căţărat pe acoperişul casei voastre, care e cam înclinat. Tabla fiind nouă, lucioasă, pisica a alunecat pînă la streaşină. A început să miaune în disperare. Realiza probabil că nu poate nici să se caţere din nou sus, dar nici să sară în curte din cauza înălţimii mari. Pisică, pisică, dar toate în viaţă au o limită. Am chemat pompierii. Oamenii s-au străduit s-o salveze, dar cînd s-o apuce, siameza îi tot zgîria. Pînă la urmă, muşcat puternic de mînă, omul a scăpat-o. Am făcut tot ce-am putut". Şi pilotul continuă, urcînd parcă mai cu spor pantele stîncoase. „I-am reproşat a doua zi vecinului modul brutal în care mi-a adus la cunoştinţă vestea tristă. În ziua următoare, vecinul îmi telefonează din nou. Calm, l-am întrebat despre ce-i vorba? El: „John! Vezi că soacră-ta a fost pe acoperiş..."

„Cam negru humorul, dar totuşi e humor", îşi zice Sorin care începe să-şi mai revină. „Mort nu, rănit nu, cercetări nu. Un veritabil mister". Speranţele lui Sorin se năruie cînd la a treia casă, doi oameni în civil, după ce au dat prelata la o parte, examinează cu atenţie Dacia roşie a proprietarului. „Să întreb despre ce-i vorba nu-i deloc oportun. Începe bănuiala, întrebările. Mai bine dau fuga la nea Sava cînd termină ăia cercetarea". „Ce să fie? Caută o maşină, care a făcut un accident. Mai mult nu mi-au spus. Fii acasă. Le iau pe toate la rînd". „Cercul se strînge, nu mai rezist, Mă duc şi spun, le spun totul". Gîfîind, Sorin intră în biroul ofiţerului. „Eu, eu l-am lovit alaltăieri seara, acolo pe strada de lîngă şantierul nou, lîngă tufele de liliac. E neomenos, nelegal ce-am făcut. Omul e mort, rănit, nu ştiu. Sînt pregătit să suport toate consecinţele". Se aşează apoi pe scaun. Acum e uşurat de groaznica povară. Aşteaptă un verdict. Locotenentul nu se grăbeşte cu răspunsul. Faţa-i exprimă linişte, sobrietate. „Liniştiţi-vă, tovarăşe Dănescu. Nu-i nimeni mort şi nici rănit, omul a fost şters, cum zicem noi, şi proiectat în nişte boschete ornamentali, care au avut un fel de rol de amortizare. Cîteva vînătăi şi un costum de haine prăpădit. În zonă funcţiona radarul, instalat pe un stîlp. Acum nu-i secret, l-am mutat de acolo. Am developat filmul şi verificăm, după numărul de pe fotografie, toate maşinile care au trecut pe acolo. Juridic, fapta dv. nu-i infracţiune, moral însă e altă poveste. O să mă întrebaţi, poate, de ce-l căutăm pe şofer? Pentru că şi noi şi cel care a trecut pe lîngă moarte vrea să-l cunoaştem. Nu cumva altă dată, cînd urmările vor fi poate mai grave, va proceda la fel? E bine că v-aţi prezentat singur. Sînt convins că cea mai cumplită pedeapsă au fost mustrările dv. de conştiinţă. Şi, apropo, nu uitaţi, îi datoraţi omului un costum de haine şi scuzele de rigoare, dacă o vrea să stea de vorbă cu dumneavoastră.

CONDAMNAT ȘI CĂLĂU

Auziți, mai bine povestiți-mi ceva ce încă nu știu...

Praful argintiu de pe barele metalice ale grilajului ferestrei celulei începu să se înalțe aidoma coloanei de mercur dintr-un termometru. Cerul rămăsese întunecat ca și pînă atunci.

Se auzi răsucitul cheii în broască și ușa grea se deschise scîrțiind. Afară, în fața ei, se găseau comandantul închisorii și un bărbat cu niște ustensile de bărbierit în mînă.

Lamont nu închisese ochii întreaga noapte, dar nu-i nimic, va dormi în curînd mult, mult... Da, avea în față un somn lung, nesfîrșit, din care nu mai există trezire. Întoarse capul într-o parte pentru că știa bine ce însemna această vizită.

— Deja ? Dar nici nu s-a luminat de ziuă.

— O să dureze doar cîteva minute, veni răspunsul.

Cei doi aveau un vas de tablă cu apă rece și o ciosvîrtă de pensulă de bărbierit. Săpunul era al comandantului închisorii. La unul din capete fusese folosit mai mult, de aceea arăta ca o daltă.

Cel care-l însoțea pe comandant puse vasul de tablă pe patul de scînduri, din care cauză un pic de apă se vărsă pe pătura vălurită.

— Apa aia-i cam multă, remarcă Lamont. De ce nu-mi faceți mai bine baie...

— Băgați-vă gulerul înăuntru, îl invită comandantul.

Lamont își descheie un nasture și își răsfrînse gulerul cămășii flanelate.

— Lăsați capul în față.

Frizerul luă un pumn de apă din vasul de tablă și i-l turnă lui Lamont pe ceafă. Acesta se ghemui involuntar.

Frizerul lucra concentrat, privea foarte atent în timp ce, din cînd în cînd, scotea vîrful limbii prin colțul din dreapta al gurii. Briciul trecu pe partea din spate a craniului pînă aproape de șira spinării. Cîrlionții de păr încleiați de săpun căzură pe podea. În scurt timp, rămase doar capul ras, cu pielea curată și înroșită.

— Am uitat să-mi iau apa de colonie, spuse ironic Lamont.

— Vă rog, spuse comandantul.

— Poate vă temeți că securea n-o să-mi taie capul ? îl întrebă Lamont strîmbîndu-se.

— Coloana vertebrală a condamnatului trebuie să fie rasă, așa cer instrucțiunile și tradiția, îi explică șeful închisorii. Eu n-am nimic comun cu treaba asta. S-ar putea ca obiceiul să dateze din vremea cînd la exercițiile de acest fel se foloseau săbiile. Pe atunci oamenii purtau plete, care mai mult ca sigur deranjau. Frizerul ieși pe coridor cu ligheanul de tablă și briciul, apoi se întoarse după cîteva clipe cu o tavă pe care se

afla tradiționalul pahar cu rom. I-l întinse condamnatului fără să scoată un cuvînt.

— Clar, de ce nu ? E cam rece în dimineața asta, nu-i așa ?

Lamont bău paharul dintr-o sorbitură, tuși puțin apoi puse paharul pe tavă.

— O țigară ? spuse frizerul scoțînd două bucăți din buzunarul de la spate. Ceva mai înainte își pusese pe el un halat alb, așa că acuma purta uniformă de supraveghetor. Lamont luă o țigară.

— Asta-i foarte mare mărinimie din partea republicii noastre, spuse el.

Comandantul închisorii i-o aprinse. Lamont slobozi un asemenea nor de fum, încît celula fusese parcă inundată de ceață. După ce fumul se risipi, în ușa celulei apăru un preot. Acesta îl privi întrebător pe Lamont.

Lamont îl refuză cu un gest al mîinii.

— Nu ! nu ! Vă mulțumesc mult. N-aș vrea să mă dezic de principiile mele în ultimele minute de viață...

— Tare băiatul, îi șopti comandantul supraveghetorului, apoi scoase din buzunarul de la piept un document, îl despături, se duse în mijlocul celulei și spuse :

— Atenție !

Lamont salută în ironie.

— Condamnat la moarte pentru uciderea lui Armand Durand...

— Auziți, mai bine povestiți-mi ceva ce încă nu știu ! le spuse Lamont rîzînd zgomotos.

Povestea asta-i de tot rîsul, Coco...

— Nevastă-mea are o singură hibă mare, nu mă înțelege, se tîngui domnul acela gras și se aplecă spre Babette.

— Sărmanul Coco, răspunse ea mecanic. Ridică mîna și o sprijini de burta lui pentru ca acesta să nu mai îndese în ea. Mîna i se înfundă în pîntece aproape pînă la articulație. Babette ședea pe ultimul scăunel de la capătul din dreapta al barului. Se așezase lîngă ea, se aplecă spre ea și începu să flecărească.

— Îmi place mult să povestesc despre soția mea. Da, mereu vorbesc de ea altor femei. Acum e tocmai la Deauville. Vrei să-i vezi fotografia ?

— Bine-nțeles, Coco.

Scoase de prin buzunare fel de fel de lucruri, fără ca volumul lui să scadă cu ceva. Portofelul, scrisori de afaceri, cărți de vizită, diferite acte cu felurite însemnări și cele mai diverse mărunțișuri se aflau acum în fața lui, pe tejghea.

— Uite-o, asta-i, zise el întinzîndu-i fotografia. O port tot timpul la mine, ca s-o pot arăta altor femei.

— Hm, nu-i destul de bună pentru tine, Coco, îl asigură Babette. Se prefăcu apoi că examinează fotografia ca un ochi critic, dar atenția ei era concentrată asupra uneia din cărțile de vizită pe care era trecut numele lui și adresa :

Armand Durand
42, Rue Fontaine

— Vino, haide să mergem mai bine la mine, o invită grăsunul. Aici nu-mi place, și-n general nu pricep de ce m-ai adus aici. Pînă la mine nu-i mult și o să-ți arăt și o colecție frumoasă de scoici.

— Și ce-o să spună servitorimea ?

— Sînt plecați toți.

— Atunci, bine, dar mai întîi trebuie să-ți bag toate lucrurile înapoi în buzunar, hotărî Babette. Nu, tu nu te atinge de nimic, fac totul singură. Îmi face o mare plăcere să pot sluji așa un ins fercheș ca tine. Da, asta merge în buzunarul ăla, asta în celălalt și asta aici. Nu trebuie să le înghesui pe toate într-un singur buzunar, mărunțișul ăsta trebuie și el împărțit ca să nu-ți strice aspectul. Întîmplător ai o alură a-ntîia, știi ? Atît că trebuie să te pricepi s-o pui în evidență.

— Ah, fetițo, tu mă înțelegi, tu știi să mă înțelegi. Ea zice într-una că-s gras ca o baie comunală...

— Da, chestia asta-i de tot rîsul, Coco ! Brrr — eu portofelul ăsta nu-l pot urni, zise ea cîntărind în mînă, ca un specialist, portofelul pînă a nu apuca să i-l vîre în buzunarul de la piept. Fii atent, tu totdeauna tîrîi după tine atîta bănet ? Asta înseamnă ușurință din partea ta.

— Taci, tu ! Știa-s banii mei de buzunar pentru astă seară, zise el mîndru. Acasă am de zece ori pe-atîta. Știi, soția mea se duce la Deauville numai o dată pe an. Și trebuie să folosesc această ocazie. Ce faci ? Mergi cu mine ? E mai apetisant ca aici, putem sta comod și să ne distrăm.

— Bine, atunci, dar am să te rog să-mi dai voie să pun un disc.

— Eu în balamucul ăsta capăt dureri de cap.

— Coco, dragule, tu faci asta pentru mine, nu-i așa ? se maimuțări la el, pișcîndu-l de bărbie. Se ridică și se duse la combina muzicală. Unul dintre clienți avu absolut aceeași idee. Se apropie și el de combină ținînd în mînă o monedă pentru a o introduce imediat. Babette și însul se uitară unul la altul parcă gata de luptă, fiecare vrînd să fie el primul care să introducă moneda.

— După mine, vă rog ! spuse Babette tare.

— Dar numai dv. ați pus muzică în seara asta ! De ce nu lăsați și pe alții ? se răsti bărbatul.

La bar, grăsunul se uita la amîndoi cu o expresie de nefericire pe figură, parcă temîndu-se că va trebui să-i sară Babettei în ajutor în cazul că cearta va continua.

Babette puse moneda pe combină, ca și cînd prin aceasta ar fi tranșat dilema privitoare la cine anume va introduce primul moneda. Se aplecă apoi, desigur pentru a putea citi titlurile cîntecelor.

— Armand Durand, rue Fontaine, patruzeci și doi. Nimeni acasă, o grămadă de bani. Valea ! Eu îl reținpînă te-ntorci.

Babette dădu drumul monedei și apăsă pe un buton. Cheia de la locuință dispăru de îndată ce individul puse cotul pe combină.

Răsună o melodie. Babette se întoarse triumfătoare și pași mulțumită spre scaunul ei de la bar. Individul ridică vădit otrăvit din umeri și dispăru undeva în fundul localului.

— Unii tipi sînt pur și simplu imposibili, se văicări Babette în timp ce se așeza pe scaun. L-ai văzut pe ăla ce teatru a făcut numai pentru că am vrut să ascult un șlagăr înaintea lui ?

— Hai să mergem, mai bine. Mie tot nu-mi place aici.

— Bine, dar mai întîi să bem ceva, nu ? Numai un păhărel, vrei ?

Acest ultim pahar era de-acuma prea mult pentru grăsan. Culoarea feței lui se schimbă incredibil de repede. Cînd se făcu verde, el duse mîna la gură, alunecă de pe scaun și o zbughi pe cea mai apropiată ușă.

— Vreme de furtună, zise Babette adresîndu-i-se barmanului.

Grăsunul reapăru după vreo cinci minute. Picioarele i se împleticeau și se ținea cu amîndouă mîinile de cap ca și cînd s-ar fi temut să nu și-l piardă. Se îndreptă direct spre ieșire, uitînd parcă cu totul de însoțitoarea sa.

— Stai, Coco ! strigă ea disperată și se ridică. Doar nu vrei să pleci ?

Coco se uită pur și simplu prin ea. Fata încetase să existe pentru el, acum nu mai avea chef să se distreze cu fete...

— Nu, nu, lasă-mă ! Vreau acasă !

Babette încercă să-l rețină, îl prinse chiar de reverul hainei, dar el, cu toate că abia se mai ținea pe picioare, o trase după el spre ieșire.

— Stai puțin, ce dumnezeu ! Ia loc o clipă !

SORIN TRUȘCĂ

Barmanul o să-ți dea ceva contra durerilor de stomac.

Grasul se smulse disperat de lîngă ea.

— Nu, te rog ! Lasă-mă ! Mi-e rău ! Și atunci cînd mi-e rău nu suport femei în jurul meu ! O vreau pe Maria ! Ah, de ce a trebuit să plece la Deauville ? Dacă ar fi fost aici m-ar fi ținut de mînă... Ah, dacă ar fi fost...

Nu se mai auzi ce spusese mai departe pentru că se sprijini de ușă. Un șofer îl ajută pînă la taxi și-l luă.

Clienții făcură haz, numai Babette nu. Cînd reveni pe scăunelul ei de la bar era tare necăjită.

— Drace ! Măcar dacă aș avea numărul de telefon ! Aș putea suna și... Dar nu, tot n-ar ajuta la nimic, el n-ar ridica receptorul !

— Calm și iar calm, o domoli barmanul. Nu-i cazul să te enervezi pentru cîteva pahare.

— Tu nu pricepi, spuse Babette. Dacă bătrînul se întoarce mai repede și pune mîna pe Lamont atunci Lamont îi face de petrecanie.

Să mergem, e timpul...

...Iar sentința va fi executată în zori, sfîrși comandantul. Împături apoi hîrtia și o băgă în buzunar.

Lamont ședea pe patul de scînduri și fluiera un cîntec la modă.

— Asta-i sfîrșitul declamației ? întrebă el în batjocură. Excelent !

Comandantul îi făcu un semn.

— Haideți, e timpul !

Lamont se ridică, își îndreptă puțin pantalonii și scutură scrumul țigării. Comandantul și supraveghetorul îl luară între ei și ieșiră din celulă.

Afară se aflau alți doi supraveghetori care se alăturară comandantului și celuilalt confrate.

Lamont merse între ei, cu țigara în gură, cît fu coridorul de lung. Fumul albăstrui rămînea în urma lui ca un norulet din cale afară de firav.

Mititica e cumva nervoasă ?

Babette ședea pe scaun în extrema dreaptă a barului. Locul acesta îi era rezervat permanent. Își puse picior peste picior și se juca nervoasă cu paharul de vermut. La a treia masă de ea se așează un bărbat îmbrăcat într-un trenci vechi. Își lăsă pălăria pe cap în așa fel încît să nu i se vadă fața de la nas în sus. Măsuța de lîngă el era liberă, la cealaltă însă ședea un oarecare.

Babette arăta foarte bine. Era îmbrăcată într-o haină de piele și avea pe deget un inel cu diamante.

Individul cu pălăria pe cap se uită fix în față.

— Mititica e nervoasă ?

— Ce vă privește pe dv. ? i-o reteză ea sărind de pe scaun și vrînd să fugă spre ieșire.

— Încotro ne grăbim așa ? Zise omul cu pălărie, și-i bară drumul, fără a avea însă de gînd să flirteze cu ea.

Provocarea n-o scoase din sărite pe Babette.

— Vreau acolo ! spuse ea arătînd spre o ușă din spatele ei.

— De acord, numai că ai pornit într-o direcție greșită, zise însul stîndu-i mai departe în cale.

Babette se întoarse, se îndreptă spre ușa pe care scria FEMEI și dispăru înăuntru.

Se duse direct la gemulețul de pe peretele din spate al toaletei. Îl deschise, dar pe față i se putea citi o mare deziluzie : fereastra era zăbrelită în exterior.

După nici un minut, Babette — cu țigara aprinsă în colțul gurii — se întoarse la locul ei de lîngă bar. Bărbatul de la treia masă nu se uită la ea, cînd însă fata se așeză pe scaun, el mormăi :

— Ei, cum v-a plăcut priveliștea văzută printre zăbrele ?

Nu răspunse. Celălalt bărbat tocmai se întorsese de la combina muzicală. Îi făcu un semn barmanului :

— Un coniac, da'repede !

Abia apucă barmanul să pună paharul în fața lui, că acesta îl prinse și-l dădu peste cap. Lamont intră din stradă și se apropie de bar.

Nici unul din cei trei nu se uită după el ; nici Babette, nici cei doi. Lamont se așează la măsuța liberă dintre Babette și însul în trenci. Individul se uită în stînga, Babette într-o parte.

Lamont îl strigă pe barman și-i zise :

— Fă-mi cunoștință cu frumoasa ta clientă, amice. Fii așa amabil !

Remarca lui Lamont nu trezi reacția scontată. Babette nici măcar nu ridică privirea, iar barmanul nu schiță nici un zîmbet.

— Ce să vă torn, domnule ? întrebă barmanul, sec.

— Un coniac pentru mine, iar pentru doamna un vermut.

Abia acum ridică Babette capul și zise apăsat :

— Nu vă cunosc, domnule. Și nu doresc ca un străin să-mi plătească băutura.

Lamont o privi uimit.

— Ce este, ți-a sărit țandăra ? o întrebă încet Lamont.

Babette i se uită drept în ochi.

— Nu v-am văzut în viața mea. Ce naiba, nu pot sta și eu în liniște, fără să mă sicîie te miri care străin abia intrat în local ? zise ea vorbind ca din carte.

— Aha, acum știu ce ai de gînd, zise și-i împinse cîteva bancnote. Sub banda de plastic, care ținea bancnotele la un loc, strălucea un inel cu diamante. Ține, să-ți cumperi o memorie nouă.

Fata se întoarse spre barman.

— Vă rog frumos, nu-i puteți spune să mă lase totuși în pace ? Sînt o femeie onorabilă. De ce crede el că...

Nu-și termină gîndul. O mînă căzu pe umărul lui Lamont. Acesta se întoarse spre individul în trenci și cu pălărie, care stătea lîngă el.

Celălalt ins apăru imediat în spatele lui.

— Veniți cu noi, trebuie să discutăm în altă parte, îl invită primul dintre ei pe Lamont. V-ați cam îmbogățit dintr-odată, nu-i așa ? termină el și luă banii și inelul.

Babette sări de pe scaun și fugi spre indivizii care-l luară pe Lamont.

— Nu vreți să mă arestați și pe mine ? îi întrebă abia ținîndu-și respirația.

Însul în trenci o dădu la o parte.

— Ce să facem cu dv ? V-ați îndeplinit misiunea... Gata ! Știam că o să se întoarcă la dv !

Drumul spre moarte începe cu prima treaptă...

— Se pare că o să fie o zi frumoasă, remarcă Lamont cînd ajunse în curtea închisorii împreună cu escorta sa.

Zidul înalt care o împrejmuia, înalt de trei metri, arunca umbre lungi. Luminate erau numai zidurile cele mai înalte.

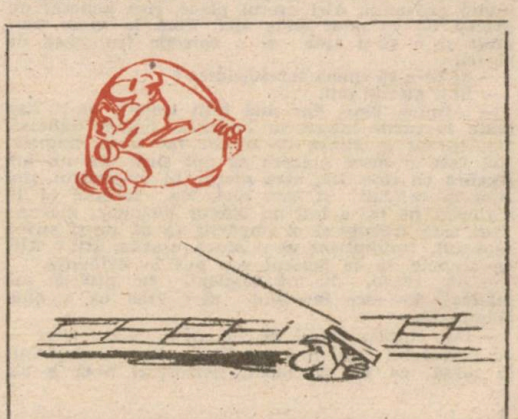

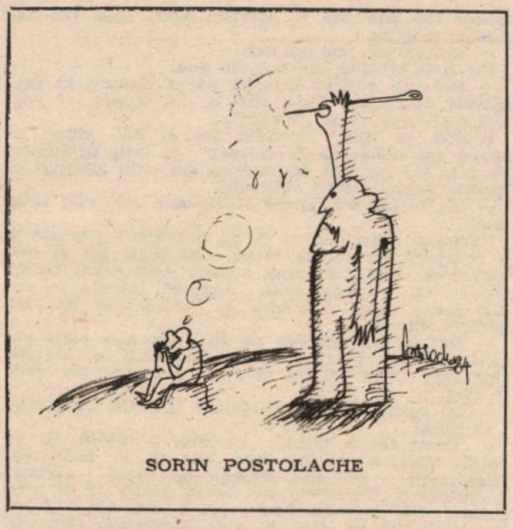

SORIN POSTOLACHE

În semiumbră stăteau nemişcaţi două rînduri de oameni. Să fi fost la un loc zece, doisprezece bărbaţi, nu mai mulţi. Cu toate că aerul dimineţii era încă destul de rece toţi îşi ţineau pălăriile în mînă.

Lamont zîmbi dispreţuitor.

— Au venit să-mi dea onorul ? zise tare.

Obiectul cel mai frapant din curtea închisorii era eşafodul pentru execuţii făcut din scînduri groase. În semiîntunericul dimineţii acesta se vedea destul de bine. Două grinzi perpendiculare una peste alta se profilau pe bolta cenuşie.

Lamont şi însoţitorii lui străbătură curtea şi se opriră lîngă eşafod. Lamont privi treptele.

— Sînt douăzeci, spuse. Ce înălţime au ? Ce naiba, nu pot face mai mici treptele astea ?

— Mai aveţi să spuneţi ceva ?

Lamont se întoarse spre martorii care asistau la execuţie.

— Fiţi atenţi, le spuse, în jos am să vin mult mai repede decît am să urc.

Martorii se speriară de sîngele lui rece.

Lamont se întoarse cu spatele la ei. Cei doi îl prinseră de coate pentru a-i putea anihila orice rezistenţă.

— Vă mulţumesc, o să reuşesc şi singur, le refuză el ajutorul.

Ridică piciorul stîng şi-l puse pe treapta cea mai de jos...

Ştii, călăii au rădăcini zdravene

Se sprijinea de geamul celulei şi privea trist printre zăbrele afară.

Uşa se închise din nou, se auzi şi zgomotul teribil.

— Aveţi aprobare pentru vizită ? mormăi el fără ca măcar să se întoarcă.

— Dar numai cinci minute, spuse supraveghetorul închisorii.

Uşa se închise din nou, se auzi şi zgomotul cheii în broască şi paşii grei ai supraveghetorului duduind pe coridor.

Lamont ştia că în celula lui se află cineva, dar nici prin cap nu-i dădea să se întoarcă.

Deodată, din spate îl cuprinseră două braţe, albe şi delicate. Aroma cunoscută a parfumului trezi în el amintiri dureroase.

Rămase însă mai departe nemişcat. În ochi i se ivi ura. Apoi îi desprinse mîinile şi o împinse în perete. Brutal, cu toată forţa.

Ea nu spuse nimic, cu toate că s-ar fi putut răni cu această ocazie. Tăcerea ei demonstra că avea deplină înţelegere pentru reacţia lui bruscă şi că-l iartă. Era îmbrăcată complet în negru.

— Ce cauţi aici ? se răţoi la ea. Te temi, poate, că n-au băgat de seamă dacă din întîmplare nu am în gură niscaiva dinţi de aur ? Sau vrei să fii sigură că ţigara mea s-a rostogolit în coş ? Jefuitoare de cadavre ce eşti !

Fata îl privi nemişcată.

— Sau poate vrei să spui că acum n-ai un trubadur ? Că n-ai avea talent pentru asta ?

— Tu eşti orb ? Da, te-am lăsat să-mi faci daruri, dar nu de valoarea lor e vorba, ci de faptul că tu mi le-ai dat.

Lamont o privi iscoditor.

— Nu cumva ai avut vreun ghinion ? Sau ăsta este costumul pentru vizita în celula unui condamnat la moarte ?

— Am vîndut totul ca să-ţi iau un avocat.

Expresia feţei lui se schimbă pentru prima dată.

— Chiar ? Eu credeam că tribunalul mi l-a ales.

— Nu puteam risca, numai că nici aşa n-ajută cu nimic.

Se apropie strîns de ea şi o privi fix în ochi.

— Te iubesc, spuse Babette.

— Ei, fetiţo, ţi-ai ales pe cine nu trebuia. Săptămîna viitoare voi fi mai scurt cu un cap. Ce naiba, tu nu ştii ?

Supraveghetorul deschise uşa şi-i făcu semn lui Babette că trebuie să plece. Ea, nici gînd.

— Dispari ! se înfoi la el. Ţi-am dat atîta că aş putea rămîne încă zece minute !

— Dar pe mine mă poate costa pîinea ! Vizitele sînt interzise !

Babette se întoarse spre Lamont şi-i puse mîna pe braţ.

— Nu te las să pleci de lîngă mine !

— Încearcă numai să mă reţii ! îi propuse el.

— Pînă acum mi-a reuşit tot ce am vrut eu să-mi reuşească. Trebuie să găsesc o soluţie. Trebuie să fac ceva...

— Ar trebui să devii amanta preşedintelui şi el să-ţi îndeplinească fiecare dorinţă care ţi se citeşte pe faţă ! !

— Tu ai fost condamnat la moarte, iar graţiere poţi primi numai din partea preşedintelui. Dar şi aşa te-ar trimite în „Insula diavolului“ pentru a-ţi ispăşi condamnarea pe viaţă.

— Nu, nu ! Îţi mulţumesc mult ! O refuză el categoric. Mai bine pac ! repede şi fără durere !

— Ar fi trebuit să cer să fii eliberat ca fiind nevinovat. În ce condiţii poate preşedintele să dea o graţiere ?

— Numai în cazul în care se dovedeşte că a fost vorba de o eroare judiciară.

— Asta nu poate fi luată în consideraţie. S-a demonstrat foarte clar în faţa instanţei că tu ai făcut-o. Avocatul mi-a spus că orice încercare este zadarnică. Mai există şi alte posibilităţi ?

— Da, mai există una. Dacă se întîmplă să moară călăul, atunci este lăsat în libertate primul care urmează să fie executat, ştii, e-aşa un fel de tradiţie. Numai că o asemenea situaţie excepţională se întîlneşte odată la patruzeci sau cincizeci de ani. Ştii, călăii au rădăcini zdravene.

Babette se trase puţin, mîna îi căzu pe lîngă corp, ochii îi sclipiră.

— Asta poate nu le are ! zise ea abia şoptit.

Lamont o privi fără s-o priceapă.

Babette se duse la uşa grea de fier şi începu să bată în ea cu amîndoi pumnii, de parcă s-ar fi grăbit mai tare decît supraveghetorul pe care-l expediase mai înainte.

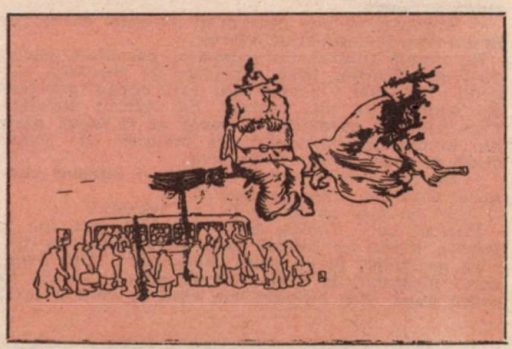

— Babette ! strigă Lamont răguşit. Ce vrei să faci ? Ai înnebunit ? Vino aici şi ascultă!

Strînse mîna pe care i-o puse pe umăr.

— Vreau să fac ceva ca să te eliberez, dragule. Acum nu trebuie să mă întrebi nimic. Şi asta se poate întîmpla doar în cazul în care securea care trebuie să-ţi reteze capul să nu cadă niciodată !

Pe treapta a treisprezecea nu se calcă...

Piciorul stîng : a noua treaptă. Dreptul — a zecea. Stîngul — a unsprezecea...

Ochii lui Lamont erau acum la aceeaşi înălţime cu podeaua de lemn a eşafodului. Observă coşul cu rumeguş şi talaş şi întoarse fără să-şi dea seama capul — capul căruia îi era destinat coşul în cauză — ca şi cînd prin această mişcare ar fi vrut să zică : Nu, nu-i pentru capul meu ! ?

Observă apoi partea inferioară a ghilotinei, fundamentul ei de lemn, tăiat în formă de U. Partea de sus a ei se afla cam la un metru, între doi suporţi. Ea va cădea de îndată ce Lamont îşi va pune capul sub ghilotină şi ambele tăieturi sub formă de semicercuri vor forma un cerc în jurul gîtului lui Lamont.

El însă nu era acolo şi acesta este lucrul hotărîtor. Da, două lucruri nu se găseau încă acolo : mai bine zis un om şi un obiect. Călăul şi securea.

Piciorul drept : a douăsprezecea treaptă. Stîngul... Nu, pe treapta asta nu se pune piciorul. Este a treisprezecea. Lamont nu era superstiţios, cu toate astea ezită. Ridică piciorul mai sus, sări peste o treaptă, şi-l puse pe cea de a paisprezecea. Prin asta ajunse mai repede sus dar se simţea mai bine decît dacă ar fi ajuns ceva mai tîrziu, dar călcînd şi pe treapta a treisprezecea.

Supraveghetorii nu spuseră nimic, dar Lamont îşi putea închipui ce le trece prin cap : că el este primul condamnat la moarte care, în drum spre locul execuţiei, sărise două trepte deodată.

Hm ! Şi mai era încă ceva : era pentru prima dată cînd condamnatul era urcat pe eşafod şi aştepta sosirea călăului, care nu mai venea ! Ceea ce constituia o surpriză neplăcută pentru toţi cei de faţă. Cu o singură excepţie, bineînţeles.

Piciorul drept : a cincisprezecea. Stîngul : a şaisprezecea...

Ştii cu cine ai vorbit, fetiţo ?

Într-o cafenea suspect de mică situată pe o străduţă lăturalnică, liniştită, se adunau seară de seară aceiaşi oameni. Şi în fiecare seară venea şi o vînzătoare de flori care trecea pe la toate mesele. Purta pe cap un voal negru care dădea chipului ei o expresie de madonă. Pe braţ ţinea un coşuleţ cu garoafe roşii „ajutate“ nitel de o cerneală roşie pe care florăreasa o avea acasă şi cu care ea le colora discret.

Se deplasa dezinvoltă de la masă la masă oferindu-şi marfa.

— Garoafe, vă rog cumpăraţi garoafe. Cinci fire la doi franci. Cumpăraţi, vă rog...

De regulă nimeni nu cumpăra, garoafele părîndu-li-se clienţilor prea apropiate de culoarea sîngelui. Cei care jucau şah, sau citeau gazetele, ori sporovăiau, nici măcar nu ridicau capetele. Fata asta cu garoafele ei parcă ar fi făcut parte din inventarul localului din moment ce venea seară de seară fără a vinde ceva.

— Ei, fată ! Nu renunţi odată ? o întrebă chelnerul cînd fata trecu pe lîngă el.

„Nu“ îşi zise ea în gînd, „nu renunţ“.

Într-un col retras, lîngă perete, lua loc în fiecare seară un bărbat care se cufunda în lectura gazetelor. Şi el parcă făcea parte din inventarul localului. În faţa lui se afla o ceaşcă de cafea după care întindea din cînd în cînd o mînă mare. De cîte ori îi oferise flori, fata primise acelaşi răspuns :

— Mulţumesc, mai am una.

Cu toate acestea, încercă din nou.

— Garoafe doriţi ? întrebă ea şi rămase în faţa gazetei desfăcute. Cinci fire la doi franci, vă rog. Mai roşii decît toate garoafele...

Gazeta se lăsă deodată jos şi de după ea apăru un domn ca la şaizeci de ani, prietenos. Pe faţa lui rotundă străluceau doi ochi albaştri în spatele unor ochelari obişnuiţi.

— Oh, iertaţi-mă, spuse florăreasa. Dv. mai aveţi una.

Bărbatul scoase încet de la butonieră garoafa şi o compară cu florile fetei, cu toate că le mai văzuse de atîtea ori pînă atunci. Astă seară curiozitatea lui — poate mai degrabă invidia — era mai mare decît reţinerea şi stăpînirea de sine perfect educate.

— Îmi ziceam adesea că am cele mai roşii garoafe din tot Parisul. Acum însă văd că ale dv. sînt mai roşii. Mi-aţi divulga, rogu-vă, de unde le aveţi ?

— Le cultiv singură, răspunse Babette încurcată. El zîmbi.

— Luaţi loc o clipă, vă rog, o invită. Şi eu cultiv flori, e singura mea bucurie şi distracţie. Rezultatele dv. sînt demne de toată atenţia, domnişoară. Garoafele dv. arată parcă ar fi artificiale, dar dacă se uită omul mai bine la ele îşi dă seama pe dată că sînt adevărate. Cum aţi reuşit ? Ce seminţe aveţi ? Şi ce pămînt ?

Conversaţia lor se transformă într-un monolog. Vorbea numai el. Ea putea să fie de acord, dînd din cînd în cînd din cap, sau să spună „da, aşa fac eu“. Omul acesta era desigur un bătrîn singuratic, care folosea fiecare prilej pentru a povesti despre ceea ce îi este lui cel mai drag pe lume.

— Care va să zică, dv. primiţi seminţe de la rudele din Normandia. Le-aş experimenta cu plăcere şi în grădina mea...

— Vă aduc eu nişte seminţe, îi promise. Unde vă pot găsi ?

— Rue de la Terrasse. Treizeci şi nouă.

Era atît de entuziasmat că uitase cu totul de măsurile de prevedere pe care le respectase toată viaţa.

— V-ar conveni joi ? întrebă Babette, ştiind bine ce avea el de făcut în ziua respectivă.

El dădu din cap.

— Nu, joi dimineaţă am ceva de lucru.

— Atunci miercuri seara, bine ?

— Excelent ! Dar nu uitaţi, da ?

Ea îl privi cu recunoştinţă.

— Vă puteţi baza pe mine, domnule.

Dînd să iasă, Babette fu reţinută de chelner.

— Ascultă, ştii cu cine ai vorbit, fetiţo ?

— Cu cine ?

— Cu călăul. Vine aici în fiecare seară la cafea. Dar să nu sufli o vorbă, auzi ? ! Ştii, mă gîndesc la clienţi...

GEORGE BUŢU

Nici o scofală să ajungi primul la eşafod...

Lamont pusese deja piciorul stîng pe podeaua eşafodului şi încerca să-l ridice, încet şi ezitant, pe cel drept de pe treapta a nouăsprezecea pentru a se afla în întregime pe podeaua pe care se găsea şi ghilotina.

Cei doi supraveghetori care-l însoţeau îl duceau acum de la spate. Deocamdată ghilotina nu-i putea face nici un rău, întrucît nu era completă. Trebuia să i se monteze lama.

Nici călăul nu era acolo, de bună seamă că Lamont trebuia să fie adus mai tîrziu. Totul trebuia pregătit mai întîi şi numai după aceea să-l aducă şi pe el. Dar comandantul şi oamenii lui erau atît de convinşi că omul care fusese timp de treizeci de ani punctualitatea întruchipată va fi şi de data asta, la secundă, gata de execuţie. Şi acum, totul risca să provoace un mare scandal. Ziarele vor învinui conducerea de „cruzime"...

Lamont ajunsese de-acum sub ghilotină. Îşi concentră atenţia asupra unui cîmp arat pe care i-l limitau cele două grinzi perpendiculare. Era atît de concentrat, de parcă s-ar fi uitat prin cătarea puştii. În direcţia respectivă se găsea o poartă care ducea din curtea închisorii în stradă.

Pe acolo ar trebui să vină călăul — dacă vine să-şi îndeplinească misiunea. Numai că astăzi, pentru prima dată — nu venea. La poartă stăteau doi paznici înarmaţi, gata să o deschidă din clipă în clipă. Dar clipa nu mai venea.

Călăul însă n-o să-şi dea seama...

În scrumieră ardea o ţigară. Pe perete atîrna un calendar. Primele douăzeci şi trei de zile erau şterse. Următoarea încă nu fusese ştearsă, dar ziua a douăzeci şi cincea a lunii se deosebea de celelalte prin aceea că era marcată cu un punct mare roşu. Iar ora şaptesprezece a ultimei zile neşterse trecuse deja. Babette aşteptă intenţionat atît de mult pentru că voia să fie sigură că omul va cina chiar în timpul cît ea îl vizita.

Ţinea în mînă un ac lung cu care întorcea din cînd în cînd pe spate şvabii morţi. Şvabii ăştia erau nişte gîndaci tari şi înţepeniţi ca boaba de cafea. Aşadar porcăria aia acţionase bine, chiar dacă Babette nici idee nu avea din ce era făcută.

O ţinea într-o cutie mică pentru zahăr, care nu se deosebea cu nimic de zaharniţele obişnuite. Asupra şvabilor îşi făcuse efectul după zece pînă la cincisprezece minute. Babette controlase cu ceasul în mînă. Nu putea preciza cînd muriseră aceştia, ea ştia doar cînd ei încetară să mai mişte. La om otrava începe să-şi facă efectul mult mai tîrziu. Cel mai bine se poate aprecia după un timp dublu — nu, mai bine triplu ; asta înseamnă că vor trece patruzeci şi cinci de minute pînă vor apare primele semne ale otrăvirii.

„Categoric, la noapte cîndva", aprecie ea cu glas tare. Ora exactă depinde bine-înţeles de cantitatea de care i-o administrezi. În cazul de faţă, va fi conţinutul unei zaharniţe. Călăul nu făcea parte din rîndul celor tineri, fapt care era în favoarea ei.

Babette se întrebă dacă nu cumva victima ei va suferi : otrava este întrutotul neplăcută, dacă omul nu-şi pierde cunoştinţa. Din păcate, în această privinţă nu se poate schimba nimic. Dacă or să-l ducă la timp la un doctor iar acesta o să-i facă spălături stomacale şi vreo injecţie, l-ar putea salva. Călăul însă n-o să-şi dea seama că este otrăvit. Mai întîi o să creadă că are crampe la stomac sau apendicită şi-apoi o să fie greu de salvat. Otrava trebuie pusă în vreun fel de mîncare pentru ca gustul ei sărat şi ciudat să nu fie prea izbitor, altfel i-ar putea trezi luarea aminte şi să înceteze să mai mănînce mai înainte ca otrava să-i ajungă în stomac.

Împachetă zaharniţa în batistă după ce se convinsese mai înainte că micul orificiu era acoperit cu căpăcelul metalic. Puse apoi pachetelul în buzunarul hainei de lînă de unde îl putea scoate mai repede decît din poşetă. Trase o bandă cu lipici în jurul ei aşa încît era suficientă o simplă atingere cu unghia arătătorului pentru ca închizătoarea metalică să fie dată la o parte.

Babette luă de pe masă un pachetel cu seminţe de garoafe, pe care îl cumpărase pe aproape nimic de la o florărie. Dacă vor fi puse vreodată seminţele astea, din ele o să crească nişte simple lalele albe, dar pînă atunci...

Deschise uşa şi ieşi în vestibulul întunecat. Se întoarse, luă stiloul şi şterse energic şi ultima zi liberă din calendar. Acum erau şterse toate zilele pînă la cea însemnată cu roşu. Puse stiloul la loc, străbătu încăperea şi trase uşa în urma ei.

„Rue de la Terrasse, treizeci şi nouă" îşi zise.

Pînă şi anatemizata aia de Americă

Aproape în spatele fiecărui geam cu zăbrele, din cele care dădeau spre curtea închisorii, se putea vedea silueta deţinuţilor. Aceştia stăteau tăcuţi şi nemişcaţi. Tăcerea cu respiraţia oprită care precede fiecare execuţie era palpabilă, ca să zic aşa, în toate blocurile înalte ale închisorii.

Lamont văzu pete albe pe zăbrele — pumnii care strîngeau barele de fier. În fiecare celulă de pe cele trei laturi ale curţii închisorii apărură cîte două asemenea pete. Era barbar, desigur, să laşi deţinuţii să privească ! Şi se mai zice de ţara asta că e civilizată. Pînă şi anatemizata aia de Americă îşi omoară oamenii pe scaunul electric ! Bine măcar că nu-i publică, îşi zise Lamont. Şi-şi mai zise că deţinuţii sînt lăsaţi să vadă execuţiile pentru că asta este pentru ei un exemplu înfricoşător — asta era de bună seamă şi părerea conducerii închisorii, poate şi a întregului aparat al tribunalului.

Se uită mai departe fix la poarta închisorii. Pe eşafod, în curtea închisorii şi în celule domnea o linişte de mormînt şi o tensiune care creştea vizibil.

Doamne, ce mă fac cu matracuca asta...

Se bucură atît de tare de ele ca un copil care primeşte o jucărie nouă. În mînă ţinea o scobitoare. Era în grădina micuţei sale case, cu o pălărie de paie veche pe cap care-l apăra de razele soarelui ce sta să apună.

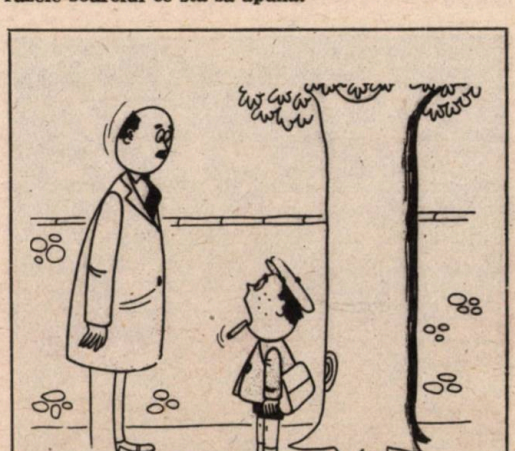

— Păi, domnule profesor, în clasă n-avem voie, la şcoală nici atît... Acasă...

— Veniți înăuntru sau vreți să lăsați mîncarea să se sleiască ! strigă din ușa din spate a casei reaua lui menajeră.

— Puteți să-mi spuneți ce vă sînt dator pentru semințe ? se auzi glasul călăului în timp ce trecea pe lîngă Babette, în drum spre casă.

— Nu, nici nu încape discuție, refuză Babette zîmbind. Vi le dăruiesc cu plăcere, pentru că știu că vă bucurați de ele.

— Dar eu nu le vreau gratuit. Categoric, nu. V-am necăjit, ați venit pînă aici din cauza mea, așa că cel puțin...

Babette așteptă să deschidă ușa, trase aer în piept apoi spuse :

— Ah, mirosul ăsta frumos...

În realitate nu simțea nimic.

— Natural, vai, dar cum am putut să uit. Desigur, vă este foame. Aș putea îndrăzni să vă cer să-mi faceți cinstea de a cina cu noi ?

„Cu noi ?“ se întrebă Babette făcînd eforturi pentru a-și stăpîni decepția. Bine, dar asta înseamnă că matracuca aia bătrînă o să stea la masă cu ei. Iar sub privirea ei bănuitoare îi va fi imposibil să-și realizeze planul.

— Nu, nu, vă mulțumesc din inimă, n-aș vrea să vă deranjez.

— Dar nu, nici nu poate fi vorba de deranj, răspunse bătrînul domn. Îmi face o mare plăcere să vă pot invita... Se întoarse apoi spre menajeră care tocmai apăruse : am rugat-o pe domnișoara să cineze cu noi.

— Cum doriți, răspunse ea rece.

Cînd luară loc pe scaune — menajera dispăruse între timp în bucătărie — bătrînul domn îi șopti Babettei :

— Nu luați în seamă vorbele ei, totdeauna e-așa acră.

Babette se uită în jurul ei și-i veni greu să creadă că se află în casa călăului. Era o casă mică, absolut obișnuită, la periferie, care de afară, dar și pe dinăuntru, nu se deosebea cu nimic de celelalte căsuțe din vecinătate.

Babette sorbea supa ținînd tot timpul într-o mînă, sub masă, mica zaharniță învelită în batistă.

Menajera se băgă în vorbă, vrînd să o elimine pe Babette din discuție.

— Ați fost la minister azi după masă ? îl întrebă ea pe bătrînul domn.

— Desigur, răspunse. Iar răspunsul lui sună atît de distant, încît era foarte limpede că pe această temă nu se mai putea discuta.

Babette știa la care minister se gîndise menajera. La al justiției, bineînțeles. Își vedea mai departe de supă. Hm — el mai mult ca sigur că n-o să-și ia o a doua farfurie de supă, ca să nu vorbim de faptul că farfuria lui se găsea de cealaltă parte a mesei, în fața menajerei. Ah, doamne ! N-o să reușească, n-o să reușească...

— Ați primit deja ordinul și decontul pentru mîine ?

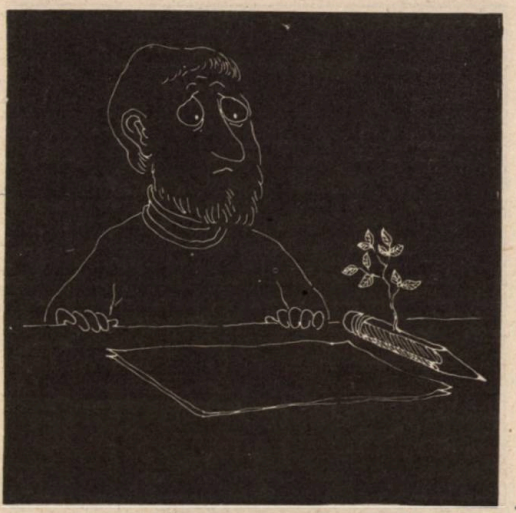

— Normal ! Dar trebuie să vorbim acum despre asta ?

Bătrînul domn era vizibil nerăbdător. Se uită scurt la Babette, care se prefăcea că discuția n-ar interesa-o.

„Ordinul ? Bine-nțeles că ordinul de execuție, la el se referise matracuca“.

— Altădată n-o să mai am prilejul, se căină menajera. Dv. cînd sînteți acasă nu vă ocupați decît de flori, continuă ea și se duse în bucătărie de unde se întoarse cu o tavă pe care se găseau cîteva farfurii. Mîna Babettei care se ridicase pînă la marginea mesei, căzu repede în poală. Cînd menajera îi întinse bătrînului domn mîncarea, aceasta se aplecă atît de tare asupra farfuriei de parcă ar fi avut bănuiala că trebuie să o protejeze.

— Cel mai bine se vînd garoafele roz, îi explică Babette gazdei sale, fără să-și dea prea bine seama ce spune. Cele albe și roșii se vînd mai slab...

Paharul lui pentru vinul roșu putea fi ajuns relativ ușor din locul în care se găsea ea. Numai că trebuia să-l determine să întoarcă capul în cealaltă parte. Cu unghia arătătorului atinse capacul zaharniței iar acesta îi căzu în poală. Îl luă și-l puse repede în buzunar, apoi își aruncă privirea peste umăr spre bătrînul domn și își încreți fruntea. Fereastra dinspre stradă se găsea în stînga lui așa că dacă voia să privească afară trebuia să întoarcă capul.

Dar menajera ? Ar trebui să se întoarcă și ea numai că în partea cealaltă. Dar și așa abia dacă o vedea pe Babette. Oricum, trebuie să încerce, nu avea mult timp la dispoziție iar asta era, în împrejurările date — ultima ocazie.

Se uită spre fereastră și izbucni plină de entuziasm :

— Ah, uitați-vă la apusul acela minunat de soare !

Capetele celor doi se mișcară. Mîna Babettei apăru deasupra mesei. Din fericire, în aceeași clipă se uită spre bătrînă, de care îi era mai teamă decît de călău. Aceasta nu se uita nici la Babette, nici pe fereastră, privirea ei trecea pe deasupra fetei unde — după cît se părea — apusul de soare se vedea foarte bine, chiar dacă nu direct. Babette nu trebui să se întoarcă pentru a-și da seama că acolo atîrnă o oglindă în care se vedea — în afara străzii — și spatele ei.

Reacționă cu multă prezență de spirit. Nu duse repede mîna înapoi, ci o ridică și mai sus pînă cînd batista atinse vîrful nasului, mișcare pe care o repetă de cîteva ori și numai după aceea lăsă mîna sub masă, sperînd că zaharnița nu fusese observată.

— Într-adevăr minunat, fu de acord bătrînul întorcîndu-se din nou la masă.

— Ceva absolut obișnuit, bombăni menajera pe un ton nu tocmai prietenesc.

Babette întoarse capul cît se poate de firesc și privi. Foarte aproape de ea atîrna într-adevăr o oglindă alungită fixată în cîteva locuri. Paharul bătrînului domn se vedea foarte bine în oglindă. Dacă ar fi întins mîna spre pahar, această mișcare n-avea cum să-i scape matracucii.

„Creatura asta blestemată !“ își zise Babette în gînd. „Să nu se fi uitat spre fereastră pentru că ar fi bănuit ceva, sau i-a fost lene să se întoarcă pentru a vedea apusul de soare ?“

Menajera se duse din nou la bucătărie de unde reveni cu un coșuleț cu jumătate duzină de mere. Le șterse unul cîte unul cu o cîrpă apoi le puse la loc în coșuleț.

— Ah, așadar prăjitură n-avem ? întrebă Babette zîmbind.

— Cum ați ajuns la această concluzie ? o întrebă bătrîna...

— Mai înainte, cînd am venit aici, am văzut în bucătărie un vas cu cocă și mi-am zis că...

— V-ați înșelat, să știți !constată menajera pe un ton rezolut. E aluatul pentru pișcoturile pe care i le pregătesc domnului pentru micul dejun de mîine dimineață.

— Uneori trebuie să mă trezesc cu noaptea-n cap, îi explică el Babettei, zîmbindu-i parcă a scuză, că menajera lui era atît de îndărătnică. Și cum nu are timp să pregătească aluatul dimineața, o face de cu seară.

„Acum știu unde o să pun otrava“, își zise

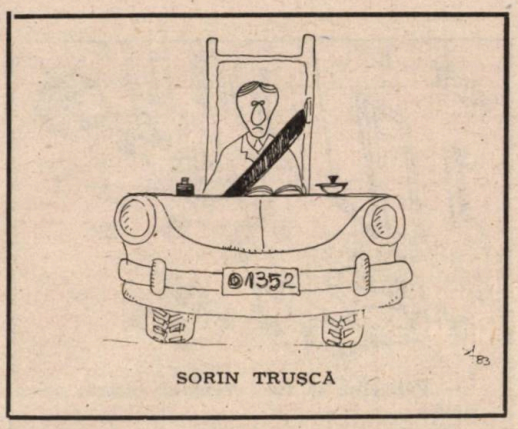

SORIN TRUȘCĂ

Babette în gînd, cuprinsă de bucurie. „Parcă dracul în persoană mi-ar fi ghid !“

— Seara, cînd vă începeți rondul pentru a putea vinde florile?, zise îndărătnica babă, vrînd desigur prin asta s-o facă pe Babette suspectă de altă „ocupație“ decît cea de vînzătoare de flori.

— De regulă pe la opt, cînd încep să vină oamenii la cafenea, după ce în prealabil au cinat acasă, răspunse Babette, și adăugă repede : vai, dar ar fi timpul să plec !

— Nu te grăbi așa, copilă, îi zise părintește bătrînul domn. Ar trebui să stai puțin liniștită după masă.

Se auzi soneria. Menajera își trase scaunul și se ridică.

— E poștașul. Cred că mi-aduce o scrisoare de la nepoata mea, zise femeia și se îndreptă repede spre poartă.

Babette se ridică cîteva secunde mai tîrziu.

— Ar fi posibil un pahar cu apă ? Mi-e atît de sete ! Nu, vă rog nu vă deranjați, mă descurc singură.

După cîteva clipe se și afla în bucătărie aplecată asupra vasului cu aluat în care turnă conținutul zaharniței, aducător de moarte. Bătu chiar în fundul zaharniței pentru a cădea și ultimele firicele de praf. După aceea amestecă repede aluatul pentru ca praful să nu fie observat.

Cînd Babette reveni din bucătărie, menajera stătea la ușa de vizavi a sufrageriei, cu privirea concentrată asupra scrisorii pe care o citea. Arăta deodată mai tînără cu douăzeci de ani. Se poate să nici nu fi observat că Babette fusese între timp în bucătărie.

— Acum vă pot citi, că Jeanne va mai avea un copil, domnule. Nu-i minunat ?

— Din păcate eu trebuie să plec, se scuză Babette zîmbindu-i bătrînului domn.

Se despărțiră foarte prietenos.

„O să moară cu puțin înainte de a ajunge aproape de ghilotină“ aprecie Babette în gînd.

Orice om trebuie executat o singură dată

Dintr-o celulă se auzi un glas care cerea :

– Lăsați-l să plece de pe eșafod !

Glasul tună atît de tare că cei prezenți își simțiră urechile troznindu-le. Urmă o clipă de liniște, apoi glasului i se alăturară și altele. Iar zidurile închisorii repetau ca un ecou : lăsați-l să coboare !

— Trebuie să fie executat o singură dată, nu de o sută de ori ! urlau deținuții.

— Dacă n-a venit călăul, nu poate fi executat !

Glasurile se uniră într-un urlet, care răsuna cumplit între zidurile închisorii :

— Jos cu el ! Jos cu el ! Jos cu el !

Ochii lui Lamont erau, mai departe, ațintiți asupra porții închisorii, care se zărea printre grinzile ghilotinei. Nu lăsa să se vadă pe el că inima bătea să-i sară din piept.

Menajera mă are pe conștiință...

Omul cu garoafa roșie la butonieră ieși din căsuța de pe Rue de la Terasse fix la patru fără un sfert. Afară era încă întuneric, lămpile de pe stradă erau încă aprinse. Ținea în mîna dreaptă o servietă din piele, — lungă de șaptezeci de centimetri și înaltă de douăzeci. În ea se afla, pe un suport de pluș, un obiect ascuțit ca briciul exact pentru distanța dintre bîrnele ghilotinei, obiect pe care la ora patru, Lamont nu-l avea în fața lui. Ceva mai tîrziu însă el îi va limita cîmpul prin care observa poarta închisorii.

Omul, pășind acum pe ulițele îmbrățișate de dimineață ale Parisului, părea ca oricare alt ins mergînd la lucru. Tocmai ducea la gură ultimele frînturi de pișcot, care îi rămăseseră în mustață.

— Foarte dulci, bombăni pentru sine. Mult prea dulci, sigur o să fac arsuri la stomac. Nu, categoric nu mai gătește la fel de bine ca odinioară !

Gîndul că ar putea avea oarecari neplăceri din pricina stomacului în timpul îndeplinirii datoriei îl neliniști. Doamne, ce-o să se întîmple, dacă exact acolo, pe eșafod, în fața tuturor, o să-l apuce sughițul ?

Ar putea ieși scandal dintr-una ca asta.

Moartea cere considerație aparte, iar criminalul are și el dreptul ca execuția să se desfășoare în condiții corespunzătoare.

Ajunse la stația de la capătul metroului, coborî pe scări pînă pe peron, își cumpără un bilet și rămase în așteptare lîngă balustradă. În urma lui începură să vină alte „păsări de dimineață“ — femeile de serviciu, hamalii, muncitorii din schimbul de dimineață. Sosi în curînd și primul tren de dimineață iar el se urcă în vagonul din față. La ora aceea locuri se găseau berechet. Luă loc într-un colț, dar nu puse jos, pe podea, servieta lui cea mare, ci o ținea cu grijă pe genunchi...

Nu era nervos. Ceea ce avea el de făcut în această dimineață o făcea de peste treizeci de ani, ca meserie. Tatăl lui fusese și el călău. O meserie ca oricare alta. La urma urmelor trebuia să se sacrifice cineva și pentru asta. Singur el, din toată Franța — avea dreptul să exercite această meserie. Din Strasbourg în Pirinei, din Bretagne pînă la granița italiană, doar mîinile lui aveau dreptul să execute sentințele de condamnare la moarte. El, numai el, era delegat s-o facă — din cincizeci de milioane de oameni : Era omul al cărui nume era trecut în sentință și care schimbă cuvîntul tribunalului în faptă. Întru împlinirea acestei

sarcini el bătuse Franța de-alungul și de-a latul. Astăzi însă nu trebuia să călătorească departe, o jumătate de ceas e deajuns pentru a ajunge la locul cu pricina.

Citea reclamele de deasupra ferestrelor ca să aibă ocupație pînă cînd trenul subteran îl va duce în centrul orașului. Categoric, stomacul nu-i era în ordine. Poate se simțea rău pentru că în vagon aerul era închis. „Nu, a doua porție nu trebuia s-o mai mănînc", își zise. Omul trebuie să se teamă tot timpul că i se poate întîmpla ceva...

Își privi demodatul ceas de buzunar. Dacă s-ar grăbi ar putea cobori la prima stație pentru a bea o cafea — categoric asta ar putea ajuta stomacului deranjat. Da, așa va face și mai mult ca sigur că n-o să-l apuce sughițul în timpul execuției.

Cobori și aruncă în stomac o ceașcă de cafea, dar nu se simți mai bine. Dimpotrivă, îi era mai rău atunci cînd se urcă în următorul tren.

Stării lui i se adăugă acum și nervozitatea. Pierduse cam mult timp și practic ajungea cu cîteva minute întîrziere. Se încovoie puțin pentru a-și calma durerea, care se înteți se între timp. Auzi vocea conductorului anunțînd numele stației la care trebuia să coboare. Se ridică legănîndu-se și se sprijini în baston. Da, stomacul îl durea cumplit. Acum se clătina mult mai tare decît înainte.

„Cum o să ajung în stradă o să mă simt mai bine" își zise fără ca măcar să observe privirile mirate ale călătorilor, care îi auziră spusele. „Aerul din tunelele astea e pur și simplu de nerespirat".

Scările rulante nu funcționau așa că trebui să urce pe jos. Aerul curat îl extenuă pur și simplu. Simți că i se înmoaie genunchii. Picioarele i se împleticeau de-a binelea cînd ajunse, în cele din urmă, sus. Acum era cazul să scoată întîrzierea, dar nu reuși, nu putea merge mai repede.

Afară era încă destul de întuneric dar acum orașul era animat de felurite zgomote. Autobuze luminate treceau încolo și încoace, mașinile claxonau, pietonii traversau străzile ca un șuvoi de cum le apărea verde în fața ochilor. Un vînzător de fructe trăgea un căruț pe trotuar pentru a începe apoi să le vîndă.

Bătrînul domn traversă strada, ajunse la gară, străbătu întreaga hală și se opri în fața unui gemuleț : „Bilete..."

Vînzătorul de bilete se uită la el cam ciudat, în timp ce-i dădea restul.

„Dacă m-a recunoscut ?" se întrebă călăul. Sentimentul acesta îl neliniștea tot timpul, în ciuda faptului că ar fi trebuit să se obișnuiască de atîta amar de vreme. Își zise însă că privirea vînzătorului era mai degrabă plină de îngrijorare decît suspectă. Se opri în fața celui mai apropiat cîntar și se privi într-o oglinjoară.

Nu era de mirare că vînzătorul se uită la el cu atîta îngrijorare. Fața îi era albă, ca de cretă, o paloare de om aproape mort. Doamne, dar nu se poate ! De mult nu-i mai fusese atît de rău. Poate că este așa din cauza iluminatului, poate de aceea este atît de alb la față. Stomacul nu

NIC. NICOLAESCU

— Păi, cine să fie ? Vecinul nostru: un snob !

înceta să-l doară. „Menajera mea mă are pe conștiință" își zise disperat.

Se gîndi dacă n-ar fi bine să bea un pahar cu apă minerală care nu o dată i-a ajutat cu ocazia altor indispoziții stomacale. Își privi ceasul... Nu, trenul pleacă peste două minute. Trebuie să se grăbească pentru a-l prinde. Cel cu care trebuia de fapt să plece plecase de zece minute.

După ce avu norocul să prindă acest tren în compartimentul de clasa întîi căzu cu un icnit surd pe pernă. „Slavă domnului, singur" se gîndi el, ușurat. N-ar fi suportat oameni în jurul său. Trenul ieși din gară, iar legănatul lui îi accentua starea de indispoziție. Își sprijini capul de spătar și închise ochii. Bastonul îi căzu din mînă, dar îl lăsă să zacă acolo.

Ridică o mînă, slăbi cravata și deschise nasturele de la gît. I se păru că toate astea nu-l ajutau cu nimic. Crăpă geamul pentru a intra puțin aer curat. De afară însă năvăli un miros nedefinit. I se păru că-i face mai rău, dar nu mai avu putere să ridice geamul.

Deodată avu senzația că cineva îl împunsese cu cuțitul. Această durere bruscă veni pe neașteptate și era atît de inexplicabilă, încît bătrînul domn se mișcă puțin pentru a vedea dacă nu cumva i se deschisese geanta în care avea lama ghilotinei. Nu, geanta era închisă ca și pînă atunci. Și nu era vorba de ceva dinafară, ci de ceva interior, în stomacul lui.

Două sau trei minute mai tîrziu o durere la fel de groaznică îi trecu prin intestine apoi se repetă la intervale neregulate. Și de fiecare dată cuțitul acela îi pătrundea în corp făcîndu-i rana și mai mare. Pe frunte îi apăru broboane mari de sudoare. Între timp trenul oprise de două ori și plecase tot de atîtea ori din gări. Cu fiecare înțepătură dureroasă, bătrînului domn i se întuneca tot mai mult în fața ochilor pînă cînd, în cele din urmă, întregul compartiment se umplu de ceață. Își dădu seama unde se află abia după ce durerile îi mai slăbiră.

— Nu trebuie să cedez, nu trebuie! Am de îndeplinit o misiune. Trebuie să-mi îndeplinesc mai întîi datoria ! Abia după aceea mă voi duce acasă sau la spital... Pînă acum mi-am îndeplinit datoria de fiecare dată. Și tatăl meu, și bunicul meu și-au îndeplinit întotdeauna datoria !

Se ridică cu mare efort, se clătină, se aruncă spre ușa cupeului și, încordîndu-și ultimele puteri, o deschise.

Trebuie să se țină cu amîndouă mîinile de rama ușii pentru a nu cădea. Corpul lui parcă s-ar fi răsucit, dar călăul îl obligă să-i dea ascultare. Echilibrîndu-se, strigă răgușit : „Conductor !", dar zgomotul roților îi acoperi glasul. Trase aer în plămîni și strigă din nou :

— Conductor ! Aici ! Repede !

Conductorul apăru și cînd văzu fața schimonosită de durere a bătrînului domn, deveni foarte îngrijorat.

— Ce vi s-a întîmplat, domnule ? Aș putea să vă ajut cumva ?

— Vă rog, aveți grijă să cobor la următoarea

stație, îl rugă domnul bătrîn. Și ați putea să mă ajutați și după aceea ?

— În locul dv. m-aș duce mai degrabă la un doctor. Șeful stației ar putea telefona după o ambulanță, iar asta...

— Nu, nu, nu ! N-am timp ! Zise el ridicînd mîndru capul, în ciuda faptului că fiecare mișcare bruscă îi provoca dureri mari. Eu sînt Monsieur Paris și trebuie să respect un anumit termen. Ajutați-mă doar să cobor din tren, mai departe merg singur. N-am mult de mers. Clădirea închisorii este imediat pe cealaltă parte a străzii. Și geanta mea — să aveți grijă să n-o pierd.

Conductorul îl privi speriat, în ochii lui se citi chiar groaza cînd află cine este domnul cel bătrîn.

— Dar sînteți bolnav, domnule ! protestă conductorul. Aveți spumă pe buze. E nevoie neapărat de un doctor !

— Vă rog numai să aveți grijă să pot cobori la prima stație. Și așa am întîrziat. Trebuia să iau celălalt tren, îi explică el. Datoria este mai importantă decît toate celelalte !

Trenul începu să frîneze. Conductorul îl luă pe bătrîn de sub brațe și-l conduse pînă la ușa vagonului, apoi îl ajută să coboare pe peron. Bătrînul rămase o clipă nemișcat, transpiră puțin în momentul cînd ridică mîna dreaptă în care conductorul îi puse geanta neagră de piele.

— Lăsați să vă însoțească totuși altcineva pînă acolo, îi propuse conductorul.

— Nu, nu, asta-i exclus. Monsieur Paris sosește fără însoțitor, așa cere tradiția. Poarta închisorii se deschide numai pentru el. Nu vreau să fac nici un fel de inovație, nu vreau să încalc tradiția. La mine cată ochii tuturor oamenilor.

Trenul se pune din nou în mișcare și-l lasă pe bătrîn pe peron. Acesta se clatină. Se aplecă întîi în față, apoi pe spate, fiind amenințat de pericolul de a cădea sub tren.

Durerile încetară la fel de brusc pe cum se și iscară. Acum bătrînul nu mai simțea nimic. Ca și cînd corpul lui ar fi devenit dintr-o dată nesimțitor. I se păru că simte o răceală în picior și că i-ar fi murit degetele mîinilor și ale picioarelor.

— Trebuie să ajung acolo, bombăni celuilalt cu pași nesiguri, de robot. Ieși din gara de la periferie — și iată — zări în primele raze ale dimineții zidurile cenușii ale închisorii orașului.

Piciorul drept i se împletici iar el căzu în genunchi. Reuși totuși să depășească bordura trotuarului. Picioarele îi erau însă atît de insensibile încît i se păru că nu erau ale sale. Căzu din nou în genunchi — iarăși se ridică și porni mai departe.

Ridică mîna pentru a-și lărgi gulerul cămășii, dar nu fu în stare să aprecieze bine distanța. Degetele lui atinseră tîmpla dreaptă apoi căzu mai jos. Atinse cravata dar pentru că degetele nu reușiră să desfacă gulerul, acesta rămase tot strîns.

Acum se afla atît de aproape de zidul închisorii încît putea auzi strigătul. „Jos cu el ! Jos cu el !“ din curte.

În fața porții celei mari a închisorii se strînseseră la această oră matinală vreo cincisprezece sau douăzeci de curioși, care se străduiau să vadă prin vreo crăpătură ce se întîmplă. După aceea îl recunoscură pe bătrînul care venea încet și se dădură cu respect în amîndouă părțile în așa fel încît în mijlocul curioșilor se făcut o adevărată ulicioară pe care călăul reuși să ajungă pînă la poartă.

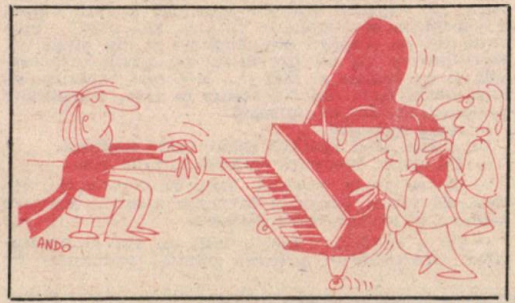

Martorii, așteptînd lîngă eșafod, se întoarseră, iar Lamont observă cu groază cum poarta cea mare începu să se deschidă încet...

Iertați-mă că am întîrziat, domnule...

„Mi-a făcut figura ! M-a lăsat de izbeliște !“ Îl cuprinse o frică, o panică teribilă. Se părea însă că ceva nu era în regulă. Ceva se întîmplase ! Paznicii închisorii se repeziră să-l ajute pe călău.

„Abia au reușit să-l prindă. E „făcut“ ! N-o să urce el cele douăzeci de trepte !“.

Lamont jubila în sinea lui. Pentru o clipă călăul îi dispăru din cîmpul vizual.

„A căzut ? S-a prăbușit ?“

La un moment dat Lamont auzi scrîșnet. Călăul se ridică încet, ca un scufundător cînd iese din apă. Fu nevoie să fie susținut de doi dintre paznici.

Bătrînul domn cu garoafa la butonieră lăsă geanta sa de piele celor doi paznici.

— Aduceți lama !

Iată-l deja pe podeaua eșafodului. Îndepărtă cu nerăbdare de pe el mîinile supraveghetorilor care încearcă să-l ajute. După aceea îl privi pe Lamont cu ochi tulburi, neîmpezi.

— Vă rog să mă iertați, domnule, îngînă el, că v-am lăsat să așteptați. Credeți-mă, aș fi venit mai demult dacă aș fi putut...

Lamont nu fu în stare să-i răspundă. Stătea încremenit la locul lui. Doar ochii i se mișcau.

Ajutoarele călăului montară între timp lama în suportul ei în ambele părți. După ce puseră în mișcare instalația respectivă, lama ei lucioasă se ridică încet sus. Se auzi țăcănitul unei clape și lama rămase în poziție de sus. Acum era deajuns o apăsare pe buton și...

Pregătiți-l !

Mîna călăului îl prinse pe Lamont de umeri. Dar bătrînul nu mai avea putere de a-l apăsa pe condamnat să se așeze în genunchi — mai degrabă el însuși fu cel care se sprijini de umărul lui Lamont. Ajutoarele călăului trebuiră să-l ducă în poziția corespunzătoare în fața ghilotinei.

În clipa aceea lui Lamont îi veni o idee sălbatică. La început îl bătu gîndul că bătrînul o să-l ucidă, dar acum, după ce-i simți mîna pe umăr, înțelese foarte bine că el se afla la capătul puterilor.

„N-o să reușească ! Ochii îi sînt împăienjeniți ! Abia se mai ține pe picioare !“

Un mort încearcă să liniștească un muribund

Buzele bătrînului șoptiră ceva, voia să-i spună ceva lui Lamont, dar el nici nu-l mai vedea, nici măcar nu mai știa în care parte trebuie să vorbească.

— Curaj, nefericitule prieten ! N-o să simți nimic !

Un mort încearcă să liniștească un muribund.

Partea de sus a ghilotinei, tăiată în lemn în formă de semicerc, fusese lăsată jos, astfel că gîtul lui Lamont era închis acum într-un guler de lemn. Coșul cu talaș și rumeguș fu dat mai aproape, pînă sub fața lui Lamont.

„Un minut ! Încă un singur minut !“ își zise Lamont în gînd. „Peste un minut voi ieși victorios !“

„Cade, va cădea peste cîteva secunde ! Deja se prăbușește ! Se răsucește !“

— Eu... ! strigă Lamont.

Căzînd în genunchi, călăul ridică mîna cu prețul ultimelor puteri și se prăbușește la pămînt. În cădere degetele mîinii atinseră frînghia care declanșa căderea ghilotinei.

Lama șuieră...

Se auzi o lovitură surdă...

Și pe podeaua eșafodului rămaseră unul lîngă altul nemișcate două trupuri...

În românește de C. Lipen

MOROGAN-SALOMIE

De la fereastră

La ora 19 p.m., nouă zile după Sfîntul Dumitru, un bărbat înalt, cu o privire bizară (probabil din cauza lentilelor groase ale ochelarilor cu rama de baga) și o geantă Diplomat în mîna dreaptă, pătrunsese în Expresul de la Lido. Părea calm : cu un gest reflex își netezi mănușile pe mîini, deschise geanta și-și strecură ceva în buzunar. Mai aruncă o privire în jur apoi, cu pași siguri, se îndreptă spre „Cassă". În continuare, evenimentele se derulară în fracțiuni de secundă : mîna stîngă, într-o mișcare fulgerătoare, părăsi buzunarul țintind casierița, în timp ce individul rosti sec :

— Un ciolan cu fasole și murături !

La 19,07 bărbatul atacă porția de fasole (din păcate, ciolanul era chiar ciolan, fiind mai mult element de decor decît de consum) iar privirea îi deveni gînditoare. Între timp, pe la 19,04 sau 05, pătrunsese în Expres un personaj de o importanță covîrșitoare pentru evenimentele ce vor urma : o blondă, de înălțime convenabilă, cu forme care aminteau fructele tropicale coapte care n-așteaptă decît mîna dispusă să le culeagă și ochii în care imaginația unui celibatar zărește de obicei un pat. Hazardul, ca totdeauna hotărîtor în povestirile polițiste, făcu ca tînăra (probabil avea în jur de treizeci, dar o avantajau machiajul savant și lumina parcimonioasă — Expresul fiind printre frunzișele pe ramură în economisirea energiilor de tot felul — de aici fusese lansat sloganul care călăuzea activitatea mai tuturor „autoservirilor" din țară : „cu un watt economisit, încă o porție am gătit") să-și pună farfuria cu papanași în fața celei cu fasole a domnului care intrase la 19 p.m., farfuriile li se ciocniră și privirile li se întîlniră :

— Bună, Relu ! gînduri ea.

Relu, pe numele de familie Ionescu, se comportă ca un paratrăznet în mijlocul fulgerelor unei furtuni de vară (cel puțin așa gîndi el, pentru că altă comparație științifică n-avea la îndemînă să-și explice fiorii ce-i vibrau pe șira spinării) :

— Manuela, murmură boabelor de fasole din farfurie.

Noianul de amintiri îl înecă : el, ținîndu-i pumnii la examene, ea, sărbătorind succesele cu alți colegi, balul bobocilor și primul lor dans, urmate de multe altele la echipa de dansuri populare, clipele de intimitate de la ședințele U.T.C., munca voluntară... El, romantic și timid, o iubise cu dragoste pură, ea, superbă dar din provincie și fără bursă, îi acceptase sentimentele curate și... atît ! Prin anul doi, ea dispăru din facultate și din viața lui, măritîndu-se cu un provincial de vîrstă respectabilă și cu poziție și mai și... N-o mai revăzuse și, iată, acum hazardul i-o scoate în față, consumînd papanași tăvăliți în smîntînă.

— Arăți splendid.

Ea surise și-și presără zahăr peste papnași.

— Ții minte, începură amîndoi într-un glas.

— Nu se poate, declară Relu cînd se opri din ris... Ai vreun program în seara asta ?... Mergem undeva, să sărbătorim revederea.

— Cu o condiție : facem întîi un tur al hotelurilor. Observîndu-i privirea uimită, continuă : De

abia am picat de la Craiova și încă n-am găsit cameră...

— Nici o problemă, dormi la mine.

— Bine că n-ai spus „cu mine“ !

— M-ai înțeles greșit, protestă Relu, roșind.

— Deci ai rămas același băiat serios lîngă care o tînără se poate simți în siguranță ? mimă ea o falsă candoare.

— Depinde ce înțelegi prin siguranță...

— Eu știu ce înțeleg, rise ea... dar tu ?

— Exact ca tine, rise și el.

— De asta mi-era frică...

El, care se credea o natură iremediabil romantică, simțiea cum îi circulă mai repede adrenalina prin singe. Cînd deschise ușa apartamentului, mîna îi tremură :

— Te rog, o invită, bîlbîindu-se.

— Barul ticsit de sticle, combină Hi-Fi...

— Panoplia celibatarului perfect, oftă el... Și încă n-ai văzut totul... colecția de stampe japoneze, mașina de spălat cu program...

— Dumnezeule, unde am intrat ? se lamentă ea... Bineînțeles, la început, îmi vei propune să beau ceva...

— Votcă...

— Cu gheață, acceptă ea. Apoi, o muzică învăluitoare...

— Iglesias, sugeră el.

— Nici nu mă așteptam la altceva, rise ea... Am uitat ceva...

— Ce ? se miră Relu, scoțîndu-și ochelarii.

— Ai o lucire suspectă-n ochi, îl mustră ea cu degetul.

— Miopie, se scuză el.

— Nu, nu, e tipică pentru celibatari, indiferent de dioptrii, îl asigură ea... Deci, vom dansa tangouri... A, se bătu cu palma peste frunte, lumina ! Nu trebuie lăsată decît o veioză aprinsă... Pe urmă...

Relu își trecu limba peste buzele uscate :

— De aici ar trebui să preiau eu inițiativa.

— Nu știu, rise ea, doar tu ești celibatar.

Telefonul sună o dată, de două ori...

— Ca-n romane, comentă, privindu-l zîmbitoare : telefonul sună tocmai cînd cititorul este convins că eroul își va îmbrățișa iubita...

De trei ori, de patru ori...

— Nu răspunzi ? Își scoase pantofii și se așeză pe pat.

...De cinci, de șase, de șapte ori...

— Numai o iubită poate fi atît de insistentă... Să plec ? se interesă, cuibărîndu-se în mijlocul patului.

— E de la slujbă ! izbucni în Relu glasul conștiinței profesionale.

Se izbi de un scaun, scăpă aparatul și, salvîndu-l în ultimul moment, gîfîi un „Alo“ precipitat în receptor.

— Relușoru...

Strivind între dinți ceva ce-ar fi putut fi — dacă de față nu s-a fi aflat o femeie — o injurătură bine simțită, Relu bolborosi un „Da“ neconvingător.

— Relușoru, gemu vocea... Știi cine e ?

— Da, tanti Reta, mormăi Relu. În primul rînd numai dumneata îmi spui așa și în al doilea rînd nimeni altcineva n-are talentul de a-mi telefona exact cînd nu trebuie.

— Ești ocupat ? hîrîi vocea.

— Foarte. Vorbim mîine. Sărut...

— Relușorule, vino imediat ! E grav... foarte...

Vocea tantei Reta, din ce în ce mai firavă, dispăruse. Relu rămase cîteva clipe cu telefonul la ureche : un țipăt sparse zumzăiala confuză, „M-ai omorît !“ horcăi o voce din depărtare... „Taie“... „Taie“... o păcănitură, și apoi tonul.

Celibatarul Relu se trezi confruntat cu binecunoscuta dilemă de tip clasic : iubita ori familia. Spre lauda lui, formă hotărît numărul de telefon al mătușii : ocupat.

— Necazuri ? se interesă Manuela.

Privirea lui Relu rătăci între pat și receptor. Își recuperă ochelarii și încercă din nou numărul de telefon : ocupat...

— Trebuie, murmură deznădăjduit...

— Asta e proverbiala ospitalitate a bucureștenilor ? se interesă ea cu o falsă uimire... Abandonată și nici măcar sedusă...

— Îmi fac autocritica și promit să mă-ndrept : cînd mă-ntorc, vom rezolva și punctul ăsta de pe ordinea de zi.

— Ai venit ? întrebă plină de speranțe.

— Am plecat, se repezi Relu spre ușă. Gîndește-te la mine !

— Mulțumesc, dar mi-e somn, protestă ea.

Găsi un taxi, care nici nu se retrăgea, nici nu avea comandă... Fiecare familie are, după cum spune înțelepciunea populară, o „oaie neagră“. A Ioneștilor, era tanti Reta. Copilă fiind, își bătea frații, mai tîrziu, bărbații. Nici unul din cei patru soți pe care-i avusese nu rezistase mai mult de cîțiva ani existenței tumultuoase alături de ea: o părăsiseră, rînd pe rînd, trecînd în lumea dreptților. De la primul, Reta moștenise ceva bijuterii și plăcerea de a bea alcooluri tari ; al doilea (împătimit al jocurilor de noroc) îi lăsase un munte de datorii ; de pe urma celui de-al treilea (din păcate săvîrșit prea repede dintre cele lumești) nu-i rămăseseră decît regretele ; de la ultimul se alesese cu apartamentul de două camere din Titan și cu nebunia întocmirii genealogiilor de familie. În urmă cu cîțiva ani, tanti Reta, după ce întocmise arborele genealogic al Ioneștilor, se proclamă șefa clanului. La protestele ramurilor provinciale, le radie din arbore, păstrînd-o doar pe cea bucureșteană : ea și Relu. Regulamentul de funcționare al clanului era simplu : tanti Reta fiind lidera, lui Relu îi reveneau celelalte roluri, iar relațiile dintre ei se bazau pe bună-dispoziție din partea lui și dispoziții din partea ei. Deși o femeie încîntătoare, posedînd calități rare (o știință perfectă a jocurilor de cărți și rezistență ieșită din comun la băutură), în ultimii ani— mai precis de cînd păși pragul celor șaptezeci — tanti Reta dădea semne de senilitate: căzuse în patima gătitului. Exotice rețete culinare erau puse în practică iar beneficiarul lor, Relu, se alegea, în cele mai fericite dintre cazuri, doar cu ușoare indigestii. În timp ce taxiul își continua drumul printre șirurile de blocuri R_3, G_6, M_{11} ale Titanului, Relu, cu inima strînsă, se întreba dacă nu cumva tanti Reta făcuse imprudența să-și gătească ceva mult prea bun...

Pe ușa ascensorului se afla o plăcuță : „Lift în revizie“. Alături pe perete, indivizi lipsiți de respect adăugaseră : „Lăsați orice speranță, o, voi locatari... telefon morgă 16 03 1...“ Cum această paraliteratură îi era binecunoscută din diversele locuri prin care se aflase cu diferite nevoi, Relu se avîntă cu toată sprinteneala pe care și-o dobîndise în orele de jogging : la etajul 1 era convins că bătrîna făcuse un sufluu sistolic ; pe la 3 își spunea că, în puținele vorbe pe care le rostise la telefon, se observau semnele unei crize de angină pectorală ; la 5 era convins că e totuși vorba de o intoxicație alimentară ; la 7 își imagină pe biata femeie, bătrînă, singură, atacată de răufăcători. La 9, ajuns în fața apartamentului respectiv, nu-și mai spuse nimic, își mai dorea doar o mască de oxigen și un balon mare, rotund, plin cu mult rîvnitul gaz....

Cum stătea și gîfîia cu fruntea rezemată de ușă, aceasta se deschise pe neașteptate și o femeie pieptoasă, șolduroasă, cu vagi urme de mustață și doi ochi codați de țigan tînăr primi pe perna moale a sînilor trupul gata să se prăbușească :

— Silă mi-e de generația asta, a voastră. Parcă

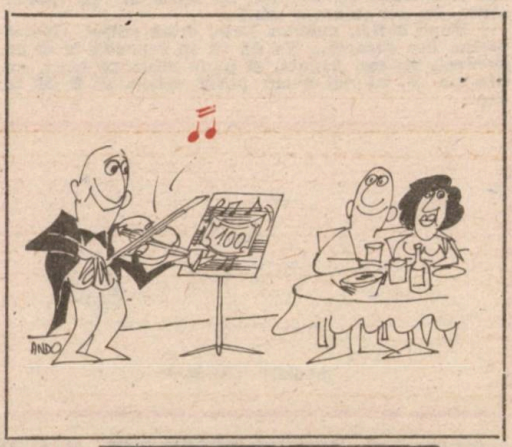

v-ați fi născut pensionari. Hai, intră, nu mai face pe locomotiva, că-mi sperii tot blocul...

— Ce-i ? gîfîi Relu, lăsîndu-se condus în apartament.

— Zi bonsoir la doamne, că așa-i frumos ! îl moraliză tanti Reta, indicîndu-i cele două colege de generație care stăteau cuminți pe scaunele de lîngă masă... Soro, se enervă ea, nu ies o clipă din cameră, că te și uiți în cărțile mele ! și o plezni peste mînă pe bătrînica cu ochelari... Stai jos, puiule, îl mîngîie tandru pe Relu.

— Ce-i foarte grav ? întrebă acesta printre dinți.

— A, da... foarte grav... O știi pe Steluța... Cum care, aia care joacă numai cu „obligé“... A ieșit o chestie cu ginerele ei.. ăla care lucra în Ministerul... Madam Popescu, ori ești proastă, ori te faci, că ți-am explicat de zece ori cum vine chestia cu blîndul... Da' s-a rezolvat, se întoarse ea spre Relu, că au o relație la...

Relu simți cum un val de sînge îi urcă în creier... Să vină ca nebunu... să lase toate... și încă ce ! Nici nu îndrăznea să-și reamintească tabloul peste care închisese ușa apartamentului său...

— Mă duc !

— Ce vorbești ? se minună tanti Reta. Cum să pleci tu de la mine fără să mănînci ceva ? Să zică astea că sînt o mătușă denaturată ?

Cu o mînă bine proptită pe umăr, Reta îl rearuncă pe scaun.

— O iahnie de fasole... de aia mare, cu boaba cît unghia... Tu, fii cu ochii pe ele : asta — și arată spre bătrînica cu ochelari, care tremura ca varga — se uită-n cărți, ailaltă cam ciupește din pot.

Relu începu să mănînce automat, privind cu ochi visători fereastra pe care i se părea că se conturează un chip blond, fermecător.

— Pă trei, murmură vecina lui din dreapta... Madam Reta, poate îi povestești domnului chestia aia, de-am văzut-o noi...

— Ai dreptate, soro... Auzi, cînd zici „pă trei“, bagi și banii !

Relu continua să mănînce, cu ochii ațintiți pe fereastra pe care i se părea că încîntătorul chip capătă acum și trup.

— ...Și pe la cinci vine el... Ea, aprinse lumina, că se întunecase...

— Cine ? tresări Relu, care pierduse șirul vorbelor mătușii.

— Potul... Ce, n-auzi, plus potul !... Ei, cine ? Bărbată-său. Era furios... Soro, nu merge cu „vin și eu“. Ai, bagi... Ea nu-l aștepta. Îți spun sigur, că nu se parfuma așa, dacă-l aștepta pe el.

— Da, da, murmură Relu, gîndindu-se că numai o rație dublă de colebii sau saprosan îl va mai putea salva.

— Madam Reta, degeaba te dai servită, că mai cunoaștem și noi, susură bătrînica cu ochelari... Da, domnule Ionescu, că el e mereu plecat în delegație și ea îi cam rea de muscă, chicoti ea... Mie doar două...

— Și atunci, odată, dă cu vaza în țigancă...

— Cine ? se sperie Relu, rămînînd cu furculița suspendată în aer.

— Namila de bărbată-său, nu-ți spusei... Se face zob frumusețe de tablou... Îți intră ca la porci, soro... Eu am quinta-n mînă...

— După suflet, madam Reta, după suflet, ripostă vecina din dreapta... Ea dă să se repeadă la el cu ghearele scoase. Atunci, el pune mîna pe ceva, nu știu pe ce, că noi n-am putut vedea, și îi dă în cap.

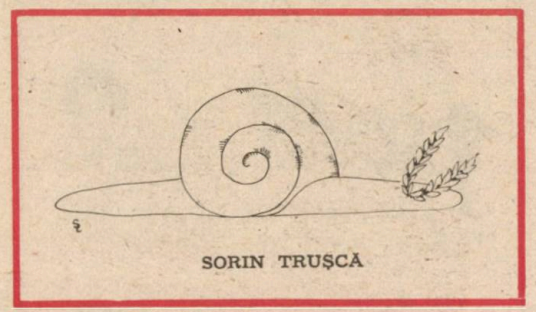

SORIN TRUȘCĂ

— Eu zic că era statueta aia de bronz, care o au lîngă noptieră, murmură bătrînica cu ochelari.

— Taci tu, că aia e de săptămîna trecută la reparat... Taie, soro, taie... Cu ce i-a dat, cu ce nu i-a dat, ea căzu.

— Cine, tanti ? suspină fericit Relu, observînd că nu i-au mai rămas decît cîteva boabe de fasole.

— Mai vrei ?... Ea, nevastă-sa. Și nu s-a mai ridicat. El a tras perdelele și n-am mai văzut nimic.

— Sărut mîna pentru masă, a fost grozav. Acum plec, că sînt tare grăbit.

— Și nu te duci să vezi ? întreabă într-un glas corul bătrînelor.

— Ce să văd ?

— Ce i-a făcut. Să nu se fi întîmplat, doamne ferește, vreo nenorocire.

— Cui ?

— Păi, nu-ți spusei ?

Relu le privi cu îndoială, se ridică să-și umple un pahar cu apă și bău cu înghițituri repezi.

— Vezi, Relușoru, pe geam se vede de aici, camera aia cu perdelele trase, doar o dungă de lumină se zărește ! De la cinci, de cînd s-a întîmplat chestia, tot la asta mă gîndesc...

Gelu, care cunoștea mania mătușii de a privi ore întregi pe fereastră la blocul de vizavi — manie inofensivă la urma urmei, parcă simți că îi cunoști pe ăia, știi cînd vin, știi cînd pleacă, cînd se bucură te bucuri cu ei, cînd au un necaz, parcă ți-ar fi rude — dădu din cap și se îndreptă spre hol :

— În regulă, tanti, vedem noi ce e de făcut.

— Nu-ți spusei ? auzi în urma lui glasul mătușii. E băiat de nădejde... Fac un „obligé“ mare în cinstea lui.

Înjurînd de mama focului soarta care-i hărăzise o asemenea mătușă, pe cei care ar fi trebuit să repare liftul, pe constructorii care îi înălțaseră blocului zece nivele, pe locatarii care lăsaseră holurile etajelor neluminate — într-un cuvînt, umanitatea, care-l despărțea de apartamentul lui călduț și de ce se afla în el, Relu coborî în goană treptele blocului. Se năpusti în întunericul umed al nopții de noiembrie și se opri derutat. În dreapta, ca un cîine păzindu-și cușca, se distingea gîtul metalic al unei macarale de stradă în fața unei armături de beton. Încotro s-o ia ? În dreapta bloc, în stînga bloc, în față și în spate, așișderea. Cutii de beton, impunătoare ce-i drept, ferestre luminate, alei în umbră. În lumina dreptunghiurilor neregulate același decor : bucătărioare aburite, sufragerii dominate de fosforescența televizoarelor, dormitoare cu toaleta pe dreapta, dulapul pe stînga. De ce nu invers ? se întrebă, aruncînd o privire asupra ceasului. Uite cum irosise el cel mai prețios capital al omului : timpul ; două ore pierdute pentru o iahnie de fasole garnisită cu neroziile debitate de trei babe nevropate, în loc ca fiecare minut, din cele o sută douăzeci, să fi însemnat un mic pas înainte pe calea apropierii — de toate felurile — de Manuela.

— Tovarășu...se auzi o voce cavernoasă.

Relu strînse în pumn cheile, în chip de box, gata de orice.

— Tovărășele, insistă vocea, căutați un mijloc ?

Relu remarcă o siluetă sprijinită de una din Daciile care garniseau marginea aleii ca bomboanele o colivă.

— Nu iau mult... Mergeți departe ?

El da, ar fi trebuit să refuze... Să protesteze împotriva celor ce luau pîinea de la gura taximetriștilor. Să înfiereze iliciții. Dar imaginea chinuitoare a unei siluete bine proporționate, ghemuită pe canapea și luminată de sclipirea moale a veiozei îi amorți — doar pentru un moment, desigur ! — simțul civic.

— Mda... Pe Magistrală... Și, sînt grăbit.

— Al meu ești. Tocmai mă „retrăgeam“ într-acolo. Un sutar, că-i preț de noapte. Pun și muzică ?

Trebuia să recunoască, taximetristul improvizat își știa meseria. Ca-n vis mașina gonea prin ceața moale care începea să se lase și înainte ca Relu să-și rezolve problemele de conștiință în le-

gătură cu o justă atitudine împotriva speculei sub orice formă s-ar întîlni ea, se pomeni în fața propriei case.

Tabloul încîntător care-i bîntuise creierii în ultimul ceas se arătă aievea : lampa lumina tihnit, aerul călduț aromea a garoafe, pe măsuță, la îndemînă, paharele cu resturi de vodcă, numai că... decorul era pustiu. Dezamăgit, își roti ochii prin încăpere. Să fi plecat ?... un pantof cu toc înalt îi bară drumul, încurcîndu-i-se printre picioare. Relu îl privi gînditor : vîrful ascuțit părea o săgeată indicatoare... spre ea ? A, da, la cîțiva metri, perechea lui, îndreptată în aceeași direcție, îi călăuzea pașii... Pe un scaun o fustă... înghițind în sec și simțind o ciudată moleșeală în picioare, Relu își continuă înaintarea. Urmărind jaloanele, se pomeni în fața ușii de la camera de baie... Zgomotul șuvoiului de apă, ritmat ca o melodie, lăsă să se bănuiască că acolo... Ușa se deschise și, în norul de aburi, se ivi cea care-i călăuzise pașii. Cu părul strălucitor de stropi, cu trupul înfășurat în propriul său halat de baie...

— Fericitul, șopti trist Relu. De ce n-am eu norocul să fiu în locul lui ?

— În locul cui ? îl întrebă ea perplexă.

— Halatului, oftă Relu.

— După cît de ros e, se pare că-l invidiezi cam des.

— O, nu...

— Sigur, acum o să-mi spui că eu sînt prima care pătrunde în sanctuarul tău...

— Eu... tu... protestă Relu.

— Și toate celelalte pronume personale pînă la „ele", mai ales „ele".

Relu își turnă vodcă în pahar și o sorbi cu înghițituri mici.

— Acum ar trebui să te iau în brațe și să te duc pînă la pat.

— Ai văzut prea multe filme : vechi și proaste, rise ea... Poftim ! și se cuibări în mijlocul canapelei... Ce spune scenariul în continuare ?

— Dă totală libertate de exprimare eroului, rise Relu, apropiindu-se de pat.

— Eroina preferă amorurile platonice, susură ea.

— Nu sînt de acord scenaristul, regizorul și mai ales eroul, ripostă el, așezîndu-se pe pat, lîngă ea.

Sorbiră din pahare, privindu-se lung.

Soneria telefonului rupse firele mesajelor mute și Manuela murmură insinuant :

— O altă mătușă...

Relu apucă receptorul și rosti un „Alo" enervat.

— Tovarășe căpitan, raportează locotenentul de de serviciu, Vasiliu. Mașina vă așteaptă peste șapte minute. A fost semnalată o crimă în cartierul Titan...

— Fine del secondo tempo, concluzionă Manuela, privindu-i fața concentrată.

Relu își masă ploapele, apoi dădu un pumn în tăblia mesei :

— Mă întorc cît pot de repede...

— Așa spuneți toți, zîmbi ea trist... Te voi aștepta ca o Penelopă.

— Nu e nevoie să cîrpești nimic.

Cînd căpitanul de miliție Ionescu ajunse la locul crimei, apartamentul era plin de oameni și de fum de țigară. Locotenentul Dinu îl aștepta cu aparatul de fotografiat gata pregătit, doctorul Toma se afera prin cameră, ultindu-se tot timpul la ceas. Victima zăcea pe pat, cu fața în jos, picioarele atîrnîndu-i pe podea. Noptiera de la capătul patului fusese răsturnată, lăsînd să se întrevadă rama unui tablou pe care-l acoperea.

— Putem s-o întoarcem ? se interesă Dinu.

Fusese o femeie încă tînără și frumoasă : halatul străveziu cu care era îmbrăcată îi mula formele generoase.

Procurorul, Vladimir Popescu, un bărbat cu ochelari și început de chelie, își aprinse o nouă țigară și bătu nervos cu bricheta în tăblia mesei :

— Angela Dragomirescu, 33 de ani, de profesie fără, îl informă pe Relu, trimițîndu-i un nor de fum în ochi.

Relu avu un acces rebel de tuse și se îndreptă spre fereastră ; ochii îi fotografiară camera... toaleta pe dreapta, șifonierul pe stînga...

— Trupul nu prezintă leziuni. O echimoză la tîmpla stîngă cauzată de un obiect contondent... o fractură craniană occipitală, care a provocat decesul. Amănunte după autopsie. V-am salutat, rosti doctorul Toma, îmbrăcîndu-și grăbit pardesiul.

— Ce părere ai, căpitane ? se apropie de el procurorul... Furt prin efracție ?!... Femeia nu era acasă, cînd vine îl surprinde pe hoț, care...

— Nu crezi că era cam subțire îmbrăcată pentru o plimbare prin oraș ? se miră ingenuu Relu.

Vladimir mai trase de cîteva ori din țigară...

— O femeie tînără, fardată, rujată, capot străveziu, murmură Relu... Aștepta pe cineva... un bărbat...

— Soțul ?! propuse Vladimir.

— Se vede că ești burlac, surise Relu. Bărbatul ți-l aștepți cu supa clocotită pe masă, nu cu ochii înecați în rimel.

Relu deschise larg fereastra. Un val de aer rece pătrunse în încăpere ; prin ceața care se risipea, razele lunii își croiau drum. Trase cu sete aer în piept, uitîndu-se distrat la blocul de vizavi... Privi mai atent, mijindu-și ochii.. În față, printre ferestrele întunecate, se distingea una luminată de pîlpîirile metalice ale televizorului...

— Nu s-a terminat emisiunea la tivi ? întrebă peste umăr.

— La noi, da... poate la bulgari, dau vreun meci.

Și mătuța Reta avea pasiunea asta ; cum naiba afla, nu se știe, de cîte ori dădeau bulgarii vreun meci, stătea pînă tîrziu, cu ochii țintă în ecran... Ei drăcie... Jos, în dreapta blocului, se distingea silueta de monstru preistoric a unei macarale, iar în fața ei armătura de beton a unei clădiri în construcție... Bizară chestiune... Ochii suiră în goană etajele pînă în dreptul celui cu fereastra luminată de pîlpîirile televizorului.. Nouă ! Și la bucătărie, în afară, într-un jgheab, o grămadă de oale... Nu se poate !... Frînturi dintr-o conversație, pe care parcă o auzise aevea, îi reveneau în minte : „La cinci vine el... Ea se parfuma.. El pune mîna pe ceva și-i dă în cap"... Relu, ca ametit de o lovitură neașteptată, se întoarse spre cameră :

— Țiganca...

— E blondă naturală, îi răspunse Vladimir, privindu-l îngrijorat.

— Nu ea, domle, tabloul...

De sub noptieră ieși la iveală o natură moartă în care feliile unei lubenițe erau străjuite de cîteva ionatane.

— Interesant, murmură Relu, rotindu-și ochii prin încăpere... De lîngă șifonier, dintr-o ramă, o țigancă tînără, cu privirea focoasă și salbă la gît, zîmbea ademenitor... Ciudat... Să nu fi văzut ele bine ?

— Cine, domnule ? se impacientă procurorul.

— Cine a anunțat crima ?

— Soțul, la 23,07. Era în delegație. Cînd a venit, a găsit ușa deschisă și pe nevastă-sa moartă. A telefonat imediat... E alături, i-am dat un calmant.

— Să stăm puțin de vorbă cu dînsul.

Bărbatul care intră părea copleșit. Înalt, corpulent, cu părul răvășit și ochii înroșiți, își lăsă pașii anevoie și se lăsă să cadă pe un scaun care scîrții sub greutate.

Relu închise fereastra, se apropie de telefon şi formă un număr ; lăsă să sune de cîteva ori şi puse receptorul în furcă ; uitase că, de cîte ori era ceva interesant la televizor, tanti Reta punea telefonul pe mut.

— Soţia mea... Bărbatul de pe scaun îşi ridicase capul şi-l privea cu ochi tulburi.

— Da, da, îl linişti Relu. Blocul de vizavi e din seria meurilor, nu ?

— Da... parcă, murmură derutat Dragomirescu.

— 11 ? se interesă Relu.

— Nu ştiu... Ce importanţă are ?

Gelu îşi şterse cu grijă ochelarii, în timp ce se îndrepta spre fereastră :

— Vladimir, vino, te rog !

Suşotiră cîteva clipe ; Vladimir părăsi încăperea şi Relu îşi aprinse o ţigară.

— Cine a putut să facă mîrşăvia asta ? se auziră şoaptele bărbatului.

Nu-i răspunse ; stinse ţigara şi formă din nou numărul de telefon, aşteptă cîteva clipe şi puse receptorul în furcă.

— Eu eram la Bacău, în delegaţie. Bărbatul îşi şterse ochii cu dosul palmelor şi-l urmări cu privirea pe Relu. De patru zile sînt acolo. O revizie la Uzina...

Uşa se deschise şi apăru Vladimir ; întinse lui Relu un cartonaş şi se rezemă de fereastră. Relu se aşeză pe scaun, cu coatele sprijinite de spătar, în faţa lui Dragomirescu :

— Deci, aţi fost la Bacău ?

— În delegaţie, îi confirmă bărbatul.

— Şi v-aţi întors cu trenul de...

— 22,30.

— Biletul, ceru Relu.

— Poftim ?!...A, biletul de tren, îl privi celălalt uimit, căutîndu-se prin buzunare... Poftim ! La ce vă trebuie ?

— V-aţi întîlnit cu vreun cunoscut în tren ? întrebă Relu, răsucind între degete biletul şi privindu-l lung.

— Nu... nu-mi aduc aminte, veni răspunsul ezitant.

— Cu ce aţi venit de la gară ?

— Cu taxiul.

— Mda, cu taxiul, mormăi Relu... Vă înţelegeaţi bine cu soţia ?

— Bine, şopti obosit... Zece ani de căsătorie... Bine... ne înţelegeam bine... Ne-am mai certat şi noi ca oamenii, o vorbă ici, o vorbă colo... o iubeam foarte mult.

— Şi ea ? întrebă Relu.

— Ce vreţi să insinuaţi ? ţipă Dragomirescu, sărind de pe scaun.

— Nimic... vă întrebam...

Dragomirescu îşi trecu mîna peste faţă, apoi prin păr şi se reaşeză pe scaun :

— Iertaţi-mă, răsuflă greoi. Sînt distrus sufleteşte... Şi dumneavoastră mă chinuiţi, vai de capul meu, în loc să căutaţi asasinul...

— Am să vă povestesc ceva, îi răspunse liniştit Relu. Îşi aprinse o ţigară şi se ridică de pe scaun : O familie oarecare, căsătoriţi de zece ani. Ea, mult mai tînără, frumoasă şi atrăgătoare, el, cu un serviciu care-l obliga la multe deplasări... O după-amiază de noiembrie : el este plecat de cîteva zile într-o delegaţie, undeva în Moldova, urmînd să se întoarcă în seara zilei respective ; ea îşi aşteaptă prietenul ; îşi pierduse cîteva ceasuri în faţa oglinzii, să se facă cît mai frumoasă, cît mai atrăgătoare pentru iubit...

— Nu, gemu bărbatul prăbuşit în scaun.

— La cinci auzi soneria : o ultimă privire în faţa oglinzii,i şi aranjă o buclă rebelă şi, zîmbitoare, deschise uşa : nu era cel aşteptat.. Era un bărbat înalt, cu faţa trasă, cu privirea obosită. El o privi cu ochi fermecaţi : de cîte ori o revedea i se părea mai frumoasă ; ea, la început uimită, fu cuprinsă apoi cu enervare ; o după amiază ratată din cauza lui. Îl privi cu silă : vorbe grele, gînduri bine ferecate în mintea ei se revarsă puhoi. Ca un sfredel, vorbele pătrunseră în mintea tulbure a bărbatului ; încercă să-şi potolească tremurul întregii fiinţe :" luă o vază şi o zdrobi de perete, dărîmînd tabloul. Ea rise de neputinţa lui. O furie oarbă îl cuprinse : mîna i se încleştă pe un obiect de pe noptieră, îl ridică şi lovi tîmpla femeii... Rămase cîteva clipe nemişcat, cu privirea opacă, cu mîna strîngîndu-se spasmodic pe obiectul cu care lovise... Tăcerea înconjurătoare îi readuse luciditatea... Privi trupul nemişcat al femeii şi apoi ochii i se opriră asupra ferestrei : perdeaua era trasă într-o parte...

— Cine... Cine ?

— Dumneata, domnule Dragomirescu, surise Relu. Scoase din buzunar cartonaşul pe care i-l adusese Vladimir : trenul de la Bacău care trebuia să ajungă la 22,30 a avut zece minute întîrziere ; nici un taxi din zona gării n-a făcut vreo cursă în Titan, între 22,30 şi 23.

— Nu e adevărat, răcni Dragomirescu ; sărise în picioare, răsturnînd scaunul.

— Se poate, aprobă surîzător Relu. Am vrut să vă arăt cum din cauza unor factori neprevăzuţi un alibi perfect devine şubred.

— Desigur, răsuflă uşurat Dragomirescu, taxiul l-am luat din faţă de la Politehnică.

— Sînt convins, îl aprobă Relu. Probabil că vă înşelaţi asupra orei : dumneavoastră aţi venit de la Bacău cu trenul de 16,08.

— E o înscenare, răcni bărbatul... Odioasă şi...

— Din nefericire pentru dumneavoastră avem trei martori oculari care vor confirma scena povestită de mine... Vreţi să-i chemăm acum ? Stau vizavi, puse Relu mîna pe telefon.

— Nu, se prăbuşi bărbatul... Nu e nevoie... Eu am omorît-o... Bestia, de ani de zile se culca cu cine apuca... Nu voia să divorţăm, se agăţa de mine, spunea că mă distruge, că merge peste tot... Ştiţi, eu, ca revizor contabil...

...În timp ce maşina gonea pe străzile luminate de o dimineaţă mohorîtă, Vladimir Popescu rise pe neaşteptate :

— Eşti teribil, domle.. Cum naiba ai imaginat toată povestea aia ? ...Autor de romane poliţiste trebuia să te faci.

— Şi aşa-s prea mulţi, mormăi Relu.

— Chestia aia cu martorii oculari a fost nemaipomenită... Pălăria jos, băiete, ai fler.

— Fler... mai curînd mătuşi, murmură Relu, urmărindu-l cu privirea pe Vladimir, care după ce coborîse din maşină se repezise într-o tutungerie... Se va strecura tiptil în apartament... va pregăti cafeaua, apoi, cu ceştile aburinde, se va îndrepta spre patul ei. Aroma o va trezi ; vor avea un schimb de replici spirituale, în timp ce el va pune un disc la picup... Rahmaninov, perfect indicat pentru a fi ascultat în pat, într-o dimineaţă mohorîtă de noiembrie. Apoi... Relu închise ochii şi zîmbi fericit...

În casă era linişte şi frig. Ferestrele larg deschise lăsau să intre un aer sănătos şi al naibii de răcoros. Pe măsuţă, un bilet :

„Ai fost o gazdă deosebită, cum n-am mai întîlnit. La tine, o femeie, vrea, nu vrea, se simte în siguranţă, nu i se poate întîmpla nimic. Am petrecut o noapte minunată, vegheată de privirea tandră a ochilor tăi din poza de pe noptieră. P.S. Nici o altă măturşă n-a mai sunat."

Mototolind biletul, Relu îl aruncă cu un bobîrnac pe fereastra deschisă. Apoi, alergă să o închidă. Nu apucă însă, căci telefonul bîzîi strident :

— Alo ! A, tanti Reta !... A fost interesant meciul ?

— Ce meci, Reluşoru ? Te referi la... Da, foarte. Le-am uscat pe ramolitele ălea : treizeci şi opt de lei le-am luat... Îţi telefonam să-ţi spun că am pus de o fasole... O fac bătută, cu ceapă multă, prăjită, deasupra. Am văzut că ţi-a plăcut iahnia, ai ras-o pînă la ultimul bob. Te aştept la prînz, nu te scuza, că nu ţine.

Relu îşi apăsă stomacul cu palma. Ei, fie, se sacrifică... De fapt, colaborarea cu miliţia — chiar dacă e involuntară — trebuie încurajată.

— Şi ştii... Dumitreştii... ăia de vizavi... s-au împăcat.

— Care?, murmură Relu ameţit.

— Ei, care... Aia de care-ţi spuneam... „Tipu' care şi-a bătut nevasta... de eram eu îngrijorată, aseară... Acum totul e în ordine. Azi dimineaţă i-am văzut de la geam, erau ca doi porumbei...

— Nu se poate,... rosti Relu, punînd uşor receptorul în furcă.

În faţă, la ferestrele blocului vecin, erau scoase aşternuturi la aerisit...

H.G. WELLS

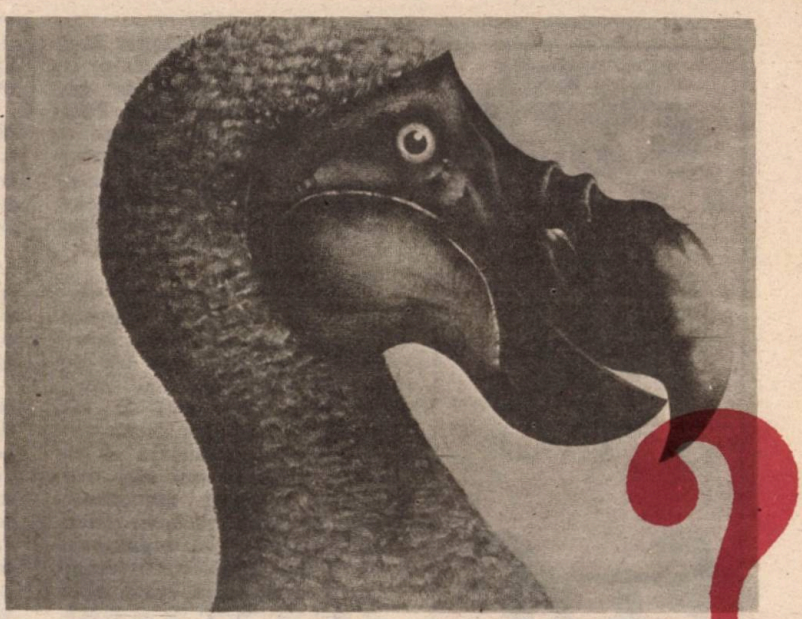

O AFACERE CU STRUȚI

Dacă e să vorbim despre prețul păsărilor, am văzut un struț care costa 300 de lire" spuse prietenul meu. Să vezi cum :

Mă aflam la bordul unui vas mare care se întorcea din India. Printre pasageri se afla un indian bogat, Padișahul Mohini, pe numele său, care purta un mare turban roșu cu un diamant superb montat pe el. Era de asemenea la bord un om care avea în grijă cinci struți. Într-o zi, pe negîndite, unul din acești struți s-a apropiat de Padișah, i-a ciugulit la iuțeală diamantul de pe turban și l-a înghițit. Apoi, hoțul s-a înapoiat degrabă printre confrații lui. Omul care-i îngrijea lipsea exact în acel moment. El a venit ceva mai tîrziu. Struții erau identici ca înfățișare și nimeni nu putea preciza care din cei cinci înghițise diamantul. Ușor poți să-ți dai seama că Padișahul era negru de supărare.

Curînd, toți pasagerii aflară povestea diamantului și ea era subiectul principal de discuție.

Padișahul își revendica diamantul și-și susținea drepturile în termeni foarte drastici. Dar spunea, de asemenea, că nu intenționează să cumpere păsările. De ce să nu se administreze păsărilor un purgativ ? Dar omul care răspundea de struți a refuzat să le dea vreun medicament. Unul din pasageri susținea că ceea ce înghițise struțul era acum parte componentă a struțului și că Padișahul nu are ce face. Și asta era opinia generală.

Atunci Padișahul se duse la îngrijitorul păsărilor și făcu o ofertă pentru toți cei cinci struți. Omul îi răspun-

se că el nu are dreptul să-i vîndă. În acelaşi timp, îi spuse că un bărbat de pe vas, al cărui nume era Potter, de asemenea făcuse o ofertă. Ne aflam în acel moment la Aden şi Potter ne-a informat că îi telegrafiase proprietarului păsărilor din Londra şi că va avea răspunsul lui la Suez.

La Suez, Potter primi răspunsul afirmativ şi deveni proprietarul păsărilor. Imediat Padişahul îi oferi 250 de lire pe toate. Era mai mult de 200 la sută faţă de cît plătise Potter. Dar acesta refuză oferta şi declară că va ucide păsările una cîte una pentru a găsi diamantul. Dar, de fapt, nu ucise struţii, ci preferă să organizeze o licitaţie. Spuse că va vinde patru struţi, unul după altul şi că-l va reţine pe al cincilea pentru sine.

Diamantul valora trei sau patru mii de lire. Preţul fusese evaluat de un bijutier de pe vas, care văzuse piatra preţioasă pe turbanul Padişahului la începutul călătoriei. Potter a stabilit 80 de lire pentru fiecare pasăre ca început al licitaţiei. Desigur, toţi pasagerii erau foarte interesaţi, dar la început nimeni n-a vrut să-şi rişte banii. Apoi, treptat treptat, licitaţia se însufleţi şi în cele din urmă negustorul de bijuterii achiziţionă prima pasăre cu 175 de lire. El o omorî, dar nu găsi nici un diamant. Pot să-ţi spun că ceilalţi jubilau.

Apoi Potter spuse că va continua licitaţia, numai cu condiţia ca păsările să nu fie omorîte pînă la sfîrşitul licitaţiei. Un domn în vîrstă opină că dacă cineva găseşte diamantul în vreo pasăre, el trebuie înapoiat proprietarului său de drept. Aşa că toţi au promis să nu mai ucidă păsările la bord. Un alt pasager avansă ideea că licitaţia era o loterie ilegală, dar Potter răspunse că el vinde păsările numai în calitatea lor de struţi şi nu de eventuali purtători de diamante. El credea că cei trei struţi care mai rămăseseră nu deţineau diamantul şi că el se afla la struţul pe care-l reţinuse el, Potter.

În dimineaţa următoare, cele trei păsări au fost vîndute fiecare cu cîte 200 de lire. Destul de curios, Padişahul nu cumpără nici o pasăre.

La terminarea licitaţiei, m-am dus la Potter şi m-am oferit să-i cumpăr ultima pasăre. Mi-a răspuns că deja o vînduse unui inginer pentru trei sute de lire.

Ei, şi noii proprietari ai struţilor au debarcat la Brindisi. Potter şi Padişahul coborîră şi ei tot acolo. La fel şi eu. Indianul, cu lacrimi în ochi, încerca să lase numele şi adresa celor care cumpăraseră păsările pentru ca ei să-i poată înapoia diamantul în cazul că s-ar fi găsit. Dar ei nu voiau să-i noteze numele şi adresa şi refuzau, de asemenea, să-şi dea propriile lor adrese. În aceeaşi seară ei se răspîndiră în diverse direcţii cu trenul.

Şi iată cum se termină istoria asta : la o săptămînă sau două după tărăşenia asta, mă plimbam pe Regent Street în Londra şi deodată am dat peste Potter şi Padişah care mergeau braţ la braţ şi discutau foarte amical. Încă mai cred că Padişahul era într-adevăr bogat şi că diamantul era real. Dar dacă struţul a înghiţit sau nu piatra — asta e deja altă poveste. Dar parcă mai poţi să ştii ceva ?

În româneşte de Elisa Madolciu

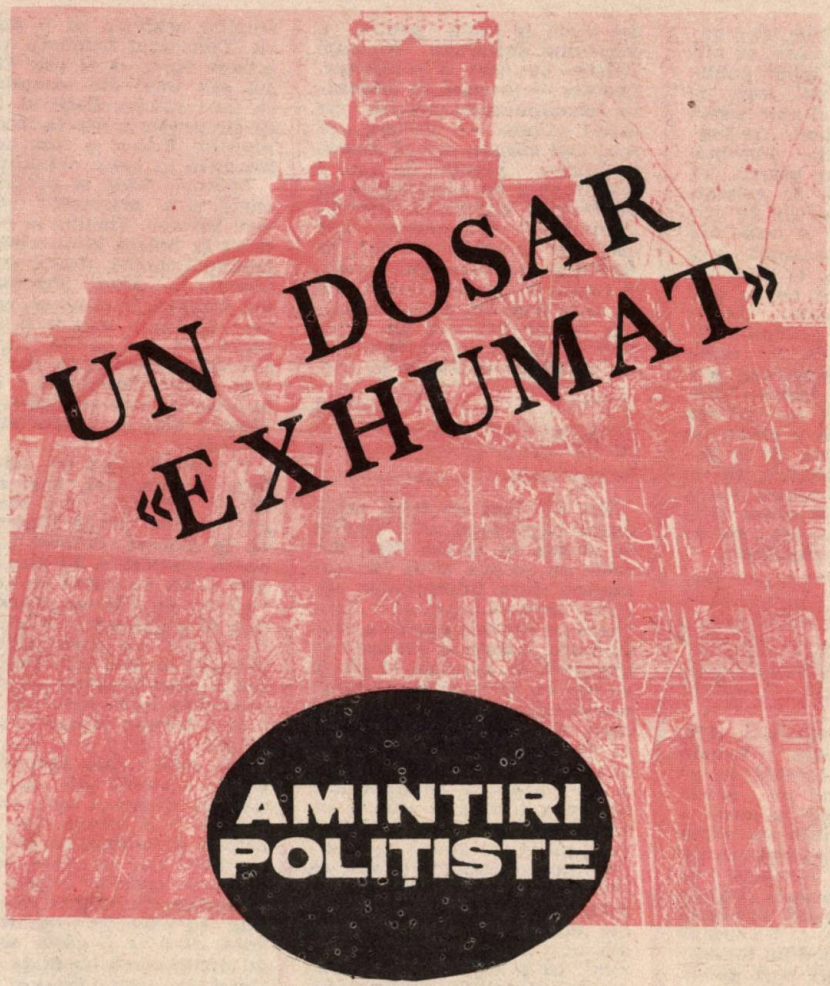

UN DOSAR «EXHUMAT»

AMINTIRI POLIȚISTE

În 1923 apărea la Paris în editura Payot o carte — „Souvenirs de Police" de Ernest Raynaud, fost comisar în Siguranța Generală — care a stîrnit în epocă un ecou teribil. Erau amintirile de-o viață ale unui om care veghease la liniștea publică, evocarea realistă a unor afaceri celebre la vremea lor, care speriaseră, zguduiseră, șocaseră, stîrniseră oroarea, mila și dezgustul a zeci de mii de contemporani. Reluăm mai jos un episod evocat de autor și completat cu rezultatele cercetărilor sale personale.

Elocvența arhivei

Cînd mi-am luat postul în primire, prima grijă a fost să pun în ordine arhivele comisariatului, pentru că fiecare comisariat are tradițiile, obiceiurile, specialitatea sa. El are trofeele sale, inițiativele sale inspirate, victoriile sale. Și toate acestea stau de regulă îngropate în hîrțogăria unei arhive, care pusă în ordine poate deveni foarte folositoare asemeni unei documentări bine puse la punct. Și înotînd în marea de dosare și afaceri rezolvate sau clasate am dat de acel faimos caz al sergentului de stradă Prévost. El se petrecuse cam cu 12 ani în urmă, dar făcuse atîta vîlvă la vremea lui, că oamenii își mai aminteau de el. Méténier, un coleg, a subliniat în repetate rînduri detalii ale acestei afaceri care puteau face substanța unui roman realist de groază. La rîndul meu, am completat informațiile deja culese prin audierea de noi martori pe care întîmplarea m-a făcut să-i cunosc, lucru care m-a ajutat să înțeleg mai bine psihologia criminalului. Pot să spun că ajunsesem să revăd întreaga afacere, în desfășurarea ei, cu ochii minții.

Trebuie să știți : cu cît o nelegiuire este mai mare, cu atît mai mult revoltă opinia publică și cu atît mai mult se poate presupune că este comisă de un iresponsabil. Asasinatul este un act de demență. Dacă criminalii ar poseda cea mai mică urmă de rațiune, și-ar da seama repede de calculele lor greșite. A ucide din răzbunare nu înseamnă a-ți pedepsi victima, ci doar a-i scurta viața, care nu se știe cît de fericită este. Uneori poate ar fi mai pedepsită lăsînd-o să trăiască. A ucide pentru a jefui înseamnă a-ți lua niște riscuri imense pentru un profit cel mai adesea modic. Experiența a arătat de cele mai multe ori. Și în general, în zilele noastre, să ririci viața cuiva pentru cîțiva franci, cînd există atîtea mijloace de a-i șterpeli, mi se pare o culme a stupidității.

Intrarea cu nume predestinat : «PRÉ-MAUDIT»

Miercuri, 10 septembrie, 1879, către ora opt seara, o femeie numită Thiéry, locuind în apropiere, trecînd pe strada Chapelle, la colțul cu intrarea Pré-Maudit, pustie la ora aceea și întunecoasă, a văzut un tip înalt, purtînd o cască tă de mătase, aplecat asupra gurii de canal de pe stradă. Intrigată de mișcările sale, ea l-a urmărit de la distanță și nu l-a scăpat din ochi pînă cînd acesta s-a îndreptat spre Bulevardul Ney. Ea a revenit pe urmele lui, a examinat locul unde l-a văzut aplecîndu-se și a găsit, în gura de canal, un pachet pe care l-a scos. Desfăcîndu-l, a constatat că el conține carne, proaspăt tăiată. A căutat un agent și împreună s-au îndreptat spre comisariat. Pe drum au consultat un măcelar și un farmacist care au fost de acord că rămășițele de carne prezentate provin după toate aparențele de la o ființă umană, mai precis de la un braț. S-a procedat la o cercetare atentă a tuturor gurilor de canal, și curînd pe masa autopsierului s-au strîns nu mai puțin de 77 de noi fragmente.

În fine, cadavrul este reconstituit în întregime dar capul lipsește. Comisarul de poliție și-a petrecut o mare parte din noapte pentru a identifica cadavrul ceea ce nu-l împiedică a doua zi să fie prezent la ora nouă la birou pentru a consemna declarația doamnei Thiéry, pe care o convocase. Aceasta — invitată să precizeze semnalmentele omului pe care-l văzuse — declară că nu-l mai văzuse, dar că atunci, în lumina becului de gaz, a fost frapată de asemănarea cu un sergent de stradă, poreclit „Frumosul". Era numele sub care era cunoscut Prévost în rîndul cumetrelor din cartier, și faptul că tocmai fizicul lui cu totul ieșit din comun a condus la identificarea lui, arată încă o dată inconvenientele unei înfățișări bătătoare la ochi.

Comisarul Lefébure își anchetează subalternul

Era un fapt cu totul neașteptat implicarea unui sergent de stradă în treaba asta, dar oricît de sceptic ar fi fost comisarul care întreprindea ancheta, trebuia totuși să-l convoace pe Prévost pentru o confruntare. Acesta se prezentă în uniformă de serviciu și nu se pierdu cu firea. În prezența martorei, care înclina tot mai mult să-l recunoască, el declară că este victima unei neînțelegeri și că domnul comisar n-are decît să se informeze pentru a afla că în ajun el nu se mișcase de acasă. Așteptînd verificările de rutină, comisarul rămase perplex, pentru că Prévost comise prostia legendară a criminalilor abili, care fac minuni de ingeniozitate, dar se trădează cu un amănunt, cu o copilărie : în momentul încheierii confruntării, Prévost se pomenește spunînd: „Cum puteam să fiu eu în intrarea Pré-Maudit, cînd nici nu știu unde se află ?" Ori intrarea Pré-Maudit făcea parte din parohia sa. Nu mai departe cu o zi în urmă operase o arestare acolo. Raportul său, în care numele intrării Pré-Maudit este scris apăsat chiar de mina sa, se afla încă pe biroul comisarului. Reflecția sa

stupidă echivala cu o mărturie. Comisarul Lefébure era aproape sigur că el este făptașul sau unul din complici, și că nu-i rămîne decît să tragă de fir pentru a derula întreaga afacere. Crima a fost curînd lămurită în toate detaliile.

Prévost, prins în propria sa cursă, și-a mărturisit relativ ușor isprava. Victima sa era un misit în branșa bijuteriilor, un anume Lenoble, destul de cunoscut. În ajun, Prévost i-a dat întîlnire la el acasă, rugîndu-l să aducă mostre și eșantioane cît mai multe. Lenoble l-a căutat dimineața, dar Prévost lipsea. Începu să-l caute în zona în care știa că-și desfășoară slujba, și spre amiază îl dibui.

Prévost îi oferă un aperitiv la o circiumioară, apoi amîndoi se îndreaptă spre casa lui Prévost din strada Riquet, no. 75. În cameră, Prévost examinează bijuteriile. El alege un lanț și un medalion de aur, în valoare de 240 de franci, pe care se angajează să le plătească în rate, dar profitînd de un moment în care bijutierul așezat la masă pregătea actul care consemna înțelegerea lor, Prévost îl lovește în cap cu o manivelă, pe care și-o procurase de la căile ferate, ascunde cutia de bijuterii sub cuvertura patului, dezbracă cadavrul bijutierului și începe sinistra operație de mărunțire. În cîteva ore totul este terminat, urmele de sînge spălate, camera pusă în ordine, resturile împachetate, cu excepția capului — care, dacă ar fi găsit, ar duce la identificarea imediată a victimei. Pe acesta Prévost îl ascunde într-o oală. La ora 6 seara el iese din casă, îmbrăcat într-o bluză obișnuită, ducînd sub braț un coș. Se întîlnește cu un coleg, care, culmea, îl întreabă ce are în coș. Prévost răspunde neglijent : „Ajut un prieten să se mute". Se oprește la un birt să ia masa, dar refuză carnea care i se oferă cu un gest excedat. De fapt nu-i este prea foame. Cere struguri, dar birtașul nu are așa ceva. Se duce la fructarul din colțul străzii, cumpără struguri, dar găsește că aceștia au un gust ciudat. Fructarul gustă și el și declară „Dumneata ai un gust ciudat, nu strugurii". Copilul fructarului, neavînd de lucru, se apropie de coșul cu pricina și încearcă să umble la el. Reacția lui Prévost este cu totul ieșită din comun. Aruncă copilul cu violență cît colo. Părinții intervin. Gestul este cu atît mai surprinzător din partea

unui om care de obicei mîngîie copiii și se joacă cu ei.

A doua zi, coborînd din locuința sa pentru a se duce la serviciu la ora șase, îmbrăcat în uniforma slujbei sale, se întîlnește cu vecinii care deja comentau crima anunțată de jurnale. El le declară rece : „Mă voi interesa la post la colegii mei și vă voi da amănunte la prînz.“ S-a întors acasă mai repede decît a sperat, dar sub escortă, însoțit de comisarul de poliție care trebuia să facă constatările de rigoare.

Un caz uitat

Culpabilitatea sa fiind dovedită, Prévost a fost expediat la arestul Prefecturii Poliției, apoi la Mazas. În cursul detențiunii sale anchetatorii și-au amintit că una din amantele sale dispăruse fără urme.

Era vorba de numita Adèle Blondin. Și, un amănunt incitant, Prévost însuși venise la comisariat să anunțe dispariția sa, la 27 februarie 1876. De aici și pînă la supoziția că ar fi procedat cu ea la fel cum făcuse cu Lenoble nu era decît un pas, și acesta ușor de făcut. Prévost, după multe eziări, sfîrși prin a-și mărturisi și această a doua (de fapt prima, în ordine cronologică) crimă. Își asasinase amanta pentru a-i fura un lanț de aur pe care aceasta îl purta la gît. La fel ca în cazul Lenoble, desfăcuse cadavrul în bucăți mici — după metoda sa — pe care le aruncase în guri de canal, nepăstrînd decît capul, care a fost găsit îngropat, după indicațiile sale, într-un taluz al fortificațiilor, pe Bulevardul Ney. Prévost locuia pe vremea aceea pe strada „Evangile“ și fereastra se deschidea exact înspre postul de jandarmi. Se poate spune că-și înfăptuise crima chiar sub ochii colegilor săi, fără a stîrni nici cea mai mică bănuială.

Prévost a fost condamnat la pedeapsa cu moartea, care a fost executată la 19 ianuarie 1880. Era frig în ziua aceea (-5 grade). Medicii legiști l-au declarat responsabil. Doctorul Broca, după autopsia cadavrului, a spus : „Prévost aparține categoriei de criminali inteligenți“. Cercetînd puțin viața lui Prévost vom vedea ce greutate au cuvintele doctorului Broca.

Cine este, de fapt, asasinul?

Victor Prévost s-a născut la Mormant (Seine-et-Oise) la 11 decembrie 1836. Era bine făcut ca fizic, dar chinuit permanent de o voracitate insațiabilă. Îi era foame încontinuu. Părinții lui s-au scăpat curînd de grija lui, plasîndu-l la vîrsta de 14 ani ca ucenic la un dulgher din strada Saint-Jacques. Patronul său, om brutal, îl maltrata pentru a-l pedepsi pentru voracitatea sa, pe care o lua ca un semn de lăcomie. Curînd Prévost, nemaisuportîndu-și patronul, pleacă din serviciul său și se angajează la un măcelar. A exercitat meseria de măcelar pînă în anul 1855, cînd este chemat la recrutare. Datorită taliei sale înalte este încorporat în regimentul de cuirasieri al Gărzii cu care face campania în Italia. La sfîrșitul serviciului militar obligatoriu, rămîne în rîndurile armatei cu angajament voluntar încă șapte ani. De aici ajunge în corpul de sergenți de stradă al poliției, cu leafa anuală de 1 200 de franci. Pînă la această oră toate impresiile despre Prévost sînt excelente. Bine apreciat de șefi, el vine în rîndurile poliției cu cele mai bune caracterizări și cu o medalie, obținută în Italia.

Ca fizic, era un bărbat superb, de o forță extraordinară, măsurînd 1,84 m, cu o față simpatică, decorată de o mustață foarte sexy. Se făcea remarcat printr-o distincție naturală a gesturilor și ținutei. Colegii îl considerau un camarad bun, dar erau adesea umiliți de prestanța sa și de succesul său la sexul frumos.

Moralmente era considerat ca un slujbaș model, sobru, exact, fără pretenția de a ieși din comun. M-me de Stael a făcut undeva remarca că oamenii care nu iubesc copiii sînt răi, că sînt potențiali criminali. Ei bine, în cazul lui Prévost, ea s-a înșelat întrutotul. Prévost iubea copiii, îi mîngîia, le făcea chefurile. I se întîmpla ca peste orele de serviciu să conducă pe la casele lor copii rătăciți de părinți, cărora pe drum le lua dulciuri și alte nimicuri.

La regiment Prévost s-a făcut remarcat prin comportarea sa bună, în calitate de sergent de stradă, prin acte de devotament. Aduce înapoi acasă un cal furat. Se aruncă în apă și salvează de la înec un luntraș neatent.

Cum să presupui că un astfel de bărbat devotat și serviabil, respectînd disciplina ca ochii din cap, va deveni un asasin profesionist dacă nu chiar și este, pentru că una din amantele sale a dispărut ? Aceasta data din 1867. Era vorba de o brună picantă, destul de excentrică. Era o spanioloaică care depășise vîrsta de 30 de ani, destul de bogată pentru a-și putea plăti capriciile și destul de nepăsătoare pentru a face exact ce-o tăia capul. Spirituală și citită, se apucase să-și scrie impresiile de călătorie prin lume și se auto-intitulase corespondenta unui jurnal american pe care-l și subvenționa. Perseverența și îndemînarea cu care se strecura în ambasade și la recepțiile oficiale, au adus-o în colimatorul poliției care o bănuia de spionaj. Motiva prezența ei la astfel de manifestări din necesitatea de a fi informată și, la rîndul ei, de a informa ziarul al cărui corespondent era. Devenise ușor supravegheată. Astfel că dispariția ei subită a fost remarcată dar n-a pus pe gînduri pe nimeni. S-a presupus că pasărea — dîndu-și seama că este filată — și-a luat zborul spre țărmuri mai ospitaliere.

Oricum ar fi, rapoartele de supravhegere semnalau întîlniri frecvente ale acestei aventuriere cu un membru al Corpului de Gardă, pe care-l cunoscuse în parcul Saint-Cloud. În ajunul dispariției sale, ei luaseră masa împreună la „Café Anglais“. Inutil să mai precizăm că frumosul membru al Corpului de Gardă era Prévost.

Dar Prévost, în ciuda aparențelor de sănătate, era se pare bolnav. Foamea sa insațiabilă era deja un indiciu al unui viciu de constituție. Dar el avea și alte anomalii. În depoziția sa în fața tribunalului M. Lefébure notează că

atunci cînd era singur, Prévost se deda adesea la excentricități. În plină stradă, se apuca să facă piruete. Alteori dădea curs unor impulsuri bruște sau cădea în tăceri adînci. De obicei era calm, dar la cea mai mică contradicție un val de sînge i se urca la cap, umflîndu-i gîtul și făcîndu-i să bată venele de la tîmple. Colegii, care-l cunoșteau, în asemenea momente se fereau să-l contrazică și chiar îi cam fugeau din cale. Ochii lui aruncau flăcări care nu prevesteau nimic bun.

Antecedentele și predilecțiile sergentului Prévost

Două lucruri îl fascinau : aurul și sîngele. Nu putea trece pe lîngă taraba unui măcelar fără să se delecteze adulmecînd mirosul cărnii proaspăt tăiate cu o expresie de extaz.

Modul în care a devenit ucenic la măcelar vădește timpuria sa atracție neobișnuită. Îl trimiseseră într-o cursă și pe stradă este martorul unui accident. Un tînăr fusese doborît de faetonul unui lăptar. Tînărul era comisionar al măcelarului și era încărcat cu pachete de carne. În momentul impactului carnea se rostogolește pe stradă. Prévost o adună cu grijă și fără să bănuiască că coșul în care o încărcase cîntărește 250 de livre, îl ia voinicește în spinare și-l duce la adresa specificată pe etichetă. Destinatarul nu era altul decît un măcelar din strada Mouffetard. Prévost ajunge acolo exact în momentul în care acesta tranșa vitele ucise de curînd. Sîngele băltea peste tot ; oasele sparte cu toporul scrîșneau. Picioarele alunecau pe pardoseala udă. Aerul era plin de o beție nemaipomenită. În fine, și-a găsit elementul în care ființa sa se simte satisfăcută. Participă cu înfrigurare la operațiile de tranșare și sortare a cărnii calde. Ia un cuțit și începe să lucreze cot la cot cu măcelarii stăpînit de o imensă emoție și satisfacție. Așa s-a făcut intrarea lui în branșa măcelarilor.

Judecătorii au văzut în acest episod o manifestare a stării latente de criminalitate, cu privire la care au existat și alte indicii. Brigadierul Valentin, comandantul escadronului de gardă, raportează că l-a surprins de cîteva ori pe Prévost mîncînd cu poftă bucăți întregi de carne crudă, pe care le devora cu o plăcere evidentă.

Nivelul lui intelectual era modest, ca să nu spunem nul. Cînd ieșea din mutismul său, el spunea banalități, dar se încălzea și devenea locvace ori de cîte ori conversația se referea la un asasinat. Ochii lui Prévost se luminau cînd se vorbea de asasinul Billoir, care tăiase în bucăți cadavrul unei fete de moravuri ușoare sau despre sfîrtecarea unei bătrîne lăptărese de către Barré și Lebiez. Cînd se auzeau strigăte de oroare în jurul său, el declara liniștit : „Nu m-ar impresiona mai mult hăcuirea unui corp omenesc decît tranșarea unei vaci sau a unei oi". Precis că în sinea lui se felicita pentru că reușise să scape de pedeapsă deoarece la ora aceea avea deja pe conștiință asasinarea Adèlei Blondin, și poate și a altor două persoane a căror dispariție misterioasă n-a fost niciodată lămurită : a frumoasei spaniole și a agentului din arondismentul XVIII, colegul său, dispărut într-o bună dimineață împreună cu ceasul său de aur.

Afacerea spanioloaicei a constituit un dosar secret care a rămas ignorat de acuzare. Domnul Macé este acela care l-a „exhumat" după încheierea întregii afaceri și l-a povestit în seria sa de evocări „Crime pasionale". Moartea gardianului rămîne nesoluționată, din lipsă de probe suficiente.

Frenezia aurului

Dar Prévost avea, de asemenea, și frenezia bijuteriilor — dar nu a acelora delicate, lucrate cu migală, cu artă, adevărate capodopere de fantezie și gust. Nu ! Lui îi plac exclusiv lanțurile groase, brățările masive, inelele enorme, cunoscute sub numele de „chevaliere". Diamantele nu-i spun nimic, dar reflexele aurului

pur îl atrag, parcă hipnotizîndu-l. Această pasiune îmbrăcase chiar un aspect maladiv. Uneori ședea ore întregi în fața vitrinelor orfevrerilor sau întreba pe cetățeni cît este ora, numai de dragul de a vedea sclipirea momentană a metalului prețios.

S-ar putea obiecta că toate aceste ciudățenii nu puteau infirma opinia medicilor legiști. Bulimia lui Prévost se manifestase și la tatăl său, fără ca să-l aducă pe acesta vreodată în fața tribunalului. Este adevărat, i se întîmpla lui Prévost să facă piruete pe stradă cînd se credea singur. Dar cîți dintre noi nu au ciudățenii mai mari, fără a fi asasini ? Cît despre fascinația aurului — este ceva prea banal pentru a mai fi considerată o anomalie. Și chiar și plăcerea de a adulmeca sînge și carne crudă — mult mai rară — nu probează în mod absolut anormalitatea subiectului.

Condamnarea fără ezitare a lui Prévost la moarte s-a bazat, de asemenea, pe caracterul nu numai lucid al crimelor sale, dar și categoric premeditat. Nu putem vorbi de un atac subit de furie căruia Prévost să-i fi cedat pe moment. El își pregătise crimele cu multă vreme înainte, cu viclenie, luîndu-și o mulțime de precauțiuni. Pentru cazul Lenoble își cumpără din ajun o foarfecă pe care o încercă cu minuțiozitate în magazin. Își dă silința să șteargă orice urmă din camera sa. Pune pe podele o pînză impermeabilă menită să rețină sîngele care curgea. Își făcuse provizii de apă pentru a-i ajunge să spele totul. Și apoi el are împotriva lui un motiv abominabil : el a ucis exclusiv în vederea jafului. Pe Adèle Blondin pentru a-i fura lanțul de aur, pe bijutier pentru a-l ușura de cutia de mostre. Într-un cuvînt, există la Prévost o relație de la cauză la efect care stabilește la el posibilitatea de calcul și raționament, premeditarea fără nici un dubiu.

Un bărbat de succes

S-a pretins că Prévost avea nevoie de bani și că a ajuns în situația să comită crime pentru a-și satisface această necesitate, dar gardianul Doré, cu care era prieten și care mi s-a confesat, mi-a spus : „Prévost nu avea decît să spună un cuvînt și ar fi înotat în bani. Era un seducător înnăscut. Cunoștea femei dintre cele mai

bogate care şi-ar fi pus averea la picioarele lui. Avea totuşi ciudăţenia lui : deşi accepta invitaţii şi dineurile fine oferite de aceste doamne înstărite, refuza sistematic cadourile ce i se ofereau. Se simţea dezonorat dacă le-ar fi acceptat. Spunea adesea : „adică ce, mă iau drept un peşte ?“

— Totuşi, Prévost trebuie să fi fost foarte strîmtorat cu banii, judecînd după cîştigul său mic...

— Nu-i chiar aşa... pentru că el era foarte econom. Şi, oricum, îi mai pica cîte ceva din sectorul în care patrula. Apoi era foarte îngrijit cu toaleta sa, care dura la nesfîrşit. Şi apoi, chiar şi în uniforma de serviciu, lua minţile femeilor. Mînca mult, este adevărat, dar nu întotdeauna acasă, înţelegeţi, nu ? Şi nu era deloc mofturos.

Că Prévost a avut mare trecere la femei nu încape nici cea mai mică îndoială. Bine clădit, cu un chip atrăgător, încă de p^ vremea cînd era ucenic şi calfă la măcelar a trebuit să-şi schimbe adeseori locul de muncă, pentru că nevestele patronilor făceau ce făceau şi se amorezau de el, spre ciuda bărbaţilor. Pe vremea cînd era în Garda Civilă, în uniforma strălucitoare, era asemenea unui semizeu iar fetele şi femeile îl adorau. I se spunea „statuia“. Însuşi prinţul imperial, văzînd acest colos elegant, pietrificat în armura sa, a fost îndubitabil impresionat de alura sa neobişnuit de semeaţă.

Ofiţerul, superiorul său, M. Hamon declară : „Trebuia să-l schimb foarte des din locurile unde-l puneam de gardă, pentru că simpla lui apariţie pe stradă zăpăcea femeile, şi aducea discordie în căsnicii. Bonele îşi neglijau copiii cu care erau pe stradă, şi adesea veneau părinţii să se plîngă că îi abandonaseră căscînd gura la „frumosul Prévost.“

Scrisori de dragoste

Chiar în momentul în care asasinase pe Lenoble, Prévost era căutat cu asiduitate de o demi-mondenă foarte înstărită, care venea acoperită de briliante, în echipaje splendide, să-l caute în fundul mahalalei unde-şi ducea el existenţa. Ea se ruga de mult de Prévost să o urmeze într-un castel pe Valea Loirei, pe care-l poseda, şi ar fi fost necesar un singur cuvînt din partea lui Prévost, pentru ca ea să-i pună la dispoziţie echivalentul a trei cutii de bijuterii. Numai că el nu consimţea la aceasta. În ziua arestării sale s-au găsit la domiciliul său diverse scrisori de dragoste, cele mai multe adresate de necunoscute, unele din ele nici măcar desfăcute. Iată una dintre ele : „Mi-am calculat şansele de fericire şi ele sînt puţine. Tu eşti tînăr, superb, iar eu mă apropii de 40 de ani. Totuşi, dacă aş avea norocul să-mi dai atenţie, îţi jur că nu-ţi va părea rău. Sînt bogată. Vreau să-mi satisfac pasiunea pe care o am pentru tine căci această pasiune este preferabilă oricărei alteia, este însăşi esenţa naturii umane.“ Urma o poezie, pe care n-o mai reproducem.

Prévost respingea cea mai mare parte din aceste avansuri dintr-un scrupul — trebuie să mărturisim — onorabil. Oricum, ciudată optică, care prefera asasinatul pentru a-şi satisface propria necesitate de a poseda aur. Dacă ar fi să ne referim la Adèle Blondin, ea ar fi fost fericită să-i dăruiască lanţul de aur de care a fost jefuită. Dar, vorba poetului : „Ceea ce primim nu are acelaşi gust cu ceea ce ne luăm singuri“. Prévost este cel căruia îi aparţine această reflecţie făcută în timpul instruirii cazului : „Bijuteriile sînt ca şi femeile ; este îndeajuns posesiunea lor pentru a mă îndepărta de ele, pentru a nu mai ţine la ele.“

Responsabil — într-adevăr ?

În încheiere, să încercăm să trasăm un portret psihologic al asasinului. Ca toţi criminalii înnăscuţi, acest om oferă un surprinzător amestec de copilărie şi violenţe. Abilitatea cu care-şi comitea crimele (cel puţin cele două, dovedite şi recunoscute) ar pleda pentru deplina responsabilitate. Numai că părerea mea este că el era sfătuit de instinct, care — se ştie — face totul pentru salvarea fiinţei. Cînd Prévost acţionează sub impulsul instinctului — el acţionează ca un maestru. Imediat ce redevine el însuşi, el dovedeşte o lipsă de abilitate care face milă. Vă mai aduceţi aminte de remarca cu totul stupidă : „Nici nu ştiu unde se află intrarea Pré-Maudit“.

Eliberat de demonul care-l împinge la crime el stupefiază prin candoare. Este suficient să se facă apel la loialitatea sa, că el mărturiseşte asasinarea Adèlei Blondin, în absenţa oricărei probe. „Un sergent de stradă nu trebuie să mintă. Asta i-ar dezonora uniforma“ obişnuia el să spună.

Cînd îi revine conştiinţa este torturat de scrupule. El nu are nimic din Lebiez sau Barré care proclamă rece dreptul la asasinat. În celula sa el are remuşcări, halucinaţii teribile. Vrea să se omoare. Vrea să-şi spargă capul lovindu-l de pereţi. După condamnarea la moarte nu mai are decît o idee : „Să moară în mod demn pentru a lăsa o impresie de neşters“. Îi scrie fratelui său : „Am plîns atîta că nu mai am lacrimi. Regret că mi-am dezonorat familia. Vreau să mă reabilitez prin moarte“. Dar... iată şi semne de anormalitate. Este foarte mîndru că a rămas uman în comiterea crimelor sale. Subliniază în repetate rînduri că şi-a omorît victimele de la primele lovituri, evitînd să le facă să sufere. Apoi faptul că le tăia în bucăţi era lipsit de importanţă, de vreme ce nu mai erau vii. În drumul spre eşafod, pe care-l parcurge de altfel demn, aruncă o ultimă replică stupefiantă, care dovedeşte însă cît de adînc înrădăcinată era în el disciplina armelor pe care le servise : „Cer iertare administraţiei pentru faptele mele“.

Iată omul pe care l-a expertizat doctorul Broca şi pe care l-a declarat responsabil. M-am ocupat de cazul lui, pentru că mi s-a părut că el a fost pe nedrept declarat responsabil de faptele sale, în timp ce autopsia a demonstrat contrariul. În primul rînd se ştia în momentul încarcerării sale că este descendentul unei familii cu tare psihice. Apoi raportul de autopsie a consemnat că creierul lui Prévost era anormal, oferind unele analogii cu cel al celebrului asasin Menesclou. Toată strădania mea în legătură cu elucidarea acestui dosar complicat s-a datorat supoziţiei, confirmată de fapte, că Prévost nu era pe deplin responsabil de faptele sale, că pedeapsa care i s-a aplicat — destinată oamenilor cu discernămîntul întreg al faptelor şi comportării lor — nu era pe măsura vinovăţiei sale reale.

În românește de Elisa Madolciu

eduard gugui

PENTRU BINELE NAȚIUNII

„Stimate redactor șef,

Vă trimit această schiță cu rugămintea de a fi publicată într-unul din numerele revistei dumneavoastră. Am conceput-o cu ani în urmă fără dorința de a o face publică vreodată. De curînd, întîlnind pe stradă un invalid de la Hiroshima, uitat de moarte printre noi ca pentru un memento, mi-am adus aminte că printre încercările mele literare din anii tinereții figura și această plăsmuire fantastică. Impresionat mai mult acum de singurătatea fantomatică a acelui individ, de faptul că pe zi ce trece tineretul pierde credința în jertfa celor de atunci — pentru ei un astfel de exemplar miroase a exponat de muzeu — deși viața nu m-a împins în culisele lumii literare, îndrăznesc, sensibilizat de această ciudată întîlnire, să vă rog să vă aplecați atenția asupra textului, și dacă considerați, că, într-adevăr, întrunește calități literare să-l încredințați tiparului. Onorariul cuvenit aș dori să-l trimiteți lui Maruhito Hiroko, care nu este altul decît cel despre care v-am vorbit, pe adresa : Tokyo, Koto 363, Karamachi 5-ciome.

Sper că înțelegeți dorința mea de a-l ajuta pe acest nenorocit al soartei și veți scuza îndrăzneala scrisorii mele.

1 Pași falnic pe mocheta culoarului. eliberînd liftul de optzeci de kilograme. Se opri în fața ușii și lustrui plăcuța cu cotul hainei „Ishikuro Mazado — cercetări, chete, probe". Descuie ușa și o bascula cu piciorul drept. Aerul închis și praful de pe ambiental îi reaminti că pierdea pe zi ce trece contactul cu „marele caz". Terminase o facultate, ispravă ce i-ar fi putut aduce mai multe bancnote și-ntr-un mod mult mai sigur, dar ceea ce făcea îi provoca incomparabile satisfacții, substituind dorul unei slujbe remunerate regulat. Ridică receptorul și află că va fi vizitat de Mikido Atunsachi.

Mikido Atunsachi nu trecea de douăzeci și cinci de ani și nu părea să dezmintă prin trăsături originale antropologia niponă. Se așeză timidă pe singurul scaun din fața singurului birou, îndărătul căruia Ishikuro așteptă, cu coatele pe masă și ovalul feței în palme, dezvăluirea motivului ce-o adusese înaintea lui. O ajută să-nceapă și află că sora ei, Amiko, dispăruse de o săptămînă.

„Are vreun iubit ?... Ar fi putut pleca la el ?“

„Exclus ! Mi-ar fi spus. Ținea foarte mult la mine. Mi-a fost și mamă și tată... știți... noi ne-am pierdut părinții la Nagasaki... De fapt, mama. Tata dispăruse cu cîțiva ani înainte. Nu... știm mai nimic despre el“.

Rostise ultimele cuvinte șovăitor și Ishikuro ar fi putut paria că, de fapt, știa, dar ceva o împiedica să-i spună adevărul. Ce anume, probabil că va trebui să afle el. Primi și o fotografie cu Amiko : zîmbea dintr-un bikini galben, rezemată de tejgheau unei barăci de vacanță, colecționînd între degete o țigară și un pahar cu oranjadă. Mai află că lucra la Societatea Tarakasi, o fundație de stat pentru handicapați psihici. Mikido oferi două suté de mii și ceru să fie totul făcut fără apel la autorități. Nu dorea acest lucru. Ishikuro îi acceptă cecul și-i promise că va face tot ce poate, deși îi oferea prea puține indicii pentru debut. În sinea lui începuse să creadă într-un final comod ; mai mult ca sigur că la mijloc era vorba de un bărbat. Amiko împlinise treizeci de ani și la vîrsta asta majoritatea femeilor care n-au apucat să se mărite fac pe dracu-n patru să păcălească pe vreunul.

2

Mikido plecase de-o jumătate de oră, cînd Ishikuro se trezi pe cap cu inspectorul Kamura. Îl surprinse într-o poziție de relaxare inspirată din filmele americane și cu ceașca cu cafea aburindă : încerca zadarnic să găsească un sens rezonabil faptei lui Amiko.

„Ce ți-a cerut Mikido Atunsachi să afli ?“ întreabă imperativ inspectorul Kamura.

„Secret profesional“, răspunse uimit, dar cu o ușoară iritare, Ishikuro.

„Te-a rugat să afli unde s-a ascuns soru-sa, nu ?“

„Văd că știți ! Dar de ce credeți că s-a pitit pe undeva ?“

„Bănuim că s-a dus după vreunul“.

„Bănuiți ?!... De unde și pînă unde ?“

„Întîi a venit la noi și probabil că am dezamăgit-o. Am considerat că nu merită să ne batem capul. I-am spus să mai așteptăm, nu credem să fie vorba de ceva rău. Nicăieri nu i se semnalase prezența și din ce știam despre ele nimic nu ne îndrituia să ne gîndim la așa ceva. Dar ea, nu ! Susținea într-una că surorii ei i s-a-ntîmplat ceva. Prostii !“

„Zău ! Și ce știți despre ele ?“

„Dacă vrei să afli treci pe la noi. Cred că șefului i s-a cam făcut dor de dumneata. Bag de seamă că nu v-ați mai văzut de mult. ...Te așteptăm !“ fură ultimele cuvinte rostite de Kamura în drumul lui de la scaun la ușă.

3

Ishikuro ridică receptorul de pe furcă la al treilea țîrîit. Nu răspunse nimeni la celălalt capăt. Nedumerit, reconstitui geometria de așteptare a telefonului și se îndreptă spre toaletă. Doar doi pași apucă să facă : țîrîitul telefonului se declanșă din nou. De data asta celălalt răspunse.

„Mazado ?“

„Da. Ce doriți ?“

„Să ne vedem“.

„Unde și cînd ?“

„Urc eu pînă sus“.

Clicul sonor îl atenționă că celălalt închisese. Renunță la necesitate, deschise sertarul, scoase pistolul și-i înfundă un încărcător plin. Undele soneriei îi atinseră urechile tocmai cînd își prelungea brațul drept cu noua capacitate tehnologică. Deschise ușa, blocînd-o cu laba piciorului la un unghi de treizeci de grade, provocîndu-i celuilalt o frînare bruscă cu nasul în placajul ușii. Îl primi pregătit și cînd se convinse, în urma unei viguroase palpări, că nu poseda decît un 36, îl pofti înăuntru să se destăinuie.

„Am venit să-ți spun să nu-ți pierzi vremea de pomană. Amiko a plecat în nord, la logodnicul ei. Se săturase să-i tot fie dădacă ăleia mici“.

„Te pomenești că tu oi fi ăla !?“

„În nici un caz. De altfel ți-am adus o scrisoare de la ea“.

„Cum se face că ți-a scris ție și surorii ei, nu ?!“

„Simplu ! Logodnicul lui Amiko e prietenul meu. A considerat că-i mai bine așa.“

Ishikuro înșfăcă scrisoarea. O parcurse în fugă, menținînd ținta pe pieptul celuilalt. Mirosi neverosimilul cuvintelor așa că, după baleierea optică a rîndurilor scrise mărunt și pedant, își apucă de guler vizitatorul și izbi cu el de perete. Pentru a trei oară zbîrnîi telefonul. Smulse receptorul din furcă, păstrînd în priviri imaginea întinsă pe podea a „colaboratorului voluntar“. Era Mikido. Dorea să-l vadă imediat.

„Bine, peste treizeci de minute în Piața Haneda“, și așeză receptorul pe locul lui obișnuit. Se aplecă peste trupul amorțit, dar nu putu să-și finalizeze intențiile, căci inițiativa trecu de partea altcuiva, care-l rostogoli pe podea cu o lovitură cu tocul pistolului aplicată la baza gîtului.

4

Cocoțat pe treptele monumentului, Ishikuro scruta scuarul în așteptarea lui Mikido. Treceau perechi jurîndu-și credință veșnică și vîrstnici afectați de singurătate. Soarele îi binecuvînta pe toți, pulverizîndu-și aurul amiezii printre gesturile lor afectuoase... Oare ce se-ntîmplase ? Dispariția lui Amiko devenea mai complicată decît o bănuise. Era momentul ca Mikido să spună tot ce știa și probabil că de aceea îl chemase acolo... O zări. Îi făcu semn cu mîna, iar ea îi răspunse la semn. Își sălta trupul — ambalat sportiv — în mîini și-l repuse, la verticală, pe asfalt. Se îndreptau unul spre celălalt : Ishikuro cu fața acoperită de ochelari de soare, Mikido cu un zîmbet amărui și o mască de speranță. Împușcătura veni din spate, încremenind spațiul dintre cei doi și înroșind pieptul lui Mikido.

5

Găsi plicul introdus pe sub ușă. Îl desfăcu nerăbdător și află : „În caz că mi se va întîmpla ceva, să vă adresați profesorului Onoda Iakasumi. El știe tot ceea ce vă trebuie“.

Nume ca Onoda sînt ca semințele în întreaga Japonie. E adevărat : îl chema și Iakasumi, dar asta nu ușura cu nimic situația. Desigur, era o facilitate. Deschise o bere și încercă să-și încropească un plan. Renunță și puse mîna pe telefon.

„Alo, biroul de detectivi Harusami ?... Ishikuro Mazado la aparat. Vreau cu Ideoa Harusami !“.

„Imediat, domnule Ishikuro“, răspunde un glas filigranat de femeie. Deh, frații Harusami își puteau permite să aibă și secretară. Cîștigau bine și se ocupau cu de toate.

„Salut, Ishikuro. Ce se-ntîmplă ?“

„Mai nimic, bătrîne. Aș dori o informație și întrucît sînt în criză de timp nu mi-o pot furniza pe cont propriu“.

„O.K. Dar se plătește. Ai douăzeci de mii ? Asta pentru început, pe urmă om vedea noi cît face de fapt“.

„Ai dreptate, Ideoa. Merită să plătesc, însă zece. E o bagatelă pentru voi. Spune-mi, ai auzit de un profesor Onoda Iakasumi ?“

„Așteaptă“.

După două minute Ideoa Harusami era din nou la aparat.

„Dacă este vorba de marele pshihiatru Onoda Iakasumi, îl poți găsi la Universitatea Imperială ori la Fundația Tarakasi. Dacă nu, trimiți un cec de cincizeci de mii și aștepți cîteva zile“.

„Nu cred că va fi nevoie. O să-ncerc să mă descurc numai cu ce mi-ai dat. Zece mii, face. Îi vei primi mîine“.

„Lasă asta ! Sîntem prieteni, ce naiba ? Mai glumesc și eu. La revedere și succes !“

6 Universitatea Imperială acoperă două sute de hectare și acordă licențe pentru șaizeci de discipline. Poți accede dinspre șase artere principale și alte douăzeci secundare. Ishikuro se prezentă la intrarea dinspre bulevardul Sakurai și ceru să fie îndreptat spre cabinetul profesorului. Fu nevoit să răspundă la cîteva întrebări și să aștepte confirmarea de primire. Peste zece minute primi un răspuns nefavorabil. Profesorul Onoda era acolo, dar nu-l putea primi. Nemulțumit, părăsi compania tinerei cu ochi migdalați și înscenă abandonarea clădirii. Acțiunea confirmă numai primii douăzeci de metri, suficienți spre a ieși din cîmpul vizual, după care coti la dreapta și se-ndreptă spre pavilionul D. camera 362. Indicațiile de localizare imobiliară a profesorului le sustrase vizual de pe tastatura terminalului prin care drăgălașa Cio-cio-san dialogase cu domnia sa. Străbătu alei, traversă podețe, parcurse culoare și, în sfîrșit, ajunse în fața ușii dorite. Aceasta obtura intrarea într-un adevărat sanctuar de lucru ce cuprindea laboratoare, sală de curs, cabinete, ba chiar și o sală pentru exerciții fizice. Și aici o tînără îi bară calea, întrebîndu-l de sănătate. Hotărî să joace asul din mînecă.

„Sînt inspectorul de poliție Kamura Ishegai și doresc să-i pun cîteva întrebări domnului profesor în legătură cu o anchetă de care mă ocup în prezent. Spuneți-i că nu-l deranjez decît cîteva minute".

„Așteptați, vă rog !" și tînăra dispăru după o ușă capitonată.

Anticamera era împodobită cu portretele cîtorva bărbați — și asiatici și europeni — mai mult ca sigur, înaintași de prestigiu ai științei medicale. Mușcatele de la ferestre imprimau un aer de seră, dar în același timp filtrau lumina diurnă, dînd posibilitatea de afirmare umbrelor, care estompau plăcut interiorul. Tînăra reveni în cadru.

„Peste zece minute, domnul profesor vă va putea primi. Luați loc pe canapea pînă atunci. O să vă cheme dînsul."

7 Cu o ținută academică și o distincție dobîndită în urma anilor îndelungați petrecuți la frontierele cunoașterii, profesorul Onoda își abandonă mîna dreaptă spre strîngere mai tînărului partener de conversație. Îl pofti să ia loc și se scuză că nu-i putea acorda îngăduința de-a fuma. Era un adversar convins al tutunului. Neștiind cum să înceapă dialogul într-un astfel de mediu elevat, Ishikuro prilejui celuilalt accesul la fizionomia sa.

„Vă numiți Kamura ? Sau am înțeles eu greșit ?"

Sesizînd o îndoială asupra identității sale, Ishikuro hotărî să liciteze.

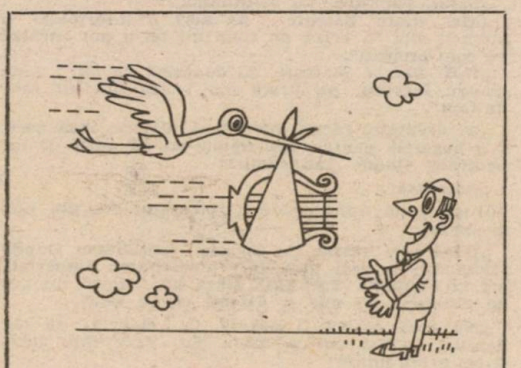

NIC NICOLAESCU

„Întocmai."

„V-ar deranja să-mi prezentați și mie legitimația dumneavoastră ?"

„Nu, desigur." și Ishikuro înscenă căutatul prin buzunare. După ce epuiză toate refugiile și spațiile de depozitare ale îmbrăcămintei, sub privirile ironice ale profesorului Onoda, încercă o eschivă : „Cred c-am lăsat-o-n mașină. Îmi pare rău."

„Dacă nu v-ar deranja, aș dori să o aduceți !"

Fermitatea scolastică din glasul savantului îl obligă pe Ishikuro să dea cărțile pe față. Înțelese că profesorul știa precis că el nu este inspectorul Kamura și nu dorea să piardă bunăvoința celuilalt. Pentru a mai scoate ceva de la el nu mai trebuia riscat. Primul contact fusese compromis.

„Ei bine, domnule profesor, nu sînt inspectorul Kamura. Sînd convins că știți lucrul acesta, și încă bine."

Păstrîndu-și calmul, profesorul Onoda îl chestionă în continuare : „Dar cine ești, domnule ?"

„Ishikuro Mazado, detectiv particular. Țin deschisă o dugheană în Nord și astăzi dimineață am primit vizita unei tinere simpatice. O chema Mikido Atunsachi."

O configurație tipică unei astfel de introduceri reprezintă imaginea unor obraji din care s-a extras tot sîngele. N-ai fi bănuit, totuși, că se poate para cu calm pericolul deshumării unor amintiri despre care n-ai mai vrea să se știe că ai fost, cîndva, posesorul lor.

„Și credeți că ar putea exista o legătură cu vizita dumneavoastră aici ?"

„Sînt convins. Mikido Atunsachi mi-a sugerat să vin. Chiar așa, domnule profesor, ce mi-ați putea spune ?"

Profesorul Onoda se ridică, presă butonul unei sonerii mascate și, în același timp, tînăra secretară pătrunse în încăpere.

„Te rog, fii amabilă și condu-l pe domnul. Întrevederea noastră a luat sfîrșit !"

Ishikuro își pierdu cumpătul. Nu mai puse preț pe diplomația cuvintelor. Le împărți după cum îi veneau la gură.

„N-aș fi crezut să mă dați afară !..."

„Vă rog, domnule !" interveni tînăra.

„...N-ați înțeles nimic ! Mikido a fost omorîtă. N-apucase să-mi spună totul, astfel n-aș fi avut onoarea să vă cunosc personal. Mi-ar fi rămas doar plăcerea de a vă citi numele aliniat în vreo revistă de specialitate, dacă aș fi avut în cap ideea că existați..." Profesorul în picioare și tînăra cu mîna pe clanță și gura căscată de uimire receptau statuar verbiajul lui Ishikuro. „...și cum nu mă omor după știință, de cînd eram în scutece, sînt convins că nu ne-am fi intersectat traiectoriile niciodată. Această fată ar fi putut întemeia un cămin, ar fi putut ferici un bărbat, dar acum îngrașă pămîntul... Și chiar dacă nu vreți să-mi spuneți nimic, tot am să aflu ce se ascunde îndărătul acestei crime cumplite !... Speram să fiți sensibil în fața strigătului de dreptate. Se vede că m-am înșelat ! Marea performanță științifică nu pare compatibilă cu sensibilitatea omenească !..."

„Mai aveți ceva de spus ?"

Calmul profesorului sublinia reluarea atitudinii oficioase. Ishikuro se simți, deodată, ridicol. Își dădu seama că totul era terminat. În acel mod nu-l mai putea convinge pe profesor să vorbească. Acționînd spre ieșire, basculînd, cu lățeală, ușa și aruncînd o ultimă provocare : „O să-l întreb pe Kamura... Îl voi obliga să-mi spună." Bufnitura îl ajunse cînd era deja pe culoar.

8 Avantajul unui oraș mare este că poți găsi orice ziar atunci cînd ai nevoie de el. Ziarul de prînz abia apucase să lege cîteva cuvinte despre incidentul din Piața Haneda. Despre Ishikuro nu se spunea nimic. Nimeni nu sesizase prezența lui acolo. Mai răsfoi și alte publicații, în contextul gestic al vînzătorului iritat de nehotărîrea sa și, pînă la urmă, cumpără două spre a-l liniști. Opri cîteva minute și la o bombă de minuturi. Plăti trei sandvișuri și se îndreptă spre o bancă. Capul i se-nvîrtea într-o învălmășeală perfidă, decorată cu felurite posibilități coerente... Amiko dispăruse,

Mikido părăsise lumea celor vii, Kamura îl vizitase, Onoda îl expediase — insensibil la acordurile tragice — şi deasupra tuturor : necunoscutul cu pălitura de profesionist. Nicidecum nu putea fi vorba de o simplă escapadă de îndrăgostiţi... Mikido ştia mai multe ; n-apucase să i le spună... Aşa se întîmplă în toate cazurile : Stîngăcia primului contact duce, mai totdeauna, la risipă de energie şi proliferare de situaţii favorabile celui urmărit, înlesnindu-i replici, deseori fatale, ori şansa de-a şterge putina, lăsînd faptul neîmplinit şi licitînd eventualitatea hazardului... Ce rol juca profesorul Onoda ? căci despre el era vorba... Ce ştia el despre cele două tinere de care-l despărţeau, pe puţin, treizeci de rotaţii anuale ? ...Să fie implicat în paternitatea uneia din surori ?... sau, poate, a amîndurora ? !... Ishikuro uitase de proteinele ambalate. Mîinile i se destinseră involuntar, crucificîndu-i trupul pe stinghiile de lemn... Dar crima ?... Cine o revendica ?... Cum se implementa ocurenţa abolirii lui Amiko ?... Existenţa fizică a celor două surori exprimase o acţiune ce dereglase echilibrul în care fusese lăsate să-şi ducă zilele pînă atunci. Era, deci, cineva care veghease la posibilitatea încolţirii unei astfel de clipe şi care nu dorea să rişte nimic... „Asta e !“ aproape că strigă Ishikuro, sărind arcuit în picioare, părăsind merindele şi ziarele sub privirile lacome ale or doi ochi decrepiţi de soartă, luminaţi de o foame acidă.

9

Se înserase. Oraşul exploda în lumini întocmai ca o capsulă de bumbac. Zgomotul motoarelor scrijeleau crepusculul expandat în toate cotloanele. Era styxul ce separa malurile zilei. Intrarea era modestă şi se continua cu un culoar din care se ridica o scară, fără de care nu puteai ajunge la cele două etaje. La al doilea, uşa apartamentului surorilor Atunsachi era deschisă. Intră. Apăsă comutatoarele pentru a lăsa lumina să apară. Un aranjament modest şi de factură retro, umplut cu amintiri fotografice, obiecte casnice şi multă, multă lenjerie de damă. Nimic nu trăda vreo vizită străină. Arhitectura încăperilor părea să fie cea lăsată la plecare de Mikido. Totuşi, Ishikuro îşi roti privirile prudent, avînd arătătorul de la dreapta sprijinit pe trăgaci. „O dată este ursul păcălit de vulpe !“ Lîngă telefon, pe pagina unei agende deschise era conturat numărul lui de telefon. De aici îi telefonase Mikido. Trase după el uşa exterioară şi coborî scările. Era neverosimil ca pe acolo să nu fi trecut nimeni şi, mai ales, poliţia ! Ieşi în stradă şi se opri în dreptul intrării spre a-şi aprinde o ţigară... Localiză senzaţia de rece, furnizată de ţeava unui revolver, în ceafă. „Nu te-ntoarce ! În faţa ta este o „Corola“ galbenă. Treci la volan şi nu-ncerca să faci vreo prostie, că eşti pierdut“. Se conformă instrucţiunilor şi peste cinci minute, cu ţeava aplicată acum pe tîmpla dreaptă, conducea automobilul galben pe una din magistralele de ieşire. Eliberă vehiculul din încleştarea tentaculară a străzilor, urmînd indicaţiile celui de lîngă el. Abia acum, fulgerînd cu privirea oglinda retrovizoare, realiză că individul din spate era oacheşul care venise cu scrisoarea şi pe care-l lăsase lat în speranţa dobîndirii unor indicii din buzunare. Noua ipostază în care funcţiona îl convinse că de pe locul mortului îl păzea, cu strănicie, celălalt, coechipierul care-i aplicase somniferul şi care, acum, se căznea să-l ţină treaz cu ameninţarea unei noi doze. Nu-l putea privi cu o rezoluţie absolută, dar scuturăturile macadamului îi ofereau spre vedere, din cînd în cînd, curbura nasului şi lungimea picioarelor. Părea de gabarit depăşit. „Acum, la dreapta“. Frînă brusc şi întoarse volanul cu o priză mai mare. Ţîşni o clipă în care scăpă de ameninţarea metalului şi care îl însămînţă o idee de speranţă. „Hei, să nu mai faci figura de adineauri !“ Vorbele se terminară cu o împunsătură dureroasă în piex. Tipul nu glumea. Părea hotărît la orice. În faţă, lumina farurilor forma imaginea unor bifurcaţii marcate cu o stelă de piatră. Probabil oferea un text de citit. Mări rulajul. Nu se zărea nimeni pe acolo. „Ia-o p-aia

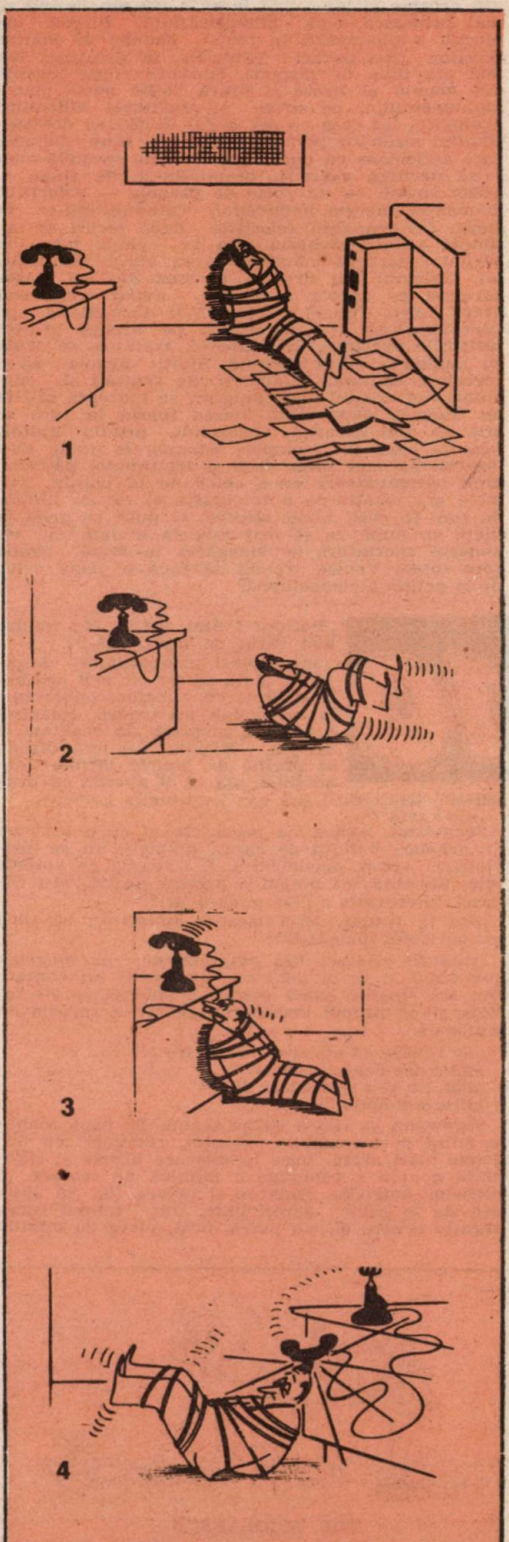

din dreapta și las-o mai încet !“ Nu era nevoie să mai privească acul kilometrajului. Ritmul de ejecție a pietrișului în tabla podelei se mărise simțitor. „Hei, ce faci ! Ți-am zis, în dreapta“. Nu mai era timp de răspuns. Ishikuro rupse mașina din mersul ei firesc și bracă roțile peste piatra monumentului, ce strivi, cu duritatea mileniilor geologice, tot ceea ce era metal în partea dreaptă. Glonțul străbătu plafonul. Ishikuro fiind singurul care anticipase cu cîteva procente de secundă cum o să decurgă cascada, proptindu-se de volan — acum strîmb ca un colac de praznic — valorifică la maxim energia impactului, catapultîndu-se în afară. Cu ocupanții celorlalte două locuri se întîmplă altfel. Oacheșul urla în patru labe, cu corpul repartizat înăuntrul și în afara habitaclului. Golemul din dreapta dormea dus cu țeasta zdrobită pe capota motorului, avînd parbrizul drept guler. Clipele următoare îi dezmeticiră pe supraviețuitori și-l estompară pe oacheș printre tufișurile parcului, în întuneric. Ishikuro se scuală cu anatomia puțin șifonată. Simți nevoia să-și cerceteze calitatea înfățișării. Se scutură și, circumcizînd arealul împrejmuitor, se îndreptă să-i ia un interviu copilotului. Starea inertă în care se afla nu mai necesita, nicidecum, primul ajutor. Din tot ceea ce îi umplea buzunarele nimic nu-l impresiona mai mult decît o legitimație galbenă, mult asemănătoare cu a celor de la poliție. Numele era însoțit de o fotografie și de un număr de cod. În rest, nimic altceva. O puse cu grijă la piept și, după ce se mai asigură o dată că nu avusese spectatori, se îndepărtă în mare grabă spre șosea. Venise vremea să facă o vizită celor de la poliția metropolitană.

„Poftește ! Stai jos !... Nu ne-am mai văzut de mult, așa-i ?

Inspectorul coordonator Segawami căuta să fie cît mai amabil. Îl servi și cu o cafea, îmbiindu-l la un dialog prietenesc, emanînd o plăcută surpriză. În realitate îl aștepta. Ishikuro nu era dispus să profite de bunele maniere ale acestuia, așa că îl abordă cu brutalitate, trîntindu-i sub nas legitimația galbenă.

„Ce-i asta ?“

Segawami, bărbat cu părul alb și cu o pereche de ochelari definiți de cîteva dioptrii, nu se destabiliză. Apucă documentul, îl întoarse pe ambele fețe, păstrînd tot timpul o privire neutră, și-l returnă interogativ : „De unde-o ai ?“

„De la titular. Mi-a lăsat-o amintire ; să nu-i uit portretul niciodată !“

Ishikuro riscase. Era răspunzător de moartea golemului și orice alibi sau explicații nu contau. Dar era singura șansă pentru a ști încotro s-o ia. Miza și pe timpul insuficient pentru a se afla de isprava sa.

„Să înțeleg că ați avut o întîlnire ?!“

„Cam așa ceva... ascult !“

„Păi, nu ți-a spus chiar el ?!“

„Uite c-a omis !“

Segawami se ridică de pe scaun. Își băgă ambele mîini în buzunarele sacoului, rămînînd cu degetele mari afară. Puse în mișcare buzele și zigomații pentru a compune o mimică de căutare a vorbelor potrivite. Ishikuro îl privea fix. Se abținea de la orice agresivitate, dar timpul lucra negativ pentru el. Nu putea, însă, pleca cu mîinile goale. Peste puțină vreme vor afla și era posibil ca existența să-i expire.

NIC NICOLAESCU

„Cum să-ți spun eu... consideră că aceste două surori au provocat o situație ce poate afecta securitatea statului nostru. De aceea, de ele se ocupă alții și nu noi...“ Orizontul facial al lui Ishikuro se lumină într-o consternare febrilă. „...Amiko Atunsachi și-a băgat nasul în ceva ce nu-i putea aduce liniștea de care avea nevoie pentru a sfîrși cuminte din viață...“

„Stupefiante ?“

„...Aaa, nu ! Aș putea zice că ar fi fost mai bine... Îmi pare rău, mai mult decît ți-am spus nu pot. Nici noi nu știm cine știe ce.“

„Atunci, nu-mi rămîne decît să caut mai departe ! Știți că nu sînt unul care să se lase de-o treabă începută pînă nu-i dă de capăt. La mine nu figurează cazuri ciasate !... Apropo, ce rol joacă Onoda în toată povestea asta ?“

Segawami își reocupă fotoliul. Aprinse daimyonic o țigaretă și se lăsă, cîteva clipe, abandonat unui balans lejer. Tăcerea răbdătoare, subliniată cu o privire pertinentă, așternută peste nervozitatea lui Ishikuro, deschidea necesitatea unei confesiuni.

„Bineee ! Am să-ți spun o poveste... Mai mult ca sigur că n-o să te convingă, dar va trebui s-o-nțelegi ca pe-o axiomă. Este ultima posibilitate ce ți-o pot oferi.. Cu mai mult de treizeci de ani în urmă, Katsuo Atunsachi și Yoko Nakano semnau în catastifele stării civile din Nagasaki pentru o nouă familie. Au avut două fete : Mikido și Amiko, de care se ocupă colegii noștri acum. Katsuo Atunsachi a fost profesor de fizică, și încă unul dintre cei mai buni. Probabil, astăzi ar fi fost înglobat în activitatea universitară sau ar fi lucrat într-unul din numeroasele centre de cercetări... Totul a fost normal pînă a început războiul. În august patruzeci și doi, Katsuo a fost victima unui incident straniu. În ziua de duminică, șaisprezece, pe cînd se afla în grădina casei sale, lucrînd la un material de specialitate, a căzut brusc într-un somn adînc, din care nu și-a revenit decît după două săptămîni. N-a fost posibil în nici un fel să fie trezit... Ceea ce a rămas pînă astăzi o enigmă este că Katsuo Atunsachi nu suferise de nici o boală simptomatică pînă atunci. Și asta n-a fost totul ! Din acel moment s-a țicnit ! A început să debiteze profeții. Ținea prelegeri, avertiza oamenii asupra catastrofei ce-avea să vină și, ca tacîmul să fie complet, începuse să trimeată memorandumuri împăratului, primului ministru și altor oficialități. Lumea începuse să-l ocolească. Și-a pierdut slujba, ba chiar a fost nevoie să treacă și prin mîinile noastre. În nici un chip nu i s-a putut astupa gura... Onoda lucra, pe vremea aceea la o clinică. S-au împrietenit. Îl îngrijea. Îl vizita aproape zilnic. I s-a sugerat să-l calmeze. A fost internat cu forța la clinica Tarakasi, azi fundația cu același nume. Onoda a insistat să se ocupe de el în continuare. Se pare că era singurul cu care se-nțelegea... Într-o zi a dispărut. Am răsuflat ușurați“. Segawami făcut o pauză, după care adaugă spre o dezvinovăție utopică : „Tot ceea ce ți-am spus reprezintă o sinteză a materialelor din arhiva noastră. Pe vremea aceea nu aveam decît cincisprezece ani și nu-mi închipuiam că o s-ajung în

poliție. Viața însă, își are surprizele ei !“

Năuceala eternizează chipul lui Ishikuro, expunîndu-l efemeridelor minutarului diurn.

„Aș dori să am acces la dosar !“

„Nu se poate. Îmi ceri ceva imposibil.“

„Atunci povestiți-mi ceva despre viziunile profesorului.“

Segawami se ridică din nou în picioare. Se îndreptă spre fereastră și, cu o parcimonie extrudată în prudență, mai credită cîteva amănunte.

„Am să-ți spun... Katsuo Atunsachi pretindea că intrase în legătură cu atlanții !... Aceștia s-ar fi învîrtit în jurul nostru, spectatori la conflagrația ce ne pustia sufletele. L-au luat la ei, pe-o navă. Astfel a putut să vizioneze holocaustul de pe întreaga planetă și, spre a-l face să-nțeleagă ce ne așteptă, i-au înfățișat viitorul... Despre așa ceva scria el în memorandumurile trimise... Înțelegi că nu puteau fi pe placul grangurilor !...“

„Și a trebuit să dispară, nu ?“

Segawami terminase. Nu mai avea de adăugat nimic. Ishikuro era conștient că trebuie să sublimeze cît mai repede. Nu se putea prognoza reacția la aflarea cascadei din parc. Totuși, în drumul de întoarcere la libertate, inspectorul coordonator îl atenționă cu tîlc : „De data asta te-aș sfătui să stai deoparte. Nu se știe cum se poate sfîrși. La noi mai poți găsi înțelegere, dar dacă încapi pe mîna celorlalți... Încă ceva : Să nu mai repeți porcăria din parc ! A doua oară te poate costa. Nu sînt dispus să-mi risc sănătatea. Deja ai devenit primul candidat la eternitate... Vor capul tău.“

Nervozitatea momentului plezni în mii de cioburi.

„Nu-l vor avea, în schimb eu pe-al lor, da !“

11

Din stradă, lumina se zărea palpînd întreaga fereastră. Cineva intrase în dugheana lui. Nu-și amintea să fi uitat broasca neîncuiată. Escaladă interiorul cu ambele mîini întinse pe tocul armei, cu degetele arcuite pentru o desfășurare rapidă. Scaunul îl ocupa un bărbat cu o distincție dorsală evidentă și o podoabă capilară ninsă. Nici o mișcare a acestuia. Îl ocoli prin dreapta, stăpînit de aceeași prevedere tehnică. Abia atunci, poziția capului îi revelă retardarea clipei în care sosise. Era profesorul Onoda în așteptarea unui procuror și a poliției pentru a putea fi depus într-un lăcaș de odihnă vesnică. Înscenarea era perfectă și nimeni din public n-ar fi avut acces vreodată la momentul adevărului. Ishikuro își simți gura uscată. Privirea-i hăituită cercetă întreaga încăpere. Nimeni nu se mai afla acolo. Îl așteptau în stradă. Extrase, dintr-un sertar, două rezerve cu cartușe noi, cu care își burdușì buzunarele. Mișcarea îi difractă atenția pe profilul unui ziar localizat într-unul din buzunarele mari, aplicate, ale pardesiului profesorului. Reuși să și-l apropie mergînd așezat pe toate membrele. Absorbi oftalmic cerneala tipografică ce-i grila foile. Cursorul retinei se opri pe pagina a treia centru, în dreptul unui titlu așezat, tocmai, pentru a stîrni senzație : „Hiroshima și Nagasaki — un tîrg murdar !“ Deși poziția funcțiilor vitale era improprie noțiunii de simț, din lecturarea primelor rînduri înțelese că pentru acel articol îl așteptase profesorul Onoda. Prelungindu-și corpul de-a lungul ușii stinse lumina. Dintr-o săritură ajunse lîngă fereastră. Îndepărtă insesizabil pliurile perdelei. O privire focalizată îi evidențiе o mașină parcată vizavi, aureolată de o stranie coincidență. Era nevoie să folosească o altă posibilitate de ieșire, dar clădirea n-avea decît una. Reaprinse lumina și părăsi încăperea, avînd grijă să nu proiecteze un joc de umbre pe perdele.

12

Restaurantul unei gări adăpostește oameni de toate condițiile cuprinși de diferite stări de existență. Necesitatea e aceeași la toți. Satisfacerea ei e diferită. În fața unei cești mari cu ceai, cu o ținută redesenată de acoperișuri, Ishikuro își dizolvă identitatea pentru a obține răgazul necesar pregătirii următoarei mutări. Însușirea conținutului articolului îl îmbălsămase cu spaimă și

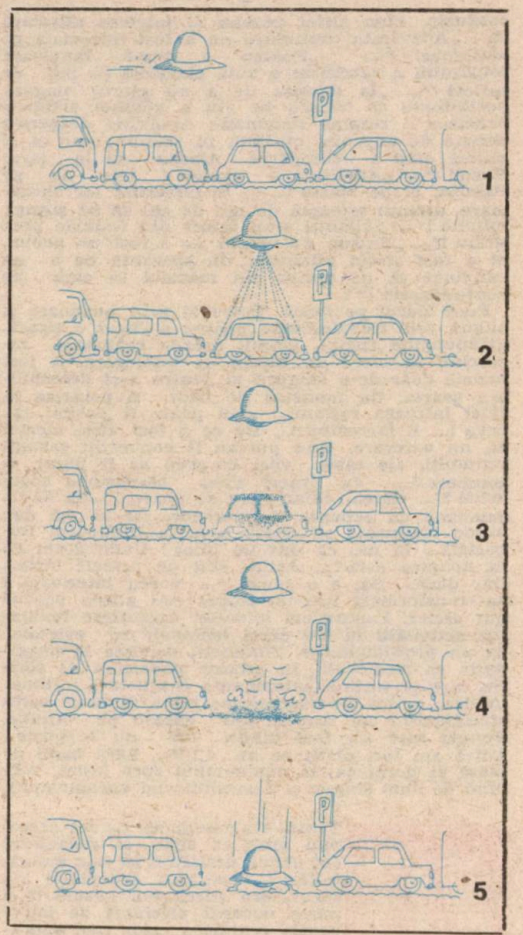

confuzie. Cum altfel puteau fi înțelese afirmații ca : „Adevărata capitulare nu a fost negociată pe «Missouri» !“... „Pentru o sumă fabuloasă împăratul a sacrificat o sută cincizeci de mii de suflete !“... „În dorința de a nu pierde singura posibilitate de testare pe viu a bombei atomice, America a respins sistematic condițiile desperate cerșite de Japonia, oferind, în schimb, aur ca și atunci cînd a cumpărat Alaska de la țarul Rusiei !“... „Atlantida a existat ! dar nu pe Pămînt, ci pe Marte !... „ În farfuriile lor zburătoare, atlanții așteaptă de mii de ani să ne stringă mîinile !“... „Atlanții s-au întors din Galaxie prea tîrziu !“... „Katsuo Atunsachi nu a fost un nebun, el a fost alesul atlanților, în speranța de a ne convinge să ne oprim din măcelul în care ne scufundasem !“ ?

Puse ziarul pe masă. Cotrobăi prin buzunare și adună cele trebuincioase pentru a fuma o țigară. Străpungînd fumul, gîndul brăzda realitatea, încercînd să ofere un model de înțelegere. A fost nevoie doar de-o singură zi pentru a-și dezechilibra soarta. Un monstru de haos îi prinsese în fălci întreaga rațiune... „Nu poate fi posibil așa ceva !... E incredibil !... De ce a fost ales, tocmai el, un oarecare, cînd puteau fi convertiți savanți renumiți, ale căror voci cu greu ar fi putut fi astupate ?... Ce dracu' vrea să-nsemne toate astea ?!... Oare... chiar... Nu se poate ! ...Ba da !... Seamănă cu nebunia Bermudelor... O să mă duc mîine dimineață să citesc ceva la Biblioteca Imperială... Ei nu, că sînt un idiot ! Unde dorm eu în noaptea asta ?... Aștia sînt pe urmele mele... Dar dacă... Da, e o șansă !“... Vocea interioară i se transformase într-un clopot ce-i aliena plasma din creier. Fantasticul situației camuflase realitatea activității în ale cărei tentacule se zvîrcolea ca un prestidigitator. Simultan, persista în imaginația sa medievală, în aflarea punctului de sprijin care să susțină halucinanta conjunctură : „Bine-înțeles, ce mă interesează pe mine umbrele astea zburătoare ? Eu trebuie s-o găsesc pe Amiko. Pentru asta am fost plătit... Da' nu se poate ! Adică am fost plătit ca să... ! ! !“... Lăsă banii pe masă și porni ca un somnambul spre ieșire, vorbind de unul singur și dezechilibrînd consumatorii.

13

Textul era nesemnat. La ora aceea, mai mult ca sigur că redactorul șef dădea declarații în fața autorităților : Inserarea articolului s-a făcut fără știrea lui. Lăsînd la o parte necazul pricinuit de intervenția brutală a celor care supraveghează starea de bună funcționare a statului, fusese o zi fastă pentru vînzare. Pe Ishikuro, însă, nu-l frămîntau aspectele financiare, ci modalitatea de-a-l întîlni pe autorul năprazniculul rechizitoriu. Presimțea că-l va fi foarte greu ; probabil nici nu mai era în viață. Era ferm convins că dacă va da de el, va da și de Amiko. Biata fată nu dispăruse după vreun drăguț, pur și simplu se ascunsese, din dorința moștenirii ei justițiare... De ce n-o făcuse mai demult ? Ei, asta era singura enigmă ce mai păta ieșirea din labirint ! Dar în drumul către redacția ziarului „Amahi Shimbun“, Ishikuro găsi și pentru aceasta o explicație.

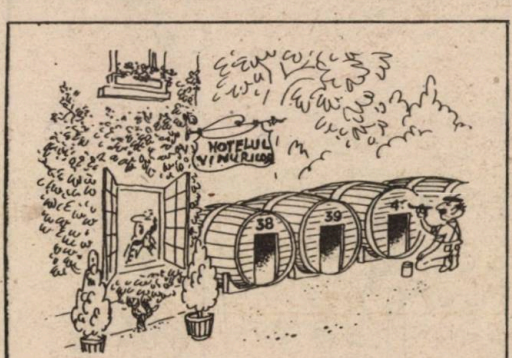

— Din nefericire nu mai avem nici un loc; dar dacă acceptați să locuiți în noua noastră anexă...

14

Cînd l-au auzit pentru ce venise și pe cine căuta, vrură să-l dea pe mîna poliției. S-au calmat cînd i-au văzut autorizația. Atunci devenră suspicioși. Îl invitară respectuos să-i lase în pace. Aveau de lucru cu noua ediție, în care o pagină întreagă se oferea drept dezmințire. Patronul va da afară pe mulți dintre ei, așa că o zi în plus cîștigată le putea prelungi supraviețuirea. Ca prin farmec, nimeni nu știa nimic !... Dezamăgit, reluă rulajul pe carosabil... „Cum pot fi atît de proști !... Omul acela, care-o fi el ? nu putea trăi în minciună... Ajunge !... Nu ne-mpingeți în neant !... Trebuie să se știe !... să se afle !... să se judece !... Cum să-ți imaginezi viitorul, știind că ți-ai vîndut trecutul ?... Imposibil !... Justificare nu există ! Nu poate fi acceptată !... Închipuiește-ți : să-ți vinzi primul copil la abator și cu banii primiți să cumperi hrană pentru ai doilea !!!... Doamne !... E monstruos !... nu poți...“

„Îl căutați pe Ishioka ?“

Se trezi în colțul străzii cu un individ lipit de zid și cu o întrebare ce-i pocni în glasvandul ce-i separa conștiința de realitate.

„Cine naiba ești ?

„Nu vă interesează... Dați o sută de mii și vă conduc la Ishioka.“

Ah, da ! Pe Ishioka îl căutase el. Aproape că maratonul imaginației incredibile, pestilențială creație de neadevăr, trecuse peste insurecția ce-o declanșase, scăpînd în gol fructul după care alerga.

„Desigur... Iată o sută de mii... și hai !... hai !... hai !...“

Străinul l-a părăsit, după ce-au ocupat două locuri într-un autobuz și au stat atîrnați de bretelele unui vagon de metrou zece minute, în fața casei. Abia atunci observă că avea petice negre la coate și ochelari sprijiniți pe un nas diedric. Era cu siguranță lucrător la ziar... Împinse o poartă de fier, frămîntă pietrișul unei poteci cu încălțămintea sport și cercetă o ușă de statură potrivită aplicată unei case fără etaj. Nici un geam nu era luminat. Se găsea în curtea aceea întocmai ca un spărgător înainte de a se apuca de treabă. Apăsă clanța și ușa se deschise. Așa se și așteptase !... A dat o sută de mii să ajungă acolo, dar alții o vizitaseră pe gratis. Cu toate că anticorpii intuiției îl avertizau asupra imtrudenței de a intra ca un simplu vizitator, cu totul inexplicabil pentru el, nu-și luă nici o precauție !... Ar fi fost poziționat un sticlete la ușă. Dar dacă... Concasat de atmosfera întunericului în care se zbătea construcția, străbătu un vestibul, după care păși pe suprafața unui living. Din depărtarea străzii îi parvenea lumina unui felinar, insuficientă pentru a se descurca. Căută comutatorul, se împiedică de ceva și, pe cînd se chinuia să-și restaureze poziția, simți o forță exterioară aplecîndu-se asupra sa. Zburase numai de cîteva ori pînă atunci, suficient să-și dea seama că era cuprins de aceeași senzație. Aterizarea pe nivelul dușumelei stîrni și fenomenul de iluminare a camerei. Răvășit, nedumerit și acoperit de o matahală macră, care-l golea de singura posibilitate de apărare, estimă conjuctura în care nimerise, și-și oferi un răspuns negativ.

Printre cei trei care populau acvatoriul salonului îl reidentifică pentru a doua oară pe oacheș. Se prezenta cu ceva noutăți : mai multe petice de leucoplast aplicate pe figură. Al treilea, care părea să fie Șeful, înscenă un colocviu, trecînd mătănios printre degete autorizația sa de detectiv particular.

„Și cu ce zici că te ocupi, frate ?“ Ishikuro își scoase o batistă cu care se străduia să înjghebeze un baraj în calea firicelelor de sînge care-i țîșneau din buza inferioară. Doar își luase zborul catapultat, nu prin mijloace proprii de bord ! „Ai,

te faci că n-auzi ?... Băieţi, fie-vă milă ! Scoateţi-i dopurile din urechi !“ Oacheşul se sfia să intervină. Mai persista amintirea din parc. Carne Macră, însă, îi şi cără doi pumni, dar nenorocul îi ieşi în cale. Ishikuro pară, i se aruncă la picioare şi i le ancoră cu ambele braţe. Urmarea firească : prăbuşirea dezlinată a lui Carne Macră. Supremaţia lui Ishikuro nu ţinu mult, căci săriră şi ceilalţi doi într-ajutor. Giftind, Şeful îşi reluă mimica englezească în faţa unui Ishikuro îngenunchiat şi cu braţele mult aduse la spate. „Dac-ai să fii liniştit o să mai ai şanse să ne-nţelegem, dacă nu... Fii rezonabil ! Aici e punctul tău terminus. Ai fost avertizat, dar degeaba !... Ş-acu', la treabă : deapănă-ne povestea cu Mikido... dar fii atent ! Să nu-ţi scape nimic dacă mai vrei să ţi se oglindească-n ochi azuriul cerului.“ Citit băiatul acesta cu aer american !... Ishikuro tăcea... „Ai, faci pe deşteptu' ?... Mă, tu nu te joci cu noi ! Să-ţi intre bine-n căpăţână... Ne desconsideri, nu ?... Voi ăştia, de lucraţi pe cont propriu, vă credeţi ăi mai deştepţi... Băieţi, ia vedeţi voi cum mai stă cu organele !... Şeful nu glumea ! Trupul lui Ishikuro se frăgezea tot mai mult sub loviturile primite. Faţa tumefiată pierdea controlul orizontului apropiat, iar interiorul cerebral făcea apel la subrutina inconştientului... „Băieţi, nu vă mai chinuiţi ! Astora, cînd le intră ceva-n bilă, cu greu îi faci să-nţeleagă... Noi ne riscăm pielea pentru binele naţiunii şi p-ăştia nici în c... nu-i doare... Aruncaţi-i dincolo ! lîngă smiorcăita aia. Tribunalul militar o să-i trezească p-amîndoi.“

15

Cînd deschizi ochii, prima imagine smulge senzaţia conştientă ; abia următoarele stabilizează poziţia într-o constantă apocrifă ...Zăcea întins pe podea, într-o latură a corpului său, dezmembrat aculeic, cu mîinile legate dureros şi cu gust de sînge în gură... O zări imobilizată de un scaun, cu membrele rigidizate, aşteptînd providenţa să i le desfacă... O recunoscu. Imaginea din fotografie mai ocupa locaţiile valide. Pupilele dilatate afişau o uimire profundă. Se tîri pînă ce-i atinse cu obrazul picioarele. Deschise gura, înşfăcă cîrpa cu dinţii şi începu să tragă de ea pînă lărgi strînsoarea. Amiko înţelese. Fără să-l întrebe nimic îşi agită picioarele, încercînd să-l ajute. Trase cîrpa peste picioarele scaunului şi peste cele ale lui Amiko. Cîştigînd un grad de libertate, micuţa japoneză îşi roti cercetător privirea în căutarea ideii salvatoare... N-a fost să fie ! Uşa deschizîndu-se, facilită pătrunderea în cameră a Şefului. Amuzat de jocul încercării celor doi îi chemă şi pe ceilalţi : „Băieţi, papagalii ăştia nu par prea mulţumiţi de voliera. Veniţi-ncoa, să-i ajutăm puţin să se obişnuiască !“ Amiko, speriată, încearcă un act desperat : cu scaunul în spate, ca un rucsac, încearcă să le străpungă barajul anatomic. Reuşi doar să le smulgă un icnet. Oacheşul se apleacă asupra ei şi o rigidiză din nou. Liniştind spiritele, Şeful încercă o nouă stratagemă de sinceritate : „Băieţi, căraţi-vă dincolo ! Pînă vin să ne ia vreau să rămîn singur cu amîndoi !“.

„Bine, dar dacă...“

„Vă chem eu... Hai, executarea !... Preparaţi-vă ceva la bucătărie“.

Şovăitori, caftangii se cărăbăniră lăsîndu-şi prada şeful papagaliilor. Împăciuitor, acesta îşi trase un scaun şi-l încălecă invers. Încercă să lege un dialog ; chiar devenise amabil : îi scoase căluşul din gură lui Amiko şi-l ajută pe Ishikuro să obţină o poziţie comodă. Amîndoi, însă, tăceau...

„Cred că, totuşi, puteţi fi rezonabili... Încercaţi o clipă să vă imaginaţi ce-ar fi dacă toată povestea asta, scornită, ar fi adevărată ! Ce s-ar întîmpla ?... Vreau să fac ceva pentru voi... Să zicem c-ar fi adevărat ! Trebuie să-i dăm un aspect onorabil... Dacă ţineţi la poporul vostru... la voi... la împărat... nu se poate să nu vă daţi seama de catastrofa ce ne-ar paşte... Ne-am pus pe picioare, sîntem înaintea tuturor... Ce vreţi ? Să fim iar la cheremul duşmanilor patriei ?...“ Vorbele mergeau singure. Nu se-nşurubau în nici un context. Absenta orice dorinţă de comunicare. Amiko şi Ishikuro, amorţiţi, îmbrăcaseră o arhitectură de rêsemnare ; sau, poate, aşteptau hazardul să le extragă impasul din oase ; sau Ishikuro se gîndea la ceva şi aştepta momentul prielnic... Surprinzător, Şeful se ridică în picioare, se îndreaptă spre cei doi şi, în ordinea politeţii, le eliberă legăturile improvizate. „Rămîneţi aşa... În cîteva clipe vom pleca cu toţii... Cu m'ne n-aţi vrut să vă-nţelegeţi, poate veţi reuşi cu ceilalţi. Dar, cert amente, vor discuta altfel cu voi... Scuzele n-au rost. Asta ne e meseria ! Ştiu că ne detestaţi ; de data asta am vrut să prevenim liniştea naţiunii... Nu-ncercaţi vreo nouă prostie. Casa e înconjurată ş-ar fi păcat să mai curgă sînge. Cu voi, povestea se-ncheie“.

„Unde este Ishioka ? Unde l-aţi dus ?“ Glasul lui Amiko, tînguitor, înmuiase densitatea aerului. Era o întrebare la care nu se putea răspunde privind-o-n ochi, dar Şeful îi surprinse peutru a doua oară ! „La morgă... Acolo ajung cei care nu pot fi identificaţi“.

Pe spatele uşii închise, Amiko stropi cu lacrimi şi lovi cu pumnii ei mici.

— Să nu folosească ei infinitivul !

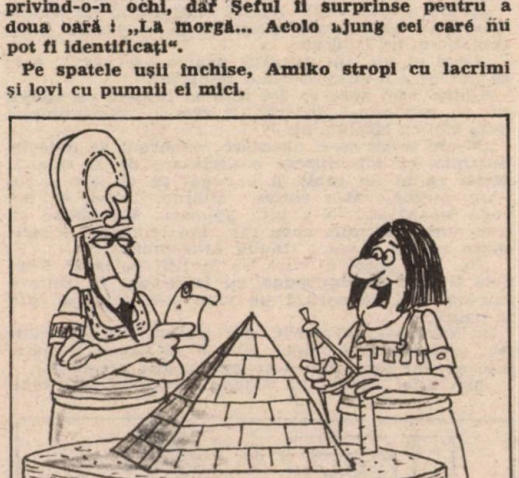

— Bineînţeles, înălţimea voastră, vom face una de 1000 de ori mai mare, dar o s-o terminăm abia peste 150 de ani...

„Cine ești ?“

Ishikuro își lungi picioarele. Ar fi aprins o țigară, dar îl lăsaseră inapt pentru o asemenea plăcere.

„Îngerul tău păzitor“.

„Lucrezi pentru cineva ?“

Rise. Cu buzele pleznite, nasul vînăt, ochii zdrențuiți, hainele mototolite îi reușise figura după multă vreme.

„Pentru sora ta“.

„Pentru Mikido ?!... Ce ești... Te-a angajat ea ?!“

„Povestea mea nu e mai lungă de o zi, a voastră se pare...“

„Cum de-a știut unde să te trimită ?!“

„Păi, asta e, n-a știut ! Am aflat eu... De-aia m-a plătit“.

„Cum, te-a plătit ca să mă cauți pe mine ?!... Sărăcuța de ea, am fugit ca o nebună... nu i-am spus nimic. Nici nu puteam... Știi de ce mă aflu aici ?“

„Dar nu-mi dau seama dacă merită“.

„Merită, merită... Dacă am scăpa de-aici...“

„Ei, ce-ar fi ?“

„Ne-ar lua cu ei“.

Doar condamnarea la moarte mai putea smulge o asemenea expresie chipului lui Ishikuro. Trecu o jumătate de minut... Un minut... Respiră adînc și zise : „Uite ce e !... Azi dimineață a venit la mine sora ta Mikido. Mi-a spus c-ai dispărut de-acasă de-o săptămînă... Dragostea ei pentru tine i-a bulversat existența în toate aceste zile. Cum era și firesc, s-a adresat autorităților. Inspectorul Kamura a încercat s-o liniștească. Atribui evaporarea ta unui amor ghebos. Răspunsul n-a satisfăcut-o. Era normal, n-avea de unde să știe că figurați de mult în evidențele lor ; aș zice : chiar de cînd v-ați născut !... Considera că e destul de mult să-ți pierzi ambii părinți la o vîrstă cînd ai mai mare nevoie de ei... Poate bănuia ceva, nu-mi dau seama... Tu ar trebui să știi mai bine... Atunci a venit la mine. Să mă ia dracu' dacă știu cum m-a dibuit !... Mi-a dat o fotografie și niște bani... I-am promis că voi face tot ce pot. La ora aceea înclinam să-i dau dreptate lui Kamura. Mă bucuram de un cîștig ușor... acum, după o jumătate de zi sînt năuc... Creierul mi s-a desprins de trup... Fac parte dintr-o afacere nebună... irațională... fantastică... iar după cele ce-mi spui îmi răsare chiar șansa unui eveniment epocal !...“

„Și nu te bucuri ?!“ Glasul catifelat al lui Amiko așternuse copilărească exaltare ca o pătură peste remake-ul lui Ishikuro.

„Cred că nu sînt pregătit pentru așa ceva... Vrei să știi ce s-a-ntîmplat mai departe ?“

Amiko veni spre el. Își rezemă brațele pe umerii lui și, privindu-l în ochi, îi zise : „S-a-ntîmplat ceva rău cu Mikido, nu ?“

„M-am trezit cu-n oarecare: oacheșul de dincolo. Susținea că mi-adusese o scrisoare de la tine. Îi scriai că ai un iubit și o rugai să te ierte... Nu l-am crezut... M-a sunat Mikido. Dorea să mă vadă neapărat... N-a mai apucat... Presimțise că i se putea întîmpla ceva rău. Îmi trimisese o scrisoare cu un nume : Onoda Iakasumi...“

„Da, este doctorul care l-a îngrijit pe tata“. Vorbele îi curseră împreună cu lacrimile. Se retrase într-un colț, se așează pe vine și-și îngropă fața în palme.

Ishikuro s-ar fi oprit, dar timpul era drămuit. Din moment în moment puteau să sosească mașinile și cine știe cînd s-or mai vedea vreodată.

„Așa este. Numai că Onoda Iakasumi știa bine de ce-ai dispărut dumneata. Poliția îl supraveghea îndeaproape și nu putea risca cu mine. Nu l-a sensibilizat nici vestea că Mikido dispăruse...“.

„Au omorît-o !... Au omorît-o !...“

Pumnii mici ai lui Amiko se răspîndiseră din nou asupra ușii. Ishikuro se repezi la ea, îi desprinse mîinile de ușă, încercînd să-i restabilească echilibrul. Lacrimile curgeau șiroaie din despărțiturile migdalate ale lui Amiko. Era ușurarea unui organism distorsionat de evenimente superlative. Urmă tăcerea, împănată ritmic cu sughițuri și ștersături de batistă.

„Cînd a vrut el, a fost prea tîrziu. A trebuit să dispară și el... O vizită la inspectorul Kamura, o fugă, în care am fost nevoit să dematerializez pe unul din ăștia care țin la binele națiunii, și o lectură a ediției de seară a lui „Amahi Shimbun“ mi-au pliat scoarța în sens giratoriu... Dispărut... Pierdut... Volatilizat... Dezintegrat... Descompus... Nimicit... Risipit... Împrăștiat... Spulberat... Absent... Inexistent... Imperceptibil... Așa sînt acum ! cînd tu îmi propui mîntuirea de dincolo de stele !“

Amiko își disciplină ființa. Se dusese pe apa sîmbetei dorința ei frivolă de dreptate. Despărțită într-un fagure de dureri își regăsise compensația îndoielii.

«Mă crezi nebună ca și pe tata, nu ?... Ai dreptate ! dar dacă ai fi citit ce-am citit eu în arhiva de la Tarakasi, atunci m-ai fi înțeles... Acolo am aflat totul : că tatăl meu ar putea trăi și că-ntr-o zi l-aș putea vedea. I-am mărturisit și lui Mikido... Ea, ocrotitoare cum o modelase viața, m-a conjurat să tac... să uit... Știa ea, sărăcuța, că nu m-am dus după unul și tare îi era frică să nu mi se-ntîmple ceva. Dar mai știa și că nu pot fi întoarsă din drum... Tatăl nostru a fost ucis... știam amîndouă... dar acolo, în documentele acelea scria că corpul lui nu a fost găsit niciodată... Cel care l-a-mpușcat nimerise tot în clinica fundației. Era internat pe viață. Aflîndu-i numele, nu am rezistat tentației de-ai vorbi. Nu mai avea mult de trăit. Tratamentul la care fusese supus îl ruinase... I-am spus cine sînt. Ochii au început să-i fiarbă. Maxilarele i s-au încleștat. S-a dus spre fereastră și s-a aruncat... Am fugit imediat jos. Acoperise gazonul cu o creatură cefalopodă. I-am luat capul în mîini pentru a nu-i perde ultimele cuvinte. Mai rămăsese puțină viață ce-i zvîcnea a plecare... A fost de-ajuns : „L-am văzut... l-am văzut... o nălucă... am tras într-o nălucă... am tras într-o...“ ...Sînt sigură că l-au luat la Ei pe tata... Acolo m-au găsit... Și-au dat seama !...»

Prostrația irealului îl părăsi pe Ishikuro. Povestea fantastică răspîndită de Amiko îi readuse rațiunea în buzunar. Se scuturâ. Privirea îi redeveni scrutătoare. Își arse o palmă peste frunte. Stătea ca o barabuliște în palma unor asasini legali. Nu-i venea să creadă că erau liberi într-o incintă cu temniceri la ușă.

„Lasă asta ! Să-ncercăm ceva !“

„N-are sens... Sînt sigură că vor veni să ne ia !“

Ishikuro se uită pe fereastră. Afară, întunericul pășea cadențat. Își opri răsuflarea cîteva centime de secundă. De dincolo se auzeo o viermuială de vorbe și zăngănit de pahare. Probabil dăduseră peste ceva interesant de băut. O trase pe Amiko lîngă el și-i explică că o să stingă lumina, după care o să spargă geamul.

„Sărim imediat și-o luăm la fugă. Avem o șansă la mie, dar trebuie încercat“.

„N-are rost...“

N-o mai lăsă pe Amiko să-și termise incompatibila inepție. Acționă șaltărul. Se aruncă cu spatele în sticla ferestrei, smulgînd-o pe Amiko din cavitatea imposibilului. Simțea sîngele cum i se redistribuie pe față, pe mîini, dar ce conta ! Ajunseră în fundul curții cînd zăriră din nou lumină-n cameră și auziră strigătele umplînd casa. Se aruncară peste gard... Primi gloanțele în aer... Saltul său căpătă arcuirea unui zbor. Brațele o țineau legată pe Amiko de ele... Îi văzu pe cei trei cum fugeau spre gard. Curtea era străbătută de o lumină de magneziu. Cei trei se opriră și începură să caute ceva... Se roteau deasupra lor din ce în ce mai repede. Nu-nțelegea cum de stătea Amiko lipită de brațele sale... Lumina se sparse în întuneric și se recompuse la loc. Era o lumină sintetică... Amiko se aruncase de gîtul unui bărbat în vîrstă care o strîngea cu duioșie la piept..

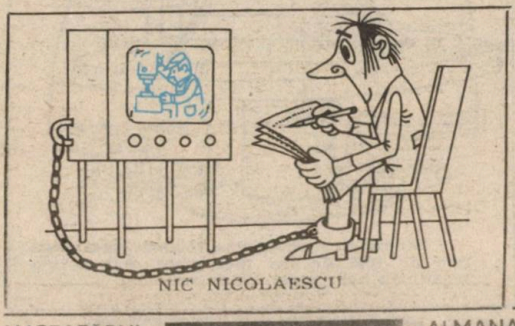

NIC NICOLAESCU

EDIȚIE SPECIALĂ

DOMINO

Enigmistică
Modă
Curiozități
Parodii
Jocuri
Umor

— Cum se numește tabloul ăsta insipid ?
— Oglindă.

DIN LUMEA CĂRȚILOR

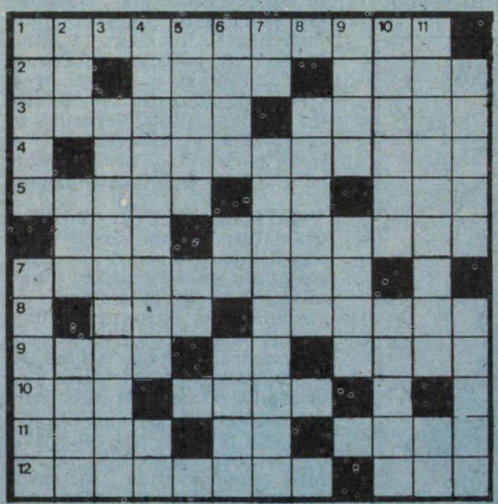

ORIZONTAL: 1) Casa cărților vechi (pl.). 2) Filele 2 și 4 dintr-o culegere ! ● Comparativ pentru o carte de 10 ● A i se zbici fruntea. 3) Cărți ● Substanță conținută de unii arbori, mai ales nucul. 4) Prezisă. 5) A scormoni cu unghiile ● Operă literară ● Cel al cărților este instructiv-educativ. 6) Personaj din „Istoria ieroglifică" de D. Cantemir ● Abordarea subiectului unei cărți. 7) Trofeu al tenismanilor. 8) Carte mare ● Conservă de carne. 9) Armii ● Fila 14 într-o carte! ● Floarea marinarilor. 10) Munte în Togo ● Genune, abis. 11) Instrument muzical pentru poeți ● Bir ! ● Semn de carte. 12) Ieșiri de sub tipar ● Cerneală tipografică.

VERTICAL : 1) Eroul principal al unei cărți ● Aici se dezvoltă dragostea de carte. 2) Prefix nou ● Iată, iacă (reg.) ● Costum de baie. 3) Materie primă pentru cărți sau tipărituri fără valoare. 4) Făcuți apți ● Măsură... literară ! 5) Iubitele cititorilor ● Personal din literatură! 6) Suprafețe cu... cîntec ● Citită în miez! ● O carte neterminată... în serviciu pe vas ! 7) Primele recenzii ! ● Contribuie la editarea fără greșeli a cărților. 8) A scoate o carte de sub teascuri. 9) Uritul din poveste ● Ocol. 10) Virsta tuturor posibilităților ● Povestit. 11) Articol de fond ● 35 cărturari ! 12) Apariții periodice, de obicei anuale ● Aspru.

Dicționar : GUZ, ALU, IGA

Nicolae Rotaru

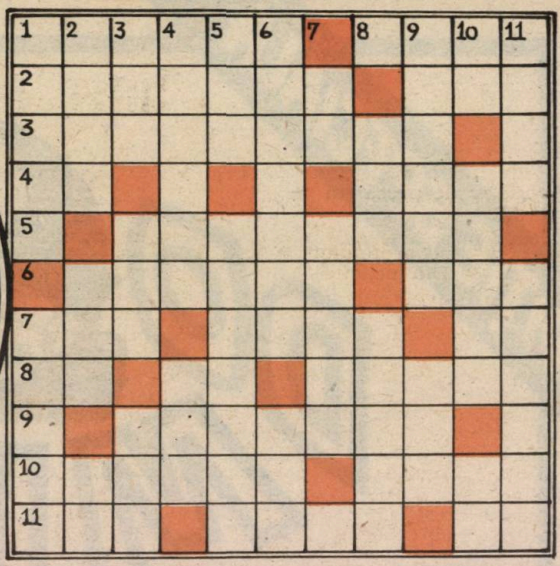

lucian blaga

ORIZONTAL: **1)** „Dintre orașe, cel mai drag i-a fost... în al cărui peisaj s-a integrat pentru totdeauna, în care i-au înflorit ghioceii adolescenței prin care-i văd mereu silueta fizică înaltă, parcă vrînd să ajungă din urmă pe cea spirituală“ scria Gherghinescu Vania ● „Albă tu zăpadă pură / Cine ți-a dat inima / Să-mi fii viscol de căldură / Albă tu fierbinte nea“ (Tusculum) **2)** „Sat al meu ce porți în nume / Sunetele lacrimei / La chemări adînci de nume / în cea noapte te-am ales / ca prag de lume / și poteca patimei“ (9 mai 1895) ● Mama poetului, născută Moga, despre care Lucian Blaga va scrie: „Ea se simțea cu toată făptura ei vibrînd într-o lume străbătută de puteri misterioase, dar nu se abandona niciodată visării“ **3)** Ultima creație dramatică a lui Lucian Blaga, publicată postum, în 1964, drama omului deosebit, doborît de opacitatea la valoare, de interese meschine și în ultimă instanță de neînțelegerea lumii în care trăiește (2 cuv.) **4)** Sfîrșitul lui Blaga! ● „Henric al IV-lea“ la Ca... **5)** Poezie scrisă de Blaga și publicată în volumul de versuri „Vîrsta de fier“ apărut în 1959 (pl.) **6)** Aprecieri personale ● Abreviație latină **7)** Petrecere ● Altă poezie apărută în volumul „Laudă somnului“ (1929) ● Teatru japonez **8)** Urechea lui Enescu ! ● Începe cîntecul ! ● Prețioasă distincție, pentru obținerea căreia este propus Lucian Blaga în anul 1956 **9)** Elev fiind al liceului din Brașov, Blaga descoperă astronomia și din acest moment contemplarea cerului va rămîne una din delectările sale **10)** Poezie publicată de Blaga în revista arădeană „Tribuna“ din 8 mai 1910, profund tributară liricii lui Goga, debutul literar al poetului ● Echipa **11)** Bidivii ● „...și valoare“, volum de filozofie din creația lui Lucian Blaga, apărut în anul 1939 și integrat ca a treia parte în „Trilogia valorilor“ (1946) ● Mihai Eminescu

VERTICAL : 1) Poet, filozof și dramaturg român despre care Sextil Pușcariu scria: „În acest suflet de poet e atîta dinamism și în acest creiere de ginditor atîta concentrare încît versul său sparge cătușele formei tradiționale, trecînd cu o nepăsare aristocratică pe drumul ce-l depărta de succesul imediat“ ● „Aveam în spate evul mediu, cu sonorități de veacuri al cetății, iar în față ghețarii alpini, albastrul cerului spălat de vînt era

O CAPITALĂ
(Metagramă anagramată : XXXOX–XXXXO)

APĂ MINERALĂ
(Metagramă anagramată : XXXXOX–XXXXOX)

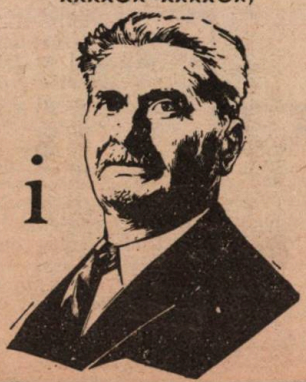

aproape nefiresc, nefiresc mai ales pentru de obicei foarte îngusta cetate în care încercam să prind rădăcini", descrie poetul acest oraș european unde îndeplinește funcția de secretar de presă al legației române **2)** Leziune ● Poezie publicată în volumul de versuri : „Pașii profetului" ● Hoț (reg.) **3)** Din neamul antilor ● „Cîte odată cu stranii nechezuri / ce se desprinde pe pe cîmp de mohor" (Mînzul) ● Susține spicele **4)** „Mă căzneam să culeg cu năvoadele luării aminte cîte o frîntură din această limbă nouă, aspră și rece, răsfoiam prin Abecedar și încercam să descifrez cuvintele ce ascundeau pentru mine tot atîtea enigme", descrie Blaga începuturile vieții de... la Sebeș ● „... aplecat", - altă poezie aparținînd lui Blaga publicată în volumul „Laudă somnului" (1929) **5)** Localitate în Suedia ● La 1 mai 192! apare la Cluj primul număr al publicației „Gîndirea", Blaga numărindu-se printre fondatori, atras de perspectiva grupării de a se lega de tradițiile istorice, ale folclorului și mitologiei românești, de a imagina metaforic „un spațiu mioritic" **6)** Nave ● Riu afluent al Mureșului **7)** Cama! ● Critic și istoric literar (1897—1964) ce notează „Lucian Blaga aduce în poezia sa o experiență de o întindere și adîncime cum literatura noastră n-a cunoscut de multe ori, care vorbește puternic printr-o substanță făcută din cele mai înalte neliniști din cîte poate atinge sufletul omenesc" **8)** Dicționar ● Filozof român (1845—1882) ce-l fascinează pe liceanul Lucian Blaga **9)** „Meșterul...", piesă de teatru scrisă de Blaga în 1927 în premieră pe scena Națională a Bucureștean la 5 aprilie 1929 ● Localitate la Marea Nordului **10)** „Sfîrșit de...", poezie de factură lirică inserată în volumul „Cîntecul focului" ● Altă poezie din volumul „În marea trecere" (1924) ● Posesiv **11)** Poezie de inspirație patriotică din volumul „La cumpăna apelor" (1933) ● „Aura ia huihe", culegere în mai multe părți, din lirica lui Lucian Blaga, apărută la Helsinki în anul 1945 (pl.)

Dicționar : EMW ; ORN ; IER ; BIE ; NNE.

Dumitru Henegar
Alba Iulia

Între buletinul de identitate și... istoria literaturii

Între numele din buletinul de identitate al scriitorului și numele său din Istoria literaturii sînt adesea mari, spectaculoase... deosebiri. Motivul ? Dorința firească de a începe un parcurs literar cu... literaturizarea numelui, credința că un nume mai „sonor" ori mai „colorat" poate asigura mult visata unicitate.

Iată așadar ce nume purtau la naștere :

Bogdan Amaru — Alexandru Piriianu
Constantin Argeșanu — Constantin Emil Popescu
Tudor Arghezi — Ion N. Theodorescu
Maria Arsene — Anton Alexe
George Bacovia — Gheorghe D. Vasiliu
Ion Barbu — Dan Barbilian
George Barițiu — Gheorghe Popoviciu
Jean Bart — Eugeniu P. Botez
Alice Basarab — Maria Moldoveanu
Gh. Bogdan Duică — Gheorghe I. Bogdan
Dimitrie Bolintineanu — Dimitrie Cosmad
Radu Boureanu — Radu Gheorghe Boureanul
Liviu Bratoloveanu — Vasile Gheorghe Bratoloveanu
George Breazul — Gheorghe N. Georgescu-Breazul
Marcel Breslașu — Marcel A-Breslisca
Emanoil Bucuța — Emanoil Popescu
Ion Buzdugan — Ivan Alexandru Buzdugan

O. Carp — Gheorghe Proca
Otilia Cazimir — Alexandra Gavrilescu
Ion Călugăru — Buium Croitoru
Panait Cerna — Panait Stanciof
A. Ciurunga — Robert Eisenbraum
Eugen Constant — Eugen Constantinescu
Paul Constant — Paul Constantinescu
Mihail Cosma (Claude Sernet) — E. Spiru.
Nichifor Crainic — Ion N. Dobre.
Paul Daniel — Paul Ionescu
Barbu Delavrancea — Barbu Ștefănescu
Vasile Demetrius — Vasile Ogea
George Demetru Pan — Dimitrie Gheorghiu
Gheorghe din Moldova — Gheorghe I. Kernbach
Ștefan Roll — Gheorghe Dinu
Ilariu Dobridor — Constantin Ionescu Cioroianu
Constantin Dobrogeanu-Gherea — Constantin Cass
Mitropolitul Dosoftei — Dumitru Bărilă
George Drumur — George Pavlovici
Bucura Dumbravă — Fani Seculici
Elena Farago — Elena Paximede
Mia Frollo — Maria Buzoianu
Dan Faur — Dan Fechner
Scarlat Froda — Scarlat Weitzendorf
Laurențiu Fulga — Laurențiu Ionescu
Benjamin Fundoianu — Benjamin Wechsler
Gala Galaction — Grigore Pișculescu
George Gregorian — Gheorghe Ionescu
Constanța Hodoș — Constanța Tălășescu
Dumitru Iacobescu — Armand Iacobson
Gheorghe Ionnescu—Gion — Gheorghe I. Ionnescu
Sergiu Ludescu — Mircea Tiriung
Ion Maiorescu — Ioan Trifu
Tudor Măinescu — Constantin Măinescu
Samuil Micu — Maniu Micu Clain (Klein)
Emilia St. Milicescu — Emilia Sadoveanu

Constantin Mille — Constantin Milea
Octav Minar — Octav Popovici.
Ion Minulescu — Ion Minculescu
Corneliu Moldoveanu — Constantin Ionescu
Sanda Movilă — Maria Ionescu
Sofia Nădejde — Sofia Băncilă-Gheorghiu
D. Theodor Neculuță — Dumitru Theodor a Ciubotăriței.
Nicolae Nicoleanu — Neagoe Tomoșoiu
Alexandru Obedenaru — Alexandru Georgiade
Stan Palanka — Iosif Gheorghe Stan
Petre Pandrea — Petre Marcu
Ion Pas — Ion Pascu
Perpessicius — Dumitru S. Panaitescu
Alexandru Petroff — Dumitru Theodorescu
Miron Pompiliu — Moise Popovici
Augustin Z. N. Pop — Augustin Z. N. Popescu
Iraclie Porumbescu — Iraclie Golembiovschi
Ioana Postelnicu — Eugenia Banu
Ion Potopin — Ion Magnea
Tana Qvil — Ana Maria Băjescu-Oardă
George Ranetti — Gheorghe Ranete
Eugen Relgis — Eugen Sigler
Riria Xenopol — Coralia Biberi
Alecu Russo — Alecu Rusu
Izabela Sadoveanu — Izabela G. Morțun
Ion Marin Sadoveanu — — Iancu Leonte Marinescu
Alexandru Sahia — Alexandru Stănescu
Mihail Sebastian — Iosef Hechter
Smara — Smaranda Gheorghiu
Alice Soare — Alice Baltă
Mihail Sorbul — Mihail Smolsky
Dimitrie Stelaru — Dumitru Petrescu
Simion Stelaru — Alexandru Botez
Mihail Straje — Mihail Stețcu
Vladimir Streinu — Nicolae Iordache
Lazăr Șeincanu — Lazăr Schein
Panfil Șeicaru — Paul Popescu
George Tălaz — Gheorghe Constantinescu
Sandu Teleajen — Sandu Morcovescu
Victor Torynopol — Victor Florescu
George Tutoveanu — Gheorghe Ionescu
Urmuz — Dimitrie Dem. Ionescu-Buzău
Ion Valerian — Valeriu Ionescu
Mitropolitul Varlaam — Vasile Moțoc
Ștefana Velisar-Teodoreanu — Maria Ștefania Lupescu
Iulian Vesper — Teodor Grossu
Ion Vinea — Ion Eugen Iovanaki
Tiberiu Vornic — Tiberiu Oprea
Ilarie Voronca — Eduard Marcus
George Mihail Zamfirescu — Gheorghe Petre Mihail Zamfirescu

G. Tomescu
(evident un... pseudonim)

ANAGRAMĂ
(7 litere)

DIN CHIMIE
(Metagramă anagramată : XXXXXXOX–XXOXXXXX)

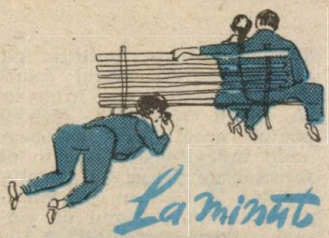

La minut

MONTMARTRE

— Pentru tabloul ăsta un american mi-a oferit zece mii de franci.
— Eu n-aș da mai mult de două sute...
— Haide, ia-l. O fac numai ca operele noastre cele mai bune să n-ajungă peste ocean.

TARDIV

— Sînt și pagini de modă în jurnalul pe care-l citești ?
— Da... dar e vorba de jurnalul de ieri... și nu cred că te mai interesează...

SOLUȚIE

— Fata mea, domnul Truță, ți-a cerut mîna...
— Vai, tată, se poate ? !... Știi, eu n-aș vrea încă să mă despart de mama...
— Dar ia-o cu tine, dragă, spune repede tatăl.

LOGICĂ

— Trebuie să fie grozav cînd un actor își dă seama că și-a pierdut glasul...
— Da, dar e și mai grozav atunci cînd nu-și dă seama !

ADEVĂR

— M-ai rugat să-ți împrumut o mie de lei acum un an asigurîndu-mă că n-o să ai nevoie de ei prea multă vreme.
— Îți jur că așa e. I-am cheltuit în citeva minute.

LA PROCES

— E adevărat ce susțin martorii ? Trei zile n-ai spus nici un cuvînt soției dumitale ?
— E adevărat, domnule judecător, n-am vrut s-o întrerup !

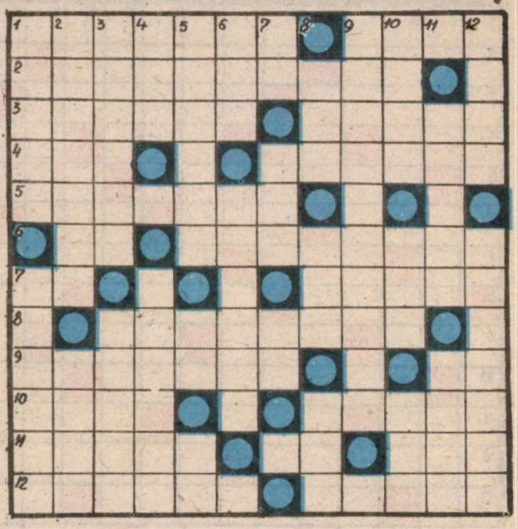

ORIZONTAL : 1) Rege dac, tatăl lui Decebal, care, după istoricul antic Frotinus, socotea că statul geto-dacilor nu trebuie să se amestece în certurile interne de la Roma ● „Cetatea eternă", unul dintre cele mai puternice ale lumii, care, în urma unor crîncene războaie, a supus statul dac condus de Decebal 2) Castru în Dacia romană, în județul Sălaj, în apropiere de satul Moigrad, cunoscînd o înfloritoare dezvoltare în timpul domniei împăratului Septimiu Sever (193—211) 3) Cuvînt latin, însemnînd proprietate funciară liberă de orice sarcini servile sau vasalice ● Simplu instrument de calcul (pl.) 4) Umflătură sau nod (pop.) ● Zeu grec, stăpîn pe timp și lume 5) Pînză sau... continent 6) Nichita Stănescu ● Membru al unui trib, după toate probabilitățile de origine traco-getică, care locuia pe undeva prin nordul Moldovei și căruia îi aparține cultura cunoscută sub numele de Lipița 7) Tudor Arghezi ● A seca o baltă sau a îndepărta un rău 8) Cetate dacică făcînd parte din sistemul de fortificații din Munții Orăștiei, după păreri recente, putînd fi chiar locul cetății Argedava, capitala statului lui Burebista 9) Oraș în județul Hunedoara, celebru în istoria românilor prin Palia din 1582 ● Monedă romană de aramă sau de bronz 10) Numele dat de greci dacilor ● Monede turcești de argint, cu circulație în țările române 11) Portiță ● Cămașă femeiască cu cusături alese ● Șansă 12) Geograf și istoric grec care a atestat faptul că „geții și dacii vorbesc aceeași limbă", iar pe Burebista ni l-a înfățișat ca un mare comandant de oști, „o mare primejdie pentru romani" ● Rege dac (Diurpaneus), probabil fratele lui Scorilo, cel care, după cum scrie Cassius Dio, „văzînd greutățile situației dă de bună voie domnia lui Decebal".

VERTICAL : 1) Armă de luptă formată dintr-o lamă dreaptă cu două tăișuri ● Istoric roman (Pompeius) care pomenește de „creșterea puterii dacilor prin regele Rubobostes" atestînd și domnia unui alt vrednic rege, Oroles 2) Monumentul celebru ridicat la Roma în Forumul lui Traian, în amintirea victoriilor repurtate împotriva dacilor, importantă sursă arheologică pentru studiul războaielor daco-romane ● Ceea ce rămîne 3) Rege get despre care scriitorul Justinus povestește că, drept pedeapsă pentru o înfrîngere în fața bastarnilor, și-a obligat ostașii să fie, pentru o perioadă, servitorii femeilor lor ● Animal de cărat poveri la munte 4) Fruct ● Părul lung, împletit, al femeilor dace (sing.) 5) Ceea ce ține de iliri ● Scut ! ● Anton Bacalbașa 6) Personaj feminin din opera „Turandot" ● Cronicar moldovean care a demonstrat originea romană a poporului român 7) Obîrșie ● Produs ciobănesc ● Doi piepteni ! 8) Șănțuleț la teasc... ● și ceașcă de lut ● Trubadur în Grecia antică 9) Puternic rege dac pe la începutul secolului al II-lea i.e.n. probabil stăpînind în Transilvania 10) Stat în peninsula Arabia ● Mine de aur ● Țăruș 11) Dinast get atestat de Suetonius și de monede ● Exponent al culturii 12) Votat ● Istoric latin de la care ne-au rămas importante mărturii privind luptele dintre Traian și Decebal.

Cuvinte rare : DUL, SAR TAS, AED.

Virgil Ciotlos
Alba Iulia

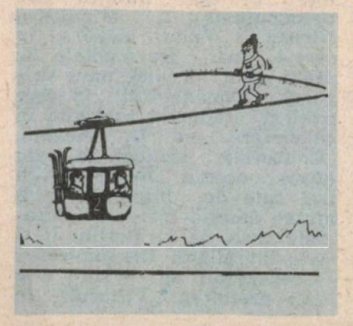

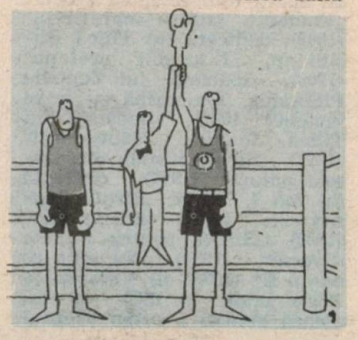

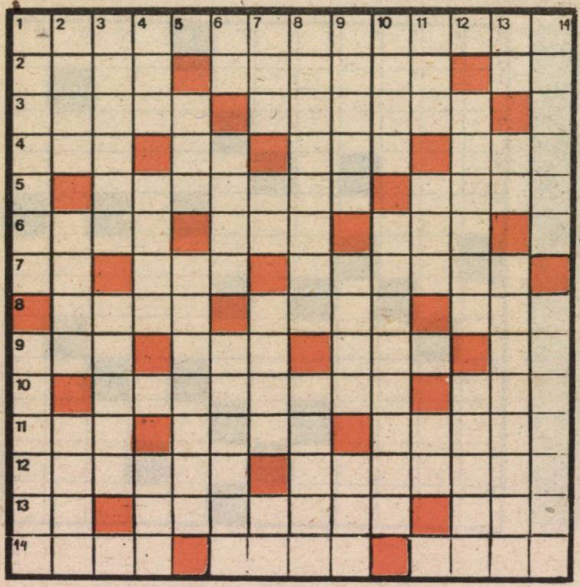

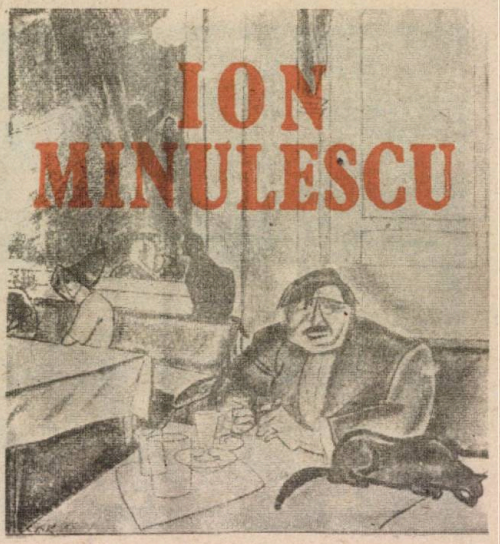

ORIZONTAL : 1) Primele producții ale lui I. M. Nirvan (pseudonim al poetului) apar în 1897, cînd Ion Minulescu era elev la Pitești, în această revistă (2 cuv.) **2)** Cunoscut pictor și grafician, prieten al poetului, care realizează desenul de pe coperta primului volum de versuri al lui I. Minulescu, „Romanțe pentru mai tîrziu" (1908) ca și coperta și ilustrațiile altui volum de versuri, „De vorbă cu mine însumi" (1913) (Iosif) ● „Bărbierul regelui Midas sau Voluptatea adevărului" (1931). „Roșu, galben și albastru" (1924) sau „Corigent la limba română" (1928) sînt citeva dintre astfel de scrieri abordate de poet ● „Nu sînt ce par a fi" ! **3)** Tatăl celui care avea să fie poetul Ion Minulescu, stins în urma unui atac de apoplexie în anul 1881, în noaptea de revelion, cu șase zile înainte ca soția acestuia, Alexandrina Ciucă, să-l aducă pe lume pe viitorul poet ● Din acest tip de operă minulesciană citățm : „Romanțe pentru mai tîrziu" (1908), dedicată lui Tilică Burillianu, „Liturghii profane" (1908), dedicată lui Zenovie Pîclișanu, „De vorbă cu mine însumi" (1913), dedicată lui Tilică Ioanid, „Spovedanii" (1927), „Strofe pentru elementele naturii" (1930), dedicată lui Ion I. Pillat, „Strofe pentru cele patru anotimpuri" (1930), „Strofe pentru faptele diverse" (1930), „Nu sînt ce par a fi" (1936). **4)** Vara de la Paris, unde, în 1900, poetul pleacă pentru a urma dreptul ● Primele versuri din poezia „Octombre" ! ● Geniu al apelor (mit.) ● „Rînduri pentru Anul...", altă poezie minulesciană. **5)** ...a noului venit, ...a ultimei seri, ...fără ecou, ...a ei și cîte altele, poezii specific minulesciene (sing.) ● Asemenea. **6)** „Romanța celor... romanțe", de pildă sau cifra favorită a poetului ● A urca ● Oraș în U.R.S.S. **7)** Debutul lui Ion Minulescu ! ● Timpul trecut ● Pat pentru puști. **8)** „...Insula enigmă", poezie dedicată lui N. M. Condiescu ● Valoare de trei, cifra preferată a poetului ● Interjecție. **9)** Nici ai mei, nici ai tăi ● „Vara în capitală", primele versuri ! ● Servea odinioară la cafeneaua Kübler, unde mergea poetul împreună cu D. Anghel, Șt. O. Iosif, Ilarie Chendi, P. Cerna etc. ● Primele tipărituri... din nuvelele fantastice „Cetiți-le noaptea" ! **10)** Exclus ● Grupaj. **11)** Erodat ● A zugrăvi ● Pene. **12)** Fiul lui Agamenon (mit.) ● Rișnit. **13)** Debutul poemului „Fapt divers"! ● A sfîrsi ● Prefix cu sens de morală. **14)** Încercare literară ● Mamifere din Tibet ● Personaj pentru poeziile „Spre soare", „Romanța soarelui" și „Nocturnă".

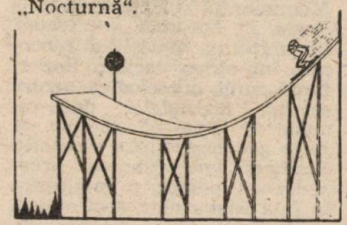

VERTICAL : 1) În acest oraș muntean, poetul face cursul primar și începe, în 1891, liceul ● „...pentru toată lumea", volum apărut în 1930. **2)** Oscior ●„...., galben și albastru", cunoscut roman minulescian (dim. fem.) ● Pitești, unde-și începe studiile. Slatina, de unde-și trage obîrșia, Paris, unde face cunoștință cu poezia simbolistă sau București, unde încetează din viață în 1944 și este înhumat la cimitirul Bellu (sing.). **3)** Ilustrată ● „Pleacă berzele" și „Lulu Poppescu" (1921), „Omul care trebuie să moară" (1924), „Manechinul sentimental" (1926), „Allegro ma non troppo" (1927), „Amantul anonim" (1928), **„Porumbită fără** aripi" (1931) și „Nevasta lui Moș Zaharia" (1937) sînt cele mai cunoscute astfel de opere dramatice ale poetului. **4)** Primii eroi ! ● Erou pentru o pastorală ● Onomatopee pentru mersul înapoi al boilor. **5)** Primele romanțe ! ● „Povestea vorbei", în care debutează în 1897, „Foaia pentru toți", în care publică sub pseudonimul I. Minulescu Nirvan, „Viața nouă", în care-i apar fragmentele de proză (Din jurnalul unui pribeag), „Sămănătorul", în care publică traduceri realizate în colaborare cu D. Anghel, „Convorbiri critice", în care apare poema „În orașul cu trei sute de biserici", ce îi atrage atenția marelui Caragiale care, de la Berlin, îi și scrie lui Mihail Dragomirescu — redactorul șef — spre a-și arăta prețuirea, „Viitorul" în

redacția căreia o cunoaște pe Claudia Millian, viitoarea soție etc. 6) Debutul poeziilor „Trei lacrimi reci de călătoare", „Trec vagabonzii" și „Triptic banal" ! ● „...cu geamuri portocalii", volum de povestiri de factură simbolistă pe care poetul îl publică în 1908 ● Măsoară intensitatea curentului. 7) Zeul vînturilor ● „...ce par a fi", titlu sub care Ion Minulescu își adună în 1936 poeziile din ultimii ani ● Trei fără Rezeda, apropo de romanul publicat de Minulescu în 1933 ● Începutul volumului de proză (1920) : „Măști de bronz și lampioane de porțelan"! 8) Motiv pentru „Romanța zilelor de ieri" ● „Nihil", poezie dedicată lui Scarlat Froda. 9) Culegere bibliografică ● Domeniu slujit de I. Minulescu în calitate de Director general între anii 1922—1940 ● Între anii 1881 și 1944 s-a derulat viața poetului romanțelor pentru mai tirziu. 10) Piatră semiprețioasă ● Prizonieră. 11) Aparat de gimnastică ● „Ita...", poezie ce încheie ciclul „Nu sînt ce par a fi" ● Începutul cunoscutei poezii „Cînta un matelot", pe versurile căreia s-a scris nu mai puțin cunoscutul cîntec interpretat de Doina Badea ! 12) Poet simbolist, prieten al lui Ion Minulescu, începînd din 1906, care scrie, în urma șederii împreună pe țărmurile Mării Negre, ciclul de „Fantezii" (1909), replică la „Romanțe pentru mai tirziu" publicate de Ion Minulescu în 1908 (Dimitrie) ● Literă a alfabetului. 13) „Pe harta Europei", poezie dedicată lui Aristide Blank, partea vestică! ● „Strofe pentru ploaie" ! ● Așa cum era Claudia Millian, soția poetului, autoarea volumelor de versuri „Garoafe roșii" (1914), „Cîntări pentru pasărea albastră" (1923), „Întregire" (1936) și a piesei de teatru „Vreau să trăiesc" (1937). 14) După „Revista celorlalți" scoasă în 1908, în 1912, Ion Minulescu scoate acest al doilea organ de presă în jurul căruia se grupează G. Bacovia, C. Millian, A. Maniu, N. Davidescu etc. și care își încetează apariția, ca și prima, tot după al treilea număr ● Calitate în care noi toți receptăm opera acestui contestat poet al cîtadinului, autorul renumitelor „Romanțe pentru mai tîrziu".

Dicționar: ETE, NIX, OSH, LIC, ETO, IACI, ERO, STU, EOL, ONIX, REC.

Nicolae Rotaru

DESPRE...

...TEATRU

Teatrul a fost creat de greci, cu 6 secole înaintea erei noastre. Multă vreme tragediile lor au fost reprezentate pe scene împrejmuite de trepte din lemn. În secolul al patrulea încep să construiască din piatră teatre în amfiteatru, sprijinite de cîte-o colină și deschise spre mare sau spre panorama munților. Ca și grecii, romanii au construit mai întîi tot teatre de lemn. De abia în anul 55 înaintea erei noastre, din ordinul lui Pompei, a fost construit primul teatru în piatră, în Roma eternă. De-a lungul Evului Mediu, teatrul s-a mărginit să reprezinte, ocazional, mici scene cu caracter sacru, în interiorul bisericilor. După aceea „misterele", creație a secolelor XIV și XV, se desfășoară în piețele din fața bisericilor, din pricina afluenței spectatorilor stîrniți de subiectele acestor mistere.

Arhitectura teatrului modern ia ființă în Italia : primul teatru de acest tip a fost construit la Vicenza, în 1583, de Vincenzzo Scamozzi după planurile lui Palladio, mort cu trei ani mai înainte. În Franța, prima sală consacrată reprezentării „misterelor" va fi instalată în L'Hôtel de Bourgogne, cumpărat în acest scop de Confreria Pasiunii, în 1548. Confrații vor rămîne proprietarii acestui teatru pînă în 1677. În Anglia, nașterea dramei elisabetane, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, va fi contemporană cu construirea teatrelor permanente, dintre care cel mai celebru este Teatrul Globe.

...CUBISM

Pictorul Henri Matisse vorbind de „petits cubes" în fața unui peisaj aparținînd lui Braque expus la Salonul de toamnă, în prezența criticului de artă Louis Vauxcelles, acesta a vînat din zbor observația și a folosit primul, într-un articol, cuvîntul Cubism.

...IMPRESIONISM

Pînza intitulată mai apoi Impression soleil levant, a fost pictată în 1872 de Claude Monet, de la o fereastră, în Havre, și a fost prezentată la prima expoziție organizată în aprilie 1874 de foarte tînăra „Societate anonimă a pictorilor, sculptorilor și gravorilor" fondată de Monet, Pissarro, Renoir și prietenii lor. Întrebat, pentru a fi înscrisă în catalog, ce titlu poartă lucrarea sa, artistul a răspuns : „Cum ceea ce vedeți nu poate să treacă cu adevărat drept o stradă din Havre, treceți : «Impression». Louis Leroy, un critic de scandal, vrînd să-l ironizeze, și-a intitulat articolul său : L'exposition des impressionistes. Cîteva zile mai apoi, un alt critic, Jules Castagnary, vorbea primul în revista Le Siècle, de Impresionism. Élie Faure, autorul unei prestigioase „Istorii a artei", fără să-l ironizeze pe artist, a adoptat denumirea de impresionism.

...PIPE-LINE

Prima conductă petrolieră a fost construită în 1865 de Samuel Van Syckel, în Pennsylvania ; treisprezece ani mai tîrziu, în același stat funcționa deja o conductă cu un diametru de 15 (cincisprezece) centimetri și cu un debit zilnic de 1 500 de tone. Dezvoltarea rapidă a producției de țiței a făcut ca în 1886 să existe în Statele Unite 1 800 kilometri de conducte. Astăzi, există peste 900 000 de kilometri de Pipe-Line (pentru produse brute sau finite) în perfectă stare de funcționare în întreaga lume.

Traduse și adaptate de Vintilă Ornaru

Lejeritate

Moda, apanajul omului contemporan sieși, în ritm cu timpul și gustul momentului se adaptează versatilității sale excentrice sau aplecării spre rigoare și exotism. Această labilitate temporară este un manifest de vigoare și tinerețe, nici măcar de inconsecvență estetică.

Fiecare jurnal, fiecare paradă, fiecare an aduce noi orientări, noi tăieturi, noi game cromatice sau accesorii, provocînd o adevărată degringoladă bugetară personală.

Cu toate acestea, ținuta contemporană nu aduce o inovație substanțială, ea fiind mereu o retranscriere a clasicelor tipologii vestimentare, cristalizate de-a lungul veacu-

rilor: costumul drapat — flotant, de tip egiptean-grecesc, costumul „en fillé" ca „paenula" romană, „poncho-ul" mexican, costumul închis de tipul „chitonului" grec, bluze și cămăși, costumul deschis ca „tulupa" rusă, redingota și costumul „fourreau".

Apărînd datorită necesităților fiziologice de protecție, îmbrăcămintea evoluează spre veșmînt, odată cu investirea în ea a unor

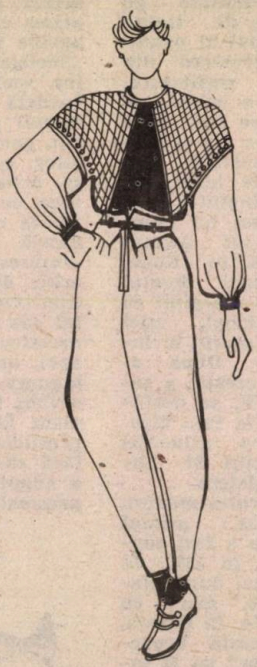

necesități mentale legate de rituale magico-religioase și de dorința de reprezentare. Astfel, puterea în stat, stratificarea politică și socială, marcarea autorității delegate se particularizează prin bogăția sau austeritatea veșmîntului și accesoriilor. Și azi putem identifica în necropole importanța vreunei persoane, în funcție de amploarea și opulența vestimentară.

Cele mai interesante fenomene le-a dat în evoluția costumului impactul politic și cultural al diferitelor mișcări de idei sau curente artistice care au căutat să-și găsească în veșmînt un corolar expresiv al frondei și apartenenței la cauză (girondinii, beatnicii, hippiștii, etc).

Conturarea la sfîrșitul secolului XIV a etnităților istorice distincte se oglindește în constituirea costumului național specific.

Astfel veșmîntul în decursul îndelungatei sale istorii a depășit mereu utilul imediat, constituindu-se, dincolo de prezența sa de martor al evoluției civilizației umane, cu un puternic caracter

de clasă, în fenomen de artă. Îndrumat și canalizat de gustul curților regale, de nobili, grefat pe continuitatea portului popular, costumul a ajuns să depășească sfera manufacturieră a croitorului trecînd spre cea a creatorului de modele.

Nu putem vorbi de

accepțiunea modernă a acestui cuvînt, **modă** — decît de la sfîrșitul secolului al XIX-lea cînd în Franța au loc primele prezentări de colecții de îmbrăcăminte **la modă**, devenite ulterior parade de modă. Acest transfer de sens al cuvîntului modă de la francezul „modè" — înțeles ca modalitate temporară de manifestare a gustului în materie de îmbrăcăminte dar și de orice altceva, pînă la completa identitate între veșmînt și modă, ne arată adevărata dimensiune a acestui fenomen. Nu întîmplătoare erau deci firmele magazinelor de la începutul secolului „Mode și Pălării", conținînd confecții și pălării.

Lejeritatea acestui impetuos secol XX, care a tehnicizat și scientizat mediul introducînd umanitatea în era cosmică, elibe-

și vigoare

rind femeia de sub oprimarea casnică a schimbat optica asupra rolului costumului care trece din sfera exclusiv estetică în cea optim funcțională.

Moda, incorporată unor adevărate industrii, dezvoltă accepțiunea contemporană a acestui „usage passager" (Larousse), printr-un asalt considerabil asupra individului, asalt tipic societății de consum. Seismograf al pulsului social, expresie capricioasă a nevoii de schimbare și evoluție, uniforma noului o îmbracă cei pregătiți a înfrunta bunul simț conservator general.

După ce moda a survolat romantismul „à la campagne", „pioneer style", vigoarea geometrismului de influență „op-art" însoțind decibelii revoluției beat, înregimentarea bluege-istă, s-a complăcut cîțiva ani într-o confuzie estetică de sorginte orientală (nu departe de kitch), cultivînd un erotism și exotism exacerbat.

Moda acestei veri este o replică a austerității europene întoarsă spre rigoarea liniei și contrastului. Colajul de materiale, suprapus tăieturii foarte simple, redau ținutei acea fantezie și nonconformitate ce amintește de arta peticelor — „patchwork". Alăturarea de materiale de diverse culori (alb-negru) sau de diverse texturi (mat-transparent, textil-piele) cît și aplicarea unor nenumărate accesorii (capse, cataramе, șnururi, ciucuri) dau ținutei o anumită excentricitate de dorit.

Dominația pantalonului, de la cel lung pînă la cel de tip grenadier sau cel scurt bufant, impune acest veșmînt definitiv în repertoriul feminin.

Pantalonul în stilul șalvarilor de tip turcesc sau kurd lung pînă la gleznă cu o jachetă cu mîneci ample, din voal de mătase sau lînă poate fi o interesantă ținută de seară sau de revelion. Să nu uităm și accesoriile: salba, cercei lungi și grei, bentița aurie sau argintie care circumscrie capul peste frunte și brățările late.

Ca ținută de după-amiază, se menține costumul stilizat al armatei franceze din secolul XV—XVII cu pantaloni colanți pînă la genunchi cu ciorapi albi și pantofi cu toc jos cu cataramă, cămășile de dantelă cu gulere ample pînă pe umăr cum se vede în portrete ale regelui Charles I Stuart, făcute de Anthony van Dyck sau în tablourile lui Frans Hals și William Hogarth.

Pantaloni gofrați ca ai mușchetarilor cu cizme scurte, pantaloni pînă la genunchi mulați ca ai eleganței napoleoniene, mîneci ample din brocart ca ale lui Francisc I al Franței, sau gulere gofrate de dantelă de tip reéche, sînt tot atîtea surse de inspirație pentru o orientare barocă de nuanță istorică a modei acestui an.

Nu lipsesc variantele sport cu salopete lungi, sau pînă la genunchi, cu bretele sau mînecă lungă, din catifea, din voal de lînă subțiine în carouri, din

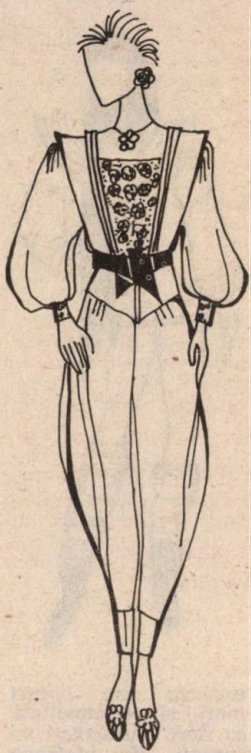

fiș, bumbac și din mătase.

Fustele pantalon de stofă albă, bluza de dantelă albă, cu vestă înflorată din catifea, cu pălărie de pai sau

organza cu boruri mari și ornamentată cu flori multicolore ne apropie de viziunea unei idilice plimbări la țară.

Această varietate a modei pantalon este o dovadă a comodității, tinereții și, de ce nu, a eleganței acestui tip de veșmînt considerat pînă nu de mult exclusiv masculin, sau sportiv.

Ținuta sportivă a mini-ului, este accentuată și de corsajul asimetric în compunerea materialelor, contrastante atît ca textură (plin și plasă) cît și ca imprimeu (buline cu dungi alb-negru). Aplicațiile cu catarame, șnururi împletite, dau acea încărcătură de detalii apropiate de stilul safari.

Ținuta diurnă, mai sobră în lungime, își păstrează asimetria tăieturii și colajului materialelor, dezgolind un umăr și îmbrăcîndu-l amplu pe celălalt. Motivul unduitor al șarpelui de la cordon este reluat prin aplicația lui decorativă pe corsaj și prin rotirea șraifurilor de material la fustă.

Dezgolirea umerilor, folosirea plasei colată materialelor

mate de bumbac, dau rochiilor acel surplus de mister și transparență coborît parcă din basmul „Fetei pescarului".

Dincolo de aceste orientări majore ale anului, suportul cel mai consecvent al modei rămîne costumul național, această matcă de continuitate a tradiției dar și de perpetuă inovație. Întîlnim în colecțiile naționale veșminte stilizate tiroleze (volane și veste multicolore), indiene (rochii de bumbac cu mîneci ample pornind direct dintr-o platcă pătrată bordată de bănuți, cu un joc studiat al distribuției imprimeului, cu veste matlasate), chinezesc (cu pantaloni și bluze largi de mătase), tahitiene (cu minijupe din franjuri, pioneer-style, cu rochii de diferite carouri cu inserții de piele) etc.

În creațiile românești de modă încadrate în context general, se regăsesc mereu prezente prelucrări ale costumului național cu mîneci bogate, cu manșete formate din „cerculețe" succesive, cu platcă amintind de pieptare și cu o fotă stilizată. Foarte căutate sînt compleurile din fustă și șal cu franjuri, din același material, de stofă de lînă în carouri, sau croșetate.

Preocupările artiștilor plastici în acest domeniu atît de elocvent ilustrate de creațiile prezente în Magazinele Fondului Plastic sînt o lecție și totodată o invitație continuă la educarea gustului.

În general, reîntoarcerea la lejeritate, simplitate, vigoare, se observă și din tăietura părului foarte simplă, naturală, fără o orîntare anume, asociată cu un machiaj foarte discret, uneori

cu lipsă machiajului. Se poartă naturaleța.

Așa că în acest an, mai mult ca niciodată, se verifică sloganul modei ca stare, spirit, fiecare putîndu-și alege genul de îmbrăcăminte adecvat tinutei sale interioare, preocupărilor și uneori, de ce nu ?, insolenței de a părea că rezistăm asaltului temporal, demonstrîndu-ne mereu că sîntem tineri și dornici de schimbare.

Cristina Suciu Moscu

Enigmistică de Cornel Popescu

6,8;5,3,4,8

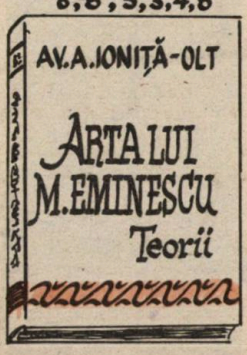

6,8,4;6,2,3

4,7;6

3,9;9,2,7

antologie parodistică de MIRCEA MICU

GHEORGHE PITUȚ
Aș paște turme

Aș paște turme-n orice zi,
mioare berce sau cornute
cu blană albă, blană gri,
chiar de ar fi vreo șapte sute.
Urcat pe un catîr docil
le-aș zice doine din caval
și m-aș simți din nou copil
umblînd pe vale și pe deal.
Sînt mulți confrați care se-ndoaie
de ce înseamnă să crești oi
ei nu știu cum că orice oaie
dă cîte-un miel sau cîte doi.
Că e frumoasă ca o zînă
și dacă îi vorbești mai rar,
seara cînd vine ea la stînă
se mulge singură-n șiștar.

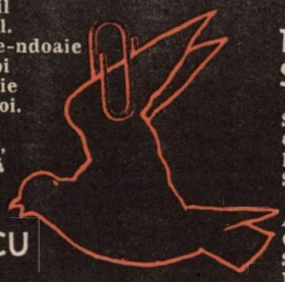

ADRIAN PĂUNESCU
Declarație

Te iubesc chiar dacă plouă, te iubesc chiar dacă ninge
meteorologii ăștia au în loc de cap o minge,
te iubesc și la Craiova cînd mă plimb sub vechiul zid
și cînd cînt diverse imne în tribună la Rapid.
Te iubesc cu disperarea unui tren ce nu se-oprește,
foaie verde de iubire, foaie verde cozi de pește.
Mai ales la malul mării te iubesc și mai enorm,
te iubesc și dimineața și cînd seara vreau să dorm.
Voi reglementa această stare anacronică și veche
și-am să-ți cînt un imn de jale sub pufoasa ta ureche,
să ți se-nfioare nara roză ca un trandafir
ochii să ți se-nfioare cu reflexe de safir
lira coamei tale lunge, părul tău pînă la glezne
îl voi face înc-odată să mai lumineze bezne
și pe cei ce te huliră am să-i spintec cu-n pumnal
tu, nesemnul vieții mele, nărăvaș și dulce cal...

GEORGE ȚÂRNEA
Romanță

Dacă nu deschizi fereastra
am să cînt sub ea balade
și romanțe și sonete
și la urmă : „Uhăi, bade !"
Dacă nu deschizi fereastra
îți voi secera toți crinii
și o să dansez berbuncul
pînă-ți pun în cap vecinii.
Dacă nu deschizi fereastra
frumusețea mea ce pieri,
jur că dau în noaptea asta
telefon la pompieri.
Dacă nu deschizi fereastra
sfinx cu suflet de beton,
îmi iau scara și chitara
și mă mut sub alt balcon.

TUDOR GEORGE
Sonet aerian

Să nu mă-nvețe Fănuș Neagu
Ce-nseamnă un sonet frumos.
Eu am de astea cu desagu'
Și toate mi-au ieșit vinjos.

Am ascultat odată gagu
Că sînt hirsut și fioros
Și că sînt mai trebuincios
Decît unei mamzele magu.
Nu voi lăsa vreodată steagú
Acestui vin trebuincios
Chiar dacă domnul Fănuș Neagu
Venit recent din occident,
E sobru, trist și abstinent.

HORIA BĂDESCU
Balada belferilor

Ah ! beleferi mîndri de la Cluj
stînd într-o dulce far niente
făcînd spațiruri cu studente
prin parcuri sacre, buș a buș...

Pe Corso nu mai treceți iar
ținînd în mîini cu grijă polul
spre-a bea pălincă și nectar
la circiumioara lui Mongolu.

Visați coride-n pijama,
aveți burtică și chelie,
ah ! belferi, suflete de nea,
cum vă iubeam eu în pruncie.

Ieșiți din ce în ce mai rar
precum călugării din casă
plimbînd în parcul solitar
pisoi prostuți și ciini de rasă.

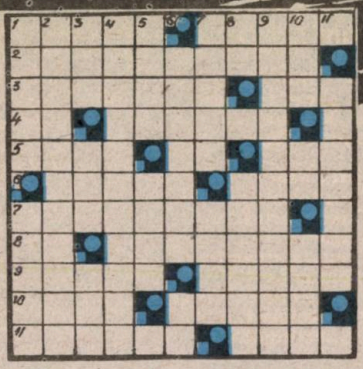

Femina

ORIZONTAL : 1) Scufița roșie în versiune modernă pe motocicletă ● N-o supără că-i găunoasă, ci că-i zic „bătrînă“ (reg.) 2) Servesc aidoma unor porumbițe albe, deși nu ciugulesc 3) Gospodinele care și-au luat rolul în „serios“ ● Se leagănă în melodia unei dulci adieri 4) Ajunge la suprafață, dacă are suta ● Nu pot fi scoase din fire 5) Merge sau nu struna, tot femeia-l poartă acasă ● Fac șine ! ● Suportul moralo-bănesc al strigăturii : „Cine joacă mireasa“ 6) Bunul de preț pentru inima format „poșetă“ a... Cosînzenei ● Întruchipează cinstea și omenia 7) Proces prin care le fuge pămîntul de sub picioare 8) Sînt amabile la început ! ● Răsplată meritată după o dreaptă judecată (pl.) 9) Sechestrează și femeile din zbor ● Stațiuni montane, unde femeile practică sportul „alb“ vara 10) Cocoșelul care și-a pierdut „cucurigul“ ● Pseudonime notorii pentru femei atinse de „limbarită“ 11) Scoate triluri de „privighetoare“, rezemată de pieptul bădiței ● Spun că erau frumoase, dar cine le mai crede ?

VERTICAL : 1) Ordonează numai cu... măturoiul ● „Condurul doamnei“ adaptat la piesa familială „Cîntecul găinii“ 2) Chipuri „celeste“, deși nu-s „picate din cer“ 3) Spadă pentru antrenoare ! ● Lacrima doctoriților, folosită în tratamentul bolnavilor ● Are rutină în antrenamentul la sol 4) Poartă peruci din... fire de cătir 5) Pune capac la gură ● Leagănă dorul tuturor 6) Ordinea mîndruței, de sună a „claie peste grămadă“ ● Tiv la dungă ! 7) Provoacă lacrimi care nu înduioșează pe nimeni ● Își roade unghiile, cînd n-are încotro 8) Răspîndește o poftioasă mireasmă ● Primele vorbe ce și le aud miresele 9) Vrăbioare poznașe, drăgălașe, dar și... buclucașe 10) Comandă neginditului să țină pe dreapta ● Au rezonanță la umor ! ● Cerc distins, preferat de femei la orice vîrstă 11) Băț ce nu permite femeilor să se-ncovoaie

Dicționar : SPA, ANOCATO, OGO.

Valeria Mârza
Alba Iulia

CONCURENȚA!

Mare îi fu mirarea lui Victor Hugo cînd auzi ce voia necunoscutul care năvălise cu cîteva clipe înainte în biroul său. Acesta, prezentîndu-se repede, îi spuse că nu era poet de meserie, dar că în noaptea trecută fusese bîntuit de inspirație.

— Domnule Hugo, într-un ceas am scris cîteva sute de versuri. Cînd mi-am dat seama ce am făcut m-am întrebat imediat : „Bine, dar ce voi face cu ele ?“ Atunci mi-am adus aminte că sînt vecin cu poetul Hugo despre care se spune că trăiește bine din versuri. D-aia am venit. Vrei să ți le vînd ? Ei, facem afacerea ?

Victor Hugo făcu mare haz de propunerea necunoscutului. Dar nu-l putu convinge în nici un fel că un poet nu are ce face cu versurile altora. „Inspiratul“, însă, nu înțelegea în nici un chip acest lucru. El venise să încheie o afacere bună și, furios, pentru că se lovea de refuzul ferm al lui Hugo îi replică acestuia :

— Dacă nu vrei să le cumperi dumneata, am să te fac să regreți toată viața. O să mă adresez, cum e firesc, concurenței. Mă duc la domnul Dumas. Domnia sa o să le cumpere cu siguranță !

Mihai Popescu
Ploiești

ÎN MUNȚI

(Scart anagramat : OXXXXXXXX)

C

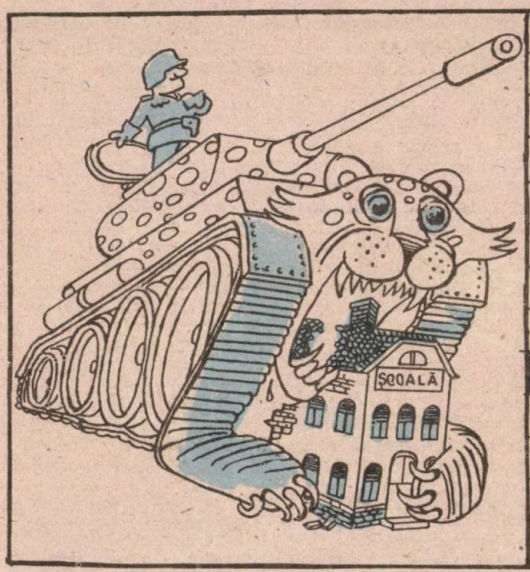

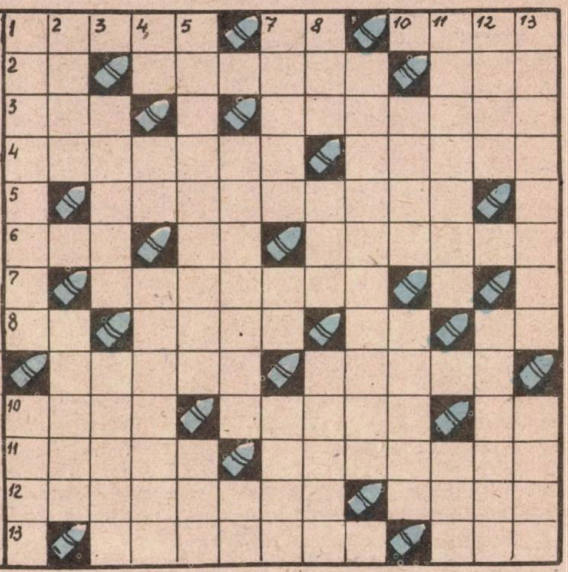

PACE

ORIZONTAL : 1) Convenție, tratat între state, care reglementează domenii determinate ale colaborării internaționale (spre evitarea conflictelor armate) ● Pace înjumătățită ● Situația de bună înțelegere, situație în care se evită ororile războiului **2)** Început de robinsonadă ! ● Oraș la granița dintre Franța și Elveția unde au avut loc numeroase conferințe internaționale privind acordurile, pacea, tratatele, sediul Ligii Națiunilor, azi sediul Crucii Roșii etc. ● Siglă pentru pașnicul „Programul Alimentar Mondial" **3)** Povestire despre unele întîmplări și fapte legendare, cu intervenții fantastice ale zeilor în războaiele și pacea lumii ● Popor antic care s-a constituit ca națiune pe teritoriul Germaniei, avînd o faimă de războinici prin excelență **4)** Rărit, înfoiat ● Costin... cel ce a spus : „Regii petrec timpul de pace în grădini, războiul în tabere" **5)** Port în Japonia, americanii au lansat aici prima bombă atomică în 6 august 1945 **6)** Conducătorul primei mari răscoale a sclavilor din Sicilia, ucis de romani în 133 i.e.n ● Matei Lucaci ● Divinitatea egipteană, zeu al morților **7)** Unul care nu-ți dă pace **8)** Turnu Măgurele ● Unitate militară, corespunzînd unui regiment de ieniceri (în armata turcească) ● Comună pe Bertâani (jud. Sălaj) peste 5 000 locuitori ● Dumitru Udrea **9)** Exclamație care exprimă durere sau spaimă ● Element de compunere care întrebuințat înaintea numelor de funcții înseamnă al doilea **10)** Numele de pe firmă ● A șaptea lună ● Centimetru **11)** Capitală în Europa unde s-a semnat în 9 februarie 1934 pactul „Înțelegerii balcanice" între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia cu scopul principal al menținerii păcii în regiune ● Înclinare spre a face rău altora (pl.) **12)** Scriitor latin autorul locuțiunii „SI VIS PACEM PARA BELLUM" care în sens mai larg înseamnă că pentru a apăra munca pașnică trebuie să fii oricînd pregătit să dai o ripostă hotărîtă agresorului potențial **12)** Acțiune de luptă ofensivă prin care se urmărește nimicirea sau capturarea inamicului sau distrugerea unor obiective militare **13)** Referitor la bomba a cărei putere este bazată pe energie nucleară ● Dispozitiv la război... pentru formarea unui rost.

VERTICAL : 1) Totalitatea mijloacelor de luptă ale unei unități militare, ale unei țări etc. Pentru furnizarea lor se cheltuiesc sume fabuloase care întrebuințate în scopuri pașnice ar fi o mare binefacere pentru omenire ● Insulă în arhipelagul indonezian (Sondele Mari) **2)** Acoperământ de metal pentru protecția capului purtat în vechime de osteni în timpul războiului ● Zeul războiului identificat cu Ares din mitologia greacă **3)** Liniște și pace ● Literă care înseamnă într-o locuțiune „sfîrșitul" **4)** Regiment, prescurtat ● Persoană săracă **5)** Renunțare la înarmare și reducerea pînă la desființare a forțelor armate existente, inclusiv a organizațiilor militare, subiectul unor conferințe de mare și acută actualitate ● NATO decapitat **6)** Autorul celebrului roman „Război și pace". ● Prim pe la sfîrșit ! **7)** Cal neîncălecat în timp de război... cînd muzele tac ● Para ! ● El face un zgomot ca acela ce se aude la trecerea tancurilor **8)** Salut adresat de luptătorii din arena cezarului ● Unealtă aschietoare ● Nerezistent (fig.), lipsit de energie **9)** Încetarea temporară a ostilităților prin înțelegerea părților în luptă, adică o scurtă pace între două războaie **10)** Eroina unei povestiri de A. de Musset ● Om cu fire și imaginație și sensibilitatea compunătorului de poezie (fem.) **11)** Formă de luptă folosită atunci cînd nu este posibilă ofensiva și prin care se urmărește zădărnicirea ofensivei inamicului și distrugerea forței sale vii și a tehnicii de luptă ● Cai frumoși încălecați prin Dobrogea **12)** Navigator spaniol, primul marinar al Europei care a făcut turul lumii cu Magellan. (Juan Sebastian) ● Act (internațional), prin care un stat, o autoritate etc. impune fortat altui stat anumite conditii **13)** Autorul versurilor : „De-o fi una, de-o fi alta, ce e scris și pentru noi, / Bucurosi le-om duce toate de e pace, de-i război" **14)** „...Antantă", organism politic, format din România, Iugoslavia și Cehoslovacia, care avea ca obiectiv principal respectarea prevederilor tratatelor de pace de la sfîrșitul primului război mondial și menținerea statu-quo-ului.

Virgil Ciotlos

Coperți literare
de CORNEL POPESCU
4,7; 7,2,4
DAN URSU
EROAREA
ED. MILITARĂ
6,7; 7,2,7
AL. BORIS
PÎLNIA
Editura M. Eminescu
5,10; 4,2,7
FL. N. DUSAN
NU RĂZBOIULUI
SONETE
C.R.
6,5; 11
E. COSTEA
Imnuri
CARTEA ROM.
5,5; 3,3,5,7,9
Cpt. BEN PIMEN
ARMINDENII
Editura Militară
6,8; 10,2,8
DR. EVA ILIESCU
PENICILINA
Editura Facla
7,7; 1,4,9
O.C. MICLĂU
S. PAPAIANI
Ed. Albatros
7,7; 1,4,9
AL. IOAN-PASCU
CÎMPIA
Ed. Albatros

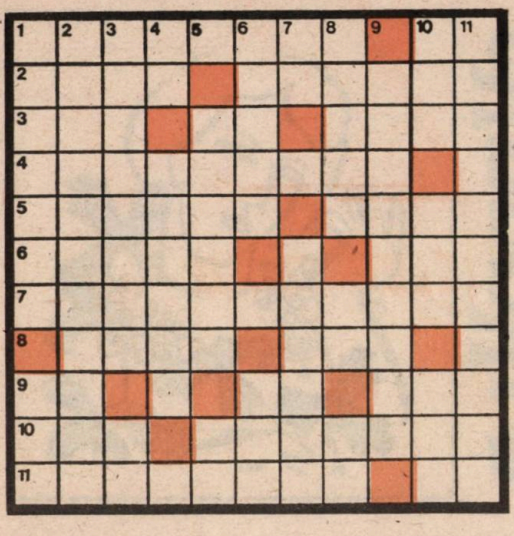

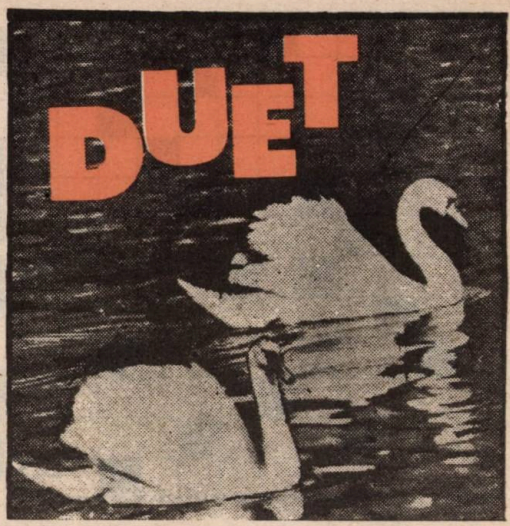

ORIZONTAL : 1) Aici e lucru curat ● Unul mare și tare **2)** Fugă în sol major ● Dau din toată inima **3)** Cert este, întoarce fața ! ● Dus pe margini ! ● Tip de strîngere **4)** Lunga vară fierbinte în versiune originală (pl.) **5)** Te duce pînă-n pînzele albe ● Opoziția are cuvîntul **6)** Au apucături bune ● Voal **7)** În febra căutărilor **8)** A exprima o maximă concentrare ● Scoborîtoare din munți **9)** Vîrf prescurtat ! ● Plecare în itinerar ! ● Verb ce exprimă o însușire **10)** Sînt în etate ● Au prezență simbolică într-un tabel **11)** Nu admite nici o abatere ● Punte rebusistă !

VERTICAL : 1) Are prezență de spirit ● Asigură mersul înainte **2)** Un semn de atenție **3)** Te convinge cu vorbă bună ● Trecute în ziar ! **4)** Mînie ! ● Străie de păpușoi ! **5)** Profesiune de credință ● Cedă la mijloc ! **6)** Tare de cap ● Intravilan ! **7)** Caire ! ● Se ascunde în necunoscut **8)** A face o expunere publică ● Pase în spate ! **9)** O problemă de analiză cu trimitere la calculul probabilităților (pl.) **10)** A face muncă de teren ● Trage la mușcă ● Preparat din lapte bătut **11)** Pune capul în pămînt.

Valeria Mârza
Dumitru Henegar

O întîmplare cu Bernard Shaw

O fundație americană obișnuia să invite la banchetul său anual doi scriitori englezi. În anul acela fură invitați George Bernard Shaw și un scriitor mai puțin cunoscut azi, Chancey Depew. Amîndoi se îmbarcară pe un transatlantic și chiar a doua zi se organiză un cocktail în cinstea lor. Căpitanul vasului îi rugă pe fiecare în parte să țină un mic discurs. Cînd, în marele salon de recepții, șampania fu turnată în cupe, fu invitat mai întîi să vorbească Bernard Shaw. Acesta, spiritual, cu umorul său fin și original dezlănțui în mai multe rînduri valuri de aplauze. Veni rîndul lui Chancey Depew. Era clar pentru dînsul : i-ar fi imposibil să vorbească asemeni confratelui său. Închinînd mai întîi în sănătatea celor prezenți, spuse :

— Înainte de a veni în fața domniilor voastre, Bernard Shaw și cu mine am hotărît să facem schimb de cuvîntări. Astfel el a ținut cuvîntarea mea iar eu urmează să o țin pe a lui. Vă mulțumesc pentru aplauzele cu care ați punctat cuvintele mele modeste. Acum urmează să țin eu cuvîntarea confratelui Bernard Shaw, dar vă fac mărturisirea că am rătăcit hîrtia pe care el mi-a dat-o și, sincer să fiu, nu-mi mai amintesc mare parte din ce scria el acolo. Pot să vă jur, însă, cu mîna pe inimă că totul era teribil de inteligent, de sclipitor, de frumos, de spiritual. Vă mulțumesc !

Asistența aplaudă frenetic. Toți rîseră cu poftă. Bernard Shaw, distrîndu-se mai mult ca ceilalți, strînse în cîteva rînduri mîna confratelui său.

A doua zi, cînd Shaw își făcea plimbarea pe covertă, se apropie de dînsul un american. Acesta i se destăinui că este cel mai înfocat admirator al său.

— Aseară, spuse americanul, abia așteptam să aud cuvintele dumneavoastră. Nu înțeleg de ce ați acceptat să țineți cuvîntarea lui Depew, acest scriitor obscur.

— Cum se poate, domnule, îl apostrofă Shaw, cum se poate să afirmați asemenea lucruri ?

— Iertați-mă, domnule, dar pînă aseară și eu îl consideram pe Depew a fi o inteligență superioară, dar după prostiile pe care le-a debitat prin gura dumneavoastră, vă spun sincer că n-am mai cunoscut un scriitor atît de redus și de incoerent ca el.

m.p.

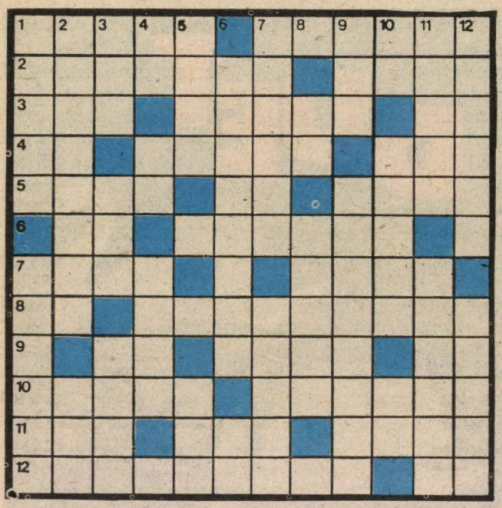

STRUGURI

ORIZONTAL : 1) Ciorchine ● Produs vinicol 2) Soi de viță de vie, cu mare capacitate de producție ● Capitală europeană 3) Principal produs viticol ● Sistem de susținere a viței de vie ● Pronume posesiv 4) Actiniu ● ...de Cotnari, soi autohton de viță de vie cultivat pentru producerea de vinuri albe superioare ● Ansamblu de cîntăreți 5) Boală a vinurilor ● Mililitru ● Arbore din familia betulaceelor 6) Veche formă de artă teatrală lirică japoneză ● Crustă de săruri depuse pe pereții vasului în care se păstrează vinul 7) Lopățica plugului ● Versuri (fig.) 8) Cute ● Proveniența soiurilor de viță de vie robuste, folosite ca portaltoi în combaterea filoxerei 9) Primele boabe din soiul Sultanină ● Începutul unui zvon 10) Presă manuală, folosită la zdrobitul strugurilor ● Soi de viță de vie, originar din Italia, foarte bine adaptat la noi 11) A apărea ● Ceaus..., varietate de strugure foarte gustos ● Material pentru confecționat araci 12) Soi autohton de viță de vie, cultivat pentru producerea de vinuri albe superioare ● 3,4 boabe de Ceasla.

VERTICAL 1) Mustul obținut din struguri fără presare ● Vinul care a căpătat un gust acru 2) Soi de viță de vie, cultivat pentru vinuri de culoare roșie ● Prenume feminin 3) Rang (inv.) ● Varietate (la vița de vie este foarte numeroasă) ● Localitate în U.R.S.S. 4) În lege ● Vorba ghiștei ● Lingură mare de lemn, cu care se toarnă vinul din pritoacă în cadă 5) Țesătură aspectuoasă ● A regreta 6) Soi german de viță de vie, cultivat mai mult în Transilvania ● Tulpină de plop 7) Soi de viță de vie, cultivat pentru producerea de struguri de masă ● Mașină pentru mărunțit cartofi 8) Ultimele boabe de Busuioacă ● Mîhnit 9) Pronume ● Cancerul viței de vie 10) 2, 3 boabe din soiul Risling ● Clădire în vie, în care se prepară vinul ● În alei 11) A efectua o operație asupra viței de vie în vederea îmbunătățirii și măririi rodului ● Compus organic, cu importante proprietăți terapeutice, aflat din abundență în compoziția strugurilor 12) Alt soi de viță de vie, cultivat pentru struguri de masă ● Acont.

Dicționar : CASĂ, SAIM

Nicolae Șerban
București

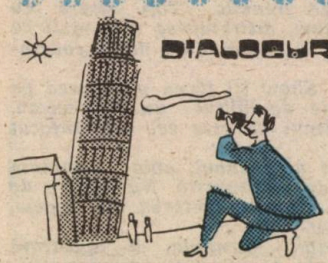

PESCĂREASCĂ

— Mămico, peștii cresc și ei în lungime ca toate animalele?
— Fii sigur de asta. Tatăl tău a prins anul trecut un biet crăpcean și de cînd povestește isprava asta peștele a ajuns de aproape un metru.

OM CIVILIZAT

— Domnule farmacist, vă rog să-mi dați o pungă de ceai de sunătoare.
— Cum, pentru asta mă scoli la două noaptea ? Nu puteai să vii mîine dimineața ?
— Aveți dreptate, voi veni mîine dimineață.

ȘTIE EL CE ȘTIE

— În numele prieteniei noastre, te rog să-mi împrumuți 1 000 de lei.
— Nici o problemă. Ți-i dau cînd mă întorc de la Mare.
— Pleci la Mare iarna ?
— Da' de unde !

N-ARE IMPORTANȚĂ

— Așa nu se mai poate, se agită soția savantului. Nu mai înțeleg nimic. Gazeta aceasta anunță moartea ta !
— N-am timp să mă ocup de chestii mărunte, răspunde savantul distrat. Ocupă-te tu de coroane...

COCHETA

— Nu pot să pun un diagnostic precis dacă nu faceți o radiografie, spune medicul.
— Imposibil, domnule doctor, eu nu ies bine în poză decît în profil.

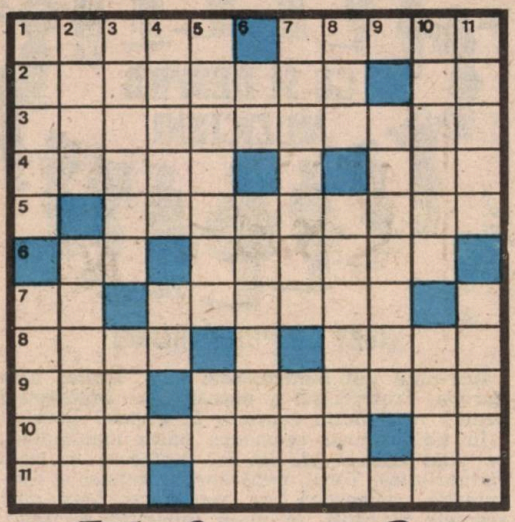

Tainele CONDEIULUI

ORIZONTAL: 1) Făclie ce dă expresie ideilor și simțămintelor ● Primitoare în deal la vie... fără leliță 2) Vise ce dau iluziilor speranța împlinirii ● Emolient pentru o... gură aspră 3) Arc de triumf spre drumul adevărului 4) Perlă din șiragul devotamentului ● Crai ce trăiește lumea albă 5) Scăpărător năstrușnic în lumea de basm a copilăriei 6) Fiare simbolice ● Surogat apreciat pentru un noroc... porcesc 7) Talie felină! ● Eternă învelitoare peste fața împietrită a tăcerii 8) Unități ce merg la lucru ● Dulce împletitură a gîndurilor traduse 9) Ispită pentru leagănul păpușilor ● Mersul șovăielnic spre drumul ce duce la lumină 10) Semănător de perle din inepuizabila comoară a desăvîrșirii ● Sur pe la urechi! 11) Intermediar forte între ispită și imbold ● Judecata din urmă fără menajamente.

VERTICAL: 1) Jocul stelelor, ce le aprinde fața palidă ● Piesă la care și de care unii sînt bătuți la cap 2) Verdict ce leagă un șir de identități ● Unul de-ai noștri nedespărțit 3) Roade obținute prin perseverență și abnegație ● Amortizor de drept pentru glasul roților de tren 4) Contrapondere la o bătaie de coasă ● O uimire drăcească 5) Umăr la umăr pentru același ideal ● Îl devorează viermii de viu 6) Bănuț fără valoare! ● Revărsările binefăcătoare ale inimilor care nu pot seca 7) Cerințele primordiale ale economiei ● Are trecere la vad 8) Darul anilor cînd fac haz de noi ● Aranjamente pentru... dreptul pumnului 9) Capricii într-un tempo viu, brodate pe nervi 10) Înfundătură la o adică buclucașă ● Clienții lui Păcală, tratați în perioada lui Cuptor 11) Bătătură pe care jucătorii singuri și-o calcă ● Esență de furie cu acces la pungă.

Dicționar : BATCA.

Valeria Mârza

Mazărea și soldații

Manevrele la care participa Ludovic al XIV-lea se transformau de fiecare dată în adevărate serbări militare. Risipa era la mare cinste. Nu se ținea cont nici de banii aruncați pe somptuoasele uniforme, pe întreținerea atîtor soldați și nici de faptul că la fiecare exercițiu armatele distrugeau recoltele de pe zeci de hectare. Într-o astfel de împrejurare, pe cînd suveranul trecea în revistă regimentele sale de gardă, cineva începu să strige din răsputeri :
Minune ! Mare minune ! Era un țăran care își ridica mîinile către cer și striga :
Minune ! Mare minune !
Auzindu-l strigînd fără încetare un ofițer se apropie de el :
— Ce ai, omule de strigi așa ? Încetează, uite colo se află însuși Majestatea Sa .
Dar țăranul nici nu-l băgă în seamă. El continua să strige : Minune ! Mare minune !
Regele, intrigat și el de aceste strigăte, porunci să fie adus țăranul la el și îl întrebă ce rost au strigătele astea care nu se mai termină.
— Păi cum să nu strig, Măria Ta. Nici mie nu-mi vine să cred. Mi s-a întîmplat o adevărată minune. Uite, pe petecul meu de pămînt de colo am semănat mazăre. Și azi de dimineață cînd am venit să văd ce-a ieșit văzui acolo o puzderie de soldați. Minune ! Mare Minune, Măria Ta !
Îndrăzneala țăranului îl făcu să zîmbească pe Ludovic al XIV-lea care ordonă soldaților să părăsească ogorul cultivat.

Fabula cutezanței

La Jupiter, într-o vacanță mare,
Pe fiul său părintele îl lasă,
Deși știa că-i firea lui fricoasă,
Să-noate însă nu în depărtare.

Dar marea, cum o știm, capricioasă,
Și mai ales cînd vîntul suflă tare,
Prin unde, ce soseau spumegătoare,
Ea și spre mal, părea vijelioasă.

Copilul, speriat, strigă îndată :
„— Vin valuri mari ! Să ies din apă tată ?"
Primi răspuns în semn de-mbărbătare :

„— Înoată dragul tatii, fără frică !
Cînd vezi, un val, că-n față se ridică,
Atunci, din mîini, să dai mai cu vigoare!"

Ionel Gologan

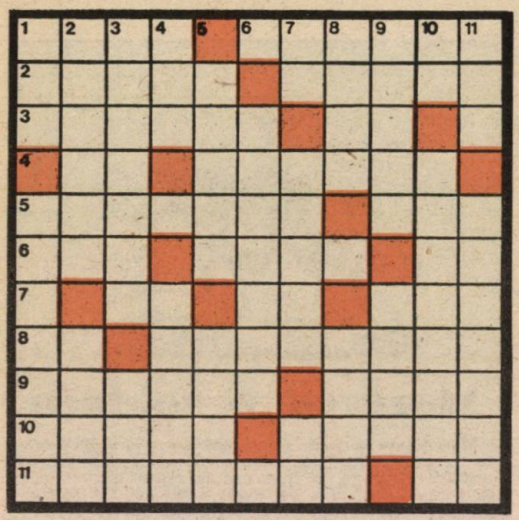

OBSERVAȚII

ORIZONTAL 1) Pui de lele supraevaluat ● Florile recunoștinței dedicate cu respect vredniciei **2)** Zăbavă la răscrucea spre drumul adevărului ● Atitudine prin care se cîștigă stima societății **3)** Întoarce logica, dar le nimerește ● Ziar pentru utilizare personală! **4)** Lele cu poale scurte! ● Crescut dintre fruntași **5)** Victimele mîncătorici din lumea celor care știu să înoate (dim., reg.) ● Mezinul celor de-ai noștri ca brazii **6)** Bueștrii de modă veche ● Propteaua brațelor care n-au ce lucra **7)** Merge cu oastea! ● Adnotat pentru rebusiști! ● ● Se cruță de la gură **8)** Scăpat teafăr de bucluc! ● Floricică ce vă costă un bănuț **9)** Calitate ce implică dăruire, chiar dacă nu oferi nimic ● Puținvinovatul prins în scena de... iertare **10)** Clocește pe bani învechiți de stat ● Suporturi pentru povară la bine și la greu **11)** Idee săditâ în ogorul incertitudinii ● Apusul unui poet!

VERTICAL: 1) Marea poezie cu fond de sărbătoare ● Clientul obișnuit al obiectelor pierdute **2)** Obiectul întruchipării distincte a originalului ● Cîntecul numelui dedicat primăverii **3)** Planorul visului aterizat pe conștiința neadormită ● Nod de piele ciufulit **4)** Martor ce îngînă istorioarele pescarilor ● Produsele iscusinței aprinsă de flacăra artei **5)** Înălțător dar greu ● Altoi la arborele cu spiță din categoria A **6)** Ipostază ce implică o achitare la momentul potrivit (fem.) **7)** Ecou stîrnit la masa verde ● Ne oferă o șansă de bună învățătură ● Dă ton de veselie jocurilor românești **8)** Talazul inimii legănat de fluierul doinașului ● Pălăria de voiaj a celui exasperat de cicăleală **9)** Oferă o bună dispoziție în cazul în care mașiniile nu pornesc ● Rezultatul pozitiv al unei strîngeri (pl.) **10)** Informat cu precizie! ● Întoarcerea eului zbuciumat în lăcașul cald al inimii **11)** Topitorie la subsol creată în neștire ● Zîmbește acru propriului său cerc de haz.

Valeria Mârza

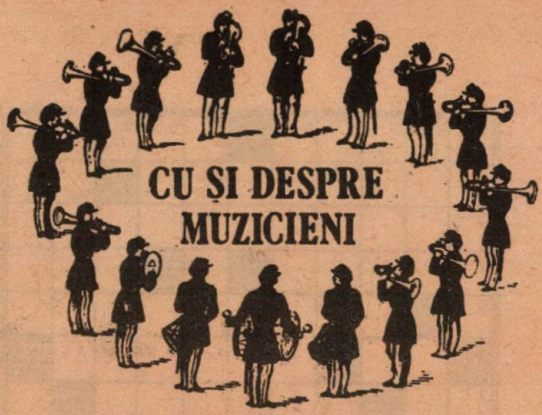

LISZT LA PETERSBURG

Într-unul din numeroasele sale turnee prin Europa, Franz Liszt a poposit la Petersburg pentru mai multe concerte la curtea Țarului.

În timpul unei asemenea unice manifestări, pe cînd marele pianist își desfășura cu brio virtuozitatea, Țarul, nepăsător, întreținea o conversație domestică cu vecina lui. Liszt auzi șoaptele și căută să nu-și întrerupă recitalul. Dar șoaptele se auziră din ce în ce mai insistent, astfel că imperiala conversație începu să fie auzită de toată lumea.

Atunci Liszt se opri brusc și se ridică. Țarul, contrariat, întrebă care e cauza acestei întreruperi. Liszt se înclină și răspunse sec :

— Majestate, cînd suveranii vorbesc, supușii trebuie să tacă !

WEBER ȘI VORBĂREȚUL

Cunoscutul autor al operelor „Freischütz", „Abu Hasan", „Oberon", Carl Maria von Weber, aflat la o serată, avu ghinionul să stea lîngă un individ vorbăreț care îl plictisi cu neroziile sale tot timpul. Iritat, compozitorul părăsi la un moment dat salonul. Invitatul, neînțelegînd ce se întîmplă, se adresă unui vecin :

— Am auzit că domnul Weber e un om inteligent și sociabil, dar astă seară el n-a deschis gura nici măcar o dată !

— Vă înșelați, îi replică vecinul. Pe cînd vorbeați a căscat de vreo zece ori...

MICUL LUSTRAGIU

Paderewski însuși, genialul pianist, ar fi povestit următoarea întîmplare petrecută pe cînd se afla în America. Începuse un lung turneu în această țară și ajunsese la Baltimore. Se plimba într-una din zile pe străzile acestui frumos oraș ; coama lui leonină îi flutura în vînt. (Paderewski își lăsase părul să-i crească lung, astfel că în jurul capului purta o adevărată aureolă).

Îi ieși înainte un mic lustragiu care îi propuse să-i curețe ghetele pentru un singur dolar. Pianistul îl privi cu bunătate pe copilul care avea niște ochi foarte frumoși. Era însă atît de murdar încît ochii săi străluceau ca niște cărbuni într-o mare de cenușă.

— Nu, micuțule, ghetele mele sînt curate, obrazul tău e murdar... Uite, îți dau un dolar dacă te speli repede... Grăbește-te !

Micul lustragiu se repezi la cișmeaua cea mai apropiată și se întoarse cu fața curată. Paderewski îl recompensă imediat. Dar băiatul, după ce îl privi cu interes, îi înapoie dolarul.

— Păstrează-l, domnule. Ai nevoie de el să-l dai frizerului după ce îți va tăia părul...

ORIZONTAL & VERTICAL

ORIZONTAL și VERTICAL: 1) De domeniul cititorilor în... stele 2) Furișare 3) Acțiunea și rezultatul unei... găuri în cap 4) Readuceri pe... linia de plutire 5) O dojenire mai rară 6) Selenare 7) Programe pentru public 8) Noduri pe rețea 9) Legături pentru cojocari 10) Asta-i întrebarea ! 11) Asta !

ORIZONTAL și VERTICAL: 1) A pune una peste alta 2) Operă de binefacere 3) Încolțiți... în natură 4) Legate 5) Barul strămoșesc 6) Copie după natură (inf.) 7) Chestie de obraz (pl.) 8) Minim... mediu ! 9) Punct ! 10) Unică !

Ioan Vasiu
Alba Iulia

1. CU PLOAIE
2. DIN FIZICĂ
(Scart anagramat : XXXXOXXX)

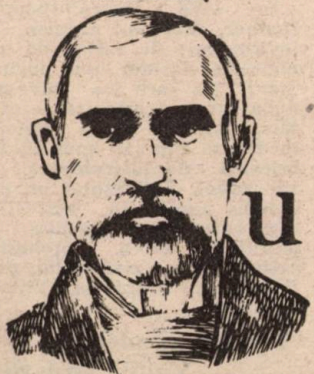

u

STRADALĂ
(Monoverb cu incastru anagramat : XXXXOX)

L

la minut

COLEGIALĂ

— Prietene, nu trebuie să-mi faci nici un reproș : eu pictez obiectele așa cum le văd.
— Bine, dar nu crezi că a venit timpul să consulți și un doctor de ochi ?

DA !

Ionescu o iubește la nebunie pe domnișoara Constanța. Se hotărăște în sfîrșit să o ceară de nevastă. Își ia inima în dinți și formează numărul ei de telefon.
— Alo, domnișoara Constanța ? îngînă el cu voce sugrumată.
— Da.
— Vreți să fiți soția mea ?
— Sigur că da ! Din toată inima. Dar, vă rog frumos, cine e la aparat ?

ORDONANȚĂ

Primarul unui mic oraș făcu publică următoarea ordonanță : „Pentru a se evita primejdia unui nou incendiu devastator pompierii sînt autorizați să facă exerciții în piața publică cu 24 de ore înaintea izbucnirii fiecărui sinistru".

PĂRERE DE RĂU

— Iordănescu ? Vă numiți Iordănescu ? Sînteți acela care a dispărut acum o lună cu actrița aia frumușică și nu i s-a dat de urmă ?
— Nu sînt eu, domnule, regret din toată inima.

ANIVERSARE

— Dragule, mîine se împlinesc 19 ani de cînd ne-am căsătorit. E aniversarea noastră. Ce zici, să tai curcanul ?
— De ce să-l tai ? Ce vină are biata pasăre ?

Balzac în trei ipostaze

1. Desen de Gabi Popescu

Salonul prințesei Bragation se număra în anii guvernării lui Ludovic Filip printre cele mai însemnate locuri de întîlnire ale oamenilor de seamă din Paris. Printre cei care freeventau cu regularitate salonul se număra și Balzac. Într-una din seri, cînd invitații ajunseră să discute aprins despre subtilitățile sufletului feminin, romancierul cuceri auditoriul prin observațiile sale subtile. Emoționată, una dintre doamne, ajunsă la a doua tinerețe, exclamă :

— Vai, domnule Balzac, ce bine cunoașteți dumneavoastră femeile !

— Atît de bine, veni prompt răspunsul, încît mi-e deajuns să privesc o singură clipă o femeie ca să-i cunosc viața de la un capăt la altul. Doriți cumva să v-o povestesc pe-a dumneavoastră ?

— Da..., desigur..., șopti tulburată femeia, numai să nu vorbiți prea tare...

2.

Balzac trecea, mai mult din pricina reclamei pe care și-o făcea singur, drept un mare specialist în grafologie. O doamnă îi aduse într-o zi o foaie îngălbenită de hîrtie, pe care era așternut, zicea ea, scrisul unui băiat. Îl rugă să-și spună părerea despre cel căruia urma să-i examineze scrisul.

Balzac privi cu atenție hîrtia, apoi întrebă :

— Dumneavoastră sînteți mama acestui tînăr ?

— Nu, bineînțeles !

— În cazul acesta vă voi spune adevărul și vă rog să nu vă supărați. După părerea mea, și vă asigur că e părerea unui bun cunoscător, băiatul e cu totul lipsit de inteligență și înclinat către nimicuri. Într-un cuvînt n-o să se aleagă mare lucru de capul lui.

Doamna izbucni în rîs.

— Dar ce e de rîs în asta ? întrebă Balzac nedumerit.

— Domnule, îi zise femeia printre hohote, foaia pe care o aveți în mînă v-a aparținut cu mulți ani în urmă. O întîmplare a făcut să-mi parvină una dintre primele dumneavoastră încercări literare...

3.

Pe la începutul secolului un gazetar de la o publicație din Sudul Franței tipări sub numele său una din primele nuvele — evident, foarte puțin cunoscute — ale lui Balzac. Mai mulți cititori atraseră prin scrisori atenția redacției despre adevăratul autor și directorul ceru condeierului să-și ceară scuze în mod public. Acesta îl liniști pe director spunîndu-i că n-a făcut-o decît pentru binele foii sale. A doua zi putu fi citită în gazetă următorul anunț :

„Bravo ! Cu puțin timp în urmă am dat tiparului sub numele meu o nuvelă prea puțin cunoscută a marelui Balzac. Am făcut asta spre a demonstra că publicația noastră e citită de buni cunoscători ai literaturii franceze, de elita intelectualității regiunii. Ceea ce s-a și întîmplat ! Numărul mare de scrisori primite vorbește de la sine de asta. Încă o dată : Bravo !"

Directorul fu mulțumit de răspuns și felicită pe redactor, mărindu-i totodată salariul.

r.r.

DESPRE...

...JOCUL DE CUVINTE

Calamburul este la fel de vechi ca și limbajul. Autorii antichității clasice îl practicau fără reținere. Franța secolului al XVI-lea l-a cultivat cu predilecție. Mai aproape de noi, Tristan Bernard i-a dăruit o strălucită noblețe. Intervertirea hazlie de litere sau silabe într-un grup de cuvinte căreia francezul îi spune „la contrèpeterie" datează din vremea lui Rabelais. S-ar putea ca el însuși să fie și inventatorul. Francezii au uitat-o ca s-o redescopere și să fie în mare vogă spre sfîrșitul secolului al XIX-lea. Șarada nu este anterioară secolului al XVIII-lea. Șarada în acțiune este fiica secolului al XIX-lea. Anagrama este o creație a antichității clasice. Numără cu siguranță peste două mii două sute de ani. Curtea lui Francisc I i-a acordat toată stima. Și chiar și acrostihului, care este o invenție latină din primele secole ale erei noastre. Enigma își are rădăcinile puternic înfipte în mitologia greacă. Primul „anchetator" celebru e fără discuție Sfinxul din drumul către Teba. Iar primul laureat e Oedip. Ghicitoarea, cimilitura medievală e una din urmașele demne ale enigmei. Iar în ceea ce privește rebusul, e probabil cel mai vechi joc de cuvinte și începe cu hieroglifele faraonilor.

...CLARINET

În 1690, Jean-Christophe Denner, fabricant german de instrumente de suflat, dă numele de clarinet unui instrument pe care l-a inventat după lungi și ostenitoare căutări, pornind de la fluierul medieval. Fiii săi, apoi alți fabricanți de instrumente, îi vor aduce clarinetului un nedoios număr de perfecționări care îi vor permite să pătrundă într-o orchestră șaizeci de ani mai tîrziu, prin Rameau în Franța și Vivaldi în Italia.

Traduse și adaptate de Vintilă Ornaru

Variațiuni

PE ACEEAȘI GRILĂ

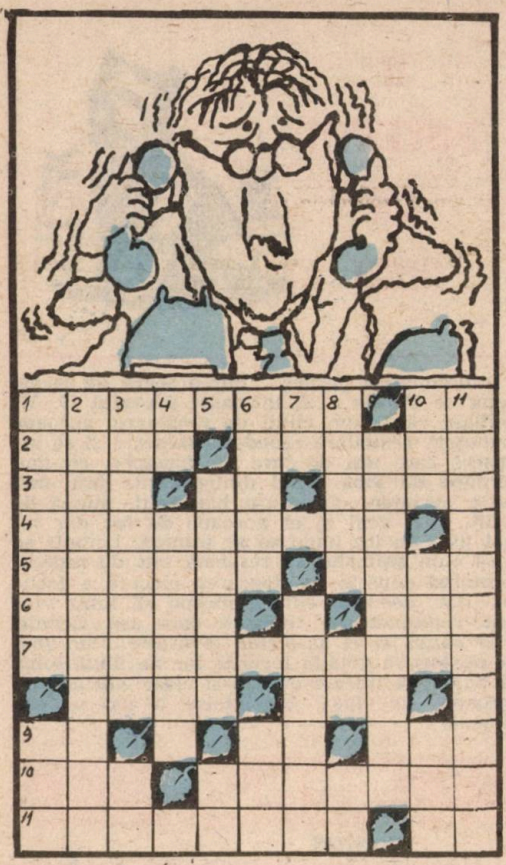

ORIZONTAL: 1) Locul unde mulți înghit hapul ● Virf de bază 2) Prefix pentru o... „tură îndrăzneață !" ● Curele de transmisie pentru năbădăile inimii 3) Admis fără alternative ● Destin împlinit ● Taie frunze la ciini și coada la pisici 4) Călduri insuportabile în jur de zero grade 5) Darul unei „scorpii" travestită în dulcinee ● Oponent din fire 6) Pietrele nestemate ale hărniciei ● Sita meșterului țesător 7) Scumpe la vedere și cu mare căutare 8) Mijloc de sprijin cînd stai pe gînduri ● Scăunel de la magazinul „povești pentru copii" 9) Au petrecut bine ! ● Spătar ● A strînge în brațe 10) Se pierd în negura vremurilor ● Echivalent pur și simplu al mediului meu plăcut 11) Tip de producție la diferite altitudini ● Bine te-am găsit !

VERTICAL : 1) Festa pe care ne-o joacă umbrele ● Compas de teren 2) Avans acordat în vederea unui risc 3) Arta prin care se obține o gură de aur ● Jos pălăria ! 4) Cam nepotrivit ! ● Foi strînse pe un... mijloc încă necopt 5) Celebră comedie ridicată în slavă ● E deplasat cumsecade 6) Aureolă care înfierbîntă capul mîndrelor ● Înscriși la zi 7) Bun de dat peste gură ● Moare străpuns de curiozitatea lumii 8) Atrage atenția cu o rafinată modestie ● Sport cu finale impuse ● M-ai și descris clar ! 9) Premisele ce plutesc în luntrea incertitudinii 10) Execută figurile impuse la sol ● Bucla pentru care mulți sportivi se întrec ● Apare galben de gras după... nițică bătaie 11) Nuia ce se încovoaie pierzindu-și luciul

Valeria Mârza

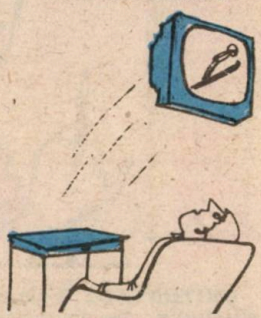

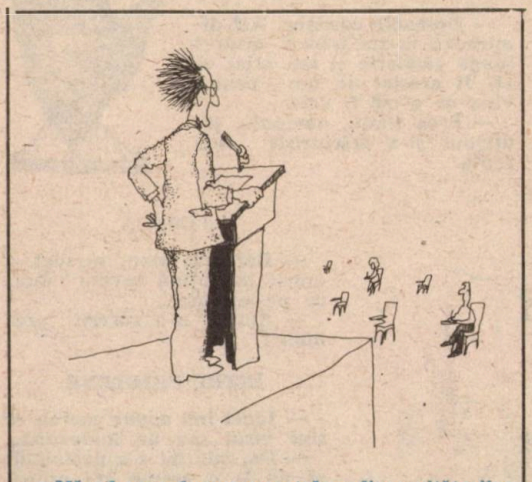

— Mă adresez dumneavoastră, radioascultătorilor, precum și numerosului public aici de față...

ȘTIAȚI CĂ ?

...Poezia lui GEORGE COȘBUC „Noi vrem pămînt" era cunoscută în Spania încă în ultimul deceniu al secolului trecut, ea fiind tipărită pe foi volante și răspîndită în Catalonia ?

...Volumul de debut „Poemele singurătății" al lui VICTOR EFTIMIU a fost editat la Orăștie, în anul 1912, de „Librăria Națională" ?

Această librărie avea să lanseze, în același an, un alt scriitor : pe LIVIU REBREANU, „Frămîntări".

...Volumul de poezii de MIHAI EMINESCU apărut în limba engleză, în anul 1936, la Londra, a fost prefațat de marele dramaturg BERNARD SHAW ?

...Cea mai veche traducere literală, în limba română, datează din anul 1620 ? Este vestita „Alexandria" în care sînt relatate faptele lui ALEXANDRU MACEDON.

Dumitru Vasi-Șoimoșanu

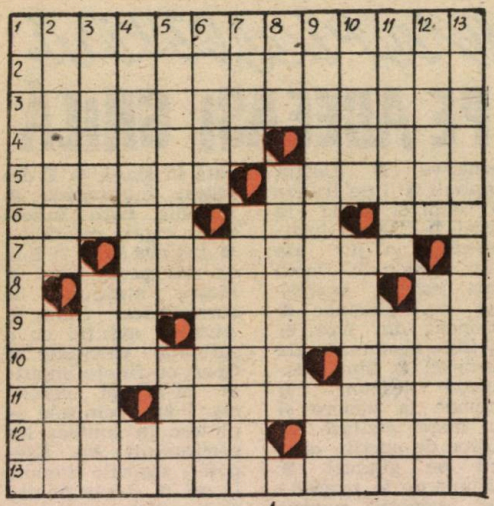

Record egalat

ORIZONTAL : 1) Obiect de calcul 2) Bilanțul sfîrșitului de an școlar 3) Iuțeală-de mînă și băgare de seamă 4) Pregătit de paradă (od.) ● Oraș dobrogean 5) Vai de mine ● Semnatarul unei cambii. 6) Părăsit ● Fin (reg.) ● Baltă 7) Spetează ● Care a primit forma dorită (fem.) 8) Zăvoriți ● Aluminiu 9) Hang ● Acțiunea de alegere a fuiorului din cînepă (pl.) 10) Alpiniștii muntelui „Găina" ● Necaz (reg.) 11) Aici ● Arta de a vorbi frumos 12) Prezență episodică pe scenă ● Curățat 13) Principală furnizoare la „Fiat lux".

VERTICAL : 1) Sfarmă piatră (!) 2) Dres ● Veac 3) Rostit... la vechiul schit ● Resturi animale sau vegetale din vremuri apuse 4) Apartament provizoriu ● Pană 5) Copleșitor ● Sens 6) Mic ținţar tremurător ● Gata de pornire 7) Ivit ● De trebuință omului (pl.) 8) Itinerarul preferat de Eol pe mare ● Masă plastică întrebuințată la fabricarea mustucilor 9) Fără margini (pl.) ● Sau 10) În fața hanului ● Dichisit (reg.) 11) Supusă agresiunii ● A agăța 12) Balama ● Pus pe pari 13) Tot ce se poate întîmpla.

Ștefan Olteanu
Ocna Mureș, Jud. Alba

Nota autorului : Luv, propilizare — în Lexiconul tehnic român. Restul cuvintelor în DLRC

O POVESTE CU CÎINI

Întorcindu-se acasă, într-o seară de iarnă, după ce vînase o zi întreagă, filozoful G. W. Leibniz văzu cum ciinii de vînătoare, aproape înghețați, renunțară repede la mîncare și se întinseră care mai de care pe dușumea, cît mai aproape de sobă. Unul dintre ciini, însă, mai puțin sprinten, din cauza bătrînetii, mîncă liniștit, apoi veni și el aproape de foc dar nu mai găsi un loc unde să se întindă. Leibniz se miră cum animalul se resemnă atît de repede, rămînind departe de dogoarea plăcută a focului. Dar, deodată, ciinele începu să latre violent, repezindu-se tinerește spre ușă. Ceilalti ciini săriră și ei să-i țină tovărășie. Dar abia își părăsiseră potăile locurile lor de lîngă sobă, că dulăul se retrase ușor și-și alese culcus bun, aproape de foc. Bineînțeles, la ușă nu era nimeni.

REPLICI

GHINION

— Ghinion pe capul lui Ionescu. L-a părăsit iubita !
— Dar care o fi fost motivul ?
— L-a văzut sărutîndu-și nevasta !

PROMPTITUDINE

— Domnule comisar. Azi dimineață m-am întors dintr-o lungă călătorie și am aflat că ați fi arestat un om pentru vina de a mă fi ucis.
— Prea tîrziu, domnule, individul și-a mărturisit deja fapta.

LOGICĂ

— Bărbatul meu, săracul, a murit la puțină vreme după ce ne-am luat...
— Așadar n-a suferit prea mult !

ÎNTRE PRIETENE

— Ionel îmi spune mereu că sînt visul său de totdeauna...
— Da, mie mi s-a destăinuit că de la o vreme are numai coșmaruri !

Scriitori la... pescuit

Vînător de imagini :

Radu Anton Roman

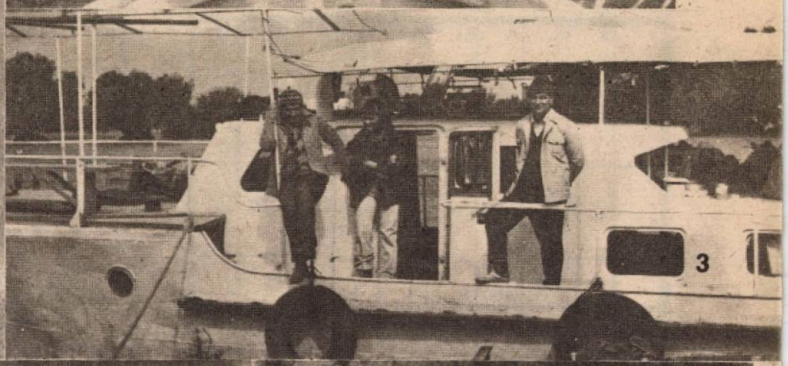

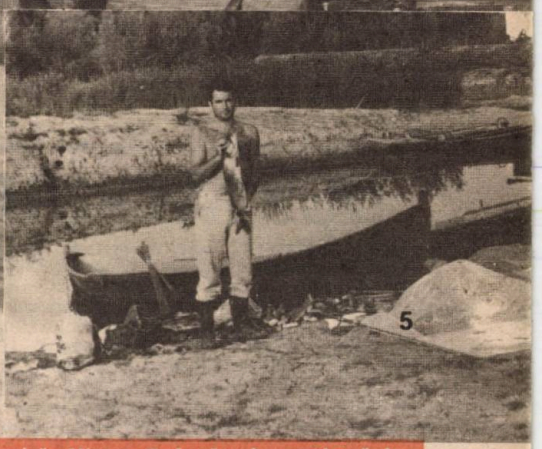

Obișnuit cu recuzita scenică, Mircea Radu Iacoban pleacă la pescuit înarmat cu o pușcă de vînătoare (1) ● Singur printre pescari : Ion Băieșu (2) ● Cazacioc peste copastie. Interpret : Petre Sălcudeanu. Acceptă rolul de spectator îngăduitor : Dumitru Radu Popescu (3) ● Abia acum înțelegem de ce fabulele lui Nicolae Dragoș sînt „cu sau fără morală“ (4) ● Ioan Dan Nicolescu pozează cu un pește cumpărat (5) ● Dacă Darie Novăceanu ar scrie povestea acestei grandioase reprize de pescuit, Márquez ar traduce-o imediat pentru toată America Latină (6) ● Temperatura : minus 12° ; altitudinea 1,90 m (cu șoșoni : 1,96) ; rezultatul : două fițe. Florin Costinescu va scrie un sonet despre această ispravă (7).

1962739-6 Istrăuțeanu 1113 9 inv 235

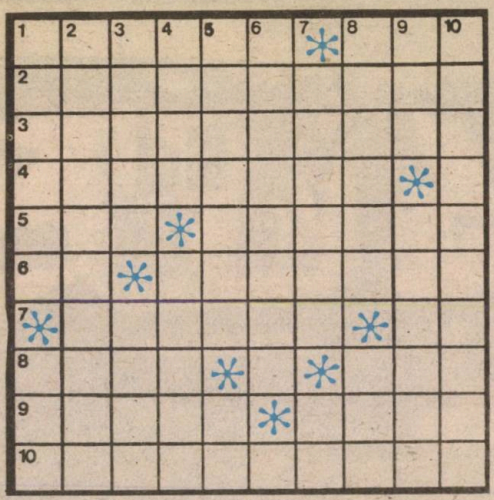

DESTĂINUIRI

ORIZONTAL : 1) Banca-ntîi ● Vîrful casei [Material ajutător într-o redacție] **2)** Rază de cerc. **3)** Semn de bună creștere. [Forță de muncă] **4)** Munții lui Hefaistos. **5)** Fata din Elada ● Viile de viață lungă ! [Prezențe în istorie] **6** Plai (sing.) ! [Naiv fără margini] ● Cap de pește ! [Formație marină de vînătoare] **7)** Barba țapului ! (pl.). [Blană pentru haine (pl.)] ● Cadru specializat ! [Malurile Siretului] **8)** Bot de ciine ! ● Descuiați la cap ! [Priorități de dreapta] **9)** A face din nou [A o lua drept înainte] ● Alb la față. [Tip de perucă] [Păzitor de boboci] [Scăpat cu fața curată]. **10)** Calea Victoriei.

VERTICAL : 1) Un gît de apă [Vin cu apă (sing.)] ● Cal alb din Sălișteni ! **2)** Esență de spirt. [Tare de cap.] **3)** Neregulă la o bază de recepție. [Luată de urechi.] ● Nesimțit la culme. **4)** Mîncare de pui. [Carne de pasăre !] [Acompaniament poetic] ● Încununată de succes [Aura înălțimilor] **5)** Asigurare de viață (mit.) ● Bază hipică în Banat ! **6)** Material de finisare a metalului. **7)** Se ia după vorbele unuia și altuia [Ia cuvîntul]. ● Falduri de steag. **8)** Coada calului (pl.) ● Înghițitoare de flăcări. [Paza contra incendiilor (pl.)] [Se aruncă în foc (pl.)] **9)** Segment de motor. ● Plin de voie bună. [E un caraghios simpatic] **10)** Șarpele care iese la drum. [Drumul de acces printre coclauri.] [Cale de întoarcere.].

Cornel Popescu

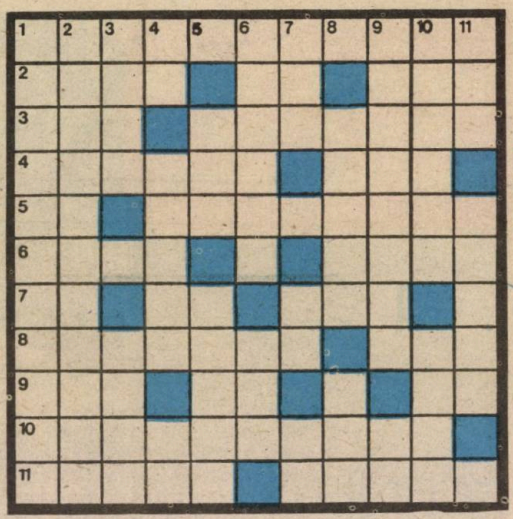

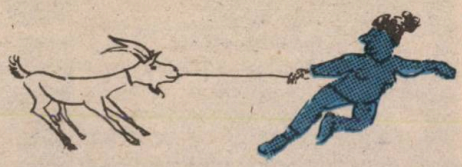

APRECIERI

ORIZONTAL : 1) Libertate îngrădită. **2)** Lucrător al pămîntului ● Caiete pentru citire ! ● Pom fructifer... dublu. **3)** Spune adevărul ● Carne bătută (pl.). **4)** Scoate în evidență ● Pune în posesie. **5)** Coleg ! ● Evidențe la zi. **6)** Căutată într-un deșert ● Fără nici un dumnezeu. **7)** Teme scrise pe dos ! ● Tub gol ! ● Din viața noastră. **8)** Cuvînt specific (fem.) ! ● Susțin unele cursuri, chiar și puțin importante. **9)** Nu-i a bună (masc. pl.) ● Rest jumătate ! ● Pentru puțin ! **10)** Lucru de mînă (pl.). **11)** E de speriat, nu altceva ● Bun de tipar.

VERTICAL : 1) Adunare generală. **2)** „Interpretă" pentru o fugă. **3)** Curat murdar ● Pusă la curent, e în siguranță. **4)** Trai ! ● „Amîndoi sîntem de-o mamă / De-o făptură și de-o seamă" ● Miss retro !! **5)** Sieste !! ● „Mama" copiilor pentru copiii cu mame. **6)** Veste pentru constructori ! ● Căzută din cer pe vreme friguroasă. **7)** Scoate capul ● Ca la dentist ! ● Uns la picioare ! **8)** Între patru pereți ● Dirijor al evoluției vieții. **9)** Termen pentru calificare ● Laș ! **10)** Aflate în echilibru ● Cu chemare. **11)** Timpi morți ● Mult prea stimat și drag.

Nicolae Rotaru

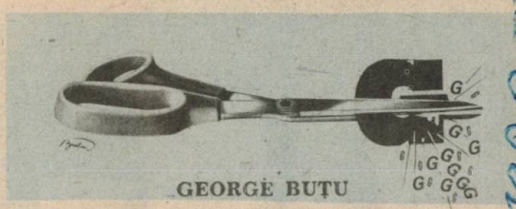

GEORGE BUȚU

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

● ABONAȚI-VĂ LA REVISTA «LUCEAFĂRUL» ● CITIȚI PUBLICAȚIILE EDITATE DE «LUCEAFĂRUL»: ● CAIETUL DE CUVINTE ÎNCRUCIȘATE «DOMINO» ● «LUCEAFĂRUL COPIILOR» ● ABONAȚI-VĂ LA REVISTA «LUCEAFĂRUL» ● CITIȚI PUBLICAȚIILE EDITATE DE «LUCEAFĂRUL»: ● CAIETUL DE CUVINTE ÎNCRUCIȘATE «DOMINO» ● «LUCEAFĂRUL COPIILOR»

Fotografie de Vasile Blendea

Statornici cititori ai revistei «Luceafărul», Valeria și Virgil Ogășanu transmit cititorilor noștri, prin intermediul almanahului, urări de bine pentru anul 1985

Almanahul „Luceafărul" 1985

Nicolae Dan Fruntelată – redactor șef, M. Ungheanu – redactor responsabil, Mirc a Croitoru – secretar de redacție, Ion Cucu.

Coperta:
Decebal Scriba și Dan Stanciu

Tipărit la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 40396.

EDITATE DE «LUCEAFĂRUL»: ● CAIETUL DE CUVINTE ÎNCRUCIȘATE «DOMINO» ● «LUCEAFĂRUL COPIILOR» ● ABONAȚI-VĂ LA REVISTA «LUCEAFĂRUL» ● CITIȚI PUBLICAȚIILE EDITATE DE «LUCEAFĂRUL»: ● CAIETUL DE CUVINTE ÎNCRUCIȘATE «DOMINO» ● «LUCEAFĂRUL COPIILOR»

Istorii neelucidate. Alexandru Lăpușneanu — un nedreptățit

O temă producătoare de capodopere. Sub semnele cerului. Salt în necunoscut

Inorogul — un animal fantastic? Ucenicul lui Pitagora. Aventură în Africa.

Povestirile lui Creangă ascund un limbaj mitic? Ultima rachetă «Exocet». S.F.

Un martor al României de altădată. Mapamond. Semn de întrebare la Loch Ness.

Un Robin Hood al aromânilor. Fărșerotul Caciandoni, Scandalul „Flick"

4 povestiri de Gabriel Garcia Marquez. Un dosar exhumat. Fără steaua galbenă.

Un alt Terente? Sfinx: 12 povestiri polițiste. Domino — ediție specială

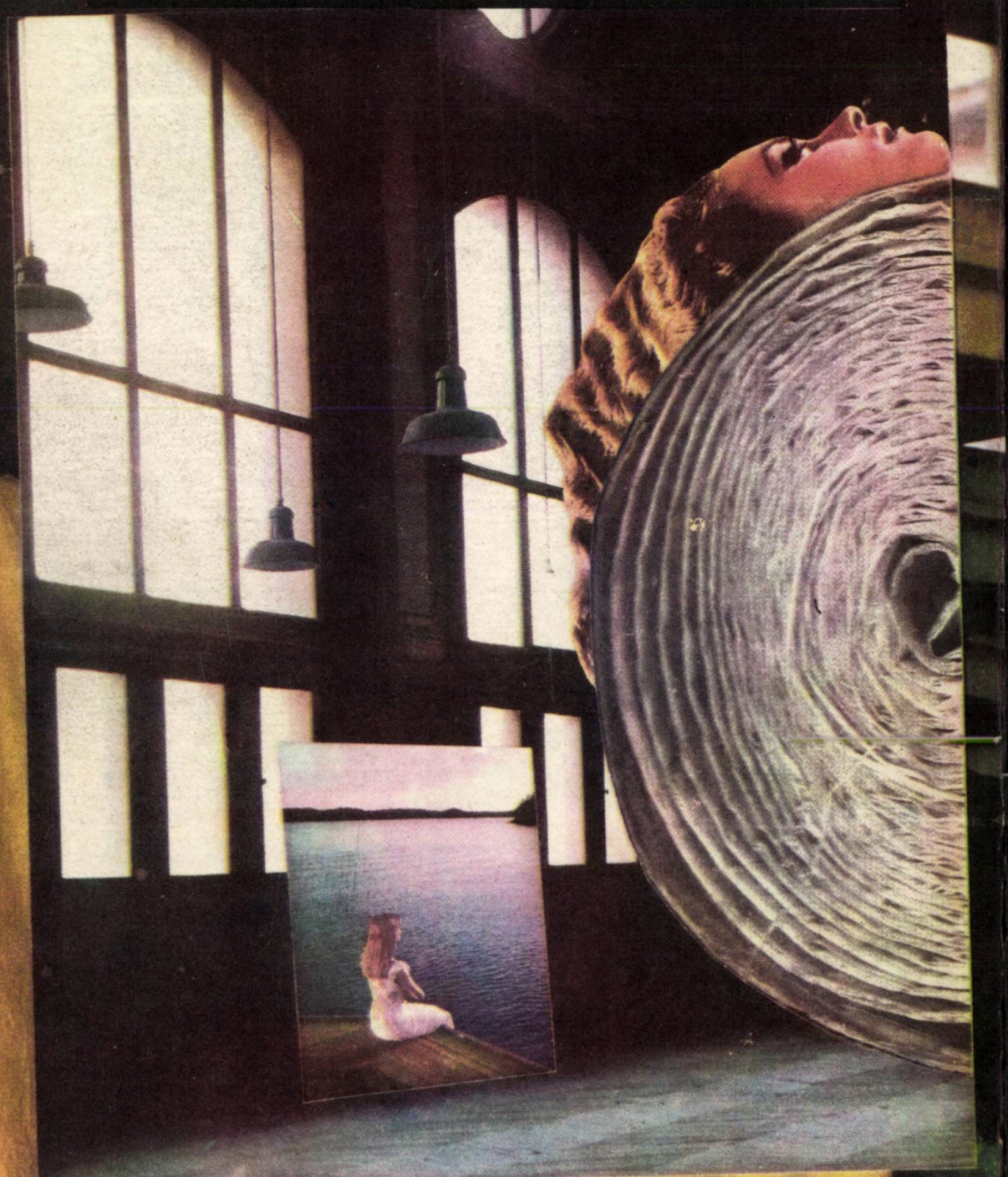

Almanah '85

Luceafărul

Lei 25

ALMANAH LUCEAFĂRUL '85